

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI**

**SİYASAL VEKALET EYLEMİ ÜZERİNDEN TAHAKKÜM İLİŞKİLERİNİ
DÜŞÜNMEK: CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NDE ADAY BELİRLEME
SÜREÇLERİ**

DOKTORA TEZİ

Osman KOCAAGA

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Hakan YÜCEL

NİSAN 2019

ÖNSÖZ

Bu çalışma uzun süren zorlu bir emek yoğun sürecin ardından tamamlandı. Çeşitli açılardan bu çalışmanın oluşmasında katkıları olan kişileri burada anmak isterim.

İlk olarak bu doktora çalışmasına danışmanlık yapan Hakan Yücel'e teşekkür etmek istiyorum. Kendisi çalışmanın omurgasının oluşmasını şekillendirmekle kalmadı aynı zamanda ulaşılabilirliğiyle her daim kolaylayıcı bir tavır sergiledi. Gece yarılarında dahi yardımcı olabildiği anları unutmam mümkün değil. Bu çalışmaya tez jüri üyeliği yapan ve eleştirileriyle çalışmaya oldukça doyurucu katkılarda bulunan Birol Caymaz ve Ayşe Sıla Çehrelî'ye de teşekkür ederim. Özellikle çalışmanın başlangıcındaki katkıları dolayısıyla İsmet Akça'yı da burada anmak isterim. Tez savunma jüri üyeliği davetini kabul etmelerinden ve çalışmanın son şeklini almasında yaptıkları katkılarından dolayı Ömer Faruk Gençkaya ve Demet Lüküslü'ye de teşekkürlerimi sunuyorum. Bir teşekkür de güvenini eksik etmeyen ve beni hep destekleyen yüksek lisans tez danışmanım Ayşen Uysal'a.

Bu çalışma kapsamında kazandığım burs dolayısıyla ABD'de, The State University of New York'ta 6 ay süreyle araştırma yapabilme olanağını sağlayan TÜBİTAK'a teşekkür ederim. ABD'de geçirdiğim sürede danışmanlığımı yapan Deborah Reed-Danahay'ın katkılarını anmak isterim. Yine Vasiliki Neofotistos, Jauma Frenquesa da sohbetlerimizde çalışmanın içeriğine dair oldukça yardımcı oldular. Görüşme isteğimi nazikçe kabul eden Gil Eyal'e özellikle teorik arka plan konusundaki önerilerinden ötürü teşekkür ederim. Her ne kadar onlar da henüz son halini okuyamamış olsalar da çalışmanın şekillenmesinde katkıda bulundular. Son bir teşekkür de Antropoloji bölümünde yaptığım sunumda görüşlerini dile getiren katılımcılara.

Bu çalışmanın hazırlanması için toplanan veriler yaklaşık 1 yıl aşkın bir süre zamanımı aldı. CHP'nin farklı kademelerinde 1992'den itibaren görev yapan kişilerin bilgisayar ortamına aktarılmasından, bu kademelerde görev yapan kişilerin adaylık başvurularını değerlendirebilmemi sağlayacak işlemleri başlarda bizzat kendisi yapan, sonrasında da nasıl yapılması gerektiğini bana öğreten Edip Serdar Güner'i burada anmak isterim. Aylarca sürecek işlemleri birkaç saat içerisinde yapabilmemi sağladığı için kendisine teşekkür ederim. Teknik konularda bana yardımcı olan bir başka kişi ise Oğuz Başol'dur. Çalışmanın sonlarına doğru, Bourdieu'nün çalışmalarında sıklıkla kullandığı çoklu mütekabiliyet analizi programını kullanabildiğini öğrendiğimde, yardımcı olmasını istedikten sonra kabul ettiği için kendisini minnettarım. Mütekabiliyet analizi tekniğinin nasıl kullanılması gerektiğine dair mantığa hakimiyeti ve beni doğru yönlendirmesi sayesinde ki olağanüstü bir veri toplama sürecinin ardından başarılı sonuçlar elde edebildim. Yardımları olmasa bu tekniği çalışmamda kullanabilmem mümkün değildi. Sayısız soruyla, onlarca görüşmeyle kendisini rahatsız ettiğim ve her seferinde anlayışla karşıladığı için kendisine minnettarım. Bu çalışmanın güzel yanları bahsettiğim bu kişilere kusurları ise bana aittir.

Bir teşekkür de CHP'li siyasetçilere. Bu çalışma kapsamında görüşme yaptığım sıradan parti üyesinden, MYK üyesine kadar tüm partililere bir kez daha

teşekkür ediyorum. Onlardan çok şey öğrendim. Bu çalışmada ikinci bölümde kullanılan nicel verilerin doğruluğunu teyit edebilmek amacıyla Türkiye'nin 34 farklı ilinde başkanlık görevi yürüten partiliyle görüştim. Kendileri büyük bir içtenlikle yardımcı oldular. CHP'li partililer arasında ise iki ismi özellikle anmak isterim. İlki CHP'de 2016-2017 yılları arasında il başkanlığı yapan Ünal Başkur'dur. Hem Kırklareli'deki partililerle hem de diğer il başkanlarıyla görüşmem konusunda yardımcı olduğu için kendisine minnettarım. Onun bu çabaları olmasaydı hem saha araştırmasını sürdürmem hem de Türkiye geneli istatistikleri teyit etmem hiçbir şekilde kolay olamazdı. Gerek saha araştırmasında gerekse Türkiye genelinde karşılaştığım herhangi bir olguya dair düşüncelerini öğrenmek üzere kendisiyle de sayısız kez görüştim. Bir kez daha teşekkürlerimi sunuyorum. Son teşekkür ise Muvaffak Ülgen'e. CHP'de uzun yıllar il başkanlığı yapan ve yerel parti siyasetine olağanüstü hakim olan Ülgen, Kırklareli'deki "manzara"yı anlamamda, kendisiyle yaptığım sayısız görüşme aracılığıyla olağanüstü katkılarda bulundu.

Son teşekkür ise canım için, Fundam için. En büyük teşekkür yine sana. Seninle geçiremediğim zamanların hakkını vermek istedim. Umarım başarabilmişimdir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
RESUME	xi
ABSTRACT	xvii
ÖZET	xxiii
GİRİŞ	1
Çalışmanın Sorunsalı ve Amacı	3
Neden Kırklareli?	12
Kavramsal Çerçeve - Teorik Arka Plan	16
Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar	21
Çalışmanın Yöntemi.....	26
Literatür Analizi	30
BİRİNCİ BÖLÜM	41
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE EPİSTEMOLOJİK PLATFORM	41
1.1. Klasik Elit Teorilerinin Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi Süreçlerine Dair İçerimleri.....	41
1.1.1. Robert Michels ve Oligarşinin Tunç Kanunu	41
1.1.2. Gaetano Mosca ve Parlamentarizm Yanılması Eleştirisi	47
1.1.3. Wilfredo Pareto ve Elit Sirkülasyonu.....	50
1.1.4. Klasik Elit Teorilerine Eleştiriler ve Bourdieücü Pratik Teorisinin Avantajları	52
1.2. Pratik Teorisinin Kavramsal Repertuarı ve Siyasal Alan Kavramı	56
1.3. Sembolik Şiddet ve Hegemonya-İdeoloji Tartışmaları.....	67
1.4. Genel Değerlendirme: “Pratik Teorisi”ni CHP’de Adaylık Mücadeleleri Bağlamında Konumlandırma	84
İKİNCİ BÖLÜM	91
TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE CHP’DE MİLLETVEKİLİ ADAYLIĞI ..	91
2.1 Milletvekili Adaylarının Belirlenmesine Yönelik Hukuksal Düzenlemeler 91	
2.1.1. 1923-1961 Yılları Arası Aday Belirlemede Mutlak Özgürlük Dönemi..	98
2.1.2. 1961-1980 Arası Dönem–Aday Belirlemede Kısmi Devlet Müdahalesi	100
2.1.3. 1980 Sonrası Dönem – Aday Belirlemede Mutlak Devlet Müdahalesi	116
2.1.4. Adayların Belirlenmesine Yönelik Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi.....	131
2.2. Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüklerinde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesine Yönelik Düzenlemeler	138

2.3.	CHP Tüzüklerinde Parti Adaylarının Belirlenmesi Üzerine Genel Değerlendirme.....	145
2.4.	Farklı Tarihsel Dönemlerde CHP’de Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi	148
2.4.1.	Tek Parti Döneminde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi: <i>Alan</i> mı, <i>Aygıtlama</i> Eğilimi mi?.....	149
2.4.2.	1946-1980 Arası Dönem – CHP’de Örgütsel Farklılaşma ve Parti Alanının Oluşumu.....	169
2.4.3.	1945-1961 Arası Dönemde CHP Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi: Yerel Örgütlerin <i>De Facto</i> Üstünlüğü	175
2.4.4.	1961-1980 Arası Dönemde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi: Yerel Örgütlerin <i>De Jure</i> Üstünlüğü	185
2.4.5.	Militanlık Sermayesinin Negatif Sembolik Sermayeye Dönüşmesi: 12 Eylül 1980 ve 1983 Arası Dönem.....	198
2.4.6.	1983 Sonrası Serbesti Dönemi: Aday Belirleme Yöntemlerinin Partilere Bırakılması.....	204
2.5.	Çoklu Mütakabiliyet Analizi Tekniğini Adaylık Mücadeleleri Bağlamında Konumlandırma	216
2.6.	2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Farklı Yöntemlere Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Dağılımı.....	220
2.6.1.	2007 Milletvekili Genel Seçimleri ve Mütakabiliyet Analizi Diyagramları	222
2.6.2.	2011 Milletvekili Genel Seçimleri ve Mütakabiliyet Analizi Diyagramları	234
2.6.3.	2015 Milletvekili Genel Seçimleri ve Mütakabiliyet Analizi Diyagramları	241
2.7.	Farklı Seçim Dönemlerinde Aday Olan Kişilere Dair İstatistikler	249
2.7.1.	Milletvekili ve Adayların Mesleki Dağılımları	250
2.7.2.	Eğitim Düzeyleri	253
2.7.3.	Milletvekillerinin Aktif Yöneticisi veya Üyesi Olduğu Parti Dışı Kuruluşlar	254
2.7.4.	Adayların ve Milletvekillerinin Aktif Görevde Buldukları Pozisyonlar	255
2.7.5.	Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönemlerde Görevlerde Buldukları Pozisyonlar ve Siyasi Kariyerleri	258
2.7.6.	Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönem Adaylık Başvuruları ve Milletvekilliği Deneyimleri	261
2.7.7.	Aday ve Milletvekillerinin Kurultay Delegationları	262
2.7.8.	CHP’de Milletvekili Adaylığı Sürecinde Alevilik	263
2.7.9.	Aday ve Milletvekillerinin Siyaset Profesyoneli Aile Mensupları	267

2.8. Tarihsel Derinlik ve Makro İstatistiki Bulgular Bağlamında Genel Değerlendirme.....	269
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	274
ADAYLIK MÜCADELELERİNİN ETNOGRAFİSİ: KIRKLARELİ CHP'DE MİLLETVEKİLİ ADAYLARININ BELİRLENMESİ	274
3.1. Kırklareli'nde Sosyo-Ekonomik, Siyasi ve Demografik Yapı	274
3.1.1. İdari ve Sosyo-Ekonomik Durum	274
3.1.2. Sosyo – Ekonomik Yapı.....	278
3.1.3. Kırklareli'de Siyasal Hayat ve Seçmenlerin Parti Tercihleri	280
3.2. Kırklareli CHP'de Sembolik Emek Çevrimleri Aracılığıyla Tahakküm İlişkilerinin Kurulması	292
3.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi'nde “Adaylık”: Kırklareli'de “Aday Havuzları”	298
3.2.2. 1965-2015 Arası Dönemde Kırklareli'de Adaylığa Başvuranlar, Aday Gösterilenler ve Milletvekili Seçilenler	300
3.2.3. Profesyonellerin Parti Yönetim Kademelerindeki Görevleri	312
3.3. 2007, 2011 ve 2015 Milletvekili Genel Seçimleri ve Kırklareli'de Yerel Siyasal Alanın Analizi	323
3.3.1. Genel Seçimlerde Milletvekili Adaylarının Parti-Siyaset Geçmişleri ..	323
3.3.2. Adaylığa Başvuranların Üyesi Oldukları Sivil Toplum Kuruluşları, Meslek Örgütleri, Dernekler	327
3.3.3. Adaylığa Başvuranların Yaşları ve Doğum Yerleri	329
3.3.4. Adaylığa Başvuranların Mesleki Profilleri ve Eğitim Durumları	331
3.4. Sembolik Emek Çevrimleri ve Meşruiyet İlişkilerinin Kurulmasına Giden Yollar	335
3.4.1. Kırklareli CHP'de Parti Siyasetinin Görünümü – Militanlık Sermayesinden Sembolik Sermayenin Devşirilmesi	337
3.4.2. Üye Yazımları ve Anahtar Liste Aracılığıyla İstenilen Sonuçların Elde Edilmesine Yönelik Müdahaleler	353
3.4.3. Üye ve Delegelerin Desteklerini Kazanma Stratejileri – Gündelik Yaşamın Mikro Politikası	374
3.4.4. Habitusun Siyaseti - Siyasetin Habitusu Bağlamında Politik Özdeşleşme Arayışları	387
3.4.5. Klientelist İlişki Ağları ve Oy Elde Etmeye Yönelik Stratejiler	400
3.4.6. Etnografik Veriler Işığında Adaylık Mücadelesinin Teorik Bir Değerlendirmesi	409
SONUÇ.....	416
KAYNAKÇA	421
ÖZGEÇMİŞ.....	443

KISALTMALAR LİSTESİ

- CHP** : Cumhuriyet Halk Partisi
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
MHP : Milliyetçi Hareket Partisi
DYP : Doğru Yol Partisi
SODEP : Sosyal Demokrasi Partisi
HP : Halkçı Parti
MDP : Milliyetçi Demokrasi Partisi
DP : Demokrat Parti
AP : Adalet Partisi
CKMP : Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
TKP : Türkiye Komünist Partisi
TPcF : Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
SF : Serbest Fırka
HEP : Halkın Emek Partisi
HDP : Halkların Demokratik Partisi
MGK : Milli Güvenlik Konseyi
MBK : Milli Birlik Komitesi
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
SPK : Siyasi Partiler Kanunu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: 1980 sonrası CHP geleneğini temsil eden üç parti.....	209
Şekil 2: Yeni adres DSP	210
Şekil 3: 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Aday Belirleme Yöntemleri.....	224
Şekil 4: 2007 Seçimleri – Farklı Aday Belirleme Yöntemlerine Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Uzamı	233
Şekil 5: 2011 Seçimleri – Farklı Aday Belirleme Yöntemlerine Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Uzamı	240
Şekil 6: 2015 Seçimleri – Farklı Aday Belirleme Yöntemlerine Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Uzamı	248
Şekil 7: 1950-1957 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları	281
Şekil 8: 1961-1980 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları	283
Şekil 9: Kırklareli Şehir Girişinden Bir Kare	285
Şekil 10: Kırklareli'nin Yakın Zamanda İnşasına Başlanan Otogar Afişi	286
Şekil 11: 2019 Yerel Seçimlerinden Bir Kare	287
Şekil 12: 1983-1999 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları	289
Şekil 13: 1983-1999 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları	290
Şekil 14: 1965 tarihli Yeşilyurt Gazetesinden Bir Haber	303
Şekil 15: 22 Eylül 1983 Tarihli Yeşilyurt Gazetesinden Bir Haber	309
Şekil 16: Kırklareli haftalık olağan il toplantısında yapılan sunumdan bir kare.	333
Şekil 17: CHP Kırklareli İl ve Merkez İlçe Başkanlığı’ndan Bir Kare	339
Şekil 18: Babaeski CHP İlçe Başkanlığı’ndan Bir Kare.....	340
Şekil 19: 28 Şubat 2015 tarihli Babaeski Gazetesi’nden bir haber	387
Şekil 20: 4 Mart 2015 tarihli Görünüm Gazetesi’nden bir haber	389

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Tek Parti Döneminde Aynı Kişilerin İller Düzeyinde Milletvekili Seçilme Oranları	154
Tablo 2: Meclislere Göre Görevde Bulunma Süresi, Deneyim ve Yeniden Seçilme (Oranlar).....	158
Tablo 3: Merkez ve Taşra Temsilcileri (Milletvekilleri - Delegeter) Açısından Büyük Kongre Üyelerinin Durumu	160
Tablo 4: 1950-1957 Seçimlerinde Partilerin Oy Oranları ve Çıkardıkları Milletvekili Sayıları	172
Tablo 5: 1961-1965 Seçimlerinde CHP’de Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Pozisyonları	189
Tablo 6: CHP'nin 1992'de Yeniden Açılmasından İtibaren Farklı Seçim Dönemlerinde Kullanılan Aday Belirleme Yöntemleri	213
Tablo 7: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Farklı Yöntemlere Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Dağılımı.....	221
Tablo 8: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Mesleki Dağılımları	252
Tablo 9: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Eğitim Durumları	253
Tablo 10: Milletvekillerinin Üyesi/Yöneticisi Olduğu Dernek/Vakıf/Örgütler.....	254
Tablo 11: CHP’de Farklı Seçim Dönemlerinde Adayların ve Milletvekillerinin Mevcut Görevleri	256
Tablo 12: Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönemlerde Görevde Buldukları Pozisyonlar.....	259
Tablo 13: CHP’de Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Siyasi Kariyerlerine Başlama Dönemleri.....	260
Tablo 14: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönem Adaylık Başvuruları ve Milletvekilliği Deneyimleri	261
Tablo 15: Aday ve Milletvekillerinin Kurultay Delegetikleri	262
Tablo 16: CHP’de Adaylık Sürecinde Alevilik.....	264
Tablo 17: Aday ve Milletvekillerinin Siyaset Profesyoneli Aile Mensupları	268
Tablo 18: 2007-2014 Yılları Arası Kırklareli’de Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı .	274
Tablo 19: 2007-2014 Arası Dönemde Kırklareli’de İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller.....	276
Tablo 20: Kırklareli’de İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayısı (2013)	279
Tablo 21: 1965-1983 Yılları Arası Kırklareli CHP’de Milletvekili Adaylığı Başvuruları	301
Tablo 22: Kırklareli - 1983 - 2015 Yılları Arası Milletvekili Adaylığı Başvuruları	304
Tablo 23: Farklı Dönemlerde Kırklareli’de Seçilen CHP İl Başkanları.....	317
Tablo 24: Farklı Dönemlerde Kırklareli’de Seçilen CHP İlçe Başkanları.....	318
Tablo 25: Kırklareli CHP’de Kurultay Delegetesi Seçilenlerin Pozisyonları.....	320
Tablo 26: 30 Mart 2014 Yerel Seçimlerinde Aday Adaylığı İçin İstifa Eden İl-İlçe-Belde Başkanları ve Yönetim Kurulu Üyeleri Sayısı	322
Tablo 27: CHP’de Yıllar İtibariyle Üye Sayılarında Meydana Gelen Değişim	356
Tablo 28: Farklı Tarihler İtibariyle Kırklareli İlçelerinde Üye Sayılarında Meydana Gelen Değişim	359
Tablo 29: 2011 Milletvekili Genel Seçimleri - Kırklareli Aday Yoklaması Sonuçları (Tüm Aday Adaylarının Aldıkları Oylar).....	368

Tablo 30: 2015 Milletvekili Genel Seçimleri – Kırklareli Ön Seçim Sonuçları (Tüm Aday Adaylarının Aldıkları Oylar)..... 370

RESUME

Penser sur les Relations de Domination à travers l'Acte de Délégation : Le Cas des Processus de Détermination des Candidats de Député dans le Parti Républicain du Peuple

Ce travail de thèse est sur les relations de domination-légitimité dans le processus de détermination des candidats de député du Parti républicain du peuple (CHP). Les méthodes de désignation centrale, primaire restreint et élection primaire, qui existent dans la Loi relative aux partis politiques, ont été utilisées par CHP à tous les parts de Turquie aux poids divers pendant les élections législatives de 2007 (23ème période), 2011 (24ème période) et 2015 (25ème période). En effet, les candidats de député du parti ont été déterminés en 2007 avec désignation centrale dans presque tout le pays ; tandis qu'en 2011 on a utilisé élection primaire en 27 villes qui n'incluent pas les métropoles, primaire restreint en 2 villes, et législation centrale dans les autres villes ; et qu'en 2015 on a utilisé élection primaire en 45 villes y compris les métropoles, enquête de tendance (définie dans le statut du parti) en 10 villes et désignation centrale dans les autres villes parce que c'est ce qui est envisagé dans le statut pour les villes où le pourcentage de voix est au-dessous de 10%. Si l'on tient compte du fait que la désignation centrale est décrite - tant aux évaluations populaires que celles académiques - de manière négative et avec des qualifications comme « oligarchie des leaders » ou « tyrannie des leaders » tandis qu'élection primaire est décrite de manière positive et avec des qualifications comme « la voix de la base », « fête/révolution de démocratie », « victoire de la démocratie dans le parti », « la puissance de l'organisation », etc., on envisagerait que les élections primaires créeraient un changement radical dans la composition de candidat et député du parti. Cependant, à l'aide des diagrammes statistiques se basant sur les découvertes au niveau macro et d'une enquête de terrain ethnographique au niveau micro, ce travail met en évidence qu'au contraire, la grande majorité des candidats déterminés soit par le centre du parti (désignation centrale), soit par les membres du parti (élection primaire) et soit par les délégués du parti (primaire restreint) sont les professionnels de parti, autrement dit certaines personnes qui se trouvent dans les hauts échelons du parti comme les membres du comité exécutif central, de l'assemblée de parti ou bien des députés existants ou les chefs des organisations provinciales et départementales. Pour clarifier pourquoi lesdits professionnels de parti sont déterminés comme candidats par tous les trois groupes indiqués ci-dessus, le travail se focalise sur les relations de domination-légitimité qui émergent dans les luttes pour candidature. Pour expliquer ces relations de domination, le travail se sert de la boîte à outils conceptuelle de la théorie pratique de Pierre Bourdieu (champ, habitus, capital, *illusio*, doksa, etc.), et surtout du concept de violence symbolique qu'il a développé pour expliquer les relations de domination. À l'aide des données au niveau macro et micro qu'il a obtenues, le travail indique que le champ de parti est fermé à l'extérieur et que le processus de détermination des candidats met en avant, à l'aide des mécanismes d'exclusion objective et subjective, seulement les gens qui portent certaines qualifications, si l'on excepte les cas où une place limitée est accordée aux acteurs hors du champ en raison des soucis d'élection. Le travail affirme que le changement de la méthode n'a pas créé de changement tangible sur la

composition des députés et des candidats et que les élections primaires ne peuvent pas être considérées comme un indicateur de « démocratie dans le parti » pour le cas existant.

Dans le contenu du travail de thèse, les processus de détermination des candidats de député seront élaborés seulement pour CHP. La première raison de ce choix est la possibilité de tester nos hypothèses, étant donné que les élections primaires sont utilisées seulement par CHP, progressivement dans les périodes d'élection citées. Contrairement à CHP, les autres acteurs majeurs du champ politique, Parti pour la Justice et développement, Parti de mouvement nationaliste et Parti démocratique des peuples ont déterminé leurs candidats avec désignation centrale. C'est pourquoi nous ne pouvons pas tester si les élections primaires ont créé un changement dans les compositions de candidat et députés de ces partis-là. Une autre raison concerne la durée dans laquelle un travail de doctorat peut se réaliser. La pluralité des méthodes utilisées pour ce travail et les limites de temps imposées par les difficultés de chacune de ces méthodes nous ont obligé même à limiter l'enquête de terrain à une seule ville et ont rendu impossible d'inclure d'autres partis. La ville où les données au niveau macro sont élaborées plus profondément et évaluées en comparant avec les statistiques générales de la Turquie au niveau macro, c'est Kırklareli, un des bastions du CHP. Et nous avons choisi les élections de 2007, 2011 et 2015 (le 7 juin) parce que c'est seulement dans ces périodes que nous trouvons dans la vie politique turque après 1980 une situation où les élections primaires sont utilisées suivant les désignations centrales d'une manière étendue dans tout le pays.

Pour affirmer qu'il n'existe pas de changement tangible dans les compositions de candidat de député dans lesdites périodes d'élection, on se servira des concepts comme habitus, capital, champ, doksa, *illusio*, capital symbolique, espace de possibilités qui sont les concepts clés de la théorie pratique de Pierre Bourdieu. Proposant aux acteurs un espace de liberté à travers le concept de habitus, cette perspective offre aussi une description de monde largement structurée à travers le concept de champ. Les idées de Bourdieu, qui affirme que la pratique est née de la rencontre du champ et du habitus, ont une force d'explication pour mettre en évidence les luttes dans le champ de parti qui sont décrites dans le présent travail, ainsi que les relations de domination émergées comme conséquence de ces luttes et expliquer pourquoi les mêmes groupes de gens sont en tous cas désignés comme candidat de député bien que la méthode se modifie. C'est d'une telle manière que, le champ de parti dessine une ligne de limite aux acteurs depuis le chef de parti jusqu'à un membre de parti ordinaire dans le bas et aux acteurs hors du champ, en ce qui concerne leurs mouvements, manœuvres, stratégies, attentes et perceptions en tant que « l'espace de possibilités ». Dans ce monde structuré, les acteurs entreprennent une lutte dure afin de fonder les relations de légitimité en se basant sur la quantité et le genre de leurs capitaux, pour garantir la candidature et la (ré)élection en tant que député. Bourdieu considère cette lutte comme le fondement de création de la violence symbolique qu'il utilise pour expliquer les relations de domination. Pour lui, les relations de légitimité sont fondées à travers ce processus de travail symbolique et avec la dialectique des possibilités objectives et attentes subjectives. Qu'il s'agisse de désignation centrale, primaire restreint ou élection primaire, les attentes de candidature des personnes qui recourent à cette lutte et leurs possibilités de réalisation mettent en avant les gens qui apportent certaines qualités. Puisque le nombre de candidats potentiels reste largement inchangé, la méthode de

détermination des candidats ne crée pas de changement radical sur ceux qui sont présentés comme candidat et qui sont élus comme député. Mais il faut aussi prendre en compte le fait que la méthode elle-même devient un sujet de lutte et chaque méthode a certaines caractéristiques propres. Le point qu'il faut souligner ici est que même cette lutte et ces caractéristiques ne créent pas de changement fondamental, contrairement à ce qui est largement accepté.

Le perspective constructiviste structuraliste de Bourdieu dont nous avons souligné les grandes lignes ci-dessus dans le cadre de notre problématique, se forme autour des thèmes de l'inégalité sociale, de la régularité démontrée par le système existant pour qu'il continue et les mécanismes de domination que nous voyons dans toutes ses œuvres. Aussi les Marxistes examinent-ils des thèmes similaires en élaborant des phénomènes comme exploitation, aliénation, lutte de classe, imagination d'une société alternative et société sans classe. Les recherches de Bourdieu sont intégrées à la tradition marxiste parce que cette tradition avait abordé lesdits thèmes avant Bourdieu et qu'elle a une large zone d'influence à travers le monde parmi différents pays et périodes historiques. Dans ce contexte Bourdieu est parfois considéré comme un marxiste et la théorie de violence symbolique, qu'il avait développée pour révéler les mécanismes de domination latente, est évaluée comme une sous-forme des concepts de « l'idéologie » marxiste et de « l'hégémonie » gramscienne. Affirmant que tous les deux cas sont des évaluations défectueuses qui abordent les théories de Bourdieu d'une manière réductionniste, le présent travail ne considère pas Bourdieu comme un marxiste et il affirme que la théorie de violence symbolique est différente des concepts de l'idéologie et de l'hégémonie, donc il dit de nouvelles choses. Les cas où des acteurs dans le champ qui occupent certaines positions ainsi que les acteurs hors du champ qu'on étudie de manière détaillée à travers le travail sont toujours en charge bien que la méthode change, ne peuvent pas être compris avec les explications que les concepts de l'idéologie et de l'hégémonie apportent au niveau analytique. C'est justement parce que la théorie de violence symbolique de Bourdieu a une telle force d'explication qu'il sera utilisé dans ce travail. C'est ainsi que l'on pose une objection à l'avance contre des critiques éventuelles qui peuvent prétendre que la problématique de ce travail peut être analysée avec les concepts de l'idéologie et de l'hégémonie aussi.

L'arrière-plan théorique de ce travail prend en compte une autre tradition théorique alors qu'il positionne Bourdieu face aux marxistes. En effet, le fait que les professionnels de parti se trouvent largement dans les listes de candidats aux places qui leur rendent possible d'être élus dans toutes les trois périodes d'élection bien que la méthode est modifiée, ressemble à certains égards aux idées des théoriciens d'élite classiques. Les analyses de Michels – qui est parmi ces théoriciens – qu'on connaît sous le nom de « loi d'airain d'oligarchie », ou bien ses analyses ahistoriques et avant-gardistes utilisant des critères comme la complexification du niveau d'organisation, les incompétences des masses émergeant de la nature humaine ou bien la nécessité d'être dirigé, peut sembler avoir une force d'explication pour mettre en évidence comment les professionnels de parti deviennent candidat dans les différentes périodes d'élection. Michels fait des contributions importantes à la littérature qui essaie d'expliquer les relations de pouvoir nées des nécessités organisationnelles. Mais comme ce travail l'indiquera et comme l'analyse de champ de la perspective bourdieusienne le met en évidence, seuls le capital politique et le capital organisationnel ne sont pas suffisants pour accéder au capital symbolique qui

établit les relations de légitimité des professionnels de parti. L'analyse de champ de Bourdieu donne une place aux différents genres de capital économique, culturel et social dans le processus de création du capital symbolique. Aussi, en se différenciant de ce qui est prévu par Michels et sans tomber à une lecture d'histoire essentialiste et statique, ce travail affirme que les relations symboliques ne se forment pas spontanément et qu'un processus de travail actif est nécessaire pour la création de ces relations.

Le but de ce travail est d'analyser les relations de domination qui émergent dans le processus de détermination de candidat de député, en prenant le cas de CHP comme exemple. On vise à faire une contribution à la littérature soit avec les statistiques appartenant au pays entier et soit avec les résultats d'une enquête de terrain. Un de nos buts est de créer une connaissance en faisant une évaluation critique de certaines idées établies soit à l'utilisation quotidienne, soit à l'utilisation académique concernant l'acte de délégation politique auprès de la désignation centrale et élections primaires. Aussi on croit que la vision des gens face aux partis politiques et spécifiquement à CHP qui est l'objet de ce travail si on met en évidence à quel niveau les critères que cherchent les membres et délégués du parti en déterminant les candidats se différencient des idées des électeurs qui votent pour CHP, et aussi à quelle mesure les députés qui savent que les élections primaires seront déroulées forment leurs préférences politiques d'après les membres et les délégués pour être réélus. En même temps, nous avons pour but d'éclairer quelques points importants des méthodes de détermination de candidat qui ne sont pas tenus en compte dans le cadre de certains phénomènes, comme le fait que les dirigeants du centre de parti, qui défendent les élections primaires et qui font la propagande pour celles-ci ne participent pas eux-mêmes aux élections primaires, qu'ils se font élire grâce au contingent et qu'ils forment les listes de candidat à travers les listes clés. Un autre but de ce travail est d'indiquer que les mêmes groupes d'acteurs portant des qualités similaires sont reproduits dans chaque période d'élection bien que la méthode de détermination des candidats de CHP change. Dans la littérature de science-politique, il existe des travaux sur la détermination des candidats de députés dans le cadre du thème « démocratie dans le parti ». Aujourd'hui nous voyons dans de nombreux pays du monde que les élections primaires sont largement utilisées dans la détermination des candidats de député ou dans l'élection des chefs de parti. C'est seulement depuis récemment que la littérature concernant la détermination des candidats de député commence à se développer. De même, pour cette raison, aucune théorie n'est utilisée dans cette littérature concernant ces processus de détermination. C'est justement dans ce point que l'introduction de la théorie bourdieusienne à la littérature existante peut faire des contributions importantes pour les travaux dans le futur. Aussi ce travail a pour but de contribuer à la théorie sociale en faisant avancer la relation de la théorie bourdieusienne avec la théorie marxiste et les théories d'élite classique, ainsi que ses caractéristiques spécifiques, en y proposant des analyses empiriques. Un autre but est d'offrir certains nouveaux outils méthodologiques - qui sont fréquemment utilisés dans différents domaines - à la littérature concernant la détermination des candidats, grâce aux méthodes statistiques utilisées dans le travail.

Même si ce travail analyse les processus de détermination des candidats de député dans les périodes mentionnées, il élabore également à l'aide d'une perspective historique quelles vues ont démontré CHP en tant qu'un champ depuis la période de parti unique jusqu'à nos jours. Il étudie d'abord comment le champ de parti est

devenu un outil dans cette période-là et ensuite il examine la formation du champ de parti soit dans le cadre des organisations locales, soit dans les cadres des luttes avec le centre. Il aborde le fonctionnement spécifique du champ de parti et il met en question quelles sortes de rupture et de déplacement sont créées avec les interventions hors-champ au champ politique en général. Dans ce contexte, il examine la transformation du capital politique en capital symbolique négatif avec le coup d'état du 12 septembre 1980 en tant qu'une situation spécifique du champ. Il aborde comment le champ est formé de nouveau avec la réouverture de CHP qui avait été fermé suivant le coup d'état. En utilisant toutes ces évaluations historiques, il met en évidence quelles sortes d'arrière-plan peuvent être définies pour la détermination des candidats pour les élections de 2007, 2011 et 2015.

Dans ce travail, différentes méthodes seront utilisées ensemble pour pouvoir évaluer le sujet d'analyses et les problématiques dans une perspective globale. On examinera quelle sorte d'« espace des possibilités » est présentée aux acteurs par le champ de parti en soumettant les procès-verbaux de la Grande assemblée nationale de Turquie (TBMM) à une analyse de discours. Dans la deuxième partie, on mettra en évidence que les différentes méthodes n'ont pas créé de différence radicale sur la composition des candidats et des députés et cela sera fait grâce aux diagrammes de l'analyse de correspondance multiple, en utilisant le programme de SPSS pour les statistiques recueillies des publications de parti, les sites de web en ligne, les comptes des médias sociaux et des entrevues faites avec les présidents des organisations départementales de CHP. Dans un cadre réciproquement explicatif, on apportera ensemble les procès-verbaux de TBMM, les dimensions légales des limites du champ vue à travers les statuts de parti, les dynamiques de fermeture du champ de parti vus à travers les statistiques, et les données au niveau micro obtenues d'une enquête de terrain réalisée à Kırklareli. Pour recueillir les données de terrain ethnographique, on fait des entrevues demi-structurées avec les personnes qui recourent à la candidature, qui deviennent candidates et qui sont élues comme député. De même, on fait des entrevues de groupes de discussion dans les trois grandes communes de Kırklareli - Babaeski, Merkez ve Lüleburgaz – avec les acteurs qui occupent différentes positions du parti au niveau local. En même temps les journaux locaux qui sont parus à Kırklareli depuis 1965 s'évaluent dans le contexte de candidature de député et on examine de manière plus détaillée le paysage historique de la candidature spécialement à Kırklareli.

Le présent travail de thèse arrive à la conclusion suivante : contrairement à ce qui est pensé, à l'exemple de CHP, le changement de la méthode utilisée pour la détermination des candidats de député ne crée pas de changement radical sur les profils de député et candidat. Le premier point qu'il faut garder en tête est que ces propositions sont valables pour les périodes d'élection qui sont sujets d'analyse. Pour pouvoir maintenir cette proposition à un niveau plus avancé, il faut d'abord soumettre les différentes périodes à une analyse semblable pour CHP. Et si on traite aussi des cas où la désignation centrale est la seule méthode pour la détermination des candidats dans les autres partis qui sont des acteurs importants du champ politique, une analyse de l'acte de délégation politique peut devenir possible dans un contexte plus large.

Les mots-clés : Parti républicain du peuple ; détermination des candidats de député ; démocratie dans le parti ; Pierre Bourdieu ; théorie de violence symbolique ; analyse de correspondance multiples.

ABSTRACT

Thinking About Domination Relations in the Act of Delegation: the Case of Candidate Selection Processes in the Republican People's Party

This dissertation is about domination and legitimacy relations in the candidate selection processes of the Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Partisi - CHP) MPs. The methods of central appointment (*merkez yoklaması*), restricted primary (*aday yoklaması*) and primary (*ön seçim*), which are indicated in the Law on Political Parties, were used by CHP across Turkey in varying degrees during the general elections of 2007 (23rd period), 2011 (24th period) and 2015 (25th period). MP candidates of the party were determined through method of central appointment in almost every electoral district of Turkey in 2007. In 2011, the method of primary was used in a cluster of 27 provinces which does not include metropolitan cities. In the same year, the method of restricted primary was used in 2 provinces, and the method of central appointment in other provinces. In 2015, the CHP used the method of primary election in 45 provinces including metropolitan cities. In the same year the party used non-bidding primary (*eğilim yoklaması* – a kind of primary defined in the status of the party which requires voting of all party members under the control of the party) in 10 provinces and the method of central appointment in other provinces due to a regulation in the party status which states that the party has to use the method of central appointment in electoral districts in which the party receive less than 10% of all votes. The puzzle is as follows: the method of central appointment has usually been evaluated - both in popular and academic usage – as instruments leading to “oligarchy of leaders” or “leadership domination” while the method of primary has been evaluated from an overwhelmingly positive perspective. It has been described as "the predominance of the voice of grassroots", a “revolution of democracy", the "victory of intra-party democracy", the "power of the party organization", etc. hence, a radical change in the composition of candidates and MPs as a result of the primary elections. In contrast, this dissertation contends that being selected by party's central organization (with the method of central appointment) or by party members (with the method of primary) and party delegates (with the method of restricted primary) does not change the profiles of party's candidates. Relying on statistical diagrams based on macro-level findings and a micro-level ethnographic field research, this dissertation shows that the vast majority of the selected candidates are party professionals, i.e. same group of people who are in the higher echelons of the party, such as members of the party's central executive committee, party assembly, or (existing) deputies or heads of provincial and sub-provincial organizations.

Thus, the question is as follows: Why did all three methods of candidates selection listed above produced similar outcomes in terms of the profiles, characteristics and compositions of the party's candidates? In order to explain the predominance of party professionals among the candidates chosen by the party, this dissertation focuses on the relations of domination and legitimacy that emerge in the intraparty struggles for candidacy. To explain these relations of domination, this study draws upon the conceptual toolbox of Pierre Bourdieu's theory of practice

(*field, habitus, capital, illusio, doksa, etc.*), and especially, upon the concept of symbolic violence that he developed to explain the relations of domination. Using macro and micro level data, the study indicates that the party field is closed to external agents and due to both objective and subjective exclusion mechanisms, the nomination process of a candidate MP favors people with certain qualities - except for the cases where a limited space is rarely provided to the actors outside of the field due to electoral concerns. The study contends that different methods of candidate selection did not create a tangible change in the composition of MPs and candidates and, therefore, the primaries can not be considered an indicator of "intra-party democracy".

In this dissertation, the selection of candidate MPs of the CHP has been analysed. The study has particularly focused on the candidacy struggles in the CHP organization in Kırklareli. Unlike the CHP, the other major players in the political field of Turkey, the Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi - AKP), the Nationalist Movement Party (Milliyetçi Hareket Partisi - MHP) and the People's Democratic Party (Halkaların Demokratik Partisi - HDP) select their candidates with the method of central appointment. This is why it is impossible to test whether the method of primary have created a change in the composition of candidates and MPs of these parties. In this dissertation, ethnographic field research, multiple correspondence analysis, content analysis, semi-structured interviews, focus group discussions and participant objectivation has been used throughout the research process. The plurality and extent of the methods used for this study and the amount of time required by each method have required to limit the field research with only a single province. Therefore, the province where the micro-level data were elaborated and compared with the general statistics of Turkey at the macro level, is Kırklareli, which is one of the bastions of the CHP in Turkey. The reason for choosing the general elections of 2007, 2011 and 2015 (June 7) is that this period was the only period in Turkish political life after 1980 in which the method of primary was used consecutively (2011, 2015) after the method of central appointment (2007) was used in a comprehensive way.

In order to explain the claim that that there was no tangible change in the composition of the candidates/MPs in the above mentioned election periods, this dissertation drew upon the key concepts of Pierre Bourdieu's theory of practice such as habitus, capital, field, doksa, illusio, symbolic capital, space of possibles. Offering agents a space of freedom through the concept of "habitus", this perspective also offers a description of a largely structured world through the concept of "field". It has been argued that the Bourdieu's idea that the practice emerges from the encounter between the field and the habitus, has the the power to explain the struggles in the party field that is described in this work. In the case of the Kırklareli, despite changing candidate nomination methods, the fact that the same group of people are nominated by the party confirms the explanatory power of Bourdieu's approach. As "the space of possibles", the party field has drawn boundaries to a variety of agents including ordinary members and the party leader as well as agents outside of the field with respect to their movements, maneuvers, strategies, expectations and perceptions. The agents in the case of Kırklareli has engaged in an arduous struggle to establish relationships of legitimacy based on the amount and type of their capital in order to ensure the candidacy and (re)election as an MP in this structured world. Bourdieu considers this struggle as the foundation of the creation of symbolic violence, which

he uses to explain relations of domination. According to him, the relations of legitimacy are constructed through this process of symbolic labor and with the dialectical relationship of objective possibilities and subjective expectations. The candidacy expectations and likelihood of realization of these expectations bring people who have certain qualities to the forefront of this struggle regardless of the fact that the party uses the method of central appointment, restricted primary or primary. Since the pool of potential candidates remains largely unchanged, the selection method of candidates does not create a drastic change in the profiles of those who are nominated and elected as MPs. But this study has also emphasized that each method of candidate selection becomes a subject of struggle and they have certain peculiar characteristics.

The structural-constructivist perspective of Bourdieu that has shaped his entire work, and which has been outlined above within the context of this research's problematic, was formed around the themes of social inequality, the regularity revealed by the established order for its maintenance and the mechanisms of domination. Marxists also analyse similar themes by elaborating phenomenon such as exploitation, alienation, class struggle and the imagination of an alternative society. Bourdieu's corpus has been included in the Marxist tradition because the latter had approached these themes before Bourdieu and it has a broad influence across the world in different countries and historical periods. In this context Bourdieu is sometimes considered a Marxist and the theory of symbolic violence, which he developed to reveal the hidden mechanisms of domination, is evaluated as a particular form of Marxist concepts such as "ideology" and, such as Gramscian "hegemony". This study argues that both critiques are misleading evaluations that assess Bourdieu's theories in a reductionist manner. This dissertation does not consider Bourdieu a Marxist and contends that the concept of symbolic violence is different from the concepts of ideology and hegemony. Therefore, Bourdieu's approach has the potential to direct our attention to dimensions in the field of party politics that have not been properly emphasized.

One of the essential findings of this dissertation that focuses on the field of party politics in Kirklareli is as follows: particular agents who occupy certain positions within the party field as well as outside of it are always at the top positions of candidate lists despite the use of different methods. This outcome cannot be properly analysed with the concepts of ideology and hegemony. The concepts of ideology and hegemony cannot explain the legitimacy relations arising from the struggles for candidacy, from the trends of change and reproduction in different historical periods and how the relations of legitimacy are established at the same time and in a theoretical coherence. Such a research problematic requires whether the candidate nomination method creates a difference via using multiple correspondence analysis diagrams prepared by statistical calculations based on the data collected across Turkey. It also requires the analysis of how the relations of legitimacy established through an ethnographic field research. Bourdieu's theory of practice has been used in this dissertation because it has this very explanatory power and conceptual-methodological tool-kit to analyze such a phenomenon.

The theoretical background of this dissertation takes another theoretical tradition into account while it locates Bourdieu against the Marxist tradition including Gramsci, Althusser and other similar figures. Indeed, the fact that party

professionals are largely at the top positions of the candidate lists in all three election periods deploying different methods of candidate selection is, in some respects, resemble the ideas of classical elite theorists. The analyses of Michels, who is known with his "iron law of oligarchy" and functional and psychological explanations of the phenomenon of elite domination based on the so-called complexity of the level of organization, the impossibility of the mass rule or the need to be led, may seem powerful enough to explain how the party professionals are selected as candidates in different election periods with different candidate selection methods in the case of CHP. Michels makes important contributions to the literature that try to explain the power relations stemming from organizational necessities. However, the establishment of legitimacy relations do not occur only due to reasons such as political capital stemming from organizational requirements, inadequacy of masses and the need for a leader. This dissertation, therefore, unlike Michels's arguments, suggests that symbolic relations in candidacy struggles are not formed spontaneously due to psychological and functional reasons and an active process of labor is necessary to create these relationships.

In this study the relations of domination which emerges in MP candidate selection processes in the CHP has been analysed. This dissertation aims to make a contribution to the literature on political science and intra-party democracy in particular as well as political and social theory findings based both on statistical data deriving from entire Turkey and an ethnographic field work. Another aim of the study is to raise awareness by critically evaluating truisms regarding the act of political delegation that emerges in the popular and academic judgements on method of central appointment and primaries. At the same time, the research also targets to reveal to what extent the criteria used by party members and delegates in their preference of candidate MPs overlap with the ideas of CHP voters. The research also sheds light on to what extent MPs and candidates, who know that primary elections will be held in the next general elections, reshape their political preferences in line with members and delegates in order to be (re)-elected will. It is believed that illuminating this aspect of party politics may change people's view of political parties, particularly the view on the CHP. Another purpose of the research is to illuminate other important aspects of candidate selection methods in Turkish party politics that have not been properly analysed such as the fact that even the central executives of the party, who defend primaries and promote such methods, do not participate in the primaries and use reserved positions in candidate lists (*kontenjan*) in order to be re-elected and reshape candidate lists through the key list method (*anahtar liste*). Another purpose of the study is to reveal the fact to what extent the selection of CHP candidates depicts a picture of "reproduction" in the long historical run, in which same group of people with similar qualities are elected in general elections despite the implementation of different candidate selection methods. There are many studies on the selection of MP candidates within the framework of the theme "intra-party democracy" in the literature on party politics. Recently, it can be observed that the method of primary is widely used for the selection of the MPs or party leaders in many countries across the world. It is precisely at this point that the introduction of the Bourdieusian theory to the existing literature can make important contributions to the future research. Thus, this work also aims to contribute to social theory by advancing the Bourdieusian theory through empirical analyses and within its specific characteristics while comparing it with the Marxist theory and classical elite theories. Another aim of the study is to offer some new methodological tools -

which are frequently used in different fields of social sciences - to the literature on the selection of political candidates such as particular statistical methods and tools that has been used in this study.

Even though this study analyzes the process of determining MP candidates in the periods mentioned above, it also elaborates different phases of the party field of the CHP in the context of long-term historical transformation and reproduction trends stretching from the single party era to present day. This study, starting with the single party era, shows how has the party field functioned as an apparatus and then analyzes the formation of the party field within the framework of struggles between local and central organizations of the party. This dissertation discusses how interventions from outside of the field creates disruptions in the CHP party field and displacements in the specific functioning of the party field in particular and in broader political field in general. In this context, it examines the transformation of political capital into negative symbolic capital after the coup d'état of 12 September 1980 as a specific phase of the field by focusing on the closure of political parties and political bans on the incumbent local and national executives of parties. The dissertation discusses how the field has been reshaped with the removal of the political bans and with the reopening of the CHP which was closed after the coup. It highlights how these historical developments and evaluations constitute a historical background for selection of candidates for 2007, 2011 and 2015 elections.

In this study, different methods have been used together in order to make a coherent and multi-dimensional evaluation of the subject of analysis and problematics of the research. In order to understand what sort of "space of possibles" was provided to the agents by the party field a content analysis of the records of the Grand National Assembly of Turkey (TBMM) meeting has been carried out. In the second part, a quantitative data set was created on the basis of the data collected from the interviews conducted via phone with CHP provincial chairmen/women, party publications, online websites, social media accounts, local and national newspaper interviews. Through a multiple correspondence analysis based on this data set and diagrams created by statistical calculations via SPSS program, it has been demonstrated that different methods did not create a radical change on the candidate and MP composition of the CHP. In a reciprocally explanatory framework, this dissertation has brought together the records of the TBMM meetings and the party statutes to highlight the legal dimensions of the limits of the field and macro-level statistics across Turkey and the data collected from an ethnographic field research in Kırklareli to reveal the dynamics of the closure of the party field. In order to collect the ethnographic field data, semi-structured interviews were conducted with those who applied to become candidates, those who became candidates, and those who elected as MPs. Also, focus group interviews were conducted in the three large sub-provinces of Kırklareli - Babaeski, Merkez ve Lüleburgaz - with agents occupying different positions of the party at the local level. At the same time the local newspapers, which have been published in Kırklareli since 1965, have been evaluated within the context of the candidacy struggles. Relying on this analysis the historical transformation of candidacy struggles unique to Kırklareli has been examined in further detail.

This thesis concludes that, contrary to what is expected, the change in the method used for the selection of political candidates in CHP does not create a radical

difference in profiles of MPs and candidates and the same group of people with a story of a long-term, gradual ascent in the party are constantly re-elected. The first point to keep in mind with regards to this analysis is that these findings are valid for the CHP. The technique of multiple correspondence analysis demonstrates that different kinds of candidate selection methods do not create a difference and, therefore, the phenomenon encountered within the context of CHP's candidate selection struggles is a process of reproduction. However, this re-production process in the struggles for candidacy in the CHP and how the relations of domination is established analysed only for the case of Kirklareli due to the above-mentioned limitations on the research stemming from required amount of time and effort for an extensive analysis. Doing field researches –similar to the one that has been conducted in Kirklareli- both on the CHP, and particularly on other parties, could offer convenient findings for the generalization of claims in this study regarding the establishment of legitimacy relations in the candidacy struggles across Turkey. Furthermore, the comparative analysis of struggles over candidacy in CHP and other prominent actors of the field, namely the AKP, the MHP and the HDP may help to formulate advanced arguments regarding to what extent the candidate selection methods have an impact on the relations of domination stemming from the act of political delegation and the composition of candidates and MPs.

Keywords: The Republican People's Party, Selection of Political Candidates, Intra-Party Democracy, Pierre Bourdieu, Theory of Symbolic Violence, Multiple Correspondence Analysis.

ÖZET

Siyasal Vekalet Eylemi Üzerinden Tahakküm İlişkilerini Düşünmek: Cumhuriyet Halk Partisi'nde Aday Belirleme Süreçleri

Bu tez çalışması, Cumhuriyet Halk Partisi'nde milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin kurulması üzerinedir. CHP, Siyasi Partiler Kanunu'nda yer alan *merkez yoklaması (central appointment)*, *aday yoklaması (restricted primary)* ve *ön seçim (primary)* yöntemlerini 2007 (23. Dönem), 2011 (24. Dönem) ve 2015 (25. Dönem) milletvekili genel seçimlerinde farklı ağırlıklarda kullandı. Partinin milletvekili adayları 2007 seçimlerinde neredeyse ülkenin tamamında merkez yoklaması ile belirlendi. 2011 seçimlerinde İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerin dahil olmadığı 27 ilde ön seçim, 2 ilde aday yoklaması ve diğer illerde merkez yoklaması, aday belirleme yöntemi olarak kullanıldı. 2015 seçimlerinde ise partinin adayları büyükşehirlerin de dahil olduğu 45 ilde ön seçim, 10 ilde parti tüzüğünde belirtilen eğilim yoklaması ve diğer illerde ise - tüzük gereği oy oranı %10'un altında olduğu için - merkez yoklaması yöntemi ile seçildi. Gerek popüler gerekse akademik değerlendirilmelerde merkez yoklamasının “lider oligarşisi”, “lider sultanı” gibi nitelendirmelerle olumsuz; ön seçimlerin ise “tabanın sesi”, “demokrasi şöleni-devrimi”, “parti içi demokrasinin zaferi”, “örgütün gücü” gibi nitelendirmelerle olumlu bir şekilde değerlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda ön seçimlerin partinin aday ve milletvekili kompozisyonunda radikal bir değişiklik yaratması beklenirdi. Bu çalışma, bu beklentinin aksine, gerek parti genel merkezinin (merkez yoklaması yöntemi ile) gerekse parti üyelerinin (ön seçim yöntemi ile) ve delegelerinin (aday yoklaması yöntemi ile) milletvekili adaylarını belirlemesinin aday ve milletvekili kompozisyonunda değişiklik yaratmadığını savunmaktadır. Aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin, büyük çoğunlukla parti profesyoneli olarak adlandırılan MYK, PM üyeleri, (mevcut) milletvekilleri, il ve ilçe başkanları gibi partinin yönetim kademelerinde yer alan belirli kişiler olduğunu makro düzey bulgulara dayanan istatistikî diyagramlar ve mikro düzeyde etnografik bir saha araştırmasıyla ortaya koymaktadır.

Öyleyse yukarıda bahsedilen üç farklı yöntem, neden CHP'de aday ve milletvekili profilleri, karakteristikleri ve kompozisyonları açısından benzer sonuçlar üretmiştir? Bahsi geçen parti profesyonellerinin neden hem parti genel merkezi, hem de parti üyeleri veya delegeleri tarafından aday olarak gösterildiği sorusunu cevaplamak için bu çalışma, adaylık mücadelelerinde ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerine odaklanmaktadır. Araştırma, bu tahakküm ilişkilerinin açıklanması için Pierre Bourdieu'nün pratik teorisinin kavramsal alet kutusundan (alan, habitus, sermaye, *illusio*, doksa vs) ve özellikle tahakküm ilişkilerini açıklamak üzere geliştirdiği sembolik şiddet kavramından yararlanmaktadır. Elde ettiği makro ve mikro düzey veriler ile, seçimsel kaygılarla alan dışı aktörlere sınırlı düzeyde ve nadiren yer verilmesi hariç tutulduğunda, parti alanının kendi içine kapandığını ve gerek nesnel gerekse öznel dışlama mekanizmalarıyla milletvekili adayı olarak gösterilmenin belirli nitelikleri haiz insanları ön plana çıkardığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada seçim yönteminin değişmesinin milletvekili ve aday kompozisyonu üzerinde gözle görülür bir değişiklik yaratmadığı ve ön seçimlerin

mevcut haliyle, “parti içi demokrasi”nin göstergesi olarak görülemeyeceği iddiası savunulmaktadır.

Bu çalışma kapsamında yalnızca CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi süreçleri ele alınmıştır. Özellikle CHP’nin Kırklareli örgütünde gerçekleşen adaylık mücadelelerine odaklanılmıştır. CHP’nin aksine siyasal alanın diğer başat aktörleri olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP), milletvekili adaylarını merkez yoklaması ile belirlemektedirler. Ön seçim yönteminin bu partilerin milletvekili ve aday profillerinin kompozisyonunda değişiklik yaratıp yaratmadığının test edilemeyecek olmasının nedeni de budur. Bu çalışmada araştırma süresince etnografik saha araştırması, çoklu mütakabiliyet analizi, içerik analizi, odak grup görüşmeleri, katılımcı nesnelleştirme, yerel gazete arşivi taramaları gibi yöntem ve araçlar kullanılmıştır. Bahsi geçen bu yöntemlerin çoğulluğu ve yoğunluğu ile her bir yöntemin gereklerinin yerine getirilmesinde geçecek zaman saha araştırmasının yalnızca bir il ile sınırlandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu yüzden mikro düzey verilerin ayrıntılı bir biçimde ele alındığı ve Türkiye geneli istatistiklerle karşılaştırıldığı il, CHP’nin kalelerinden olan Kırklareli’dir. 2007, 2011 ve 2015 (7 Haziran) yıllarının seçilme gerekçesi ise 1980 sonrası Türkiye siyasi hayatında kademeli bir biçimde merkez yoklamasından başlayarak ön seçimlerin ardışık bir biçimde ülke genelinde yaygın olarak kullanıldığı bir duruma yalnızca bu seçim dönemlerinde rastlanılmış olmasıdır.

Bahsi geçen seçim dönemlerinde milletvekili aday kompozisyonlarında gözle görülür bir değişikliğin gerçekleşmediği iddiasını ortaya koymak amacıyla Pierre Bourdieu’nün pratik teorisinin anahtar kavramları olan habitus, sermaye, alan, doksa, illusio, sembolik sermaye, olasılıkların uzamı gibi kavramlardan yararlanılmıştır. Eyleycilere habitus kavramı aracılığıyla bir özgürlük alanı sunulduğuna işaret eden bu perspektif, alan kavramı aracılığıyla da büyük ölçüde yapılanmış bir dünya tasviri sunar. Bourdieu’ye ait olan, pratiğin, alan ve habitusun karşılaşmasından doğduğu yönündeki düşüncenin, bu çalışmada tanımlanan parti alanındaki mücadeleleri açıklama gücüne sahip olduğu ileri sürülmektedir. Bourdieu, tahakküm ilişkilerinin bu mücadelelerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını öngörmektedir. Kırklareli vakasında aday belirleme yönteminin değişmesine rağmen her durumda aynı grup insanların parti tarafından aday gösterilmesi, Bourdieu’nün yaklaşımının açıklayıcı gücünü teyit etmektedir. Olasılıkların uzamı olarak parti alanı hareketlerinde, manevralarında, stratejilerinde, beklentilerinde ve algılarında parti genel başkanından başlayarak en aşağıda yer alan sıradan bir parti üyesine ve alan dışı eyleycilere uzanan çeşitlilikte eyleyciler için bir sınır çizmiştir. Kırklareli vakasında eyleyciler, bu yapılanmış dünyada adaylığı ve milletvekili olarak (yeniden) seçilmeyi garantilemek amacıyla sahip oldukları sermayelerinin miktarı ve türüne dayanarak meşruiyet ilişkilerini kurmak için mücadeleye girişmişlerdir. Bourdieu, bu mücadeleyi, tahakküm ilişkilerini açıklamak üzere kullandığı sembolik şiddetin yaratılmasının temeli olarak görür. Ona göre, bu sembolik emek süreci aracılığıyla, nesnel olasılıklar ve öznel beklentilerin diyalektiği içinde meşruiyet ilişkileri kurulur. İster merkez yoklaması isterse aday yoklaması veya ön seçim olsun, bu mücadelede milletvekili adaylığına başvuran kişilerin adaylık beklentileri ve bunların gerçekleşme olasılıkları belirli niteliklere haiz aynı kişileri ön plana çıkarır. Buna dayanarak potansiyel aday havuzu büyük ölçüde değişmediği içindir ki aday belirleme yöntemi, aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişiler üzerinde radikal bir

değişiklik yaratmamıştır. Ancak yöntemin bizatihi kendisinin de mücadele konusu edildiği, her yöntemin de kendine has bazı karakteristikleri olduğu da bu çalışmada vurgulanmaktadır.

Yukarıdaki sorunsal kapsamında ana hatları çizilen Bourdieu'nün yapısal inşacı perspektifi, çalışmalarının tamamına sirayet eden toplumsal eşitsizlik, mevcut düzenin varlığını sürdürmek için gösterdiği düzenlilik, tahakküm mekanizmaları temaları etrafında şekillenir. Sömürü, yabancılaştırma, sınıf mücadelesi, alternatif bir toplum tahayyülü gibi olgularla Marksistler de benzer temaları araştırmaktadır. Marksist geleneğin Bourdieu'den önce bahsi geçen temaları ele alması ve bu geleneğin dünya çapında farklı ülkeler, tarihsel dönemler itibarıyla geniş bir etki alanının bulunmasıyla birlikte Bourdieu'nün araştırmaları da bu geleneğe dahil edilmektedir. Bu bağlamda Bourdieu, kimi zaman bir Marksist olarak görülmekte ve örtülü tahakküm mekanizmalarını ifşa etmek amacıyla geliştirdiği sembolik şiddet teorisi, Marksist "ideoloji" ve Gramscici "hegemonya" kavramlarının özgül bir alt biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, her iki tür değerlendirmenin de Bourdieu'nün geliştirdiği teorilere indirgemeci bir yaklaşım sergilediği görüşündedir. Bu çalışmada, Bourdieu, bir Marksist olarak görülmemekte ve sembolik şiddet teorisinin de ideoloji ve hegemonya kavramlarından farklı olduğu, dolayısıyla parti siyaseti alanında dikkatimizi daha önce üzerinde durulmamış boyutlara yöneltme potansiyeline sahip olduğu ileri sürülmektedir.

Bu çalışmanın, üzerine eğildiği Kırklareli ilinin parti siyaseti alanına dair yaptığı temel saptamalardan biri şudur: Hem parti alanı içerisinde belirli pozisyonları işgal eden hem de parti alanı dışındaki eyleyiciler, farklı yöntemler kullanılmasına rağmen sürekli aday listelerinin üst sıralarında yer almaktadır. Bu durum ideoloji ve hegemonya kavramlarına dayanılarak analiz edilemez. İdeoloji ve hegemonya kavramları, adaylık mücadelelerinden kaynaklanan meşruiyet ilişkilerini, farklı tarihsel dönemlerde adaylığın değişim-yeniden üretim trendlerini ve meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğunu aynı anda ve belirli bir teorik bütünsellik çerçevesinde açıklayamaz. Bu tür bir sorunsal Türkiye genelinde verilere dayanan istatistikî hesaplamalarla hazırlanan çoklu müteakibiyyet analizi diyagramları ile aday belirleme yönteminin değişiklik yaratmadığının tespitini ve etnografik bir saha araştırmasıyla da meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğunun incelenmesini gerektirmektedir. Bourdieu'nün pratik teorisi, tam da bu açıklayıcılık gücüne ve kavramsal-metodolojik araçlara sahip olmasından ötürü bu çalışmada kullanılmıştır.

Bu çalışmanın teorik arka planı Bourdieu'yü Althusser, Gramsci gibi Marksistler karşısında konumlandırmasının yanında bir başka teorik geleneği de göz önünde bulundurmaktadır. Her üç seçim döneminde büyük çoğunlukla parti profesyonellerinin, yöntemin değişmesine rağmen aday listelerinin en üst sıralarında yer alması klasik elit teorisyenlerinin düşünceleriyle bazı benzerlikler göstermektedir. Klasik elit teorisyenlerinden Michels'in "Oligarşinin Tunç Kanunu" olarak bilinen analizleri, örgütsel düzeyin karmaşıklaşması, büyük kitlelerin kendilerini yönetmelerinin imkansızlığı, yönetilme ihtiyacı gibi işlevsel ve psikolojik gerekçeler bu çalışma kapsamında partili profesyonellerin farklı seçim dönemlerinde aday gösterilmesini açıklayıcı güce sahip görünebilir. Michels, örgütsel gerekliliklerden doğan iktidar ilişkilerini açıklamada literatüre önemli katkılar sunmaktadır. Ancak meşruiyet ilişkilerinin kurulması yalnızca örgütsel gerekliliklerden kaynaklanan politik sermaye, kitlelerin yetersizlikleri ve lider

ihtiyacı gibi işlevsel ve psikolojik nedenlerin varlığıyla gerçekleşmemektedir. Bu çalışma, dolayısıyla, Michels'in öngördüğünden farklı olarak adaylık mücadelesinde meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında sembolik ilişkilerin işlevsel ve psikolojik nedenlerle kendiliğinden oluşmadığını ve bu ilişkilerin yaratılması için aktif bir emek sürecinin gerektiğini öne sürmektedir.

Bu çalışmada, CHP özelinde milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan tahakküm ilişkileri analiz edilmektedir. Çalışma, hem genel olarak siyasi partiler ve özel olarak da parti içi demokrasi üzerine üretilmiş literatüre hem de siyasal ve toplumsal teori üzerine literatüre Türkiye geneli istatistiklerle ve bir saha araştırmasının bulgularıyla katkı sağlamaktadır. Gerek gündelik gerekse akademik kullanımlarda merkez yoklaması ve ön seçimler nezdinde siyasal vekalet eylemine yönelik bazı kanıksanmış düşüncelerin eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutularak bir farkındalık yaratılması hedeflerden biri olmuştur. Aynı zamanda partili üye ve delegelerin milletvekili adaylarını belirlemede göz önünde bulundurdıkları kriterlerin CHP'ye oy veren seçmenlerin düşüncelerinden ne ölçüde farklılaştığını ortaya koymak da başka bir hedeftir. Ön seçimlerin yapılacağını bilen milletvekillerinin yeniden seçilebilmek amacıyla politik tercihlerini üye ve delegelere göre ne ölçüde şekillendirdiğini aydınlatmanın siyasi partilere ve bu çalışma özelinde CHP'ye bakışı değiştirebileceği düşünülmektedir. Yine, ön seçimleri savunan ve ön seçimlerin propagandasını yapan parti genel merkezi yöneticilerinin bizatihi kendilerini, ön seçimlere girmeyerek kontenjan vasıtasıyla seçtirmeleri ve anahtar listeler vasıtasıyla aday listelerini şekillendirmeleri gibi bazı olgular çerçevesinde aday belirleme yöntemlerinin göz önünde bulundurulmayan noktalarının aydınlatılması hedeflenmiştir. CHP'de tarihsel süreç içerisinde milletvekili adaylarının belirlenmesinin hangi mekanizmalar vasıtasıyla yeniden üretime dönük bir görünüm sergilediğinin ortaya konması da bu çalışmanın amaçlarından bir başkasıdır. Siyaset bilimi literatüründe "parti içi demokrasi" teması çerçevesinde milletvekili adaylarının belirlenmesi üzerine çalışmalar yürütülmektedir. Farklı ülkelerde milletvekili adaylarının belirlenmesinde ve parti liderlerinin seçilmesinde günümüzde dünyanın birçok ülkesinde ön seçimlerin yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Tam da bu noktada Bourdieücü teorinin mevcut literatüre tanıtılması gelecekteki çalışmalar açısından önemli katkılar sağlayabilir. Yine bu çalışma, Bourdieücü teorinin Marksist teori ve klasik elit teorileriyle olan ilişkisi ve taşıdığı özgün nitelikleri ampirik analizlerle ilerleterek toplumsal teoriye de katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca kullanılan istatistiki yöntemler ve araçlarla da aday belirleme literatürüne diğer araştırma alanlarında sıklıkla kullanılan yeni bazı metodolojik araçlar sağlanması hedeflenmiştir.

Bu çalışma milletvekili adaylarının belirlenmesi süreçlerini, bahsi geçen seçim dönemlerinde analiz etse de tarihsel bir perspektiften tek parti döneminden başlayarak CHP'nin bir alan olarak hangi farklı görünümleri sergilediğini, adaylığın uzun erimli dönüşüm ve yeniden üretim trendleri bağlamında ele almaktadır. Çalışma, tek parti döneminde parti alanının aygıtlaşması eğiliminden başlayarak sonrasında parti alanının oluşumunu hem yerel örgütler hem de genel merkez arasındaki mücadeleler çerçevesinde incelemektedir. Çalışma, alan dışı müdahalelerin alan içinde nasıl kırılmalar yarattığına ve parti alanının özgül işleyişinde ve genel olarak da siyasal alanın işleyişinde ne tarz yer değiştirmeler yarattığına da yer vermektedir. Bu bağlamda, 12 Eylül darbesi sonrasında siyasi partilerin kapatılmasını ve darbe öncesinde aktif görevde bulunan genel merkez ve

yerel örgüt kademelerindeki parti yöneticilerinin siyasi yasaklı hale getirilmelerini, politik sermayenin negatif sembolik sermayeye dönüşümü çerçevesinde alanın özgül bir durumu olarak incelemektedir. Çalışma, siyasi yasakların kaldırılması ve izleyen süreçte kapatılan CHP'nin yeniden açılmasıyla birlikte parti alanının tekrar nasıl oluştuğunu ele almaktadır. Tüm bu tarihsel değerlendirmelerin 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde milletvekili adaylarının belirlenmesinde nasıl bir arka plan oluşturduğunu bu çalışma ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada analiz nesnesi ile sorunsalların bütüncül ve çok boyutlu bir perspektiften değerlendirilebilmesi için farklı yöntemler bir arada kullanılmıştır. Parti alanının eyleycilere ne tarz bir “olasılar uzamı” sunduğu TBMM tutanakları içerik analizine tabi tutularak incelenmiştir. İkinci bölümde CHP’de aday gösterilen ve milletvekili seçilenler hakkında parti yayınları, online web siteleri, sosyal medya hesapları, yerel ve ulusal gazete röportajları ve CHPlı il başkanları ile telefon yoluyla gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen verilerle niceliksel bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri setine dayanarak yapılan uygun kodlamalar aracılığıyla SPSS programı kullanılarak, istatistiki hesaplamalarla oluşturulan çoklu mütekabiliyet analizi (*multiple correspondence analysis*) diyagramları vasıtasıyla farklı yöntemlerin aday-milletvekili kompozisyonu üzerinde radikal bir değişiklik yaratmadığı ortaya konulmuştur. Meclis tutanakları, partinin tüzükleri vasıtasıyla alanın sınırlarının hukuki boyutları, istatistikler vasıtasıyla CHP’de parti alanının kapanma dinamikleri, Kırklareli’de yürütülen bir saha araştırmasından elde edilen daha mikro düzey veriler ile karşılıklı bağlantıları çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Etnografik saha verilerinin toplanması amacıyla milletvekili adaylığına başvuranlar, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda yerel düzeyde farklı pozisyonları işgal eden partili aktörler ile Kırklareli’nin üç büyük ilçesi olan Babaeski, Merkez ve Lüleburgaz’da odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Kırklareli’de 1965 yılından itibaren çıkan yerel gazeteler milletvekili adaylığı bağlamında değerlendirmeye tabi tutulmuş ve adaylığın Kırklareli ili özelinde nasıl bir tarihsel görünüm sergilediği daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Bu tez çalışması, CHP özelinde milletvekili adaylarının belirlenmesinde yöntem değişikliğinin sanıldığı aksine milletvekili ve aday profilleri kompozisyonunda radikal bir değişiklik yaratmadığı, uzun erimli, aşamalı bir parti kariyerine sahip aynı grup insanların sürekli seçtikleri sonucuna varmaktadır. Bu bağlamda vurgulanması gereken ilk nokta bu önermelerin analize tabi tutulan CHP için geçerli olduğudur. Çoklu mütekabiliyet analizi tekniğiyle Türkiye genelinde uygulanan farklı yöntemlerin sanıldığı aksine değişiklik yaratmadığı ve böylelikle karşılaşılan olgunun bir yeniden üretim süreci olduğu ortaya konulmuştur. Ancak CHP’de adaylık mücadelesinde bu yeniden üretim sürecinin nasıl gerçekleştiği ve tahakküm ilişkilerinin nasıl kurulduğu bahsi geçen nedenlerle yalnızca Kırklareli için analiz edilmiştir. Kırklareli’dekine benzer etnografik saha araştırmalarının CHP ve diğer partiler özelinde yapılması, bu çalışmada öne sürülen adaylık mücadelelerinde meşruiyet ilişkilerinin kurulmasına dair iddiaların Türkiye genelini kapsamaması için elverişli bulgular sunabilir. Hepsinden de öte CHP ile yapılacak karşılaştırmalarla birlikte siyasal alanın diğer başat aktörleri olan AKP, MHP ve HDP’de adaylık mücadelelerinin analizi, siyasal vekalet eyleminden kaynaklı tahakküm ilişkilerinin kurulma süreçlerine, aday ve milletvekili kompozisyonlarının oluşumuna, aday

belirleme yönteminin ne ölçüde etkili olduğuna dair daha ileri düzeyde iddialar geliştirilmesine dayanak oluşturabilir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi, Parti İçi Demokrasi, Pierre Bourdieu, Sembolik Şiddet Kuramı, Çoklu Mütakabiliyet Analizi

GİRİŞ¹

“Her gerçek keşif yeni bir yöntemi belirler, daha önceki bir yöntemi çökertmesi gerekir. Başka deyişle, düşünce dünyasında temkinsizlik bir yöntemdir. Temkinsizlikten başka hiçbir şey başarılı olamaz. Zihinsel temkinsizlik bölgelerine olabildiğince çabuk adım atmak gerekir. Sağlıklı başkalaşımın hem geç gerçekleştiğini hem de yönteme ilişkin olduğunu görmüştü Nietzsche. "En değerli görüşler en son ulaşılan görüşlerdir; ama en değerli görüşler yöntemlerdir" (L'Antéchrist, s. 13) Uzun zaman boyunca yığılmış, sabırla yan yana getirilmiş, hasisçe korunmuş bilgilere şüpheyile bakmak gerekir. Yavaşlığın, değişmezliğin, konformizmin, temkinli olmanın kara nişanını taşırlar alınlarında.”²

Siyasi partilerin ortaya çıkışı birbiriyle bağlantılı iki temel gelişmeyle yakından ilişkilidir. Bunlardan ilki genel oy hakkının tanınması, diğeri ise siyasi gücün yasama meclislerine geçmesidir. Her iki gelişmenin de işaret ettiği şey insanların içinde buldukları toplumu yönetmede söz sahibi olmasının altyapısal koşullarının sağlanmasıdır. Böylelikle siyasi yetkilerle donatılmış insanlar kendilerini yönetmek için siyasi partilere ihtiyaç duymuşlardır. Doğrudan demokrasinin işletilebileceği koşulların yokluğunda siyasi partiler temsil ihtiyacını karşılayabilmek için ortaya çıkmış ve günümüze kadar değişim ve dönüşümler geçirerek gelmişlerdir. Ancak temsil sorununu çözmek üzere düşünülmüş olan siyasi partilerin bazen kendileri temsil krizinin bir gerekçesi olarak görülmüştür. Yine de yaygın kanı siyasi partilerin “temsil” siyasetinin vazgeçilmez öğeleri olduğudur.

Siyasi partilerin “temsil” işlevini yerine getirirken örgütsel özellikleri ön plana çıkarılmış ve bu öğeler “temsil” siyasetine dair değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmuştur. Yaygın düşünce siyasi partilerin giderek siyasal yabancılaşmayı da beraberinde getirecek şekilde toplumdan uzaklaştığı ve merkezileştiği yönündedir. Ancak bu tespitin açığa vurduğu nokta, siyasi partilerin geçmiş dönemde toplumla bütünleşen bir görünüm arz ettiğidir. Nitekim Maurice Duverger'nin tipolojisi kullanılacak olursak “kitle partileri” dönemi “parti siyasetinin” anlamlı olduğu bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemde siyasi partiler gerek siyasi gerekse maddi

¹ Bu çalışma, TÜBİTAK tarafından 1059B141500933 numaralı bursla desteklenmektedir. Bu kapsamda, 6 ay süreyle *The State University of New York*'ta misafir araştırmacı statüsünde araştırmada bulunulmuştur.

² Gaston Bachelard, **Rasyonalist Bağlanma**, Çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları, 2015, s.15.

açından aktif bir üye tabanına dayanmaktadır. Diğer bir husus ise kitle partilerinin toplum nezdindeki önemini korumasını sağlayan ideolojilere sahip olmasıdır. Partiyeye bağlı dergi, gazete gibi yazılı basın, radyo, dernek, spor kulüpleri gibi sosyalleşme mekanları ve aktif bir üye tabanı beraber düşünüldüğünde parti siyasetinin anlamlı olduğu bir dönemin varlığından bahsetmek mümkündür. Sonrasında ortaya çıkan gelişmeler ise siyasi partilerin giderek toplumdaki uzaklaşmasına işaret etmiştir. Partileri bireylerle ve kitlelerle ilişkiye geçirecek maddi ve manevi vasıtalarda meydana gelen değişimler bu sürecin nedeni olarak görülebilmektedir.

Siyasi partiler öncelikle ideolojilerini yumuşatma yoluna giderek oy toplamada etnik, sınıfsal, dinsel kökenli kolektif bir arayışın yerine daha fazla bireysel öğeleri göz önünde bulundurmaya başladılar. Yine radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla insanlara araçlar olmaksızın erişebilme olanağına sahip oldular. Broşür dağıtma, parti politikalarını insanlara anlatma, insanları mobilize etme gibi partili aktörlerin geleneksel olarak yerine getirdiği işlerde artık bu aktörlere daha az ihtiyaç duymaya başladılar. Siyasi partiler, devlet yardımının verilmesiyle birlikte küçük, mütevazı katkılarla maddi ihtiyaçların karşılandığı bir yapıdan tek elden gelip aktarılan daha büyük finansman kaynaklarına sahip oldular. Bu ise özellikle üye aidatları pahasına gerçekleşen bir durum olmuştur. Maddi ihtiyaçlar konusunda güçlü bir avantaj sağlayan siyasi partiler üye aidatlarıyla partiyi finanse etme yolundan büyük ölçüde vazgeçtiler. Benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür ancak hepsinin işaret ettiği temel bir nokta bulunmaktadır. Bu da siyasi partilerin giderek toplumdaki uzaklaşması ve “demokratik” olma niteliklerinin güç kaybetmesidir. Bu durum genellikle parti içi örgütlenme derecesiyle yakından ilgilidir. Siyasi partiler bu ve benzeri gelişmelerle tabanlarından giderek uzaklaşmakta ve parti içi demokrasiyi adeta rafa kaldırmaktaydı. Partinin yerel teşkilatları parti yönetiminde artık söz sahibi olamamaktaydı.

Yukarıdaki tespitlere dair dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta parti içi demokrasinin yokluğuna gerekçe olarak partilerin yerel teşkilatlarına söz hakkının verilmemesinin gösterilmesidir. Parti politikalarının belirlenmesi, partinin işleyişinde söz sahibi olma gibi öğelerden yoksun olan yerel teşkilatlara söz hakkı verildiğinde parti içi demokrasinin kendiliğinden gerçekleşeceği düşünülmektedir. Parti içi demokrasi sorunu ve hatta temsiliyet krizinin böylece çözüleceği gibi bir algı zihinlerde yer etmektedir. Sorun, partinin tabanı olarak görülen yerel teşkilatlara

yeter düzeyde söz hakkı tanınmamasıdır. Söz hakkı verildiği takdirde parti içi demokrasiye yönelik ciddi bir adım atılmış olacağı varsayılmaktadır. Ancak parti içerisinde adaylık mücadelelerinin ülke genelindeki görünümüne ve bir yerel bir parti teşkilatının işleyişine hem olağan dönemler hem de seçim dönemleri itibarıyla bakıldığında gerçek durumun böyle olmadığı görülür. Bunun için siyaset bilimi literatüründe çok fazla inceleme konusu yapılmayan vekalet ilişkisinin doğasına bakmak yerinde olacaktır.

Çalışmanın Sorunsalı ve Amacı

Bu çalışma güçler ve mücadeleler *alanı* olarak tanımladığı siyasi partilerde vekalet ilişkisinden kaynaklanan tahakküm ve meşruiyet ilişkileri üzerinedir. Siyasal vekalet eylemi aracılığıyla gerçekleşen bu ilişkilerin analizini gerçekleştirebilmek amacıyla Cumhuriyet Halk Partisi'nde (CHP) milletvekili genel seçimleri aday belirleme süreçleri analiz edilecektir. Analize konu edilen seçimler 2007, 2011 ve 2015 (7 Haziran) yıllarında gerçekleştirilen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23. 24. ve 25. dönemlerini kapsamaktadır. Çalışmada biri makro düzey (Türkiye geneli) diğeri ise mikro düzey (etnografik bir saha araştırması) olmak üzere iki temel analiz nesnesi bulunmaktadır. Makro düzeyde analize konu edilen tüm Türkiye genelinde bahsi geçen seçim dönemlerinde CHP'de gerçekleştirilen aday belirleme süreçleridir. Ülkenin tamamında gerçekleştirilen aday belirleme süreçlerinin, bu çalışmanın iddiaları açısından önemli olan temel karakteristikleri ortaya konulacak, ardından Türkiye'deki mevcut durumun daha açık bir biçimde anlaşılmasını/aydınlatılmasını sağlayacağı düşünülen bir ilde etnografik bir saha araştırmasına dayanan bulgularla aday belirleme süreçlerinden-siyasal vekalet ilişkisinden kaynaklanan tahakküm ilişkileri incelenecektir. Bahsi geçen il, "CHP'nin kalesi" olarak gösterilen Kırklareli'dir.

CHP Parti Meclisi, uzun sayılabilecek bir aradan sonra 2015 yılında, parti sözcüsü Haluk Koç'un da açıkladığı üzere 85 seçim bölgesinin 55'inde milletvekili adaylarını, parti üyelerinin katıldığı ön seçim yöntemiyle belirleme kararı aldı. 45 ilde hakim denetiminde, 10 ilde örgüt denetiminde tüm üyelerin katılımıyla aday

belirlenmesine karar verdi.³ Bu karar, 2011 milletvekili genel seçimlerinde başlatılan 27 ilde ön seçim ve Kırklareli ile Muğla illerinde aday yoklaması uygulamasının ülke çapında genişletilmiş bir versiyonuydu. Yalova, Kocaeli ve Eskişehir gibi bazı illerin hariç tutulduğu ve diğer illerde oy oranının %10'un altında olması nedeniyle parti tüzüğü gereği merkez yoklamasının zorunlu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 2015 seçimlerinde CHP'nin seçmen desteğine sahip olduğu illerde parti üyelerine milletvekili adaylarının belirlenmesinde söz hakkı tanındığı görülmektedir. 2011 yılından farklı olarak üç büyük il olan İstanbul, Ankara ve İzmir'de de ön seçim yapılmasına karar verildi. Elbette ön seçimlerin kimi *sakıncalarını* gidermek amacıyla bazı illerde "kontenjan" uygulamasına da gidildi.

Ön seçimlerin hakim denetiminde, tüm Türkiye'de aynı anda gerçekleştirildiği günün ertesinde (30 Mart 2015), ana akım medya bu kararı öven ifadelerle doluydu. CHP'nin bizzat vurguladığı gibi bu karar, "*demokrasi şöleni*", "*devrim gibi ön seçim*", "*parti içi demokrasinin zaferi*", "*lider oligarşisinin sonu*", "*parti örgütünün gücü*" olarak lanse edilmekteydi. Bu ifadelerin ne anlama geldiğini kavrayabilmek için 2007 ve 2011 yıllarında milletvekili adaylarının merkez yoklaması ile belirlenmesine getirilen eleştirilere bakmak gerekliydi. CHP'nin milletvekili adaylarının 2007'de tamamına yakını 2011'de ise büyük bir çoğunluğunun parti genel merkez tarafından belirlenmesi "*lider oligarşisi*", "*lider sultası*", "*parti içi demokrasinin işletil(e)memesi*", "*örgütün taleplerine kulak vermeme*" şeklinde eleştirilmekteydi. Öyleyse yalnızca parti milletvekili adaylarını belirlemek amacıyla parti tabanına söz hakkı verilmesi ve parti üye-delegelerinin milletvekili adaylarını seçmesini daha "demokratik, arzu edilen yöntem" yapan neydi? Ön seçim ya da aday yoklaması yöntemi parti genel merkezinden farklı olarak aday ve milletvekili kompozisyonunu nasıl şekillendirmekteydi? Neden partili üye ve delegeler milletvekili adaylarını bizzat kendileri belirlemek istemekteydiler?

Başlangıçta yerel bir parti alanında, Kırklareli ili örneğinde etnografik bir saha araştırması olarak düşünülen bu doktora tez çalışması farklı aday belirleme süreçlerinin kendine has karakteristiklerini ortaya koyma ve bu çerçevede gerçekleştirilen farklı düzeydeki partili aktörler arasındaki mücadeleleri aydınlatma

³ <http://aa.com.tr/tr/politika/chp-55-bolgede-on-secim-yapacak/74701>, (Erişim Tarihi: 11.05.2014) Koç'un 10 ilde örgüt denetiminde yapılacağını belirttiği ön seçimler aslında "*eğilim yoklaması*"dır. Eğilim yoklaması yöntemi, ön seçim yönteminden farklı olarak örgüt denetiminde yapılır ve sonuçlar bağlayıcı değildir.

amacına yönelikti. Hemen belirtmek gerekir ki çalışma son halini alıncaya dek bu amacın gerçekleştirilmesi hedeflendi. Gerçekten de her bir aday belirleme yönteminin kendine has bazı karakteristikleri vardı ve bunlar ileride de ortaya konulacağı gibi çalışma boyunca yol gösterici oldu. 2007’de “merkez yoklaması”, 2011’de “basit aday yoklaması (delegelerle ön seçim)”, 2015’te “ön seçim” yöntemlerini arka arkaya uygulayan Kırklareli’de araştırma için veriler toplandığında dikkati çeken ilk şey aday belirleme yönteminin değişmesine rağmen aynı kişilerin ya da daha doğru bir ifadeyle partinin yönetim kademelerinde yer alan kişilerin her bir seçim döneminde aday ya da aday adayları oldukları yönündeydi. Her üç seçim döneminde de aday adaylığına başvuran kişi sayısı yirmiydi. 2007’de aday adayları olan sekiz kişiden yedisi 2011’de; 2011’de aday adayları olan onbir kişiden altısı 2015’te de tekrar aday adayları olmak için başvuruda bulundular.⁴ 2015’te ise ilk kez başvuruda bulunanların sayısı altı kişi ile sınırlıydı. Her üç seçim döneminde de aday adayları olarak başvuranların ezici bir çoğunluğu ortak bir paydada birleşmekteydi: neredeyse tamamına yakını (18/20) “*parti profesyonelleri*”ydi. Dikkati çeken diğer önemli nokta da sıradan bir parti üyesi ya da delegesinin aday adaylığına başvurmayı dahi düşünmediğiydi. Yine, parti dışından herhangi bir kişinin de aday adaylığı olmadığı görülmekteydi. 2007’de parti genel merkezinin Kırklareli’de adayları belirlemesi oligarşik, parti içi demokrasiye aykırı, tabanın sesine kulak verilmemesi olarak görülüp eleştirilirken, aynı parti örgütüne milletvekili adaylarını kendisinin belirmesi için söz hakkı vermelerine ya da Kırklareli il örgütünün “ön seçim” talebiyle topladıkları imzaları parti genel merkezine teslim etmelerine rağmen, aynı kişileri seçmesi nasıl oluyordu da *parti içi demokrasi şöleni*, *devrim gibi ön seçim*, *parti örgütünün gücü* vb. olumlayıcı ifadelerle lanse ediliyordu. Bu durum sadece Kırklareli’ne özgü olarak mı görülmeliydi? Türkiye’nin diğer illeri nasıl bir görünüm sergilemekteydi? Neden seçilebilir sıralarda sürekli benzer nitelikleri haiz aynı grup kişiler görülmekteydi? Neden yönetim kademelerinde görev almayan herhangi bir parti üyesi ya da delegesi aday adayları dahi olmayı düşünmemişti?

Soruların cevabını bulabilmek için Türkiye çapında CHP’de milletvekili adayları olarak gösterilen kişiler hakkında yaklaşık 8 ay süren kapsamlı bir internet arşiv taramasına girişildi. Milletvekili adayları olan partililerin yaş, cinsiyet, eğitim

⁴ Burada 2011’de başvuru yapan ve sonrasında hayatını kaybeden Babaeski ilçe başkanı ve milletvekilliğinden istifa ederek Kırklareli belediye başkanı seçilen Mehmet Siyam Kesimoğlu’nu akılda tutmak gerekir. Her ikisinin de başvuracağı olası bir durumun varlığında bu sayı sekize yükselmektedir.

durumu, doğum yeri-aday gösterildiği yer arasındaki ilişki (yerellik ilkesi), partinin yönetim kademesinde önceki dönemlerde görev alıp almadıkları, ilgili seçim döneminde partinin yönetim kademesinde hangi görevlerde buldukları, hemşehri dernekleri-vakıflar, siyasi nitelikli dernekler, meslek dernekleri-meslek örgütleri, kültürel derneklere üyelikler, yönetimlerinde yer alma durumları, etnik-mezhepsel kökenler, ailelerinde siyaset yapan bireylerin olup olmadığı, ün-şan-şöhret gibi özellikleri hakkında derinlemesine bilgiler toplandı. İnternet üzerinden yapılan taramalarda CHP'nin kendi websiteleri (merkezi ya da yerel), partiyle bağlantılı websiteleri, Youtube'daki tanıtım videoları (örneğin İstanbul'da üç bölgenin de milletvekili adayları için parti tarafından hazırlanmış tanıtım videoları), parti tarafından hazırlanan tanıtım broşürleri (örneğin Bursa teşkilatı tarafından hazırlanan parti adaylarını tanıtan broşürler), ulusal ve yerel gazeteler (ilgili haberler, adaylarla yapılan röportajlar vb.), meclis albümleri, partili aktörlerin kişisel websiteleri, Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya hesaplarından yukarıda bahsedilen bilgilerin toplanmasına çalışıldı. Çalışmanın sorunsalı ve kullanılan teorik arka plan açısından önemli olması nedeniyle, Bonikowski'nin de belirttiği üzere, tüm bu kaynaklardan, duvar yazılarından, tweetlerden, izlenen tüketim pratiklerinden *sermaye* dönüşümlerini-alışverişlerini ölçme, *alanları* çevreleme, ana hatları haritalama, *habitusun* canlı işleyişlerini gözlemleyebilme amacıyla yararlanıldı. Elbette bunların kendine özgü iktidar dinamikleri ile dolu olduğu ve bilimsel titizlikle incelenmesi gerektiği akılda tutulmalıdır.⁵ Bilimsel titizliği sağlamak amacıyla başlangıçtaki bu verilerin güvenilirliğinden ve yeterliliğinden emin olabilmek adına, Wacquant'ın Bourdieu'nün sosyolojisini tanıtırken bahsettiği ilkelerden biri olan "bütün işlemlere karşı epistemik dikkat gösterilmesini emreden"⁶ ilkeyi akılda tutarak iki farklı yönde ilerlendi.

Elbette online kaynaklardan bazı adaylar hakkında istenilen bilgilere ulaşamama, adayların ilgili seçim dönemlerde aktif görevlerde bulunmalarını keşfetme (örneğin 2015 seçimlerine giderken bir kimsenin o ilin aktif il başkanı olmasının, aktif MYK-PM üyesi olmasının veya mevcut milletvekili olmasının yaygın bir biçimde görülmesi gibi), kurultay delegeliğinin milletvekili adaylığını

⁵ Bart Banikowski, "The Promise of Bourdieusian Political Sociology", **Theory and Society**, 2015, vol: 44, no: 4, pp. 385-391, p. 390.

⁶ Loic Wacquant, "Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi", içinde **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Der. Güney Çeğin vd., 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, ss. 53-76, s. 60.

garantilemede en çok görülen parti içi pozisyon olduğunu fark etme gibi gerekçelerle daha kesin bilgiler toplayabilmek ve parti alanının daha net bir görüntüsünü çıkarabilmek amacıyla bu kez parti yayınları incelendi. Bu bağlamda, CHP Merkez Yürütme Kurulu'nun iki aylık zaman dilimleri ile Parti Meclisi'ne sunmak için hazırladığı "Parti Meclisi'ne Sunulan Merkez Yürütme Kurulu Raporları"⁷ ile Parti Meclisi tarafından kurultaya sunulmak üzere hazırlanan "Parti Meclisi Raporları"⁸na başvuruldu. MYK ve PM raporlarının bu çalışma açısından olağanüstü getirileri oldu. Öyle ki bu raporlarda CHP'nin iller itibariyle tüm il ve ilçe başkanları, kurultay delegeleri, milletvekilleri, belediye başkanları, PM ve MYK üyeleri seçildikleri tarihler itibarıyla, bazı dönemler hariç olmak üzere, verilmekteydi. Adaylık yarışının büyük ölçüde (ya da görüşmecilerin sıklıkla vurguladıkları gibi "ciddi" adayların), yöntem değişse dahi, bu pozisyonları işgal edenler arasında geçtiği görüldüğü için vakit kaybetmeksizin elde edilen veriler tablolar haline getirildi: 1999-2014 yılları arası seçilen 2002 belediye başkanı; 1992-2014 yılları arası seçilen 1008 PM üyesi; 1995-2014 arası seçilen 870 il başkanı, 8883 ilçe başkanı, 10656 kurultay delegesi, 185 MYK Üyesi; SODEP-SHP geleneğini de dahil ederek 1983-2015 yılları arasında partinin gösterdiği 4978 milletvekili adayı (ve bu dönem aralığında seçilen 908 milletvekili) parti yayınlarına dayanarak oluşturulan yönetsel ve seçimle gelinen pozisyonların veri tabanını oluşturdu.

Böylelikle 2007, 2011 ve 2015 yılında parti tarafından aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişilerin geçmişte partinin hangi kademelerinde görev yaptığı tarihler itibariyle neredeyse tam bir biçimde elde edildi. Partinin seçimsel kaygılar dolayısıyla aday gösterdiği belirli kişiler (Roman aday Özcan Purçu, Ermeni aday Selina Doğan, dış politika uzmanı diplomat Şükrü Elekdağ gibi), siyaset yapmaları kanunen yasaklanan kamu görevlileri veya yerel-ulusal düzeyde tanınırlığı, itibarı, şöhreti gibi nedenlerle adaylığa başvuranlar dışında partinin aday-milletvekili kompozisyonu büyük ölçüde bu bahsedilen pozisyonları işgal eden kişilerden oluşmaktaydı. Başka bir deyişle, Kırklareli'de farklı yöntemlerin kullanılmasında görülen manzara Türkiye için de geçerliydi. Yöntem değişikliği belirgin bir farklılık yaratmamaktaydı. Her ne kadar parti içindeki pozisyonlar adaylık mücadelesinde

⁷ MYK raporları için bkz. <https://www.chp.org.tr/yayinlar/myk-raporlari>, (Erişim tarihi, 25.9.2015)

⁸ PM raporları için bkz. <https://www.chp.org.tr/yayinlar/parti-meclisi-raporlari>, (Erişim tarihi, 25.9.2015) Bu raporlardan bazılarının online versiyonları mevcut değildir. CHP'nin sitesinde 30. Kurultay'dan itibaren PM raporları verilmektedir. CHP'nin yeniden açıldığı 1992 yılı sonrasında kapsayan, 25, 26, 27, 28 ve 29. Olağan Kurultay PM Raporları ise dış kaynaklardan temin edildi.

militanlık sermayesi⁹ olarak iş görse ve sembolik sermayenin yaratılması sürecinde en önemli kaynağı oluştursa da yine yeterli değildi. Uysal ve Topak'ın çalışmalarında liderlerin farklı örgütlülüklerine vurgu yapan çok konumlu aktivizm¹⁰ olarak tanımlamalarına benzer şekilde hemşehri ağları, siyasi nitelikli veya mesleki örgüt ve dernek üyelikleri gibi farklı kültürel, sosyal ve ekonomik sermayelerin de alan içindeki güç mücadelesinde etkisini ortaya koymak gerekmektedir. Ayrıca aday ve vekillerin mezhepsel ağları (CHP özelinde Alevilik), miras edinilen politik ve/veya sembolik sermayeyi (siyaset profesyoneli aile mensubu) de parti alanı içerisinde giriştikleri adaylık mücadelesinde işe koştukları görülmektedir. Ancak bu bilgilerin güvenilir ve aday-milletvekili kompozisyonunu istatistiki olarak temsil edebilecek düzeyde elde edilmesi online kaynaklar ve parti yayınları aracılığıyla mümkün değildi. Her ne kadar milletvekillerinin tamamına yakınının özgeçmişlerine ulaşmak sorunu büyük ölçüde çözse de bahsi geçen bu bilgilerin adaylar için de elde edilmesi gerekmektedir. Bu bilgileri elde etmek için de Türkiye'nin farklı illerinde görev yapan sayıları 34'ü bulan CHP'li il başkanlarına¹¹ telefonla ulaşılarak son veri paketi oluşturuldu. Böylelikle 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde milletvekili aday olarak gösterilen ve milletvekili seçilen 1650 kişi hakkında aile fertleri arasında siyaset yapan bireyler olup olmadığı, üyesi-yöneticisi oldukları sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, siyasi nitelikli dernekler, sendikal geçmiş, Alevi olup

⁹ Bu çalışmada, militanlık sermayesi için Matonti ve Poupeau'nun tanımından yararlanılmıştır: "militanlık sermayesi, militanların otoriteye gösterdikleri rızadan kaynaklanan, parti alanında üstlendikleri görev ve işlemlere dair sermaye olmasıyla politik sermayeden farklılaşmaktadır. Harekete geçme, müdahale etme, boyun eğme yetenekleri ve tekniklerinin içselleştirilmiş karışımından meydana gelen militanlık sermayesi, kolektif eylemler esnasında, parti içi veya partiler arası mücadelelerde mobilize edilebilir bilgi ve becerilerin tamamını kapsamaktadır." Aktaran Birol Caymaz, "Mücadele Alanı Olarak Parti Gençlik Kolları: AKP Gençlik Kolları ve Ülkü Ocaklarında Gençlik", *İletişim*, 2015, sayı: 22, ss. 31-62. Militan kelimesinin Türkçede günlük dilde şiddet kullanan yasadışı eylemci olarak anlaşıldığına dikkat çeken Caymaz, bu tanımdan farklı olarak militan sözcüğü ile çalışmasında toplumsal/siyasal bir amaç uğruna siyasi partiler gibi kurumsal yapılar içerisinde mücadele eden kişileri kastetmektedir. Bu çalışma da aynı görüşü benimsemektedir. Yeri gelmişken militanlık sermayesi ile politik sermayenin farklı görülmesi noktasında yaptığı uyarı ve yukarıdaki tanımları önermesi nedeniyle Birol Caymaz'a teşekkür ederim.

¹⁰ Aysen Uysal & Oğuz Topak, *Particiler:Türkiye'de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s. 84.

¹¹ Verilerin yeterliliği ve bölgesel temsil gözönünde bulundurularak Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, Mersin, Kayseri, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Kahramanmaraş, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Siirt, Sivas, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van il başkanları ile telefon aracılığıyla 7 Temmuz - 4 Eylül 2018 tarihleri arasında mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlarda il başkanlarına çalışma konusu kısaca tanıtılmış sonrasında ise elde edilen verilerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla illerindeki adaylar hakkında sorular sorulmuştur. Görüşme sona erdirilmeden il başkanlarının araştırmanın makro düzey bulguları hakkında bilgi verilmiş ve bu bulgular hakkındaki yorumları oldukça sınırlı düzeyde de olsa alınmıştır. İlerleyen kısımlarda yalnızca birkaç noktada bu yorumlara yer verilmiştir. Kendilerinin istekleri doğrultusunda bu il başkanlarının isimlerine yer verilmemiştir.

olmadıkları, siyasete yaklaşık hangi tarihlerde başladıkları, partinin yerel düzeyde yönetim kurullarında görev alıp almadıklarına dair bilgiler toplandı. Sonuç olarak parti alanının topoğrafyasını ortaya koyabilmek için kullanılacak farklı sermaye türleri olağanüstü zorlu bir veri toplama sürecinin ardından tamamlandı. Belirtmek gerekir ki her üç seçim döneminde CHP'den aday gösterilenlerin toplam sayısı 1650 kişidir. Görüldüğü üzere bu çalışma, üç aşamalı bir biçimde titizlikle elde edilen bir veri setine dayanarak, tam örneklem ile analiz gerçekleştirilmektedir. Böylelikle toplanan istatistiki verilerin kalitesi analizleri daha ileri düzeye taşıyarak tüm Türkiye genelini kapsayacak tespitlerde bulunabilme olanağı sağlayabilirdi. Bu sonuca büyük ölçüde ulaşılabilmektedir.

Aday belirleme yönteminin milletvekili ve aday kompozisyonunda radikal bir değişiklik yaratıp yaratmadığının tespiti bu kez istatistiki programlarla da ortaya konabilirdi. SPSS programı kullanılarak çoklu mütakabiliyet analizi (*multiple correspondence analysis*) diyagramları aracılığıyla aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin farklı yöntemler kullanıldığında nasıl bir benzerlik ya da farklılık gösterdiği grafikler yardımıyla da açıklanabilirdi. Ancak toplanan verilerin program dahilinde istatistiki olarak kullanılabilmesi için bir aday ve milletvekilini ilgilendiren her bir değişkenin rakamlarla kodlanması gerekiyordu. Veri toplama sürecinde harcanan emeğe benzer bir şekilde bu zorlu kodlama süreci aralıksız olarak "tam 3,5 ay!" sürdü ve her bir seçim dönemindeki aday sayısının (550 kişi) toplamı olan 1650 adayın bilgileri sisteme tek tek girildi. Hemen belirtmek gerekir ki girilen her bir kodun bu çalışmanın organize edilmesinde, iddialarının geliştirilmesinde, hangi değişkenlerin önem arz ettiğinin belirlenmesinde olağanüstü katkısı oldu. Veri girişi tamamlandığında ortaya çıkan manzara harcanan emeğin boyutunu göstermesi bakımından önemlidir: İddiaları test edebilmek ve aday belirleme yönteminin değişiklik yaratıp yaratmadığını istatistiki olarak ölçebilmek amacıyla programa girilen kod sayısı yaklaşık 51000 civarındaydı. Nihayetinde çoklu mütakabiliyet analizi diyagramları da Kırklareli'de karşılaşılan manzaranın her üç seçim dönemi için Türkiye'nin tamamında görüldüğünü açık bir biçimde ortaya koymaktaydı. Göstermek istenilen şey de tam olarak buydu. Ön seçim ve aday yoklaması yöntemleri merkez yoklaması yöntemine benzer sonuçlar üreterek CHP'nin milletvekili aday listesinde belirgin bir değişiklik yaratmamaktaydı.

CHP’de ön seçim yapılması için online platformlar kuran¹², “üyelerin sesini Türkiye duyacak” manşetiyle bir website hazırlayan¹³, parti genel merkezine adayların belirlenmesi için ön seçim yönteminin kullanılması amacıyla imza toplayıp bunları parti genel merkezine teslim eden¹⁴, il başkanı, PM üyesi ve dernek başkanlarının katıldığı paneller düzenleyerek ön seçim isteyen¹⁵, ön seçim isteklerini dile getirmek amacıyla websiteler kuran ve yazılarıyla ön seçim isteklerini dile getiren, tartışan¹⁶, “milletvekili adaylarının belirlenmesindeki kontenjan uygulamasına tepki göstermek amacıyla sabah erken saatlerde CHP İl Başkanlığı’na giren grup, duvarlara "İşgal, Atatürk'ün emaneti emin ellerde", "Trabzon CHP direniş değil, diriliş", "örgütün partisine örgüt el koydu" yazılı dövizler asan"¹⁷, Kılıçdaroğlu’nun oldukça sert bir biçimde eleştirildiği bir Halk TV yayınında¹⁸, yine ön seçimlerin neredeyse tüm Türkiye’de ilk kez onun döneminde yapıldığını belirtilerek övülmesinden birkaç dakika sonra eski CHP genel başkanlarından Hikmet Çetin’in canlı yayına bağlanıp “1987 seçimlerinde biz de ön seçimleri çok geniş ölçüde kullandık” dedirtecek kadar önemli görülen, ön seçimle gelen adaylara

¹² <http://www.onsecimistiyoruz.com/?sayfa=gorusleriniz>, (Erişim tarihi, 18.02.2015). Bu sitede yer alan bir makalede sorulan şu sorular partilerin aday belirleme süreçlerinde oldukça ilginç noktalara parmak basmaktadır: “CHP’de yargı denetiminde ön seçimden neden bu kadar korkuluyor? Bir MYK üyesi bir genel başkan yardımcısı neden ön seçimden korkar? Bir MYK üyesi neden üyelerine güvenmez? 4 yıldır milletvekili olan bir insan neden 4 yıldır “hizmet verdiği” parti üyelerinden korkar? Bırakın MYK üyeleri ve milletvekillerinin ön seçimden korkmasını, en çok onların ön seçim istemesi lazım... Eğer bir MYK üyesi, genel başkan yardımcısı zaten başarılı ve başarılı olduğu için MYK üyesi olmuşsa, neden ön seçimden korksun? Eğer bir milletvekili 4 yıldır başarılı işler yapmış ve CHP üyeleriyle, örgütleriyle iç içe olmuşsa neden ön seçimden korksun?” Bu sorulara gerek istatistik verilerle gerekse yarı yapılandırılmış mülakatlar çerçevesinde edinilen bilgilerle çalışmanın ilerleyen kısımlarında cevap verilmeye çalışılacaktır.

¹³ http://www.chpuye.com/?page_id=283, (Erişim tarihi, 20.01.2015)

¹⁴ <http://www.gercekgundem.com/on-secim-imzaları-chpde-100277h.htm>, (Erişim tarihi, 23.01.2015)

"Ön seçim imzaları CHP’de: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkez, İl, İlçe yönetimleri, Kadın ve Gençlik Kolları Başkanlıkları ile Üyelerinin dikkatine" başlığıyla şu açıklama yapıldı:

“17 Ocak 2015 tarihinde Ankara’da toplanan: İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Mersin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kayseri, Muğla, Denizli, Samsun, Trabzon, Antakya ve Ankara’ dan katılan Cumhuriyet Halk Partisi üyeleri olarak; Partimizi halkın umudu yapmak ve iktidara taşımak yolundaki görüş ve önerilerimizi parti üyelik görevi ve sorumluluğu ile Genel Merkez Yönetimi, Örgütlerimiz ve tüm üyelerimizle paylaşıyoruz”. Ayrıca bkz. Parti İçi Demokrasi Hareketi İzmir Yürütme Kurulu, ön seçim isteklerini ileten mektup ve 10 bin imzayı Kılıçdaroğlu’na ulaştırılmak üzere Genel Başkan Yardımcısı Yüksel’e teslim etti. <http://www.egedesonsoz.com/haber/on-secim-isteyen-chp-liler-den-yuksel-e-10-bin-imza/787743> (Erişim tarihi, 2.01.2015) Çorum Gençlik Kolları’nın ön seçim talebi için üç günde 3500 imza topladığı bir başka haber için bkz. <http://www.yaylahaber.com/siyaset/chpde-on-secime-3-gunde-5-bin-imza.htm>, (Erişim tarihi, 23.01.2015)

¹⁵ <http://www.inovatifhaber.com/haber/panele-katilan-chplilerden-hakim-huzurunda-uyelerle-onsecim-talebi-10794.html> (Erişim tarihi, 24.04.2016),

¹⁶ <http://www.onsecimistiyoruz.com/>, (Erişim tarihi, 24.04.2015)

¹⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/chp-trabzon-il-baskanliginda-ısgal-eylemi-28474197>, (Erişim tarihi, 25.1.2015)

¹⁸ 29 Temmuz 2018 tarihli Halk TV yayını

daima gıpta edilen¹⁹, aday seçimlerinde katılımı arttırmanın milli iradenin tecellisinde daha etkili olacağını savunan²⁰, akademik çalışmalarda ön seçimlerin parti içi demokrasinin göstergesi olduğu ve zorunlu aday belirleme yöntemi olarak belirlenmesi iddiasını dile getiren²¹, yalnızca CHP'nin ülke çapında ön seçim uygulamasının diğer partilere nazaran açık bir propaganda haline getiren bir durumun varlığında ön seçimlerle adayların belirlenmesi ile birlikte farklı bir manzara ile karşılaşılması beklenirdi. Ancak bu tez çalışmasının ortaya koyduğu üzere, hem eldeki istatistikî veriler hem de bir saha araştırmasının bulgularına dayanarak, ortaya çıkan manzara ne “lider oligarşisi”ni ne de “parti içi demokrasi”yi işaret etmekteydi.

Kırklareli için daha önce sorulan soru bu bağlamda tekrar edilebilir: Aday belirleme yönteminin birbirini izleyen üç farklı seçim döneminde değişmesine rağmen neden parti içerisinde genel merkez ve yerel kademelerde belirli yönetim pozisyonlarını işgal eden kişiler her durumda ön plana çıkmaktadır? Mevcut durumda ön seçimler, iddia edildiği üzere parti içi demokrasinin işletilmesi anlamına gelebilir mi? Neden sıradan bir parti üyesi ya da delegesi CHP'den milletvekili adayı gösteril(e)memektedir? Aday adaylarının birbirleriyle giriştikleri mücadelede sahip oldukları ve uğruna mücadele ettikleri kaynaklar nelerdir? Farklı pozisyonlardaki adaylar kendi seçilme şansları bağlamında herhangi bir aday belirleme yöntemini nasıl ve neden savunmaktadır? Sıradan parti üyesi ve delegeleri bu mücadelede nerede yer almaktadır? Soruların sayısı arttırılabilir ancak mevcut çalışma bu soruların cevabının büyük çoğunlukla siyasal vekalet ilişkisinden kaynaklı tahakküm ve meşruiyet ilişkilerine bakılarak verilebileceğini iddia etmektedir.

Çalışmanın birincil amacı hem Türkiye genelinde hem de Kırklareli ili özelinde yukarıda tasvir edilen aday belirleme süreçlerinin yapısal inşacı bir perspektiften

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için Melda Onur ile yapılan röportaja bkz. <http://www.roportajgazetesi.com/melda-onur-roportaji-c1508.html>, (Erişim Tarihi, 20.2.2015)

²⁰ Kasım Gülek, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c025/mm_01025041.pdf, ss.579-80, (Erişim Tarihi, 11.3.2016) Gülek'in sözleri şu şekildedir: “Aday tespitinin geniş heyetler tarafından yapılması tecrübesi yapılmıştır, ne kadar geniş heyetler tarafından yapılırsa o kadar iyi neticelerin alındığı da meydandır. Çünkü aday tespitinde ister, istemez birtakım tertipler, ister, istemez birtakım hazırlıklar yapılır. Kütle ne kadar geniş olursa bu tertipler o kadar zor olur, bu tertiplere teşebbüs etmek zor olur, bu tertipleri başarıya ulaştırmak zor olur. Kütle ne kadar geniş olursa o kadar daha fazla millî iradenin, parti içi millî iradenin tecellisi daha kolay olur.”

²¹ Bu çalışmalara örnek için bkz., Tefik Sönmez Küçük, **Parti İçi Demokrasi**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015, Suavi Tuncay, **Parti İçi Demokrasi ve Türkiye**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996, Faruk Bilir, **Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2007.

analizini gerçekleştirmektir. İlk olarak siyasal alanın kapanması olarak tasvir edilebilecek, ezici bir çoğunluğunu MYK ve PM üyeleri, mevcut-önceki dönem milletvekilleri, il ve ilçe başkanları ve il ve ilçe yönetim kurulu üyeleri, belediye başkanları gibi partili eyleyiciler arasında gerçekleşen mücadelelere Türkiye genelinde toplanılan istatistikler çerçevesinde odaklanılacaktır. Daha sonrasında ise Türkiye'deki genel görünümü yansıttığı ve bu görünümün anlaşılmasına yardımcı olabileceği düşünülen Kırklareli ili özelinde yürütülen saha araştırması ile sorunsal daha yakından incelenecektir. Bunun için de hem gündelik yaşamın mikro-politikası hem de kurumsal dışlama ve bastırmanın makro-politikasını verimli bir biçimde araştıran bir iktidar sosyolojisini eklemleyen Pierre Bourdieu'nün teorisi²²nden faydalanılacaktır. Ancak bu noktada neden diğer illerden birinin değil de Kırklareli ilinin seçildiği konusunu açıklığa kavuşturmakta fayda vardır.

Neden Kırklareli?

Bu tez çalışmasının sorunsalı açısından Kırklareli ili, özel bir konum teşkil etmektedir. Çünkü Kırklareli, 2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimlerinde SPK'de yer alan üç yöntemin arka arkaya kullanıldığı az sayıda ilden biridir. Kırklareli'nin milletvekili adayları, 2007 yılında parti genel merkezince merkez yoklaması; 2011'de yalnızca il ve ilçe kongre delegelerinin oy kullanması ve ön seçim delegelerinin oy kullanmaması nedeniyle basit aday yoklaması; 2015 yılında ise tüm üyelerin katıldığı ön seçim yöntemi ile belirlendi. Böylelikle, Kırklareli'de partinin milletvekili adaylarının belirlenmesinde Siyasi Partiler Kanunu'na göre söz sahibi olabilecek birim ve kişilerin tamamının söz sahibi olduğu bir durum ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, söz sahibi olan bu birimlerin ve kişilerin neden her üç seçim döneminde de aynı pozisyonları işgal eden kişileri aday gösterdiği sorusuna etnografik bir saha araştırması çerçevesinde odaklanmaktadır. Kırklareli ilini diğer illerden farklı kılan unsurlardan biri budur. Diğer illerde, 2011 yılında aday yoklaması yöntemi kullanılmadığı içindir ki Kırklareli'nin özgün bir yeri bulunmaktadır. Ancak Kırklareli ilinin seçilmesinde birkaç neden daha söz konusudur.

²² Keith Topper, "Not So Trifling Nuances: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence and the Perversions of Democracy", *Constellations*, 2001, vol: 8, no: 1, pp. 30-56, p. 31.

İlk olarak, Kırklareli iline tam da bu bağlamda odaklanmak ve bu ili pilot bir bölge olarak seçmek parti içi demokrasi ve siyasal elitler literatürüne mütevazı bir katkı sağlayabilir. Siyaset bilimi literatüründe siyasal elitler teması siyasal elitlerin nitelikleri, bu elitlerin geçmişteki politik kariyer kalıpları, sınıfsal arka planları, kişisel özellikleri, tutumları vb. kriterler etrafında araştırılmaktadır. Bu kişilerin hangi yöntemlerle milletvekili adayı gösterildikleri ise farklı bir literatürün konusu olmuştur. Parti içi demokrasi olarak değerlendirilebilecek bu literatürde siyasal katılım, yasal düzenlemeler, farklı aday belirleme yöntemlerinin aday ve milletvekili kompozisyonuna etkileri temel analiz nesnesi olarak incelenmektedir.²³ Kırklareli vakasında yakın zamanda merkez yoklaması, basit aday yoklaması ve ön seçim yöntemlerinin ardışık bir biçimde kullanılması durumu Türkiye'nin siyasi tarihinde ender görülen bir durum yaratmıştır. Bu istisnai durumu, hem aday belirleme yönteminin aday ve milletvekili kompozisyonuna etkisi hem de adaylık mücadelesinin dinamikleri ve meşruiyet ilişkilerinin kurulması bağlamında analiz etmek, ayrı ayrı gelişme eğilimi gösteren parti içi demokrasi ve siyasal elitler literatürüne bütünlük bir katkı yapmak için önemli fırsatlar sunmaktadır.

İkinci olarak, Kırklareli ili tarihsel olarak "CHP'nin kalelerinden" biri olarak görüldüğü için adaylık mücadelesinde gerçek bir rekabetin ve böylelikle CHP'de adaylık dinamiklerinin neler olduğunun anlaşılabilceği bir örnek teşkil etmektedir. CHP listesinden aday gösterilenlerin milletvekili seçilme olasılıkları, partinin bu ilde güçlü bir seçmen tabanının olması nedeniyle oldukça yüksektir. Aday adaylığına başvuran kişilerin adaylık mücadelesini kazanmak için sahip oldukları farklı sermaye türleri, bu sermayeleri kullanma stratejileri, rakiplerle işbirliği, mücadele araçları, farklı yöntemler karşısında izledikleri taktikler, algı, beğeni ve değerlendirme şemalarına odaklanmak bazı kimselerin neden bu mücadelede başarılı olurken diğerlerinin ise başarısız olduklarını anlamaya yardımcı olabilir. Kırklareli vakasının pilot bir çalışma olarak incelenmesinin bir başka nedeni budur. Böylelikle, Kırklareli vakası zorlu bir adaylık mücadelesinin ve rekabetin varlığı nedeniyle, ampirik olarak zengin bir analiz nesnesi sunmaktadır. Kırklareli vakası, Türkiye genelinde CHP'de

²³ Siyasal elitler üzerine bu temalar çerçevesinde yakın zamanda yayımlanmış örnek bir çalışma için bkz., Heinrich Best & John Highley (eds.), **The Palgrave Handbook of Political Elites**, London: Palgrave Mcmillan, 2018. Farklı aday belirleme yöntemleri ve bunların politik sonuçları üzerine yayımlanmış bir başka çalışma için bkz. Reuven Y. Hazan & Gideon Rahat, **Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences**, Oxford: Oxford University Press, 2010.

adaylık mücadelelerinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğunun anlaşılması için literatüre temsiliyet bakımından sınırlı düzeyde mütevazı bir katkı sağlamak için elverişli bir örnek teşkil etmektedir.

Kırklareli CHP’de adaylık mücadelesinin analizinin üçüncü nedeni epistemolojiktir. Yaklaşık 9 yıldan beri çalışılan üniversitenin bu il sınırları içerisinde yer alması dolayısıyla “*yerleşik yabancı*” konumunda olmak sahaya nüfuz etme ve analiz nesnesini daha derinlikli bir perspektiften ele alma konusunda açık bazı avantajlar sağlamaktadır. Bourdieu’nün *Dünyanın Sefaleti*’nde görüşme yapılan kişilerle ilgili tespitleri, benzer bir biçimde Kırklareli vakasında adaylık mücadelelerinin üstesinden gelmek için gerekli kriterlere, araçlara, kaynaklara dair bir çerçeve sunmaktadır:

“Bunun anlamı şudur ki, mülakatçı, ancak nesnesine dair, bazen araştırmayla geçen bir ömür boyunca ve aynı zamanda, daha doğrudan bir biçimde, *bizzat muhatabıyla ya da bilgi sağlayıcılarla yaptığı önceki anketler esnasında edinilmiş olan engin bir bilgi birikimine sahipse, o nesnenin üstesinden gelme şansına sahip olabilir*. Yayımlanan görüşmelerin ekseriyeti, uzun bir etkileşim süreci içerisindeki, hiç şüphesiz önemli bir anı temsil etmektedir ve herhangi bir özgül donanıma sahip olmayan mülakatçıların ayaküstü gerçekleştirdiği bir kereye mahsus, keyfi ve tesadüfi mülakatlarla hiçbir ortak yanı yoktur.”²⁴

Kırklareli CHP’de adaylık mücadelelerinin analizi yukarıdaki gerekçelerle üstesinden gelinebildiği takdirde literatüre bir başka mütevazı katkı sağlayabilir. Ayrıca partili eyleyicilerle bağlantıların kurulmasında Kırklareli’de yaşıyor olmanın getirdiği bazı avantajlar da mevcuttur. Toplumsal sermayenin araştırma nesnesi bağlamında işe koşulması ve karşılıklı güven çerçevesinde tesis edilen ilişkiler dolayısıyladır ki mülakatların yapılmasında oldukça önemli mesafeler kat edilmiştir. Örneğin araştırmanın farklı aşamalarında keşfedilen her bir yeni olguyu tartışabilmek amacıyla bazen aynı kişilerle sayıları 10’u bulan görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bourdieu’nün yukarıdaki ifadelerinde de görüldüğü gibi, Kırklareli ilinin görüşmecilerle ve parti yaşamıyla sürekli bir ilişkinin kurulabilmesi avantajını sağlayarak analiz nesnesinin daha bütüncül bir kavrayışına olanak sağlaması bu ilin seçilmesindeki bir başka neden olarak gösterilebilir.

²⁴ Pierre Bourdieu vd., *Dünyanın Sefaleti*, Çev. Levent Ünsaldı vd., Ankara:Heretik Yayınları, 2015, s. 32. (vurgular bizim)

Yaşanılan şehrin Kırklareli olması dolayısıyla partinin kongreleri, mitingleri, parti binaları, parti faaliyetlerinin katılımcı gözlem yöntemiyle hem gündelik hayatın bir parçası hem de bir bilimsel analiz nesnesi olarak incelenmesi mümkün olmuştur. Yeri gelmişken bir örneği paylaşmak, bu araştırmanın Kırklareli’de yürütülmesinin sağladığı avantajı göstermesi bakımından anlamlıdır. Partinin 29 Mart 2015’te ön seçimi gerçekleştirdiği gün parti faaliyetlerinin izlenmesi amacıyla parti il binasına gidilmiş fakat binanın kapalı olduğu görülmüştür. Katılımın oldukça yüksek olduğu bir ön seçim sürecinin ardından parti binasının kapalı olduğunu görmeyi büyük olasılıkla bu şehrin sıradan bir sakini olmak sağlamıştır. Ayrıca şehir hayatında partinin nasıl bir imgeye sahip olduğu konusunda izlenim sahibi olmak ve özellikle aday adaylarının gündelik yaşam pratikleri içerisinde parti faaliyetlerini konumlandırabilmek adaylık mücadelelerini anlayabilmek için önemli detaylar sunma avantajına sahiptir.

Yukarıdaki avantajların yanında bazı kısıtlar da Kırklareli ilinin seçilmesinde etkilidir. Bu çalışmanın saha araştırmasının yalnızca Kırklareli ili ile sınırlı olması bir doktora çalışmasının tamamlanması gereken sürelerle ilgilidir. Online veri kaynaklarının, parti yayınlarının taranması, farklı il başkanları ile telefon yoluyla yapılan mülakatlar, hem de mülakatların deşifresinin bu çalışmanın yazarı tarafından yapılması²⁵ ile de yakından ilgilidir. Bu çalışma CHP’de adaylık mücadelelerinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerini ve yöntemin aday ve milletvekili kompozisyonunu nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla rakip teoriler ve yaklaşımlar arasından bir epistemolojik platform oluşturmuştur. Bourdieucü pratik teorisini çalışmanın sorunsalı bakımından klasik elit teorisyenleri ve “ideoloji” ve “hegemonya” kavramları karşısında konumlandırmak için harcanan zaman da saha araştırmasının yalnızca bir il ile sınırlandırılmasını gerekli kılmıştır. Son olarak farklı aday belirleme yönteminin, aday ve milletvekili kompozisyonunu nasıl etkilediğini istatistiki açıdan ortaya koymak ve ampirik verileri organize etmek amacıyla yararlanılan çoklu mütakabiliyet analizi tekniği için harcanan emeğe de yer vermek gereklidir. Bu çalışma her üç seçim döneminde CHP’de aday gösterilen ve milletvekili seçilen toplam 1650 kişilik tam örnekleme kapsayan bir veri seti ile

²⁵ Bu çalışma kapsamında yürütülen bütün yarı yapılandırılmış mülakatların, parti il ve ilçe haftalık olağan toplantılarında yapılan sunumların, odak grup görüşmelerinin ses kayıtlarının metne dökülmesi bizzat bu satırların yazarı tarafından yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen mülakatların en kısa süreni 1, en uzununu ise 4 saat 20 dakikadır. Bu en uzun mülakatın deşifresi toplam 32 sayfadır ve yaklaşık 2 gün sürmüştür!

analiz yapmaktadır. Sonuçları etkileyecek olası durumların önüne geçebilmek için hata payının düşük tutulması ve en küçük ayrıntının dahi dışarıda bırakılmaması devasa bir emek-yoğun süreci gerektirmiştir. Tüm Türkiye genelinde farklı aday belirleme yönteminin aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin uzamını nasıl etkilediğini ortaya koymak için harcanan emek, teorik arka planın ve kavramsal çerçevesinin konumlandırılmasına benzer şekilde saha araştırmasının tek bir il ile sınırlandırılmasını zorunlu kılan bir başka nedendir.

Sonuç olarak Kırklareli ili taşıdığı ampirik potansiyeller, farklı aday belirleme yöntemlerinin ardışık biçimde kullanılması, sahaya nüfuz edebilme, partili eyleycilerle karşılıklı güvene dayanan ilişkiler kurabilme ve zamansal nedenlerle adaylık mücadelesinin etnografisini ortaya çıkarabilme amacıyla tercih edilmiştir. Kırklareli vakasının güçlü bir ampirik işlemselleştirme olanağını bünyesinde barındırması, siyaset bilimi literatürüne teorik açılardan daha önce yapılmamış bazı katkılar sunmaya olanak sağlamaktadır.

Kavramsal Çerçeve - Teorik Arka Plan

CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan tahakküm ilişkilerini açıklamak üzere Pierre Bourdieu’nün pratik teorisinin kavramsal alet kutusunu kullanmak sorunsalı açıklama bağlamında nasıl yardımcı olabilir? CHP, 2007’de merkez yoklaması yöntemini kullandı. Seçilen insanların, birkaç önemsiz istisna dışında tamamı, parti profesyoneliydi. 2011’de 27 ilde ön seçimin kullanılması ile birlikte aday belirleme yöntemi farklı bir görünüm sergiledi. Ancak sonuç yine aynıydı. 2015’te ise durum tersine çevrildi; bu kez 45 ilde ön seçim, 10 ilde eğilim yoklaması ve geriye kalan illerde ise merkez yoklaması yöntemi kullanıldı. Ancak hepsi de aynı grup eyleycilerin seçilmesi ile sonuçlandı. Öyleyse herhangi bir siyaset bilimci, bu durumu açıklamak için Michels varken neden Bourdieu diye sorabilir? *Oligarşinin Tunç Kanunu* ile Michels’in ortaya koyduğu analiz sorunsalı açıklayabilmek için kullanılamaz mı? Bourdieu’nün teorisinin kullanılmasının artı değeri, avantajı nedir? Bourdieu siyasal alana dair analizlerini yaparken yalnızca Robert Michels’in değil aynı zamanda bir başka klasik elit teorisyeni Gaetano Mosca’nın da farkındadır. Teorisinin anahatlarını, bu iki düşünürü çok yakın şeyleri söylemesine rağmen, farklı bir biçimde ortaya

koymaktadır. Bu noktada ilk söylenmesi gereken şey Bourdieu'nün ilişkiselliği referans alan ve her türlü özcülüğe karşı çıkan bir teorik yaklaşım geliştirdiğidir. Mosca ve Pareto'nun düşünceleri, soyutlama düzeyi yüksek ve ilgi alanları toplumun bütününe genel bir çerçevede ele alan yaklaşımlar olmasına rağmen, Michels her iki düşünürden de yararlanarak örgütsel ve psikolojik nedenlerden kaynaklanan bir iktidar analizi perspektifi sunmaktadır. Bu çalışma, yaygın bilinenin aksine her ne kadar düşüncelerinden önemli ölçü de faydalansa ve Michels'in düşüncelerinin literatüre önemli katkılar sağladığını kabul etse de metodolojik ve kavramsal belirsizlik içeren sorunları nedeniyle bu analizlerin bir "kanun" olarak yorumlanabileceği düşüncesine karşı çıkmaktadır. Meşruiyet ilişkilerinin kurulması ve CHP özelinde her durumda milletvekili adaylığında belirli pozisyonları işgal eden ön plana çıkması olgusunun Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramıyla analiz edilebileceğini önermektedir.

Bu çalışma, teorik arka planı ile ilgili olarak Bourdieu'nün sembolik şiddet ve ilgili kavramlarının Marksist hegemonya ve ideoloji kavramlarıyla olan ilişkisine de yoğunlaşmaktadır. Bourdieu'nün Marksist olmamasına ve Marksizme karşı oldukça eleştirel yaklaşmasına rağmen, literatürde Bourdieu'nün kariyerinin başından itibaren Marksist olduğu ya da Marksizmden büyük ölçüde etkilendiği fakat bunu açık bir biçimde dile getirmediği ve geliştirdiği sembolik şiddet, habitus gibi kavramların marksist hegemonya ya da ideoloji kavramlarının birer alt biçimi olduğu ve özgün bir şey söylemediği üzerine güncel bir tartışma mevcuttur. Bu satırların yazarı bu görüşe, Bourdieu'nün de defalarca hem teorik hem de ampirik olarak vurguladığı ve gösterdiği üzere katılmamaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde bu konu ayrıntılı bir biçimde analiz edilecektir. Ayrıntılı bir teorik çerçeve oluşturma yönündeki bu tercih, bu çalışmanın Bourdieu'nün pratik teorisini hem Marksist geleneğin kavramlarıyla hem de klasik elit teorisiyle olan ilişkisi çerçevesinde kullanarak toplumsal ve siyasal teoriye katkı sağlama amacıdır. CHP'de aday belirleme yönteminin aday ve milletvekili kompozisyonunu nasıl etkilediği ve adaylık mücadelesinde kurulan meşruiyet ilişkilerinin temellerinin açığa çıkarılması teoriyle araçsal bir ilişki kurularak değil ama toplumsal ve siyasal teoriyi ilerletmek bağlamında düşünülmelidir. CHP'de milletvekili adaylığı süreçlerinde ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerini kavramsal bütünlüğü ve metodolojik araçlarının zenginliği bağlamında incelemek herhangi bir toplumsal teoriyi teorik mülahazalarla tartışmaktan, açılımlar sağlamaktan çok daha fazla avantaja sahiptir. Bourdieu'nün

Kant'ın ünlü ilkesine dayanarak “ampirik araştırmadan yoksun teori boştur, teoriden yoksun ampirik araştırma kördür” tespitindeki gibi bu çalışma da teorist bir teori ve ampirist metodoloji bölünmesinin²⁶ üstesinden gelebilmek için analiz nesnesi olan milletveki adaylarının belirlenmesi süreci üzerinden teorik bir tartışma da yürütmektedir. Öyleyse, Bourdieu'nün teorisinin klasik elit teorileri ve Marksist ideoloji ve hegemonya kavramlarıyla ilişkisi çerçevesinde kullanılması ne gibi üstünlüklere sahiptir?

Bourdieu, siyaseti teorik modelinin öngördüğü temel kavramlardan biri olan *alan* kavramıyla açıklamaktadır. Habitus, sermaye, sembolik iktidar/şiddet, doksa gibi kavramlar ampirik araştırmalarda olduğu gibi burada da işbaşındadır. Bu kavramların farklı alanlar içerisinde taşıdıkları anlamlar benzer ve alana özgü olmakla birlikte Bourdieu siyasal alanın işleyişi konusunda *mülksüzleştirme (dépossession)* gibi bu alana özgü temel kavramlar da geliştirmiştir. Ampirik araştırmadan yoksun teorileştirme faaliyetleri konusunda sakıncılı ve kuşkucu bir tavır izlemesine rağmen Bourdieu, siyasal alanın özgül mantığı konusunda teorik bazı açılımlar sağlamaktadır. Bourdieu'nün siyaset çalışmaları daha genel olarak toplumsal alan çalışmalarına benzer biçimde, tahakküm biçimlerine olan ilgisi ile çerçevelenmektedir. Bourdieu'nün sembolik iktidar sosyolojisi, bu açıdan siyaset sosyolojisine özgün ve disiplinlerarası bir katkı sunmaktadır. Bu katkı, temel olarak siyasal gücün delegasyonu üzerinedir.²⁷ Bourdieu'ye göre, siyasi partilerin ve parlamentoların analizinin işleyişi şuna işaret etmektedir: “demokratik siyasetin esas çelişkisi vekalet eylemidir; profesyonel politikacıların seçmenlerin isteklerini dile getirmekle yükümlü olmaları ancak birbirlerini hedefleyen stratejiler izlemeleri dolayısıyla bu vekalet eylemi mülksüzleştirme ve hatta gasp olasılığıyla doludur.”²⁸ Bourdieu, mülksüzleştirmenin siyasete içkin bir tür çatışkı olmasından hareketle, bireylerin grup olarak, yani kendini duyurmaya, dinletmeye veya konuşmaya muktedir bir güç olarak konuşabilmelerinin ancak bir sözcünün lehine kendilerinden vazgeçerek mümkün olduğunu ileri sürmektedir.²⁹ Buna paralel Bourdieu, siyasal

²⁶ Pierre Bourdieu, "Viva La Crise!: Sosyal Bilimlerde Heterodoksi İçin", içinde **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Güney Çeğin vd. (der), 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s.35

²⁷ David L. Swartz, “Pierre Bourdieu's Political Sociology and Governance Perspectives” in **Governance and Social and Political Communication**, Henrik P. Bang (ed.), UK: Manchester University Press, 2003, p. 150.

²⁸ Loic Wacquant, “Pointers on Pierre Bourdieu and Democratic Politics”, **Constellations**, 2004, vol:11, no:1, pp. 3-15, p. 6.

²⁹ Pierre Bourdieu, **Seçilmiş Metinler**, Çev. Levent Ünsaldı, Ankara: Heretik Yayınları, 2013b, s. 232.

mülksüzleştirme olgusunu vekaletin iki aşamalı bir süreci olarak görmektedir: ilk olarak bir grup kendini bir kurumsal çerçeve olarak yaratmaktadır (ofis, maaşlı çalışanlar ve bürokrasi vb.). İkinci olarak da örgüt bireyleri grup adına konuşmak için atamaktadır.³⁰ Bourdieu'ye göre vekalet, “bir grubun, grubu vücuda getiren şeylerin (genel merkez, yerel teşkilatlar, daire, kelimenin tüm anlamıyla ancak bürokratik teşkilatlanma biçimi anlamında, mühür, isim kısaltmaları, imza, imza heyeti, resmi mühür vb.) bütünüyle donanarak vücuda gelmesi fiilidir.³¹ Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Bourdieu, Marc Ferro'nun Bolşevizasyon üzerine yaptığı tahlile başvurmaktadır:

“Mahalle sovyetlerinde, fabrika komitelerinde, yani Rus devriminin başlangıcının kendiliğinden gruplarında, herkes oradaydı, insanlar konuşuyorlardı vb. Ve daha sonra bir görevli tayin edilir edilmez insanlar daha az gelmeye başlar. Görevli ve parti ile cisimleşen kurumsallaşma ile her şey tersine döner. Partinin iktidarı eline alma eğilimine müteakip, kurullara katılım sayısı düşer; artık kurulları toplantıya çağıran partidir ve katılımcılar bir taraftan temsilcilerin temsil ediciliğini göstermeye başlarlar, diğer taraftan ise ise temsilcilerin kararlarını tasdik etmeye yararlar. Görevliler sıradan üyelerin sıklıkla kurullara gelmemelerine (ki artık üye sadece bu işlevine indirgenmiştir) yermeye başlarlar. *İktidarın vekillerin ellerinde toplanmasına ilişkin bu süreç, vekalet sürecinin bir nevi tarihsel tatbikidir.* İnsanlar orada ve konuşuyorlar: daha sonra daire tesis ediliyor ve insanlar daha az gelmeye başlıyorlar. Ve devamında hususi bir salahiyet, kendine has bir dil geliştirmeye başlayan bir parti.³²

Yukarıdaki alıntı, Bourdieu'nün siyasal alan analizlerinin tarihsel vurgusu ile Michels ve Mosca'dan farklılaştığının önemli bir göstergesidir. Bu analizler daha da derinleştirilecektir ancak burada vurgulanması gereken nokta Bourdieu'nün siyasal işbölümü ile ilgili olarak, parti görevlileri ile sıradan destekçiler arasındaki karşıtlığın partilere bağlı olarak çok farklı biçimlerde yorumlanabileceğini ifade etmesidir. Buradaki esas faktör sermayenin dağıtımıdır. Hepsinden de öte belki de sınıflar arasındaki serbest zamanın dağıtımıdır. Bourdieu'ye göre toplumsal demokrasi ekonomik ve toplumsal farklılaşmaya direnemiyorsa bunun nedeni, bu farklılaşmadan kaynaklanan serbest zamanın eşitsiz dağılımı aracılığıyla.³³

³⁰ John B. Thompson, “Editor's Introduction”, in **Language and Symbolic Power**, Pierre Bourdieu, UK: Polity Press, 1991, pp. 26-7.

³¹ Bourdieu, 2013b, s. 234.

³² Ibid., s. 249. (vurgular bizim)

³³ Bourdieu, 1991, s. 284

Vekalet ilişkisinde iktidarın belirli kişilerin elinde toplanması eğilimi böylece Bourdieu'ye göre daha anlaşılır bir hale gelmektedir:

“Görevli, adı üstünde bütün zamanını diğerleri için ikincil olan veya en azından yarı zamanlı yapılabilecek bir faaliyete adayacak kişidir. Zamanı vardır ve kendisi için zamanı vardır. İşte böylece vekiller belli bir iktidarı ellerinde toplarlar; vekalet verenlere ilişkinin paradoksal bir alt üst oluşuna dayalı hususi bir ideoloji geliştirirler Bunu vekaletini aldıklarının yetkinsizliklerini, devamsızlıklarını, kolektif çıkarlara olan ilgisizliklerini mahkum ederek ve bizatihi bu kişilerin, iktidarın kendi ellerinde toplanmasının bir ürünü olduğunu görmeksizin yaparlar.”³⁴

Yukarıdaki ifadelerde “görevli” olarak nitelendirilen kişi bu çalışmada parti yerel ve/veya genel merkezinde görev alan profesyonelleri nitelemektedir. Parti profesyonellerinin sıradan üyeler ve delegeler karşısında sahip oldukları konumdan kaynaklanan bir tahakküm ilişkisinin analizi adaylık mücadelesinde meşruiyet ilişkilerinin kurulması incelemek için elzemdir. Delegeler ya da üyeler yukarıda tasvir edilen olgunun epey dışında yer aldıkları için aktif bir sembolik emek sürecinin ardından kendiliğinden bir biçimde bu resmin dışına itilmektedirler. Hatta yukarıda bahsedilen siyasal işbölümünde sermayenin eşitsiz dağılımının farkında olmadıkları ve bunu içselleştirdikleri için örtülü bir suç ortaklığı konumunda yer alarak parti profesyonellerinin aday aday olmalarına katkıda bulunmaktadır. Kırkareli vakasında görüldüğü gibi, kendileri aday aday olmayı dahi düşünmemektedirler. Bourdieu'nün habitus kavramına tam da bu bağlamda yer vermek nesnel olasılıklar ve öznel beklentiler arasındaki uyumla teminat altına alınan meşruiyet ilişkilerini açıklamaya yardımcı olabilir.

Habitus kavramı aracılığıyla Bourdieu, toplumsal eyleycilerin kendi toplumsal koşullarının nesnel isterleriyle bağdaşabilir türden özlem ve eylemler kazandırmaya meyilli olduklarının altını çizmektedir. *Habitus*, gücünün doruğunda olduğunda, öteki isteme ve davranma tarzlarını, tek kelimeyle, akla gelmeyecek şeyler haline getirerek dışarıda bırakmaktadır. Bourdieu'ye göre iktidar, yapmayı kendiliğimize istediğimiz şey ile içinde bulunduğumuz toplumsal koşulların bizden istediği şeyin, yani öznel ile nesnelin işte bu şekilde birleşmesi ile garanti altına alınmaktadır.³⁵ Parti üye ya da delegelerinin aday adaylığını dahi düşünmeme gerekçesinin arkasında bu türden bir yönelimin olduğu ileri sürülebilir. Sonuç olarak Bourdieucü

³⁴ Bourdieu, 2013b, s. 246.

³⁵ Terry Eagleton, **İdeoloji**, Çev. Muttalip Özcan, 3.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 209.

pratik teorisi, bu çalışmada CHP milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde yöntemin sanıldığı gibi aksine radikal bir değişiklik yaratmadığını ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır. Bu teorik çerçeveden hem Türkiye'nin tüm illerini kapsayan istatistiksel ölçümlerle aday belirleme yönteminin değişiklik yaratmadığının betimlenmesi hem de etnografik bir saha araştırmasının verileriyle adaylık mücadelesinde meşruiyet ilişkilerinin kurulması ile olan ilişkisi bağlamında yararlanılmıştır.

Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, CHP özelinde 23. 24. ve 25. dönem milletvekili genel seçimleri aday belirleme süreçlerinde değişik düzeyde partili eyleyiciler arasında gerçekleşen tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin kurulması üzerinedir. Diğer partilerin kapsam dışı bırakılması öncelikle sorunsal inşası ile ilgilidir. Farklı aday belirleme yöntemlerine rağmen sürekli aynı grup partili eyleyicinin ön plana çıkması bu araştırmanın ancak CHP özelinde gerçekleştirilebilmesini mümkün kılmaktadır. Anılan seçim dönemlerinde ön seçim ya da basit aday yoklaması yöntemini kullanan bir başka parti örneği yoktur. Kırklareli ilinin seçilmesine dair gerekçelere ve adaylık mücadelesinde bu ilin sağladığı temsiliyet olanaklarına yukarıda yer verilmiştir. Böylelikle bu çalışmanın hem Türkiye genelinde aday belirleme yönteminin milletvekili ve aday kompozisyonu nasıl etkilediğini analiz etmek için bir makro düzey; yöntemin değişiklik yaratmamasının arkasında yatan dinamikleri açıklamak ve neden CHP'de genel merkez, parti delegeleri ve üyelerinin tercihlerinin aynı grup eyleyici üzerinde kestiğini/yoğunlaştığını ve bu bağlamda meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğunu analiz etmek için de bir mikro düzey analiz nesnesi bulunmaktadır.

Çalışmanın üç bölümden oluşması planlanmaktadır. Birinci bölümde teorik arka plana dair bir çerçeve çizilecektir. Pierre Bourdieu'nün "pratik teorisi" ve ilgili kavram seti eserlerinin dahilinde kendisinin de kullanımları göz önünde bulundurularak ele alınacak ve siyasal alan üzerine yazdıklarıyla beraber bir bütünlük çerçevesinde kullanılacaktır. Öncelikle Bourdieu'nün siyasal alan analizlerine yer verilecektir. Teorik meseleler, üç alt başlık halinde tartışılacaktır. Robert Michels, Gaetano Mosca ve Wilfredo Pareto'nun, araştırmanın problematiği

ile ilgili olarak, düşüncelerine yer verilecektir. İzleyen kısımda Bourdieu'nün bu teorisyenlere karşı neden kullanıldığı ve pratik teorisinin CHP'de adaylık mücadelelerini analiz etmek için hangi üstünlüklere ve avantajlara sahip olduğu kavramsal ve metodolojik açıdan gerekçelendirilecektir. Hemen belirtmek gerekir ki yukarıdaki üç düşünürden özellikle Michels'in analizleri, militanlık sermayesinden sembolik sermaye devşirilmesini ortaya koymaya elverişli bazı analitik araçlar sağlaması bakımından bu çalışma açısından da birtakım açılardan önemli bir yer tutmaktadır. Michels'in sosyalist ve sosyal demokrat partiler ve sendikalar üzerine analizleri örgüt sosyolojisi üzerine yapılan çalışmalar içerisinde klasikler arasında yer almaktadır. Bourdieu'nün alan analizleri, örgüt sosyolojisine gereken önemi vermemesi düşüncesiyle sıklıkla eleştirilmiştir. Bu bağlamda örgütsel nedenlerden kaynaklanan iktidar ilişkilerine dair daha ayrıntılı tasvirler sunan Michels'in Bourdieücü pratik teorisiyle yalnızca bu bağlamda bir araya getirilmesi sembolik meşruiyet ilişkilerinin analizi açısından önemli avantajlar sağlayabilir. Ancak, Michels'in saptamalarının kavramsal ve metodolojik açıdan kusurlu olan yönlerinin de bulunduğu akılda tutulmalı, bu çalışmanın temel teorik çerçeve olarak pratik teorisini kullanması göz önünde bulundurulmalı ve Michels'in Michels'e karşı kullanılacağı belirtilmelidir.

Teorik arka planın ikinci alt bölümünde Bourdieu'nün siyasal alan üzerine analizleri ortaya konacaktır. *Ayrım (Distinction)*'da yer verdiği ampirik bir saha araştırması dışında Bourdieu'nün siyasal alan üzerine yazdıkları daha çok teorik düzeydedir. Her ne kadar Bourdieu'nün siyasal alan analizleri taslak düzeyinde olsa da teorisinin temel kavramları olan habitus, sermaye, doksa, ilusio, sembolik iktidar/şiddet gibi kavramlarla birlikte düşünüldüğünde bütüncül bir görünüm kazanmakta ve siyasal vekalet ilişkilerini inceleyebilmek amacıyla kavramsal ve metodolojik açıdan önemli açılımlar sağlamaktadır. Pratik teorisinin kavram setinin ve metodolojik araçlarının CHP'de adaylık mücadelelerini analiz etmek üzere nasıl işlemselleştirilebileceği, Bourdieu'nün kendi kullanımları da göz önünde bulundurulurken ortaya konacaktır. Aynı zamanda Türkiye geneli ve Kırklareli vakası özelinde bu kavramların tarihsel bağlam içerisinde eksik kalan yönleri araştırma bulgularıyla tamamlanacaktır.

Teorik arka planın üçüncü alt bölümünde ise, Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramı, Marksist geleneğin kavram setinin bileşenlerinden olan ideoloji ve

hegemonya kavramlarıyla ilişkisi çerçevesinde ele alınacaktır. Bazı Marksist ve Marksist olmayan yazarlar Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramının ideoloji ve hegemonyanın özel bir biçimi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hegemonya kavramına çalışmalarında yer vermeyen ve kariyerinin sonlarına doğru ideoloji kavramını kullanmaktan vazgeçen Bourdieu, tam tersini iddia ederek kendi çalışmalarının özgün ve ideoloji/hegemonya kavramlarından da belirgin bir biçimde farklı olduğunu belirtmektedir. Bu bölümde, Bourdieu'nün de yaptığı gibi sembolik şiddet kavramının içerimleri ve hangi açılardan özgün bir görünüm sergilediği ortaya konacaktır. Konu üzerine tartışmalar yürüten, bazı ikincil kaynaklara da yer verilerek sembolik şiddet kavramının neden CHP'de adaylık mücadelelerini incelemek için elverişli olduğuna dair bir çerçeve belirlenecektir. Marksizmin farklı geleneklerinin ve kavram setinin bu çalışma açısından neden yetersiz kaldığı ve tek bir bilimsel teoriyi kullanan bir araştırmanın ampirik, metodolojik ve teorik bulgularının bilimsel dünyaya daha kolay tercüme edilebilir olduğu belirtildikten sonra teorik bu bölümün son kısmında ise iddialar öne sürülecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise ilk olarak Türkiye'deki siyasal alanın bir topografyası CHP özelinde ortaya konacaktır. Ele alınan dönemin Türkiye siyasi tarihi içerisinde özel bir döneme tekabül ettiği ve siyasal alanın görece özerk bir işleyişe sahip olduğu gösterilecektir. Bu çalışma kapsamında öne sürülen iddiaların ancak belirli tarihsel bağlam içerisinde anlamını kazandığı akılda tutulmalıdır. Bu bölümde Türkiye tarihinin farklı dönemlerinde siyasal alan, parlamento, milletvekili profilleri üzerine yapılmış çalışmalardan da faydalanılarak ele alınan döneme dair bir siyasal alan tasviri sunulacaktır. İkinci bölümde ise öncelikle milletvekili adaylığını düzenleyen üç temel kanun olan Siyasi Partiler Kanunu, Milletvekili Seçimi Kanunu ve Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girdikleri ilk tarihten itibaren nasıl bir değişim geçirdiği, kronolojik bir düzen içerisinde TBMM genel görüşme tutanakları ve bu kanunların komisyon raporlarından hareketle ele alınacaktır. Ardından CHP'nin tüzüklerinden hareketle tek parti döneminden itibaren milletvekili adaylığının hangi düzenlemelere tabi tutulduğu ortaya konacaktır. Hukuksal düzenlemelerin milletvekili adaylarının belirlenmesinde ilgili eyleycilere nasıl bir "olasılar uzamı" sunduğu ve bu eyleycilerin hangi yapısal-nesnel kısıtlamalara tabi olduğu, aday belirleme sürecinde özgürlüklerinin hangi dereceye vardığı ve yasal düzenlemelerin diğer dinamiklerle birleştiğinde aday ve milletvekili kompozisyonu üzerinde nasıl bir etkiye sahip

olduğu ortaya konacaktır. TBMM üyeliğine seçilme süreçlerinin konu edildiği bu çalışmada milletvekilleri de adaylık sürecinden geçtiği için yasal düzenlemeler hazırlanırken kendi deneyimlerini de hesaba katarak yaptığı açıklamalar geçmişten günümüze adaylık sürecinde hangi öğelerin tekrar ettiğini, hangi mücadele araçlarına başvurulduğunu, her bir yöneme bakış açısının nasıl süreklilikler gösterdiğini, partili eyleycilere adaylık mücadelesinde yasal olarak tanınan yetkilerin parti hiyerarşisi içerisinde hangi pozisyonları işgal edenlere avantajlar sağladığını ortaya koymada önemli faydalar sağlayacaktır. İzleyen kısımda ise CHP’de parti alanının oluşumuna dair tarihsel bir anlatıya yer verilecek ve alanın tarihin farklı dönemlerindeki özgül durumu ortaya konulacaktır. Tek parti döneminde CHP’de parti alanının istisnai bir durum olarak aygıtlama eğilimi göstermesine yer verilecektir. Devamında 1946 yılından itibaren çok partili siyasi hayata geçişle birlikte aygıtlama eğiliminin nasıl sona erdiği, alan içerisindeki farklı düzeydeki eyleycilerin mücadele edebileceği ve etkili olabileceği bir parti alanının oluşumunun nasıl ortaya çıktığı CHP’nin kurultay delege kompozisyonunda meydana gelen değişiklik bağlamında ele alınacaktır. 1946 ve 1960’lı yılların başlarını kapsayan bu dönem alan oluşumunun adaylık mücadelesi bağlamında yerel örgütler lehine filizlendiği yani aday belirleme yönteminin “yerelleştiği” bir dönemdir.

Devletin SPK ve diğer kanunlar aracılığıyla milletvekili adaylığını aday yoklamaları (partili delegelerle yapılan ön seçim) çerçevesinde düzenlediği bu yeni dönemde, CHP’de 1946-1965 yılları arası hukuksal düzenlemeler olmaksızın milletvekili adaylarının belirlenmesindeki *de facto* durumun neredeyse birebir *de jure* hale getirilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesine süren bu evrede milletvekili adayları ezici bir çoğunlukla yerel örgüt yoklamalarıyla ve parti genel merkezine %5-10 arasında tanınan kontenjan hakkıyla belirlenmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinin ertesinde kabul edilen 1983 tarihli SPK’ye eklenen geçici 1. madde ile partilerin genel başkan, genel başkan yardımcıları ve merkez yönetim kurulu üyeleri veya benzeri organların üyelerine 10 yıl, 1 Ocak 1980 tarihinde milletvekili ve senatör olanlara ise 5 yıl siyasi yasak getirildi. Siyasi yasaklar bu çalışma kapsamında incelenen dönemde milletvekili olabilmek için en sık düzeyde görevde bulunan parti içi pozisyonların tamamen tasfiyesi anlamına gelmektedir. Bu dönem, parti alanının işleyişine dışsal bir müdahale, militanlık sermayesinin negatif sembolik sermayeye dönüşümü bağlamında ele alınacaktır. Başlangıçta ön seçimler, zorunluken 1986 yılında ANAP hükümetinin ön seçimleri zorunlu olmaktan çıkarıp

partilerin inisiyatifine bırakmasıyla inisiyatifin parti genel merkezleri lehine olduğu bir durum ortaya çıkmıştır. 2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimleri bu dönemde yürürlüğe konan yasal düzenlemelerinin getirdiği kurallarla gerçekleştirilmiştir.

CHP’de parti alanının tarihsel bağlam içerisindeki farklı görünümüne adaylık mücadeleleri temelinde ve dönemin konjonktürel gelişmeleriyle yer verdikten sonra daha önce bahsedilen online kaynaklar, PM ve MYK raporları ve il başkanları ile görüşmelerden elde edilen verilerle oluşturulan nesnel göstergeler ortaya konacaktır. Siyasal alanın yalnızca belirli eyleycilere açık oluşunun verilerle sunulduğu bu bölümde bugüne kadar yapılmış, saha araştırmaları, doktora-yüksek lisans tezleri, makaleler, kitaplar, anılar gibi veri kaynaklarından karşılaştırılmalı bir biçimde faydalanılacaktır. Parti profesyonellerinin ezici bir çoğunlukla her bir seçim döneminde adaylık süreçlerinin kazananları olarak ortaya çıkması, mevcut milletvekillerinin ön seçimlerdeki performansları, partili aktörlerin meslek, cinsiyet, yaş dağılımları, meslek örgütlerinin yönetim kademelerinde aldıkları görevler, siyasi nitelikteki derneklere-vakıflara üyelikler (ÇYDD, ADD örneklerinde olduğu gibi), hemşehri dernekleri üyelikleri, etnik ve mezhepsel kökenler gibi kriterlerle siyasal alanın Türkiye genelini kapsayan bir profili ortaya konulacaktır. Aynı zamanda daha fazla ince ayrıntıyı test etme ve adaylık mücadelesinin karmaşık bir resmini çıkarma avantajına sahip çoklu mütakabiliyet analizi tekniğiyle her bir seçim dönemi için hazırlanan aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin uzamı karşılaştırılacak ve yöntemin değişiklik yaratmadığı tespit edilecektir. Bu diyagramlar, Kırklareli’de yürütülen saha araştırmasının tematiğine paralel olarak karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Böylece CHP’de parti alanının kurumsal kapanma ve dışlama mekanizmaları makro-düzey Türkiye geneli verilerle ortaya konacaktır.

Wacquant’ın *Homo Academicus*’un yöntemsel zenginliği konusunda, “Bourdieu’nün standart yöntemleri kendine özgü bir biçimde kullanışı ... sonuçlarını sıklıkla ex post olarak farklı yöntemlerle ispatlamasının yanında ... altta yatan kalıpları açıklayıcı ya da yorumlayıcı konumlandırma aracı olan kantitatif veriyi “etnografik bir biçimde” ya da tersi bir biçimde değişkenler arasındaki ilişkileri ayrıntılandırmak ve çıkarımlar yapmak amacıyla alan gözlemlerini "istatistiki bir

biçimde” okuması”³⁶ şeklindeki tespitlerinin izinden giderek ve böylesi bir amacı gerçekleştirebilmek için üçüncü bölümde, ikinci bölümde vurgulanan temalara uygun olarak Kırklareli ilinde yürütülen saha araştırmasının bulgularına yer verilecektir. Bu bölümde tahakküm ilişkilerinin kurulması sürecinde sembolik emek çevrimlerinin nasıl gerçekleştiği, çıkara dayalı ilişkilerin harcanan bu emekle nasıl bir çıkarsız görünüme büründükleri ve belli başlı eyleyicilerin nasıl her bir farklı yöntemde aday olarak gösterildikleri ve milletvekili seçildikleri ortaya konacaktır. Daha çok yarı yapılandırılmış mülakatlar, katılımcı gözlem, odak grup görüşmesi, yerel gazete taramaları gibi yöntemlerle elde edilen ampirik veriler, ikinci bölümde analiz edilen kantitatif verilerle ilişkisi çerçevesinde ele alınacaktır. Yerel siyasal alanın işleyişinde (aday belirleme süreçlerinde) partinin yönetim kademesinde yer alan kişilerin birbirleriyle giriştikleri mücadelelere, mücadelelerde sahip oldukları ve/veya uğruna mücadele ettikleri kaynaklara, bu kaynakları harekete geçirme stratejilerine, sıradan parti üyesi ve delegesiyle aynı zamanda parti genel merkezi yöneticilerinin bu mücadelelerdeki konumlarına yer verilecektir. Farklı düzeylerdeki bu partili eyleyicileri birbirlerinden farklılaştıran öğelerin neler olduğu, tahakküm ilişkisinin nasıl gerçekleştiği ve meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğu ortaya konulacaktır. Böylece hem makro hem de mikro düzey analiz seviyesinde merkez yoklaması ile aday yoklaması ve ön seçimlerinin sanıldığı aksine CHP’nin milletvekili ve aday kompozisyonunda köklü bir değişiklik yaratmadığı gösterilecektir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma kapsamında farklı araştırma yöntemleri parti alanında gerçekleşen adaylık mücadelelerinin bütüncül bir resmini ortaya koymak amacıyla bir arada kullanıldı. İlk olarak istatistiki veriler üç aşamalı zorlu bir emek sürecinin ardından bir araya getirildi. Milletvekili ve aday profillerinin tüm Türkiye’deki genel görünümünü ortaya koyabilmek amacıyla online veri kaynaklarından veriler toplandı. Ardından PM ve MYK raporlarından yararlanarak parti kademelerinde yer alan görevlilerin bu pozisyonlara ne zaman seçildikleri elde edilen veriler kapsamında bilgisayar ortamına aktarıldı. İki aşamalı veri toplama sürecinin sonunda

³⁶ Loic Wacquant, “Sociology as Socio-Analysis: Tales of "Homo Academicus" (By Pierre Bourdieu)”, **Sociological Forum**, 1990, vol:5, no: 4, pp.677-689, p.683.

adaylık ve milletvekilliğini etkilediği düşünölen değişkenlere dair bir taslak böylelikle kendiliğinden bir biçimde oluştu. Alevilik, partinin gençlik kolları ve yönetim kademelerinde yer alıp-almama, ailelerde siyaset profesyoneli fertlerin bulunup bulunmadığı, siyasete yaklaşık olarak ne zaman başlandığı, üyesi olunan sivil toplum ve mesleki örgütlerin-derneklerin-vakıfların neler olduğu gibi kriterlerin de çalışmanın sorunsalı bakımından önemli olduğu keşfedildi. Bu bilgileri de elde etmek ve istatistiki programlar vasıtasıyla aday ve vekillerin farklı yöntemler karşısından hangi sermaye türleriyle bir araya geldikleri ve birbirlerinden farklılaştıklarını ortaya koymak gerekliydi. Son olarak il başkanları ile yapılan telefon görüşmeleriyle de hem daha önce toplanan bilgilerin teyit edilmesi sağlandı hem de adaylar ve vekiller hakkında eksik kalan bilgiler tamamlandı. Bu veriler çalışmanın sorunsalına uygun olarak içerik analizine tabi tutuldu. Örneğin parti resmi kaynaklarından toplanan veriler, adayların kendi sosyal medya hesaplarında verdikleri bilgilerle, bazı durumlarda yerel-ulusal gazetelere verilen röportajlarla, aday tanıtım toplantılarında verdikleri bilgilerle, il başkanlarının yaptıkları açıklamalarla karşılaştırıldı. Böylece olası hatalar en aza indirilmeye çalışılarak ve daha derinlikli ve güvenilir bilgiler elde edildi. Ancak tüm bu çabalara rağmen bazı adaylar hakkında yine de bilgilerin bulunamadığı belirtilmelidir. Bu adayların analiz nesnesi olan 3 seçim dönemindeki toplam aday sayısı (1650 kişi) içerisindeki oranı %10 dolayındadır. Tamamına yakını seçilme şansı olasılık dışı denebilecek ölçüde düşük ve listenin en alt sıralarında yer alan kişilerdir. Böylelikle zorlu bir bilgi toplama sürecinin ardından titizlikle hazırlanan devasa bir veri seti oluşturuldu.

Gil Eyal'in de çalışmasındaki yönelimine benzer bir biçimde, bu çalışmada da bahsi geçen veri seti kapsamındaki istatistiklere dayanarak, "sunulacak olan kantitatif analizler, bunların kendi başlarına durdukları anlamına gelmemektedir; ancak belirli bireylerin yaşam deneyimlerinin bir parçası olabileceği ve bu şekilde yorumlanabileceği bir bağlam sağlamak içindir".³⁷ Aynı zamanda bu veri seti, Bourdieu'nün, "yaratıcı ve sade (parsimonious) (*en az varsayım ve değişkenle en fazla açıklayıcı güce sahip*) mütekabiliyet analizini kullanımı bu tekniğin toplumsal araştırmalar için taşıdığı zengin potansiyel"³⁸ temel oluşturarak bağlamı sağlayabilecek araçlar sunmaktadır. Tam da bu noktada çoklu mütekabiliyet analizi

³⁷ Gil Eyal, **The Origins of Post-Communist Elites: From Prague Spring to the Breakup of Czechoslovakia**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2003, p. 58.

³⁸ Wacquant, 1990, s.683. Vurgular "*parsimonious*" ifadesini nitelemek üzere tarafımızdan eklendi.

diyagramları oluşturabilmek amacıyla, uygun kodlamalar yapılarak toplanan istatistiki veriler SPSS programına aktarıldı. Çalışmanın ikinci bölümünde bu diyagramlar aracılığıyla aday belirleme yönteminin milletvekili ve aday kompozisyonu açısından sanıldığı aksine radikal bir değişiklik yaratmadığı ve bu süreçte karşılaşılan/gerçekleşen olgunun bir yeniden-üretim süreci olduğu ortaya konacaktır.

İçerik analizi yöntemi parti alanının özgürlükler ve kısıtlamalar evrenini ortaya koyabilmek amacıyla meclis tutanakları ve komisyon raporlarından elde edilen veriler için de kullanıldı. 1946 yılından 2015'e kadar geçen sürede milletvekili adaylığını ve parti alanını ilgilendiren *tüm yasal düzenlemeler* kronolojik bir sıra halinde verilerek parti alanında gerçekleşen mücadelelerde eyleycilerin hangi kısıtlamalara tabi olduğu ve bu tabiyet çerçevesinde manevra kabiliyetlerinin istenen sonuçları almada kendilerine ne tarz bir "olasılar uzamı" sunduğu ortaya konuldu. Yapısal inşacı bir perspektifle aynı anda hem nesnel hem de öznel dinamikleri hesaba katmanın milletvekili adaylığı sürecinde hangi gerekliliklerle elzem olduğu analize tabi tutuldu.

İçerik analizi ile birlikte kullanılan bir başka yöntem, parti ve kent yaşamına dair, yaşanan şehrin Kırklareli olması dolayısıyla, gerçekleştirilen katılımcı gözlemdir. Yeri geldikçe kent ve siyaset hayatına dair bulgular sunulacaktır. Bu çalışma kapsamında Kırklareli'nin üç büyük ilçesi olan Lüleburgaz, Babaeski ve Merkez ilçelerinin ağırlıkla partinin aktif üyelerinin katıldığı haftalık olağan toplantıları izlendi ve bu toplantılarda gerek Türkiye genelinde gerekse de Kırklareli özelinde elde edilen bulgulara dayanan birer sunum yapıldı. Bu sunumların ardından soru cevap bölümü gerçekleştirildi. Bahsi geçen toplantılara katılan kişi sayısı 80 ile 100 arasındadır. Yaklaşık 45 dakika süren bu sunumlar vasıtasıyla farklı düzeydeki yerel partili eyleycilerin bakış açıları, neden aday olmayı düşünmedikleri, farklı adaylar hakkında sahip oldukları bilgiler, değerlendirmeler, yöntem konusundaki düşüncelerine dair veriler elde edildi.

Yine Lüleburgaz, Babaeski ve Merkez ilçelerinde her biri 8'er kişiden oluşan odak grup görüşmeleri yapıldı. Bu görüşmelerdeki katılımcı profilinin çeşitliliği gözetilerek, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, parti içi pozisyonlar, farklı kariyer arayışları olan kişilerin katılımın sağlanmasına dikkat edildi. Aynı zamanda Türkiye genelinde yaygın olarak görülen hemşehri dernekleri, mezhepsel, siyasi nitelikli

derneklerde görülen üyeliklerin sıklığı göz önünde tutulduğunda Kırklareli’de faaliyet gösteren Atatürkçü Düşünce Derneği, Hacı Bektaşî Veli Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği gibi derneklere de üye olan partililerin odak grup görüşmelerine katılması sağlandı. Lüleburgaz ilçesinde sanayi işletmelerinin varlığı dolayısıyla sendikalara üye olan partililer de bu görüşmelere davet edildi. Gençlik-kadın kolları, mevcut ilçe başkanı, ilçe yönetim kurulu üye(leri), sıradan üye ve delegeler odak grup görüşmelerinin çeşitliliğinin sağlanmasında bir araya getirildi. Daha önce milletvekili adayları, aday adayları ve seçilmiş milletvekilleriyle gerçekleştirilen mülakatlarda sorulan sorular bu kez odak grup görüşmelerinde ilgili katılımcılara soruldu.

Daha önce de vurgulandığı gibi son üç seçim döneminde Kırklareli’de aday adayı olmuş kişilerle yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirildi. Aday adaylığına başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilen bu eyleycilerin toplam sayısı 20’dir. Bunlardan 13’ü ile mülakatlar yapıldı. Kırklareli ili dışındaki CHP il başkanlarıyla aday ve vekiller hakkında bilgi edinme amacıyla telefon yoluyla iletişim kurularak daha kısa düzeyde de olsa yaşadıkları illerde yöntem ve aday kompozisyonu hakkında mülakatlar gerçekleştirildi.

Katılımcı gözlem tekniği de CHP’de adaylık mücadelesinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerini analiz etmek amacıyla yararlanılan yöntemler arasındadır. CHP’nin Kırklareli’deki son iki il kongresine katılarak ve başlangıcından bitimine kadar bu kongreler izlendi. Her ikisinin de yaklaşık *11 saat* sürdüğü il kongrelerinde, özellikle partili delegelerin profillerine, kongrenin nasıl bir atmosfer içerisinde gerçekleştiğine ve kongre sonucunu etkilemek için nasıl stratejiler geliştirildiğine dair gözlemlerde bulunuldu. Aynı zamanda farklı kademelerdeki partili eyleycilerle kongre sürecinin nasıl gerçekleştiği, nasıl sonuçlanacağına dair görüşmeler yapılarak parti içi başkanlık mücadelesinin adaylık mücadelesine nasıl bir etkide bulunduğu dair veriler elde edildi.

Bu çalışma kapsamında kullanılan son yöntem ise yerel gazete taramalarıdır. Kırklareli il halk kütüphanesi arşivinde yer alan günlük, haftalık ya da haftada iki kez yayınlanan **Yeşilyurt, Görünüm, Önadım, Gerçek, Gündem** gazetelerinin her bir seçimin gerçekleştirildiği günden 6 ay geriye gidecek şekilde tarandı. Tam da bu noktada 6 aylık bir zaman dilimine yönelik taramanın fazla işe yaramadığı ve seçim kampanyalarının başladığı dönemin seçim tarihinden en fazla üç ay geriye gittiği

belirtilmelidir. Ön seçimin yapıldığı dönemlerde seçim kampanyasının bir ay daha fazla geriye gitmesi nedeni ön seçim kararının parti genel merkezi tarafından geç açıklanmasıdır. Gazete taramalarına dair belirtilmesi gereken bir başka nokta da bu çalışma kapsamında en önemli zaman dilimleri olan ön seçimlerin yapıldığı günler ile ilgili haberlerin görece azlığıdır. Kırklareli’de ön seçimler yargısal makamların denetiminde, önceden belirlenen tarihlerde ve Pazar günü yapıldığı ve bahsi geçen gazetelerin de tamamının pazar günü çıkmadığı içindir ki ön seçim gününe dair izlenimler biraz zayıf kalmıştır. Ancak tüm bu zayıflıklara ve zorluklara rağmen aday adaylarının farklı yöntemler karşısında izledikleri stratejiler, gerçekleştirdikleri faaliyetler, özgeçmişleri, resmi tutanaklar, parti hayatı ve kişisel yaşamları hakkında haberler toplanarak Kırklareli ili özelinde tarihsel bir perspektif oluşturulmaya çalışıldı. Yerel gazete taramalarından elde edilen veriler, özellikle Kırklareli vakasının antropolojik bir çerçevede incelendiği üçüncü bölümde analize tabi tutulacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma çoklu mütakabiliyet analizi, katılımcı gözlem, içerik analizi, odak grup görüşmeleri, yarı yapılandırılmış mülakatlar, yerel gazete arşivlerinin taranması gibi yöntemlere dayanarak zengin bir veri setiyle hem Türkiye genelinde hem de Kırklareli özelinde milletvekili adaylarının belirlenmesinde yöntemin etkisini makro ve mikro düzeylerin bir arada olduğu, bütüncül bir perspektiften incelemeyi hedeflemektedir.

Literatür Analizi

Bu çalışma, kendi bütünlüğü içerisinde farklı boyutlara sahiptir ve her bir boyut mevcut literatüre katkı sağlayacak potansiyeller barındırmaktadır. Bu çalışma, Pierre Bourdieu’nün “pratik teorisi”nden yararlanarak “tahakküm” ve meşruiyet olgusunu siyasal vekalet eylemi üzerinden incelemektedir. Bu noktada yararlanılan ilk kaynaklar Bourdieu’nün kendi temel eserleridir. Bourdieu bu eserlerde farklı *alanlarda* gerçekleşen tahakküm ilişkilerini ya da sembolik gücün özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Eğitim alanında yazmış olduğu dört temel eserde sembolik gücün etkisi gözle görülmektedir. *Varisler: Öğrenciler ve Kültür (1964)*³⁹de

³⁹ Pierre Bourdieu & Jean - Claude Passeron, **Varisler: Öğrenciler ve Kültür**, Çev. Levent Ünsaldı ve Aslı Sümer, Ankara: Heretik Yayınları, 2014.

şansların biçimsel eşitliğinin sağlanmasından sonra okulun, imtiyazların meşrulaştırılmasının hizmetinde, kendine bütün meşruiyet görünümünü verebileceğini öne sürmektedir. Yine, Passeron ile birlikte *Varisler* kitabında yürüttüğü ampirik araştırmaların teorik yönlerini açığa çıkarmaya çalıştığı bir başka eserinde eğitimin egemen sınıfların yeniden üretimindeki rolünü meşruiyet-tahakküm ilişkileri bakımından ele almaktadır.⁴⁰ Eğitim alanında *Homo Academicus* (1984) kitabıyla 1968 olaylarının arefesinde tıp, hukuk, sanat ve sosyal bilimler fakültelerinde iktidarın kurum ve biçimlerini açıklamaya çalışmaktadır.⁴¹ *The State Nobility* (1989) ile çağdaş toplumların yönetildiği iktidarın siyasi, entelektüel, bürokratik ve ekonomik olarak özgül biçimlerini incelemektedir.⁴² Kurulu düzenin tahakküm ilişkileriyle, hakları ve iltimaslarıyla, ayrıcalık ve haksızlıklarıyla aynı kolaylıkla sürüp gitmesi ve en tahammül edilemez varoluş koşullarının çoğunlukla kabul edilebilir hatta doğal olarak görülmesi ve bu paradoksal itaatin mükemmel bir örneği olan eril tahakkümde ve bunun dayatılış ile buna katlanılış tarzlarında Bourdieu yine sembolik şiddetin etkisine dikkat çekmektedir.⁴³ Bu katlanabilmenin, uyumun, sefaletin, haksızlıkların vs. gerçek yaşamda karşılığını ise devasa bir ekleple yürüttüğü *Dünyanın Sefaleti*⁴⁴ kitabıyla ortaya koymaktadır. Kültürel mekanizmaların sınıfsal tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesine yaptığı katkıyı ise *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi* eseriyle analiz etmektedir.⁴⁵ Sembolik gücün özgünlüğünü ortaya koyduğu ve özellikle alan kavramını ön plana çıkardığı bir başka çalışması ise *Sanatın Kuralları*'dır.⁴⁶ “Sembolik sermayenin merkez bankası” olarak gördüğü devlet üzerine Bourdieu'nün getirdiği analizler devletin işleyişine, devletin nasıl teorileştirilebileceğine dair derinlemesine tespitler sunmaktadır.⁴⁷ Ekonomi biliminin tarih dışı vizyonuna karşı, ekonomik eyleyicilerin ekonomik yatkinliklerinin kökenini, konut piyasalarının işleyişi bağlamında devlet, piyasa aktörleri ve bireysel eyleyiciler nezdinde *The Social Structures of*

⁴⁰ Pierre Bourdieu & Jean - Claude Passeron, **Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri**, Çev. Aslı Sümer vd., Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015.

⁴¹ Pierre Bourdieu, **Homo Academicus**, Trans. Peter Collier, Stanford: Stanford University Press, 1988, p.32.

⁴² Pierre Bourdieu, **The State Nobility**, Trans. Lauretta C. Clough, Stanford: Stanford University Press, 1996, p.32.

⁴³ Pierre Bourdieu, **Eril Tahakküm**, Çev. Bediz Yılmaz, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2014b, s. 11.

⁴⁴ Pierre Bourdieu vd., 2015.

⁴⁵ Pierre Bourdieu, **Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**, çev. Derya Fırat Şannan-Günce Berkurt, Ankara: Heretik Yayınları, 2015b.

⁴⁶ Pierre Bourdieu, **Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu**, 2. Basım, Çev. Necmettin Kamil Sevil, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006b.

⁴⁷ Pierre Bourdieu, **Devlet Üzerine: College de France Dersleri**, Çev. Aslı Sümer, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015c.

Economy'de incelemektedir.⁴⁸ Sosyolojiyi bir dövüş sporu olarak gören⁴⁹, kendisini bilimin toplumsal mücadele eksenindeki etkin rolünü vurgulayan *eleştirel realist* (critical realism) geleneğe yakın olarak gören Bourdieu'nün⁵⁰ teorik meseleleri göz ardı etmesi beklenemezdi. Yukarıda zikredilen eserlerde farklı ağırlıklarda kullanılan, *habitus, alan, sermaye, illusio, doksa, refleksivite, sembolik iktidar-tahakküm-şiddet*⁵¹ gibi teorisinin temel kavramlarını yaptığı katkılar, bu çalışmalarla sürekli gözden geçirilmiştir. Bourdieu'nün 1960'lı yılların başlarından ölümüne kadar geçen süredeki kariyeri (2002) yapısalcı bir tonun ağır bastığı teorik yönelimlerden giderek daha iradi bir yöne doğru kaydığı bir görünüm sergilemektedir. *Bir Pratik Teorisi İçin Taslak, Pratik Sezgi, Pascalca Düşünme Çabaları* bu gözden geçirmelerin nasıl bir seyir izlediğini gösteren çalışmalardır.⁵² Tüm bunlara ilave olarak Bourdieu yanlış anlaşılması gidermek ve kavramlarının açıklığa kavuşturmak bazı eserleriyle düşüncesinin ana hatlarını açıklamaya çalışmıştır.⁵³ Mevcut çalışmanın odak noktasını oluşturan siyasal alan üzerine ise Bourdieu'nün yazdıkları *Ayrım'ın* 8. bölümünde yer verdiği saha araştırmasını hariç tutulursa çoğunlukla teorik düzeydedir.⁵⁴ Siyasal alana yönelik analizlerine yer veren çalışma ise Fransızca'daki aynı ismi taşıyan eserinden farklı olarak John B. Thompson tarafından "Language and Symbolic Power" adlı kitabında bir araya getirilen makalelerinden oluşmaktadır.⁵⁵ Bahsi geçen bu çalışmalar, Bourdieu'nün *opus operatumunu* oluşturmaktadır. Bu çalışmada Bourdieu'nün eserlerinin bütünü de kendisinin de öyle gördüğünü düşüncesinden hareketle *modus*

⁴⁸ Pierre Bourdieu, **The Social Structures of Economy**, Trans. Chris Turner, Cambridge: Polity Press, 2005.

⁴⁹ İlgili belgeselin Türkçe altyazılı linki için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=WiUXInyZhik>, <https://www.youtube.com/watch?v=kCADGu4-YsU>

⁵⁰ Frederic Varderberghe, "The Real is Relational": An Epistemological Analysis of Pierre Bourdieu's Generative Structuralism", **Sociological Theory**, 1999, vol: 17, no: 1, pp. 32-67, p. 67.

⁵¹ Bourdieu sembolik iktidar, sembolik şiddet ve sembolik tahakkümü benzer unsurları nitelemek için kullanmaktadır.

⁵² Pierre Bourdieu, **Bir Pratik Teorisi İçin Taslak: Kabiliye Üzerine Üç Etnoloji Çalışması**, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018, Pierre Bourdieu, **The Logic of Practice**, Trans. Richard Nice, 1990, Stanford: Stanford University Press. Bu eser henüz Türkçe'ye çevrilmemiştir. Yakın bir zamanda çevrilen diğer eser için bkz. Pierre Bourdieu, **Akademik Aklın Eleştirisi: Pascalca Düşünme Çabaları**, Çev. Burcu P. Yalım, İstanbul: Metis Yayınları, 2015a. Pierre Bourdieu'nün 1991 yılına kadar yazılan eserlerinin bir değerlendirmesi için ayrıca bkz. Derek Robbins, **The Work of Pierre Bourdieu**, UK: Westview Press, 1991.

⁵³ Bu eserlere örnek olarak bkz. Pierre Bourdieu, **Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine**, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, 2. Basım, İstanbul: Hil Yayınları, 2006a, Pierre Bourdieu & Loic Wacquant, **Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, Çev. Nazlı Ökten, 6. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, Pierre Bourdieu, **Seçilmiş Metinler**, Çev. Levent Ünsaldı, Ankara: Heretik Yayınları, 2013b, Pierre Bourdieu, **Sosyoloji Meseleleri**, Çev. Aslı Sümer vd. Ankara: Heretik Yayınları, 2016

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bourdieu, 2015b, ss. 571-664.

⁵⁵ İlgili kitap için bkz. Pierre Bourdieu, **Language and Symbolic Power**, John B. Thompson (ed), Gino Raymond and Matthew Adamson (trans), Cambridge Polity Press, 1991.

*operandisi*⁵⁶yle birlikte kullanılacaktır. Bourdieu, siyasal alana dair analizlerini ampirik olarak ele aldığı geniş kapsamlı bir çalışma yapmamıştır. Bu çalışma ise onun teorisinden yararlanarak Türkiye’de hem makro hem de mikro düzeyde siyasal alanın işleyişini Cumhuriyet Halk Partisi özelinde aday belirleme süreçleri üzerinden analiz etme amacını taşımaktadır. Elbette Bourdieu’nün çalışmalarının büyük çoğunluğunun Fransız toplumu üzerinden gerçekleştirildiğinin ve Türkiye’nin kendine özgü koşullarının hesaba katılması gerektiğinin farkında olarak. Bu çalışmada pratik teorisinin kullanımı yalnızca bu bağlamla da sınırlı değildir. Bourdieu’nün teorisi klasik elit teorisyenlerinin düşünceleri⁵⁷ ve Marksist ideoloji ve hegemonya tartışmaları bağlamında tartışılması ve epistemolojik olarak konumlandırılması hedeflenmektedir. Bu çalışmanın genel olarak siyasal ve toplumsal teoriye özel olarak da parti içi demokrasi ve siyasal elitler literatürüne katkı sağlayacağı ilk nokta burasıdır: üçlü bir sacayağına dayanan ve rakip teoriler karşısında taşıdığı analitik, metodolojik ve kavramsal üstünlükleri olan bir teoriyi Türkiye’nin kendine özgü koşullarıyla işe koşturmak ve bulguları kamusal-akademik alana taşımaktır.

Bourdieu’nün siyasal alan üzerine yazdıkları ikincil literatüre de konu olmuştur. Siyasal alan üzerine teorik mülahazaların yürütüldüğü ve karşılaştırmalı olarak diğer yazarların görüşleriyle, teorik yaklaşımlarla ve Bourdieu’nün kendi pratik teorisi bütünselliğiyle ele alan bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir.⁵⁸ Elitler ve elit olmayanlar üzerine yayımlanan bir başka çalışmada klasik elit teorilerini Bourdieu’nün teorisine harmanlayan ve bu çalışmanın da teorik arka planı açısından oldukça önemli bir yer tutan Murray Milner’in eserini⁵⁹ de bu çalışmalara eklemek gerekmektedir. Milner’in Bourdieu’nün teorisine nüfuz eden ve analitik üstünlüklerini ince detaylarıyla ortaya koyan tespitleri bu çalışmanın teorik arka plan

⁵⁶ Bir meseleyi ele alış biçimi, işleyiş tarzı.

⁵⁷ Bkz. Robert Michels, **Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy**, Trans. Eden and Cedar Paul, Illinois: The Free Press, 1915, Gaetano Mosca, **The Ruling Class**, Trans. Hannah D. Kahn, New York: McGraw-Hill Book Company, 1939, Vilfredo Pareto, **Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü: Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması**, Çev. Merve Zeynep Doğan, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015.

⁵⁸ Oldukça yakın tarihteki bu eserler için bkz. David L. Swartz, **Symbolic Power, Politics and Intellectuals: the Political Sociology of Pierre Bourdieu**, Chicago: The University of Chicago Press, 2013b, Jeremy F. Lane, **Bourdieu's Politics: Problems and Possibilities**, UK: Routledge Press, 2012, Loic Wacquant (ed.), **Pierre Bourdieu and Democratic Politics**, Cambridge: Polity Press, 2006. Konu hakkında yazılmış makaleler için ayrıca bkz. Orville Lee, “Culture and Democratic Theory: Toward a Theory of Symbolic Democracy”, **Constellations**, 1998, vol: 5, no: 4, Daniel Franklin Pilario, “The Politics of Political Representation: Perspectives From Pierre Bourdieu”, **HAPAG I**, 2004, no:2, pp. 79-99, Topper, a.g.e.

⁵⁹ Murray Milner JR., **Elites: A General Model**, USA: Polity Press, 2015.

açısından oldukça önemli içerimlere sahiptir. Bourdieücü siyasal alan analizlerini ampirik çalışmalarda işe koşan hem uluslararası hem de yerel düzeyde araştırmalar da mevcuttur. Çekoslavakya’da ayrılma/bölünme kararının alınmasından önce, başlarda ayrılmaya yönelik bir isteğin olmamasına rağmen, yaşanan siyasal kampanya-tartışmalar sonucunda ikiye ayrılmasının Bourdieu’cü bir perspektiften ele alan Gil Eyal’in çalışması⁶⁰, yine aynı yazarın diğerleriyle beraber yürüttüğü komünizm sonrası ülkelerin kapitalizme geçişlerinde sınıf oluşumlarına ve elit mücadelelerine dair eserleri⁶¹, Deborah Reed-Danahay’ın Teksas’ta yaşayan Vietnamlı rejim muhaliflerinin uluslararası öğrencilerin yoğun olduğu bir üniversitede gerçekleştirilen dönem sonu faaliyetlerde Vietnam’ın mevcut bayrağını taşımayıp rejim öncesi bayrağı taşımalarıyla patlak veren ve Vietnam diasporasının siyasal alanda varlık kazandığı mücadeleleri ele alan makalesi⁶², Javier Auyero’nun klientalizm literatürüne önemli katkılar sunan Arjantin’de Peronist hayatta kalma mücadelelerini, stratejilerini incelediği eseri⁶³, yoksulluk ve yoksunluğa dayalı ve anlamın bağlamını yitirdiği bir bölgede işçi sınıfının öznelliklerini nasıl kurdukları üzerine Charlesworth’un çalışması⁶⁴ uluslararası alanda yapılmış çalışmalara örnek gösterilebilir.

Bourdieu’nün pratik teorisinin Türkiye’deki çalışmalarda da yakın zamanlardan itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Caymaz’ın AKP ve MHP gençlik kolları üzerine yürüttüğü saha araştırması bunun bir örneğidir. Caymaz, gençlik kolları üzerindeki gençlerin parti habitusu edinmeleri, oyuna adanmışlık (illusio) gibi konulara eğilmekte ve gençlik kollarının parti içerisinde bir alt alan olmaktan çıkıp aygıt olma ihtimaline vurgu yapmaktadır.⁶⁵ Çeğin ise, Denizli ili örneğinde gündelik yaşam pratikleri içerisinde seçmenlerin yatkınlıklarını şekillendiren toplumsal, siyasi, ekonomik faktörlerden hareketle yapısal inşacı bir

⁶⁰ Gil Eyal “The Making and Breaking of the Czechoslovak Political Field” in Wacquant, 2006. Yine aynı yazarın yukarıda bahsedilen Gil Eyal, **The Origins Of Postcommunist Elites: From Prague Spring To The Breakup Of Czechoslovakia**, Minnesota: Minnesota University Press, 2003 adlı eserine de bakılabilir.

⁶¹ Gil Eyal, Ivan Szelenyi and Eleanor Townsley, **Making Capitalism Without Capitalists Class Formation and Elite Struggles in Post-Communist Central Europe**, London: Verso, 1998.

⁶² Deborah Reed-Danahay, “From the ‘Imagined Community’ to ‘Communities of Practice’: Immigrant Belonging among Vietnamese Americans.” In Deborah Reed-Danahay and Caroline B. Brettell, eds., **Citizenship, Political Engagement, and Belonging: Immigrants in Europe and the United States**. pp. 78-98. New Brunswick, NJ and London: Rutgers University Press, 2008.

⁶³ Javier Auyero, **Poor People’s Politics: Peronist Survival Networks and the Legacy of Evita**, Durham&London: Duke University Press, 2000.

⁶⁴ Simon J. Charlesworth, **A Phenomenology of Working Class Experience**, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

⁶⁵ Caymaz, a.g.e.

analizle AKP, CHP, MHP, BDP gibi partilere oy veren seçmenleri incelemektedir.⁶⁶ Yakın bir zamanda yayımlanan Doğan'ın çalışması da Kağıthane'de yer alan Sanayi mahallesi AKP teşkilatı üzerinedir. Doğan, etnik, sınıfsal, dinsel gerekçelerle parti alanının seçkinci, dışlayıcı yapısını ortaya koymakta ve yerel siyasetin tabanda nasıl mücadeleci bir görünüm arz ettiğine yönelik detaylı bir tasvir sunmaktadır.⁶⁷

Parlamento elitleri ve aday belirleme yöntemlerinin kendine has karakteristiklerini karşılaştırmalı düzeyde inceleyen bazı çalışmalar da mevcuttur.⁶⁸ Ancak bu çalışmalarda genel olarak vurgulanan en önemli noktalar formel kurallara dayanarak gerçekleştirilen analizlerin katılımcı gözlem yoluyla desteklenmesi, yarı yapılandırılmış mülakatların gerçekleştirilmesi, anketlerin yürütülmesi gibi yöntemlerdir. Aday seçimlerinin keşfedilmemiş sularında yüzmek parti üyeliğinin doğasını anlamak, seçilen adayların türleri, parti dinamikleri, parlamentoda partinin gücü ve performansının anlaşılması ve hepsinden de öte parti politikasını değerlendirme yeteneğimizi güçlendirmeye yardımcı olabilir yönündeki Norris'in tespiti bu literatürün ihtiyaç duyduğu araştırmalara işaret etmektedir.⁶⁹ Bu çalışmanın aday belirleme literatürüne dair yapacağı bir başka katkı da hem ampirik hem de etnografik verilerle bahsi geçen eksikliğin giderilmesine yöneliktir. Ayrıca kullanılan teorik arka plan vasıtasıyla bahsi geçen aday belirleme yöntemleri üzerine

⁶⁶Güney Çeğin, **Yerel Siyasal Alan ve Siyasal Yatkinlıkların Yapısal İnşacı Analizi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

⁶⁷ Sevinç Doğan, **AKP'nin Kentsel Çeperlerde Örgütlenme Dinamikleri: Sanayi Mahallesi Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

⁶⁸ 12 Batı Avrupa ülkesindeki 83 siyasal partinin parlamento adaylarının belirleme prosedürlerinin "açıklığı" için bkz. André Krouwel, "The Selection of Parliamentary candidates in Western Europe The Paradox of Democracy", **Paper for the ECPR Workshop**, "The consequences of Candidate Selection" ECPR Mannheim, 1999. Avustralya'da ön seçimlerin parti üyeliğini tanımlayabilme açısından değerlendirildiği bir çalışma için bkz. Greame Orr, "Party Primaries for Candidate Selection? Right Question, Wrong Answer?", **UNSW Law Journal**, 1999, vol: 34, no:3 Diğer çalışmalar için bkz. Keith Dowding & Patrick Dumont (ed.), **Parliamentary Elites in Central and Eastern Europe Recruitment and Representation**, London: Routledge, 2014, Giulia Sandri, Antonella Seddone & Fulvio Venturino (eds.), **Party Primaries in Comparative Perspective**, England: Ashgate, 2015, Ofer Kenig, William Cross, Scott Pruyers & Gideon Rahat, "Party Primaries: Towards and Definition and Typology", **Representation**, 2015, vol: 51, no: 2; Peter M. Siavelis Scott Morgenstern, **Pathways to Power Political Recruitment and Candidate Selection in Latin America**, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2008. Siyasal elitler üzerine yakın dönemde yayımlanan bazı araştırmalar için bkz. Heinrich Best & Michael Edinger, "Converging Representative Elites in Europe? An Introduction to the EurElite Project", **Czech Sociological Review**, 2005, vol:41, pp. 499-510, Heinrich Best & John Highley (eds.) (2018), **The Palgrave Handbook of Political Elites**, London: Palgrave Mcmillan, 2018, Maurizio Cotta & Heinrich Best (eds.), **Democratic Representation in Europe. Diversity, Change and Convergence**, Oxford: Oxford University Press, 2007.

⁶⁹ Pippa Norris, "Recruitment" and Reuven Y. Hazan & Gideon Rahat "Candidate Selection Methods and Consequences" in **Handbook of Party Politics**, Richard S. Katz & William Crotty, London: Sage Publications, 2006, pp. 89-109.

araştırmalara bugüne kadar yapılan araştırmalarda sık kullanılmayan yeni bir bakış açısı kazandırmaktır. Gerçekten de Pierre Bourdieu'nün kuramı gözle görülür üstünlüklerine rağmen (habitus teorisinin rasyonel tercih teorisinden belirgin üstünlükleri örneğinde olduğu gibi) hala siyaset bilimi araştırmalarında yeterince yaygınlaş(a)mamıştır. Bu durum özellikle aday belirleme literatürü için geçerlidir.

Aday belirleme yöntemleri, siyasal katılma, parti içi karar alma mekanizmaları, temsiliyet mekanizmalarının güçlendirilmesi üzerine yapılan ve çoğunlukla parti içi demokrasi, siyasal elitler ile bağlantılı olarak gerçekleştirilen araştırmalar da bu çalışmanın kapsamı açısından önemli bir yer tutmaktadır.⁷⁰ Türkiye'de ön seçimlerin parti içi demokrasinin en büyük göstergelerinden biri olduğu "*doksa*" haline gelmiş bir düşüncedir. CHP'de aday belirleme yönteminin değişiklik yaratıp yaratmadığının anlaşılmasında alışlagelmedik güçlü araçlar sağlayan çoklu mütekabiliyet analizi tekniği, bu doksanın kırılmasında oldukça etkili bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Parti içi demokrasi ve siyasal elitler literatürüne bu tekniğin tanıtılması bu çalışmanın bir başka hedefidir. Ayrıca tekniğin kullanılmasıyla keşfedilen, ileride detaylı bir biçimde tartışılacak olan geliştirilmesi gereken bir eksikliğin tespitiyle de istatistik literatürüne ve teknik üzerine çalışmalar yürüten araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin siyasi tarihinde üç farklı seçim döneminde (2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde) farklı aday belirleme yöntemlerinin kullanılması tarihte ender görülecek durum yaratmıştır. Saha araştırmasının yapıldığı Kırklareli'de bu yöntemlerin arka arkaya uygulanması literatürde böylesi bir boşluğu doldurmada önemli bir katkı sağlayacaktır. Kırklareli vakasında milletvekili adaylığının farklı seçiciler, farklı seçilenler, rakipler, değişen fırsat yapıları, siyasi kariyer kalıpları, farklı sermaye türleri, meşruiyet ilişkilerinin kurulması süreçleri, izlenen taktikler, uzun erimli adaylık trendleri, farklı yöntemlerin kendine has karakteristikleri gibi detaylarla çok katmanlı, karmaşık ve bütüncül bir analizi literatürde konu üzerine yürütülen araştırmalardan farklı bazı ve daha önce gerçekleştirilmemiş mütevazı katkıların yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

⁷⁰ Tuncay, a.g.e, Murat Yanık, **Parti İçi Demokrasi**, İstanbul: Beta Yayınları, 2002; Esat Öz, **Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1992, Mehmet Turhan, **Siyasal Elitler**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991, Küçük, a.g.e, Bilir, 2007, a.g.e., bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.

Siyasi partiler ve CHP üzerine daha önce yapılmış farklı temalar ve sorunsallar çerçevesinde bazı araştırmalara da burada yer vermek gerekir. Bu çalışmanın sorunsalıyla paralel olması bakımından Ayata'nın doktora tezi örnek gösterilebilir. Ayata, Orta ve Batı Anadolu'da Kaleli ve Taş olmak üzere iki ilçe teşkilatını 1978-1980 yılları arasını kapsayacak şekilde karşılaştırmalı olarak ele aldığı çalışmasında parti üyeliğini araştırmakta ve yeni toplumsal ve siyasi güçlerin parti örgütü ve ideolojisi üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmaktadır. Her iki ilçedeki parti mücadelelerine de yoğunlaşmaktadır.⁷¹ Uysal ve Topak da yürüttükleri araştırmada Türkiye'de partiler ve sosyal ağların inşası sorununa eğilmekte, yerleştirilmiş bir bakış açısıyla, siyasi partilerin toplumsal ağlarını toplumun yalnızca bir kesimiyle ördüklerini ve bu halleriyle kapsayıcı olmadıklarını dile getirmektedirler.⁷² Bu çalışmada aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin yalnızca belirli tipte eyleyiciler olduğu gerçeği Uysal ve Topak araştırmasının verilerinin adaylık mücadeleleri bağlamında da geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Siyasi partilere yönelik bir başka saha araştırmasında yazarlar mevcut siyasi parti örgütlerinde siyasetin yapılış şekli ve siyasi parti çalışmalarının özelliklerine odaklanarak parti içi demokrasiyi engelleyen unsurları tespit etmek ve nasıl değişiklikler yapılması gerektiğini ortaya koyma amacıyla başka bir çalışma yürütmüşlerdir.⁷³ Siyasi partilerde otoriterleşme eğilimlerine odaklanan ve asil-vekil (principal-agent) teorisinden yararlanarak Ayan'ın çalışması, AKP-CHP-MHP ve DTP üzerine dört farklı ilçede gerçekleştirdiği saha araştırmasından elde ettiği bulgulara dayanarak, bu teoriden farklı olarak, parti içi demokrasisi gelişmiş partilerin aksine otoriter parti yapılarında, asil roldeki aktörün yerel parti çalışanları değil, parti liderleri olduğunu yerel parti çalışanlarının ise vekil konumunda bulunduğunu öne sürmektedir. Yine, asiller ve vekiller arasındaki çıkar yapılarının sadece güç elde etmeye yönelik faydacı çıkarlara değil; ideolojik bağ, politika oluşturma, veya lider sadakati gibi sosyal çıkarlara da dayandığı vurgulanarak, çıkar türlerindeki bu farklılıktan dolayı (faydacı ve sosyal türler), parti içi çıkar yapılarının, değişik biçimler alabileceği ileri sürülmektedir.⁷⁴ Kurtoğlu ise, Ankara'nın Keçiören

⁷¹ Ayşe Güneş-Ayata, **CHP: Örgüt ve İdeoloji**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1992.

⁷² Uysal & Topak, a.g.e.

⁷³ Ali Çarkoğlu, Tarhan Erdem ve Mehmet Kabasakal, "Türkiye'de Yeni Bir Parti Sistemine Doğru: Siyasi Partiler Kanunu Parti Örgütleri ve Parti İçi Demokrasiden Beklentiler", içinde **Siyasi Partilerde Reform**, Ali Çarkoğlu (koord.), İstanbul: TESEV. Bu çalışma kapsamında ele alınan partiler arasında CHP de yer almaktadır.

⁷⁴ Pelin Ayan, "**Authoritarian Party Structures and Democratic Political Setting in Turkey**, New York: Palgrave Mcmillan, 2011.

İlçe Belediye Meclisi'ne 1994-99 yılları arasında seçilen üyeler üzerine yaptığı çalışmasında, hemşeriliğe dayalı ilişkileri sosyolojik açıdan ve siyasetle ilgili olarak incelemiştir.⁷⁵ Schüler de, partiler konusuna ideoloji veya seçkinler bağlamında değil, parti üyeleri (SHP) açısından yaklaştığı çalışmasında mezhepsel ve hemşehri ağları üzerine de eğilerek hemşehri gruplarının taban oluşturmadaki rollerine değinmektedir.⁷⁶ Siyasi partiler üzerine yürütülen bir başka araştırmada da partilerin örgütsel özellikleri, siyasal partilere devlet yardımı ve milletvekilleri ve parti örgütü ilişkileri analiz edilmiştir.⁷⁷ Siyasi partiler nezdinde merkez-çevre yaklaşımını eleştiren farklı türde bir saha araştırması da gerçekleştirilmiştir.⁷⁸ *European Journal of Turkish Studies* dergisi ise bir sayısını milletvekilliği üzerine ayırmıştır. Derginin ilgili sayısında yer alan makaleler de yürütülen bu çalışma bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınacak hem Türkiye geneli istatistikler hem de saha araştırması bulgularıyla birlikte değerlendirilecektir.⁷⁹ Siyasi partiler üzerine yürütülen bu araştırmalara mevcut çalışmanın yapacağı katkı, farklı aday belirleme yönteminin aday kompozisyonuna etkileri, bu literatüre sık kullanılmayan bir teorinin ve istatistiki bir yöntemin tanıtılması ve bugüne kadar Türkiye'de oldukça az sayıda araştırmaya konu edilmiş bir meseleyi analiz etmek üzerinedir.

CHP üzerine literatürde bazı temalar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Laiklik bu temalardan biridir. Doğan, CHP'nin laiklik kavramını analiz edebilmek için 2002 AKP'nin işbaşına gelişi, 2010 laikliğin korunmasının simge ismi Baykal'ın liderliğinin sona ermesi arasındaki döneme odaklanmıştır. Çalışmasının temel amacı AKP'nin CHP'nin laiklik kavramını yeniden tanımlamasına meydan okumasına dair CHP ve AKP'nin karşılaşmasını aydınlatmaktır. CHP'nin laiklik kavramını analiz edebilmek için 5 temel etrafında odaklanılmıştır: başörtüsü, imamlar ve imam hatip liseleri, Kuran kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı CHP'nin parti programları ve düzenlemeleri. Yazarın vardığı sonuç, CHP'nin laiklik anlayışının 2002 ve 2010

⁷⁵ Ayça Kurtoğlu, **Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği**, İstanbul: İletişim, 2003.

⁷⁶ Harald Schüler (2002), **Türkiye'de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik**, çev. Yılmaz Tonbul, İstanbul: İletişim Yayınları

⁷⁷ Tarhan Erdem, Mehmet Kabasakal & Ömer Faruk Gençkaya, **Siyasi Partilerde Reform**, İstanbul: TESEV Yayınları, 2000.

⁷⁸ Elise Massicard & Nicole F. Watts (eds.), **Negotiating Political Power in Turkey: Breaking up the Party**, London: Routledge, 2013

⁷⁹ Makaleler için bkz. Gilles Dorronsoro & Elise Massicard, "Being a Member of Parliament in Contemporary Turkey"; Canan Aslan-Akman, "Being an Opposition MP in the 22nd Turkish Parliament"; Yasushi Hazama, "Constituency Service in Turkey: a Survey on MPs", **European Journal of Turkish Studies**, vol: 3, 2005

seneleri arasında devletçilik ve demokrasi arasında salındığıdır.⁸⁰ Bir başka önemli tema olan CHP ve sosyal demokrasi üzerine Emre, “ortanın solu” kavramının Türkiye siyasetindeki yerini tanımlayabilmek ve anlayabilmek için yola çıktığı çalışmada, CHP’nin bu dönemde neden sosyal demokrasiye yöneldiğini cevaplamayı amaçlamıştır. Yazarın vardığı sonuç, CHP’nin 1960’larda yaşadığı dönüşümün en önemli belirleyicisinin yükselen sol hareketler ve soldaki aktörlerin yarattığı etkiler olduğudur.⁸¹ Sosyal demokrasiye dair daha güncel bir başka kitapta, sosyal demokrasinin Türkiye’de neden gelişemediği sorunu ele alınmıştır. Bu çerçevede CHP üzerine odaklanılarak konunun uzmanları ve deneyimli politikacılarla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.⁸² Kömürçü ise, 1980 sonrasında Türkiye’de sosyal demokrat hareketin yaşadığı krizi yeni bir perspektiften incelemeyi hedeflediği çalışmada yeni bir yaklaşımla, “... 1983-1995 arasındaki dönemde SODEP-SHP deneyiminin, merkez solun tarihi içinde alternatif bir varoluş denemesi olarak, özel bir öneme sahip olduğunu ve basit bir biçimde CHP geleneğinin içine katılamayacağını” gösterme iddiasındadır.⁸³ Yakın zamanlarda yayımlanan çalışmada bir başka yazar, varsayımların büyük çoğunluğuna ilişkin elde edilen somut veriler ya da gözlemler sonucu Michels’in oligarşinin tunç kanununda ortaya koyduğu istisnasız tüm örgütlerde oligarşinin kaçınılmazlığı görüşünün CHP açısından kesin olarak geçerli olduğu iddiasını dile getirmektedir.⁸⁴

Sonuç olarak, gerek Türkiye’de gerekse de diğer ülkelerde parlamento adaylarının belirlenmesi üzerine eğilen spesifik bir teorinin bulunmadığı bir durumda bu çalışma literatüre Pierre Bourdieu’nün pratik teorisinin hangi bakımlardan kullanışlı olduğunu teorik ve ampirik yönleriyle ortaya koymaktadır. Bourdieu’nün teorisini araçsal bir mantıkla kullanmayıp Marksist teori ve klasik elit teorileri bağlamında ele alması aynı zamanda teorik mülahazaları sorunsal bağlamında analiz etmesi siyasal ve toplumsal teori literatürüne bir başka önemli teorik katkı olarak görülebilir. Wacquant’ın da yukarıda bahsettiği gibi çoklu mütakabiliyet analizi

⁸⁰ Ayşegül Uygur Doğan, “The Concept of Laicite of the Republican People’s Party Between 2002-2010”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

⁸¹ Yunus Emre, **CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol: Türkiye’de Sosyal Demokrasinin Kuruluş Yılları**, İstanbul: İletişim, 2012.

⁸² Yunus Emre & Burak Cop, **Türkiye İçin Sosyal Demokrasi: Zorluklar ve Fırsatlar**, İstanbul: Kalkedon, 2015.

⁸³ Derya Kömürçü, **Türkiye’de Sosyal Demokrasi Arayışı: SODEP ve SHP Deneyimleri**, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2010, s. 10.

⁸⁴ Caner Erdoğan, **CHP: İdeoloji, Örgütsel Yapı, Parti İçi Demokrasi ve Oligarşi**, İstanbul: Sokak Kitapları Yayınları, 2018, s. 277.

teknikinin taşıdığı teorik çıkarımlar yapabilmeye taşıdığı potansiyeller ve analiz olanakları ile aday belirleme üzerine literatüre tanıtılması ile gelecekteki araştırmalara ampirik verileri istatistikî bağlamda düşünme ya da tersi biçimde istatistikî verileri ampirik olarak yorumlama olanağı sunabilir. Bu çalışma örneğinde farklı aday belirleme yöntemlerine göre CHP’de milletvekili ve aday kompozisyonunun farklı sermaye türleri açısından nasıl bir uzam oluşturduğunun ve yeniden üretim süreciyle sonuçlandırıldığının ortaya konması daha sonra yapılacak araştırmalar için de karşılaştırma olanağı sunması bakımından temel oluşturabilir. Bu çalışma adaylık mücadelesinde tahakküm-meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında parti genel merkezi, delegeler ve üyeler gibi farklı seçici kurulların önceliklerini açığa çıkarmayı hedefleyerek, bu önceliklerinin ne ölçüde “politik” olarak algılanabileceğine ve siyasal temsil ilişkisinin doğasına yönelik bir farkındalık yaratma hedefiyle de literatüre de katkı sağlamak amacındadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE EPİSTEMOLOJİK PLATFORM

1.1. Klasik Elit Teorilerinin Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi Süreçlerine Dair İçerimleri

1.1.1. Robert Michels ve Oligarşinin Tunç Kanunu

Siyaset bilimi literatüründe *Oligarşinin Tunç Kanunu* olarak bilinen olguyu tanıtan Robert Michels'in analizleri bu çalışmanın sorunsalı açısından Gaetano Mosca ve Wilfredo Pareto'ya nazaran daha önemli bir yer tutmaktadır. Bu bölümde öncelikle Michels'in sosyalist partiler ve sendikalar üzerine analizlerine, sonrasında Mosca ve Pareto'nun düşüncelerine yer verilecektir. Sonrasında bu düşünörlere getirilen eleştirilerden bazıları ele alınacak ve böylelikle neden Bourdieu'nün siyasal alan analizlerinin bu çalışma kapsamında daha elverişli kavramsal, metodolojik ve epistemolojik araçlara sahip olduğuna yönelik bir altyapı oluşturulacaktır.

Michels'in siyasal partiler üzerine analizleri, ideal demokrasi koşullarının imkansızlığı teması üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmasının tamamına sirayet eden bu tezin geçerliliğini ortaya koyma çabasında olan Michels, en demokratik olması gereken sosyalist partiler ve sendikalarda dahi örgötsel yapıdan kaynaklanan oligarşik eğilimleri açıklamaya çalışmaktadır. Ünlü eseri *Political Parties*'in alt başlıkları bunu kanıtlamak üzere özenle seçilmiştir.

Michels, analizine kitlelerin örgüt ihtiyacı ile başlamaktadır. Ona göre kitlelerin siyasal mücadelesi için örgütlenme ilkesi vazgeçilmez, hayati bir koşuldur. Yer ve mesafe zorlukları, çok sayıda insanın bir araya gelerek doğrudan tartışabilmelerinin olanaksızlığı parti hayatının zorunluluklarınca ihtiyaç duyulan sıklıkta belirli zamanlarda toplanma olanağının bulunmayışı gibi gerekçelerle örgütlenme ihtiyacı zaruridir.⁸⁵ Michels, böylece oligarşinin tunç kanununun

---

⁸⁵ Michels, ss.26-7.

tohumlarını ortaya atmaktadır. Parti örgütünün oligarşik ve bürokratik eğilimleri, hiç şüphesiz, teknik ve pratik gereklilik meselesidir. Bu örgütlenme ilkesinin kaçınılmaz bir sonucudur. Gözle görülür bir gelişmişlik seviyesi yakalayan her parti örgütü, tüm faaliyetlerini parti işlerine harcayacak belirli sayıda insan talep etmektedir. Kitleler bunu vekalet yoluyla yapmaktadır. Sürekli temsil, daima temsil edenlerin temsil edilenler üzerinde egemenliği ile aynı anlama gelmektedir.⁸⁶

Çalışması boyunca kitleleri monolitik, yetersiz ve kendilerini liderlere *doğal* nedenlerle teslim etmeye meyilli olarak gören Michels, analizlerine liderliğin psikolojik gerekçeleriyle devam etmektedir. Bu gerekçelerden ilki örgüt faaliyetlerine diğerlerinden daha özenli ve sürekli katılan insanların kendiliğinden seçim süreçleriyle ön plana çıkmasıdır. Kitlelerin rehber ihtiyacı ve inisiyatif alma kapasitesinin yokluğu liderlere önemli görevler yüklemektedir. Kitlelerin siyasal farklılaşmasının yokluğunda ve rehberlik ihtiyacında, bir başka faktör, daha yüce moral nitelikler liderlerin egemenliklerine katkı yapmaktadır. Liderler, insanların savunucuları ve rehberleri olarak, kitlelerin ekonomik zorunluluklardan kaynaklanan, gündelik işlerine devam ederlerken işkencelere, hapis cezalarına ve sürgünlere maruz kalarak ün kazanabilirler. Böylece kitleler liderlere sıklıkla ve içtenlikle kutsal bir görev addederek minnet gösterirler.⁸⁷ Michels, ikincil derecede önem taşıyan liderlik nitelikleriyle devam eder. Belagat bunlardan biridir. Konuşmanın içeriğinden çok hatipliğe özgü yetenekler, ses güzelliği ve gücü, irade uysallığı, şakalaşma gibi niteliklere önem atfedilmektedir. Bilgi düzeyi, ikna kabiliyeti, fanatizme kayan düşünceler, kendi kendine yeterlilik, iyi kalplilik ve çıkarırsızlık gibi öğeler de kitlelerin liderlere saygı göstermesinde etkili diğer faktörlerdir.⁸⁸

Michels, kitlelerin ikincil nitelikleriyle liderlere duyulan ihtiyacı açıklamaya devam etmektedir. Liderleri kitlelerin üzerinde yükselten ve kitlelerin liderlere boyun eğmelerini sağlayan teknik yeterlilikler, rutinler, eğitim ve parlamento faaliyetlerinden elde edilen özel deneyimler de söz konusu olmaktadır. Liderlerine itaat etmeye zorlandıklarında halk kitleleri bu yüzden kendi isteklerini kısıtlamaya ve

---

⁸⁶ Ibid, ss.35-36.

⁸⁷ Ibid, ss.60-61.

⁸⁸ Ibid, ss.70-72.

boyun eğmeye zorlanırlar. Bu ise demokrasinin en temel ilkesini uzun vadede zedelemektedir. Liderin temel iktidar kaynağı onun vazgeçilmezliğinde bulunabilir.⁸⁹

Lider ve taban arasında yukarıda bahsedilen ilişkiler Michels'e göre başkalaşım geçirerek devam etmektedir. Kitlelerin ilgisizlikleri ve yönlendirilme ihtiyaçlarının liderin doğal bir iktidar hırsı biçiminde bir karşılığı bulunmaktadır. Demokratik oligarşinin gelişimine *insan doğasının* genel karakteristikleri ivme kazandırmaktadır. Örgütlenme, yönetim ve strateji ihtiyacı olarak başlayan şey psikolojik bir determinizmle tamamlanmaktadır. İyi ya da kötü hükmetme isteği evrenseldir. Bunlar sıradan psikolojik gerçekliklerdir.⁹⁰

Michels, oligarşinin tunç kanunu olarak bilinen tezinin ana hatlarını yukarıda bahsedilen dinamiklere dayanarak temellendirir. Bu teze göre, demokratik partilerde oligarşinin ana nedeni liderliğin teknik olarak vazgeçilmezliğinden kaynaklanmaktadır. İlk zamanlarda liderler, KENDİLİĞİNDEN bir biçimde ortaya çıkarlar; yerine getirdikleri işlevler İKİNCİL ve KEYFİDİR. Daha sonra PROFESYONEL liderler haline gelirler ve ikinci aşamada SABİT VE AZLONULAMAZDIRLAR. Oligarşik eğilimler kısmen de PSİKOLOJİKtir: “seçilenlerin seçenler, görevlinin görevlendirenler, vekilin vekalet verenler üstündeki egemenliğinin ortaya çıkışına sebep olan örgüttür. Örgütten bahseden, oligarşiden bahseder.”⁹¹

Yukarıda ana hatları ile verilen Michels'in Oligarşinin Tunç Kanunu tezlerinin siyasi partiler literatürüne dikkat çeken bazı katkıları sunulmaktadır. Ancak yine de Michels'in argümanlarına ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Cook'a göre Michels'in öne sürdüğü, emeğin iş bölümüne özgü iktidar ilişkileri, liderler ve yönetilenler arasındaki çıkar farklılıkları, işgal edilen pozisyonlardaki sahiplik ilişkisini vurgulayan çıkarların gelişimi, düşük siyasal katılım seviyelerinin hepsi doğrudur ve Michels'e güçlü açıklamaları için borçluyuz. Yine de bunlar kendi içlerinde bir anlamda herhangi bir tarihsel ve ya da mevcut yönetim biçiminin kapsamı bakımından demokrasi için ölümcül değildir.⁹² “Oligarşinin Tunç Kanunu” olarak adlandırılan bu analizler mevcut çalışma açısından milletvekili

⁸⁹ Ibid, s.86.

⁹⁰ Ibid, s.205.

⁹¹ Ibid, ss.400-1. (Vurgular orijinal metinden)

⁹² Philip J. Cook, "Robert Michels's Political Parties in Perspective", **The Journal of Politics**, 1971, vol: 33, no: 3, pp.773-796, p. 796.

adaylarının belirlenmesinde özellikle militanlık sermayesinden kaynaklanan iktidar ilişkilerini aydınlatmada elverişli ve derinliği olan kavramsal araçlar sunmaktadır. Ancak sembolik sermayenin ve dolayısıyla meşruiyet ilişkilerinin yaratılması sürecinde militanlık sermayesi, bu süreçte yararlanılan farklı sermaye türlerinden *yalnızca birisidir* ve iktidar ilişkilerinin kurulmasında hiçbir biçimde tek başına yeterli değildir. Bu çalışmanın niteliksel ve niceliksel bulgularına dayanarak Michels'in parti ve sendikaların işleyişlerine dönük analizlerinin “yasa” olarak görülebileceği düşüncesine de bazı itirazlar yapılabilir. CHP’de milletvekili adaylığı süreçlerinde siyaset profesyonellerinin tek parti dönemi hariç tutulduğunda farklı seçici organlar tarafından her dönemde yaygın bir biçimde milletvekili adaylığına gösterilmeleri bir yeniden üretim sürecinin hüküm sürdüğünü gözler önüne sermektedir. Ancak Kırklareli vakasında elde edilen mikro düzey saha bulguları hiçbir biçimde bir “yasa”yı işaret etmemektedir. Hatta CHP’de milletvekili adaylığına başvuranların aday gösterilmek için giriştikleri zorlu mücadele liderlerin (aday adaylarının) parti üye ve delegeleri karşısında ne kadar kırılğan bir konumda olduğunu tüm açıklığıyla ortaya çıkarmaktadır. Michels'in tezlerini tekil bir vakada test etmek, bu tezlerin sistematiklik, bütünsellik konusunda bazı sorunlarının olduğuna dikkat çekmeyi gerektirmektedir. Nitekim, bu sorunlara yönelik eleştiriler daha önce başka yazarlar tarafından da dile getirilmiştir.

Bu bağlamda Antonio Gramsci'nin *Hapishane Defterleri*'nde Michels'in “kanun” olarak adlandırdığı analizler üzerine yaptığı değerlendirmelerin tonu oldukça serttir:

“Michels'in partiler sınıflandırması son derece baştan savma ve yüzeyseldir, dışsal ve genel karakteristiklere dayalıdır... Makalede sıklıkla belirsiz ve içi boş bir dille karşılaşılır... Oligarşiye yönelik eğilim... Michels'in siyasi partilere ilişkin görüşleri daha ziyade karmaşık ve şematik olsa da, bu görüşler bir hammadde ve ampirik ve karşılaştırılamaz gözlemler derlemesi olarak ilgi çekicidir. Bununla birlikte, bu görüşler, birkaç olgusal hatadan daha fazlasını içerir... Yazıları çoğu gereksiz ve sıkıcı bibliyografik göndermelerle doludur. Birbirlerinden çok farklı yazarların otoritesiyle, en banal basmakalıp düşünceleri dahi destekler. Genellikle, alıntılar belirleyenin, düşünce

sırası değil, kopuk ve doğaçlama bir karakter vererek düşünce sırasını belirleyen hazır alıntılar olduğu izlenimi ortaya çıkar.”⁹³

Gramsci'nin epistemolojik ve metodolojik açıdan getirdiği eleştirileri bu analizlerin her ne kadar örgütsel dinamiklerden kaynaklı iktidar ilişkilerini göstermesi bakımından taşıdığı potansiyelleri sert bir biçimde dışlamaktadır. Gramsci'ye benzer sertlikte fakat Michels'in tezlerinin “değerini bilen” bir başka eleştiri Gordon Hands tarafından yapılmaktadır.. Hands'in oldukça sert eleştirel perspektifi, bu çalışma kapsamında Michels'in analizlerinin taşıdığı potansiyelleri göz önünde bulunduran değerlendirmeler içermektedir. Bu eleştirilere yakından bakmak, Michels'in analizlerinin taşıdığı potansiyelleri ve problemleri noktaları aydınlatmaya yardımcı olabilir.

Michels'in yönteminin yalnızca "anektod aracılığıyla kanıt" olarak tanımlanabileceğini öne süren Hands'e göre bu yöntem tipik olarak, sorguladığı şeyde eğilimin basit bir biçimde taslağını çıkarmakta, mantıksal bir temel önermekte ve destekleyici birkaç ayırksı tarihsel örnekler vermektedir. Hepsinden de öte eksik olan şey bütünselliğe yönelik bir girişimin, tartışılan olgunun meydana gelme sıklığının belirtilerinin eksikliğidir.⁹⁴ Hands'in yerinde eleştirisi, özellikle Kırklareli vakasında tekil bir örnekte Michels'in analizlerinin geçerli olmadığını açığa çıkmasıyla da doğrulanmaktadır. Yukarıda psikolojik gerekçelerle kitlelerin liderlere olan ihtiyacına ve bunun oligarşiye yol açmasına dair tespitleri de Hands'in eleştirilerinin hedefi olmaktadır. Yazara göre, Michels kitlelerin liderlere "psikolojik ihtiyacı" ve oligarşi arasındaki doğrudan bağlantıları ayrıntılandırmamaktadır.⁹⁵ Michels'in elindeki ampirik malzemeyi bu önermeyi test etmek üzere sistematik ve ayrıntılı bir biçimde kullanmaması dikkat çeken bir olgudur.

Hands eleştirilerinin devamında, Michels'in genel olarak örgütlenme ve bürokrasi üzerine argümanlarının hakkında hayal kırıcı bir biçimde belirsiz ve kesinlikten uzak olduğunu ileri sürmektedir. Michels'in potansiyel olarak ilgi çekici olan birkaç düşünce dizisi sergilediğini ancak bunları yeterli bir açıklıkla veya yeterli detaylarla araştırmadığına dikkat çekmektedir. Parti ve sendikalarda örgütlenmenin

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri - Cilt I**, Joseph Buttigieg (ed.), Ekrem Ekici (çev.), İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011, ss. 378-9.

⁹⁴ Gordon Hands, "Roberto Michels and the Study of Political Parties", **British Journal of Political Science**, 1971, vol: 1, no:2, pp.155-172, p. 157.

⁹⁵ Ibid, p.162.

gelişimini bir bütün olarak ele alan ikna edici analizler sunmada başarısız olduğuna⁹⁶ vurgu yapan bu tespitler yukarıda yer verilen Gramsci'nin düşüncesiyle belirgin ortak noktalara ve paralelliklere sahiptir. Michels'in çalışmasının bu çalışma örneğinde de sağladığı avantajlar Hands'in tespitlerinin bir başka önemli yönüne işaret etmektedir: “Michels bizlere parti örgütü ve yönetiminin işleyişi ve yapısını ilgilendiren, sonraki araştırmalarda faydalı olmuş, birtakım özgün ve ilgi çekici fikirler verir, ancak hepsi bu. Herhangi bir türde sosyolojik bir yasa şöyle dursun, oligarşiye genel eğilime benzer bir şeye karar vermek için bile bunlar yetersiz kanıtlar olarak görülmektedir.”⁹⁷

Daha önce vurgulanan ve Kırklareli vakasında parti üye ve delegelerin aday adayları karşısındaki konumları da Michels'in analizlerinde yer vermediği bazı kör noktaların olduğunu açığa çıkarmaktadır. Hands'in formel yapı sorunu olarak gördüğü Michels'in ise tamamen göz ardı ettiği noktaya⁹⁸, bu çalışmada adaylık mücadelesi üzerinden dikkat çekilmektedir. Üye ve delegeler karşısında aday adaylığına başvuranların izledikleri taktikler, stratejiler, zorlu bir sembolik emek süreci bağlamında düşünüldüğünde alt kademelerde yer alanların üsttekiler üzerindeki kontrolünü temin eden karmaşık yapıların varlığına dikkat çekmeyi gerektirmektedir.

Hands'in, Michels'in teorisine dair yukarıdaki tespitleri genel düzeyde Michels'in çalışmasının epistemolojik, metodolojik ve kavramsal açıdan taşıdığı potansiyelleri ve sorunları açığa çıkarmaktadır. Daha önce de vurgulandığı gibi milletvekili adaylarının -seçimsel kaygılarla parti dışından nadiren aday gösterilenler hariç tutulduğunda- tamamına yakınının aday belirleme yönteminden bağımsız olarak parti profesyoneli olduğunun iddia edildiği bu çalışmada Michels'i takip etmek ilk bakışta daha yerinde bir tutum olarak değerlendirilebilir. Ancak Gramsci ve Hands'in “Oligarşinin Tunç Kanunu”na dönük yukarıda yer verilen eleştirileri, daha genel düzeyde Michels'in tezlerinin sorunlarına açığa çıkarmaktadır. Üstelik Michels'e getirilebilecek eleştiriler yalnızca bunlarla da sınırlı değildir. Bu noktada eleştirileri tamamlamaktansa önce Michels'in üzerinde etkileri olan diğer klasik elit teorisyenleri Mosca ve Pareto'nun görüşlerine yer vermek, sonrasında ise daha toplu bir eleştirel değerlendirmeye bu teorilerin CHP'de adaylık mücadelelerini analizi

⁹⁶ Ibid, p. 168.

⁹⁷ Ibid, p. 168.

⁹⁸ Ibid, p. 169.

için neden kullanışsız olduğunu ortaya koymak daha yerinde bir tutum olacaktır. İzleyen kısımda ise bu mücadelelerde ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerini ve aday belirleme yönteminin değişiklik yaratmadığını aydınlatılmak için Bourdieu'nün pratik teorisinin avantajlarını ve üstünlüklerini vurgulamak, kullanılan teorik arka planın içeriğini daha iyi anlamaya yardımcı olabilir.

1.1.2. Gaetano Mosca ve Parlamentarizm Yanılması Eleştirisi

Elit kuramlarının bir başka önemli düşünürü olan Gaetano Mosca Yönetici Sınıf (*The Ruling Class*) isimli çalışmasıyla bilinir. Michels, Turin Üniversitesinde meslektaşken Mosca ve onun çalışmasına aşinaydı. Bu etki Michels'in hayatı ve eserleri için 1907'den itibaren belirleyiciydi. Mosca, Michels'in *Siyasal Partiler*'ini şekillendirmede iki önemli unsur sağladı: 1) Liderler ve yönetilenler arasındaki bölünmeye yönelik kaçınılmaz vurgu 2) Sendikalist rüyanın imkansızlığı. Michels'in "tunç kanunu" şeklindeki gözlemlerini biçimlendirmesi, büyük ölçüde Mosca'nın etkisinden dolayıdır. Michels'in, bir yandan Rousseau'nun açık soyut mantığı diğer yandan da Mosca ve Pareto'ya görüşlerini benimsediği görülmektedir.⁹⁹ Michels'ten farklı olarak Mosca, örgütsel niteliklere dikkat çeken siyasi partiler ve sendikalardaki bürokratik oligarşiyi incelememiştir. Tıpkı Pareto gibi, Mosca da elit yönetiminin kaçınılmazlığını ve yönetici azınlık ile yönetilen çoğunluk arasındaki asimetrinin tarihsel kaçınılmazlığını vurgulamaktadır.¹⁰⁰ Bu kaçınılmazlığı, geliştirdiği bazı kavramlar aracılığıyla açıklamaktadır.

Mosca'nın yönetici sınıf/politik sınıf kavramı bunlardan biridir. Hemen belirtmek gerekir ki Mosca'nın yönetici sınıftan anladığı Pareto'nun "elit"inden (üstün yeteneklerin toplamı) ya da Marksist "hakim sınıf"tan (işveren ya da mülk sahibi sınıfla onun politik ya da toplumsal uzantılarından) daha dar bir alanı kapsamaktadır. Mosca, yönetici sınıf kavramıyla doğrudan yönetim faaliyetlerine katılan ya da etkileyen insan gruplarını kastetmektedir.¹⁰¹ Görüldüğü üzere

⁹⁹ Cook, p. 783.

¹⁰⁰ Fethi Açıkel, **21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Elitlerin Toplumsal Profilleri: Demokrasi ve Yönetişim Sorunları Açısından Toplumsal Seçkinler**, TÜBİTAK Kariyer Projesi, Ankara, 2008, ss. 80-1.

¹⁰¹ Arthur Livingston, "Introduction", in, **The Ruling Class**, Gaetano Mosca, Trans. Hanna D. Kahn , USA: Mcgraw-Hill Book Company, 1938, p. Xli.

Mosca'nın yönetici/politik sınıfa dair analizleri, kimlerin elit olarak görülebileceğinin anahatlarını çizmektedir.

Bir başka önemli kavramı olan siyasal formül (political formula) ile Mosca, hukuk felsefecilerinin genellikle “egemenlik ilkesi” olarak adlandırdığı, yönetici sınıfın iktidarının dayandığı hukuki, ahlaki temel ya da ilkeleri ifade eder. İnsanların çoğunluğu verili bir yönetim sistemine rıza gösterir çünkü bu sistem kendileri tarafından evrensel olarak kabul edilen dinsel ya da felsefi inançlara dayanır. Rızanın düzeyi yönetici sınıfın kendi hakimiyetini meşrulaştırdığı siyasal formüle duyduğu inançla belirlenir. Siyasal formülle ilişkili bir başka kavram olan sosyal tip (social type) ile Mosca, yönetilen çoğunluğun rızasını sağlayabilecek toplumsal yapıya uygunluk meselesine atıfta bulunur.¹⁰²

Mosca, genel oy ilkesi aracılığıyla insanların yöneticilerini seçmeleriyle genel iradenin oluşacağı düşüncesine şüpheyile yaklaşır. Ona göre, seçilmiş bir temsilcinin kendisini seçen çoğunluğun temsilcisi olduğu düşüncesi gerçeklerle uyumlu değildir. Bir temsilcinin seçilmesinde çok fazla istek dahil olduğunda, seçimler en çok da öznel kriterler dahilinde gerçekleşmektedir. Eğer organize edilmez ve işbirliği yapılmazsa spontane bireysel tercihlerin kesişmesi gerçekte imkansızdır.¹⁰³ Hemen eklemek gerekir ki Bourdieu'nün siyasal alan tasavvuru Mosca'nın bu ifadelerinden tamamen farklıdır! Bourdieu, siyasal alan analizini grup oluşum süreçleri üzerinden açıklar ve siyaseti meşru dünya görüşlerinin yansıtılması olarak gördüğünden bireysel oy verme edimini kişinin grup olarak varlığını garanti altına alması bağlamında düşünmektedir.

Bir seçmenin oyunun etkili olabilmesi için Mosca, her bir seçmenin tercihini daha dar bir kapsamda sınırlandırmaya zorlandığından bahsetmektedir. Başka türlü ifade etmek gerekirse, seçmen, seçilme şansı olan çoğunlukla gruplar, komiteler ve *örgütlü azınlıklar* tarafından desteklenen iki ya da üç kişi arasından tercih yapmaya zorlanmaktadır. Mosca, organize azınlıkların bireysel adayları ya da aday grupları nasıl oluşturduğunu sorar. Bunlar kural olarak mülkiyet ya da vergisel etmenler, ortak maddi çıkarlar, aile, sınıf, dinsel ya da siyasi partiler temelinde şekillenirler. Her ne kadar seçmenlerin büyük çoğunluğu pasif olsalar da, yönetici sınıf, siyasal

¹⁰² Mosca, p. 70-1. “Sosyal tip” ile ilgili ayrıntılı tanımlamalar için ayrıca bkz. pp. 108-120.

¹⁰³ Ibid, pp. 154-5.

formül kavramının da hatırlattığı üzere, bu seçmenlerin duygularına ve tutkularına iktidarda kalabilmek amacıyla hitap etmek zorundadır.¹⁰⁴

Mosca'ya göre, seçimler aynı zamanda yönetici sınıfın “alt sınıflardan” ve hatta orta sınıflardan otomatik olarak seçileceği anlamına gelmemektedir. Seçilebilmek böylece belirli niteliklere sahip birey ve gruplara yönelik bir ayrıcalık olarak kalır. Elitist bir düşünür olan Mosca böyle bir tercihten yana da değildir. Ona göre, ulusun neredeyse tüm moral ve entelektüel enerjilerini bünyesine katacak geniş tabanlı bir aristokrasi çok sayıda farklı sınıfı kapsayacak şekilde oluşturulmalı ve bürokratik, ekonomik ve seçimsel oligarşilere karşı denge konumunda bulundurulmalıdır. Mosca, doğrudan ya dolaylı genel oya dayanmayan herhangi bir siyasal eylemin veya siyasal imtiyazın kabul edilmemesini büyük bir engel olarak görmektedir.¹⁰⁵

Bu çalışma açısından Mosca'nın analizleri, Michels kadar olmasa da önemli bir yer tutmaktadır. İleride ortaya konacağı üzere adaylık mücadelesi, büyük çoğunlukla parti profesyonelleri ile partinin en alt kademesinde yer alan partili delegeler ve üyeler arasında geçmektedir. Mosca, parti içi mücadelelerden çok yönetici sınıf ve yönetilen çoğunluklar arasındaki ilişkilere çok daha fazla önem atfetmektedir. Michels'in, örgüt sosyolojisini siyasi partilere uygulamasından farklı olarak Mosca siyasal örgütlenme ve bu örgütlenmeden kaynaklanan iktidar sorunlarıyla ilgilenmemektedir. Farklı tarihsel dönemleri göz önünde bulundurarak toplumların dar bir yönetici azınlık tarafından yönetilmesi olgusunun genel düzeyde bir analizini yapmaktadır. Özgür irade, demokratik seçim gibi özellikler Mosca'ya göre alternatiflerin bulunmaması dolayısıyla metafizik bir görünüm almaktadır. Mosca'nın daha genel düzeydeki bu analizleri, CHP'de adaylık mücadelelerinden doğan meşruiyet ilişkilerini incelemek için gerekli kavramsal ve metodolojik repertuvara sahip değildir. Ancak yönetici/politik sınıfın tarihin her döneminde farklı özellikleriyle görülen bir fenomen olduğu gerçeği mevcut çalışma özelinde parti profesyonellerinin bu dönemin Mosca'nın tanımladığı anlamda yönetici/politik sınıf olarak görülebileceği bir durum yaratmaktadır. Michels gibi Mosca'nın analizlerinin eleştirilebilecek birçok yönü bulunmaktadır. İzleyen kısımda bir başka elit teorisyeni

---

¹⁰⁴ Ibid, pp. 154-6.

¹⁰⁵ Ibid, pp. 270.

olan Pareto'nun görüşlerine yer verildikten sonra klasik elit teorisyenlerinin analitik önermelerinin neden bu çalışma için kullanışlı olmadıkları ele alınacaktır.

1.1.3. Wilfredo Pareto ve Elit Sirkülasyonu

Elitist düşüncenin bir başka önemli temsilci ve kuramcısı Pareto, her biri tarihsel örneklerle betimlenen kural niteliğinde birkaç temel önerme içeren *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü* eseriyle ön plana çıkmaktadır. Pareto'nun kuramında seçkin; güç, zenginlik ve bilgi gibi toplumsal değer ve servet bakımından en yüksek başarıya erişmiş kişi olarak ele alınmakta ve değer yargılarından bağımsız bir şekilde düşünülmektedir. Pareto'nun seçkinlere ilgisi ekonomi ve siyasi örgütlenme çerçevesindedir. Ama terimin nesnel kullanımını bilime (en bilgili), belki dine (en kutsal) ve hatta etiğe (en erdemli) kadar genişletmek mümkündür. Yine Pareto, tarihsel değişimin büyük ölçüde seçkinlerin faaliyetleri etrafında gerçekleştiğini iddia etmektedir.¹⁰⁶

Pareto'ya göre insanlar kısa zaman dilimleri dışında her zaman seçkin bir azınlık tarafından yönetilmişlerdir. Pareto seçkin (elit) kelimesini en güçlü, en enerjik ve kötülük kadar iyiliğe de yeteneği olan anlamında, etimolojik bağlamı içinde kullanmaktadır. Oysa doğal bir yasa sebebiyle seçkinler sürekli bu halleriyle devam edemez, tükenirler. Pareto'nun düşüncesinin ana hatları şu sözlerinde ifade bulunmaktadır: “İnsanlık tarihi seçkinlerin durmadan devam eden bir yer değiştirmesinin tarihidir. Biri yükselirken diğerrinin alçalması gibi... Bu gerçek bir fenomendir fakat bize başka bir biçimde gözükebilir.”¹⁰⁷

Pareto, elit sirkülasyonun üç aşamalı kaba bir tasvirini sunmaktadır. Buna göre: krizin tırmanış döneminde olduğumuzu ispatlayan yükselen dini duyguların yoğunluğu (1), eski seçkinin düşüşü (2), yeni bir seçkinin yükselişi.¹⁰⁸ Bu tespitin de açığa çıkardığı üzere Pareto'da da vurgu Mosca'da olduğu gibi elit yönetiminin kaçınılmazlığı ve gerekliliği üzerine yoğunlaşmaktadır. Elitlerin sürekli yer değiştirmesinin genel kapsamlı bir analizi Pareto'nun analizlerine damgasını vurmaktadır.

¹⁰⁶ Hans L. Zetterberg, “Önsöz”, **Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü: Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması**, Wilfredo Pareto, Merve Zeynep Doğan (çev.), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015.

¹⁰⁷ Pareto, ss. 34-5.

¹⁰⁸ Ibid, ss.38-9.

Açıkel'e göre, Pareto'nun elit oluşumları açısından önem atfettiği çevrimsel analiz, Hristiyanlığın ortaya çıkışı, Protestanlığın başlaması, Fransız devrimi ile tetiklenen çevrimsel dalgaların uzunluğu nedeniyle eleştirilmiştir. Türkiye gibi yakın tarihsel geçmişinde birbirinden oldukça farklı elit profillerinin ortaya çıktığı dönemler söz konusudur. Yazar, bu yüzden yerel-ulusal ölçekli çevrimleri gözlemlemenin daha anlamlı olduğunu öne sürmektedir. 19. yüzyıldan itibaren Osmanlıcılık, Türkçülük, milliyetçilik, İslamcılık-muhafazakarlık, solculuk-devrimcilik vb. ideolojik konumlanışların yirmi ya da otuz-kırk yıllık aralıklarla kendi elit gruplarını yarattığı söylenebilir.¹⁰⁹

Klasik elit teorisyenlerinin görüşlerinin, birkaç temel noktada yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrım kriteri açısından bakıldığında elitlerin, elit olmayanlardan farkı Mosca'da seçkinlik-üstünlük, Pareto'da etkililik, Michels'te ise örgüt içi pozisyondan kaynaklanmaktadır. Elitlerin sahip olduğu iktidarın kaynağı ise Mosca'da örgütlerin sayısı, Pareto'da güç ve rıza, Michels'te ise örgütsel araçların kullanım tekelidir. Elitlerin elit olmayanlar üzerindeki nüfuz alanı Mosca ve Pareto'da tüm toplum Michels'te ise kompleks örgütlerdir.¹¹⁰ Başka bir deyişle, Mosca ve Pareto'da elit sözcüğünün kapsadığı alan bütün toplum olduğu halde Michels karmaşık örgütlerde elitlerin oluşması ve nitelikleriyle ilgilenmektedir. Mosca ve Pareto'nun aksine, Michels, elit-elit olmayan ayrımının kriterini bazı kişisel üstünlüklere bağlamamaktadır. Elit olmada belirleyici etken, kişilerin örgütlerde tuttıkları yer ve mevkide bulunmanın sağladığı iktidarın kullanımıdır. İktidarın kullanımını mevkiyle doğrudan bağlantılıdır.¹¹¹

Pareto'nun analizleri ancak Robert Michels, Gaetano Mosca gibi diğer klasik elit kuramcılarıyla düşünüldüğünde daha bütünlüklü bir resim oluşturulabilir. Ancak mevcut çalışma açısından her üç düşünürün temel önermelerinin bir araya getirilerek kullanımını CHP'de adaylık süreçlerini anlamak için elverişli ve yeterli araçlar sunmamaktadır. Aşağıda dikkat çekilen eleştiriler, her üç düşünürün de neden bu çalışmanın ortaya koyduğu sorunsalın analizi için yeterli kavramsal ve metodolojik donanıma sahip olmadıklarını göstermektedir.

¹⁰⁹ Açıkel, 2008, s. 78.

¹¹⁰ Philipp Korom, "Elites: History of the Concept", **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, 2nd Edition, 2015, vol: 7, pp. 390-394, p. 394'ten kısaltılarak alınmıştır.

¹¹¹ Turhan, s. 32.

1.1.4. Klasik Elit Teorilerine Eleştiriler ve Bourdieücü Pratik Teorisinin Avantajları

Yukarıda ana hatları vurgulanan Pareto, Mosca ve Michels'in görüşleri bir arada düşünüldüğünde belirli temaların ön plana çıktığı görülmektedir. Mosca ve Pareto, toplumun tamamını baz alırken ve elit-elit olmayan ayrımlarının sürekliliğine vurgu yaparken bu iki düşünürün çalışmalarından etkilenen Michels ise daha soyut olan bu düşünceleri geliştirerek, örgütsel dinamiklerden kaynaklanan iktidar ilişkilerini incelemek amacıyla analizini sosyal demokrat/sosyalist partiler ve sendikalara uygulamaktadır. İlk bakışta, Mosca ve Pareto'nun tespitlerini haklı çıkarırcasına bu çalışma kapsamındaki analiz dönemlerinde CHP'nin milletvekili adaylarının ezici bir çoğunluklu parti profesyoneli olması yeni dönemdeki elit formasyonlarının biçim değiştirerek bu hali aldığını düşündürtebilir. Parti profesyonellerinin, aday belirleme yönteminden bağımsız olarak sürekli farklı seçici organlar tarafından aday gösterilmesi ise daha spesifik olarak Michels'in iddia ettiği gibi "Oligarşinin Tunç Kanunu" olarak görülebilir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi klasik elit teorisyenlerinden yalnızca Michels'in bazı tespitleri, örgütsel gelişimden kaynaklanan iktidar ilişkilerini analiz etmek için elverişli görünmektedir. Adaylık mücadelelerinde sembolik sermayenin yaratılması sürecinde militanlık sermayesinin ve politik sermayenin en sık başvurulan sermaye türü olduğu Michels'in analizlerinin en güçlü yönüdür. Ancak, yukarıda Philip Korom'un da belirttiği gibi *hepsi bu*. CHP'de adaylık mücadelelerinin analizi, ortaya çıkan olgunun hiçbir biçimde bir "kanun" olarak görülemeyeceğini işaret etmektedir. Bourdieu'nün siyasal alan analizlerine geçmeden önce, klasik elit teorisyenlerine getirilebilecek eleştiriler ve pratik teorisinin avantajlarını ortaya koymak, Bourdieücü yapısal inşacı perspektifin üstünlüklerini ve söz konusu perspektifin bu çalışma kapsamında nasıl işlemselleştirilebileceğini anlamak için elzemdir. İzleyen kısımda bu eleştirilere yer verilecektir.

Loic Wacquant'ın da belirttiği gibi, Bourdieu'nün pratik teorisinin parti alanı ve daha genel olarak siyasal alanın işleyişine dair özcü olmayan, tarihselci ve farklı düzeydeki eyleyicilerin etkili olma kapasitesini alanın mevcudiyetinin şartı olarak hesaba katan vurgusu, Bourdieu'nün teorisinin klasik elit teorileri karşısında taşıdığı avantajlardan ilkidir:

“Bourdieu Mosca ve Pareto gibi toplumsal dünyanın her zaman ve zorunlu olarak yönetenler ile yönetilenler arasında monolitik bloklar halinde bölünmüş olduğuna inanmaz. Çünkü her şeyden önce ileri toplumlar birleşik bir kozmos oluşturmaz; bunlar kesişmeler bile her biri kendi tahakküm eden ve edilenleriyle giderek daha fazla kendi kendini düzenleyen, kısmi olarak bütünleşmiş bir alanlar bütününden oluşan farklılaşmış kendiliklerdir. Öte yandan her alanın içerisindeki kurulu hiyerarşi, sürekli olarak tartışma konusu edilir, alanın altında yatan ilkelere meydan okunabilir, bunlar sorgulanabilir. Tahakkümün her yerde olması, göreceli bir demokratikleşme olasılığını dışlamaz”¹¹²

Wacquant’ın daha öz/kısa olan bu tespitleri ile karşılaştırıldığında, Milner’in Bourdieücü pratik teorisinin varsayımlarının klasik elit teorisyenleri karşısında taşıdığı üstünlükleri daha ayrıntılı bir biçimde ortaya koyduğu görülmektedir. Milner’in, klasik elit teorisyenleri ile Weber ve Bourdieu’nün düşüncelerini bir araya getirerek elitlere yönelik genel bir teori oluşturmaya çalıştığı eserindeki görüşlere yer vermek ve Bourdieu’nün pratik teorisinin elit teorisyenleri karşısında taşıdığı avantajları açığa çıkarmak, CHP özelinde milletvekili adaylarının belirlenmesi süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini anlamaya yardımcı olacaktır.

Milner’a göre Bourdieu’nün teorisinin ilk avantajı, Wacquant’ın da tespitlerine paralel bir biçimde tahakküm ve sömürünün kaçınılmazlığı fikrine dayalı tarih dışı varsayımlara düşmeksizin iktidar ve ayrıcalıkların stabilize olma eğilimini teşhis etmesidir.¹¹³ Mevcut çalışma bu tespite paralel olarak, iktidar ve ayrıcalıkların parti profesyonelleri lehine bir yeniden üretim ile sonuçlandığını ve bu sürecin tarih dışı varsayımlara dayanan özcü analizlerle açıklanamayacağını, Bourdieücü bir perspektiften iddia etmektedir.

Milner, ikinci bir avantaj olarak da habitusun yaratılmasında ve elitlerin değişmeden kalma eğiliminin (inertia) sürdürülmesinde sorgulanmaksızın kabul edilen *doksanın* rolüne dikkat çekmektedir.¹¹⁴ Deer’in da tespit ettiği gibi, doksa, içselleştirilmiş “sınır sezgileri” ve alanlardaki toplumsal eyleycilerin habitusları aracılığıyla “doğal” pratik ve tutumları belirleyen göreceli olarak özerk toplumsal mikro kozmosların (alanlar) aracılık ettiği, düşünüm öncesi, paylaşılan ancak

¹¹² Loic Wacquant, "Giriş", içinde Bourdieu & Wacquant, s. 45.

¹¹³ Milner, p.16.

¹¹⁴ Ibid.

sorgulanmayan düşünce ve algıları ifade eder.¹¹⁵ Bu tespitlerin de açığa çıkardığı üzere hükmedenlerin bakış açısı olan ve büyük ölçüde sorgulanmaksızın kabul edilen *doksa* kavramı ile Bourdieu sembolik iktidar ilişkilerinin yaratılmasında failerin düşünüm öncesi yönelimlerine vurgu yapmaktadır. Bu çalışma, parti profesyonellerinin değişmeden kalması eğiliminin açıklanmasında, klasik elit teorisyenlerinin daha genel ve soyut önermelerinin yetersiz kaldığı düşüncesini savunmaktadır. Yine buna paralel olarak, her düzeydeki partili veya parti dışı eyleycilerin eleştirel düşünümünden yoksun ve rasyonel olmaktan ziyade pratik bir dünya kavrayışına benzeyen bu *doksayı* yaratabilmek/sürdürebilmek üzere giriştiği mücadelelerin Bourdieu'nün teorik çerçevesinin çıkarımlarıyla analiz edilebileceğini iddia etmektedir.

Milner, tahakkümün başat ilkesinde meydana gelen değişimlerin farklı sermaye türleri arasında dönüşüme yol açmasını başka bir avantaj olarak görmektedir.¹¹⁶ İkinci bölümde mütekabiliyet analizi diyagramları ve üçüncü bölümde de saha araştırması bulgularıyla özellikle CHP'nin seçmen desteğine sahip olduğu illerde, seçilme şansı yüksek olan adayların militanlık sermayesinin yanında, ekonomik, kültürel ve toplumsal sermayeye de aynı anda sahip oldukları gösterilecektir. Bourdieu'nün, alanı sermaye konfigürasyonu olarak tanımladığı göz önünde bulundurulduğunda parti profesyonellerinin her bir seçim döneminde başat bir grup oluşturması bu bağlamda mobilize edilen kaynakların çeşitliliği açısından daha geniş bir perspektif sunmaktadır.

Milner'ın tahakkümün başat ilkesinin farklı kültürler ve farklı tarihsel dönemler için çeşitlenebileceğine yönelik vurgusu Bourdieu'nün teorisinin dördüncü avantajıdır. Gerçekten de Türkiye'de tek parti döneminde aday belirleme sürecine dair klasik elit teorisyenlerinin analizleri oldukça kullanışsızdır. Mustafa Kemal'in bütün adayları tek başına belirlediği bir dönemde ortaya çıkan olguyu analiz etmek için "Oligarşinin Tunç Kanunu" ve diğer elit teorileri elverişli bir teorik çerçeve sağlamamaktadır. Yine darbelerle sürekli kesintiye uğratılan Türkiye siyasi hayatında, milletvekili ve adayların değişim-dönüşüm profilleri ile yeni eyleycilerin siyasal alana dahil olması örneği de klasik elit teorisyenlerinin yazdıklarıyla anlaşılabilir. Bourdieu'nün *alan* kavramı ve bu kavramın tarihselliği referans

¹¹⁵ Cecile Deer, "Doxa", in **Pierre Bourdieu: Key Concepts**, Ed. Michael Grenfell, Durham: Acumen Publishing Limited, 2008, pp. 119-130, p. 120.

¹¹⁶ Ibid.

alan vurgusu farklı tarihsel dönemlerde alanın işleyişine dışsal müdahalelerin nasıl kırılmalar, alt-üst oluşlar yarattığının ve yeni gelişmelerin fırsat yapılarını ve dolayısıyla da eyleyicilerin habituslarını nasıl şekillendirdiğinin anlaşılabilmesi için analitik içerimlere sahiptir. İkinci bölümde CHP’de parti alanının adaylık mücadeleleri bağlamında nasıl bir görünüm sergilediği ele alınacaktır.

Milner’in, yukarıda bahsedilen Bourdieücü teorinin klasik elit teorileri karşısındaki üstünlükleri tespitine bir ilave daha yapılabilir. İlişkisel sosyolojinin savunucularından biri olarak Bourdieu, her türlü özcü düşünceye karşı çıkmaktadır. Daha önce de vurgulandığı gibi kitleleri birer yığın, etkisiz monolitik bir bütün olarak gören klasik elit teorisyenlerinin aksine Bourdieu meşruiyet ilişkilerinin yaratılmasında anahtar bir kavram olan *illusio*dan bahsetmektedir: “*Illusio*, oyuna yoğunlaşmak, oyun tarafından ele geçirilmek, oyunun çabalamaya değdiğini sanmak, ya da daha basit söylemek gerekirse, oyun oynamaya değdiğini düşünmektir. Gerçekte, çıkar sözcüğü, ilk anlamıyla benim bu *illusio* kavramının altına yerleştirdiğim şey demektir; yani toplumsal bir oyuna önem vermek, orada olup bitenin ona katılanlar için önemli olduğunu belirtirdi”.¹¹⁷ Bourdieu, *illusio* kavramıyla bir alana girmenin veya oyunu oynamayı kabul etmenin özgül faydalarından ve çıkarlarından bahsetmektedir: “alanın, daha az görünür olan, başka bir özelliği de şudur: bir alana katılan bütün insanların, alanın varlığına bağlı olan şeyler gibi ortak olarak belli sayıda temel çıkarları vardır: bütün uzlaşmazlıkların altında bulunan nesnel suç ortaklığı buradan kaynaklanır.”¹¹⁸ Michels’in tanımladığının aksine kitleler ya da bu çalışma örneğinde parti üyesi ve delegeler, *illusionun* da aracılığıyla, örtülü suç ortaklığıyla sembolik şiddetin ya da meşruiyet ilişkisinin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bu durum, Michels’in öne sürdüğü üzere kitlelerin insan doğasından kaynaklı pasif boyun eğmeleriyle değil, aksine adaylık mücadelesi sonucu ortaya çıkan aktif bir süreçtir. Bu çalışmada, özellikle mikro-düzey saha verilerinin de göstereceği üzere sıradan parti üyeleri ve delegeleri, milletvekili aday adayları karşısında sinik, pasif birer aktör olarak konumlanmamaktadır. Bu olgu, Michels’in çalışmasında yer vermediği ve yer vermediği aday adayları ve parti üye-delegeleri arasında gerçekleşen mücadelelerin analizini gerektirmektedir. Yine parti alanının işleyişinde ve adaylık mücadelelerinin açıklanmasında bedensel yatkınlıkların da analize dahil edilmesi gerekmektedir.

¹¹⁷ Bourdieu, “Pratik Nedenler”, s. 139.

¹¹⁸ Bourdieu, s. 105.

Bedensel *hexis*in adaylık mücadelesinde faillere ne tarz avantajlar /dezavantajlar sunduğu ve hangi durumlarda zihinsel süreçlerle birlikte ve hatta bu süreçlerden bağımsız olarak bedenler arası iletişimlerle adaylık mücadelelerine sirayet ettiğinin aydınlatılması konusunda da Bourdieücü pratik teorisi göz ardı edilemeyecek imkanlara sahiptir. Kırklareli vakasının ele alındığı üçüncü bölümde bu mesele detaylı bir biçimde tartışılacaktır.

Sonuç olarak meşruluğun mikro temelleri olarak görülebilecek tüm bu öğeler Bourdieücü pratik teorisinin kavramsal, epistemolojik ve metodolojik repertuarını oluşturduğu için bu çalışmada teorik çerçeve olarak kullanılacaktır. Elbette özellikle, Michels'in yukarıda bahsedilen bazı argümanlarının geçerli olduğu akılda tutularak. Bourdieücü pratik teorisinin, klasik elit teorileri karşısında sahip olduğu zengin potansiyeller, üstünlükler ve avantajlar ortaya konduktan sonra bu teorisinin CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesi süreçlerinde ortaya çıkan tahakküm ilişkilerini analiz etmek için nasıl bir temel oluşturacağı ile devam etmek yerinde olacaktır.

1.2. Pratik Teorisinin Kavramsal Repertuarı ve Siyasal Alan Kavramı

Bourdieu'nün siyasal alanın işleyişi üzerine analizleri, çalışmalarının neredeyse tamamında görülen nitel ve nicel verileri bir araya getirdiği yaklaşımın aksine büyük ölçüde teorik düzeydedir. Ancak çalışmalarının merkezi teması olan tahakküm ilişkilerine odaklanmak siyasal alan analizlerinde de varlığını sürdürmektedir. Siyasal alanın işleyişinde, tahakküm ilişkilerinin varlığını açığa çıkarmak için Bourdieu siyasal vekalet eylemine odaklanmaktadır. Bourdieu'nün siyasal alan analizleri her ne kadar detaylı ampirik bir içeriğe sahip olmasa ve teorileştirme girişimi olarak okunabilirse de pratik teorisinin kavramsal repertuarı ile birlikte düşünüldüğünde özellikle vekalet eylemi üzerine çalışan araştırmacılara analitik gücü yüksek teorik ve metodolojik araçlar sağlayabilir.

Bourdieu'nün siyasal alanın işleyişi üzerine analizleri, *Ayırım*¹¹⁹, da yer alan “*Kültür ve Siyaset*” metni, *Dil ve Sembolik İktidar*¹²⁰, da yer alan “*Vekalet ve Siyasal*

¹¹⁹ Bourdieu, 2014, ss. 571-664.

¹²⁰ Bourdieu, 1991. Bu kitapta yer alan makalelerden “Vekalet ve Siyasal Fetişizm” makalesinin Türkçesi için bkz. Bourdieu, 2013b, ss. 231-253.

Fetişizm” metni ile “*Siyasal Temsil: Siyasal Alan Teorisinin Unsurları*”¹²¹ metni olmak üzere üç temel metinde yer almaktadır. *Ayırım*’da yer alan metinde eyleyicilerin siyasal alandan kendilerini dışlaması ve siyasal yetkinliğin sosyo-ekonomik belirleyicileri ön plana çıkmaktadır. “*Vekalet ve Siyasal Fetişizm*” makalesinin başlığının da işaret ettiği üzere *Ayırım*’da yer alan daha genel düzeydeki analizler, teorik bağlamda, tartışılmaktadır. Vekalet alan ve vekalet verenler arasındaki ilişkiye odaklanan Bourdieu, bu ilişkiden kaynaklanan iktidar ilişkilerine dikkat çekmektedir. Bahsi geçen son makalede ise bu iki makaledeki temaları tamamlayıcı bir biçimde daha makro düzeyli bir siyasal alan analizine yer verilmektedir. Siyasal alanın işleyişinde farklı sermaye türlerinin mücadelede nasıl kullanıldıkları, bu sermayelerin elde edilmesi, korunması için girişilen mücadeleler, siyasal alanın arz-talep dengesi bağlamında bir piyasa olarak düşünülmesinin sağlayacağı avantajlara dikkat çekilmektedir. Bourdieu’nün bu analizleri, siyasal vekalet eyleminden kaynaklı tahakküm ilişkilerinin kurulması sürecini açıklayabilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Bourdieu’nün, yeni Makyavelcilerin, özellikle Mosca ve Michels’in, siyasal aygıtların ve sendikaların işleyişine hasrettikleri klasik analizlerin bir kısmını kullanmaya imkan tanıdığını kabul eder. Bourdieu’ye göre bunları kullanırken, kendini lidere, öncüye teslim etme eğilimini, yığınların doğasında bulan, tarihin tözcü bir okumasını yapan felsefelerini kabul etmeksizin ve doğallaştırdıkları tarihsel yasaların etkinliğini bu etkinliğin ekonomik ve kültürel şartları askıda kaldığı veya zayıfladığı takdirde, askıda kalacağı veya en azından zayıflayacağı akılda tutulmalıdır.¹²² Bu tespit, klasik elit teorisyenlerinin görüşlerinin hangi açılardan yetersiz olduğunu ve Bourdieu’nün hangi unsurları ön planda tutarak siyasal alan analizlerine ortaya koyduğunu göstermesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. İlişkiselliği referans olarak alan ve her durumda tarihin tözcü bir okumasından uzak durmayı benimseyen Bourdieu, siyasal alanın işleyişini böylesi bir perspektiften ortaya koymaktadır. Ona göre:

“...siyaset sorununu ortaya koymanın en iyi yolu, sanatsal üretim yetisinin birkaç bireyin elinde toplanmasına ve bağıntısal olarak (ve hatta bizatihi sebep olarak) kitlelerin elinden alınmasına ilişkin bir çözümlenmeden yola çıkarak, Marx ve Engels’in "ressamların değil de,

---

¹²² Bourdieu, 1991, pp. 171-203.

başka işlerin yanında resim de yapan insanların olduğu" ve üretici güçlerin gelişmesi sayesinde, çalışma zamanının genel olarak kısaltılmasıyla (global bir azaltım ve eşit bölüşümle korelatif olan) "herkese, toplumun genel meselelerine (pratik olduğu kadar teorik) iştirak etmek için yeterince boş zaman" bırakıldığı (komünist bir toplum tasarlarken sorunsallaştırdıkları meseleyi bu sahaya taşımaktır. "Siyaset adamı yoktur, olsa olsa başka işlerin yanı sıra siyaset de yapan insanlar vardır."¹²³

Bourdieu'nün siyasal alanın işleyişinde siyaseten aktif ve pasif bireyler ayrımına başvurması iktidar ilişkilerinin açığa çıkarılmasında bu ayrımın kaynağının nerede aranması gerektiği sorusunu beraberinde getirmektedir. Michels'in önermelerinin aksine Bourdieu farklı bir yaklaşım geliştirmektedir:

"Siyasal olarak aktif ve pasif failer arasındaki farkı üreten ve yeniden üreten toplumsal mekanizmaları doğallaştırmaktan ve sermayenin dağılım yapısının ve özde kültürel sermayenin verili bir durumundaki sınırları dahilinde geçerli olan tarihsel düzenliliklerin içsel yasaları olarak açıklamaktan sakınmak için siyasal mücadele üzerine herhangi bir analiz siyasal emeğin işbölümünün, sosyo-ekonomik belirleyenlerine dayanmalıdır... Neo-makyavelci teoriler bu bölünmeyi yalnızca insan doğasına atfederek göz önünde bulundururlar. Bu yüzden Michels, "tedavi edilemez" veya "kitlelerin süregelen yetersizlikleri"nden bahseder ve profesyoneller ve profesyonel olmayanlar arasındaki ilişkiyi (kitlelerin "liderlik ihtiyacı" (s.54), kitlelerin yüceltme nesnesine ihtiyaç duyması (s.68 vs) ihtiyaç diliyle veya öz-doğa diliyle tanımlanır.(...) Bu yüzden demokratik oligarşi insan doğasının genel karakteristikleriyle ivme kazanır."¹²⁴

Bourdieu'nün vekalet ilişkisine dair analizleri siyasi üretim tekelinin profesyonel topluluğun ellerine bırakıldığı yönündedir. Bourdieu profesyonel siyasetçiler ifadesini sanat alanın oluşumuna paralel, bir başka farklılaşma sürecine işaret ederek kullanır. Burada söz konusu olan siyaset profesyonellerinin bir birlik oluşturmasıdır.¹²⁵ Bourdieu'nün bahsettiği dönem siyasi partilerin siyaset sahnesine çıkmaya başladığı dönemlerdir. Eklemek gerekir ki siyaset profesyonellerinin bir birlik oluşturması ile siyasetin giderek profesyonelleşmesi birbirinden farklı olgulara

¹²³ Bourdieu, 2015b, s. 571.

¹²⁴ Bourdieu, 1991, p. 171.

¹²⁵ Bourdieu, 2005c, ss. 212. Bourdieu devamında siyasal alanın özgül mantığı konusunda yukarıda bahsedilen "Political Representation: Elements for the Theory of the Political Field" makalesine gönderme yapmaktadır. Ibid, s. 226.

işaret etmektedir.¹²⁶ Bourdieu için profesyonellerle profesyonelleşme arasındaki ilişki, siyasi partilerin vekalet ilişkisinden kaynaklı olarak toplumla olan ilişkilerinde meydana gelen yapısal bir dönüşümün ifadesi olarak okunabilir. Siyasal alanın özgül mantığına dair temel karakteristikler ortaya konurken, siyasal vekalet eylemi analizlerinin odak noktasını oluşturmaya devam etmektedir. Kuşkusuz, tüm analizler Bourdieu'nün külliyatının tamamına sirayet eden tahakküm olgusunu açığa çıkarmak da burada vurgulanması gereken bir başka önemli noktadır.

Bourdieu'nün siyasal temsili profesyoneller lehine acemilerin, temsil edenler lehine temsil edilenlerin mülksüzleştirilmesi olarak gördüğünü belirten Corcuff, her ne kadar normatif bir boyut olarak açıkça belirtilmemiş olsa da Bourdieu'nün örtük olarak doğrudan demokrasi modeline dayandığının düşünülebileceğini öne sürmektedir.¹²⁷ Bu tespitlere paralel olarak Bourdieu, siyasal emeğin işbölümüyle ilgili olarak, parti görevlileri ile sıradan destekçiler arasındaki karşıtlığın partilere bağlı olarak çok farklı biçimlerde yorumlanabileceğini ifade etmektedir. Buradaki esas faktör sermayenin dağıtımıdır. Hepsinden öte belki de sınıflar arasındaki serbest zamanın dağıtımıdır. Bourdieu'ye göre doğrudan demokrasi ekonomik ve toplumsal farklılaşmaya direnmiyorsa, bunun sebebi, bu farklılaşmadan kaynaklanan serbest zamanın eşitsiz dağılımıdır.¹²⁸ Vekalet ilişkisinde iktidarın belirli kişilerin elinde toplanması eğilimi militanlık sermayesinin sembolik sermayeye dönüştürülmesi bağlamında daha anlaşılır hale gelmektedir:

“Görevli, adı üstünde bütün zamanını diğerleri için ikincil olan veya en azından yarı zamanlı yapılabilecek bir faaliyete adanmış kişidir. Zamanı vardır ve kendisi için zamanı vardır. İşte böylece vekiller belli bir iktidarı ellerinde toplarlar: vekalet verenlere ilişkinin paradoksal bir alt üst oluşuna dayalı hususi bir ideoloji geliştirirler. Bunu vekaletini

¹²⁶ Profesyonel siyasetçiler ile siyasetin ve siyasetçilerin profesyonelleşmesi ifadesi yanlışya sevk etmemelidir. Bourdieu'nün düşüncesinde profesyonel siyasetçiler, vekalet ilişkisinden kaynaklı olarak siyasal alanda belirli pozisyonlarda yer alan kişileri (parti il başkanı, sendika lideri, meslek örgütü başkanı gibi) ifade etmek için kullanılmaktadır. Siyasetin ve siyasetçilerin profesyonelleşmesi ise daha çok teknik meselelere vurgu yapmaktadır. Siyaset bilimi literatüründe, profesyonelleşme olgusu üzerine kartel partilerine yönelik değerlendirmeler için bkz. Richard S. Katz ve Peter Mair tarafından. “Changing Models of Party Organization and Party Democracy The Emergence of the Cartel Party”, **Party Politics**, 1995 vol. 1 no. 1, pp. 5-28.

¹²⁷ Philippe Corcuff, **Siyasetin Büyük Düşünürleri: Siyaset Felsefesinde Eleştirel Güzergahlar**, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Versus Kitap, 2008, s. 82.

¹²⁸ Bourdieu, 1991, p. 284. Bourdieu'ye göre, toplumsal uzamdaki her bir konum – yani sermaye hacminin ve kompozisyonunun – “sınıf durumu” olarak adlandırdığı özgül bir yaşam koşulları setine tekabül eder. Bourdieu'ye göre, toplumsal uzamdaki belirli bir konumu karakterize eden tikel sınıf durumu deneyimi, birey üzerine belirli bir yatkınlıklar setini aktarır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Elliot B. Weininger (2014) “Bourdieu'nün Sınıf Analizinin Esasları”, içinde **Sınıf Analizine Yaklaşımlar**, Ed. Erik Olin Wright, Çev. Vefa Saygın Ögütle, Ankara: Notabene Yayınları, s. 123.

aldıklarının yetkinsizliklerini, devamsızlıklarını kolektif çıkarlara olan ilgisizliklerini mahkum ederek ve bizatihi bu kişilerin, iktidarın kendi ellerinde toplanmasının bir ürünü olduğunu görmeksizin yaparlar.”¹²⁹

Bourdieu, vekilin durumunu “bir tür yapısal kötü inanç” üzerinden incelemektedir. Bu durumda vekil faaliyetlerini grup çıkarları üzerinden algılamakta ve kendi bireysel çıkarlarının farkına varma konusunda başarısızlığa uğramaktadır. Kötü niyet değil, ancak “grup oluşum süreçleri” vekaleti ve mülksüzleştirilmenin sonuçlarını yönlendirmektedir.¹³⁰ Bu bakımdan vekilin temsil ettiği kişiler üzerinde kurduğu tahakkümün kaynağı açığa çıkmaktadır. Yetkili kılan sermayenin (delegated capital) kazanımı çok özel bir mantığa uyar: Ortaçağda fief ya gayrimenkulün bir kısmının törenlerle aktarımı örneğindeki gibi, siyasi sermayenin aktarımını işaret eden, partinin seçimlerde resmen bir aday atadığını bildiren gerçekten büyümlü atama eylemi, ancak kuruma uzun süreli zaman, çalışma bağlılık, kendini verme gibi bir yatırımın karşılığı olabilir. Kısacası *kurum kendisine yatırım yapanlara, yatırım yapar.*(vurgular bizim)¹³¹ Yukarıda militanlık sermayesi ile parti yöneticilerinin sıradan parti üyeleri ve delegeleri karşısında hangi ayırt edici niteliklere sahip olduğu ve meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında farklı eyleyiciler nezdinde nasıl bir etkiye bulunduğu üzerinde dikkatle durulması gereken bir boyuttur. Nitekim, Bourdieu’nün klasik elit teorisyenlerinden özellikle Michels ile ortaklaştığı nokta burasıdır. Ancak daha önce de vurgulandığı gibi Bourdieu, salt örgütsel niteliklere ve militanlık sermayesinin biriktirilmesine dayanan bir tahakküm anlayışı ile yetinmemektedir. Tahakkümün alana özgü oluşu nedeniyle, militanlık sermayesi parti siyaseti alanında meşruiyet ilişkilerinin kurulması bakımından en yaygın görülen sermaye türü olsa da bu ilişkilerin kurulmasını açıklamada tek başına yeterli olmamaktadır. Başka bir deyişle, adaylık mücadelesinde militanlık sermayesi eyleyiciler tarafından diğer sermaye türleri olan toplumsal, kültürel, ekonomik ve sembolik sermaye ile bir arada kullanılmaktadır.

Bourdieu vekilin, kendisine salahiyyeti veren üzerinde nasıl olup da iktidara sahip olabildiği sorusuna cevap verme arayışındadır. Ona göre, “vekilin kendisini basit ve naçizane bir vekil gibi sunarak gaspını ve bu gaspın verdiği hükmetme,

¹²⁹ Bourdieu, 2013b, s. 246.

¹³⁰ Swartz, 2003, s. 150.

¹³¹ Bourdieu, 1991,p. 195 Bu yatırım salt siyasal olmak zorunda değildir. İflas etme, kurum dışına atılma, psikolojik sorunlar yaşama gibi etmenler de Bourdieu’ye göre yatırımın bir bileşenini oluşturabilir.

imperium, salâhiyetini gizlemesi koşuluyla vekaletin gizemi etkili olmaktadır. *Konumun içerdığı avantajları kişinin zimmetine geçirmesi*, bu gaspın gizlenmesi durumunda mümkündür: bu bizatihi sembolik iktidarın tanımıdır.”¹³² (vurgular bizim) Görüldüğü üzere, Bourdieu alan içerisinde işgal edilen konumun tahakküm ilişkilerinin kurulmasında konumu işgal eden faille avantajlar sağladığını ileri sürmektedir. Herhangi bir belediye başkanının, il başkanının, görev süresi içinde bu pozisyonlarda görev yapma yoluyla olumlu ya da olumsuz bir portre çizebilme olanağını kullanma yetkisi sembolik iktidarın yaratılmasında politik sermaye ve militanlık sermayesinin rolüne örnek olarak gösterilebilir. Bir başka örnek de herhangi bir doktorun mesleğinin gereklerini yerine getirirken uzun erimli bir şan, şöhret, mesleki itibar elde etmesi yani kültürel sermayesiyle sembolik sermaye yaratması örneğinde verilebilir. Bourdieu’nün burada yer verilen analizleri, siyasal vekalet eylemi üzerinden sembolik iktidarın yaratım süreçlerine dikkat çekmektedir. Ancak farklı alanlardaki analizlerinde konum bazlı bir iktidar analizinin varlığı akıldan çıkarılmamalıdır. Ancak bu çalışmanın analiz nesnesi olan CHP’de milletvekili adaylığı süreçlerinde konum bazlı bir analizin eyleyicilere hangi avantajlar sağlayabileceğinin daha derinlikli bir analizi teorik arka plan ve kavramsal çerçeve ile ampirik bağlantıların nasıl kurulacağını göstermesi bakımından elzemdir.

Vanderberge, Bourdieu’nün “alan”ı, Elias gibi insanlar arasındaki ilişkilerin yapısı olarak değil konumlar arasındaki ilişkilerin yapısı olarak veya Bhaskar’ın sözleriyle bir konum pratik sistemi olarak tanımlamak gerektiği düşüncesine dikkat çekmektedir.¹³³ Bourdieucü pratik teorisinin önde gelen uzmanlarından Swartz da benzer bir tespitte bulunmaktadır: farklılaşmamış toplumlarda sembolik sermaye ve iktidar, iktidar kaynaklarının, onu taşıyan insanlardan belirli bir özerklikle somut formlara bürünmediği yerlerde insanlar arası ilişkilere gömülüdür. Farklılaşmış toplumlarda sermaye türlerinin diğer türlerden görece bir özerklikle ortaya çıktığı durumlarda, sembolik iktidarı da kapsayan iktidar, kişilerden ziyade pozisyonlara ve belirli pozisyonları işgal etmek için gerekli nitelik türlerine bağlantılı (*attached to*) hale gelmektedir.¹³⁴ CHP’de genel merkez ve yerel örgütler hiyerarşisinde belirli pozisyonları işgal eden eyleyicilerin, aday belirleme yönteminin değişmesine rağmen partinin aday listesinin seçilebilir sıralarında yer almaları tam da işgal ettikleri bu

¹³² Bourdieu, 2013b, p. 234.

¹³³ Vanderberghe s. 412.

¹³⁴ Swartz, 2013b, s. 115

pozisyonların kendilerine sağladıkları avantajlar bağlamında düşünülmelidir. Öyleyse, tahakküm derken bu çalışma özelinde hangi olgu kastedilmektedir? Hangi durumlarda tahakküm ilişkilerinden bahsedilebilir? Bourdieu'nün "konumun içerdiği avantajları kişinin zimmetine geçirmesi" şeklinde öz bir biçimde tanımladığı sembolik iktidar kavramı, yine Bourdieu sosyolojisi konusunda bir başka önde gelen uzman John B. Thompson'ın düşüncelerine başvurarak daha açık hale getirilebilir:

"Kişilerin toplumsal konumu ve toplumsal bir alan veya kurumdaki pozisyonlarının kendilerine kazandırdığı yetkiler onlara farklı seviyelerde "güç" bahşeder. Bu düzeydeki güçten kasıt, bazı kişilerin karar almalarına, hedeflerinin peşinden gitmelerine ya da çıkarlarını gerçekleştirmelerine olanak sağlayan ya da bunun için yetki veren, toplumsal ve kurumsal olarak bahşedilmiş bir kapasitedir. Kurulu güç ilişkileri "sistemik olarak asimetrik" olduğunda, yani belirli aktörlere ya da aktör gruplara, başka aktör ya da aktör gruplarını dışlayan ve onlara önemli ölçüde erişilmez kalan - bu dışlanmanın yürütüldüğü temele bakılmaksızın - bu güç kalıcı bir şekilde bahşedildiğinde "tahakküm"den söz edebiliriz."¹³⁵

Bu çalışma, 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde, Merkez Yürütme Kurulu, Parti Meclisi üyeliği; (mevcut)(önceki dönem) milletvekilliği; (mevcut)(önceki dönem) il-ilçe başkanlığı; (mevcut)(önceki dönem) kurultay delegeliği ve bunlar kadar önemli olmasa da yönetim kurulu üyeliği gibi parti içi veya daha genel düzeyde toplumsal bir alanda işgal edilen pozisyonları işgal eden kişilerin, adaylık sürecinde yöntem değişmesine rağmen sürekli seçilmesini, bu konumların içerdiği avantajları kullanma kapasitesi ile açıklamaktadır. Adaylık mücadelesinin, ileride de ortaya konacağı üzere, bu pozisyonları elde etmeye yönelik olarak gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Örneğin, MYK üyeliği bu pozisyonu işgal eden kişilere illerde uygulanacak yöntemi belirleme yetkisi, merkez yoklaması yönteminde kendisini aday göstermesi veya ön seçim yöntemi kullanıldığında kendisini SPK'nin tanıdığı yetkiye dayanarak kontenjan adayı olarak göstermesi bu konumun sağladığı güç kullanma kapasitelerinden birkaçıdır. Kurultay delegeliği de genel başkan ve parti meclisi üyelerini seçme

¹³⁵ John B. Thompson, **İdeoloji ve Modern Kültür: Kitle İletişimi Çağında Eleştirel Toplum Kuramı**, Çev. İdil Çetin, İstanbul: Dipnot Yayınları, 2013, ss. 76-7. Çalışma boyunca tahakküm kavramının meşruiyet kavramıyla bir arada kullanılması, Swartz'ın da belirttiği gibi "tahakküm meşruiyet gerektirir" düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Sembolik iktidar sosyolojisine dair bir analiz için bkz. Swartz, 2013b, pp.79-122.

olanağını sunması sayesinde milletvekili adaylığında karşılıklı seçimine¹³⁶, yani kurultay delegesi olan bir ilçe başkanının genel başkanı seçmesi karşılığında milletvekili adaylığını “garanti”ye almasına verilebilecek bir başka örnektir. Yine bir il başkanının bu pozisyonu işgal etmesi ile elde ettiği tanınırlılık hem genel merkez düzeyinde hem de parti üye ve delegeleri nezdinde milletvekili adaylığında göz ardı edilemeyecek faydalar sağlamaktadır. Verilen bu örneklerin hepsi, 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde uygulamada karşılaşılan ampirik örneklere dayanmaktadır. Özellikle ikinci bölümde yer verilecek müteakibliyet analizi diyagramları, yöntem değişmesine rağmen milletvekili adaylığı profillerinin aynı kalmasında, siyasal alan içerisindeki konumların önemini bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Kırklareli vakasından elde edilen etnografik veriler de konumların sağladığı avantajların, uygulamada sembolik bir emek süreciyle meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında nasıl kullanıldığını açığa çıkarmaktadır. Meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında Bourdieu’nün kavramsal repertuarının önemli bir bileşeni olan habitusun da yapısal ve konum bazlı öğelerle birlikte iradi boyutu oluşturduğu da akılda tutulmalıdır.

Bourdieu’nün yapısalcılığın kurucu figürlerinden Althusser ve Levi-Strauss hakkındaki tespitlerine tam da bu noktada başvurmak gerekmektedir. Yukarıdaki tespitler failleri konumun-yapının basit bir icracısı olarak gösterme tehlikesine sahiptir. Her ne kadar sembolik tahakküm ilişkilerininin konum kaynaklı olduğu yadsınamaz bir gerçek olsa da “nesneyi basit biganelere (bilinçsiz, aldırışsız, bihaber öğelere) dönüştüren, eyleyicileri yapının basit bir “dayanak noktasına” (trager) indirgeyen” bir tutumdan kaçınmak gerekmektedir. Bu yüzden de Mouzelis’in, “Bourdieu ikisi arasındaki diyalektik ilişkiler düşüncesini kullanırken tutarlı değildir, çünkü sık sık çok belirgin bir biçimde Althusserci bir tarzda, aktörlerin "pratikleri" ve "ifadeleri"ni onların nesnel "konumlar"ına tabi kılar: ... Bu, gerçekte Althusser’in "yapıların taşıyıcıları" olarak aktörler düşüncesinden çok mu farklıdır?” şeklindeki sorusunu Bourdieu’nün analizlerinin farklı olduğu şeklinde yanıtlamak gerekir.¹³⁷ Adaylık sürecinde yöntemin aday ve milletvekili profili üzerinde radikal bir değişiklik yaratmaması ve her seferinde aynı grup eyleyicilerin yeniden üretimi ile

¹³⁶ Muharrem İnce’nin Halk TV yayınındaki “sen beni milletvekili seç ben seni genel başkan seçeyim” sözleri bu bağlamda düşünülmelidir.

¹³⁷ Nicos Mouzelis, "Katılımcı-Toplumsal Bütün Sorunu: Parsons, Bourdieu ve Giddens", içinde **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Der. Güney Çeğin vd., 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, ss.187-226, s. 203.

sonuçlanmasını açıklamak için, Bourdieu'nün, "gruplar arası ilişkilerin düzenini yeniden üreten bu hiyerarşileri –sembolik etkinliklerin esasını, yani meşruiyetlerini, oldukları gibi yaşanmalarına borçlu olsalar da- doğal olarak kurulu, mutlak olarak görmek de daha az naifçe değildir" şeklindeki sözleri akılda tutulmalıdır.¹³⁸ Daha önce de vurgulandığı gibi sembolik tahakküm ilişkileri ancak bir emek harcanması süreciyle inşa edilmektedir. Harcanan bu emeğin uygulamada nasıl bir görünüm sergilediği Kırklareli'de gerçekleştirilen saha araştırmasının bulgularıyla ortaya konacaktır.

Bu çalışma, bahsi geçen bu nedenlerle Bourdieu'nün sembolik şiddet teorisinden ve habitus, doksa, illusio, sermaye, refleksivite gibi ilintili kavramlarından yararlanmaktadır. Habitusun, bir bireye belirli durumları nasıl izlemesi gerektiğini anlattığı ve sonrasında bu perspektife uygun bir tepki vermesini belirlediği¹³⁹ akılda tutulmalıdır. CHP'de milletvekili aday adaylığına başvuran ve yukarıda bahsedilen konumları işgal eden eyleyicilerin habituslarına uygun bir davranış kalıbı geliştirdikleri ve adaylık mücadelesinde öznel beklentilerini nesnel olasılıklar dahilinde şekillendirdikleri görülmektedir. Braubaker'ın aşağıda yer alan tespiti CHP'de adaylık mücadelelerinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerinin ve yeniden üretim sürecinin anlaşılması bakımından aydınlatıcıdır:

"Bir insan, belirli bir sınıfa ait olması özelliğiyle (nedeniyle), "nesnel bir geleceğe" sahiptir. Sosyal bilimciler tarafından koşullu olasılıklar seti olarak kavranan, sınıfın üyeleri açısından ise daha kaba ve daha fazla pratik potansiyele sahip formuyla, mümkün veya mümkün olmayan, normal veya istisnai, olası veya olasılık dışı ve bu yüzden belirli beklentiler ve arzular olarak "makul" veya başkaları için "makul olmayan" paylaşılan değerlendirmeler olarak kavranır. Aynı sınıfın üyelerinin yakın deneyim seviyelerinde gerçekleşen veya gerçekleşmeyen oldukça tutarlı sıklıkları, istatistiksel düzenliliklerle içsel beklenti ve arzuların kaba bir mütakabiliyetini garanti altına alır; sonraki sırasıyla doğrudan bir şekilde yönlendirmeyi düzenler ve ilk olan kabaca yeniden üretilir."¹⁴⁰

Tüm bu açıklamalar kişinin toplumsal uzamda işgal ettiği konumla büyük ölçüde uyumlu öznel bir beklenti sergilediğine dikkat çekmektedir. Gerçekten de

¹³⁸ Pierre Bourdieu, 2015b, s. 137.

¹³⁹ Hanna Debska, "Law's Symbolic Power: Beyond the Marxist Conception of Ideology", **Wrocław Review of Law, Administration and Economics**, 2015, vol: 1, s.7.

¹⁴⁰ Rogers Braubaker, "Rethinking Classical Theory: the Sociological Vision of Pierre Bourdieu", **Theory and Society**, 1985, vol: 14, pp. 745-775, p.759.

CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde aday adaylığına başvuranların, aday gösterilenlerin, milletvekili seçilenlerin, başvurmayı aklından dahi geçirmeyenlerin konumlarından kaynaklanan bakış açıları onlara, nesnel olasılıkların umutlar ve beklentiler biçiminde bünyeye dahil edilişi sayesinde kuşatıcı uzam üzerinde onlara bağlı olanı ve olmayanı, "benim için olanı", "benim için olmayanı" veya "benim gibi insanlar için olmayanı" benim için yapmanın, ümit etmenin ve talep etmenin "makul" olduğu şeyi karışık bir şekilde kavradıkları pratik bir bilgi ve hakimiyet sağlamaktadır.¹⁴¹ Bu pratik sezgi aracılığıyla ki CHP’de milletvekili adaylığı için gerçekleştirilen mücadelede meşruiyet ilişkileri, “...kasıtlı olarak yönlendirilmiş bir propaganda veya sembolik dayatma eyleminin ürünü değildir. Eyleyicilerin toplumsal dünyanın nesnel yapılarına, bu nesnel yapılar kaynaklı idrak ve değerlendirme yapılarını uygulamalarından ve böylece bu dünyayı aşikar bir gerçeklik olarak algılamaya meyletmelerinden ileri gelmektedir.”¹⁴²

Bu çalışma kapsamında Bourdieu’nün sembolik şiddet teorisinden, Bourdieu’nün kavramsal repertuarının diğer bileşenleri olan habitus, doksa, illusio, sermaye, alanla ilişkiselliği çerçevesinde hem Türkiye geneli hem de Kırklareli özelinde milletvekili adaylarının belirlenmesinde tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin incelenmesi amacıyla yararlanılacaktır. Bu çalışma, gerek Türkiye’de gerekse de Kırklareli’nde ezici bir çoğunlukla partinin yönetim kademesinde yer alan kişilerin aday belirleme süreçlerinde farklı yöntemlerin kullanılmasına rağmen ön plana çıkması olgusunun sembolik şiddet kavramıyla açıklanabileceği iddiasını öne sürmektedir. Partinin yerel ya da merkezi yönetim kademelerinde yer alanlar ve istinai de olsa sahip oldukları nitelikler dolayısıyla toplumsal uzamın egemen konumunda yer alanlar kendilerini milletvekili seçilebilmek ya da aday olabilmek için *doğal-potansiyel* kişiler olarak görmektedirler. Türkiye genelinde ve Kırklareli özelinde sıradan parti üyesi ya da delegelerinin değil milletvekili seçilebilmelerini, aday adayı olmayı dahi düşünmemeleri hem kendilerinin gözünde hem de başkalarının gözünde bu olasılığın imkansıza yakın olmasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak Pilario’nun da belirttiği gibi Bourdieu’nün projesi, bu yüzden, insanların kendi politik sermayelerinden yoksun bırakma eyleminden “profesyoneller” ve temsilciler aracılığıyla uygulanan sembolik şiddete bu

¹⁴¹ Bourdieu, 2015a, s. 157.

¹⁴² Bourdieu, 2013b, s. 204.

mülksüzleştirme durumunu sürdürmelerine izin veren siyasal alanın olanaklılığının toplumsal koşullarının acımasız bir eleştirisidir. Burada hayati olan, bu toplumsal koşulların ebedi olmasa da tarihsel, ayrıca değişime ve dönüşüme açık olduğudur.¹⁴³ Bourdieu'nün eleştirel bir sosyal bilim anlayışını savunması, farklı alanlarda tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğunu analiz etmesi, toplumsal dünyanın mevcut eşitsizliklerinin süregelen bir biçimde varlığını nasıl sürdürdüğünü incelemesi gibi temalar, Marksizmin de odak noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle, bazı yazarlarca Bourdieu de Marksist geleneğin bir temsilcisi olarak görülmektedir. Hatta onun tahakküm ilişkilerini analiz etmek üzerine geliştirdiği sembolik şiddet teorisinin, Marksist “ideoloji” ve “hegemonya” kavramlarının özgül bir formunu oluşturduğu iddia edilmektedir. Aşağıda Bourdieu'nün teorisinin, CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesinde tahakküm ilişkilerinin inşa edilmesi sürecinde neden benzer nitelikleri ön planda olan aynı grup eyleycilerin seçimiyle sonuçlandığını açıklamada analitik araçlar sağladığını, bu teorisinin özgün bir yaklaşımın ürünü olduğu ve Marksist ve Marksist olmayan birtakım yazarların iddia ettiklerinin aksine Bourdieu'nün Marksist olarak görülemeyeceği, sembolik şiddet teorisinin de “ideoloji” ve “hegemonya” kavramlarından açık bir biçimde farklı olduğu ileri sürülecektir. Bu bölümde böylesi bir teorik tartışmaya girilmesinin nedeni hem Bourdieu’yü bu tartışmalar ekseninde konumlandırmak ve sorunsal kapsamında teorik arka planı daha açık hale getirmek ve mevcut inceleme nesnesi olan CHP’de adaylık süreçleri üzerinden toplumsal ve siyasal teori literatürüne mütevazı bir katkı sağlamaktır. Aşağıda Marksist ideoloji ve hegemonya kavramlarından sembolik şiddetin hangi noktalarda ayrıldığı ve mevcut çalışmanın sorunsalı açısından neden daha elverişli olduğu tartışılacaktır.

---

¹⁴³ Pilario, p. 96.

1.3. Sembolik Şiddet ve Hegemonya-İdeoloji Tartışmaları

Braubaker, klasik sosyolojiyle olan ilgisi bağlamında tartıştığı makalesinde Bourdieu'nün sınıf ve yeniden üretimle olan merkezi ilgisinin ve yazılarının eleştirel ve muhalif tonunun düşünürün bir Marksist olarak görülmesine yol açtığına dikkat çekmektedir.¹⁴⁴ Bourdieu'de sembolik şiddet kavramının belki de onun bütün sosyolojisinin temel taşı olması bu durumu daha da perçinlemektedir.¹⁴⁵ Sembolik şiddet kavramı, aynı zamanda literatürde Marksist teoride sıklıkla kullanılan *ideoloji* ve *hegemonya* gibi kavramlarla karıştırılmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramının hegemonya ve ideolojiden hangi noktalarda ayrıldığına bakmak gerekmektedir.

Klasik bir Marksist önerme olan, "egemen kültür egemen sınıfın kültürüdür" ifadesine yer veren Bourdieu, bütün çalışmasının bu cümlenin söyledikleri ve söylemediklerine karşı yapılandığını dile getirmektedir: "Çalışmam bu cümleyi geçersiz kılmıyor: çünkü kabaca bu cümlenin ifade ettiği şey doğru; ama o kadar kabaca ki yanlış. "İdeoloji" kavramı için de aynı incelemeyi yapabiliriz. İdeoloji kavramı elbette bir mücadele aygıtı; yani ideoloji diğerlerinin bilimi, diğerlerinin düşüncesi vs. Ama aynı zamanda ideoloji, yani kendi önerisini meşru kılmak için sarf ettiği çabadan hareketle, o biri tarafından üretilen söylemlerin var olduğunu söylemek, önemli bir keşifti. Bunun üzerine, benim çalışmam %90 oranında bu ideoloji kavramına karşı oluşturulmuştur."¹⁴⁶

Bourdieu gerçekte, "ideoloji" sözcüğünden uzak durmaya çalışarak, bu kavramı maruz kaldığı istismarlardan korumaya ve onun bazı kullanımlarını kontrol altına almaya çalışmaktadır: "ideolojinin yerine, "sembolik tahakküm", "sembolik iktidar" veya "sembolik şiddet" gibi kavramları kullanmayı deniyorum. Sembolik şiddet kavramıyla, algılanmayan gündelik şiddet biçimlerini görünür kılmaya çalışıyorum."¹⁴⁷ Bourdieu için, iktidar ilişkilerinin kurulmasında ve sürdürülmesinde, sorgusuz sualsiz kabul edilen varsayımların ve pratiklerin oynadığı etkin rol

¹⁴⁴ Braubaker, p. 747.

¹⁴⁵ Mustafa Emirbayer & Erik Schneiderhan, "Demokrasi üzerine Dewey ve Bourdieu", Philip S. Gorski (der.), **Bourdieu ve Tarihsel Analiz**, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015, s. 220.

¹⁴⁶ Pierre Bourdieu & Roger Chartier, **Sosyolog ve Tarihçi**, Çev. Zuhul Karaca, İstanbul: Açılım Kitap, 2014, ss. 31-2.

¹⁴⁷ Pierre Bourdieu & Terry Eagleton, "Doksa ve Sıradan Yaşam", içinde Slavoj Zizek **İdeolojiyi Haritalamak**, Çev. Sibel Kibar, Ankara: Dipnot Yayınları, 2011, s. 398.

önemlidir.¹⁴⁸ Sembolik gücün doğasını anlayabilmek için, baştan bu güce maruz kalanların aktif suç ortaklığının hayati bir önem taşıdığı görülmektedir. Tahakküme uğrayan bireyler, ölüye neşter atma örneğinde olduğu gibi, sembolik gücün uygulandığı pasif bedenler değildir... Daha ziyade, başarılı olabilmesinin bir şartı olarak, tabi olanların bu gücü yönlendirenlerin ve gücün meşruluğuna inanması gerekir.¹⁴⁹ Böylelikle Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramının, ideoloji kavramından ayrıldığı noktalar açığa çıkmaktadır. Bourdieu'ye göre, "Marksist geleneğin kartezyen felsefesinden uzaklaşmalı ve içerisinde eyleyicilerin şeylere bilinçli bir şekilde yaklaşmayı hedeflemedikleri veya yanlış bir temsille yanlışlıkla yönlendirilmedikleri başka bir felsefeye doğru yol almalıyız."¹⁵⁰ Bourdieu'nün "yanlış tanıma" (*misrecognition - méconnaissance*) kavramına dönük aşağıda yer alan tanımlaması bahsettiği bu başka felsefeye doğru yol almanın bir adımını oluşturmaktadır:

"Tahakküm etkisi, neredeyse her zaman, belirleyenler ile onları o şekilde oluşturan algı kategorileri arasındaki "uyum"la ortaya çıkar. (Bu da şunu gösterir ki, tahakkümü özgürlük ile belirlenim, seçim ile zorlama alternatifleri açısından akademik terimlerle düşünmeye çalışırsak işin içinden çıkamayız. Şiddet olarak algılanmadığı için uygulanabilen şiddetin tanınmasını "yanlış tanıma" olarak adlandırıyorum. Dolayısıyla "tanıma" terimini, düşünüm-öncesi, temel varsayımlar dizisi anlamında kullanıyorum. -toplumsal eyleyicileri, yalnızca dünyayı sorgulamadan benimseyerek, olduğu gibi kabul ederek ve zihinleri bu dünyayı yine bu dünyanın yapılarından çıkan bilişsel yapılara göre oluştuğu için doğal bularak başvurdukları varsayımlardır bunlar."¹⁵¹

Bourdieu, tanıma edimlerini aslında pratik kabullenme, doksik benimseme edimleri olarak görmektedir. Yani o şekilde düşünülmesine yahut dile getirilmesine gerek duyulmayan, bir anlamda kendisinin tabi olduğu sembolik şiddeti "yapan" inançlara vurgu yapmaktadır.¹⁵² Bourdieu'nün fenomenolojiden ödünç aldığı doksa kavramı, bununla ilgili olduğu ölçüde "doksik benimseme" edimleri, bazen *habitusun eşanlamlısı* olarak kullanılmaktadır.¹⁵³ Rehmann'a göre, doksa ve yanlış-

¹⁴⁸ David Swartz (2013), **Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi**, Çev. Elçin Gen, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 128-9.

¹⁴⁹ John B. Thompson, "Editor's Introduction", in Bourdieu, 1991, p. 23.

¹⁵⁰ Bourdieu & Eagleton, s. 401.

¹⁵¹ Bourdieu & Wacquant, ss. 166-7.

¹⁵² Bourdieu, 2014b, s. 49.

¹⁵³ Jan Rehmann, **İdeoloji Kuramları: Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri**, Çev. Şükrü Alpagut, İstanbul: Yordam Kitap, 2015, s. 232.

tanıma üzerine Bourdieu'nün düşünceleri genellikle "ideoloji" başlığı altında ele alınan sorunlara kavrayışlı bir yaklaşım geliştirmesini sağlamıştır.¹⁵⁴

Bourdieu, habitus konusundaki en detaylı çalışması olan *Pascalca Düşünme Çabaları*'nda bu tespite yönelik bir ifade kullanmaktadır. Ona göre "...habitus, sembolik şiddetin gizemli etkinliğinin kaynağı olan *vis insita*'dır, potansiyel enerji, uykudaki güçtür".¹⁵⁵ Böylece Bourdieu, habitus kavramı vasıtasıyla sembolik şiddet kavramının işleyişini aydınlatabilmiştir. Bununla kastettiği, tahakkümün madunların etkin katılımı aracılığıyla kalıcılaştırılmasıdır. Tahakküm yalnızca dıştan gelen bir zorlama değildir; aynı zamanda "bedensel duygular -utanç, küçük düşme, çekingenlik, suçluluk zalimin idealleştirilmesi; kendi kendini aşağılama, hakim olanların tercih ettiği değerler ilkelerinin kabullenilmesi aracılığıyla içsel olarak (aslında bilinç altında) faaliyet göstermektedir.¹⁵⁶ İktidarı ve iktidarın meşrulaştırılmasını, habitusun işleyişinin ve yapısının merkezine yerleştiren budur: çünkü habitus, tabakalı bir toplumsal düzende özgül konumları içerisindeki bireyler açısından neyin olanaklı, neyin olanaksız, neyin olası olduğunun bilinçdışı bir şekilde hesaplanmasını içerir. "Olanaklı olanla ilişki, iktidarla ilişkidir" diye yazar Bourdieu.¹⁵⁷ Eagleton'ın da benzer şekilde belirttiği üzere, "Bourdieu için iktidar, yapmayı kendiliğimizden istediğimiz şey ile içinde bulunduğumuz toplumsal koşulların bizden istediği şeyin, yani öznel ile nesnelin işte bu şekilde birleşmesi sayesinde garanti altına alınır."¹⁵⁸

Bourdieu, Eagleton ile birlikte gerçekleştirdiği bir söyleşide, "ideoloji"den uzak durmaya çalışmasının nedeni olarak bu sözcüğün çoğunlukla yanlış ve muğlak bir şekilde kullanılmasını göstermektedir. Kavramın bir tür itibarsızlığı vurguladığına dikkat çeken Bourdieu, bu kavramı maruz kaldığı istismarlardan korumak ve onun bazı kullanımlarını kontrol altına almak için ideolojinin yerine "sembolik tahakküm", sembolik iktidar" veya "sembolik şiddet" gibi kavramları kullanmayı denediğini belirtmektedir. Kavramı daha canlı kılma amacını vurgulayan Bourdieu, ideoloji kavramının çokça kullanıldığına, istismar edildiğine ve artık işlemediğine değinmektedir.¹⁵⁹ Bourdieu'nün bu önerileri bazı Marksistler tarafından kabul

¹⁵⁴ Craig Calhoun, "Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları", içinde Der. Güney Çeğin vd., ss.101-2.

¹⁵⁵ Pierre Bourdieu, 2015a, ss. 201-2.

¹⁵⁶ Emirbayer & Schneiderhan, s. 220.

¹⁵⁷ Swartz, 2013a, s. 152.

¹⁵⁸ Eagleton, 2011, s. 209.

¹⁵⁹ Bourdieu & Eagleton, ss. 398-9.

edilmediği içindir ki “sembolik iktidar”, “sembolik şiddet”, “sembolik tahakküm” gibi kavramlar ideoloji kavramının özgül bir biçimi olarak görülmekte ve sembolik şiddet teorisinin özgün açıklamalar sağlamadığı iddia edilmektedir. Bu konuya yakından bakmak ve CHP’de milletvekili adaylığının belirlenmesinde ortaya çıkan tahakküm ilişkilerini incelemek için Bourdieu’nün kavramsal repertuarının taşıdığı potansiyellere dikkat çekmek, bahsi geçen bu tartışmaya hem makro düzey hem de mikro düzey verileri bir katkıda bulunmak açısından elzemdir. CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkileri, ideoloji ve hegemonya kavramları ile incelenebilir mi? Bu soruya olumlu bir yanıt vermek mümkün görünmemektedir. Bourdieu’nün Marksizmle olan çetrefilli konumu üzerine tartışmalar kariyerinin başından itibaren söz konusudur. Birkaç yıl önce konu üzerine yapılan araştırmaların da gösterdiği üzere hala varlığını sürdürmektedir.

Çağdaş Marksizmin temsilcilerinden Burawoy, Von Holdt ile birlikte Marksizm ve Bourdieu arasındaki ilişkiyi analiz ettikleri çalışmalarında Bourdieu’nün geniş ölçüde omuzlarında yükseldiği devleri sessizleştirerek rakiplerine ve öncülerine karşı kibirli bir duruş sergilediğini öne sürmektedir. Marx, de Beauvoir, Mills, Frere, Gramsci, Fanon gibi düşünürlerle Bourdieu’yü karşılaştıran Burawoy, Bourdieu’nün öne sürdüğü tezlerin bu yazarların tezlerinin basit bir kopyası olduğunu iddia etmektedir.¹⁶⁰ Bourdieu’yü Marksist gelenek içerisinde “yok eden” benzer sertlikte bir eleştiriyi yakın zamanda yayımladığı kitabında Rehmann da dile getirmektedir. Bourdieu'nün toplumsallaşmanın öncelikle bilinç düzeyinde işlemekten çok pratikler düzeyinde işlediği yolundaki görüşünün, bizzat Althusser tarafından açıkça formüle edildiğini iddia eden Rehmann, bu savın ideoloji kavramının terk edilmesini desteklemek yerine, tam da Marksist ideoloji kuramlarının beylik lafları arasında yer aldığını iddia etmektedir.¹⁶¹ Rehmann’ın iddiasının tonu oldukça serttir: “açıkçası Bourdieu, “ölü eşeği sopalamak için geri diriltmek peşindedir.”¹⁶² Yine yakın zamanlarda yayımlanan bir başka çalışmada da Bahadır Türk, Bourdieu’nün Marksizmle ve ideoloji kavramıyla olan ilişkisini tartıştığı makalesinde, düşünürün, “uzak kalmak istediği gelenekten kopmadığını,

¹⁶⁰ Michael Burawoy & Karl Von Holdt (2011), **Conversations with Bourdieu: The Johannesburg Moment**, by Michael Burawoy and Karl von Holdt, Johannesburg, Wits University Press, 2011, s.13. Bu kitabın bir değerlendirmesi için bkz. Osman Kocaaga, KİTAP DEĞERLENDİRMESİ: “Conversations with Bourdieu: The Johannesburg Moment”, **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2018, cilt:7 sayı:3, ss. 205-208.

¹⁶¹ Rehmann, ss. 233-234

¹⁶² Ibid.

reddettiği bir dünyanın ve kullanmak istemediği kavramların, metaforların etkisinden tam anlamıyla kurtulamadığını, söz gelimi, kopmak istediği geleneğin, illüzyon, sihir, kehanet gibi metaforlarına başvurmaktan kendini alamadığı” iddiasındadır.¹⁶³ Bu iddiaya göre Bourdieu, “sihir kavramını kullanmak istemeyen, sihirbazlık geleneğine karşı çıkan ve fakat "şapkadan tavşan çıkarma" yöntemine ilişkin bilgisini büyük ölçüde kullanmak istemediği bir kavramsal dünyaya ve kaçmak istediği bir geleneğe borçlu olan bir "modern zaman illüzyonisti"dir adeta.”¹⁶⁴ Bourdieu’ye yönelik eleştiriler birkaç yıl öncesinde yapılan bu oldukça sert tespitlerle de sınırlı değildir.

Jenkins’in sembolik şiddet ile ilgili tespitleri de yukarıdaki açıklamalara paralel bir görünüm sergilemektedir. Yazara göre, kendisinin sembolik şiddet analizine dair özeti Bourdieu’nün sembolik şiddet teorisinin karmaşıklığına biraz zarar vermiş olabilir. Bununla birlikte, argümana dair anlaşmazlık konusunu kesin bir biçimde sergilemektedir. Not edilmesi gereken ilk şey, kelimeyi kullanmaktan kaçınmak için uzun mesafeler kat etse de burada bize önerilen genel bir toplumsallaşma teorisidir. Aynı zamanda içlerinde yer aldığı bir ideoloji teorisidir.¹⁶⁵ Fowler ise, tahakkümün nasıl işlediği ve kalıcılaştığı üzerine anlayışımızı daha ileri düzeyde aydınlattığı için Bourdieu’nün batı marksizminin büyük bir temsilcisi olduğu gibi bazı önermelerde bulunmaktadır.¹⁶⁶ Eagleton da "simgesel şiddet" in, Bourdieu’nün Gramsci’nin hegemonya kavramını yeniden tasarlama ve işleme biçimi olduğunu belirtmektedir. Bir bütün olarak Bourdieu’nün çalışmaları, Marksist geleneğin oldukça genel nosyonlarını "gündelik yaşam" olarak ideolojinin amprik bir tarzda ayrıntılı açıklamalarıyla tamamlayan, ideolojik "mikroyapılar" olarak adlandırılabilir olan şeye özgün bir katkıyı temsil etmektedir.¹⁶⁷ Bourdieu’yü Marksist gelenek içerisinde “yok etme”ye yönelik bu tespitlere karşı ne yapılabilir? Bu çalışma özelinde sembolik şiddet yerine ideoloji veya hegemonya kavramları kullanılabilir mi? Bunca eleştiriye rağmen Bourdieu’nün pratik teorisinin, CHP’de milletvekili adaylarının

¹⁶³ H. Bahadır Türk, "Sihirden Nefret Eden İllüzyonist": Bourdieu, Gelenek ve İdeoloji, içinde Güney Der. Çeğin vd., s. 618.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Richard Jenkins, **Pierre Bourdieu**, London: Routledge, 1992, p. 69.

¹⁶⁶ Brigitte Fowler, “Pierre Bourdieu: Unorthodox Marxist?” in **The Legacy of Pierre Bourdieu: Critical Essays**, Ed. S. Susen and B. S. Turner. London: Anthem Press., 2011, p. 33. Fowler’ın bu tespitlerinin oldukça sert bir eleştirisi için bkz. Omar Lizardo, Book Review, “Review of The Legacy of Pierre Bourdieu: Critical Essays Edited by Simon Susen and Bryan S. Turner.” **Contemporary Sociology**, 2013, vol: 42, pp. 427-428.

¹⁶⁷ Eagleton, s. 211.

belirlenmesi süreçlerinde ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerini açıklamak üzere tercih edilmesi hangi gerekçelerle açıklanmalıdır?

Yukarıdaki sorulara cevap olarak Bourdieu'nün yaklaşık 30 yıl kadar öncesinde Axel Honneth tarafından kendisine sorulan, "Marx ve Weber'den ne öğrendiniz? Farklı bir şekilde soracak olursak, farklı sınıflar arasındaki sembolik mücadelelerden bahsettiğinizde, kendinizi daha fazla bir Marksist mi ya da Weberyen olarak mu görüyorsunuz?"¹⁶⁸ sorusuna verdiği cevapla başlamak mümkündür. Bourdieu'nün cevabı ise aşağıda yer almaktadır;

"açıkçası, hiçbir zaman bu tarz kategorilerle düşünmedim, ve bu tarz soruları basit bir biçimde reddettim. Biliyorum sizin için geçerli değil ama, bu sınıflandırıcı şemaların arkasında büyük ölçüde insanları kutular içerisine yerleştirme ve kategorize etmeye çabalayan polemiksel bir motivasyon vardır... "Özünde, Bourdieu bir Durkheimcidir.": bu olumsuz bir şekilde anlaşılır ve Marksist olmadığı anlamına gelir ve bu kötüdür... hatta araştırmancının (bilimin) gelişimine engellerden birinin yapay uyumsuzluk ve taksimleri aşmayı engelleyerek entelektüel filizlenmeye sıklıkla sekte vuran ve akademik ve siyasal düşüncenin bu sınıflayıcı işlemi olduğunu düşünüyorum"

Bu cevap, yine Bourdieu'ye Collège de France'ta verdiği derslerden birinde sorulan bir başka soruya verdiği cevapla birlikte düşünüldüğünde Bourdieu'nün Marksizm karşısındaki konumunu netleştirmek daha anlaşılır bir hale gelmektedir. Derslerden birine başlamadan önce kendisine sorulan sorulardan biriyle ilgili Bourdieu bir uyarı ile başlamaktadır. Bourdieu, sosyoloji bilgisi açısından son derece farklı seviyelere sahip, çok kesin bir dille söylediği bir şeyin, çalışmaya, çözümlenmelere vb. dayanmasına rağmen, doğaçlama bir tez olduğunu düşünebilecek kimselerin varlığına¹⁶⁹ dikkat çekmektedir: "Marksizm,sizin bahsettiğiniz, altyapıyla üstyapı, toplumsal gerçeklikle ideolojik olarak adlandırılan temsiller vb. arasındaki ilişkileri, mesela Marx'ın ideolojiden bahsederken sürekli andığı üç merci olan hukuk, felsefe ve sanat arasındaki ilişkileri ele almadı mı?" şeklindeki soruya "Bu sorular elbette ele alınmıştır ve bana: " Çözülmemişler midir...? Diyalektik kavramı şu değil midir? diye soruluyor. Bir kez daha biraz kabaca ve pat diye söyleyeceğim: Bence hayır. Diyalektik kelimesinin sıklıkla, Spinoza'nın dediği gibi, cehalet sığınağı görevi gören bir teorik ayıp örten olduğu ve sırf adını koydunuz diye (her ne kadar

¹⁶⁸ Axel Honneth et al., "The Struggle for Symbolic Order: an Interview with Pierre Bourdieu", **Theory, Culture & Society**, 1986, vol: 3, no: 35, pp. 35-51, p. 46-7.

¹⁶⁹ Bourdieu, 2015c, s. 333

adını koymak çok önemli olsa da) bir meselenin çözülmüş olmayacağı kanaatindeyim”¹⁷⁰ şeklinde verdiği cevap yukarıda Bourdieu’ye getirilen eleştirilere verilebilecek yanıtlar olarak da değerlendirilebilir. Bourdieu’nün, Marx’ın adını koyduğu meseleler üzerine çalışmalar yürüttüğü bir durumun varlığında, onun bu gelenekten ayrıştığı mı yoksa bu geleneğe dahil edilmesi gerektiği mi konusundaki tartışma bu çalışma özelinde Bourdieu’nün lehine taraf olmayı beraberinde getirmektedir. Başka bir deyişle, bu satırların yazarı Bourdieu’nün Marksist geleneğin içinde yer almadığını düşünmektedir. Bourdieu, bütün külliyatının da ortaya koyduğu üzere tahakkümün işleyişini ortaya koymak için özgün bir teori geliştirmiştir. CHP’de adaylık süreçlerini açıklamak üzere kullanılmasının da göstereceği üzere “ideoloji” ve “hegemonya” kavramlarının herhangi bir yorumu “sembolik şiddetin” analitik üstünlüğünün yerini alamamaktadır. Daha ileri düzeyde bir analiz, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Bourdieu’yü yukarıda belirtildiği gibi “ölü eşeği sopalamak için geri diriltmek” peşinde olmakla itham eden Rehmann, toplumsallaşmanın öncelikle bilinç düzeyinde işlediğinden çok pratikler düzeyinde işlediği yolundaki görüşünün bizzat Althusser tarafından formüle edildiğini iddia etmektedir.¹⁷¹ Yine, Türk’ün sihirden nefret eden bir illüzyonist olarak gördüğü Bourdieu, “hocası Althusser’in yapısalcılığında ne kadar kaçmak isterse kaçsın, sınav kağıtlarının, orta sınıf kültürünün işlevinden, tercihlerin "sınıflandırıcı ve sınıflayanları sınıflandırıcı" mantığından bahsettiği her yerde Althusser’i anımsatır”.¹⁷² Butler da Bourdieu’nün habitus nosyonunun pekala Althusser’in ideoloji nosyonunun yeniden formülasyonu gibi okunabileceğini iddia etmektedir. Yazara göre Althusser, ideolojinin öznenin "apaçıklığını" oluşturduğunu yazdıysa da bu apaçıklık bir tertibatın sonucudur ve aynı kavram Bourdieu’de habitusun belli inançları üretmesinin bir yolunu tarif etmek üzere yeniden ortaya

¹⁷⁰ Ibid. Bourdieu bir başka yerde benzer düşünceleri dile getirmektedir. “Sınıflardan bahsediyorsak bunun elbette Marx’ın sayesinde olduğu kesindir. Ve hatta gerçeklikte sınıflar gibi şeyler varsa bunun büyük ölçüde Marx’ın sayesinde veya daha doğrusu Marx’ın eserinin yarattığı teori etkisi sayesinde olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, Marx’ın sınıflar teorisinin beni tatmin ettiğini söyleyecek değilim. Aksi takdirde çalışmalarımın hiçbir anlamı kalmazdı.” Bourdieu, “Seçilmiş...” ss.92-3 Bir başka yerde ise, “Bunun üzerine benim çalışmam %90 oranında bu ideoloji kavramına karşı oluşturulmuştur ve simgesel iktidar, simgesel tahakküm yadsıma vb. şeylerden bahsetmek için, karmaşık jargon olarak tanımlanabilecek bir dizi şeyi çalışmaya dahil etmek için yaptığım tüm çalışma bir kopuşu muhafaza etmek adına gerekliydi. Zaten genelde ilk çıkışındaki haliyle kavgacı Marksizme bağlı bir kazanç bu. Yani aynı zamanda hem muhafaza etmek hem de yıkmak gerektiği” sözleriyle tespitlerini benzer şekilde yinelemektedir. Bourdieu & Chartier, ss.31-2.

¹⁷¹ Rehmann, ss. 233-4.

¹⁷² Türk, a.g.e, s. 618.

çıkılmaktadır.¹⁷³ Bourdieu'yü bütün bir Marksist gelenek üzerinden tartışmak ancak uzun yıllar sürecek bir araştırma sürecini gerektirebilir. Ancak, yukarıda bahsi geçen yazarların yaptığı gibi birtakım Marksistlerle ilişkisi çerçevesinde Bourdieu'yü bu gelenek içerisinde konumlandırma üzerine bir tartışma yürütmek Bourdieu'nün özgünlüğünü açığa çıkarmada yardımcı olabilir. Yukarıda Althusser ve Bourdieu arasındaki benzerliklere yönelik tespitleri tartışmak bu bağlamda önemli teorik açılımlar sağlayabilir. Örnekler arttırılabilir fakat burada sıklıkla yapıldığı gibi Bourdieu'yü Althusser'in bir takipçisi olarak tartışmak mevcut çalışma açısından yeterlidir. Althusser'in kendi tezlerine yönelik bir tespiti ile başlamak yerinde gerekmektedir. Althusser'in tezleri ile ilgili şu sözleri yukarıdaki yazarların Bourdieu'yü Althusser'e karşı konumlandırmadaki sıkıntıyı gözler önüne sermektedir:

“Sunduğum bu şematik tezler, üstyapının işleyiş ve altyapıya müdahale biçimlerinin bazılarını aydınlatmada elbette ki soyut kalırlar ve de bazı önemli sorunları zorunlu olarak askıda bırakırlar... Ancak, ne kadar gerçek olursa olsun bu bakış açısının kendisi de soyut kalıyor. ... Böyle bir teoriye ilişkin ilk ve çok şematik bir taslak önererek son derece büyük bir tehlikeyi göze almak istiyorum. İleri süreceğim tezler doğaçlama olmayacak elbette, ne var ki bu tezler, ancak çok uzun sürecek ve analiz ve incelemeler sayesinde savunulup sınanabilecekler, başka bir deyişle ya onaylanabilecek ya da çürütüleceklerdir ve bu analiz ve incelemeleri tetikleyecek olan belki de sadece bu tezlerin dile getirilmesidir.”¹⁷⁴

Taslak düzeyindeki bu tezlere devasa bir külliyatı “yedirmek” ya da Bourdieu'yü Althusser'in giriş niteliğindeki savlarının test edicisi ve onaylayıcısı olarak görmek için hiçbir neden yoktur. Althusser'in bu sözleri eğer yazarların öne sürdüğü gibi yeterliyse ve Bourdieucü tezler bunun bir doğrulamasıysa eldeki çalışmada problematize edilen CHP'de adaylık süreçlerinde inşa edilen tahakküm ve meşruiyet ilişkilerini incelemek amacıyla da bu tezlerden yararlanabileceği sonucu çıkarılabilir. Ancak bu satırların yazarı Althusser ve Althusserci gelenekle ilerlenebileceğini düşünmemektedir. Althusser özelinde, Bourdieu'nün Marksizmle olan ilişkisiyle ilgili olarak daha ileri bazı analizlerin yapılması, Marksizme içkin

¹⁷³ Judith Butler, **İktidarın Psikik Yaşamı: Tabiyet Üzerine Teoriler**, Çev. Fatma Tütüncü, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 120.

¹⁷⁴ Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları: İstanbul, 2014, ss. 91, s. 101.

bazı çıkmazların varlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada heterodoks bir Marksist olan E. P. Thompson'ın görüşlerine başvurulabilir.

Marksizmin yakın zamanlarda hayatını kaybeden “yılmaz” savunucusu Ellen Meiksins Wood'un tanımına göre, “tarihsel maddecilik alanında bir kuramcı denmeyi en çok hak eden”¹⁷⁵; “tarihçi, denemeci ve politik aktivist olarak büyük olasılıkla en çok bilinen ve üzerinde en çok tartışılan İngiliz Marksist tarihçisi”¹⁷⁶ E.P. Thompson'dır. Thompson'ın Althusser(ciler) üzerine olağanüstü sertlikle kaleme aldığı *Teorinin Sefaleti*'nde getirdiği eleştiriler, Althusser'in ideoloji hakkındaki analizlerinin neden bu çalışmada kullanışlı olmadığını göstermesi ve Bourdieu'nün tezlerinin içeriğini anlamakta oldukça yararlıdır:

“Althusser'in "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" konusunda sonraki denemesinde daha fazla bir şey var. Bu, belki de, şimdiye kadar yaptığı en çirkin şeydir, idealist hezeyan krizidir. Eleştirme sıkıntısına katlanmayacağım; çünkü naifliğiyle, bütün uygun kanıtları reddetmesiyle ve saçma idealist icarlarıyla kendi kendini açığa vuruyor. "Etik" vb., "devletin aile aygıtı" ve "devletin eğitim aygıtı" aracılığıyla saf ve son derece edilgen insana dayatılan devletin bir ideolojik aygıtı olarak sunulur. Bu ideoloji, bireylere "kendi gerçek var oluş koşullarıyla... imgesel bir ilişkiyi dayatır. Bunu nasıl yaptığını açıklamak için Althusser, devletin kendi ideolojik aygıtlarıyla bireylere bağırarak "-Hey oradaki!"- (bütünüyle imgesel) "adlandırma" ya da "çağırma" sözcüklerini icat eder. Sadece devletin onlara seslenmesi için gereklidir ve onlar da devletin istediği "imgesel ilişkiye" hemen "çekilirler". İnsanlar, değerler ve normlar olmaksızın yaşayamadığı ve varlığını devam ettiremediği için değil, "herhangi bir toplumda, kendi var oluş koşullarının gereklerine yanıt vermeleri için değil, "herhangi bir toplumda, kendi var oluş koşullarının gereklerine yanıt vermeleri için insanların biçimlendirilmeleri, dönüştürülmeleri ve donatılmaları açısından ideoloji... vazgeçilmez olduğu" için bu böyledir. (F.M., 235) (Dikkat edin, yine, edilgen, geçişli biçim, Diğerinin aracılığıyla cisimleştirilmesi) "Adlandırma" ya da çağırma araçlarıyla, erkekler ve kadınlar özneler (imgesel) olarak oluşturulur. (ideolojide): örneğin genç Katolik öğrenciler olarak ya da Ulster protestanları olarak...”¹⁷⁷

¹⁷⁵ Ellen Meiksins Wood, **Kapitalizm Demokrasiye Karşı: Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması**, Çev. Şahin Artan, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 28.

¹⁷⁶ Harvey J. Kaye, **İngiliz Marksist Tarihçiler**, Çev. Arife Köse, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 219.

¹⁷⁷ E.P.Thompson, **Teorinin Sefaleti**, Çev. Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1994, s.277-8. Thompson'ın Althusser'e yönelik şu sözleri ise sertliğinin tonu bakımından dikkate değerdir:

Burawoy, Rehmann ve Türk gibi yazarların Althusser'ci tezler karşısında Bourdieu'ye yönelik yaklaşımları, Thompson'ın bu sözleri göz önünde bulundurulduğunda dikkate değerdir. Ancak mesele üzerine kafa yoranları burada hayrete düşürecek olan yalnızca bu sözler değildir. Thompson, bu eleştirilerin hemen ardından izleyen sayfada habitus kavramına atıf vermektedir.¹⁷⁸ Yani Althusser'in hezeyan olarak gördükleri düşüncesine karşı Bourdieu'nün habitus kavramına yer vermekte ve bir yerde de bu düşünürlerin "yeniden eğitimlerine Pierre Bourdieu" ile devam etmelerini önermektedir.¹⁷⁹ Bourdieu'nün bazı Marksistler karşısındaki üstünlüklerini dile getiren yalnızca E. P. Thompson da değildir. İngiliz medya ve kültürel çalışmaları açısından Bourdieu'nün değerini tartıştıkları makalede Williams ve Garnham gibi Marksistler, kitle iletişimi ve popüler kültüre yönelik araştırmalarla ampirik ve tarih dışı bir sosyolojiyi belirginleştiren Birmingham Çağdaş Medya ve Kültürel Çalışmalar Merkezi ile Althusser ve Lacan ile başlayan teorist Marksizm karşısında Bourdieu teorinin bu kısmi ve karşıt pozisyonların yerini almasına vurgu yapmaktadırlar.¹⁸⁰ Thompson, Williams ve Garnham gibi marksistlerin Bourdieu'yü öven bu sözlerine ilave olarak, Bourdieu'nün de karşılıklı saygı içerisinde bu yazarların makalelerini kendi dergisi *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*'te yayımladığı ayrıca belirtilmelidir.

Wacquant da Bourdieu'nün farklı Marksistlerle olan ilişkisinde bir başka örneğe dikkat çekmektedir. Yazar, özellikle eğitim sosyolojisinde Bourdieu'nün "yapısal yeniden üretim" modelini, Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'yle bağlantılı yazarların -Richard Hoggart, Stuart Hall, Dick Hebdige, Paul Corrigan, Paul Willis John Clarke vb. - örneğini verdikleri tahakküme uğrayanların "yaratıcı pratik"lerini, mücadelelerini ve direnişlerini aydınlatan -ve sıklıkla yücelten- bir konumla ve Frankfurt tipi Marksizmin birtakım bileşenleriyle karşı karşıya getirmenin adetten, gerçekte, neredeyse ritüel haline geldiğine dikkat çekmektedir. Wacquant, bu karşıtlığın hem Bourdieu'nün pozisyonunu hem de onun

---

"Dünyaya baktığında sadece kendi kavramlarının yansımalarını görecektik kadar kendi kafası içinde kaybolup gitmiştir." Ibid, s. 291.

¹⁷⁸ Ibid, s. 279.

¹⁷⁹ Thompson, a.g.e., s. 267. Calhoun da Thompson'ın Bourdieu ile şaşırtıcı düzeyde benzerlik - ve karşılıklı saygı- paylaştığını ifade eder. Ona göre, Bourdieu açık bir şekilde birçok açıdan bir toplumsal kuramcıdır ancak "kuramsal kuramcılar" Thompson tarafından (özellikle de Althusser'i de kapsayarak) aşağılaması adeta aynı koşullar ve aynı sertliktedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Craig Calhoun, "E. P. Thompson and the Discipline of Historical Context", **Social Research**, 1994, vol: 61, no:2, pp. 224-243, pp. 241-2.

¹⁸⁰ Nicholas Garnham & Raymond Williams, "Pierre Bourdieu and the Sociology of Culture: an Introduction", **Media, Culture and Society**, 1980, vol:2, pp.209-223, pp. 209-10.

Birmingham okulu ile olan ilişkilerini yanlış sunduğunu iddia etmektedir.¹⁸¹ Bourdieu'nün Marksistlerle olan ilişkisi Burawoy'un yukarıda iddia ettiği gibi dışlayıcı, küçümseyici türden bir ilişki olarak görülmemelidir.

Yukarıda Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramının "ideoloji" karşısında taşıdığı avantajlar ve kavramın neden özgün bir yaklaşım sergilediği belirtildi. Tam da bu noktada bir başka marksist kavram "hegemonya"yı da sembolik şiddet karşısında konumlandırmak gerekmektedir. Sembolik şiddet kavramı, ideoloji kavramından olduğu gibi hegemonya kavramından da farklı analitik içerimlere sahiptir. Milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerini Gramsci'ci anlamda hegemonya kavramı ile analiz etmek de mümkün görünmemektedir. Aşağıda bunun nedenleri tartışılacaktır.

Bourdieu'nün sembolik şiddet teorisi ile Gramsci'nin hegemonya teorisi arasında da bazı belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Bourdieu'nün şu ifadeleri bu farkı açık bir biçimde yansıtmaktadır: "Toplumsal bir dünyanın ortasına doğduğumuz için, belli postülaları, aksiyomları, *kendiliğinden ve aşılması gerekmeyen* kabul ediyoruz. Nesnel yapılar ile bilişsel yapılar arasındaki bilişsel yapılar arasındaki dolaysız uyum nedeniyle, dünyanın düşünce olarak kabulünün çözümlenmesi, gerçekçi bir tahakküm ve siyaset kuramının gerçek temelidir. "Gizli ikna" biçimlerinin en amansız, basit bir biçimde şeylerin düzeni aracılığıyla uygulanandır."¹⁸² Burawoy da ilk bakışta hegemonya ve sembolik tahakkümün toplumsal düzenin zor aracılığıyla değil, kültürel tahakküm aracılığıyla varlığını sürdürmesini iddia etmesiyle benzer olduğunun düşünüldüğünü ileri sürmektedir. Doğrusu istenirse, bazı durumlarda aynı şeyleri söyledikleri görülür ancak bu temel bazı farklılıkların görülmemesine sebep olabilir.¹⁸³ Bu farklılıklar temelde tahakküme uğrayanların varlık sezgilerini anlama ve buna direnme kapasiteleriyle

¹⁸¹ Pierre Bourdieu & Loic Wacquant, **An Invitation to Reflexive Anthropology**, Oxford: Polity Press, 1992, p.80. Wacquant'ın devamındaki sözleri de tamamlayıcıdır: Sonuçta, Bourdieu ve Birmingham grubu çalışmaları arasında karşıtıktan ziyade tamamlayıcılığı öneren bir erken ve işbirlikçi bir ilişkiyi göz önünde bulundurdular. Örneğin, klasik çalışması *The Uses of Literacy*'nin yazarı ve Merkezin ilk başkanı 1970'lerin başında Bourdieu'nün Editions de Minuit'de çeviri olarak yayımlandı. 1977'de Bourdieu'nün isteği üzere, Paul Willis, ARRS'de *Learning to Labor* isimli kitabının ana bulgularını özetleyen bir makale yayımladı. Stuart Hall, sonrasında aşına ve tamamen lehine eğilimli olmaya doğru ilerledi. Bourdieu'nün çalışmalarının ana çevirmeni 1970'lerin ortalarına kadar çalıştığı merkezde Bourdieu'nün ana makalelerini çevirdi. Ibid.

¹⁸² Bourdieu & Wacquant, ss. 166-7. (vurgular bizim). Loic Wacquant da burada hegemonya kavramına atıfla şu ifadelerle yer verir: "Bourdieu'nün simgesel şiddet teorisi ile Gramsci'nin hegemonya teorisi arasındaki en önemli farklardan birinin ilkinin hiçbir aşılama, hiçbir ikna çalışması içermemesidir."

¹⁸³ Burawoy & Von Holdt, p. 60.

ilgilidir. Bu yüzden sembolik tahakküm ne fiziksel güce ne de meşruluğa dayanır. Gerçekte bu ikisini de gereksiz kılar. Bourdieu, habitusta temellenen “yanlış tanıma” kavramına atıfta bulunarak bunu açıklar. Gramsci ise “ortak duyu” kavramından hareketle, tahakküm ilişkisinde habitus yerine bilen, rasyonel bir rızanın olduğundan bahseder.¹⁸⁴

Hegemonya ve sembolik şiddet arasındaki farkları açıklamak ve Bourdieu'nün sembolik tahakküm kavramının üstünlüklerini ortaya koymak için Gramsci üzerine muhteşem eserinde Joseph V. Femia'nın düşüncelerine de başvurulabilir. Femia'ya göre, bilinç problemi bilinç maddi yaşamla nasıl bir ilişki kurar? Etkileri nelerdir? Nasıl değiştirilebilir? gibi sorular çerçevesinde Gramsci'nin odak noktasını oluşturmaktadır.¹⁸⁵ Yazar, Gramsci'nin külliyatını nitelemek üzere tüm açıklık ve özgünlüğüne rağmen, asla tamamen yapısal olarak bütünleştirilmemiş, çoğunlukla ham materyallerin bir derlemesine ve parçalı tartışmalara sahip olduğumuzu belirtmektedir.¹⁸⁶ Zorlu hapisane koşulları dolayısıyla Gramsci bu nedenden ötürü suçlamak mümkün görünmemektedir. Bourdieu'nün teorisi ise kavram setinin karşılıklı ilişkileri çerçevesinde anlamlarını kazandığı yapısal olarak bütünleştirilmiş bir teoridir. Femia'nın, bazı Marksist analizcilerin ne zaman belirli bir grup ya da sınıfın (öyle olduğunu varsaydıkları) ideolojik egemenliğini kapsayan bir durumla karşı karşıya geldiklerinde "hegemonya" kavramını, sanki ideolojik egemenlik kavramının kendisi belirsizlikten muafmış gibi, anında tatbik ettiğine de dikkat çekmektedir.¹⁸⁷ Femia'nın aşağıda yer alan sözleri de CHP'de milletvekili adaylığı mücadelesinin neden Gramscici anlamda hegemonik bir ilişki olarak görülemeyeceğini göstermesi bakımından oldukça aydınlatıcı noktalara işaret etmektedir:

“Hegemonik düzen rıza aracılığıyla gerçekleşen bir düzendir, ama herkesin bildiği gibi belirsiz olan bu kavramla Gramsci ne demek istemektedir? Başka bir ifadeyle, aklında ne tarz bir onaylayıcı davranış vardır?... Gramsci, ne tarz bir konsensüsün (neye dayanarak konsensüs) hegemonya durumunu tanımladığını tam olarak açıklamaz... gönüllü uzlaşmaya dayalı rıza yoğunluğu açısından farklılık gösterebilir. Aşırı bir uçta, dominant değer ve tanımların topyekün içselleştirilmesinden

¹⁸⁴ Ibid, p. 61-2.

¹⁸⁵ Joseph V. Femia, **Gramsci's Political Thought: Hegemony, Consciousness, and the Revolutionary Process**, Oxford: Clarendon Press, 1981, p. 1.

¹⁸⁶ Ibid. s. 9.

¹⁸⁷ Ibid, s. 23.

kaynaklanan derin bir yükümlülük hissinden; diğer bir uçta, aynı değer ve tanımların utanç verici düzeyde adaletsiz olsa da, tek uygulanabilir toplum biçimi olduğu düşüncesiyle statükoyla rahatsız edici bir ilişkiden kaynaklanan son derece kısmi asimilasyonundan kaynaklanabilir. Ne var ki Gramsci, sürecin hangi kesit ya da kesitlerinden bahsettiği konusunda açık olmaktan uzaktır.”¹⁸⁸

Gramsci'nin aksine Bourdieu ise, yanlış-tanıma kavramını ön plana çıkararak bilinç düzeyini toplumsal düzenin meşrulaştırılması bağlamında pratik yönüyle vurgulamaktadır. Bourdieu'nün pratik teorisinde Gramsci'de olduğu gibi rıza üretimine dayanan bir meşruiyetin inşa edildiği süreç yoktur. Yine vurgulamak gerekir ki Bourdieu'nün sembolik şiddet teorisi kendisinin de analiz ettiği belirli durumları açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Başka bir deyişle, Gramsci'deki belirsizliğin aksine sembolik şiddet kavramı nesnel olasılıklar ve öznel beklentiler arasındaki uyumla ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerine net bir vurgu yapan bir içeriğe sahiptir. Bu yönüyle de CHP'de adaylık mücadelelerini incelemek üzere elverişli araçlar sunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Bourdieu'cü teorinin ideoloji ve hegemonya kavramları ile farklı Marksistlerle ilişkisi çerçevesinde ele alınması, “ideoloji kavramına neşter vurulması, Marksist sorunsalın dağıldığının bir kanıtı olarak okunmamalıdır”.¹⁸⁹ Böylesi bir girişim ile hedeflenen Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramı ile ortaya çıkardığı kazanımları devam ettirmektir. Aynı zamanda Marksizmin teorik önermelerini eleştirel bir bağlamda ele almaktır. Nitekim bu çalışmanın elde ettiği bulgular Marksizmin bizatihi kendisinin de sorgulanmasına yönelik bir ihtiyaca işaret etmektedir. Uzun süre önce Mannheim'in dile getirdiği düşünceler ideoloji, hegemonya ve Marksist gelenek karşısında Bourdieu'nün analizlerinin bu çalışmada kullanılmasındaki bağlamı açığa çıkarmada oldukça yararlıdır:

“Demek ki, ideoloji fikrinin ilk başta Marksist-proleter sistemle ilişkilendirilmesine ve dahası adeta onunla özdeşleştirilmesine şaşırılmak gerekiyor. Fakat bu evre, günümüzde, fikirler tarihi ve toplumsal tarihle ilgili olan belli bir gelişim süreci sonucunda köhneleşmiştir... Bu yöntem artık her kampta uygulandığı için, yeni bir evreye girmiş bulunuyoruz... İdeoloji problemi, uzun süre tek bir tarafın tekelinde kalamayacak kadar

¹⁸⁸ Ibid, ss.37, 39.

¹⁸⁹ Güneş Çeğin & Alim Arlı, “İdeoloji” Kavramının Aşınması ve Pierre Bourdieu'nün Kuramsal Seçenekleri”, **Doğu-Batı**, 2004, sayı: 28, ss. 163-181, s. 166.

genel ve ilkesel bir problemdir. Ve hiç kimse karşı tarafa, Marksizmi kendi ideolojik özü doğrultusunda analiz edebilme yasağı koymamıştır.”¹⁹⁰

Thompson’ın ideoloji ve anlam ilişkileri üzerine incelemesinde söylediği gibi bu satırların yazarı da sembolik şiddetin tahakküm ve meşruiyet mekanizmalarının tümünü açıklayacak bir terim olduğunu düşünmemektedir. Bourdieu’nün de yukarıda belirtilen yazarları tahakküm ilişkilerinde kendisinin teorisinden oldukça farklı birer açıklama getiren Willis, Hoggart gibi yazarların çalışmalarını Fransa’da tanıtması da kendisinin de benzer bir yönelime sahip olduğunu açık bir biçimde işaret etmektedir. *Language and Symbolic Power*’ın İngilizce versiyonunda Fransızca’sından farklı makaleleri bir araya getirerek editörlüğünü yapan John B. Thompson ve Bourdieu’nün özgünlüğünü siyasal alan ve sembolik iktidar bakımından ortaya koymaktadır. Bourdieu’nün sembolik şiddet teorisinin özgünlüğüne dikkat çeken Thompson’ın aynı zamanda yazarı olduğu *İdeoloji ve Modern Kültür* kitabında bir ideoloji kuramı geliştirmesi de dikkat çekmektedir. Aşağıda yer alan tespitler belki de Bourdieu ve Marksizm konusunda olması gerekeni ifade etmektedir:

“Nitekim toplumsal ilişkilerin sürdürülmesinin, toplumsal düzenin yeniden üretilmesinin yalnızca anlamın sembolik biçimlerde seferber edilmesi aracılığıyla mümkün olabileceğini iddia etmek niyetinde değilim. Bunu öne sürmek oldukça yanıltıcı olur. İleri sürmek istediğim şey, anlamın tahakküm ilişkilerine destek olacak şekilde seferber edilmesininin sistematik bir şekilde araştırmayı hak eden bir toplumsal görüngü olduğu, bu ilişkilerin muhafaza edilme biçimlerinin incelenmesinin ideoloji araştırmasının özel uzmanlık alanı olduğudur. Tahakküm ilişkilerinin başka yollarla da muhafaza edilebileceği gerçeği, bu diğer yolların da ideoloji biçimleri olarak görülmesi gerektiği anlamına gelmez... Şayet ideoloji kavramı işimize yarayacaksa, uygulama alanı sınırlı olmalıdır.. Önerdiğim bu sınırlamanın, anlamın güçle kesiştiği ya da tahakküm ilişkilerinin muhafaza edilebileceği tüm yolları kapsama gibi bir iddiası yoktur.”¹⁹¹

Thomson’ın bu tespiti mevcut çalışma için de geçerlidir. Bourdieu’nün sembolik şiddet kavramı belirli olguları analiz etmek için ideoloji ve hegemonya kavramlarından daha elverişlidir. Nitekim CHP’de adaylık süreçlerinden kaynaklanan tahakküm ilişkilerinin incelendiği bu çalışma boyunca da bu tespitin geçerliliği ortaya konacaktır. Ancak bu noktada Bourdieu’nün kendi çalışmasını

¹⁹⁰ Karl Mannheim, *İdeoloji ve Ütopya*, Çev. Mehmet Okyayuz, 3. Baskı, Ankara: Nika Yayınevi, 2016, s. 104.

¹⁹¹ John B. Thompson, s. 88.

başka teorik gelenekler, yaklaşımlar, ideolojiler bağlamında eritme girişimlerine karşı eleştirisine yer vermek gerekmektedir. İdeoloji ve hegemonya tartışmaları bağlamında Marksist geleneğin analizleri yadsınamasa da Bourdieu'nün kendisini bu gelenek içerisinde konumlandırmaya yönelik sözleri oldukça serttir:

“Çoğu zaman, daha makbul rakiplerin bazen bir çeşit karalamaya indirgedikleri (örneğin sınıflandırmaya yönelik hakaretlerle, "marksist", "bütüncü", "belirlenimci" vs gibi) sorgusunu, her alanda olduğu gibi, görünürlük elde etmek için kendine ait bir ürün ortaya koymaktan daha kestirme bir yol olarak gören telaşlı talipler arasından çıkan en indirgemeci eleştirilerin sahipleri... onlara, Descart'ı -bilindiği gibi- son derece sert bir biçimde eleştirmesine rağmen, Pascal'in cogito'yu Aziz Augustinus'a atfetmek isteyenlere cevaben söylediği ve sık sık alıntılanan şu sözünü hatırlatmak istiyorum: "Aslına bakılırsa, Descartes'ın bunu gerçek sahibi olmadığını söylemekten çok uzağım, her ne kadar bunu o büyük azizi okurken öğrenmiş olsa da; zira böyle bir kelimeyi öylesine, üzerine pek fazla ve pek derin düşünmeden yazmakla, bu kelimenin maddi ve manevi doğalar arasındaki ayrımı ispatlayan hayranlık verici bir dizi sonucunu görmek ve bunu, Descartes'in yaptığını söylediği gibi, bütün bir fiziğin sarsılmaz ve daimi bir ilkesi haline getirmek arasında ne büyük bir fark olduğunu biliyorum. Bu sebeple, iddia ettiği şeyi gerçekten başarıp başarmadığını incelemeye tabi tutmaksızın, öyle olduğunu varsayıyor ve bu varsayıma dayanarak diyorum ki bu kelimenin Descartes'ın yazılarındaki kullanımı ile onu laf arasında kullanmış olanların kullanımı arasındaki fark, hayat dolu güçlü bir adamla ölü bir adam arasındaki fark kadardır.”¹⁹²

Yani Bourdieu kendisinden önce ele alınan meselelere özgün, detaylı, sistematik, yapısal bütünlüğü olan, birbiriyle ilişkisi çerçevesinde anlam kazanan bir kavram setine sahip bir teori geliştirmiştir. Bourdieu'nün pratik teorisini herhangi bir ideoloji veya hegemonya akımı içerisine yerleştirerek veya marksizmin dağınık, bütünlük olmayan ve daha genel geçer önermelerinden yeni bir ideoloji kuramı oluşturarak mevcut çalışmanın araştırma sorusuna bir cevap verme çabasına girişmek mümkün değildir. Çünkü ortada ampirik bir araştırmaya teorik bir temel oluşturmak için bir araya getirilemeyecek devasa bir külliyat vardır. Castoriadis'in de tespit ettiği gibi:

“Toplum sorunu üzere kafa yoran kişinin, Marksizmle karşılaşması kaçınılmaz ve anidir. Bu durumda, karşılaşmadan söz etmek bile, bu sözcük olumsal ve dışsal bir olayı çağrıştırdığı ölçüde, bir tür abartı olur.

¹⁹² Bourdieu, 2015a, s. 79.

Tikel bir kuram ya da birkaç kişi tarafından vaaz edilen bir siyasal program olmaktan çıkan marksizm ...ancak, tam da bu nedenden ötürü, Marksizmden söz etmek olabilecek en güç girişimlerden biri haline geldi. Bir kez, öncelikle, biz kendimizi, bin bir biçimde, söz konusu şeyin içinde buluruz. Ve bu Marksizm, "gerçekleşmekle" ele avuca sığmaz oldu. Öyle ya söz etmemiz gereken hangi Marksizmdir? Krusçev'in ki mi, Mao Zedung'un ki mi, Togliatti'nin ki mi, Thorez'in ki mi? Castro'nun ki, Yugoslavların ki ya da Polonyalı revizyonistlerin ki mi? Yoksa Troçkistlerin ... Bordiguez'cilerin, ya da, tüm diğerlerini, yalnızca kendisinin sahip olduğu "hakiki" Marksizm ruhuna ihanetle suçlayan falanca aşırı sol grubun ki mi? Ortada yalnızca resmi Marksizmlerle muhalefetteki Marksizmlerin arasındaki uçurum değil, bir de, her biri kendisini tüm diğerlerini dışlar biçimde konumlandıran dev sayıda çeşitleme vardır.”¹⁹³

Tam da bu noktada soru güncellenerek bu çalışmanın sorunsalı açısından şu şekilde yeniden sorulabilir? Bourdieu'nün pratik teorisi dururken, Lukacs, Gramsci, Frankfurt okulu veya İngiliz kültürel marksizminin temsilcileri, Fransız yapısalcı marksizminin kurucu figürlerinden Althusser, Poulantzas veya başka geleneklerden bir seçki yaparak, CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesini analiz etmek mümkün müdür? Bu soruya verilebilecek cevap vurgulu bir hayırdır. Bourdieucü pratik teorisinin tek başına çalışmanın problematiğini analiz edebilecek yöntem ve kavram seti sunması sağladığı bir başka avantaj bakımından da önemlidir. Rakip teoriler ve açıklayıcı pratikler karşısında, özellikle de rasyonel seçim teorisi ve kültürel Marksizm karşısında Bourdieucü teorinin görece avantaj ve dezavantajlarını tartışırken¹⁹⁴ Gorski'nin de belirttiği gibi:

“Genel bir teorinin hem pratik hem teorik belli avantajları vardır. Pratik açıdan uzmanlar arasında diyaloga olanak tanıyan ortak bir dil sunar ve araştırma bulgularını kamusal söyleme taşımayı kolaylaştırır. Teorik açıdan toplumsal gerçeklik hakkında mantıksal olarak daha tutarlı temsiller üretir, bunlar birden fazla örtülü ontolojiden ziyade tek bir açık ontolojiye dayanan temsillerdir. Bu gibi avantajların önemli olduğunu düşünenler açısından gerçekte bu avantajları sağlayan sadece tek gerçek bir sosyolojik teori mevcuttur ve bu Bourdieu'nün pratiğin politik ekonomisi teorisi.”¹⁹⁵

¹⁹³ Cornelius Castoriadis, **Toplum İmgeleminde Kendini Nasıl Kurar: I. Cilt - Marksizm ve Devrimci Kuram**, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, ss. 15-6.

¹⁹⁴ Philip S. Gorski, “Sonuç: Bourdieucü Teori ve Tarihsel Analiz: Haritalar, Mekanizmalar ve Yöntemler” içinde **Bourdieu ve Tarihsel Analiz**, Der. Philip S. Gorski, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, 2015, s. 434.

¹⁹⁵ Ibid, ss. 486-7.

Yukarıda ana hatları çizilen teorik çerçeveden hareketle Bourdieucü teori bu çalışma kapsamında hem klasik elit teorisyenleri hem de Marksist ideoloji ve hegemonya kavramlarının içerimlerinden farklı olduğu teziyle kullanılacaktır. Sorunsalın Bourdieucü bir perspektiften analizinin toplumsal ve siyasal teori literatürüne de katkı yapacağı düşüncesinden hareketle böyle bir yöntem izlendiği belirtilmelidir. Yeni yeni filizlenen milletvekili adaylarının belirlenmesi üzerine literatüre pratik teorisinin sağladığı bahsi geçen bu katkılar bu literatürün kullandığı teorik çerçevelerin yok denebilecek kadar az olduğu göz önünde bulundurulduğunda oldukça elverişli imkanlar sunmaktadır.

Sonuç olarak Bourdieu için tahakküm alana özgüdür. Ona göre her biri özerk olan güç ve mücadele alanları tahakküm eden ve edilenleriyle özgül bir mantığa sahiptir. Hem Türkiye genelinde makro düzey verilerden yararlanarak oluşturulan çoklu mütakabiliyet analizi tekniğiyle hem de yerel siyasal alan olarak CHP'nin Kırklareli örgütlenmesinin işleyişindeki iktidar/tahakküm ilişkilerine odaklanan bu çalışma Bourdieu'nün yukarıda ana hatları çizilen perspektifinden yararlanmaktadır. Bu çalışma, aday belirleme yönteminin değişmesine rağmen, benzer kişilerin genel merkez, delegeler ve üyeler tarafından milletvekilliği adaylığı için seçilmesi ve profesyoneller dışında (çoğunlukla) sıradan bir parti üyesinin bu pozisyon için başvurmamasının Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramıyla açıklanabileceğini iddia etmektedir. Bu çalışmanın iddiası, *“Vekaletin teşvik ettiği yanlış tanınmanın etkisiyle parti profesyonellerinin, herhangi bir etkin aşılama ve ikna çalışması içermeksizin, veya ideolojik mistifikasyona ihtiyaç duymaksızın kendilerini seçen aktörlerin işbirliğiyle aynı makamlar için yarıştığı ve aday gösterildiği”* yönündedir. Bourdieu, alan konusunda en derinlikli çalışması olan Sanatın Kuralları'nda bir alanın olası geleceğinin, her an alanın yapısına kazılı olduğunu, ancak, her failin kendi geleceğini - böylelikle alanın gelecekteki oluşumuna katkıda bulunarak- sahip olduğu güçler ve alan içerisinde nesnel olarak kazılı olasılar arasındaki ilişkiye göre belirlenen, nesnel potansiyellikleri gerçekleştirerek oluşturduğunu belirtmektedir.¹⁹⁶ Bu çalışmada partili profesyonellerin kendiliğinden, ikna, aşılama vs. olmaksızın ön plana çıkmasının ardında bu mantığın olduğu ileri sürülmektedir. Elbette yerel düzeydeki diğer partili aktörlerin de örtülü bir suç ortaklığını içerisine girdiğini de vurgulayarak. Bu mantık tahakküm ilişkisini “nesnel yapıların nesnelliğinde”

---

¹⁹⁶ Bourdieu, 2006b, s. 272.

kurmaktadır. Böylece çalışma boyunca farklı düzeydeki partili aktörlerin algı, beğeni, değerlendirme şemaları, toplumsal yörüngeleri, bedenselleşmiş yatkinlikleri, sınıfsal durumları, uğruna mücadele ettikleri ve mücadelede bir araç olarak kullandıkları sermayeleri, alan içerisindeki olasılar uzamı, alan içerisindeki hiyerarşik ve yatay ilişkiler, meşruiyet tekeli mücadeleleri, aktörlerin kendilerini farklılaştırma stratejileri, alan içi mücadeleye alan dışından getirilen kaynakların varlığı meselesi gibi temalara yer verilecektir. Bourdieu'yü epistemolojik ve kavramsal çerçevesi ile rakip teoriler karşısında konumladırdıktan sonra, CHP'de milletvekili adaylığının belirlemesi sürecinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerini siyasal elitler ve parti içi demokrasi literatürü bağlamında konumlandırmak gerekmektedir. CHP'de adaylığın farklı görünümüne geçmeden önce Bourdieu, CHP'de adaylık mücadelelerini hangi açılardan teorileştirmeye olanak sağladığı sorusuna cevap vermek bu bağlamda izlenmesi gereken doğru bir strateji olacaktır. Aşağıda yer alan Bourdieücü pratik teorisine dair genel bir değerlendirme, CHP'de adaylık mücadelelerinde bu teorinin neden ve nasıl işlemselleştirildiğine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

1.4. Genel Değerlendirme: “Pratik Teorisi”ni CHP’de Adaylık Mücadeleleri Bağlamında Konumlandırma

Best ve Edinger'in, aday devşirme sürecinin arz ve talep modelini birleştiren bir kavramsal çerçeveye sahip çalışmalarında kilit kavramlar, içsel olarak birbirine karşıt süreçler olarak “demokratikleşme” ve “profesyonelleşme”dir. Bunlar birbirlerine karşıttır çünkü demokratikleşme siyasal katılım kanallarının açılmasını ve daha fazla toplumsal grubun yasama organlarında temsil edilmesini nitelerken, profesyonelleşme aday devşirilenlerin içerdeki ve dışardakiler ayrımını arttırdıkları ve alana-özgü standart ve rutinler kurmaya eğilimli oldukları süreçlerden bahsetmektedir. Yazarların araştırma projesinde dile getirdikleri varsayım, incelenen tüm ülkelerde artan düzeyde hem demokratikleşme hem de profesyonelleşmenin bulunacağıdır.¹⁹⁷ Gerçekten de CHP'de adaylık mücadelesinin tarihsel görünümü, ilerleyen kısımlarda gerçekleştirilecek analizin de açığa çıkaracağı üzere, bu iddiayı doğrulamaktadır. Tek parti döneminin sonlarından itibaren, tek dereceli seçim, gizli

¹⁹⁷ Heinrich Best & Michael Edinger, “Converging Representative Elites in Europe? An Introduction to the EurElite Project”, *Czech Sociological Review*, 2005, vol:41, pp. 499–510, p. 501.

oy ve açık sayım gibi kuralların yürürlüğe girmesiyle TBMM üyeliğine seçilme toplumun farklı kesimlerine açık hale gelmiştir. Ancak bu çalışmanın CHP özelinde ortaya koyacağı üzere adaylığa başvuran ve milletvekili seçilenler kendi içinde homojen bir grup görünümü sergilemektedir. Bu çalışmada işaret edilen siyaset profesyonelleri olarak görülen eyleycilerin standart ve rutin bir biçimde yeniden üretildiği bir manzaranın varlığı yazarların “profesyonelleşme” ile kastettikleri süreçle örtüşmektedir.

Yakın bir zamanda yayımlanan başka bir çalışmada da “demokratikleşme” ve “profesyonelleşme” ile ilgili benzer tespitler dikkat çekmektedir: Sadece üretim ve dağıtım dayalı ekonomik faaliyet geçmişi olanların (girişimciler, yöneticiler, işçiler ve çiftçiler gibi) aşamalı olarak milletvekili saflarından dışlanması ve bununla ilişkili olarak belirli bir süre için baskı grubu örgütlerinin ve partilerin temsilcilerinin ve daha fazla sayıda kamu görevlisi ve bölgesel makamların sıralı ve eş zamanlı birikimi ve *artan bir biçimde yarışmacıların parti hiyerarşileri kademelerinin daha fazla parçası olması durumu bu yöne işaret etmektedir.*¹⁹⁸ Cotta ve Best’in bu uzun erimli elit dönüşümleri ve aday devşirme kalıpları ile ilgili olarak bazı gelişim kalıplarına dikkat çektikleri görülmektedir. Yazarlara göre, Avrupa’daki parlamenter aday devşirme kalıplarının uzun vadeli değişimini, tutarlı, homojen, eş-zamanlı ve aşamalı bir “modernleşme” süreci olarak tanımlamak uygun değilse de aynı zamanda tek yönlü bazı gelişim modellerinin var olduğu görülmüştür.¹⁹⁹ Bu gelişim modelinde, asalet ve diğer geleneksel olarak “kayda değer” özelliklerin azalması, devir hızının sabitleşmesi, partizan ve seçimsel arka planda artış siyasal profesyonelleşmenin uzun vadeli etkilerinin kesin bir değerlendirmesine yol açmıştır.²⁰⁰

Siyasal profesyonelleşme ya da başka bir deyişle artan bir biçimde yarışmacıların daha fazla parti kademelerinin bir parçası olma durumu hangi gelişmelerin sonucudur? Aşağıda yer alan Cotta’nın bir başka çalışmasındaki tespitleri demokratik rejimlerde profesyonelleşme olgusuna dair yukarıda yer alan görüşleri tamamlayıcı bazı noktalara işaret etmektedir:

¹⁹⁸ Maurizio Cotta & Heinrich Best “Parliamentary Representatives From Early Democratization to the Age of Consolidated Democracy: National Variations and International Convergence in a Long-term Perspective”, in **Democratic Representation in Europe. Diversity, Change and Convergence**, Maurizio Cotta & Heinrich Best (eds.), Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 1-23, p. 14.

¹⁹⁹ Ibid, p.13.

²⁰⁰ Luca Verzichelli, “Elite Circulation and Stability”, in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Heinrich Best & John Highley (eds.), London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 573-592, p. 582.

“Siyasal elitlerin kurumlara güçlü bir şekilde bağlı olma eğiliminde olduğu demokratik rejimlerde, seçim prosedürlerinin, parti örgütlerinin ve bunların aday seçimindeki etkilerine ilave olarak açık bir biçimde seçmenlerin değişen eğilimlerinin birleşik etkisi, elitlerin yenilenmesinin oranı ve niteliğini kontrol eder. Güçlü bir biçimde yerleşik parti sistemi ve aday devşirmenin yapılandırıcı mekanizmalarıyla da görelî olarak yenilenme oranları temsili elitlerin istikrarlı bir iç çemberiyle sonuçlanmasıyla normal olarak sınırlı olacaktır.”²⁰¹

Cotta'nın tespitleri, CHP'de farklı aday belirleme yöntemlerinin kullanılmasına rağmen aday ve milletvekili kompozisyonlarının ezici bir çoğunlukla parti profesyonellerinden oluşmasının ya da başka bir deyişle homojen bir grubun istikrarlı bir yeniden üretimiyle sonuçlanmasının nedenlerine dair çok katmanlı makro düzey bir analize temel oluşturabilir. SPK, Milletvekili Seçimi Kanunu gibi yasal düzenlemelerin eyleyicilerin özgürlükler ve kısıtlılıklar evreninin sınırlarını çizmesi, partilere aday belirleme sürecinde tanınan yetkiler, partili eyleyicilerin örgütlü hareket edebilme kapasitelerine dayanarak seçimsel prosedürleri kendi lehlerine döndürebilme potansiyeline sahip olmaları gibi durumların birleşik etkisi CHP'de aday belirleme yönteminin değişmesine rağmen homojen bir parti profesyoneli grubunun seçilmesine yol açmaktadır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde incelenen tarihsel bağlam ve Türkiye genelinde istatistiki verilere dayanan aday belirleme sürecinin analizi Cotta'nın tespitinin haklılığını gözler önüne sermektedir. Ancak Cotta'nın tespitleri, makro düzeyde betimsel bir analizin yapılmasına olanak sağlasa da mikro düzeyde meşruiyet ilişkilerinin kurulmasının analizi için gerekli teorik araçlara sahip değildir. Kırklareli vakasında meşruiyet ilişkilerinin adaylık mücadeleleri bağlamında kurulmasının bir analizi, yine Cotta'nın mükemmel şekilde vurguladığı gibi yapılandırıcı makro düzey mekanizmalarla birlikte düşünülmelidir. Bu çalışmada, makro ve mikro düzey arasındaki bağlantıyı eklemleyebilme becerisine sahip olduğu için Bourdieu'nün yapısal inşacı perspektifinden yararlanılmaktadır.

Bourdieu'cü pratik teorisi, CHP'de adaylık mücadelelerini analiz etmede araştırmacılara alternatif araçlar sunma hünerine sahiptir. CHP'de aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin siyasi kariyeri, yine ilerideki analizlerden de ortaya çıkacağı üzere belirli kariyer tipolojilerini öne çıkarmaktadır. Gaxie'nin politik kariyer

²⁰¹ Maurizio Cotta, “Elite Dynamics and Dilemmas”, in Best & Highley (eds.), 2018, pp.565-572, p. 567.

üzerine üç tipin varlığına dikkat çektiği makalesine tam da bu noktada başvurmak gerekmektedir. Gaxie'ye göre, siyasi kariyer, birkaç tür siyasi yükseliş olmasına rağmen *cursus honorum*²⁰² olarak yapılanmıştır:

“Birinci ideal tip, ilk olarak genellikle şehir ya da bölge meclisi üyesi, sonrasında belediye başkanı ya da bölge ya da il meclisinin başkanı olarak yerel düzeyde; sonrasında ilk olarak aktif önemli görevi olmayan bir parlamento üyesi, sonrasında parlamento lideri ve bazen de hükümet üyesi olarak seçim yoluyla yükselmiştir. İkinci tür ideal tip, parti hiyerarşisinde yerelden il ya da bölgeye ve son olarak da ulusal düzeyde bir yükselmiştir. Üçüncü tip ise daha yenidir. Gençler, milletvekillerine, belediye başkanlarına, bölgesel meclislerin başkanlarına ya da bakanlarına üniversite çalışmalarından hemen ya da kısa bir süre sonra danışman olarak işe alınırlar. Gençleri işe alan liderler, bir yerel ya da genel seçimde onların adaylıklarını teşvik edebilirler ve böylelikle içlerinden bazıları siyasi hiyerarşi içerisinde ilerleyebilirler.”²⁰³

Bu çalışma, CHP’de aday gösterilen ve milletvekili seçilenler arasında Gaxie’nin yukarıda tanımlanan ideal tiplere benzer siyasi kariyerleri olan kişilerin varlığını ortaya koymaktadır. Ancak, bu çalışmanın bulguları daha net bir aday ve milletvekili profili çizmek amacıyla bu ideal tiplerin birleştirilmesine dönük bir analize ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. CHP’nin tek parti dönemi hariç tutulduğunda siyasi kariyer açısından ideal tip, parti hiyerarşisinde yerel ve ulusal düzeyde yükseliş sonrası aday gösterilme ve milletvekili seçilmez. İlerleyen kısımlarda detaylı olarak incelenecek çoklu müttekabiliyet analizi diyagramları, parti hiyerarşisi içerisinde aşamalı bir siyasi kariyere sahip olmanın aday gösterilmek ve milletvekili seçilebilmek için elzem olduğunu gözler önüne sermektedir. Her ne kadar ilçe başkanlığından, belediye meclis üyeliğine yükselen ya da belediye başkanlığına seçildikten sonra milletvekili adayı olarak gösterilen kişilerin varlığından söz edilebilse de CHP’de milletvekili adaylığı için görülen yaygın örüntü parti kademelerinde aşamalı bir yükseliş sonrası seçimle gelinen makamlar için aday gösterilmez. Bourdieucü pratik teorisi militanlık sermayesi üzerinden sembolik sermayenin yaratılması bağlamında bahsi geçen bu ideal tipler arasında geçişlere dayanan siyasi kariyerleri teorileştirmeye olanak sağlamaktadır.

²⁰² *Cursus honorum*, Roma Cumhuriyeti ve İmparatorluğun erken döneminde Kamu yönetimine talip olan politikacıların ardışık olarak üstlenmek durumunda oldukları kamusal görev düzeni, Ayrıntılı bilgi için bkz, https://tr.wikipedia.org/wiki/Cursus_honorum, (Erişim tarihi, 15 Ocak 2019)

²⁰³ Daniel Gaxie, “Political and Social Backgrounds of Political Elites”, in Best & Highley (eds.), 2018, pp. 489-507, pp. 491-492.

Bourdieu'nün yapısal inşacı perspektifinin bu çalışmada kullanılmasının bir başka gerekçesi, farklı yöntemlerin varlığında, CHP'de adaylık mücadelesinin nasıl bir görünüm sergilediğini istatistiki araçlarla ortaya koyma hünerine sahip olmasıdır. Yakın bir zamanda yayınlanan bir çalışmada farklı elitleri incelemek için araştırma yöntemlerinin çeşitliliği vurgulanmaktadır. En yaygın kullanılan, meziyetleri kusurları, bir meselenin içyüzünü kavrama yetenekleri ile ilgili farklı yöntemlerden bahsedilen bu çalışmada siyasal elit çalışmaları için bulanık mantık sınıflamaları, toplumsal ağ analizi, sağ kalım analizi, zaman serileri analizi, dizi analizi vb. yöntemlere dikkat çekilmektedir.²⁰⁴ Siyasal elitler ve parti içi demokrasi literatürü üzerine yürütülen araştırmalarda çoklu mütekabiliyet analizi tekniğinin yaygın kullanılan ve aşına olunan bir istatistiki araç olmadığı görülmektedir. Bu çalışma çoklu mütekabiliyet analizi tekniğini, 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde aday gösterilen ve milletvekili seçilen 1650 kişiyi niteleyen 32 farklı kategorik değişkeni barındıran bir devasa veri setine dayanarak kullanmakta ve aday belirleme yönteminin bir değişiklik yaratmadığını ortaya koymaktadır.

Yukarıda bahsedilen makro ve mikro düzey olguları yapısal olarak bütünleştirilmiş aynı teorik çerçeveden ve bu teoriyle birlikte kullanılan istatistiki araçlardan da yararlanarak analiz etmek, siyasal elitler ve parti içi demokrasi literatürüne mütevazı düzeyde bir katkı sağlamak için elverişli fırsatlar sunmaktadır. Rodriguez ve Daloz'un tespitleri, Bourdieücü teorinin literatüre sağlayabileceği katkıları tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Yazarlar, elit araştırmalarının, anketleri daha derin mikro stratejilerle birleştiren karma yöntemli bir yaklaşımdan elde edilecek her şeye sahip olduğunu iddia etmektedir.²⁰⁵ Bu çalışmada Bourdieücü perspektiften makro düzey niceliksel analiz, mikro düzey etnografik araştırmanın bulgularıyla birlikte kullanılmıştır. Yine yazarlara göre yeni verilere erişim, bununla birlikte, teori ve tekniklerin paralel bir şekilde gelişmemesi halinde teorik temellerin aleyhine ampirik beklentilerin enflasyonuna yol açma tehlikesine sahiptir.²⁰⁶ Bourdieücü pratik teorisi, bünyesinde barındırdığı kavramsal ve teorik cephanelikle istatistiki teknikleri bir arada kullanmasıyla bu tehlikeye düşmeme imkanına sahiptir. Rodriguez ve Daloz'un farklı yöntemler ve büyük verilerin titiz analizini bir araya getiren, teorik bir biçimde temellendirilmiş yeni tekniklerin kullanımının, elit

²⁰⁴ Elena Semenova, "Research Methods for Studying Elites", in Best & Highley (eds.), London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 71-77.

²⁰⁵ Jean Rodriguez-Teruel & Jean-Pascal Daloz, "Surveying and Observing Political Elites", in Best & Highley (eds.), 2018, pp. 93-113, p. 107.

²⁰⁶ Ibid, p. 108.

araştırmaları için yeni bir altın çağa zemin hazırlayabileceği²⁰⁷ yönündeki tespiti önemlidir. Bourdieu'nün pratik teorisinin, bu altın çağa gidişin yollarını döşemede mütevazı bir katkı sağlayabileceğini bu çalışma ilerleyen kısımlardaki analizlerle birçok yönden göstermiştir. Feminist literatürün önde gelen isimlerinden Toril Moi'nın bir feminist için Bourdieu'nün teorik yaklaşımının taşıdığı avantajlara dair aşağıda yer alan tespitine yer vermek ve sonrasında bu avantajları analoji yoluyla CHP'de adaylık mücadeleleri bağlamında düşünmek, bu teorik yaklaşımın yapacağı mütevazı katkıyı açığa çıkarabilir:

“Bir feminist için, Bourdieu'nün mikro-teorik yaklaşımının bir diğer büyük avantajı, günlük yaşamın en sıradan ayrıntılarını analizlerimize eklememize olanak sağlamasıdır... Bourdieu'yu okuduktan sonra artık gündelik yaşamın tek düze detaylarını iktidarın daha genel bir toplumsal analiziyle ilişkilendirmenin mümkün olduğuna güveniyorum... Yine Bourdieu'nün gündelik yaşama teorik bir ilgi duyan tek düşünür olduğunu iddia etmediğimi vurgulamak gerekebilir. Bununla birlikte, iddia ettiğim, Simone de Beauvoir'a olan tutkuyla, restoranlarda balık yeme eğilimim ve verili bir toplumsal alandaki özel konumumla oldukça karmaşık, ancak oldukça somut ve spesifik bağlantılar kurmamı sağlayan bir başka teorik formasyon bilmediğimdir.”²⁰⁸

Moi'nın bu tespitlerini CHP'de adaylık mücadeleleri bağlamında değerlendirmek Bourdieu'nün teorik yaklaşımın avantajlarını ve özgünlüğünü görmeye olanak sağlayabilir. Bourdieu'nün yaklaşımı, tek parti döneminde CHP'de parti alanının aygıtlaşma eğilimini, sonrasında parti alanının oluşumunu, farklı seçimsel prosedürlerin varlığında eyleyicilerin stratejilerini, adayların farklı türde sermayelerini meşruiyet ilişkileri bağlamında nasıl mobilize ettiklerini, parti alanının işleyişine dışsal bir müdahalenin (12 Eylül askeri darbesi örneğinde olduğu gibi), nasıl kırılmalar, yer değiştirmeler yarattığını, farklı aday belirleme yönteminin aday ve milletvekili kompozisyonunu nasıl etkilediğinin istatistiki olarak gösterimini, meşruiyet ilişkilerinin kurulması için nasıl bir sembolik emek sürecinin gerektiğini aynı anda, kendi kavramsal repertuarının ve teorik öncüllerinin bütünselliği çerçevesinde inceleyebilmeye olanak sağlamaktadır. Daha somut örnekler vermek gerekirse, CHP İstanbul teşkilatında siyasi kariyer sahibi Nermin Neftçi'nin 1965'te Milli Bakiye Sistemi dolayısıyla, Muş'tan milletvekili seçilmesi, uluslararası bir avukatlık kariyeri olan Üntaç Güner'in Kırklareli ön seçiminde en düşük oyu alması, köy ziyaretlerine giderken trenkot giymemeye, gözlük takmamaya dikkat eden bir

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Toril Moi, “Appropriating Bourdieu: Feminist Theory and Pierre Bourdieu's Sociology of Culture”, *New Literary History*, 1991, Vol:22, no:4, pp. 1017-1049, pp. 1019-1020.

aday adayının varlığı, ön seçimlerin yapılacağını düşünen bir aday adayının köyleri daha rahat dolaşmak için satın aldığı kamyoneti parti genel merkezinden aldığı ön seçimlerin uygulanmayacağı yönündeki bilgiye dayanarak satması, bir milletvekilinin seçildiği bir seçim bölgesinde, bir bakanın CHP'nin aday listesinin en başında yer alması nedeniyle aday adaylığına başvuran hiç kimsenin olmaması Bourdieu'nün pratik teorisinin kavram setiyle incelenmiştir. Tüm bu örnekler, pratik teorisinin bu çalışmada CHP'de adaylık mücadelesinde nasıl bir epistemolojik platform oluşturduğunu göstermek için yeterlidir.

Son olarak Bourdieücü toplumsal teori hakkında oldukça sert eleştiriler getiren Ranciere'in görüşlerine dikkat çekmek gerekmektedir. Bourdieücü pratik teorisinin rakip teoriler karşısında ne tarz üstünlükler, avantajlar, kavramsal ve metodolojik araçlar, titizlikle hazırlanmış niceliksel verilere dayanan makro düzey istatistiksel analizler (çoklu mütekabiliyet analizi) sunmaya elverişli olduğu ortaya konulduktan sonra son bir söz Ranciere'in Bourdieu'ye getirdiği "sosyolog-kral" yakıştırması için söylenmelidir.²⁰⁹ Böylelikle, Bourdieücü pratik teorisiyle, bu çalışma kapsamında CHP'de adaylık mücadelesini yeterli bir açıklık ve detay setiyle bir bütün olarak ele alan ikna edici analizlerin nasıl yapılabileceği ile ilerlemek mümkün görünmektedir.

²⁰⁹ Ranciere'in Bourdieu'nün pratik teorisi hakkındaki sözleri oldukça serttir: "böylelikle şekillenen, bir kurallar sözlüğü ya da vestiyer muhabbeti seçkisi değil, pratiklerin bilimi olan bir sosyolojinin mekanı çizilir. Kurallar ve hamlelerle birlikte oyuncuların kanılarını, oyunun etnolojik olarak nesnelleştirilmesini ve etnoloğun nesnelleştirilmesini içeren toptan oyun bilimi." Jacques Rancière (2013), **Filozof ve Yoksulları**, Aziz Ufuk Kılıç(çev.), İstanbul:Metis Yayınları,2013, s.218. Derek Robbins, Ranciere'in Bourdieu'nün analizleri ve politik eylemlerine dönük karşıt yargısının, Bourdieu'nün bilimi eylem halinde yapma, teorileştirme faaliyetinin ön varsayımlarını açık hale getirme şeklindeki toplumsal teoriye genel katkılardan ziyade, pratik performansını kabul etmesindeki isteksizliğinden doğduğunu ileri sürmektedir. Derek Robbins, "Pierre Bourdieu and Jacques Rancière on Art/Aesthetics and Politics: the Origins of Disagreement, 1963-1985", **The British Journal of Sociology**, 2015, vol:66, no:4, pp.738-758, p.756. Robbins'in bahsettiği, Ranciere'in de görmekte zorluk çektiği teorik öncüllerden biri Bourdieu'nün "katılımcı nesnelleştirme" üzerine analizidir. Bourdieu, "katılımcı nesnelleştirme" ile, nesnelleştirme öznesinin nesnelleştirmesini, öznenin analizini – kısacası araştırmacının kendisini kastetmektedir. Bourdieu'ye göre, "bir kimse onlar (araştırmanın özneleri) hakkında kabaca konuşmak gerekirse, ne yaptıklarını bilmediklerini söyleyebilir (en azından benim bir analist ve gözlemci olarak bunu bilmek için çabaladığım anlamda). İnsanlar kafalarında pratiklerinin gözlemleyerek çekip çıkarmaya çabaladığım bilimsel gerçekliğine sahip değildir... Dahası, asla onlara bir antropolog olarak yöneldiğimde kendime sorduğum soruları normalde kendilerine sormazlar". Pierre Bourdieu, "Participant Objectivation", **Journal of Royal Anthropology Institute**, 2003, vol: 9, pp. 281-294, p. 288. Bu çalışma, ön seçimlerin sanıldığı aksine CHP'nin aday ve milletvekili kompozisyonunda değişiklik yaratmadığını iddia etmektedir. Çalışma boyunca kullanılan Bourdieücü pratik teorisi bu iddianın bilimsel olarak nasıl temellendirilebileceğini tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Ranciere'in iddiasının aksine, Bourdieücü pratik teorisi bir kurallar sözlüğü ya da vestiyer muhabbeti seçkisi değildir. Ranciere'in Bourdieücü teoride zayıflık olarak gördüğü şey, Bourdieu'nün pratik teorisinin teorik, kavramsal ve epistemolojik açıdan üstün olan özelliklerdir. Bu çalışma, çalışma boyunca açığa çıkacağı üzere, bu üstünlükler aracılığıyla CHP'de adaylık süreçlerini çok katmanlı bir biçimde analiz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE CHP'DE MİLLETVEKİLİ ADAYLIĞI

2.1 Milletvekili Adaylarının Belirlenmesine Yönelik Hukuksal Düzenlemeler

Cumhuriyet Halk Partisi'nde milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada, alanda mücadele eden eyleyicilerin ne tür bir yapısal ve tarihsel bağlam içerisinde hareket ettiklerini ortaya koymak gerekmektedir. Cotta'nın da yukarıda bahsettiğine benzer şekilde seçimsel prosedürler, yapılandırıcı mekanizmalar ve yasal düzenlemeler nedeniyle eyleyiciler dilediklerini özgürce yapabilecekleri bir alan içerisinde konumlanmamaktadır. Bourdieu'nün yapısal inşacı perspektifinde, alan ve habitusun karşılaşmasına vurgu yapan, eylemin hem yapısal hem de iradi boyutlarını anlamada anahtar bir konuma sahip “olasıların uzamı” kavramı, eylemin sınırlılıklarının nasıl bir toplumsal evren dahilinde ortaya çıktığını açıklamaktadır. Bourdieu'nün yazınsal alan bağlamında olasıların uzamı kavramı aşağıda yer alan tespitleriyle siyasi alan arasında analogi kurulabilir:

“Bu olasıların uzamı, alanın mantığını ve gerekliliğini bir tür *tarihsel aşkınlık*, bir toplumsal algılama ve değerlendirme kategorileri dizgesi, olasılık ve geçerliğin toplumsal koşulları olarak içselleştirmiş herkese kendini kabul ettirir. Tür, okul, yaklaşım, biçim kavramları gibi, bu toplumsal koşullar da düşünülebilirle düşünülemez evrenini, daha açık bir anlatımla hem belli bir anda *düşünülebilecek* ve *gerçekleştirilebilecek potansiyelliklerin sonlu evrenini – özgürlük- hem de bu potansiyellikler içinde yapılması ve düşünülmesi gereken şeyin belirlediği zorlamalar dizgesini –gereklilik-tanımlar ve sınırlandırır.*²¹⁰

Mevcut çalışmanın sorunsalı kapsamında bu bölümde “*olasıların uzamını*” belirleyen *sonluluk evreni ile zorlamalar dizgeleri*, gerek kanunlar gerekse de parti tüzük ve yönetmelikleri gibi hukuksal düzenlemelerle ortaya konmaya çalışılacaktır.

²¹⁰ Bourdieu, 2006b, ss. 360-1. Ancak bu yapılmış dünya anlayışı Bourdieu'nün daha yakın tarihli eserlerinde biraz daha yumuşatılır. Vanderberghe de benzer şekilde Bourdieu'nün çalışmasında aşırı determinizmin giderek zayıfladığı vurgulayarak, “her ne kadar habitusun “üretken kapasite”siyle ilgili Chomskyci tınılar başından beri varlık gösterse de, habitusun aktif, doğaçlamacı, yenilikçi ve hatta yaratıcı doğasının vurgunun nispeten yeni” olduğundan bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Vanderberghe , p. 50. Alan içerisindeki mücadelede habitusun eyleyicilerin “üretken kapasitesi”ni en üst sınırlara kadar ne kadar zorladıklarına çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sıklıkla yer verilecektir.

Yasal düzenlemeler ve parti içi meseleleri düzenleyen kurallar eyleyicilerin yapılanmış bir siyasal alan içerisindeki konumlarının ve manevra kabiliyetlerinin anlaşılabilmesi için elzemdir. Bourdieu'nun de belirttiği gibi, “her konum, öteki konumlarla sürdürdüğü nesnel bağlantıya ya da başka bir anlatımla özelliklerin bütünsel dağılımına ilişkin yapı içinde, konumun öteki konumlar içindeki yerini saptamaya yarayan ayırt edici özellikler dizgesi aracılığıyla tanımlanır”.²¹¹ Nitekim bu yapılandırıcı mekanizmalar, kurallar, prosedürler eyleyicilerin parti alanı ya da daha genel olarak siyasal alan içerisindeki konumları ile birlikte düşünüldüğünde, ilerideki analizlerde ortaya çıkacağı üzere farklı unsurlarla bir araya geldiğinde CHP’de ezici çoğunluğunu parti profesyonellerinin oluşturduğu bir yeniden üretim sürecine neden olmaktadır. Bu bağlamda izleyen kısımda ilk olarak Türkiye’de milletvekili adaylarının belirlenmesinin tarihsel süreç içerisinde nasıl bir değişim geçirdiği, meclis tutanaklarından faydalanarak ele alınacaktır.

Türkiye’de milletvekili adaylarının belirlenmesi, *Siyasi Partiler Kanunu*, *Milletvekili Seçimi Kanunu ve Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun* olmak üzere üç temel kanunla düzenlenmektedir. Aday belirleme süreci kanun koyucular tarafından partilerin bir iç meselesi olarak görüldüğünden, bu husustaki kurallar temelde SPK bünyesinde düzenlenmektedir. 1965 tarihli ve 648 sayılı SPK’de 29-51. maddeleri kapsayan 7. bölümde “Adayların Tespiti” başlığıyla yer alan düzenlemeler varlığını 12 Eylül 1980 darbesine kadar sürdürdü. Darbe sonrası dönemde Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi birlikteliğiyle hazırlanan 1983 tarihli 2820 sayılı yeni SPK’de ise yine 36-52. maddeleri kapsayan 7. bölümde “Siyasi Partilerin Seçimlere Katılması ve Adayların Tespiti” başlığı altında düzenlemeler yapıldı. Bu kurallar günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir. Diğer iki kanundan biri olan Milletvekili Seçimi Kanunu ise “oy pusulaları”, “tercihli oy”, “siyasi parti adaylarından seçilenlerin tespiti” gibi daha spesifik düzenlemeleri kapsamaktadır. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ise seçimlerle ilgili teknik meseleleri düzenlemektedir.

Doğrudan ve dolaylı olmak üzere aday belirleme sürecine etki eden çok sayıda faktör söz konusudur. Farklı seçim sistemleri, seçimlerde karma-blok liste kullanılması, tercihli oy, siyasi partilerin hangi yöntemi kullanacağını belirlemesi (ön seçim, merkez yoklaması, aday yoklaması gibi), aday belirleme süreçlerinde

²¹¹ Bourdieu, 2006b, s. 354.

kimlerin oy kullanma hakkına sahip olduğu (kayıtlı üyelerin tamamı, delegeler, genel merkez organları), bu seçimlerde aday adayları listesinde kaç kişiye zorunlu olarak oy verileceği, oy kullanacak üyelerin ve/veya delegelerin kaydının nasıl tutulacağı- itirazların nasıl çözüme kavuşturulacağı, seçimlerin yargısal denetime tabi olup olmayacağı, kimlerin aday olarak başvurabileceği, ceza ve yaptırımların nasıl düzenleneceği gibi konuların tamamı milletvekili adaylarının belirlenmesinde sonuçları yakından etkilemektedir. Bahsi geçen bu faktörlerin tamamı bir seçim döneminde uygulanacak kuralların genel çerçevesini oluşturmaktadır. Aşağıda cumhuriyetin kuruluşundan günümüze geline tarihsel süreç içerisinde milletvekili adaylarının belirlenmesinin nasıl bir hukuki düzenlemeye tabi tutulduğu ele alınacaktır.²¹²

Yasal düzenlemeler ve meclis tutanaklarında bu düzenlemelerin ele alınış tarzının detaylı bir analizi için birtakım gerekçeler söz konusudur. İlk neden hem gündelik hem de akademik kullanımlarda sıradan insanlar, partililer ve konu üzerine çalışan akademisyenler arasında sıklıkla gözlemlenen bir kavram karmaşasıdır. Bu durumu açıklığa kavuşturmak amacıyla bazı örnekler verilebilir. CHP'nin 2001 tarihli tüzüğüne göre (md. 58) *“TBMM seçimleri için adayların belirlenmesinde ön seçim, aday yoklaması ve merkez yoklaması yöntemleri uygulanabilir. A) Ön seçim, partiye yazılı üyelerin katılımı ile yapılır (SPK Md 36) B) Aday yoklaması partide belirli görevlere seçilmiş olan delegelerin katılımı ile yapılır. Aday yoklamasında seçmen olacak parti görevlileri ve üyeleri yönetmelikle belirlenir.”*²¹³ Tüzük kuralları böyleyken CHP Parti Meclisi'nin kurultaya sunmak üzere hazırladığı 30. Olağan Kurultay Raporu'ndaki, *“3 Kasım 2002 milletvekili genel seçimleri için adaylar, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale, Uşak, Erzincan, Sinop, Amasya, Kırşehir, Sakarya, Gaziantep illerinde ilçe kongre delegelerinin katılımı ile yapılan ön seçimlerle belirlenmiştir”* yazmaktadır.²¹⁴ Görüldüğü üzere partinin en yetkili organı tarafından hazırlanan raporda dahi hatalar göze çarpmaktadır. Bahsi geçen illerde

²¹² Hukuksal düzenlemelerin nasıl bir tarihsel değişim izlediğine yönelik mükemmel bir çalışma için bkz. Tarhan Erdem (2013), **Yasama Meclisi Üyeleri Seçimi ve Siyasi Partiler Kanunları: 1876-2013**, İstanbul: Doğan Kitap. Bu çalışmada 1876 yılından itibaren yasama meclisi üyelerinin seçimine yönelik kanunlar hem kabul edildikleri ilk haller ve hem de bu kanunların yıllar itibariyle geçirdikleri değişikliklerle kronolojik olarak verilmektedir. Erdem bu çalışmasıyla, araştırmacıları emek yoğun bir faaliyetten kurtarmaktadır.

²¹³ **CHP Tüzüğü**, Ocak 2001 En Son Değişikliklerle, Basım Yeri ve Yılı Belirtilmemiş, s. 63

²¹⁴ **CHP, 30. Olağan Kurultay Parti Meclisi Çalışma Raporu**, Ankara, 23-24 Ekim 2003, Basım Yeri Belirtilmemiş, s. 153. (vurgular bizim)

uygulanan yöntem tüzüğe göre aday yoklaması iken raporda ön seçim olarak belirtilmiştir.

Günümüzde ön seçimde olduğu gibi partili üyeler parti genel merkezinin aldığı karar çerçevesinde tüzükte yer verilen eğilim yoklamasında da oy kullanabilmektedir. Ancak, hukuki açıdan üyelerin eğilim yoklamasında oy kullanmaları bu işlemi asla ön seçim yapmamaktadır. Türkiye’de ön seçimler, yargısal organların denetiminde ülke genelinde aynı günde gerçekleştirilir, listeler Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ilçe seçim kurullarına gönderilir ve sonuçlar kesindir. Eğilim yoklaması ise parti tarafından farklı günlerde (veya aynı günde) düzenlenmekte ve yargısal denetimin bulunmaması dolayısıyla sonuçlar değiştirilebilmektedir. 2007 genel seçimlerinde Mersin’de eğilim yoklaması yönteminin kullanılması partililer tarafından yanlış bir biçimde ön seçim olarak görüldüğü için, sonuçların değiştirilmesinin yerel partili aktörler tarafından sert bir biçimde eleştirildiği örneğe bakmak tam da bu noktada aydınlatıcıdır.²¹⁵ Aday belirleme sürecine dair bütün hukuksal düzenlemelerin meclis tutanakları da taranarak kronolojik bir sıra dahilinde ele alınmasıyla bu kavram karmaşasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Yürürlükte olan hukuksal düzenlemeler için de bir karmaşa söz konusudur. Hukuksal düzenlemelerin eksik bir biçimde göz önünde bulundurulması yazarların aday belirleme süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik yürürlükte olan bir hukuk kuralını, farkında olmayarak, tavsiye etmesine neden olabilmektedir. Örneğin bir yazar, ön seçimlerle ilgili olarak,

“Siyasi partiye kayıtlı üyeler altışar aylık periyotlarla Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilmekte, bu üyelerin dışında -ikinci altı ay dolmadan kaydolun üyeler- *genel merkezin hangi tarihe kadar üye olanların katılmasını öngördüğünü* belirtmesiyle belirlenen üyelerle ön seçime gitmektedir... Her ne kadar "hakim teminatı" altında ön seçimler yapılsa da *üye listeleri parti yönetimleri tarafından düzenlenip seçim kurullarınca tasdik edilmesi işlemi yürütüldüğünden* kendilerine oy vermesi beklenmeyen üyelerin liste dışı kalması ihtimali vardır... Farklı partilere aynı anda kayıtlı üye bulunanların, bütün partilerden ihracı sağlanmalı ve en az iki-üç yıl partilerde faaliyeti önlenmelidir.... *Ön*

²¹⁵ http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/jOgxDoDgxwPvC43HV_x2F_TVqw_x3D_x3D (Erişim tarihi, 11.05.2016)

seçime katılacak üyelerin listeleri Cumhuriyet Başsavcılığından seçim kurullarına gelmeli, bu listelerin dışındaki üyeler oy kullanmamalıdır.”

önerisinde bulunmaktadır.²¹⁶ Ön seçimlerle ilgili SPK’de yer alan hükümler, özellikle bu çalışmada analiz edilen seçim dönemlerini (2007-2015 arası dönem) kapsayacak şekilde, siyasal alanın işleyişinin kurumsallaştığını göstermektedir. Parti alanı özellikle devletin tüm bürokratik mekanizmasıyla aday belirleme sürecini en başından sonuna kadar yönetmesiyle eyleycilere yazarın bahsettiğinden çok daha farklı bir yapısal kısıtlama evreni sunmaktadır.

1983 tarihli ve 2820 sayılı SPK’nin 42. maddesine 1988’de 3420 sayılı kanunla getirilen değişiklik bu konuları açıklığa kavuşturmuştur. Buna göre, 42. maddenin günümüzde de yürürlükte olan yeni hali yazarın bahsettiği meseleleri şu şekilde düzenlemektedir: “Üye kayıt defterinde parti üyesi olarak kayıtlı bulunan ve Cumhuriyet Başsavcılığı’na seçim kurullarına gönderilen listelerde yer alan üyeler ön seçimde oy kullanabilir. (3. fıkra) Ön seçimlerin yapılacağı tarih itibariyle bir önceki yılın son gününe kadar bu kanunun 10. maddesine göre Cumhuriyet Başsavcılığı’na bildirilen üyeler ön seçimde oy kullanabilir. (4. fıkra) İlçe seçim kurulları üye listelerini ön seçimden en az otuz gün evvel elinde olacak şekilde Cumhuriyet Başsavcılığı’ndan temin eder.”²¹⁷ Görüldüğü üzere ön seçimlerde hangi tarihe kadar üye olanların oy kullanabilecekleri, üye listelerinin ilçe seçim kurulları

²¹⁶ Tuncay, ss. 213-4. (vurgular bizim)

²¹⁷ Maddenin tamamı için bkz. SPK, md. 42. Günümüzde yürürlükte olan siyasi partiler kanunu için bkz. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>, (Erişim tarihi, Tuncay’ın yukarıda bahsedilen tespitlerini alıntılıyan başka bir yazar da Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nda tutulan üye kayıtları ile partilerin tuttuğu kayıtlar arasındaki farklardan yola çıkarak Türkiye’de üye kayıtlarının sağlıklı tutulmadığını öne sürmektedir. Başsavcılık’ta tutulan parti üye kayıtlarına göre AKP’nin kayıtlı üye sayısı 4.792.359 iken parti kayıtlarına göre üye sayısı 2.794.123’tür. Büyük rakamsal fark MHP ve DP için de geçerlidir. Başsavcılık’ta CHP’nin üye sayısı 607.272 iken parti kayıtlarına göre bu sayının 578.849 olduğu bildirilmektedir. Yazar buradan hareketle Başsavcılık nezdindeki üye sayılarına ilişkin kayıtlar ile parti genel merkezindeki kayıtların uyumlu olduğunu söylemenin mümkün olmadığını dile getirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilir, s.320. Yazar yine buradan yola çıkarak daha katılımlı bir ön seçim için üye kayıtlarının güncellenmesi gerektiğini söylemekte ve Tuncay’ın yukarıda bahsedilen önerilerini dile getirmektedir. AKP, DP ve MHP’de kayıtlar arasındaki rakamsal farkın büyüklüğü yazarın tespitini haklı kılmaktadır. Ancak CHP için benzer bir tespitte bulunmak mümkün gözükmemektedir. Rakamların da ortaya koyduğu üzere Başsavcılık ve CHP Genel Merkezi Parti Kütüğü arasındaki farkın oranı yalnızca %4’tür. Ve bu oran CHP için üye kayıtlarının sağlıklı olduğu sonucuna götürmemelidir. Bu fark da bildirimlerin 6 aylık dönemler halinde yapılmasından kaynaklı olabilir. Partiden istifa eden, kesin ihraç cezası verilen, başka bir partiye kayıt yapmaları nedeniyle üyeliklerine son verilen üyelerin sayıları parti yayınlarının büyük çoğunluğunda düzenli olarak verilmektedir. Aynı zamanda CHP PM ve MYK raporlarında Parti Genel Merkezi’nin üye kayıtlarındaki değişimi düzenli bir şekilde Başsavcılığa bildirildiği öne sürülmektedir: “Halen tüm partiler arasında üyelikle ilgili bilgileri Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na en düzenli şekilde aktaran, tüm parti kayıtları bilgisayar ortamında mevcut olan tek parti, CHP’dir.” CHP, **Olağan Kurultay Parti Meclisi Raporu**, 23-24 Ekim 2003, Basım Yeri Belirtilmemiş, s. 203. Bu düzenlilik sonraki raporlarda da aynen vurgulanmaktadır.

tarafından nasıl temin edileceği SPK tarafından düzenlenmektedir. Yine SPK'nin ilk halinde “kimse, aynı zamanda birden fazla siyasi partinin üyesi olamaz, aksi halde üyelik sıfatı bu partilerin hepsinde birden sona ermiş sayılır (md.6)” hükmüyle farklı partilerde mükerrer üyeliğin nasıl sonuçlandırılacağı ele alınmaktadır.

Partililerin uyacakları kurallar kanunların yanında tüzükler aracılığıyla da düzenlenmektedir. Tüzük kurallarına aykırılığın eksiksiz bir değerlendirmesinin yapılmadığı durumlarda tavsiye edilen bazı gerekliliklerin aslında parti tarafından hayata geçirildiğini görmeye engel olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin Küçük, “bir sandık çevresinde partiye hiç oy çıkmaması halinde ilçe yönetim kurulu o sandık çevresinde kayıtlı tüm üyeleri silebilir” hükmünün parti içi demokrasi ilkesi çerçevesinde eleştiriye açık olduğu tespitinde bulunarak, bir sandık çevresinde partiye hiç oy çıkmamasının; o sandık çevresindeki üyelerin başka partilere oy verdikleri anlamına gelmeyeceğine, üyelerin belli bir kısmı ya da tamamının, geçerli bir mazerete dayanarak oy kullanmaya gidememiş olabileceğine veya sehven geçersiz oy kullanabileceğine dikkat çekmektedir.²¹⁸ “Olasıların uzamı” kavramı aktörlerin sahip oldukları sermayelerin türlerini, miktarını, bunların kullanılma biçimini, birbirlerine dönüştürülme düzeylerini, tercihlerini, algı-beğeni ve değerlendirme şemalarını; bu mücadelede (yeniden) seçilebilmelerini garantileyebilmek amacıyla ne tarz manevralarda bulunabileceklerinin evrenini oluşturmaktadır. “Olasıların uzamı”nın net bir şekilde ortaya konabilmesi için hukuksal düzenlemelerin ayrıntılı ve tam bir dökümüne ihtiyaç duyulmaktadır.

İkinci olarak, yasal düzenlemelerin ve dolayısıyla meclis tutanaklarının incelenmesi aynı zamanda adaylık mücadelesinde bazı uygulamaların, yöntemlerin, eğilimlerin, taktiklerin bir süreklilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, 1965 tarihli SPK için yapılan TBMM Genel Kurul görüşmelerinde bir milletvekilinin meclis kürsüsünden söyledikleri Kırklareli’de yürütülen saha araştırması için gerçekleştirilen mülakatların transkripsiyonunda neredeyse birebir karşımıza çıkmaktadır. Yine tutanaklar, 1960’lardan itibaren örneğin ön seçimlerde anahtar

²¹⁸ Küçük, ss. 524-5. 7 Haziran 2012 tarihli MYK raporunda yazarlar tavsiye niteliğindeki bazı uygulamaların bizzat Parti tarafından kullanıldığını ortaya koymaktadır. “Genel Sekreterliğin 06.03.2012 tarih ve 2012/3312 sayılı yazısı ekinde İl ve İlçe Başkanlıklarına gönderilen listelerde bulunan mahalle veya köylerde üyemiz olmasına rağmen 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimlerinde partimize ilgili mahalle veya köylerden oy çıkmadığı tespit edilerek listede adı geçen 1945 kişi ile ilgili İlçe Seçim Kurulundan oy kullanıp kullanmadıklarına veya görevli iseler nerede görevli olduklarına dair bilginin temin edilerek en geç 1 ay içinde Genel Sekreterliğe bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. CHP, **7 Haziran 2012 Tarihli MYK Raporu**, s. 191.

liste gibi bazı taktiksel araçların aday adaylarının parti listelerinde yer alabilmek için neredeyse her seçimde başvurduğu bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Benzeri örneklere dayanarak Bourdieu'nün habitus kavramının temel işlevlerinden biri olarak nitelendirdiği gibi: “geçmişin, ürettiği eğilimlerde mevcut ve etkin olmaya devam ettiğini vurgulamak” gereklidir.²¹⁹ Tam da bu noktada yazarlarının failliğin bileşenlerinden biri olarak gördükleri “tekrara dayalı unsur” a yer vermek CHP’de adaylık mücadelelerinde başvurulan kaynaklar, stratejiler ve araçların nasıl bir süreklilik gösterdiğini anlamaya yardımcı olabilir: “tekrara dayalılık, aktörlerin rutin biçimde pratik bir etkinlik içinde yer alırken, geçmiş düşünce ve eylem modellerini seçici bir biçimde yeniden-aktif hale getirmelerini ve böylece sosyal evrenlere istikrar ve düzen kazandırmalarını ve kimlikler, etkileşimler ve kurumların zamanla sürdürülmesine katkıda bulunmalarını ifade eder.”²²⁰

Meclis tutanakları ve hukuksal düzenlemelerin ayrıntılı bir biçimde ele alınmasının üçüncü ve son nedeni ise akademik gerekçelerdir. Parlamenter demokrasilerde parti liderleri ve adaylarının ön seçim yöntemleriyle belirlenmesi “ön seçim” kavramının artan bir popülerite kazanması ve daha sık kullanılmasıyla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte, kavramın popüler olmasına rağmen, hangi seçim yöntemlerinin bu şemsiye altında toplanabileceğine ve kavramın açık bir tanımının oluşturulmasına yönelik çok az sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Bu durum kavramsal açıklık ve yaygın bir tanım olmaksızın karşılaştırmalı araştırmaların yapılması için ihtiyaç duyulan araçlardan yoksun olmayı beraberinde getirmektedir.²²¹ Tam da bu nedendir ki aday belirleme yöntemlerinin açık bir tanımının yapılmasıyla hem Türkiye’deki literatüre hem de karşılaştırmalı literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Türkiye’de milletvekili adaylığına yönelik yasal düzenlemeler, bu çalışma kapsamında üç farklı dönemde ele alınacaktır. İlk olarak, cumhuriyetin kuruluşundan çok partili döneme geçildiği 1923-46 arası tek parti dönemine yer verilecektir. İkinci olarak, milletvekili adaylarının nasıl belirleneceğinin yer aldığı ve Milletvekili Seçimi Kanunu (1946), Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri

²¹⁹ Bourdieu, 2015a, s. 81.

²²⁰ Mustafa Emirbayer & Ann Mische, “Faillik Nedir?” içinde Çeğin & Göker (der.), 1998, ss. 65-135, s. 75.

²²¹ Ofer Kenig et al., “Party Primaries: Towards a Definition and Typology”, **Representation**, 2015, vol: 51, no: 2, p. 147. İzleyen kısımlarda Türkiye’de aday belirleme yöntemlerinin yasal düzenlemelerle nasıl sınıflandırıldığı yazarların önerdiği tipoloji çerçevesinde değerlendirilecektir.

Hakkında Kanun (1961), Siyasi Partiler Kanununun (1965) yürürlüğe girdiği 1946-1980 arası dönem bu dönemde ele alınacaktır. Bu kanunlardan Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun zaman içerisinde yapılan birtakım değişikliklerle günümüzde halen yürürlüktedir. 12 Eylül darbesinin ertesinde, 1981’de SPK yürürlükten kaldırıldı.²²² İzleyen dönemde bu kanunun yerine, 1983 yılında günümüzde de yürürlükte bulunan 2820 sayılı SPK hazırlandı. 1983’te ise 1965 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu kaldırılarak yerine günümüzde de halen yürürlükte bulunan 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu hazırlandı. Son olarak 1980’den günümüze kadar olan hukuksal düzenlemelere de bu bölümde yer verilecektir. Böylece 2007, 2011 ve 2015 milletvekili adaylarının belirlenmesi süreçlerinin incelendiği bu çalışmanın analiz nesnesinin nasıl bir hukuksal çerçeve içerisinde gerçekleştirildiği ve adaylık sürecinde yeniden üretim ile sonuçlanan durumda nasıl bir etkiye sahip olduğu diğer faktörlerle ilişkisi çerçevesinde ortaya konacaktır.

2.1.1. 1923-1961 Yılları Arası Aday Belirlemede Mutlak Özgürlük Dönemi

Bu dönemde milletvekili adaylığını düzenleyen kanunlardan bazılarının Osmanlı İmparatorluğu zamanından beri yürürlükte olduğu görülmektedir. Ancak bu dönemde adaylık konusunu düzenleyen temelde yalnızca birkaç kanun mevcuttur. Bu kanunların da büyük bir değişiklik geçirmeksizin yürürlükte kaldığı görülmektedir. 20 Temmuz 1324 (2 Ağustos 1908) Tarihli İntihab-ı Meb’usan Kanun-ı Muvakkati (Mebus Seçimi Geçici Kanunu) 1942 yılında Mebus Seçimi Kanunu hazırlanincaya kadar uygulandı. Türkiye’de 1946 yılına kadar seçimlerin iki dereceli yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda bu kanun birinci seçmenlerin yazılması, ikinci seçmenlerin seçilme işlemleri ve mebusların nerede hangi esaslara göre seçileceği hususlarını ayrıntılı bir biçimde düzenlemekteydi.

Gerek 1961 seçimlerine kadar uygulanan çoğunluk sistemi, gerekse 1946 seçimlerine kadar uygulanan iki turlu seçim sistemi dolayısıyla bu kanun hükümleri günümüzde uygulanan sistem açısından önemli bir yere sahip değildir. Kanunda yer

²²² Ayrıntılı bilgi için bkz. 2533 Sayılı 1981 tarihli Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun, md. 7.

alan hükümler (birinci seçmen, ikinci seçmen gibi) günümüz seçimleri için herhangi bir anlam taşımadığından ayrıntılı bir biçimde ele almaya gerek yoktur.

Araslı, 1876-1942 arası dönemde sözü geçen kanunların hiçbirinin, siyasi parti adaylarının tespitine ilişkin hükümler taşımadığını, hatta siyasi partilerden söz etmediklerini belirterek bu dönemi mutlak bir hürriyet dönemi olarak tanımlamaktadır.²²³ 1942-1961 arası dönemde ise Milletvekili Seçimi Kanunları yürürlüğe konuldu. 1942 tarihli 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu; bu kanunu yürürlükten kaldıran 1946 tarihli 4918 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu; bu kanunu yürürlükten kaldıran 1950 tarihli 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu da dahil olmak üzere yürürlükte bulunan bu kanunlar çerçevesinde, “siyasi partilerin aday gösterme yetkileri, kanunlarda yer almıştır. Ancak bu kanunların hiçbirinde adayların nasıl tespit edileceğine ilişkin hükümlere rastlanmamaktadır. Bu dönemde aday tespit işlemi, partiler tarafından tespit edilen esaslar içerisinde ve bundan önceki devreden farklı olmayan bir mutlak hürriyet içerisinde yürütülmüştür”.²²⁴ Partilerin aday belirleme yöntemleri bu dönemde partilerin tüzükleri aracılığıyla düzenlenmektedir.

Ele alınan bu dönemde 1950 tarihli 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile birlikte Yüksek Seçim Kurulu kuruldu.(md. 58)²²⁵ Bu kanunun dördüncü kısmında yer alan 57-126 arası maddeler ile birlikte “seçim işleri” kenar başlığıyla düzenlendi. Seçim işlerini düzenleyen herhangi bir kanun bulunmadığı için Milletvekili Seçimi Kanunu bu meseleleri de ele almaktaydı. Ancak 1961 sonrası dönemde milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinin teknik konularını ilgilendiren Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Hükümleri Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Milletvekili Seçimi Kanunu kısaltılarak 57-126 arası maddeler hazırlanan bu yeni kanuna aktarıldı. 1965 yılında ise Siyasi Partiler Kanunu yürürlüğe konarak bugün de yürürlükte olan düzenlemelere, sonraki dönemlerde değişikliğe uğrasalar da temel oluşturdu. Bu noktada 1960-1980 arası dönemde yürürlüğe konan düzenlemelere bakmak yerinde olacaktır.

²²³ Oya Araslı, **Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1972, s. 120.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ 5545 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, Geçici Madde I, “Yüksek Seçim Kurulu Üyelerinin Seçilmesi - YSK için üye seçilmesi bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir hafta içinde yapılır.”

2.1.2. 1961-1980 Arası Dönem–Aday Belirlemede Kısmi Devlet Müdahalesi

Milletvekili adaylarının belirlenmesinde 1961-1980 arası dönemin iki temel karakteristiği bulunmaktadır. Bunlardan ilki adayların saptanmasında parti genel merkezlerinin rolünü kısan ve yerel örgütlerin gücünü arttıran düzenlemelerdir. Bu dönemde genel olarak aday listelerinin oluşturulmasında parti genel merkezlerine %5-%10 arasında bir kontenjan hakkı verilmekte ve geriye kalan adayların da partili delegeler tarafından belirlenmesi öngörülmekteydi. Yine bu dönemi niteleyen bir başka özellik aday belirleme süreçlerinin yargısal organların yönetimi ve denetimi altında yürütülmesidir. Ancak bu devlet müdahalesinin kısmi olarak görülmesinin nedeni teknik, bürokratik, zamansal bazı kısıtlar dolayısıyla adayların saptanmasında devlet müdahalesinin, günümüzden farklı olarak ancak kısmi düzeyde sağlanabilmesidir. Günümüzde ön seçimler baştan sona YSK'nin yönetiminde gerçekleştirilmektedir. Örneğin, ön seçimlerde oy kullanacak partili üyelerin listeleri Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan temin edilmekte (ilk aşama) ve ön seçim sonuçları YSK tarafından parti genel merkezlerine bildirilmektedir.(son aşama). 1961-1980 arası dönemde ise yargısal makamların yönetim ve denetimi söz konusu iken ön seçimlerde oy kullanacak üyelerin listeleri partiler tarafından hazırlanıp ilçe seçim kurullarına verilmektedir. Bu kanun hükmünün uygulamada kötüye kullanımlarla birlikte ciddi problemlere yol açması, CHP örneğinde bu sorunun çözümüne yönelik radikal bazı adımlar atılmasına neden olmuştur. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu konuya tekrar dönülecektir. Ancak tekrar belirtmek gerekir ki devlet müdahalesinin aday belirleme sürecine dahil edilmesi bu süreçlerin eksiksiz bir biçimde işletilmesini sağlamada yeterli olamamıştır.

1960 sonrası dönemi başlatan ilk kanun 1961 tarihli 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'dur.²²⁶ Daha önce de belirtildiği gibi bu kanun seçimlerle ilgili “seçim kurulları”, “seçmen kütükleri”, “seçim propagandası”, “araçlar”, “seçim günü işleri” “yasaklar ve sandık başı düzeni”, “oy verme, oyların sayımı ve dökümü” “itirazlar” gibi teknik konuları düzenlemektedir. Adayların belirlenmesi ile ilgili meseleleri düzenlemek için ise

²²⁶Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc044/kanunmbkc044/kanunmbkc04400298.pdf (Erişim tarihi, 11.08.2015)

yaklaşık bir ay sonra çıkarılan 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu²²⁷,na bakmak gerekmektedir. 1965'te 648 sayılı SPK yürürlüğe girinceye kadar partilerin aday saptama işlemleri temelde bu kanun hükümleri çerçevesinde yürütülmüştür.

306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 15. Maddesi partilerin aday tespitlerini şöyle düzenlemektedir.

“Siyasi partiler aday listelerini ve adaylarının listedeki sıralarını kendi tüzükleri gereğince, seçim çevrelerinde demokratik usuller çerçevesinde yapacakları yoklamalarla, oy verme gününden önceki 35. gün tespit ederler.

Siyasi partilerin merkezlerindeki yetkili organları tarafından aday tespit edilebilmesi ve bu adayların listedeki sıralarının tayini, tüzüklerinde bu yetkilerin bulunmasına veya genel kongrelerince bu hususta karar verilmiş olmasına bağlıdır.

Ancak bu suretle tespit edilecek merkez adaylarının sayısı hiçbir suretle, o siyasi partinin seçime katıldığı illerde göstereceği adaylar toplamının yüzde 10'unu geçemez.”

15. madde ile birlikte partilerin adaylarını belirlemeleri partilerin kendi tüzüklerine bırakılmakta ancak bu yoklamaların “demokratik usuller çerçevesinde” yapılacağı gibi belirsiz bir hükümle düzenlenmekte ve aday yoklamalarının seçimlerden önceki 35. günde yapılmasını şart koşmaktadır. Yine parti genel merkezlerinin göstereceği adayların toplam aday sayısının yüzde onunu geçemeyeceği hükmüyle adayları belirlemede yerel örgütlerin etkili olacağı bir durum ortaya çıkarmaktadır.

15. madde TBMM'de görüşülürken bazı beklentilerin dile getirildiği görülmektedir. Bilindiği üzere, 1960'a kadar milletvekili genel seçimlerinde çoğunluk sisteminin uygulanması dolayısıyla bir partinin milletvekili aday listesinin hangi sırasında yer aldığı önemli görülmemekteydi. Ancak bu kanunun 32. maddesiyle birlikte D'hondt sistemine geçildiğinden bir partinin herhangi bir seçim çevresinde milletvekillerinin tamamını kazanması oldukça güç bir hale geldi. Bazı milletvekilleri parti genel merkezlerine tanınan %10'luk kontenjan hakkını (46 milletvekili), esas yöntem aday yoklamaları olmasına rağmen, partilerin

²²⁷ Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc044/kanunmbkc044/kanunmbkc04400306.pdf (Erişim tarihi, 11.8.2015)

milletvekillerinin büyük çoğunlukla parti genel merkezi tarafından belirleneceği düşüncesiyle kaldırılmasını savundular.²²⁸ Sonuçta meclis çoğunluğunun da kabul etmesiyle genel merkeze %10 kontenjan hakkı verilmesi kabul edildi. Kontenjan hakkının nasıl kullanılacağı ise parti tüzüklerine bırakıldı.

Adayların belirlenmesini yakından ilgilendiren bir başka önemli konu bu kanunun 25. maddesiyle seçim sistemine ilk defa getirilen “tercihli oy” düzenlemesidir. Bu maddeye göre seçmenin tercih hakkını kullanması kendi tercihine bırakılmakta, ancak bu hakkını kullanmak isterse oy pusulası üzerinde adları yazılı adayların yarısı için kullanması zorunlu hale getirilmektedir. Komisyon sözcüsünün açıklamaları tercihli oyun gerekçelerini açıklığa kavuşturmuştur: “Tercihlinin yarıya kadar olmasındaki sebep, nispî temsilin icabındandır. Sandalyelerin yarıya kadar bir parti tarafından alınması en kuvvetli ihtimal olarak düşünülmüştür. Alttakinin üste, üsttekinin alta, ortadakinin üste çıkması, yarıya kadar tercih hakkı vermekle ve vatandaş oyuyla belirecektir. Milletvekili adedinin tayininde tesir edecektir.”²²⁹ Seçmenlerin isterlerse tercih oyunu kullanarak adayların yarısına oy verilmesinin sonuçları değiştirebileceği bir ortamda bazı mahzurlar dile getirilmektedir: “Bu sistem hakikaten birçok entrikalara, burada izahı çok uzun sürecek entrikalara ve dalaverelere yer verecektir. Açıkça söylemek lâzımdır, seçim ahlâksızlıklarına yol açacak bir sistemdir.”²³⁰ Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki kanunun yeni getirdiği düzenlemede aday yoklamalarında kaç adaya oy verileceğine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

²²⁸ Bu konudaki tespitler için bkz. Sırrı Atalay, “Eğer seçimlere on adet siyasi teşekkül girerse seçime hiç lüzum yok. Siyasi teşekküller plebisit yapsınlar ve merkez organlarının tayin ettikleri adaylar parlâmentolara girmiş olsun.”

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c005/tm_00005065.pdf, s.221, (Erişim tarihi, 12.8.2015) Alp Kuran, “Halbuki nispî temsilde teşkilât adaylarından hiçbirisinin, merkez adaylarının hepsinin seçilmesi imkân dahilindedir. Nispî temsil sisteminde ayrıca bir de merkez kontenjanının kabul edilmesiyle, parti oligarşisi bir diktatörlük merkezi haline gelecektir. (https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c005/tm_00005065.pdf, ss.222-223. Ahmet Bilgin ise merkez kontenjanı kullanılmasının bugün de geçerli olan temel nedeniyle aksi bir görüşü savunmaktadır: “Her partinin kendisine göre merkez aday göstermesi zaruridir...Gerek millî menfaat bakımından gerek parti bakımından gerek ilim bakımından bazı kıymetlerin Meclis’e girmesi icap eder. Bunu temin için parti merkezlerine bir kontenjan tanımak lâzımdır. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c005/tm_00005065.pdf, s.228. (Erişim tarihi, 13.8.2015.)

²²⁹ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c005/tm_00005065.pdf, s.285. (Erişim Tarihi, 21.04.2015)

²³⁰ Münci Kapani, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c005/tm_00005066.pdf, s.271, (Erişim tarihi, 13.8.2015)

Bahsi geçen tercihli oyun milletvekili seçilen kişilerin hesaplanmasında nasıl uygulanacağı da 33. madde ile düzenlendi. Bu madde ile seçmenler, parti aday yoklamaları sonucu veya genel merkez kontenjanı ile atanan adayları değiştirmek istediği takdirde, tercih haklarını kullanarak milletvekili seçilecek adayların sırasını değiştirebilme şansına sahip oldular. Turan Güneş, tercihli oyun aday liste sırasını ve meclis kompozisyonunu ne şekilde etkileyebileceğini çok net bir biçimde ortaya koymaktadır:

“Türkiye’de 1950 ile 1960 arasındaki tatbikat, listeler üzerinde oynamanın vatandaşlardan çok partililer tarafından olduğunu göstermiştir.

Sanki partinin sıra tespit ettiği, sadece tesadüfler, şanslar rol oynuyormuş gibi bir ifade serd ettiler. Bu da nihayet bir seleksiyondur. Şimdi böyle bir yoklamada az oy aldığı için sıranın altına düşmüş olan bir insan mücerret kendisinin adının yanına işaret koymak suretiyle ve arkadaşlarının aleyhine, kendisinin lehine hareket etmesi, şüpheli bir harekettir... İkinci bir mesele şudur... bir partinin lideri veya mühim bir şahsiyeti tabiatıyla listenin başında olacaktır, büyük bir ihtimalle bendeniz vatandaş olarak listeyi aldım, mükemmel bir liste, parti lideri başta, böyle olunca bir değişiklik yapmak için hiçbir sebep mütalâa etmedim ve attım. Bu şekilde, benim gibi düşünecek rey verenlerin sayısı 40 bindir. Bu partinin aldığı mebusluk adedi iki olsun. 3ncü bulunan şahıs 20 001 tercih oyu almıştır. Demin de arz ettiğim gibi bunun Türkiye’de namütenahi misalleri görülmüştür. 3 tane ilçe başkanıyla, falan falan kasabadaki hısım ve akrabası ile anlaşarak 20 001 oya tercih işareti konmuştur iki ile kıymetlendirince 40 002 oy almıştır. En az (B)’nin yerine geçecektir. (D) de böyle yaparsa başta bulunan (A) ve (B) şahısları seçilemeyecektir. Bu bakımdan ben kendimi ikna edemedim. Usulü şu: Nasıl oluyor da başta bulunan şahsın seçilmesini ben istiyorum,-benim reyim dikkat nazarına alınmıyor da bir başka vatandaşın D ye, C ye tercih yapmasıyla onların aldığı oylar iki ile çarpılıyor? Meğerki tercih işareti yapılmayan listeler muteber değildir, diyebilirsiniz. Bu sistemin böyle bir sakatlığı da vardır. Başka memleketlerde, «birinciyi istiyorum, ikinciyi istiyorum, üçüncüyü istiyorum.» denir. Vatandaş bunu yapamayacağına göre biz aslında vatandaşın tercihini değil, muayyen şahısların tercihini ve parti meselelerini ileri geçirmiş oluyoruz. Bu parti adaylarının birbirini himayesinin mükemmel bir sahasıdır.”²³¹

²³¹Turan Güneş,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c005/tm_00005066.pdf, ss.305-6, (Erişim tarihi, 24.8.2015) Turan Güneş’in Meclis kürsüsündeki tespitleri bu satırların yazarının ses kayıtlarını deşifre ederken karşılaştığı Kırklareli’de tercihli oy nedeniyle yaşanan gelişmeleri de büyük ölçüde tasvir etmektedir: “Ondan sonra seçimlerde tercihli sistem çıkarıldı. Tamam mı?

Güneş'in tercihli oyun olası kötüye kullanımlarına dair çekincelerinin gerçekleştiği, hem kendisinin hem de başkalarının verdiği örneklerden de görülmüştür. Bahsi geçen bu nedenlerle 1965 tarihli 533 sayılı kanunun 11. maddesi ile tercihli oy yürürlükten kaldırıldı. Madde üzerine görüşmelerde komisyon sözcüsü,

“Geçen seçimlerde yapılan tatbikat sonunda tercih usulünün tatbiki, partiler içerisinde ve bilhassa partilerin bir ile ait aday listesi içinde bulunan arkadaşlar arasında rekabet dolayısıyla bazı yakışık olmayan hareketlerin husulüne sebep olduğu müşahede edilmiş ve Hükümet de bu yönden bu kanun tasarısını teklif etmiştir... O halde partilerin kendi bünyelerinde yapmış oldukları seçimlerle yerini alan kimselerin bu şekildeki tercih oylarıyla değiştirmesinin doğru olmayacağı ve bilhassa adaylar arasında ve parti içerisinde huzursuzluk yarattığı kanaatine varılmış ve bu getirilen sistem uygun görülmüştür.”²³²

sözleriyle bu durumu doğrulamaktadır. Görüldüğü üzere Milletvekili Seçimi Kanunu ve bu kanuna getirilen değişiklikler milletvekili adaylarının belirlenmesine

---

Tercihli sistemde biz diyoruz ki Halil abiye biz tercihli kullanalım Burgaz'ın nüfusu fazla. Oy olarak anlatabildim mi? Yok diyor biz anlaştık Muratla diyor. Tercih kullanmayacağız yakışık almaz diyor. Hay Allah'ım ya. Sen ne karışıyorsun be. Abi bize tercih oyu kullandırmadı. Halil bir kullandı mı tercih oyunu. Halil birinci oldu biz ikinci olduk. Bir tane çıkardık milletvekili. Murat abi giremedi” Mülakat, Tarık Kale, Aday Adayı, 8.4.2016. (Bu çalışmada, yalnızca mülakat deşifrelerinde gizliliği korumak adına takma isimler kullanılmıştır. Onun dışında kullanılan isimler gerçektir.) Turan Güneş'in yukarıdaki tespitlerine ilave edilecek tek şey tercihli oyların partililer tarafından adaylık mücadelelerinde birbirlerine karşı da kullanılmalarıdır. Türkiye'de 1960 sonrasında nispi temsil sisteminin yürürlüğe girmesiyle tercihli oy yalnızca 1961, 1973, 1977 ve 1991 seçimlerinde uygulandı. Tercihli oy yalnızca 1973 ve 1991 seçimlerinde sonuç verdi. 1973'te Malatya ve Kahramanraş'tan 4 milletvekili yeterli tercih oyu olarak seçildiler. 1991 seçimlerinde ise 54 aday seçilecek sırada olmadıkları halde, tercih oylarıyla listedeki sıralarını değiştirmek suretiyle milletvekili seçildi. Tercihli oy konusunda açıklamalar için bkz. Erol Tuncer (2003), **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)**, Ankara: TESAV Yayınları, ss.127-133. Partili delegelerin veya genel merkezin aday olarak gösterdiği kişilerin seçmenlerin tercihine sunulması ve bu tercihlerin değişiklik yaratabilmesi, nispi temsil sisteminde parti alanı içerisinde gerçekleşen adaylık mücadelesinin seçilebilmek için yeterli olmadığı ve mücadelenin parti alanı dışına taşıdığı göstermektedir. Her ne kadar ampirik olarak doğrulama olanağından yoksun olsak da 1991 seçimlerinde Denizli'de yapılan aday yoklaması örneği bu bağlamda verilebilir. 1991 seçimlerinde Adnan Keskin 2200 oyla, 2600 oy olarak liste başı olan Salih Basmacı'nın hemen arkasından ikinci sıradadır. Ancak tercihli oyla Denizli'den seçilen tek milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. Görüldüğü üzere seçmenler parti listesinde tercih oylarıyla değişiklik yaratabilmektedir. 2015'te ise Adnan Keskin tüm üyelerle, hakim denetiminde yapılan ön seçim sonuçlarına göre aday listesinin son sırasında yer almıştır. Tesadüftür ki 2015'te aynı ön seçimde liste başı olan kişi 1991'de liste başı olmasına rağmen seçilemeyen Salih Basmacı'nın kızı Melike Basmacı'dır ve milletvekili seçilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/ege/denizli-deki-on-secimde-kadinin-zaferi-28596971>, (Erişim tarihi, 11.05.2015) 1991 seçimlerinde CHP'nin milletvekili çıkardığı illerinin tamamına yakınında milletvekilleri ezici bir çoğunlukla tercihli oylarla seçildiler.

²³² Geçici Komisyon Sözcüsü İsmail Hakkı Akdoğan,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c035/mm_01035043.pdf, s.51, Bu kanunun getirdiği bir başka değişiklik de Milli Bakiye Sistemi'dir.

yönelik düzenlemeleri oldukça dar bir kapsamda ele almıştır. Adayların belirlenmesi meselesini daha geniş bir kapsamda ele alan kanun ise 1965 tarihli SPK'dir.

1965 tarihli ve 648 sayılı SPK, partilerin milletvekili adaylarının belirlenmesine dair yeni hükümler getirmesi ve bu konuyu oldukça ayrıntılı bir şekilde ele almasıyla bir ilk olma özelliğini taşımaktadır.²³³ Diğer kanunların aksine siyasi partilerin aday tespiti, 7. bölümde 29-51. maddeler arasında düzenlenmiştir. Kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden biri, siyasi partilerin adaylarını hangi usul ve şartlarla seçebileceklerini, kendi tüzüklerine bırakmamasıdır. Komisyon raporunda bu durum şu sözlerle ifade edilmektedir:

“Siyasi partilerin millet iradesinin tecellisinde ifa ettikleri önemli rol, modern demokrasilerde özellikle seçimler için aday gösterme safhasında belirgin haldedir. Liste usulünü ve nispi temsili kabul eden seçim mevzuatımız, matbu listeler üzerinde ad çizme ve yazmayı tecviz etmediği için; parti adaylarının demokratik yolla tespiti ve aday listelerinin tanzimi özel bir önem taşımaktadır... Demokratik bir parti kuruluşunda ve işleyişinde parti üyelerini aday tespiti safhasında oy sahibi kabul etmemek, hiçbir demokratik memlekette terviç (kabul) edilmediğinden seçim mevzuatı ya doğrudan doğruya parti üyelerinin yoklamaya katılmalarını veya emniyetli bir delegasyon sistemiyle ve gizli oyla aday seçmelerini mümkün kılacak tarzda tedvin edilmiştir.”²³⁴

Ön seçim ve il yoklamalarının yanında partilerin adaylarını belirlerken, merkez kontenjanının da sıklıkla savunulduğu görülmektedir. Ancak daha önce olduğu gibi kontenjan oranının %10 ile sınırlandırılması nispi temsil sistemi dolayısıyla savunulmaya devam etmektedir. Yukarıda bahsedilen gerekçeleri hayata geçirebilmek amacıyla hazırlanan maddelere yakından bakmak konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

648 sayılı SPK'nin 9. maddesinin 2. fıkrası siyasi partilerin üye olma istemlerini sebep göstermeksizin reddedebileceğini hükme bağlamaktadır. Meclis görüşmelerinde bu hükmün olası mahzurlarını giderebilmek amacıyla milletvekili

²³³ Türkiye’de kabul edilen 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu dünya üzerinde partilerle ilgili hükümleri yürürlüğe koyan ilk kanundur. Kanun hazırlanırken, yapım aşamasında olan Alman Siyasi Partiler Kanunu örnek teşkil etmiştir. Ancak Alman Siyasi Partiler Kanunu’nun 1967 yılında yürürlüğe girmesiyle 648 sayılı kanun bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Farklı ülkelerde siyasi partiler üzerine yasal düzenlemelerin yürürlüğe girdiği tarihler için bkz. Ingrid van Biezen & Daniela Romée Piccio, “Shaping Intra-Party Democracy: On the Legal Regulation of Internal Party Organizations” in **The Challenges of Intra-Party Democracy**, William P. Cross & Richard S. Katz (eds.), Oxford: Oxford University Press, 2013, pp.27-48, p. 31.

²³⁴ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c026/mm_01026049ss0527.pdf, ss. 7-8, (Erişim tarihi, 24.8.2015)

Mazhar Arıkan'ın "üyeliğe kabul şartlarının dışında bir sebebe istinat ederek reddedemezler» hükmünü önermesine gerekçe olarak öne sürdüğü argümanlar aday belirlemede maddenin bu fıkrasının uygulamadaki sonuçlarına dair önemli tespitler sunmaktadır:

"Teşkilât hüviyeti içerisinde parti kademelerini sevk ve idare edenlerin büyük bir kısmının atıye muzaf ve pek tabii bulduğum politik arzularını, normal kaderi ve seyri içinde bırakmayıp, teşkilâta olmanın sağladığı bazı yetkilere dayanarak ve bunları bir maksadın uğrunda âlet ederek sadist bir politik mücadelenin her türlü ayıbını irtikâp ve küçük hesaplar için şahsiyet ve haysiyetlere tecavüz halini alan saldırıların seddedeceği (men edeceği) ve böylece baskı ve keyfiligi bertaraf edeceği için maddeye bu fıkranın ilâvesi lâzımdır. Politik ihtiras kasırgasının anaforundan ve marazı hırsların ahtapotundan partiye, politikaya ve memleket siyasetine hizmet edecek şahsiyetleri korumak lâzımdır"²³⁵

Arıkan'ın yukarıdaki tespit ettiği sakıncaların neredeyse tamamı 1978'de dönemin CHP Genel Sekreteri Tarhan Erdem tarafından da dile getirilmiştir. 1980'e kadar olan dönemde üyeliğin sebep gösterilmeksizin reddi, üye kayıtlarının partilerin ilçe, il ve genel merkez teşkilatları arasında senkronize bir biçimde tutulmaması ve bu kayıtların devlet organları aracılığıyla denetlenememesi ile birleşince partilerin adaylarını saptamasında olağanüstü kötüye kullanım örneklerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gerçekten de ön seçim ve aday yoklamalarının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesinin ilk koşulu üye kayıtlarının düzenli bir şekilde tutulmasıdır. Bu dönemde ekonomik, teknik ve bürokratik nedenlerle bu amacın gerçekleştirilemediği görülmüştür.

648 sayılı kanunla birlikte siyasi partilerin adaylarını belirlemeleri için üç farklı yöntem getirildi. "Adayların tespiti" başlıklı yedinci bölüm SPK üzerinde en sert tartışmaların yürütüldüğü bölümdür. Meclis tutanaklarının büyük çoğunluğu da bu durumu net bir biçimde ortaya koymaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi diğer kanunlardan farklı olarak adayların tespiti bu kez çok daha ayrıntılı bir biçimde düzenlendi. Türkiye'nin siyasi hayatına ön seçim kurumu yasal olarak ilk kez 29. madde ile girdi: "Siyasi partilerin TBMM üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adaylar, her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir ön seçimle tespit edilir." 29. maddenin

²³⁵ Mazhar Arıkan,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c037/mm_01037076.pdf, s.428, (Erişim tarihi, 25.8.2015)

içeriğini analiz etmeden önce izleyen 30. maddeye de yer vermek gerekmektedir. Çünkü 29. maddenin uygulanması teknik olarak mümkün görülmediği için kanunun 30. maddesiyle farklı bir düzenleme getirildi. “il yoklamaları” kenar başlıklı 30. madde aday belirlemeyi şu şekilde düzenlemektedir: “Siyasi partiler, TBMM üyelikleri için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayları, parti tüzük ve yönetmeliklerine göre tespit edecekleri üyelerinin katılımıyla seçim kurullarının denetiminde yapılacak bir ön seçim sonucunda seçerler.”

Her iki maddenin içeriğine bakıldığında ciddi bir kafa karışıklığı yarattığı görülmüştür. Örneğin, 29. madde “ön seçim” başlığını taşımasına ve bütün parti üyelerinin aday belirleme seçimlerine katılmasını şart koşarken, 30. madde hangi üyelerin oy kullanacaklarını parti tüzük ve yönetmeliklerine bırakmakta ve maddenin başlığı “il yoklamaları” olmasına rağmen bu işlemi ön seçim olarak görmektedir. Komisyon sözcüsü Zihni Betil’in sözleri bu konuya bir açıklama getirmektedir: “görüşülmekte olan kanun tasarısında yoklama ve ön seçim sözleri müteradif (eşanlamı) tabirler olarak kullanılmaktadır. Görüşülmekte olan kanun tasarısına göre yoklama veya ön seçime bir seçim çevresindeki kütüğe kayıtlı bütün partililerin katılması suretiyle TBMM üyeliği adayını seçmek mümkündür.”²³⁶ Böylesi bir durumda hangi maddenin uygulanacağını belirlenmesi gerekmektedir. Konuyu açıklığa kavuşturmak amacıyla kanuna eklenen geçici I. madde ile yeni bir hüküm getirildi: “Bu kanunun 29. maddesinde söz konusu kanun hükümleri yürürlüğe girinceye kadar ön seçimlerde bu kanunun 30. maddesi ile 32 ila 50. maddeleri hükümleri uygulanır”. Bu hükme göre 29. madde yani tüm üyelerin katılabileceği ön seçimler işlevsiz hale geldi. Araslı’nın da belirttiği üzere geçici I. maddenin bahsettiği, “29. maddede gösterilen usulün ayrıntılları düzenleyen kanun” çıkarılmadığı için; siyasi partiler adaylarını 30. madde hükümlerine dayanarak seçtiler.²³⁷ Kanun koyucunun tüm partili üyelerin katıldığı ön seçimleri kanunla düzenleyerek, tüm partiler için zorunlu hale getirilmesinin imkansız olduğunu belirttiği Genel Kurul görüşme tutanaklarından anlaşılmaktadır.

Uygulamada ön seçimlerin bugünkü durumuna benzer şekilde yapılamayacağı bir durumun varlığını açık bir biçimde ortaya koyan Geçici Komisyon sözcüsü Coşkun Kırcı’nın tüm parti üyeleriyle ön seçimlerin yapılamamasını eleştiren

²³⁶ Zihni Betil, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t04/c029/cs__04029104.pdf, s. 341, (Erişim tarihi, 26.8.2015)

²³⁷ Araslı, ss. 124-5.

vekillere ilişkin şu sözleri dikkat çekicidir: “Kanunlar tatbiki mümkün olan, tatbik edilmesi gereken hükümleri sevk eder ve kanunlar temenniler heyeti mecmuası değildir arkadaşlar”.²³⁸ Öyleyse “il yoklamaları”nı düzenleyen 30. maddenin adayların belirlenmesinde kuralları düzenlediğini söylemek mümkündür. Bu madde ile yoklamalarda oy kullanacak üyelerin kimler olacağı parti tüzük ve yönetmelikleriyle belirlenmektedir. Komisyon sözcüsü Zihni Betil’in sözleri de bu konuyu açıklığa kavuşturmaktadır: “Tasarının 30’ncu maddesiyle diyor ki, siyasi partiler TBMM üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayları parti tüzük ve yönetmeliklerine göre tespit edecekleri üyelerin katılması ile seçim kurullarının denetiminde yapılacak bir ön seçim sonucunda seçerler. O halde tasarının 30’ncu maddesi kanunlaştığı takdirde siyasi partiler adına adayları seçecek olan yoklama kurulları kadrosunu çok geniş tutmak siyasi partilerin ellerindedir. Yapacakları tüzüklerle, yapacakları yönetmeliklerle adayları seçecek yoklama kurulunun kadrosunu çok geniş tutmak imkânı mevcuttur.”²³⁹ Ayrıca yoklamaların seçim kurullarının denetimi altında yapılması hükmünü getirdiği görülmüştür. Buna göre oy kullanacak partili üyelerin listesi ilçe seçim kurullarına düzenlenerek verilecek ve itirazlar karara bağlandıktan sonra il yoklamaları gerçekleştirilecektir.

SPK’nin adaylık ile ilgili düzenlendiği bir başka konu olan kontenjan adaylığı da Milletvekili Seçimi Kanunu’nda %10 olarak belirlenen merkez kontenjanının bu kez SPK’nin 31. maddesinde “merkez yoklaması” kenar başlığı ile yer almasıyla düzenlendi. Yeni düzenlemeye göre parti adaylarının yalnızca %5’inin parti tüzüğüne göre merkez karar organı veya merkez yönetim organı veyahut merkez yoklama kurulları aracılığıyla belirlenecektir. Parti tüzüğüne göre merkez yoklaması yetkisini kullanacak organın ilgili il yönetim kurulunun istişari mütalaasını alması zorunluluğu getirildi.

Merkez yoklaması ile adayların belirlenmesini düzenleyen bu maddenin görüşmeleri sırasında ön seçim sonucu aday listesinde yer alamayanların merkez

²³⁸ Coşkun Kırca,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c043/mm_01043140.pdf, s.101, (Erişim tarihi, 26.8.2015) Kırca’nın eleştirilerin devam etmesi karşısında söyledikleri sözler de tasarımı hazırlayanların düşüncesini net bir biçimde ortaya koymaktadır: “Çok rica ve istirham ediyorum, kanun tedvini ve tekniği sadece *temennilerle kanunları halletmeye imkân vermez*”. (vurgular bizim). Ayrıntılı bilgi için bkz. Ibid, s.107.

²³⁹ Sözcünün konu hakkındaki tüm açıklamaları için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t04/c029/cs_04029100.pdf, ss.60-1, (Erişim tarihi, 26.8.2015)

yoklamasıyla parti listelerine eklenmesinin önüne geçilmesi teklif edildi. Komisyon sözcüsü Kırca'nın karşı argümanı parti genel merkez yöneticilerinin ön seçim ve yoklamalar karşısında yaşadığı sıkıntılara dikkat çekerek, parti alanın işleyişine dair önemli bir noktayı aydınlatmaktadır:

“mahdut kimselerin katıldığı yoklamalar bazen bir partinin en yüksek makamlarında yer alan kimselerin hiçbir suretle aslında parti seçmenlerinin tamamının iradesine tetabuk (uygun düşmek) etmeyecek ve partinin yüksek menfaatlerine aykırı olacak şekilde yoklama kazandırılmayabilir. Bunlar görülmüştür. («Hâkim denetimi var» sesleri.) Hâkim denetimi meselesi değil, şu veya bu kimsenin tesiri altında muayyen kimseler rey verdiğinden dolayı falancaya rey vermeyiniz, filancaya veriniz diye bazı partilerin içinde genel sekreterlik makamına gelmiş kimselerin dahi, aslında partinin iradesine külliyen aykırı bir tarzla, yoklamalardan sildirildiği görülmüştür.”²⁴⁰

Komisyon sözcüsünün yukarıdaki öngörüsünde o dönem olduğu gibi bugün de geçerlilik payı vardır. İleride saha araştırmasından elde edilen etnografik veriler ve istatistikler aracılığıyla, aday adaylarının “anahtar liste” olarak tabir edilen yöntemi kullanarak seçimleri kazanmak için nasıl bir mücadeleye giriştikleri ortaya konacaktır. Tam da bu noktada böylesi bir taktiğin ya da aracın kullanılmasına imkan veren bir başka kanun maddesine yer vermek gerekmektedir: “oy pusulası” başlıklı 40. madde. Bu maddeyle getirilen bir başka yenilik aday seçimlerinde YSK tarafından bastırılmış özel filigranlı oy pusulası kullanma zorunluluğudur. Bu pusulada, pusulaya yazılması zorunlu aday sayısına eşit adette sıra numaralarının alt alta basılı olacağı belirtilmekte ve partili seçmenlerin aday adlarını bu sıra numaralarının karşısına bizzat el yazısıyla yazmaları şartı getirilmektedir. Ancak maddenin, yukarıda bahsedilen anahtar liste uygulamasının koşullarını ortaya çıkarabilecek hükümlerine yakından bakmak gerekir. 40. madde hükümlerine göre, “belli bir seçim çevresinde gösterilmesi gereken aday sayısından merkez yoklaması

²⁴⁰ Coşkun Kırca,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c039/mm_01039105.pdf, ss.243-4, (Erişim Tarihi, 23.5.2015) Kılıçdaroğlu'nun, Deniz Baykal'a merkez adayı olarak gösterilmesi teklifini bu bağlamda okumak gerekir. “Baykal, ön seçim kararının kendisi ve kendisine yakın kadroları tasfiye için alınmış karar olduğuna yönelik iddiaları ise kesin bir dille reddetti. “Siyasette belli bir deneyim yaşamış kimsenin 'Bana ebedi kontenjan verin' deme hakkı yoktur” diye konuşan Baykal, ihtiyaçların bu noktada belirleyiciyi olduğunun altını çizdi ve “Ben kendimde böyle bir hakkı görmüyorum” dedi. Bu anlayış çerçevesinde Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu'nun yerel teşkilatın kendisini seçilebilecek sıraya yerleştirmemesi tehlikesine karşı 1'inci sıra kontenjan teklifini teşekkür ederek reddederek ön seçimlere girmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.kemergozcu.com/haber/7618/baykal-gercekle-yuzlesmek-istedim.html> (Erişim tarihi, 24.02.2015)

ile gösterilecek aday sayısının düşülmesiyle bulunacak sayının yarısından bir fazla miktarınca aday adının oy pusulasına yazılması şarttır.”

İstanbul milletvekili Reşit Ülker’in yorumları bu madde hükümlerinin uç sınırlara götürüldüğünde nasıl sonuçlar vereceğini açıklamaktadır:

“Komisyonun getirdiği teklif, 10 milletvekili çıkararak bir seçim bölgesinde 10 kişinin ismini değil yalnızca yarısından bir fazlasının, altı kişinin isminin yazılmasını öngörüyor. Muhterem arkadaşlarım, bu, kelle götürme sistemi denilen sisteminin ta kendisidir. Bu şekilde değil politika hayatında memlekete hizmet edecek şöhretli kimseler, partilerin liderleri dahi yoklamaya girdiği zaman, eğer orada bir anlaşma, adaylar arasında bir anlaşma, kuvvetli, ustalıklı bir anlaşma yapıldığı takdirle, hiç şansı olmayanların hepsi altılık listeye sokulmak, yarım bir fazlalık listeye sokulmak diğerlerini de, şöhreti olanlar da, altının içine sokulmamak suretiyle ortadan kaldırmak mümkündür.”²⁴¹

İzmir milletvekili Mustafa Uyar da bu madde ile ilgili olarak parti içindeki kliklerin kendilerinin seçimleri kazanabilmek amacıyla “gölge aday” çıkarma olasılığına dikkat çekmektedir.²⁴² Bu yorumların her birinin gerçeklik payı vardır. Gerek anahtar liste gerekse de gölge aday çıkarma yoluyla adayların kazanma olasılıklarını artırma girişimlerinde günümüze kadar gelinen süreç içerisinde bir süreklilik olduğu göze çarpmaktadır. Ancak aday adaylarının bu yöntemleri kullanarak, ön seçimleri kazanabilmelerini garantilediği şeklinde yorumlamak araştırmacıyı yanılgaya sevk edebilir.²⁴³ Bourdieu’nün “olasıların uzamı” kavramı

²⁴¹Reşit Ülker,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c039/mm_01039106.pdf, s.325, (Erişim tarihi, 28.8.2015)

²⁴²Mustafa Uyar,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c039/mm_01039106.pdf, s. 326, (Erişim tarihi, 28.8.2015)

²⁴³ Bazı durumlarda liste tertipleri tam tersi sonuçlar da yaratabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nermin Neftçi (1997), **Demokrasinin Kilittası Anılar**, Ankara: TESAV Yayınları, s.68. “İstanbul’un bu ince hesapları yapılırken, bir de bakarsınız ki, adaylar kendi oyunlarına gelmişler. Liste kombinezonları tertiplenirken, zayıf aday diye görünen ve kendisine denge için oy verdirilen, adı sanı duyulmamış birisi, "tak" diye listenin başlarına geliverir. 69 seçimlerinde milletvekili seçilen "Hüseyin Dolun" böyle seçilmiştir.” Dolun’un milletvekili seçilmesi 60’ı yıllarda başvuran aday aday sayısının azlığı ile de ilgilidir. Abadan’a göre 1965 seçimlerinde AP’den milletvekili aday adaylığına başvuranların sayısı 954 iken CHP’de bu sayı 682’dir. Bu sayılar TBMM’ye seçilecek milletvekili sayısına oldukça yakındır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Nermin Abadan-Unat, **Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, 1966, s. 345. Benzer bir durum 2002 seçimlerinde Kırklareli’de, 2014 yerel seçimlerinde Sakarya’da ve Ordu’da da ortaya çıkmıştır. SPK’nin en başından itibaren ön seçim ve yoklamalarda genellikle milletvekili sayısının yarısından bir fazlası ve milletvekili sayısı arasında oy verme zorunluluğunu getirmesi aday adaylığına başvuran sayısının az olması durumunda rakip adayların seçilmesine ya da Hüseyin Dolun örneğinde olduğu gibi oldukça zayıf birinin milletvekili seçilmesine sebep olabilmektedir. Bu sakıncaları giderebilmek amacıyla adaylar anahtar

tam da bu bağlamda düşünölmelidir. Anahtar liste uygulamaları, üye yazımları ile birlikte düşünöldüğünde belirli hiziplere, ekiplere angaje olmuş üyelerin ve delegelerin varlığı ve etkililiğinin aday gösterilmede istenen sonuçları elde etmede göz ardı edilemeyecek potansiyeller taşıması bağlamında değeriendirilmelidir.

648 sayılı kanunun adayların belirlenmesini ilgilendiren bir başka önemli madde de “parti seçmen kütüğü” başlıklı 36. maddesidir. Maddenin ilk fıkrası, “siyasi partiler, kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre, ön seçime katılacaklara ait seçmen kütüklerini ön seçimden otuz gün önce düzenleyip ilçe seçim kurullarına bildirmeye zorludurlar” hükmüyle yukarıda bahsedilen anahtar liste, gölge adayların çıkarılması yanında bir de üye kayıtlarının kötüye kullanımı sonucunu da ortaya çıkarmaktadır. Böylesi bir ortamda partilerin yönetim kademelerinde yer alan kişiler, yukarıda bir milletvekilinin sözlerini alıntılıandığı gibi, kendi pozisyonlarını korumak, belirli makamlara seçimlerini garanti almaya çalışmak gibi nedenlerle üyelerin yazımlarını geciktirmek, dilediklerini üye yazmamak, diledikleri üyeleri silmek gibi uygulamalara başvurmaktadır. Her ne kadar 58. maddeyle partiler tarafından tutulacak defterlerin noterce tasdik olunması şartı, partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik beyannamelerinin birer örneğinin ilçe ve il kademesinde ayrı bir dosyada saklanacağı ve üye kayıtlarının parti genel merkezinde özetinin nasıl tutulacağı bir parti yönetmeliğiyle belirtilir dense de uygulamada istenen amaçlara ulaşamadığı görölmektedir.²⁴⁴ Tüm üyelerle ön seçimin uygulanma imkanının olmadığına paralel bir şekilde genel merkezlerin üye kayıtlarını tutmasının da imkansız olduğu meclis görüşmelerinde sıklıkla vurgulanmaktadır.²⁴⁵ Türkiye’de

---

liste uygulamasına başvururken farklı yöntemlere başvurabilmektedir. Görüşölen bazı il başkanları oyların en zayıf adaylar arasında dağıtılması, saat 11’e kadar oy veren adayların A adayına, 11’den sonra oy verenlerin B adayına oy vermelerinin uygulamada en sık görölen manevralar olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak bazı illerde anahtar listeler aday sıralamasını değıştirebiliyorken bazı illerde ise değıştirememektedir. Burada vurgulanması gereken esas nokta, anahtar listenin alan içerisine kayıtlı “olasıların uzamı” içerisinde adaylara rakipleri alt edebilmede ender görölen bir manevra kabiliyeti sağlamasıdır.

²⁴⁴ Örneğın kötüye kullanımları engellemeye yönelik komisyon sözcüsünün şu ifadeleri de amaçlanan hedefleri gerçekleştirebilmek için hangi yolların mevcut olduğunu gözler önüne sermektedir: “zaten Medeni Kanunumuz .... bir parti üyesinin kaydı kaybolmuşsa, beyannamesi kaybolmuşsa, mahkemede tespit dâvası yoluyla durumu tespit ettirmek imkânını verir. Coşkun Kırca, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c038/mm_01038100.pdf, s.627, (Erişim tarihi, 29.8.2015)

²⁴⁵ 36. maddenin gerekçesini Komisyon Sözcü Zihni Betil şöyle ifade etmektedir: “Şimdi, kütük defterinde adı kayıtlı, yani partili veya değil şeklinde yoklamaya giremez neticesini istihsal etmek için itiraz vardır. İlçe seçim kurulu itirazı inceleyecek. Bu takdirde ne yapılacak binaenaleyh, bir yerde tesis edilen kaydın bir üst kademedede da muhafazasında fayda vardır. Kaldı ki, il yönetim kurulları, ilçe yönetim kurullarının çalışmalarını da denetler. Bazı hakların doğumuna, bazı hakların iskatına" sebep

siyasi partilerin üye kayıtlarının düzenli bir şekilde tutulması ve devletin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı vasıtasıyla bu kayıtları kontrol etmesi için 1988 yılına gelinmesi gerekecekti.

SPK'nin yürürlüğe girmesinin ertesinde bazı önemli değişiklikler hayata geçirildi. 1965 yılında ilk kez uygulanan Milli Bakiye Sistemi 1968 yılında 1036 sayılı yasa ile yürürlükten kaldırıldı. Milli bakiye sistemi, parti alanı içerisinde milletvekili adaylarının belirlenmesinde genel yönetim kurulu (günümüzde MYK) ve parti divanının (günümüzde parti meclisi) mutlak yetkili olmasını göstermesi bakımından önemlidir. 1965 seçimlerinde İstanbul aday listesinin 13. sırasında yer almasına rağmen seçilemeyen CHP'li aday Nermin Neftçi'nin milli bakiye sistemiyle Muş'tan vekil seçildiği sürece yakından bakmak, MYK ve PM üyelerinin parti alanı içerisinde mutlak karar verici olması bakımından nasıl hakim konumunda yer aldığını göstermektedir. 1965 seçimlerinde Muş Ticaret-Sanayi Odası ve CHP eski il başkanı olan ve CHP Muş aday listesinin ilk sırasında yer alan Ahmet Hamdi Çelebi'nin YSK'ye bir itiraz dilekçesiyle başvurmuştur. Çelebi, Muş seçim çevresinde seçime katılan partilerden hiçbirinin seçim katsayısını aşmadığını, milli bakiye usulünün kabulüyle seçim sayısından artı alan oyların değerlendirilmesi amacı güdüldüğünü, aynı partiden milli bakiyenin 1/3'ten Muş milletvekili seçildiği belli edilmiş bulunan Nermin Neftçi'nin CHP Muş seçim çevresinde aday gösterilmediğinden kendisine bu çevrede oy verilmemiş olduğunu, kendisinin milletvekili seçilmiş sayılması gerektiğini ileri sürmüştür. YSK'nin Milletvekili Seçimi Kanunu'nun değişik 33. maddesine dayanarak verdiği cevap parti genel merkezi yöneticilerinin siyasi alan içerisinde nasıl hakim bir konumda olduğunu gözler önüne sermektedir: "...Milli seçim çevresinde bakiye oylarının 1/3'ten düşen milletvekilliklerine kimlerin seçilmiş sayılacaklarını tespit işleminde siyasi partilerin kimlerin adlarını bildirecekleri konusunda yasada koşulan şartlar arasında, şikayetçinin söz konusu ettiği özel durumlar, yani liste sırası ve o seçim çevresinde aday gösterilip kendisine oy verilmiş olmak gibi haller yer almamıştır. Aksine, yasa, ... adayların sırasına, adına ve o seçim çevresinden aday gösterilmiş olmasına

---

ve esas teşkil edecek 'kaydın sadece bir yerde bulundurulmasında amme selâmeti bakımından da mahzur vardır.' Madde ile ilgili detaylı bir açıklama için bkz, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t04/c029/cs_04029105.pdf, ss.385-7, (Erişim tarihi, 30.8.2015) Kars milletvekili Sırrı Atalay'ın şu sorusu ise manidardır: "Bir memlekette nüfus kayıtları dahi doğru tutulmazken, hâkim denetimindeki seçim kütükleri dahi sıhhatli tutulmazken 'bütün bunların merkezlerde hulâsasının tutulacağına komisyon inanıyor mu?' Ibid.

bakmayarak, gösterebilmeleri konusunda *tamamen muhtar* saymıştır.”²⁴⁶ İleride mütakabiliyet analizi diyagramları aracılığıyla görülebileceği gibi CHP’de MYK ve PM üyeleri, (yeniden) milletvekili seçilebilmelerini sağlayabilmek için, bir seçim çevresinde hangi yöntemin uygulanacağını belirleme yetkisine sahip olmaları ve aynı zamanda ön seçim uygulanan yerlerde toplam milletvekili sayısının (550 kişi) %5’i kadar (28 kişi) kontenjan adayı gösterebilme hakkının kanunla kendilerine tanınması nedeniyle parti alanının hakim konumunda yer almaktadır. Birinci bölümde Bourdieu’nün sembolik iktidarı konumunun içerdiği avantajları kişinin zimmetine geçirmesi olarak tanımladığı akılda tutulduğunda kanun koyucunun veya daha genel bir deyişle “sembolik sermayenin merkez bankası olarak devletin”²⁴⁷ genel merkez yöneticilerini alan içi mücadelelerde meşru otoriteye sahip bir konuma getirdiği görülmektedir. Öyle ki kanun koyucu milli bakiye sistemi aracılığıyla, genel merkez yöneticilerini seçilmiş milletvekillerini değiştirebilecek kadar yetkili kılmıştır. Bu bağlamda farklı örnekler de verilebilir.²⁴⁸

²⁴⁶ 11.12.1965 tarihli YSK kararının Resmi Gazete’de yayımlanmış hali için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12189.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12189.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.8.2015) (vurgular bizim) Ahmet Hamdi Çelebi YSK’nin red kararının ertesinde bu kez kendisinin yerine vekil seçilen Nermin Neftçi’ye bir telgraf göndermiştir: “Nermin Neftçi – Gayri meşru Muş Milletvekili- Minare Mahallesi Abdullah Balkaya Evinde MUŞ, *Muş seçmenlerinin oyunu almadığını halde YSK’nin kanunu yanlış tatbik ve tefsiri neticesi, gayrimeşru Muş Milletvekili olduğunuzu idrak ettiğiniz halde vilayetimiz kisvesi altına buraya gelmeniz sizin için zuldür.* Meşru Muş Milletvekili/A. Hamdi Çelebi. Neftçi (İstanbul-Eminönü) ve Çelebi’nin CHP’nin yerel teşkilatlarında yönetici oldukları akılda tutulmalıdır. Bu örnekte, Çelebi’nin kendi partisinin genel merkezinin vermiş olduğu karara karşı YSK’ye başvurduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. 1969 seçimlerinde yaşananlar ise dönemin siyasal alanının panoramasına dair başka örnekler sunmaktadır. Başından beri adaylık mücadelesinde tahakküm ilişkilerinin kurulmasında nesnel olasılıklarla öznel beklentilerin uyumuna başından beri dikkat çeken bu çalışma, Neftçi’nin 1969 seçimlerinde izlediği stratejiyle de bu iddiasını doğrulamaktadır. 1965’te vekil seçildikten sonra İstanbul’a dönüp, oradan yeniden başlamanın imkansız olduğunu düşünen ve yüzlerce yetenekli politikacının zaten sıraya girdiği bir durumun farkında olan Neftçi’nin şansını Muş’tan denemeye karar vermesi, Bourdieu’nün alan ve habitus arasında sıklıkla vurguladığı ontolojik suç ortaklığının mükemmel bir örneğini teşkil etmektedir. Stratejisini İstanbul’daki dişli rakiplerle mücadele yerine Muş’tan il yoklamasına katılmak olarak belirleyen Neftçi rakip adayların (2 kişi) karşısında liste başı olarak bu kez seçmenlerin verdikleri oylarla milletvekili seçildi. Ahmet Hamdi Çelebi ise Cumhuriyetçi Güven Partisi’nden liste başı olmasına rağmen vekil seçilemedi. Neftçi’nin, anılarından anlaşıldığı kadarıyla milletvekili sürecinde biriktirdiği sembolik sermayenin Çelebi karşısında seçimi kazanmasında etkili olduğu varsayılabilir. 1973 seçimlerinde aday olmayan Neftçi’nin yokluğunda Çelebi bu kez MSP’den aday olup milletvekili seçildi. Sürecin oldukça detaylı bir tasviri için bkz. Nermin Neftçi, **Demokrasinin Kilit Taşı Anılar**, Ankara: TESAV Yayınları, 1997. Alan ve habitus arasında ontolojik suç ortaklığına dair başka örnekler de çalışmanın ilerleyen kısımlarında verilecektir.

²⁴⁷ Bourdieu, “Devlet Üzerine”, s. 153.

²⁴⁸ Milli bakiye sisteminin yarattığı değişikliklere örnek olarak 1960’lı dönemin Tabip Odası Başkanı ve dolayısıyla Kurucu Meclis Üyesi Fikret Pamir de gösterilebilir. 1965’te CHP Niğde’den aday olan ve seçimleri kazanan Pamir, Milli Bakiye Sistemi çerçevesinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nin (CKMP) yurt çapındaki artık oylarını Niğde’de kullanmaya karar vermesi ile vekilliği kaybetti. Pamir’in elinden milletvekilliğini alan CKMP’nin başkanı Osman Bölükbaşı’dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.milliyet.com.tr/enerji-ondan->

Yine aynı kanunla tercihli oy uygulamasına son verildi.²⁴⁹ 1973 yılına gelindiğinde ise milletvekili adaylığını ilgilendiren çok sayıda kanun değişikliği hayata geçirildi. Bu kanunla 1965 tarih ve 648 sayılı siyasi partiler kanununun 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 50, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 122 ve 125. maddeleri değiştirildi. SPK'nin değiştirilen bu maddelerinin büyük çoğunluğu aday tespitine yönelik düzenlemelerdi. Bu değişikliklerin detaylı bir analizi adayların belirlenmesinde yeni bir çerçevenin hayata geçirildiğini ortaya koymaktadır. Analizin öncesinde dönemin Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata'nın uygulamada hukuksal düzenlemelerin özellikle adayların saptanmasında ne ölçüde işe yaradığına dair şu sözlerine yer vermek gereklidir:

“Hepinizin çok yakından bildiği gibi, seçim müessesesinin Türkiye'de tatbikinden, bilhassa ön seçim olarak vasıflandırdığımız uygulamadan memleket ölçüsünde şikâyet vardı. Bu şikâyetler üzerinedir ki, Erim Hükümeti kurulduğunda programında Seçim Kanununu, bu şikâyetleri önleyecek istikamette değiştirmeyi ve onu altı ay içinde başarmayı vaat etmişti. Yapamadılar. Aynı taahhüdü Melen Hükümeti de programına koydu, başaramadı. Bu yüzden olacaktır ki, bu kadar önemli bir hâdise şimdi biraz da acele ile huzurunuzda gelmiş bulunuyor.”²⁵⁰

1973 yılındaki değişiklikleri bu bağlamda okumak gerekmektedir. Değişiklikler daha önce “ön seçim” başlıklı kanunun 29. maddesi “parti adayları” olarak yeniden düzenlendi ve ön seçim zorunlu olmaktan çıkarıldı. Böylece ön seçim ve il yoklamaları şeklinde yukarıda bahsedilen ikili yapı ortadan kaldırıldı.²⁵¹ Değişik 30. madde bu kez “il yoklamaları” yerine “aday yoklamaları” başlığıyla yeniden

---

sorular/siyaset/haberdetayarsiv/13.06.2007/201962/default.htm, (Erişim tarihi, 14.5.2015) Milletvekili değişikliği yaratan milli bakiye sistemine ikinci örnek "Milli bakiyeden" Denizli'de girdiği seçimi Zonguldak'ta kazanarak parlamentoya giren eski CHP genel sekreter yardımcısı Kamil Kırıkoğlu'dur. Tanju Cılızoğlu, **Kırık Politika: Anılarla Kamil Kırıkoğlu**, 2. Basım, İstanbul: Elya Yayıncılık, 1997, s. 114. Bu örneklerin tamamı, genel merkez yöneticileri lehine bir durumun varlığını ortaya koymaktadır.

²⁴⁹ Kanun metni için bkz.

(https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc051/kanuntbmmc051/kanuntbmmc05101036.pdf), (Erişim tarihi, 14.5.2015)

²⁵⁰ Hıfzı Oğuz Bekata,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t12/c012/cs_12012078.pdf, s. 787, (Erişim tarihi, 16.5.2015)

²⁵¹ Bu durum komisyon raporunda da şu sözlerle ifade edilmektedir: “Bu itibarla yanlış anlamalara sebebiyet veren «ön seçim» deyimini kaldırılarak «aday yoklaması» deyimini kullanılmıştır.” https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c039/mm_03039130ss0920.pdf, s.3, (Erişim tarihi, 16.5.2015)

düzenlenerek il aday yoklamalarının, ilçe seçim kurullarının denetiminde aynı gün yapılacağı hükme bağlandı.²⁵²

Merkez yoklaması yöntemi, 31. maddede yine aynı başlıkla yer aldı. Merkez adaylarını belirleme yetkisi maddenin ilk halinde özel bir kurula verilmişken, yapılan değişiklikle bu yetki doğrudan merkez karar veya yönetim örgütüne verildi. İl yönetim kurullarının görüşünün alınması zorunluluğu kaldırılarak, istisari bir nitelik kazandırıldı. Genel merkeze tanınan %5 oranında kontenjan yetkisi yine korundu. 1968 tarihinde kaldırılan tercihli oy Milletvekili Seçimi Kanunu'na 25. maddenin eklenmesiyle tekrar yürürlüğe konuldu.²⁵³ 1973 değişiklikleri sonrasında bu çalışmanın sorunsal kapsamında kayda değer bir değişiklik yapılmadı.

1979 tarihli ve 2234 sayılı yeni bir kanun değişikliği, devletin değil aday belirleme yöntemlerini mutlak bir kontrol altına almasını genel seçimlerin bile sağlıklı bir şekilde yürütülemediğini gözler önüne sermektedir. Büyük çoğunluğu 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un değiştirilmesini içeren bu yeni kanun değişikliğinin komisyon raporundaki gerekçesi bu durumu gözler önüne sermektedir:

“Seçmen kütüklerinden yakınmalar, önemi ve düzeltme arayışları bakımından genel ve tartışmasızdır. Daha çok uygulama tekniğinin doğal sonucu olan hatalar, eksiklikler, özellikle mükerrer yazım, mükerrer oy kullanma, seçmenlerin toplu olarak yazılmamış olması veya olmayan kişilerin kütüğe yazılmış olması yolundaki iddialar, son seçimlerden sonra, seçim sonuçlarının tartışılması düzeyine varmıştır. Bu bölümde; seçmen kütüklerinin el ile (Manuel) yazım ve düzenlenmesinin

²⁵² Basit gibi görünen bu yeni düzenlemeyle, Türkiye’de devletin partilerin aday belirleme sürecini erken denebilecek bir dönemde kapsamlı bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Günümüzde, dünyanın farklı ülkelerinde devletin aday belirleme işini hala partilerin iç işleri olarak görmesinden ötürü birçok ülkede bazı adaylar lehine kurulların manipüle edildiği örnekler yaygın bir biçimde görülmektedir. Bu örnekler için bkz. Ofer Kenig & Scott Pruyers, "The Challenges of Inclusive Intra-party Selection Methods", in **Democratizing Candidate Selection: New Methods, Old Receipts?**, Guillermo Cordero & Xavier Coller (eds.), Switzerland: Palgrave Mcmillan, 2018, pp.25-47, p. 26. Yazarlar, farklı ülke örneklerinden aday seçimlerinin yapılacağı günün dahi belirli adaylar lehine belirlendiğini ve rekabet eşitliği bağlamında ciddi sorunlar yaşandığını tespit etmektedir.

²⁵³ Komisyon raporunda tercihli oyun tekrar getirilmesinin gerekçesinin, “Birleşik oy pusulası düzeni içinde seçmen tercihine yer verilir iken parti iradesi ile seçmen iradesinin telifini sağlayacak bir yol aranmıştır. Seçmen vatandaş öncelikle siyasî tercihini yapacak ve tercih ettiği siyasî partinin listesinde sıra değişikliği yapma imkânına sahip olacaktır. Tercih oyunun herhangi surette istismarını önlemek ve âdilâne dengeyi temin gayesiyle seçim çevrelerine göre tercih sayısı ile tercih oyu sayısı için belli oran ve kat sayılar tespit olunmuştur.” sözleriyle ifade edildiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c039/mm_03039130ss0920.pdf, s.2, (Erişim tarihi, 1.9.2015)

mahzurlarıyla bilgi işlem tekniklerinin kullanılmasının yararları tekrarlanacaktır.”²⁵⁴

Sonuç olarak 1961-80 arası yıllar devletin aday belirleme süreçlerine kısmi olarak müdahale ettiği bir dönem olarak ele alınabilir. Bu dönemde ön seçimlere veya (il) (aday) yoklamalarına yargısal yönetim ve denetimin getirilmesi, aday belirleme seçimlerinin tüm yurttan aynı gün yapılması, seçimlerde kullanılacak oy pusulalarının YSK tarafından temini, partilerin tutacakları defterlerin noterce mühürlenmesi, itirazların ilçe seçim kurullarınca çözüme kavuşturulması gibi konularda devlet müdahalesinin gerçekleştirildiği söylenebilir. Ancak gerek ön seçimlerin gerekse de aday yoklamalarının gerçekleştirilmesinde hangi üyelerin oy kullanacaklarının belirlenmemesi, üye veya delege listelerinin partiler tarafından ilçe seçim kurullarına teslimi uygulamada ciddi sıkıntılara yol açmıştır. Kanun koyucunun sonraki dönemlerde bu meseleleri de ele alacak şekilde konuyu düzenlediği görülmektedir.

Yukarıda ana hatları verilen dönem, 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte sona erdi. 2533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanununun 7. maddesine göre “13.7.1965 tarih ve 648 sayılı SPK ile ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırıldı.”²⁵⁵ Yine 1983 yılında 2839 sayılı yeni bir Milletvekili Seçimi Kanunu hazırlanarak 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ve bu kanunun bütün ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırıldı. Böylelikle 1983 yılından itibaren siyasi partilerin adaylarını belirlemesinde yeni bir döneme girilmiş oldu. İzleyen kısımda yeni düzenlemelerin nasıl bir hukuki çerçeve getirdiği ele alınacaktır.

2.1.3. 1980 Sonrası Dönem – Aday Belirlemede Mutlak Devlet Müdahalesi

12 Eylül darbesinin ardından 29 Haziran 1981 tarihli ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkındaki Kanunla birlikte Danışma Meclisi’ne başlıca dört kanun yapma

²⁵⁴ Bu mahzur ve yararlar için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d05/c012/mm_05012076ss0331.pdf, ss.7-9, (Erişim tarihi, 2.9.2015)

²⁵⁵ Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc064/kanunmgkc064/kanunmgkc06402533.pdf, (Erişim tarihi, 2.9.2015)

görevi verildi. Bunlardan ikisi Anayasa ile Anayasanın Halk Oyuna Sunuluş Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girdi. Diğer iki kanun ise, bu çalışmanın analiz nesnesini yakından ilgilendiren SPK ile Milletvekili Seçimi Kanunu'dur. Her iki kanun da iki ay arayla Danışma Meclisi ile Kenan Evren'in başında bulunduğu Milli Güvenlik Konseyi'nin ortak çalışmasıyla hazırlanarak yürürlüğe girdi. Bu bakımdan seçilmiş milletvekilleri tarafından bu kanunların hazırlanmadığı akılda tutulmalıdır. Aşağıda her iki kanunun 1980'den günümüze değin nasıl bir tarihsel seyir izlediğine yer verilecektir.

Darbe sonrası hazırlanan yeni kanunlarla birlikte 1980 öncesinde aday belirleme süreçlerinde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik artan oranda iyileştirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu dönemi siyasi partilerin aday seçimlerinde devletin başından sonuna değin dahil olması nedeniyle mutlak devlet müdahalesi dönemi olarak nitelendirmek mümkündür. Ön seçimlerde oy kullanacak parti üye listelerinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Siyasi Partiler Sicil Bürosu tarafından 1988 yılından itibaren gönderilmesi, ön seçimlerin bu listeler çerçevesinde ilçe seçim kurullarının denetiminde, tüm yurttaki aynı günde yapılması ve sonuçların kesin olması gibi düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda devletin müdahalesinin giderek arttığı ve ön seçimlerin görece olarak daha düzenli ve istikrarlı bir şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Her ne kadar günümüzde dahi aday yoklamalarında oy kullanacak delege listelerinin Siyasi Partiler Sicil Bürosu tarafından tutulmadığı ve böylelikle delege listelerinin partiler tarafından ilçe seçim kurullarına teslim edilmesi geçerli olsa da yine de devletin mutlak bir müdahalesinin olduğunu söylemek yanlış olmaz.

1983 sonrası dönemde ilk olarak 22 Nisan 1983 tarihinde 2820 sayılı SPK hazırlandı. Bu dönemde, 648 sayılı yasa yeniden gözden geçirilerek, az bir değişiklikle Meclis Genel Kurulu'na getirildi.²⁵⁶ Ancak geçmişten farklı olarak bazı

²⁵⁶ Konuyla ilgili olarak Süleyman Sırrı Kırçalı'nın şu sözleri dikkat çekicidir: "Çok enteresandır bu Tasarı 648 sayılı SPK ile o kadar aynıdır ve o derece zahmetsiz hazırlanmıştır ki, 648 sayılı Kanun'da kendinden önce bu konuda bir kanun olmadığı için, kaldırılan kanunlar ve hükümler diye bir madde yer almamıştır, bu taslakta da öyledir, eğer Genel Kurulunuzda düzeltme yapılmazsa 1965 tarihli 648 sayılı SPK yürürlükte kalacaktır.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c014/dm_02014056.pdf, s. 439, (Erişim tarihi, 3.9.2015) Ancak yine de bu kanunla getirilen yeni hükümler vardır. Tülay Öney'in de belirttiği gibi, "Parti içi oligarşi, ön seçim sistemi, Cumhuriyet Başsavcılığının sicil tutması gibi konularda getirilen yeni düzenlemeler geçmiş olaylara bir tepki niteliği taşımaktadır." https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c014/dm_02014056.pdf, s.442, (Erişim tarihi, 4.9.2015)

yeni düzenlemelere de gidildiği görülmektedir. Örneğin siyasî partilerin gençlik ve kadın kolları gibi yan kuruluşlarının kurulması yasaklandı. Siyasî partilerin sendikalarla, derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile ve kooperatifler gibi örgütlerle en ufak bir bağlantı kurmalarına meydan bırakmayan Anayasa hükümleri getirildi.²⁵⁷ Kanunla birlikte ön seçim ve merkez adaylığı iki temel aday belirleme yöntemi olarak kabul edildi. 1961-1980 arası dönemde temel aday belirleme yöntemi olarak kullanılan aday (il) yoklamalarına bu kez yer verilmeyerek kanunla tüm üyelerin katılacağı ön seçim yöntemi benimsendi. Merkez yoklaması ise daha önce olduğu gibi %5 oranla aynen korundu. Bu değişikliklere yakından bakmak hem geçmişte yaşanan sorunları gidermek amacıyla hangi tarz yeni düzenlemelere gidildiğini hem de bu düzenlemeler vasıtasıyla günümüzde aday seçimlerinde “olasıların uzamı”nın nasıl bir görünüm sergilediğinin ortaya konmasına yardımcı olabilecektir.

2820 sayılı kanunun getirdiği²⁵⁸ en önemli yeniliklerden biri “Siyasi Partiler Sicili” başlıklı 10. maddedir: “Cumhuriyet Başsavcılığınca her siyasî parti için bir sicil dosyası tutulur... Bu sicil dosyasında... d) Partiye kayıtlı üyelerin, ilçelere göre (b) bendindeki bilgileri içeren listeleri, bulunur... Siyasî partiler, (b) ve (c) bentlerindeki bilgi ve belgeler ile bunlarda ve parti tüzük ve programlarında yapılan değişiklikleri, yayın veya değişiklik tarihinden itibaren onbeş gün içinde; (d) bendindeki listeler ile bunlarla ilgili değişiklikleri ise, altı ayda bir Cumhuriyet Başsavcılığına gönderirler.” 648 sayılı SPK’de (1965) Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin sicilinin tutulacağı öngörülmekteydi. Bu sicilde hangi belge ve bilgilerin bulunacağı ve sicilin nasıl tutulacağı Anayasa Mahkemesi İçtüzüğüyle tespit edilecekti. Ancak 1983’te getirilen yeni düzenlemeyle Siyasi Partiler Sicili’nin bundan böyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tutulacağı öngörüldü. Önceki düzenlemeden farklı olarak bu sicil dosyasında hangi bilgilerin tutulacağı, süreler gibi konular da kanun maddesi ile düzenlendi. Burada en önemli hüküm partiye kayıtlı üyelerinin ilçelere göre istenen bilgiler çerçevesinde tutulmasıydı.

²⁵⁷ Evliya Parlak,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c014/dm_02014055.pdf, s. 379, (Erişim tarihi, 4.9.2015)

²⁵⁸ Kanunun tam metni için bkz,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanundmc066/kanundmc06602820.pdf, (Erişim tarihi, 4.9.2015)

2820 sayılı kanunla birlikte partilerin ilçe, il ve genel başkanlarının görev sürelerine tarihte ilk kez bir sınırlama getirildi. Kanunun 15, 19 ve 20. maddelerine göre ilçe ve il başkanlarıyla partinin genel başkanı en çok iki yıl seçilecekti. Genel başkanlığı düzenleyen 15. maddeye göre aynı kişinin ara verilmeksizin altı defadan fazla; il ve ilçe teşkilatını düzenleyen 19-20. maddelere göre ise aynı kişinin ara verilmeksizin beş defadan fazla seçilemeyeceği şartı getirildi. Hem genel başkanların hem de il ve ilçe başkanlarının yeniden seçilebilmeleri için dört yıllık bir sürenin geçmesi şartı getirildi. Konuyla ilgili olarak MGK tutanaklarında yer alan şu ifadeler anlamlıdır: “birçok makamlar, devletin üst kademeleri -Cumhurbaşkanı dahil- muayyen bir süre sonra değiştiriliyor. Hiçbir kademede bir kimse 15, 20, 25 sene kalmıyor, muhakkak değişiyor, yerine başkası geliyor. Fakat, bizim ananelerimize bakın, hiçbir parti başkanı seçim kaybettiğinden dolayı değişmemiştir. Seçim kaybeder, yine genel başkan olur. Efendim, ihtilal olur, uzaklaştırılır; yine parti başkanı olur.”²⁵⁹ Anayasa komisyonu başkanı ise, bu düzenlemenin aleyhindedir: “bir parti liderinin süresini sınırlamak, siyasî mücadeleye yahut politik hayatın gelişmesine uygun değildir. Bir parti lideri tasavvur edin ki, partisini muhalefette almıştır, başarıyla liderlik yaparak yönetmiştir, tam iktidara gelmek üzeredir altı yıl geçmiştir, başkanlıktan, dolayısıyla hakkı olan başbakanlıktan ayrılacaktır, ayrılmak zorunda kalacaktır. Bu, doğru bir şey değildir.”²⁶⁰ Hemen belirtmek gerekir ki kanunun getirdiği yeni düzenleme herhangi bir partinin ilçe ve il başkanı veya genel başkanı için bu süreler dolmadan sonraki bir düzenlemeyle yürürlükten kaldırıldı. Bu kanunun maddelerinin yürürlüğe girmemesi dolayısıyla ki Demirel, Ecevit, Erbakan, Türkeş, Baykal gibi liderler çeyrek yüzyılı aşkın süreden fazla genel başkanlık görevlerini yürüttüler.

²⁵⁹ Kenan Evren,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c008/mgk_01008141.pdf, s.625, (Erişim tarihi, 4.9.2015) İleride çoklu mütakabiliyet analizi diyagramlarında da görüleceği üzere milletvekili seçilebilmede partinin yerel ve/veya genel merkez kademelerinde yönetici pozisyonlarında görev yapmak ve uzun sayılabilecek bir parti geçmişine sahip olmak adaylık mücadelesinde en önemli avantajlardan birini sağlamaktadır. 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde, yöntemden bağımsız olarak, milletvekili seçilen partili profesyonellerin ezici bir çoğunluğu siyasi kariyerlerine “80 Öncesi CHP” ve “SODEP-SHP”de başladılar. Bu milletvekili seçilen partili profesyonellerin siyasi geçmişlerinin 20 yılın üzerinde olduğunun işaretidir. İnönü, Ecevit, Baykal döneminin en etkin isimlerinden Ali Topuz örneğinde ise siyasi geçmiş 2011 yılında milletvekilliğinden ayrılmasıyla birlikte yaklaşık 55 yılı bulmaktadır.

²⁶⁰ Anayasa Komisyonu başkanı Orhan Aldıkaçtı,

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c014/dm_02014060.pdf, s. 724, (Erişim tarihi, 4.9.2015)

2820 sayılı kanunun yedinci bölümü “siyasi partilerin seçimlere katılması ve adayların tespiti” başlığıyla partilerin adaylarını belirlemelerini ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Buna göre, “parti adaylarının tespiti” başlıklı 37. maddeye göre, “milletvekilliği için yapılacak seçimlerde, siyasî partilerin bir seçim çevresindeki adaylarının listesi ve bunların listedeki sırası, o seçim çevresinde o siyasî parti üye kayıt defterine göre düzenlenen parti seçmen listesinde yer alan bütün üyelerin ilçe seçim kurullarının yönetiminde serbestçe oy kullanacakları bir ön seçim ile o seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısının iki katı olarak, aday adaylığını koymuş olanlar arasından tespit edilir”.

37. maddenin yeni hali, getirdiği düzenlemeyle geçmiş yıllara nazaran ön seçimlerde milletvekili aday sayısının iki katı olarak belirlenmesini şart koşmaktadır. İzleyen 38. madde de merkez adaylığını düzenlemekte ve %5’lik bir parti genel merkezlerine kontenjan hakkı tanımaktadır. Partinin yerel örgütlerini (delegeler ve üyelerin aday tercihleri bağlamında) parti genel merkezi karşısında koruyacak yeni bir başka düzenleme de gösterilecek merkez adayının, aday listesinde ön seçimde seçime katılan partililerin en az %75 oyunu almış adayın üstünde bir yere konamayacağıdır.²⁶¹ 2820 sayılı kanun böylelikle iki temel aday belirleme yöntemi ortaya koymakta ve geçmişte “il yoklamaları” ve “aday yoklamaları” adıyla anılan yöntemlere yer vermemektedir. Temel aday belirleme yönteminin ön seçimler olduğu göze çarpmaktadır.²⁶² Ancak özellikle ön seçimlere yönelik madde hükümleri geçici 6. maddenin öngördüğü hükümler nedeniyle uygulanamadı: “bu kanunun yürürlüğe girmesini müteakip, yapılacak ilk milletvekili genel seçimleri için ön seçim yapılmaz”. Buna göre, milletvekili adayları doğrudan kurucular kurulu üyelerinin en az üçte iki çoğunluğu tarafından belirlenecekti. 1983 seçimleri için

²⁶¹ Bu hükümün günümüzde yürürlükte olmaması dolayısıyladır ki CHP genel merkezi özellikle büyükşehirlerde hem kanunun kendisine tanıdığı ön seçim yapılan illerde %5’lik kontenjan hakkını hem de anahtar listeler aracılığıyla milletvekili aday listesini şekillendirmede görece daha rahat bir konumdadır. Günümüzde parti genel merkezi kontenjan hakkını dilediği sırada ve dilediği ilde herhangi bir kısıt olmaksızın kullanabilmektedir. 2015 genel seçimlerinde, ön seçim yapılan büyükşehirlerde kontenjan hakkı oy kaygılarıyla aday gösterilen birkaç isim dışında özellikle dönemin MYK ve PM üyeleri için aday listelerinin üst sıralarında herhangi bir kısıtlama olmaksızın kullanıldı. İlerleyen kısımlarda çoklu mütakabiliyet analizi haritaları, tüm açıklığıyla genel merkez yöneticilerinin konularının içerdikleri avantajları zimmetine geçirdiği “kontenjan” haklarını resmetmektedir.

²⁶² Danışma Meclisi görüşmelerinde ön seçimlere (yoklamalar) geçmiş dönemde yaşanan sorunlar nedeniyle, her ne kadar komisyon ön seçim taraftarıysa ve kanun metninin ilk halinde yer alsaydı, şiddetli bir karşıtlığın olduğu görülmektedir. Aynı zamanda ön seçimlerin parti içi bir meseleden ziyade seçim kanununu ilgilendiren bir konu olduğu düşüncesiyle, . «Sekizinci bölümün (41 ila 53 üncü maddeler) Seçim Kanunu’nda ele alınması» şeklindeki önerenin kabul edilmesiyle bu maddeler metinden çıkarıldı. Daha sonra bu maddeler MGK tarafından tekrar SPK’ye eklendi.

geçici hüküm getirilmesinin nedeni tüm siyasi partilerin kapatılması ve partilerin yönetici kadrolarının neredeyse tamamına siyaset yapma yasağı getirilmesiydi. Yeni partilerin kurulması ve üye kayıtlarının düzenlenerek ön seçimlere hazır hale getirilmesi mümkün olmadığından bu düzenleme getirildi.

2820 sayılı kanunun “parti seçmen listesi” başlıklı 42. maddesi de geçmişteki düzenlemeden farklı olarak “ön seçimlerden en geç doksan gün önce üye olanların seçimde oy kullanabilecekleri” (4. fıkra) şartını getirdi. 648 sayılı SPK’de bu şartın olmaması son gün kaydedilen üyelerin dahi oy kullanabilmelerini sağlamaktaydı. Kanun koyucu tarafından üyelik kurumunun kötüye kullanımların önüne geçmek amacıyla 90 gün şartının getirildiği görülmektedir. Üye kayıtlarının daha nizami tutulması, defterlerin en az altı ayda bir ilçe seçim kurulu başkanı tarafından incelenmesi, ön seçimlerden 90 gün önce, üye kayıt defterlerinin son kaydedilen üyeyi belirtir şekilde ilçe seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenmesi getirilen diğer yeni önemli düzenlemelerden birkaçıydı. Önceki dönemlerle aynı şekilde ön seçimlerde oy kullanacak üyelerin listesi yine siyasi partiler tarafından ilçe seçim kurullarına verilmekteydi. Bu bağlamda devletin aday belirleme süreçlerine yönelik müdahalesinin henüz tam olarak gerçekleşmediği belirtilmelidir. Bunun için 1988 yılında yapılan düzenlemeyi beklemek gerekecekti.

Siyasi partiler, bir seçim çevresinde seçilecek milletvekili sayısının iki katı aday göstermek zorunda olduğu için bir başka değişiklik de oy pusulasında kaç adayın işaretleneceği hususunda gerçekleştirildi. Kanunun oy pusulası başlıklı 46. maddesi aday seçimlerinde “işaretleme, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısından da eksik olamayacağını” şartını getirdi. Bu bölümün başında belirtildiği gibi yeni bir siyasi partiler kanununun hazırlanmasında da 1965’tekine benzer çekincelerin olduğu göze çarpmakta ve anahtar liste tartışmaları varlığını bu dönemde de sürdürmektedir:

“Sayın Cumhurbaşkanım, bu madde esas seçimde uygulanacak ana kuralların temelini burada atmış bulunmaktadır... Tabii işaretlemenin yarından bir fazla olmasındaki kasıt şudur: Miktar daha az düşünüldüğü takdirde konu suiistimal edilebilir, özellikle tek aday üzerinde ısraren dururlar. Konu suiistimal edilmesin diye, gösterecekleri adayın yarısını geçme koşulu öngörülmüştür... Maksat, bu sayı suiistimal edilmesin... Özellikle bazı menfaat dağıtımları söz konusu olabilir. Oylar tek aday

üzerinde temerküz edebilir; onu bertaraf etmek için mutlaka yarıdan bir fazlasının işaretlenmesi gerekir”.²⁶³

Adayların tespiti başlıklı yedinci bölümün çalışmanın sorunsalı açısından önemli son maddesi ön seçimlerin sonuçlarının kesin olduğunu ve değiştirilemeyeceğini bildiren 48. maddedir. Partiler tarafından tutulacak defter ve kayıtlarla ilgili düzenlemeler 60. maddeyle önceki düzenlemelerle büyük bir benzerlik göstermektedir. Burada vurgulanması gereken husus parti genel merkezinde üye kayıtlarının özetinin nasıl tutulacağına daha önce olduğu gibi parti iç yönetmeliğiyle belirlenmesidir. Meclis genel kurulu görüşmelerinde Kamer Genç’in ileride ayrıntılarına yer verilecek 1978 tarihli CHP’nin Üye Kayıtlarının Merkezde Toplanması Projesi’ne atıfla söyledikleri ve komisyon sözcüsünün cevapları üye kayıtları ile ilgili yaşanan sorunların çözümünden o dönemde dahi ne ölçüde uzak olduğunu gözler önüne serer:

“Kamer Genç: «Üye kayıt defterlerinin parti genel merkezinde özetinin nasıl tutulacağı» ibaresine göre bir kompüter sistemine gidilmek isteniyor mu? Zaten ileride tercih edilecek seçim sistemine göre; eğer ön seçim veya partiye kayıtlı üyelerin vasıtasıyla seçim yapılması öngörülürse, o zaman sıhhatli bir seçimin yapılabilmesi için üyelerin bir kompütöre aktarılması ve ihtilafların bu şekilde rahatlıkla halledileceği inancındayım. Nitekim geçen dönemde Cumhuriyet Halk Partisi ihtilafları ancak bu yolla halletmiş ve merkezde bir kompüter sistemini kurmuştu. Bu itibarla, bu maddeyle partiler için böyle bir zorunluluk öngörülüyor mu?”

Akif Erginay: “Bunu men eden bir hüküm yok. Her parti eğer uygun görürse, gayet tabii imkânları da varsa kompüter usulüne girer ve üyelerin bütün değişikliklerinde hemen düğmeye basmak suretiyle bulabilir. Buna mani bir hüküm yok; ama defter tutacaktır dedikten sonra, kompüter usulüne girerse, gayet tabii defteri de bir taraftan tutabilir; fakat kompüter hesapları bakımından herhangi bir mani yoktur; fakat biz burada bunları kompüterle yapacaktır diye bir hüküm de gayet tabii koyamayız. Partilerin kendi arzularına kalmış bir husustur.”²⁶⁴

²⁶³ Anayasa Komisyonu Başkanı Hakim Tümgeneral Muzaffer Başkaynak, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c008/mgk_01008141.pdf, s.652, (Erişim tarihi, 22.5.2015)

²⁶⁴ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c015/dm_02015063.pdf, s.156, (Erişim tarihi, 6.9.2015)

1983 tarihli SPK'nin geçici hükümleri siyasi yasakları (geçici madde D), MGK'nın siyasi parti kurucularını üzerinde incelemede bulunma yetkisi vermektedir. Cumhuriyet Halk Partisi'nde aday belirlemenin tarihçesinin ele alınacağı bölümde bu maddelere yer vereceğimiz için burada ayrıntısına girilmeyecektir. MGK'nın siyasal alanın aktörleri ve partileri üzerinden dizayn etme çabaları, aday belirleme süreçlerini yakından etkilediğinden, bu konu militanlık sermayesinin negatif sembolik sermayeye dönüşmesi çerçevesinde ilerleyen kısımlarda tartışılacaktır.

1983 yılından günümüze değin yürürlükte bulunan bir başka kanun da Milletvekili Seçimi Kanunu'dur. Komisyon sözcüsünün SPK ile ilişkisi çerçevesinde bu kanuna dair "birbirleriyle yakından ilgili olan birden fazla kanun arasından bu iki kanunun düzenlediği alanların irtibatlarını belirtmek üzere bazen açık gönderme dediğiniz, bazen dolaylı gönderme dediğiniz yolla, aynı konuyu düzenler gibi ifadelere, fıkralara ve ibarelere rastlanabilir."²⁶⁵ sözleri kanuni düzenlemeler vasıtasıyla aday belirlemenin nasıl bir sistematik dahilinde düzenlendiğine yönelik ipuçları sunmaktadır.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun adaylığı düzenleyen 12. maddesinin son fıkrası yukarıda bahsedilen siyasi partiler kanunundaki düzenlemeye paralel olarak partilerin katıldıkları her seçimde çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının iki katı aday göstermelerini şart koşmuştur. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu raporunda bu maddenin gerekçesi,

"Böyle bir sistemin benimsenmesi, evvelce olduğu gibi ön seçim sıralamasında altlarda yer alan adayların partilerine dargınlıkları, seçim mücadelesinden çekilmeleri gibi sakıncalar da büyük ölçüde önlenmiş olacak. Evvelki sistemin ön seçimler hakkında, açıklanmış olan tenkitler aday sayısının iki kat olarak tespit edilmesiyle konusuz kalacaktır. Çünkü artık, birtakım aday adaylarının aralarında yaptıkları anlaşmalarla ön seçimi amacından saptırmaları için duyacakları 'hırs azalacaktır ve siyasî partiler bu şekilde yapılacak anlaşmaların niteliksiz adayları listelerine sokma ihtimaline karşı mücadele etmek gereğini, hatta zorunluluğunu duyacaklardır"

sözleriyle ifade edilmektedir.²⁶⁶ Görüldüğü üzere ön seçimlerde üst sıralarda yer alma sonucu milletvekili seçilme olasılığı, tercihli oy dolayısıyla alt sıralarda yer

²⁶⁵ Anayasa Komisyonu Sözcüsü Şener Akyol,

²⁶⁶ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c017/dm_02017089ss0386.pdf, ss. 15-6, (Erişim tarihi, 25.5.2015)

alan adayların seçmen tercihleri aracılığıyla üst sıralara çıkmaya olanak sağladığı için önceki sisteme nazaran daha zordur. (md.28) Genel seçimlerde kullanılan tercihli oyların geçerli olabilmesi için 35. madde ile getirilen hüküm gereği “o seçim çevresinde partiye verilmiş tüm geçerli oy sayısının en az yüzde yirmi beşi oranında” olmalıdır. Ancak 1983 seçimlerinde ön seçimlerin uygulanmamasına benzer bir şekilde tercihli oyun da kullanılmadığı belirtilmelidir.

MGK, SPK’de partilere ve 12 Eylül öncesi yönetici konumundaki kişilere yönelik getirdiği yasaklara benzer bir başka hükmü de yürürlüğe koydu. Siyasi partiler tarafından hazırlanan milletvekili aday listeleri üzerinde de veto yetkisini belirten üçüncü maddeyi Milletvekili Seçimi Kanunu’nda kanun metnine ekledi. CHP’de aday belirleme süreçlerinin tarihsel süreç içerisinde nasıl bir seyir izlediğinin tartışılacağı ilerleyen bölümlerde SPK ile birlikte Milletvekili Seçimi Kanunu’nun da getirdiği hukuksal düzenlemelerle adaylık süreçlerini nasıl etkilediği yakından incelenecektir.

1983 seçimleri sonrası ANAP’ın tek başına iktidar olmasıyla birlikte iktidarı kaybettiği 1991 yılı sonuna kadar seçimlerle ilgili kanunlarda önceki dönemlerden oldukça farklı bir biçimde değişikliklere gidildi. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ve 2820 sayılı SPK’nin henüz işlememiş, denenmemiş, uygulanmamış çok sayıda hükmü bu dönemde değiştirildi. Örneğin, 1986 yılında yapılan değişikliklerle partilere aday belirleme yöntemleri konusunda daha geniş bir serbesti sağlandı.

1986 tarihli ve 3270 sayılı kanunun²⁶⁷ gerekçeleri olarak gösterilen “partilerin kongre, ön seçim, kayıt, disiplin, vs. gibi birçok işte rahat hareket edebilir, millete iyiyi sunmada yarışır hale getirilmesi, işlemeyen veya güncelleşmesi gereken bazı maddelerin işler hale getirilmesi”²⁶⁸ gibi nedenler bu dönemde yasal düzenlemelerle istenen hedefe ulaşamadığının itirafı niteliğindedir. Bu bağlamda değiştirilen hükümlerden ilki parti genel başkanı ile il ve ilçe başkanlarının en çok üç yıl için seçilebileceği hükümleridir. (4, 5 ve 6. Maddeler)

²⁶⁷ Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc069/kanuntbmmc069/kanuntbmmc06903270.pdf, (Erişim tarihi, 7.9.2015)

²⁶⁸ <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c026/tbmm17026080ss0413.pdf>, ss.1-2, (Erişim tarihi, 8.9.2015)

Milletvekili adaylığı konusunda yapılan en önemli değişiklik ise “parti adaylarının tespiti” başlıklı 37. maddeye getirilen düzenlemedir. Maddenin ilk fıkrasının “siyasi partiler, milletvekili genel veya ara seçimlerinde ... adayların tespitini; serbest, eşit, gizli oy açık tasnif esasları çerçevesinde, tüzüklerinde belirleyecekleri usul ve esaslardan herhangi biri veya birkaçı ile yapabilirler” şeklindeki yeni düzenlemesiyle aday belirleme yöntemlerini değiştirdi. 1983 seçimlerinde geçici maddeyle uygulanmayan ön seçimler izleyen seçim döneminde henüz uygulanma şansı bulamadan kanun değişikliğiyle zorunlu olmaktan çıkarıldı. Böylece tüm üyelerle ön seçim yapma kararı parti tüzük ve yönetmeliklerine bırakılarak parti adaylarının tümünün genel merkez örgütlerince (MYK ve PM gibi) belirlenmesine olanak sağlandı. Yeni getirilen düzenlemelere, hem geçmiş dönemlerde hem de bugün de geçerli olan eleştirilerin yöneltildiği görülmektedir. Ön seçimlerin zorunlu olmaktan çıkarılması, “parti liderinin ve liderlerin etrafındaki dar bir kadronun etkinliğini artırma, lider ve dar bir parti kadrosu diktası yaratma”²⁶⁹ gibi nedenlerle eleştirildi. Yine, merkez yoklamasının Anayasanın 69’uncu maddesindeki, «Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamayacağı» hükmüne aykırı olduğu dile getirildi.²⁷⁰ Farklı yöntemlerin (ön seçim, aday yoklaması, merkez yoklaması gibi) yukarıdaki yorumlara benzer sonuçlar üretip üretmediği bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir. Ancak bu noktada belirtilmelidir ki her bir yönteme dair olumlu ve olumsuz değerlendirmeler bu bölümde de ortaya konulduğu üzere neredeyse en başından günümüze değin benzer şekilde varlığını sürdürmektedir.

1986 tarihli 3270 sayılı kanunla SPK’nin “merkez adaylığı” başlıklı 38. maddesi “kontenjan adaylığı” olarak değiştirildi. Komisyon raporunda yer alan gerekçeye göre “merkez adaylığı parti içi sürtüşmelere sebebiyet verilmeyecek şekilde düzenlenmiş ve istikrar unsuru haline getirilmiştir. Buna göre siyasi partiler sadece 6 ve daha fazla milletvekili çıkaracak illerin 5, 6, 7 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde birer kontenjan aday gösterirler. Kontenjan aday, diğer adayların sıralamasına dahil edilmeyerek ayrıca oy pusulalarına kontenjan aday olarak sıra

²⁶⁹ Mehmet Turan Beyazıt,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c026/tbmm17026080.pdf>, ss.270-1, (Erişim Tarihi, 9.9.2015)

²⁷⁰ Ülkü Söylemezoğlu,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c026/tbmm17026081.pdf>, s.307, (Erişim Tarihi, 10.9.2015)

numarası verilmeden yazılır. Dönemin Başbakanı Turgut Özal meclis genel kurulu görüşmelerinde bu düzenlemeyi şu sözlerle savunmaktadır:

“Bunun sebebini açıkça konuşalım: Geçtiğimiz yıllarda, özellikle 1960'lı, 1970'li yıllarda, partileri üzen meselelerden bir tanesi, merkez kontenjanının hangi sırada konulacağıdır. Partiler içinde birçok münakaşalar çıkmıştır, kavgalar yapılmıştır «Benim sıram niye bozuldu, benim üstüme niçin bir merkez kontenjanı aday geldi» diye. Biz yeni bir sistem bulduk, bunu ayırdık ve şu 30-35 yer merkez aday veya kontenjan aday olarak serbestçe tespit edilsin; seçim bölgesinde kim fazla rey alıyorsa, o bu seçimi kazanmış olsun dedik. Bu şekilde de, normal sırada herhangi bir değişiklik olmayacak ve partilerimiz, özellikle bu bakımdan bir sıkıntıya girmeyeceklerdir. Zannediyorum, sistemde önemli bir düzeltmedir.”²⁷¹

Özal'ın yorumları parti genel merkezlerinin aday listelerine hakim olma isteğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Yeni düzenlemeyle birlikte kontenjan usulünün sıralamaya dahil edilmeyerek seçmen tercihlerine göre belirlenmesi önceki dönemlerden farklı bir uygulamadır. Her ne kadar aday sıralaması açısından sorunları azaltacağı aşikarsa da nispi temsil sisteminin geçerli olduğu bir durumda, ilk sıralarda yer alan kontenjan adaylarının seçilmesi yeni düzenlemeye göre daha kolaydır. Ancak mevcut haliyle kontenjan adaylarının seçilmesinin o seçim bölgesinde en fazla oy alma şartına bağlanması özellikle kontenjan adaylığını “işgal eden” parti genel merkez yöneticilerini sıkıntıya sokabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

3270 sayılı kanunla getirilen bir başka değişiklik “oy pusulası” başlıklı 46. maddeye yöneliktir. Buna göre aday seçimlerinde işaretleme, kontenjan adayları hariç, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısından çok ve yarısından az olamaz. Uygulamada bütünlüğü sağlamak ve ihtilafların önüne geçebilmek amacıyla bu değişikliğe paralel olarak Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 26. maddesi de

²⁷¹ Turgut Özal,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c027/tbmm17027085.pdf>, s.40, (Erişim Tarihi, 10.9.2015) MDP grubu adına konuşan Doğan Kasaroğlu ise 1984 yerel seçimlerinde DYP'nin aldığı oy oranını hesaba katıp, bu düzenlemenin genel seçimlerde seçim bölgesi barajını yükselttiğini öne sürerek Doğru Yol Partisini de parlamentoya sokmayacak bir nizamı getirmek amacıyla hazırlandığını iddia etmektedir. Kasaroğlu'nun değerlendirmeleri için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c027/tbmm17027085.pdf>, ss. 68-9, (Erişim tarihi, 27.5.2015)

değiştirildi. Partilerin, milletvekili sayısının iki katı aday göstermesi şartı kaldırıldı. Böylece aday listelerine seçmen müdahalesinin kapsamı daraltıldı. Ancak tercihli oyun hala mevcudiyetini koruduğu da belirtilmelidir. Seçmenler kendilerine partiler tarafından sunulan milletvekili aday listesi içerisinde tercih hakkını kullanabilmektedir.

1988 yılına gelindiğinde ise SPK'de 3420 sayılı kanunla günümüzde de adayların belirlenmesindeki yasal çerçeveyi oluşturan bazı değişikliklere gidildiği görülmektedir. Kanunun ikinci maddesiyle 2820 sayılı SPK'nin 10'ncu maddesinin sonuna iki fıkra eklendi. Bu fıkralardan birincisinin getirdiği değişiklikle ön seçimlerin başından sonuna yargısal organların yönetim ve denetiminde yapıldığı bir sürece girildi. Maddeye ilave edilen yeni fıkrayla "siyasi partilerin bu kanununa göre yapacakları kongre delege seçimlerinde ve ön seçimlerde (b) ve (d) bentleri gereğince Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilmiş üye listeleri esas alınacağı" şartı getirildi. Kanun maddesinin komisyon raporundaki gerekçesinde de belirtildiği gibi "... Milletvekili seçimlerinde ... adayların tespitine matuf olan ön seçimlerin, sağlıklı bir şekilde yürütülmesini teminen bu seçimlerde oy kullanacak partili üyelere ait üye listelerinin Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan alınacak listelere göre tanzimi ilanı ve kesinleştirilmesinin daha sağlıklı ve güvenli olacağı düşünülerek ilgili maddelerde de bu yönde değişiklik yapılmasında fayda mülahaza edildi".²⁷² SPK'nin 42. maddesine getirilen değişiklikle aday seçimlerinde oy kullanacak üyeleri 90 gün önceyle kısıtlayan süre değiştirildi. Yeni düzenlemeyle "ön seçimlerin yapılacağı tarih itibarıyla bir önceki yılın son gününe kadar... Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilen üyelerin ön seçimlerde oy kullanabilecekleri" şartı getirildi. Daha önce partiler tarafından ilçe seçim kurullarına üye defterlerinin teslim edilmesinden vazgeçilerek ilçe seçim kurullarının üye listelerini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan temin etmesine karar verildi. Ancak siyasi partilerin kayıtlı üyelerinin tamamı dışında başka bir usulle aday yoklaması yapacaksa bu halde oy kullanacak seçmen listelerini... üye kayıt defterleriyle birlikte ilçe seçim kuruluna vermesi şartı getirildi.(değişik 42. md.)²⁷³ Günümüzde siyasi partilerin ön seçim veya aday yoklaması yöntemleri aracılığıyla milletvekili adaylarını belirlemede en

²⁷² <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c005/tbmm18005043ss0028.pdf>, s. 2, (Erişim tarihi, 10.9.2015)

problemlerini mesele olarak partilerin üye kayıtlarının düzenli tutulmaması, üye listelerinde tahrifatların yapılması, üye yazımlarının geciktirilmesi, üyeliklerin silinmesi gibi uygulamalar gösterilmektedir. Ancak bu maddenin yürürlüğe girmesiyle bu konudaki sıkıntıların çözümüne yönelik ciddi bir adım atıldığı belirtilmelidir. Elbette bir kanun maddesinin yürürlüğe girmesi sorunların çözümü açısından tek başına yeterli değildir. Uygulamada bürokratik, teknolojik, altyapısal, ekonomik bazı sorunların varlığı 1980 öncesinde olduğu gibi devam etmektedir.

Dönemin iktidar partisi ANAP mensubu Reşit Ülker'in 1987'de seçmen kütüklerine yönelik yapılan bir kanun tasarısının meclis genel kurulu görüşmelerinde seçmen kütüklerine dair tespitleri, değil partilerin üye kayıtlarının devlet organlarıca tutulması, seçmen kayıtlarının dahi düzgün tutul(a)madığının itirafı niteliğindedir: "Bu vesileyle, 1979'da seçmen kütüklerinin yasal olarak bilgisayar ortamına alınmış olmasına rağmen ... bugüne kadar bunun tamamlanmamış olmasını üzücü bulduğumuzu belirtmek isteriz, işin hızla yapılması; yani bilgisayara aktarılması -uzmanların söylediğine göre- güçlü ekipler getirildiği takdirde kısa bir süre içerisinde mümkün görünmektedir. O zaman, mükerrer yazım vesaire hiçbirisi mümkün olmayacaktır."²⁷⁴ Sağlıklı üye kayıtlarının gerek partilerin ilçe ve il teşkilatlarıca gerekse de parti genel merkezlerinde senkronize bir biçimde tutulması ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gerekli bilgilerin aktarılması bu kayıtlar üzerinden devlet müdahalesi aracılığıyla denetimlerin sağlanması için 2000'li yılları beklemek gerekmektedir. Makro düzey niceliksel istatistik verileriyle adaylık süreçlerinin 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerini kapsayacak şekilde ele alındığı bu çalışmada geçmiş dönem ve uygulamalardan farklı olarak özellikle 2011 seçimlerine gelindiğinde üyeliğe dair sorunların büyük ölçüde çözüldüğü belirtilmelidir. CHP'de 2011 ve 2015 seçimlerinde ön seçimler, Siyasi Partiler Sicil Bürosu tarafından gönderilen üye listelerine göre yapılmıştır. Böylelikle üye kayıtları üzerinde olası tahrifatlar en aza indirildi. CHP'nin de bu yönde attığı adımlar üye kayıtlarının gittikçe güvenilir bir hal aldığını ortaya koymaktadır.

CHP, 1999 seçimlerinde %10 barajının altında bir oy alması ve TBMM'ye girememesi nedeniyle üye kayıtlarını yenileme kararı aldı. Parti Genel Üye Kütüğü oluşturularak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığıyla koordineli bir biçimde sağlıklı bir

²⁷⁴ Reşit Ülker,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c044/tbmm17044002.pdf>, s. 102, (Erişim tarihi, 14.9.2015)

üye kayıt sistemi geliştirildi. He PM hem de MYK raporları bu iddiayı desteklemektedir. Başsavcılık üyelik şartları, mükerrer üye kayıtları, eksik bilgi ve belgelerin tamamlanması gibi konularda 6 ayda bir parti tarafından sunulan bilgileri düzenli bir biçimde kontrol etmekte ve örneğin mükerrer kayıt dolayısıyla üyelikleri sona erdirilen kişilerin listesini partiye bildirmektedir. Yine CHP, bahsi geçen raporlarda partinin üye sayılarında meydana gelen değişiklikleri, Başsavcılık tarafından yapılan denetimlere dair rakamları da vererek, iki aylık süreler zarfında (neredeyse tüm) MYK raporlarında 2007 yılından itibaren, bütün ilçeler düzeyinde düzenli bir biçimde vermektedir. Bu istatistikler partiye kayıtlı kadın-genç üyeler, partiden istifa edenler, ihraç edilenler, yer değiştirenler, doğrudan asıl üyeliğe kabul edilenler, mükerrer kayıtlar dolayısıyla üyelikleri düşürülenler gözetilerek verilmektedir. Tüm bu istatistikler çerçevesinde parti yayınlarında iddia edildiği gibi CHP’de üye sayılarının sağlıklı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Saha araştırmasının yürütüldüğü Kırklareli’de üye kayıtlarının sağlıklı tutulduğu 2 aylık zaman dilimleri aracılığıyla raporlarda ilan edilen istatistiklerle ve yapılan görüşmelerden elde edilen verilerler görülmüştür. Bu durum, ilerleyen kısımlarda daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacak ve sonuçları da bu bağlamda tartışılacaktır. Aynı zamanda yine parti kayıtları ile Başsavcılık kayıtları arasında istisnai de olsa bazı uyumsuzlukların bulunduğu örneklerden hareketle bu kayıtların parti içi kongrelerde nasıl birer araç olarak kullanıldığı²⁷⁵ ortaya konacaktır. Bu noktada 1988’de getirilen bu hükmün ön seçimlerin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi ile ilgili olarak istenen amaca bu çalışma kapsamında iddia edilebileceği üzere, *Kırklareli ili özelinde* ulaştığını belirtmek gerekmektedir.

²⁷⁵ Kongreler sürecinde yaşanan bir örnek için MYK raporundaki ifadelerle bakmak yeterlidir: “delege seçimleri için Genel Sekreterlik tarafından ilçelere gönderilmiş olan üye listelerinde yer alan bir kişi adresini şu veya bu sebeple değiştirmiş ise bunun Başsavcılığa gönderilebilmesi için 6 aylık dönem sonunun beklenmesi gerekmektedir. Bu arada söz konusu kişi tüzüksel haklarını kullanarak naklini yaptırdığı yeni ilçesindeki üyelik durumu Başsavcılıkta gözükmediği için, itiraz halinde sanki “parti üyesi değil” şeklinde haksız değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Benzeri durum ... tüzüğümüzün 12. maddesinin uygulanmasında da ortaya çıkmaktadır. 12. madde ile doğrudan parti üyesi olmuş olan kişilerin de altı aylık dönem sona ermeden Başsavcılığa aktarılmadıkları için, herhangi bir kişinin keyfi itirazı sonucu üyelik haklarından mahkum kılınabilmektedir... Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın yanlışlığı onunla da sınırlı kalmamış, 15 ile ait (İzmir, Muğla, Kahramanmaraş, Karabük, Karaman, Kars ve Niğde dahil) üye listelerinde Haziran 2002’den evvelki toplam 33675 üyeye de (kendi ifadelerine göre sehven) yer verilmemiştir. *Bazı üyeler tarafından ilçe seçim kurullarını başsavcılıktan aldıkları eksik listelerle itiraz sonucu elde ettikleri mesnetsiz kararlar, genel sekreterliğimiz tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’ndan temin edilen haziran 2005 tarihi itibarıyla son üye durumunu gösteren doğru listelerle göğüslenebilmiştir.(vurgular bizim)”* Ayrıntılı bilgi için bkz. CHP, **31. Olağan Kurultay Parti Meclisi Çalışma Raporu**, Ankara,19-20 Kasım 2005, Basım Yeri Belirtilmemiş, ss. 274-5.

1988 yılında yapılan bu radikal değişiklikle beraber bugün Türkiye’de aday belirleme sürecinin hukuki altyapısının tamamlandığını söylemek mümkündür. Ancak bu dönemin ardından bazı ufak değişiklikler yapıldığı da ilave edilmelidir. 1990 yılında 3648 sayılı kanunla parti genel başkanı (altı dönem) ile il ve ilçe başkanlarının görev sürelerine (beş dönem) getirilen kısıtlama kaldırıldı.²⁷⁶ 1991 yılında, Milletvekili Seçimi Kanunu’nda tercihli oy ve o seçim çevresinde milletvekili sayısının iki katı aday gösterilmesi yolunda değişiklik yapıldı.²⁷⁷

Daha önce ayrı yöntemler olarak görülmesine rağmen 1998 yılında 4381 sayılı kanunla SPK’de yapılan değişiklikle siyasi partilere ön seçim ya da aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde TBMM üye tamsayısının %5’ini aşmamak şartıyla merkez adayı gösterme yetkisi verildi.²⁷⁸ Siyasi Partiler Kanunu’nun “parti adaylarının tespiti” başlıklı 37. maddesi böylelikle günümüzde de geçerli olan son halini bu değişiklikle aldı. Buna göre günümüzde de yürürlükte olan partilerin üç temel aday belirleme yönteminin “ön seçim”, “aday yoklaması” ve merkez yoklaması” olduğu belirtilmelidir. Ön seçimlerde partiye kayıtlı üyeler oy kullanırken aday yoklamalarında hangi üyelerin oy kullanacaklarına partiler karar vermektedir. Ayrıca bu madde hükmüyle bir seçim çevresinde kontenjan adayı vasıtasıyla merkez yoklaması ve diğer yöntemler birlikte kullanılabilir.

Konumuz kapsamında yapılan son değişiklik ise, 12 Eylül darbesiyle kurulması yasaklanan kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlarla, yabancı ülkelerde yurtdışı temsilciliği kurulmasının öngören 1999 tarihli ve 4445 sayılı kanunun yürürlüğe girmesidir.²⁷⁹ Hatırlanacağı üzere siyasi partilerin gençlik, kadın kolları gibi örgütler oluşturmaları anayasa ile yasaklanmıştı. MHP grubu adına konuşan Yakut’un, “Her ne kadar, siyasî partilerin bazı örgütlenme şekilleri, kadın ve gençlik kollarında olduğu gibi, engellenmişse de, partiler, bu adlar altında olmadan bu

²⁷⁶ Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc073/kanuntbmmc073/kanuntbmmc07303648.pdf, (Erişim tarihi, 15.9.2015)

²⁷⁷ Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc074/kanuntbmmc074/kanuntbmmc07403757.pdf, (Erişim tarihi, 15.9.2015)

²⁷⁸ Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc081/kanuntbmmc081/kanuntbmmc08104381.pdf, (Erişim tarihi, 16.9.2015)

²⁷⁹ Kanunun tam metni için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc083/kanuntbmmc083/kanuntbmmc08304445.pdf[https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc083/kanuntbmmc08304445.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc083/kanuntbmmc083/kanuntbmmc08304445.pdf), (Erişim tarihi, 16.9.2015)

örgütlenmelerini yapmışlardır. İşte, görüşmekte olduğumuz kanun teklifi, bu açıdan önemlidir; fiiliyatta olan bu duruma hukukilik kazandıracaktır”²⁸⁰ şeklindeki sözleri bu maddeyle getirilen değişikliğin hedeflerini ortaya koymaktadır. Gerçekten de saha araştırması kapsamında yürütülen görüşmelerde de aktif siyasi hayatlarına 1980 sonrasında başlayan partililerin, gençlik kollarının bulunmamasına rağmen siyasi sosyalleşmelerine gençlik kolları ile başlamalarını belirtmeleri uygulamada fiili bir durumun olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de milletvekili adaylarına yönelik yukarıda ayrıntılı bir biçimde ele alınan hukuksal düzenlemeler çerçevesinde günümüzde yürürlükte bulunan yasal düzenlemelerin nasıl bir tarihsel seyir izlediği ortaya konmaya çalışıldı. Böylece hukuksal düzenlemelerin hem tarihsel süreklilikler hem de “olasılar uzamı”nın oluşumuna nasıl bir etkide bulunduğu dair bir çerçevenin ortaya konması, parti alanında mücadele eden her düzeydeki partili ve partisiz eyleycilerin mücadele kaynaklarına, bu kaynakları kullanma biçimlerine, hareket kabiliyetlerine dair bir analizi daha olanaklı hale getirmektedir. Bu sayede, özgürlükler-kısıtlılıklar evreninin boyutları daha açık bir hale getirilerek çalışmanın iddialarının güvenilirliği arttırılabilecektir.

2.1.4. Adayların Belirlenmesine Yönelik Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Yasal düzenlemelerin nasıl bir tarihsel seyir izlediğini ortaya koyduktan sonra, bu düzenlemeleri izleme gerekçelerine dair genel bir değerlendirmeye devam edilebilir. Bu noktada ilk olarak günümüzde de varlığını sürdüren aday belirleme

²⁸⁰ Sadık Yakut,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c009/tbmm21009047.pdf>, s. 324, (Erişim tarihi, 16.9.2015) DYP grubu adına söz alan bir başka milletvekilinin sözleri de bu tespiti tamamlar niteliktedir: “Bir büyük ihtiyaçtı. 1988-1990 senelerini hatırlıyorum; o zaman, bu konuda, yani gençlik ve kadın kollarını gayri resmî ortaya koyan partiler olarak, neredeyse büyük takibatlara maruz kaldığımızı, neredeyse kadın ve gençlikle beraber olma yüzünden partilerimizin kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını, şimdi, daha iyi hatırlama imkânını buluyorum.” DYP grubu adına Ali Şevki Ereke,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c009/tbmm21009047.pdf>, s.327, (Erişim tarihi, 17.9.2015) Dönemin bir diğer büyük partisi DSP yetkilileri de benzer sorunlara dikkat çeker: “... Siyasî partilerin kadın kolları, gençlik kolları ve benzeri örgütlenmeleri yapmaları yasaktı; bunun ıstırabını, biz de, mahalle çalışma gruplarımızda, köy çalışma gruplarımızda yaşamıştık”, DSP grubu adına Necdet Saruhan, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c009/tbmm21009047.pdf>, s. 332, (Erişim tarihi, 17.9.2015)

yöntemlerine dair kavram karmaşasının önüne geçmek amacıyla farklı yöntemlerin kanun koyucular tarafından nasıl adlandırıldığı ortaya konacaktır. Sonrasında ise Kenig vd (2015) tarafından yapılan tanım ve tipolojiye de uygun olarak karşılaştırmalı çalışmalar için kavramsal benzerlik ve farklılıklar Türkiye açısından belirlenecektir.

Yasal düzenlemelerden de görüldüğü üzere farklı dönemlerde üç temel aday belirleme yöntemi olan ön seçim, aday (il) yoklamaları ve merkez yoklaması siyasi partiler hukukunca düzenlenmiştir. Bu yöntemlerden ön seçim, yürürlüğe girdiği ilk tarihten itibaren kanun koyucular tarafından partiye kayıtlı üyelerin tamamının adayları belirlediği seçimler için kullanılmaktadır. 1983 yılından ANAP iktidarının ön seçimleri zorunlu olmaktan çıkardığı değişiklikleri kapsayan 1986'ya kadar süren 3 yıllık dönem haricinde ön seçimler tarihin hiçbir döneminde Siyasi Partiler Kanunları tarafından zorunlu yöntemler olarak belirlenmemiştir. 1983 seçimleri için de kanuna eklenen geçici madde ile ön seçimlerin, bu seçimlerde uygulanmaması öngörülmüştür. Günümüze kadar herhangi bir dönemde *kanunun koyduğu şartlar çerçevesinde* Türkiye'de partiye kayıtlı üyelerin tamamı tarafından milletvekili adayları belirlenmemiştir. Ancak aday (il) yoklamaları ile partilerin adaylarını saptamalarında hangi üyelerin oy kullanacaklarını tespit etmeleri parti tüzük ve yönetmeliklerine bırakıldı. Üye kayıtlarının geçmiş dönemlerde düzenli tutulmaması ve yukarıda bahsedilen sorunlar nedeniyle aday yoklamalarında yaygın bir biçimde ilçe kongre delegeleri ve birtakım doğal üyeler oy kullandılar. CHP'de bu yöntem "basit aday yoklaması" olarak adlandırıldı. Ancak kongre delegelerinin sayısının kanunla ilçelerde 400, illerde 600 olarak sınırlandırılması nedeniyle aday yoklamalarını dar bir seçici grupla yapmak yerine yalnızca aday yoklamalarında oy kullanabilmelerini sağlamak amacıyla parti içi ön seçmenlerin de seçilmesi vasıtasıyla "genişletilmiş aday yoklaması" yöntemi kullanıldı. SPK'nin merkez yoklaması yönteminin kullanılmadığı aday seçimlerinin *yargısal makamların yönetim denetiminde* yapılmasını emreden hükmü, ön seçim ve aday yoklamalarının devlet müdahalesiyle gerçekleştirildiğini vurgulamayı gerekli kılmaktadır. Son olarak ister aday yoklamaları isterse de ön seçimler olsun bu yöntemlerin sonucunda oluşan parti aday listesine *parti genel merkezinin müdahalesi söz konusu olamaz*. Ancak 1998'de getirilen değişiklikle ön seçim ve aday yoklaması yapılan seçim çevrelerinde genel merkeze tanınan TBMM üye tamsayının %5'i kadar merkez adayı gösterme yetkisinin de partilere tanındığı akılda tutulmalıdır. Bu hüküm halen

yürürlükte olup ön seçim ve aday yoklamaları bu düzenlemeye göre gerçekleştirilmektedir. Ancak bu hükümlerin eksiksiz bir biçimde göz önünde bulundurulmaması kavram karmaşasına yol açmaktadır.

Siyasi partiler ön seçim ya da aday yoklamalarına benzer şekilde eğilim yoklaması, temayül yoklaması, teşkilat yoklaması gibi yöntemlerle parti üye ve delegelerine adayların seçiminde söz hakkı verebilmektedir. Karmaşanın yaşanmasının en büyük sebebi de burada ortaya çıkmaktadır. Partili üye ve delegeler aday seçimlerinde oy kullanıyorlarsa bu yöntemin neden bu yöntem aday yoklaması veya ön seçim olarak değil de yukarıda bahsedildiği şekilde adlandırıldığıının cevabını bulmak gerekmektedir. Eğilim yoklaması gibi yöntemler, ister partili üyelerin tamamı isterse delegeler oy kullansın tamamen parti içi idari mekanizmalar aracılığı ile yargısal yönetim ve denetim süreçleri dışında gerçekleştirilmektedir. Yine bu yöntemlerle belirlenen aday listelerinin sonucu değiştirilebilmektedir. Görüldüğü üzere eğilim yoklaması yönteminde devletin sürece dahil edilmesi söz konusu değildir. Bu bakımdan eğilim yoklaması gibi yöntemler asla yasal anlamda ön seçim ve aday yoklaması olarak görülmemelidir. Parti genel merkezinin listeler üzerinde değişiklik yapabilme yetkisine sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu yöntemlerin “merkez yoklaması”nın özel bir biçimi olduğunu söylemek mümkündür. 2007 genel seçimlerinde Mersin’de yaşananlar bu konuda yaşanan kavram karmaşasının örneğidir. 2007 yılında Mersin’de “eğilim yoklaması” yönteminin kullanılmasına rağmen, ön seçim uygulanıyormuşçasına, parti genel merkezi tarafından 16. sıradaki İsa Gök’ün ilk sıraya, 11. olan Ali Rıza Öztürk’ün de 3. sıraya getirilmesinin Mersinli CHP’liler tarafından eleştirilmesi bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme tarzını gerek Türkiye sahası gerekse uluslararası literatürde de görmek mümkündür.

Türkiye’de yaşanan kavram karmaşasının benzeri karşılaştırmalı çalışmalar için de söz konusudur. Farklı ülkelerde, parti lideri veya parlamento adaylarının üyeler tarafından seçilmesine rağmen, bu süreçler farklı etiketlerle tanımlanmaktadır. Örneğin İsrail, İtalya ve Arjantin’de ön seçim (*primaries, primary elections*), 2011’de sosyalist aday François Hollande’ın seçilmesi için yurttaşların ön seçimi (*citizen’s primaries*) kavramları kullanılıyorken, Portekiz’de liderlik seçimi için doğrudan seçimler (*direct elections*), Belçika’da oylama sistemi (*poll system*) gibi adlandırmalar kullanılmaktadır. Yazarlar, kavramsal belirsizliğin yalnızca gazetecilik

ve popüler kullanımlarla sınırlı olmadığını ancak akademik çalışmalarda da mevcut olduğunu dile getirmektedir. Geliştirdikleri tipolojide yalnızca parlamento adayları ve liderlerin seçimini sürece dahil ederek, parti seçmen ve üyelerinin oy kullandıkları seçimleri ön seçimler (pure primaries) olarak görmektedirler. Parti delegelerinin, parlamento grubunun, parti elitlerinin seçim yaptığı veya tek başına liderin %100 belirleyici olduğu yöntemleri üye ve seçmenler dahil olsalar da ön seçimler kapsamına dahil etmemektedirler.²⁸¹ Yukarıda tarihsel süreç içerisinde hukuksal düzenlemelerin izlediği seyir bağlamında Türkiye’deki aday belirleme yöntemlerinin bu tipolojiler açısından değerlendirilmesi bazı farklılık ve benzerlikleri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Türkiye’de tarihin hiçbir döneminde partili seçmenlerin aday belirleme süreçlerine dahil olduğu görülmemektedir. Aynı zamanda parti liderleri de başından itibaren büyük kurultaylarda seçilmektedir. Ancak yazarların tipolojisine benzer şekilde parti üyelerinin tamamının katıldığı aday seçimleri kanun koyucu tarafından ön seçim olarak nitelendirilmektedir. Daha dar kapsamlı olarak parti delegelerinin oy kullandığı seçimler ise yine yazarların tipolojilerine uygun olarak, aday (il) yoklamaları olarak değerlendirilmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, CHP’de üye ve delegelerin eğilim yoklamalarıyla da oy kullandıkları göz önünde bulundurulmalı ve bu yöntemler ön seçim ve aday yoklaması ile karıştırılmamalıdır.

Meclis tutanaklarının ve yasal düzenlemelerin incelenmesi, geçmişin hangi açılardan yeniden üretildiği ve süreklilik-değişim gösterdiğine dair bir çerçevenin çizilmesi de mümkün hale gelmektedir. Bu eğilimlerin devam ettiğini gösteren verilere yakından bakmak gerekmektedir. Abadan-Unat’ın da belirttiği gibi bazen aday belirleme yöntemine yönelik kuralın bizzat kendisi mücadele konusu haline gelmektedir. 1965’te üyeler yerine delegelerle ön seçimlerin yapılması örneği²⁸², Kırklareli’de 2007’de merkez yoklaması yöntemi yoluyla mevcut milletvekilinin aday gösterilmemesi, 2011’de PM üyesi olması dolayısıyla yöntemi üyelerle ön seçim yerine delegelerle aday yoklamasına döndürmekle suçlanan milletvekili örneği gibi durumlar sürekliliklere dair önemli ipuçları sunmaktadır. DYP’nin elde edeceği

²⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kenig et al, a.g.e.

²⁸² 1965 genel seçimlerini detaylı bir şekilde incelediği çalışmasında Abadan’ın tespitleri yöntem üzerine mücadeleye örnek oluşturmaktadır: “seçim bölgelerine gidip gelen milletvekilleri, parti teşkilatında çalışmalarla başka adayların Meclisteki yerini almak üzere “değiştirme birlikleri” halinde hazırlanmış ve türlü anlaşmalara girişmiş olduklarını görünce “geniş ön seçim” müessesine cankurtaran gibi sarılmak istemişlerdir. Ancak vaktin darlığı sebebiyle bu dilekler gerçekleştirilememiştir. Bu yüzden kanun, Millet Meclisi’nden “dar ön seçim” esaslarını kapsayarak çıkmıştır”. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abadan-Unat, ss. 340-1.

milletvekili sayısını azaltmak amacıyla, yukarıda alıntılanan Özal'ın ifadelerinin gösterdiği üzere, ANAP'ın kontenjan adaylarını aday listesine dahil etmeyerek seçim bölgesi barajının hesaplanmasında oranı arttırması da yasal düzenlemeler aracılığıyla kuralların manipüle edilmesinin örneğidir.

1960'larda adayların seçilmesinde merkez adaylarının ön seçimler vasıtasıyla saf dışı edilebilmesine yönelik tespitler, günümüzde Kemal Kılıçdaroğlu'nun Deniz Baykal'a ön seçimden çıkamama "olasılığı"na karşılık merkez kontenjanı önermesinde olduğu gibi birtakım sürekliliklerin varlığını göstermektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi yerel bir gazetede ön seçimlerin Baykal'ı tasfiye etme işlemi olarak yorumlanması bu açıdan anlamlıdır. Aynı şekilde partinin "ağır topları"nın benzer şekilde ön seçimlerde tekrar seçilememe olasılığına karşı merkez kontenjanına başvurmaları bu bağlamda değerlendirilebilir. İstatistikler yardımıyla bu önermelerin geçerliliği 2007, 2011 ve 2015 milletvekili seçimleri için ortaya konacaktır.

Merkez yoklamasını "oligarşi", "dikta", "tabanın sesine kulak vermeme", "lider sultası" gibi nitelendirmelerle olumsuz; ön seçimleri ise eleştiriler olmasına rağmen çoğunlukla demokrasi şöleni, devrim gibi ön seçim, taban demokrasisi, örgütün zaferi, demokrasi şenliği gibi nitelendirmelerle olumlu olarak görme bir başka tarihsel sürekliliğin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle partililerin aday belirleme yöntemleri hakkında düşüncelerinde büyük benzerlikler göze çarpmaktadır.

Anahtar listeler üzerine meclis genel kurulu görüşmelerinde yürütülen tartışmalar, aday adaylarının parti listelerinde yer alabilmelerini garantilemek amaçlı bu gibi taktiksel manevralara 1960'lardan günümüze başvurulduğunu göstermektedir. Yine istatistiki göstergeler ve ampirik saha bulgularıyla Kırklareli özelinde bu türden manevraların ne ölçüde etkili olduğu, ön seçim ve aday yoklamalarının sonuçlarıyla birlikte ele alınacaktır. Türkiye'de milletvekili adaylarının belirlenmesine yönelik hukuksal düzenlemelerin tarihi izlendiğinde teleolojik bir yönelimin olduğu göze çarpmaktadır. Teleoloji ile burada kastedilen sürecin en başından son halini alıncaya kadar yasal prosedürlere ve sisteme yönelik bir iyileştirme arayışının varlığıdır. 1988 yılı bu teleolojinin son halkasının tamamlandığı bir evreye tekabül etmektedir. Özellikle 2000'li yıllarda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Siyasi Partiler Sicil Bürosu'nca partilerin üye kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılması yasal düzenlemelerin gerçek anlamda hayata

geçirilebildiğini göstermektedir. Bu evrenin tamamlanması ile birlikte partiler hukukunda sürekliliklerin yanında bazı değişikliklerin ve farklılıkların olduğu da görülmektedir. Yukarıda “olasıların uzamı” kavramıyla açıklamaya çalışılan özgürlükler ve gereklilikler dengesi, yasal düzenlemeler ve prosedürlerin hayata geçirilmesiyle artan oranda eyleycilerin manevra kabiliyetlerini daraltan bir yönde gelişim göstermiştir. Meclis genel kurulu görüşmeleriyle süreklilikleri vurgulamanın yanında yasal düzenlemeler aracılığıyla “olasıların uzamı”na da bakmak bugün yanlış bilinen bazı doğruları anlamak bakımından önemlidir.

CHP'nin 2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimlerinde aday belirleme süreçleri üzerinden tahakküm ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada, sürecin tüm eyleycilerinin nasıl bir yapısal bağlam içerisinde hareket ettiklerini anlamak için günümüzde geçerli olan yasal düzenlemeler göz önünde bulundurulacaktır. Günümüzde devletin sürece mutlak bir biçimde dahil olmasıyla eyleycilerin ön seçim ve aday yoklamalarında hareket kabiliyetleri ciddi yapısal kısıtlamalara tabi hale gelmiştir. Örneğin geçmişten farklı olarak üye kayıtları ilçe, il ve parti genel merkezi ile eşgüdüm içerisinde tutulmakta, bu bilgiler partiler tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na aktarılmaktadır. Yukarıda da vurgulandığı gibi ilçe seçim kurulları, ön seçimlerde oy kullanacak üyelerin listesini Yargıtay'dan temin etmektedir. Oyların kullanılacağı yerler, -aday seçimlerinin tüm yurttaki aynı gün olacak şekilde- ne zaman yapılacağı yine yargısal makamlar tarafından belirlenmekte ve sonuçlar değiştirilemeyecek şekilde parti genel merkezlerine bildirilmektedir.²⁸³ Burada önemle vurgulanması gereken bir başka nokta üye kayıtlarında ad silme, ekleme, başvuruları geciktirme gibi müdahalelerle sonuç almanın geçmişte olduğu gibi tek başına yeterli olamayacağıdır. CHP tüzük ve yönetmeliklerinin ilgili maddeleri gereğince parti genel merkezince tutulan parti üye kütüğünden kayıtları

²⁸³ Bazı yazarların ön seçimlerle ilişkilendirilebilecek ana zorlukları tartışırken belirttiği gibi: ön seçimin potansiyel ihtilaf yaratan doğası, kuralların sık değiştirilmesi, uygun gözetleme sorunları, katılımın kalitesini ilgilendiren meseleler ve temsili çıktılarını ilgilendiren meseleler Türkiye örneğinde devletin sürece tam olarak müdahil olmasıyla ortadan kaldırılmıştır. Türkiye’de herhangi bir düzeydeki parti yetkilisi ön seçimler ve aday yoklamalarında uygulanacak kuralları bir adayın lehine olacak şekilde her bir seçim döneminde yeniden düzenleyememektedir. Bir adayın lehine kuralların değiştirilebileceği en temel yollardan biri zamandır. Türkiye’de rakiplerin organize olabileceği zaman miktarını kısıtlama, yeni üyeler kaydetme ve etkili bir kampanya yürütme, oy verme hakkına sahip olan kişilerin manipülasyonu, oy verme yerlerinin belirlenmesi gibi manevralar yukarıda uzun uzadıya tartışılan yasal düzenlemeler nedeniyle mümkün değildir. Ön seçimlerin uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve zorlukların ayrıntılı bir betimlemesi için bkz. Ofer Kenig & Scott Pruyers, " The Challenges of Inclusive Intra-party Selection Methods", in **Democratizing Candidate Selection: New Methods, Old Receipts?**, Eds. Guillermo Cordero & Xavier Coller, Switzerland: Palgrave Mcmillan, 2018, pp.25-47, pp.26.

silme yetkisi bugün ilçe ve il teşkilatlarına tanınmamaktadır. Aynı zamanda kendi isteği dışında ayrılma isteği olmaksızın bir üyenin parti kütüğünden düşürülmesi, tüzük kuralları dışında mümkün değildir. Başsavcılığın kayıtları kontrol etmesi nedeniyle bugün siyasi partilerde mükerrer kayıtlar vasıtasıyla çifte üyelikler oluşturulamamaktadır. Görüldüğü üzere “olasıların uzamı” eyleyicilerin faaliyetlerini geniş ölçüde kısıtlamaktadır. Ancak, sadece yapısal kısıtlamalara odaklanmak Bourdieu'nün yapısal inşacı perspektifinde yer bulan iradi boyutların göz ardı edilmesi tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bu yüzden, “olasıların uzamı” çerçevesinde yukarıda da Vanderberghe'den alıntılanarak belirtildiği gibi habitusun aktif, doğaçlamacı, yenilikçi ve hatta yaratıcı doğasına da odaklanmak gerekmektedir. Burada vurgulanması gereken en önemli nokta seçimsel prosedürlerin, yasal düzenlemelerin milletvekili adaylığı süreçlerinde etkili unsurlardan yalnızca biri olduğudur. Yalnızca bu unsurları analize dahil etmek adaylık mücadelesinin tam bir görüntüsünün elde edilmesini sağlamamaktadır. Eyleyicilerin habitusları gereği, yapısal kısıtları ne ölçüde zorlayabildiklerini ve nasıl bir emek harcadıklarının da anlaşılması gerekmektedir. Etnografik gözlemlere dayanarak, bütüncül bir analiz gerçekleştirebilmek amacıyla alan ve habitusun karşılaştığı pratik eylemin görünümüleri üçüncü bölümde ele alınacaktır.

Sonuç olarak meclis genel kurulu görüşmeleri ve komisyon raporlarının da işaret ettiği üzere geçmişten günümüze aday belirlemede bazı eğilimlerin, yönelimlerin, tercihlerin, mücadele araçlarının, değerlendirmelerin bir süreklilik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Hukuk sisteminde bazı iyileştirmelerin gerçekleştirilmesiyle geçmişten farklı bazı müdahalelerin de hayata geçirildiği görülmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen 2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimlerinin hukuksal düzenlemeler bağlamında böylesi bir tarihsel arka plana sahip olduğu akılda tutulmalıdır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu tarihsel arka plana paralel olarak CHP'nin tüzük kurallarıyla aday belirlemeye yönelik nasıl bir sistemi hayata geçirdiğine bakmak, bahsedilen bu tarihsel sürekliliğin ve farklılıkların CHP'de nasıl bir görünüme büründüğünü anlamaya yardımcı olabilecektir.

2.2. Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüklerinde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesine Yönelik Düzenlemeler

Türkiye’de cumhuriyetin kuruluşundan günümüze gelinen süreç içerisinde milletvekili adaylarının belirlenmesine yönelik hukuksal düzenlemeleri ele aldıktan sonra CHP’de bu hukuksal düzenlemeler çerçevesinde parti adaylarının belirlenmesine yönelik içsel kuralların neler olduğu ile analize devam etmek gerekmektedir. Gerek siyasi partiler hukukunun tam olarak gelişmediği 1960 öncesi gerekse de gelişim gösterdiği 1960 sonrası süreçte CHP’de aday belirlemede kanunlarla belirlenen kurallara benzer bir anlayışın göze çarptığı görülmektedir. Kuruluşundan günümüze CHP’nin adayları, kanunlar aracılığıyla düzenlensin ya da düzenlenmesin, parti genel merkezi, parti delegeleri (yoklamalar) ya da parti üyelerinin tamamı (ön seçimler) tarafından belirlenmiştir. Ancak farklı dönemlerde her bir karar verici organın etkisi farklı düzeylerde gerçekleşmiştir. Bazen tek bir seçici kurul bazen de bu organlar farklı ağırlıklarla genel seçimler için milletvekili adaylarını belirlemiştir. Parti tüzük ve yönetmelikleri aracılığıyla bu meselelerin nasıl düzenlendiğine bakmak parti içi güç mücadelelerinin nasıl gerçekleştiğine dair tarihsel bir perspektif sunmaktadır. Aynı zamanda aday belirlemeye yönelik kuralların bizzat kendilerinin parti içi güç mücadelesine konu edildiğini göz önünde bulundurmak, milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde bir başka sürekliliğin bulunduğunu da anlamayı sağlamaktadır.²⁸⁴

Cumhuriyet Halk Partisi tüzüklerinin belirlediği şartlara göre başlangıçta (1923) milletvekili adaylarını belirleme yetkisi parti divanına aitken, 1927 yılından itibaren bu yetki genel başkanlık kuruluna verildi. Genel başkan, genel başkan vekili ve genel sekreterden oluşan Genel Başkanlık Kurulu’nda inisiyatif genellikle genel başkandı. Tek parti yönetiminin pekişmesiyle beraber, milletvekilleri Atatürk döneminde Atatürk tarafından, İnönü döneminde İnönü tarafından belirlendi.²⁸⁵ Tek parti döneminde parti büyük kongre üyelerinin ezici bir çoğunlukla milletvekilleri,

²⁸⁴ Çalışmanın bu bölümünde 1923-2000 yılları arası CHP tüzüklerini değerlendiren iki temel çalışmadan yararlanılmıştır. Bunlardan ilki dönemin Yüksek Disiplin Kurulu üyesi (1999) Aydın Erdoğan’ın çalışmasıdır: Aydın Erdoğan, **Cumhuriyet Halk Partisi Tüzükleri: Dünü Bugünü-1923-2000**, Ankara: V Kitap, 2000. Diğeri için bkz. Hakkı Uyar, “1923’ten günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, İstanbul: TÜSES Yayınları, 2000. Her iki çalışmada da bu çalışmanın analiz nesnesi ile ilgili ihtiyaç duyulan bilgilere yer verilmektedir. CHP genel merkezinden 2000 öncesi tüzüklerin temin edilememesi, CHP’de milletvekili adaylığı ile ilgili tüzük düzenlemelerinin bu iki çalışmanın verilerine dayanarak analiz yapmayı zorunlu kılmaktadır.

²⁸⁵ Uyar, 2000

parti müfettişleri, parti mutemetleri ile tabii üyelerden oluşması ve illerden gelen temsilcilerin küçük bir azınlığı oluşturması dolayısıyla yerel örgütlerin aday belirleme süreçlerinde söz sahibi olmadığı görülmektedir.²⁸⁶ Çok partili dönemde hazırlanan ilk tüzük olan 1947 tüzüğünün 148. maddesine göre parti milletvekili adaylarının %70'nin illerde, %30'unun da merkezde parti divanınca gizli oyla belirlenecekti.²⁸⁷

1950 genel seçim sonuçları, milletvekili adaylarının belirlenmesinde yeni bir döneme geçildiğini işaret etmektedir. 1946 seçimlerinde oyların %87'sini alan CHP'nin milletvekili sayısı 435 iken 1950 seçimlerinde çoğunluk sistemi dolayısıyla partinin oylarının %39'a düşmesine ve DP ile arasında %14'lük bir fark olmasına rağmen milletvekili sayısı yalnızca 69 ile sınırlı kaldı. Yukarıda da vurgulandığı gibi illerden gelen temsilcilerin sayısının 4'er kişiye yükseltilmesi ile kurultay delege kompozisyonu örgütten gelen temsilciler lehine değişti. Yasal düzenlemelerde kuralların bizzat kendisinin genel olarak siyasal alan ve daha özgül olarak da bir parti alt alanı içerisinde mücadele konusu edildiği örneklerin bir benzeri bu kez CHP içerisinde parti genel merkezi ile yerel örgütler arasında yaşandı. Seçimleri izleyen 1951 yılında geçmiş dönemlerden farklı olarak tümüyle yeni bir tüzük hazırlandı. "Seçimlerde Parti Adaylığı" başlıklı 54. maddeye göre partinin milletvekili adayları ilgili ildeki partililer arasından teşkil olunan yoklama kurulu tarafından belirlenecekti. Bu durum, CHP'de milletvekili adaylarının tamamının yerel örgütler tarafından belirleneceği anlamına geliyordu. Yine tüzük tasarısında belirtilen parti genel merkezine %30 kontenjan kullanma hakkı kabul edilmedi.²⁸⁸

1954 seçimlerinde CHP, diğer muhalefet partileriyle ittifak yapma arayışındadır. Ancak tüzüğün 54. maddesi, yoklamalara yer verdiği için aday listelerinde başka partilere mensup kimselerin yer verme olanağı bulunmamaktadır. Bu dönemde "parti meclisinin teklifi veya il idare kurulunun talebi ile illerde, il idare kurulu kurultay delegeleri ve ilçe başkanlarından oluşan bir heyet, lüzum görürse o ilin çıkaracağı milletvekili sayısında CHP'ye mensup olmayanlardan aday gösterme yetkisini Parti Meclisine bırakır" şeklindeki hüküm kabul edildi. Ancak PM'nin

²⁸⁶ Erdoğan, 1999, s. 25.

²⁸⁷ Ibid, s. 70. Erdoğan, bu düzenlemede Demokrat Parti'nin benzer bir yöntemi benimsemesinin etkisine dikkat çekmektedir.

²⁸⁸ Parti genel merkezi ve yerel teşkilatlar arasında yöntem üzerine mücadelelerde bugün de çekişme devam etmektedir. Ön seçimler konusunda başta da vurgulandığı gibi paneller düzenlenmesi, araştırma raporları hazırlanması, imzalar toplanması yoluyla yerel örgütlerin parti genel merkezini ön seçim yapmaya zorladıkları görülmektedir.

istediği kayıtsız şartsız %20 kontenjan kullanma yetkisiydi. PM'ye bu yetkinin verilmesi hem bu dönemde hem de 1956'da 12. Büyük Kurultay'da tekrar dile getirildi ancak yine kabul edilmedi.²⁸⁹

CHP'nin 14. Kurultay'ına (1959) geldiğinde ise il ve ilçe teşkilatları ile genel merkez arasında aday seçimleri üzerine gerçekleşen mücadelenin bir benzerine zemin oluşturacak, yine kurultay delegelerinin kompozisyonunu etkileyen başka bir tüzük değişikliğine gidildi. Yeni düzenlemeyle il kadın ve gençlik kolları başkanlarının da büyük kurultay delegesi olmaları kabul edildi.²⁹⁰ İzleyen 15. kurultayda 20/c bendine “merkez kadın ve gençlik kolları idare kurulları başkan ve üyelerinden” bölümü eklenerek, il kadın ve gençlik kolları başkanlarının kurultay delegesi olabilmeleri için “kongrelerini yapmış” olma hükmü eklendi.²⁹¹ Bu düzenlemenin nasıl bir mücadelenin konusu olduğunu anlayabilmek için, Kili'nin gelişmeleri net bir biçimde yansıtan ve parti alanının iç işleyişinin çok önemli noktalarını aydınlatan tespitlerine uzunca yer vermek gerekmektedir:

“...12 Mart muhtırasını izleyen aylardaki gelişmeler daima bu doğrultuya yönelik olmuştur. Bu iç mücadele aylarında çeşitli olaylar ve parti gruplarındaki oylamalarda Ecevit ve arkadaşlarının titizlikle üzerinde durdukları husus, parti tüzükleri ve parti grupları iç yönetmeliklerinin dışına çıkmamak, disiplin suçu işlemiş duruma düşmemektir. Onun için gerek I. gerekse II. Erim hükümetlerinin kuruluşunda kararlar oluşturulurken daima aleyhte oy kullanmışlar, davranış takınmışlar, fakat Millet Meclisi'nde yapılan oylamalarda grupların “bağlayıcı karar”larına aykırı düşmemek için ya toplantıya katılmamışlar ya da katılmışlarsa, grup kararları doğrultusunda oy kullanmışlardır. Bu davranışın aksine bir tutum, sadece gençlik ve kadın kollarının parti kongrelerinde oy hakkına sahip kuruluşlar olmasını önlemek üzere hükümetçe hazırlanan yasa değişikliğiyle ilgili Millet Meclisi oylamasında görülmüştür. Siyasi partiler Kanunu'nda değişikliği öngören bu yasa tasarısı, CHP V. Olağanüstü Kurultayı'ndan önce Meclise sunulmuş, bunun üzerine CHP grupları toplanarak tasarıya olumlu oy verilmesini “bağlayıcı karar” olarak kararlaştırmıştır. *Bu tasarı, hükümetteki CHP'li bakanların isteği ile hazırlanmıştır. Tasarının yasalaşması ile CHP kurultayında CHP Merkez Gençlik ve Merkez Kadın Kolları Yönetim Kurulu üyeleri ile il gençlik ve kadın kolu başkanlarının oy kullanmaları önlenmiş olacaktı.* CHP tüzüğüne göre bu üyeler ve yardımcı kol il başkanları Kurultay'a katılmakta, oy

²⁸⁹ Ibid, ss. 85, 91.

²⁹⁰ Ibid, ss. 95-6.

²⁹¹ Ibid, s. 102.

kullanmaktadırlar. Kadın ve gençlik kolları yöneticileri büyük bir çoğunlukla Ecevit'i, Parti Meclisi'ni ve Merkez Yönetim Kurulu'nu desteklediklerini 12 mart sonrasında çeşitli vesilelerle açıklamışlardır. Bunun için de Ecevit'i partiden tasfiyeyi amaçlayan *Satır ve arkadaşları, hükümete işbirliği yaparak bu tasarımı hazırlatmışlar, Meclis'e getirtmişlerdir.... yasa değişikliği de disiplin kuruluna verme kararı da sonuçsuz kalmıştı*" (vurgular bizim)²⁹²

Partinin iç işleyişine dair önemli kör noktaları aydınlatan yukarıdaki tespitler günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Merkez yoklaması, aday yoklaması ya da ön seçimler zamana ve seçim çevrelerine göre bazı şahısları saf dışı bırakabilmek amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle 2011 seçimlerinde Baykal ve Sav ekibinin saf dışı edilmesinde ön seçimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu örnekler çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha ayrıntılı analiz edilecektir. 15. Olağan Kurultay ile ilgili söylenmesi gereken son nokta aday belirlemede partililer tarafından teşkil edilecek yoklama kurullarını yetkili kılan 55. maddenin yeni halidir.

293

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde analiz edilen 648 sayılı SPK'nin 1965 yılında yürürlüğe girmesiyle kanunun getirdiği düzenlemeleri yapmak üzere 18. Büyük Kurultay'da önemli tüzük değişiklikleri yapıldı. Erdoğan'ın haklı bir biçimde tespit ettiği gibi "partiler rejiminin kurallarının pek çoğu, yasa kuralı haline gelmeden CHP

²⁹² Suna Kili, **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976, ss. 294-5. Dönemin etkin isimlerinden İsmail Hakkı Birler'in anlattıkları de Kili'nin tespitlerini tamamlamaktadır: "... Satırcılar da boş durmadı, gençlik ve kadın kollarının, başkanların dışında kalan temsilcilerinin partilerin büyük kongrelerine katılmamalarını öngören hükümet tasarısına destek verdi. Yaklaşık 160 delegenin kurultaya katılmamaları sonucunu doğuracak tasarı, bizi Meclis'te de karşı karşıya getirdi. Meclis içtüzüğüne verdiği bütün imkanları kullanarak tasarının 5 Mayıs öncesinde görüşülmesini önledik. Bu gelişme üzerine 43 il başkanı yaptıkları ortak açıklamada Satır ekibine ağır ifadelerle yüklendi." Şengün Kılıç Hristidis & Ersel Ergüz, **İsmail Hakkı Birler'in Anılarında CHP'li Yıllar-1946-1992**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2010, s. 414. 1970'lerin ortalarından itibaren Baykal hareketinin en önemli isimlerinden olan Çevikçe de gençlik-kadın kolları ve Ecevit arasında başkanlık mücadelesi sonrasında ortaya çıkan başka sorunlara yer vermektedir: "Dönemin CHP gençlik kolları, radikal güçlü sol örgütlere karşı en dinamik kesim olarak öne çıkıyordu. 1973 ve 1977 genel ve yerel seçimlerinin kazanılmasında gençlik kollarının çok büyük katkısı olduğunu Ecevit defalarca yinelemiştir. Yine, Ecevit'in açıklamalarından anlaşılmıştı ki İsmet Paşa ile girilen politik savaşımdan başarıyla çıkmasını büyük ölçüde gençlik kollarının desteğine borçluydu... sürekli gençlik kollarını kontrol edemediklerinden yakınırdı. İnönü döneminden gelen kadın kolları genel başkanı Neriman Elgin'in dışında bir oluşum peşindeydi. Zamanla anladım ki İnönü ile kavgalarının kazanılmasında büyük katkısı olan Kamil Kırkoğlu'nun kadın ve gençlik kollarıyla birlikte kendilerine karşı bir hareket geliştirebileceğinden endişe duyuyordu." Erol Çevikçe, **CHP ile Bir Ömür**, İstanbul: Medyamen Yayınları, 2012, ss. 117-8. Bu yorumlardan da anlaşıldığı üzere, parti alanı içerisinde işgal edilen konum tarihsel olarak farklı gruplar için değişiklik gösterebilmektedir. Bugün gençlik kotası ile var edilmeye çalışılan partinin yan kolu o dönemde parti alanının etkin konumdaki aktörlerinden birisidir.

²⁹³ Erdoğan, 1999, s. 104.

tarafından keşfedilerek uygulandığı”²⁹⁴ için tüzükteki düzenlemelerinde radikal değişiklikler yapılmadı. Bu durum 23. Olağan Kurultay’a (1976) sunulan PM raporunda da belirtilmektedir. Rapora göre, “parti tüzüğü zaman zaman değişikliğe uğramasına rağmen, kademeler ve organlar arasındaki ilişkiler hemen hemen aynı kalmış ve 1950’den bu yana yapısal organlar arası işleyişte önemli bir değişiklik olmamıştır.”²⁹⁵ Aynı raporda parti içi demokrasiyi gerçekleştirecek ve partinin yeni dinamik yapısıyla uyumlu düzenlemelere ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Yukarıda 1973 değişiklikleriyle siyasi partilerin adaylarını tespit eden 30. maddenin aday yoklamalarında oy kullanacak partililerin tüzük ve yönetmeliklerine bırakan hükmüne paralel olarak delege sistemi kaldırılarak, bütün üyelerin yoklamaya katılması düzeni getirildi. Tüzüğün 66. maddesine göre parti adayları bütün üyelerin katılacağı aday yoklaması ile seçilecekti. Ancak bu yöntemin işlerliği sağlanıncaya kadar belirli nitelikleri taşıyan üyelerle adayların seçileceği de belirtildi. Adaylık ön koşullarını düzenleyen 68. Maddeye göre aday yoklamasına katılacak kişilerde;

- a) Partili olarak TBMM üyeliği yapmış olmak,
- b) Partili olarak belediye başkanlığı, belediye ve il genel meclisi üyeliği yapmış olmak,
- c) Örgüte seçimle göreve gelmiş olmak,
- d) Ya da en az üç yıldan beri parti üyesi bulunmak gibi nitelikler aranmaktaydı. Yine (b) ve (c) fıkralarındaki görevlerde sürekli olarak bir yıl; değişik görevlerde ve aralıklı olarak ise iki yıl aralıksız olarak görev yapmış olması gerektiği belirtilerek bu koşulları taşımayanların başvurularının işleme konmayacağı bildirilmekteydi.²⁹⁶

Merkez kontenjanı adaylığına başvuranlarda ise bu şartlar aranmamaktaydı. Yürürlükte bulunan 1973 tarihli SPK’nin 31. maddesine göre merkez kontenjanı oranının %5 olduğu göz önünde bulundurulduğunda CHP’den bu dönemde milletvekili seçilebilmek için daha önceki açıklamalara paralel olarak “parti profesyoneli” olma şartının getirildiği görülmektedir. Gerçekten de ileride istatistiklerle CHP’nin 2007, 2011, 2015 milletvekili genel seçimlerinde aday gösterilenlerin ezici bir çoğunluğunun, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin ise

²⁹⁴ Ibid, s. 119

²⁹⁵ CHP, CHP XXII. Olağan Kurultayı Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri Belirtilmemiş, 1976, s.54.

²⁹⁶ Erdoğan, 1999, ss. 187-8

neredeyse tamamının, TBMM üyeleri, belediye başkanları, il genel-belediye meclisi üyeleri, MYK ve PM üyeleri, il ve ilçe başkanları, gençlik-kadın kolları başkanlarından oluştuğunu gösterilecektir. Ne var ki adaylık ön koşullarını, 1976 yılındaki bu tüzük maddesinden farklı bir biçimde düzenleyen bugünkü tüzük hükümlerine rağmen, CHP'nin aday adayları, adayları ve milletvekili profilleri, seçimsel stratejilerle parti dışından aday gösterilenler hariç tutulduğunda yine partinin yönetici kadrolarından gelen kişilerin ezici bir çoğunluğuna işaret etmektedir. 1976'daki hükümler geçerli olmamasına ve yine parti üyeleri arasından milletvekillerinin seçilmesine dönük bir tercihe rağmen, 2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimlerinde CHP'nin aday listelerinde sıradan parti üye ve delegelerine neredeyse hiç rastlanılmamaktadır. Böylelikle 1976'da adaylık ön koşullarını *de jure* hale getiren tüzük kurallarının ortaya çıkardığı durum, analiz nesnesi olan seçim dönemlerinde yürürlükte farklı adaylık ön koşulları bulunmasına rağmen *de facto* bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

1977 seçimlerinde partinin üye kütükleri hazır olmadığı için bu seçimlerde ön seçim yöntemi kullanılmadı. 12 Eylül darbesiyle tüm partilerin kapatılması sonucu CHP 1992'de yeniden açılmasına kadar yaklaşık 12 yıl süreyle siyasi hayatta yer alamadı. CHP'nin kapalı olduğu dönemlerde, siyasi yasaklılar dışındaki partililerin, kurulan Halkçı Parti (HP), Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP), bu iki partinin birleşmesiyle kurulan Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) içerisinde siyaset yaptıkları görülmektedir. Erdoğan, bu partiler ile CHP arasında tüzükleri bakımından büyük bir benzerlik olduğuna dikkat çekmektedir. Kitabında bu partilerin tüzüklerini CHP'nin kapatılmasından da kaynaklı olarak CHP tüzükleri gibi değerlendirmektedir. Ancak burada HP, SODEP, SHP gibi partilerin CHP'nin ne ölçüde temsilcisi oldukları tartışmalarına girilmeyecektir. Bu yüzden 1993'te partinin yeniden açılmasıyla hazırlanan ve bugün de değişikliklerle yürürlükte bulunan 1993 tüzüğüyle²⁹⁷ devam edilecektir.

CHP'nin yeniden açılmasıyla birlikte hazırlanan 1993 tüzüğünün 56-62. maddelerini kapsayan "parti adaylarının belirlenmesi" başlıklı bölümü günümüzde de çeşitli değişikliklerle birlikte yürürlükte dir. Bu bölümde maddenin ilk haliyle günümüzde geçerli olan mevcut halini aldığı süreçte geçirdiği değişiklikler ele alınacaktır. Tüzüğün, 58. maddesinin ilk fıkrası TBMM seçimleri için adayların

²⁹⁷ CHP, **Tüzük 9-10 Mart 1993**, Basım Yeri Belirtilmemiş.

belirlenmesinde ana yöntemin, partiye kayıtlı üyelerin en geniş şekilde katılacağı ön seçim sistemi olduğunu belirtmektedir. Ancak hangi yöntemin kullanılacağına PM'nin karar vermesi nedeniyle, ön seçimlerin zorunlu olmadığı, her ne kadar tüzük ana yöntem olarak tanımlasa da ortaya çıkmaktadır. Yukarıda 1976'daki değişiklik çerçevesinde bahsedilen adaylığı partinin seçilmiş kadrolarının lehine düzenleyen hükmün yeni düzenlemede yer almadığı tam da bu noktada belirtilmelidir.

1995 yılında toplanan CHP 27. Olağan Kurultayı'nda kabul edilen tüzük değişiklikleriyle²⁹⁸, ön seçimlerin ana yöntem olduğunu düzenleyen ilk fıkra değiştirildi. Yerine, TBMM seçimleri için adayların belirlenmesinde, SPK'de yer alan hükümlere paralel olarak, ön seçim, aday yoklaması ve merkez yoklaması yöntemlerinin kullanılabilmesi şeklinde bir düzenleme getirildi. Genel merkezin aday belirleme süreçlerinde söz sahibi olması sağlandı. Bu tüzük maddesi 1995 sonrası toplanan gerek olağan gerekse de olağanüstü kurultaylarda aynen korundu. Maddenin değiştirilmesi için 2010 yılında Deniz Baykal'ın istifası ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun genel başkan seçildiği 33. Olağan kurultay sonrasını beklemek gerekecekti. Her ne kadar 2011 milletvekili genel seçimlerine öncesi bir tüzük değişikliği yapılsa da Kılıçdaroğlu'nun liderliğindeki CHP yönetimi bu seçimlerde 27 ilde ön seçim Kırklareli ve Muğla'da da aday yoklaması yöntemlerini kullanmaya karar verdi. Seçimler sonrası toplanan 2012 tarihli 16. Olağanüstü kurultayla da tüzük değişikliğine gidildi.

Aday belirlemeyi düzenleyen 58. maddenin yeni hali²⁹⁹, 1995 yılında yapılan tüzük değişikliğine benzer şekilde merkez yoklaması ve aday yoklamasının öncelikli yöntemler olduğunu bildirmektedir. PM'nin milletvekili adaylarının belirlenmesinde kullanılacak yöntem konusunda karar verici konumunun yine sürdürüldüğü yeni düzenlemede aynı zamanda, ön seçim veya aday yoklaması yapılan bir seçim çevresindeki aday listesinde, merkez adaylığı için SPK'de yer alan ilkelere göre yeteri kadar sıra ayırabileceği hükmü getirildi. Yukarıda hukuksal düzenlemelerde bahsedildiği üzere, 1998 yılında SPK'de yapılan değişiklikle ön seçim ve aday

²⁹⁸ İlgili maddenin yeni hali için bkz. m.58: "TBMM seçimleri için adayların belirlenmesinde ön seçim, aday yoklaması ve merkez yoklaması yöntemleri uygulanabilir". CHP, **Tüzük 5-10 Eylül 1995**, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş, s. 63.

²⁹⁹ Maddenin tam hali için bkz, CHP, **CHP Tüzüğü, Şubat 2012** En Son Değişikliklerle, Basım Yeri Belirtilmemiş, ss. 75-6.

yoklaması yapılan yerlerde gösterilebilecek merkez aday (kontenjan) oranı %5'ti.³⁰⁰ Değişiklik yalnızca bunlarla da sınırlı değildi. 1980 öncesi döneme benzer şekilde tüzüğün 58. maddesine merkez yoklamasının üst sınırını tayin eden bir hüküm konuldu: “Merkez yoklaması yöntemi uygulanarak belirlenecek adayların toplam sayısı, genel merkezce YSK Başkanlığı'na sunulan partinin gösterdiği milletvekili adaylarının yüzde 15'inden fazla olamaz. Partinin son genel seçimlerde yüzde onundan az oy aldığı seçim çevrelerinden gösterilen toplam milletvekili aday sayısı bu orana göre hesaplanan milletvekili aday sayısına dahil değildir.”

2015 milletvekili seçimleri öncesi toplanan CHP 18. Olağanüstü Kurultayı'nda konumuzu ilgilendiren bazı değişiklikler yapıldı. 58. Maddeye³⁰¹ eklenen yeni fıkrayla PM'nin, adayları belirlerken, kadınların, gençlerin ve engellilerin TBMM'de temsil edilmesine özen göstereceği bildirildi. Yukarıda hukuksal düzenlemeleri tartışırken eğilim yoklamasını merkez yoklamasının bir alt türü olarak görmek gerektiği şeklindeki iddiaya paralel olarak, tüzükte yapılan değişiklikle aday belirlenmesinde merkez yoklaması yapılmasına karar verilen yerlerde, eğilim yoklaması yöntemlerinin kullanılabilmesine yönelik yeni bir hüküm getirildi.

2.3. CHP Tüzüklerinde Parti Adaylarının Belirlenmesi Üzerine Genel Değerlendirme

CHP tüzükleri incelendiğinde 1923'ten günümüze dönemler itibariyle milletvekili adaylarının belirlenmesinde karar vericiler açısından oldukça farklı durumların ortaya çıktığı görülmektedir. CHP tüzükleri özellikle 1950 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu, 1965 tarihli SPK yürürlüğe girmeden önce milletvekili adaylarının belirlenmesinde hükümleri ortaya koydu. Yukarıda da vurgulandığı gibi SPK ile (1965) özellikle 1946 sonrası CHP tüzüklerine benzer bir uygulama hayata geçirildi. Milletvekili adaylarının belirlenmesinin yasalar aracılığıyla düzenlenmesinden sonradır ki CHP tüzükleri de konuyu bu yasal hükümler çerçevesinde düzenledi. Kanunların yürürlüğe girmesinden önce ve sonra CHP'nin

³⁰⁰ 2015 genel seçimlerinde bu hüküm çerçevesinde aday yoklaması ve ön seçim yapılan yerlerde 28 kontenjan aday belirlenmiştir.

³⁰¹ 58. maddenin yeni hali için bkz, CHP, **CHP Tüzüğü, Eylül 2014 En Son Değişiklikle**, Basım Yeri Belirtilmemiş, s. 92.

milletvekili adaylarının belirlenmesi arasında o kadar radikal farklılıklar vardır ki bu konunun aydınlığa kavuşturulması gerekmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1947 tarihli 7. Büyük Kurultay'a kadar geçen süre içerisinde milletvekili adayları yukarıda da ortaya konulduğu üzere Atatürk ve İnönü dönemlerinde, her ne kadar danışma niteliğinde bazı toplantılar yapılsa ve parti müfettişlerinden aday gösterilecek kişiler hakkında raporlar istense de genel başkanlar tarafından belirlendi. 1947'de yerel örgütlere %30 oranda aday belirleme yetkisi verildi. 1950'de basit çoğunluk sistemi dolayısıyla CHP'nin ancak 69 milletvekili çıkarabilmesi ve kurultay delege çoğunluğunun yerel örgütler lehine değişmesiyle birlikte 1950-60 arası dönemde adayların tamamı yerel örgütler tarafından belirlendi. Yine vurgulandığı gibi genel merkezin %30 ve daha düşük oranlarda kontenjan istemesi kurultaylarda reddedildi. Ancak 1954 ve 1957 seçimlerinde muhalefet partileriyle işbirliği girişimleri nedeniyle parti divanına belirli sayılarda aday belirleme yetkisi verildi. Tüm bu gelişmeler 1923-1965 arası dönemde yasal düzenlemelerin yokluğunda aday belirlemede yetkinin yalnızca genel başkan veya yalnızca yerel örgütler tarafından kullanıldığını göstermektedir.

SPK'nin yürürlüğe girdiği 1965-1980 arası dönemde aday (il) yoklamalarının temel yöntem olduğu yukarıda belirtildi. Her ne kadar kanunun aday tespitiyle ilgili maddesi tüm üyelerle ön seçimi partilerin tercihine bıraksa da CHP dönemin şartları gereği aday yoklamalarını tüzükteki hükümlere göre daha çok delegeler ve doğal üyelerle yaptığı görülmektedir. 1976 tarihli Kurultay'da kabul edilen tüzük değişiklikleriyle ön seçimlerin partili üyelerin tümüyle yapılması kararlaştırıldı. Sağlıklı üye kayıtlarının bulunmaması, teknik, finansal ve altyapısal gerekçelerle 1977 seçimlerinde ön seçimler üyelerle yapılamadı. 12 Eylül darbesinin tüm partileri yasaklaması ve SPK'yi yürürlükten kaldırmasıyla 1980 sonrasında yeni bir döneme girildi.

1983 tarihli 2820 sayılı yeni SPK yürürlüğe girdiği ilk haliyle ön seçimler zorunlu hale getirilerek merkez kontenjanı %5 ile sınırlı tutuldu. 1980 öncesi partilerin kapatılması ve yeni kurulacak partilerin hem üye tabanlarına hem de sağlıklı üye kayıtlarına sahip olmamaları dolayısıyla kanuna eklenen izleyen ilk seçimlerde ön seçimlerin uygulanmayacağı bildiren geçici maddeyle 1983 seçimlerinde ön seçim yöntemi uygulanmadı. ANAP iktidarının 1986'da yaptığı kanun değişikliğiyle ön seçim zorunlu olmaktan çıkarıldı. Herhangi bir seçim

çevresinde kullanılacak yöntemin belirlenmesi parti tüzüklerine bırakıldı. SPK'nin aday tespiti başlıklı 37. maddesinde yapılan son değişiklikle günümüzde de geçerli olan son düzenleme yürürlüğe girdi. Buna göre siyasi partiler ön seçim ve aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde, toplam olarak TBMM üye tam sayısının %5'ini (toplam 28 mv) aşmamak üzere merkez adayı gösterebileceklerdi.

Darbe yönetimince hazırlanan 1981 tarih ve 2533 Sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun'un 1992'de yürürlükten kaldırılmasıyla CHP 12 yıl aradan sonra 1992'de tekrar açıldı. 1995 yılında da SHP ile birleşti. 1999'da partinin baraj altı kalması dolayısıyla istifa ettiği 17 aylık dönem hariç tutulursa, 1992 sonrası dönem Baykal ve ekibinin partiyi domine ettiği bir dönem oldu. Yukarıda ana hatları belirtilen yasal düzenlemeler çerçevesinde Baykal dönemi CHP'sinde 1999 seçimleri dışında partinin milletvekili adayları ezici bir çoğunlukla "merkez yoklaması" ile belirlendi. 2002 ve 2007'de bazı illerde aday yoklamalarının yapıldığı görüldü. 2010'da Kılıçdaroğlu'nun genel başkan olması ve tüzükte yapılan değişikliklerle birlikte parti tarihinde ön seçimlerin yaygınlaşmaya başladığı bir döneme girildi. Nitekim 2011'de 27 ilde ön seçim 2 ilde de aday yoklaması, 2015'te ise 44 seçim çevresinde ön seçim, Çanakkale'de aday yoklaması, 10 ilde merkez yoklamasının bir alt türü olan eğilim yoklaması ve geriye kalan illerde de merkez yoklaması yöntemi kullanıldı.

Görüldüğü üzere CHP'nin tek parti döneminden günümüze değin aday belirleme konusundaki tercihleri dönemler itibariyle farklı seçici organların belirleyici olduğu bir seyir izledi. 1946 yılına kadar Atatürk ve İnönü büyük ölçüde belirleyici iken 1946-60 arası dönemde yerel örgütlerin başat bir konumda olduğu görülmüyordu. 1960-80 arası dönemde ise kanun gereği aday yoklamalarının temel yöntem olması nedeniyle yerel ağırlıklı bir seçici kurulun belirleyici söz konusuydu. 1980 sonrası dönemde yeniden açılan CHP'nin 1995 ve 2015 arası dönemde aday belirlemede iki eğilim söz konusuydu. 1999 seçimleri haricinde Baykal döneminde merkez yoklaması ve Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığı sonrası (2010) dönemde büyük çoğunlukla ön seçim ve aday yoklaması yöntemleri kullanıldı.

Bu yöntemlerin uygulamada nasıl kullanıldığı, seçicilerin-karar vericilerin kimler olduğu, karar verici-seçici olma uğruna girilen mücadelelerin nasıl gerçekleştiği, her bir aday belirleme yönteminin kendine has karakteristiklerinin neler olduğu, bu yöntemlerin nasıl uygulandığı ve hepsinden de ötesi farklı aday

belirleme yöntemlerinin özellikle aday gösterilen ve aday seçilenler açısından bir değişikliğe yol açıp açmadığı gibi sorular bu çalışmanın cevap aradığı sorulardan bazılarıdır. İzleyen kısımlarda özellikle 2017, 2011 ve 2015 seçimlerinde aday bu sorulara istatistiki programlar, yerel gazete taramaları, yarı yapılandırılmış mülakatlar, odak grup görüşmeleri, parti sunumları, katılımcı gözlem gibi yöntem ve kaynak çeşitliliği cevap verilmeye çalışılacaktır. Her ne kadar analiz dönemi olan 2007, 2011, 2015 dönemlerine yoğunlaşılacaksa adaylık mücadelesinde tarihin gözle görülür bir ağırlığı söz konusudur. Bu bakımdan bahsi geçen seçim dönemlerinde adaylık mücadelesini ele almadan önce tarihsel bağlamı ortaya koyarak, geçmişin şimdide nasıl bir yer bulduğunu süreklilikler ve kopuşlar ekseninde analiz etmek gereklidir. İzleyen bölümde tarihsel bağlamı ortaya koyabilmek amacıyla CHP’de tek parti döneminden günümüze kadar milletvekili adaylarının nasıl belirlendiği analiz edilecektir.

2.4. Farklı Tarihsel Dönemlerde CHP’de Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi

Hem kanunlar hem de tüzükler aracılığıyla partinin milletvekili adaylarının nasıl belirlendiğine bakıldığında CHP’de farklı dönemlerde farklı yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan bu yöntemlerde alan içi güç mücadelelerinin nasıl bir görünüm sergilediğine yakından bakmak CHP’nin tarihinde siyasal temsil meselesinin parti özelinde nasıl gerçekleştiğine dair önemli ipuçları sağlayabilir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze CHP’de aday belirleme süreçlerinin tarihinin ortaya konması analiz nesnesi olan 2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimlerindeki dinamiklerin anlaşılması için tarihsel bir bağlam oluşturur.

CHP’de (tek parti döneminde aygıtlaşma eğilimi gösteren) parti alanı aday belirleme süreçleri açısından, taşıdıkları ayırt edici karakteristikler dolayısıyla dört farklı dönemde incelenebilir. Bunlardan ilki 1923-46 arası dönemi kapsayan tek parti dönemidir. Tek parti dönemi, 2007-2015 arası incelenen dönemin tam tersi bir görünüm arz etmesi ve mücadelenin gerçek temelini sağlayacak koşullarının olmaması dolayısıyla partinin *alandan* ziyade bir *aygıt* görünümü sergilediği bir dönemdir. Bu dönemde Atatürk ve İnönü aday belirleme süreçlerine hakim

konumdadır. Çok partili döneme geçilmesiyle birlikte ikinci dönemde, yukarıda tüzük düzenlemelerinin de açığa çıkardığı gibi, tek parti döneminin tam tersi bir durum söz konusu olmuştur. SPK'nin yürürlüğe girdiği 1965'e kadar olan dönemde parti tüzükleri, kanunun yürürlüğe girdiği dönem sonrası da kanun maddeleri aracılığıyla yerel teşkilatların aday belirlemede egemen olduğu bir döneme girilmiştir. 1946-1980 arası dönem, parti alanının oluşmaya ve farklılaşmaya başladığı dönem olarak nitelendirilebilir. 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte tüm siyasi partilerin yasaklanması ve partinin gerek genel merkez gerekse de yerel düzeydeki yöneticilerinin yasaklı hale getirilmesiyle milletvekili adaylarının belirlenmesinde olumsal ve konjonktürel bir evreye girilmiştir. Bu dönemde sembolik sermayenin oluşturulmasında parti içi yönetim kademelerinde görev almaktan kaynaklanan militanlık sermayesi, darbe süreciyle birlikte negatif bir sembolik sermaye niteliği kazanmıştır. Eyleyicilerin sembolik sermaye yaratımı sürecinde başvurdukları temel kaynak böylece kendilerinin dezavantajlarına olacak bir görünüm kazanmıştır. Böylece bu dönem 12 Eylül 1980 darbesinden sonraki üçüncü dönem olarak nitelendirilebilir. 1980 sonrası dördüncü dönemde ise aday yoklaması, ön seçim ve merkez yoklaması yöntemlerinden hangisinin kullanılacağını partilerin tüzüklerine bırakan düzenlemelerin yürürlüğe girmesiyle (1986) izleyen seçim dönemlerinde farklı yöntemler farklı ağırlıklarda kullanılmıştır. Baykal döneminde (1992-2010) merkez yoklaması yöntemi ağırlıktayken Kemal Kılıçdaroğlu'nun genel başkan seçildiği 2010 sonrasında ibre ön seçimden yana dönmüştür. İzleyen kısımlarda bu dönemler analiz edilecektir.

2.4.1. Tek Parti Döneminde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi: Alan mı, Aygırlaşma Eğilimi mi?

Bu çalışma CHP'de 2007-2011-2015 milletvekili genel seçimlerinde parti tarafından aday gösterilen ve milletvekili seçilenler arasında geçen mücadelelerde, tahakküm ilişkilerinden kaynaklı meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğunu ve bu meşruiyet ilişkileri çerçevesinde farklı yöntemlerin (merkez yoklaması, aday yoklamaları ve ön seçim) ne ölçüde değişiklik yaratıp yaratmadığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Her üç seçim döneminde alan içi mücadelenin eyleyicileri yöntem farklılaşsa da aynı *konumları/pozisyonları* işgal eden kişilerdir. Mücadelenin aktif

boyutunda yer alan ve adaylık mücadelesinde başat karakter olanlar, parti genel başkanı, genel sekreter, merkez yürütme kurulu, parti meclisi üyeleri, milletvekilleri, kurultay delegeleri, belediye başkanları, il ve ilçe başkanları ile yönetim kurulu üyeleridir. Bu mücadelenin parti içi pasif eyleyicileri ise sayı itibarıyla ezici bir çoğunluğu oluştursalar da sıradan parti üyeleri ve delegeleridir. Ancak bu iki eyleyici grubun dışında partinin seçimsel stratejiler/tercihler/kaygılar nedeniyle nadiren de olsa parti dışından aday gösterilen/milletvekili seçilen bazı kişiler de vardır. Bu çalışma bahsi geçen üç seçim döneminde CHP milletvekili adaylarının belirlenme sürecini Bourdieücü perspektifin kavramsal alet kutusunun bileşenleri olan alan, sermaye, habitus, doksa, illusio, sembolik sermaye-iktidar-şiddet kavramları çerçevesinde incelemektedir. 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde adaylık mücadelesinin gerçekleştiği dönemde CHP bir *alan* görünümü sergilemektedir. Bourdieu, alan kavramını güçlerin ve mücadelelerin egemen olduğu ve alan içerisinde aşağı konumda bulunanların değişiklik yapabilme kapasitesine sahip olduğu bir duruma işaret etmek için kullanmaktadır. Mücadele ortamının ortadan kaldırıldığı ve alan içinde hakim konumda olanların sahip oldukları iktidara nüfuz etme olanağının azaldığı/yok olduğu durumları nitelemek için Bourdieu alanın aygıt görünümü/aygıtlama eğilimi sergilediğini vurgulamaktadır. CHP'nin tek parti döneminde milletvekili adaylığı bağlamındaki işleyişi bir aygıtlama eğilimine işaret etmektedir.

Tek parti dönemi CHP'sinde adaylık mücadeleleri araştırmaya konu üç seçim döneminden ve tarihin diğer dönemlerinden farklı bir görünüm sergilemektedir. 2007-2011-2015'te merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçim yöntemleri ardışık bir biçimde kullanılmalarına rağmen aynı konumları/pozisyonları işgal eden kişiler arasındaki mücadeleler söz konusuysa tek parti döneminde bahsi geçen bu konumları ve pozisyonları işgal eden kişiler büyük çoğunlukla *aynı kişilerdir*. Başka bir deyişle, tek parti döneminde Atatürk ve İnönü tarafından belirlenen milletvekilleri aynı zamanda büyük ölçüde büyük kurultay delegesidirler. Bazı zamanlarda il başkanı, bazı zamanlarda ise ikinci seçmendirler. Hepsinden de öte bu kişiler ezici bir çoğunlukla 1923'ten Atatürk'ün ölümüne kadar geçen sürede büyük ölçüde değişmeksizin bu görevlerde bulundular. Bu yüzden de tek parti dönemindeki milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinin bir *alandan* ziyade *aygıtlama* eğilimi sergilediğini ileri sürmek mümkündür. Aşağıda tek parti döneminde milletvekili adaylarının belirlenmesi bağlamında CHP'nin neden bir *aygıtlama* eğilimi

sergilediği analiz edilecektir. Tek parti döneminde adaylık mücadelesinin analitik gövdesini açığa çıkarabilmek amacıyla öncelikle Bourdieu'nün bu konudaki bazı teorik mülahazalarına yer verilecektir.

Bourdieu, bir alan ile aygıt arasındaki farkın ne olduğuna dair Wacquant tarafından kendisine sorulan soruya “bir alana aidiyet, tanımı gereği orada etkili olma yeterliliğini içerir - hakim konumda olanların dışlama tepkilerine yol açarak bile olsa”³⁰² cevabını vermektedir. Tek parti döneminde CHP milletvekillerinin büyük ölçüde aynı kalmaları ve karşılarında rakip olabilecek farklı konumları işgal eden kişilerin bulunmaması durumu aday belirleme sürecinde eyleyicilerin etkili olma yeterliliğine sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak Bourdieu'nün alan ve aygıt üzerine tespitlerinin konumuzu ilgilendiren başka boyutları da vardır:

“Temel bir fark: Bir alanda mücadeleler, yani tarih vardır. Bana göre karamsar işlevselciliğin Truva atı olan aygıt nosyonuna çok soğuk bakıyorum: bir aygıt bazı amaçlara ulaşmaya programlanmış bir cehennem makinesidir. (Bu komplo fantezisi, toplumsal dünyada olup biten her şeyden şeytani bir iradenin sorumlu olduğu düşüncesi, "eleştirel" düşünceyi çok sık felç etmektedir). Eğitim sistemi, devlet, kilise, siyasal partiler ya da sendikalar aygıt değil alandır... Kuşkusuz, ampirik olarak incelenmesi gereken bazı tarihsel koşullarda bir alan, bir aygıt gibi işlev görebilir... Şu halde aygıtlar, alanların bir sınır durumunu, hastalıklı bir hal olarak kabul edilebilecek bir şeyleri temsil ederler. Ama bu, en baskıcı, "totaliter" denen rejimlerde bile varılamayan bir sınırdır.”³⁰³ (vurgular bizim)

Bourdieu'nün hastalıklı bir hal olarak gördüğü (ampirik) örnekler daha çok sol partilerin işleyiş tarzına yöneliktir. Kuşkusuz bu analiz, Bourdieu'nün de belirttiği gibi ampirik olarak belirli tarihsel koşullar için geçerlidir. Türkiye’de tek parti dönemi CHP’sinin işleyişi her ne kadar "*hastalıklı*” olarak görülemeyecekse de

³⁰² Bourdieu & Wacquant, s. 65.

³⁰³ Ibid, ss. 86-7. Bourdieu'nün bu tespitlerinde eleştiri, özellikle Marksizm ve Althusserci devletin ideolojik aygıtları tezine yöneliktir. Bourdieu'nün Marksizme yönelik eleştirisi kariyerinin sonlarına doğru daha sert bir görünüm sergilemektedir. Marksizmin devleti egemen sınıfların ezilen sınıflar üzerinde tahakkümünü sürdürmesinin bir aracı olarak gören klasik tezlerine paralel olarak Althusser'in devletin ideolojik aygıtları üzerine düşünceleri de Bourdieu tarafından kötücül işlevselcilik olarak görülmektedir. Bourdieu'nün devleti yalnızca bir baskı aracı olarak görmeyip bir filantropi olarak gören düşünceleri için bkz. Bourdieu, “Devlet...”. Bourdieu bazı tarihsel koşullarda alanın bir aygıt gibi işlev görmesine örnek olarak, Wacquant'ın da tespit ettiği gibi, siyasal alanın işleyişindeki karşıt eğilimleri göstermektedir: Bourdieu, bu partilerde “tahakküm altındaki sınıflarda kültürel sermaye eksikliğine bağlı bir dizi etkenin, siyasal sermayenin yoğunlaşmasını elverişli kıldığı ve böylece sol partileri "aygıt tarzı bir işleyişe götürdüğünü göstermiştir.” Ibid. Bourdieu'nün Bolşevik tipi örgütsel partilerin aygıt tarzı işleyişi konusunda bkz. Bourdieu, 1991, pp.199-202.

Bourdieu'nün de tespit ettiği üzere *aygıt* tarzı bir işleyişe sahip olduğu ileri sürülebilir. Bunun iki temel göstergesi vardır. İlk olarak özellikle 1923-1939 yılları arasında milletvekili seçilen kişilerin *aynılığı* gösterilebilir. Buna paralel ikinci olarak da aday listelerinde yer almak isteyen kişilerin çok istisnai örnekler dışında sonuca etki edememeleri söylenebilir. Yani milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde adaylığa başvuran kimseler, etkili olma yeterliliğini gösterememektedir. Caymaz'ın (2015) AKP ve MHP gençlik kolları çalışması örneğinde gösterdiği üzere, “partide yaşlılar, gençlerin tepkilerine ve direnişlerine imkân bırakmadığında, sorgulayıcı, eleştirel düşüncelerin yeşermesine, serbest seçimlere; yan kolların idari ve mali özerkliğine izin vermediklerinde alan, otoriter hiyerarşik sıklıdüzen anlayışıyla işleyen bir aygıt dönüşmektedir.”³⁰⁴ Benzer bir aygıt tarzı işleyiş tek parti dönemi CHP'si için de geçerlidir. Yani hakim konumda olanlar hakimiyet altındakilerin mücadele edebilme imkanını ortadan kaldırmaktadırlar. Bu olgunun varlığı çeşitli göstergelerle de desteklenmektedir.

İlk olarak tek parti döneminde milletvekili adayları olarak gösterilme ile seçilme ilişkisine bakmak gerekmektedir. Halk Fırkası/Cumhuriyet Halk Fırkası/Partisi tarafından milletvekili adayları olarak gösterilen bir kimsenin, başka rakip parti adayları ve -partinin aday gösterdiği kişiler haricinde- bağımsız adayların olmaması nedeniyle seçilme olasılıkları yüzde yüze yakındır. Turan'ın da belirttiği gibi, “yarışmacı olmayan seçimlerde milletvekilliği teklifi almak ile milletvekili olarak görevlendirilmek eş anlamlı idi. Bunun anlamı, seçilmenin toplumda sağlam bir seçmen desteğine veya siyasi güce sahip olmanın gerekmediğidir.”³⁰⁵ Tek parti döneminin aygıt tarzı işleyişinin temel dayanaklarından biri olan dönemin bu karakteristik özelliği uygulamada alanın kendi içine kapanması ve adeta bir sansür etkisi yaratmasına yol açmıştır. Partinin, siyasal alanın en önemli bileşeni olan seçmen desteğine olan ihtiyacı ortadan kaldırması belirli kişilerin milletvekili olarak devamlı bir şekilde seçilmelerini garanti altına almada gözle görülür bir katkı sağladı.

Genel merkez düzeyindeki görevlerin aynı kişiler bünyesinde toplanması parti alanının aygıt tarzı işleyişine dair bir başka örnektir. Aşağıda Tablo 1'de yer alan 1923-1939 yılları arasında milletvekili seçilen kişilerin il düzeyinde, her bir seçim

³⁰⁴ Caymaz, ss. 30-62.

³⁰⁵ İter Turan, "Türk Siyasi Partilerinde Lider Oligarşisi: Evrimi, Kurumsallaşması ve Sonuçları", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2011, no: 45, ss.1-21, s. 4.

dönemi itibariyle, kaç defa yer aldığı başka bir deyişle meclisin milletvekilleri bakımından dönemler itibariyle hangi düzeyde yenilendiği verilmektedir. Tablo 1’de yer alan oranların yüksekliği CHP’de parti alanının milletvekili adaylığı bağlamında aygıt tarzı işleyişinin en önemli göstergesidir. Daha önce belirtildiği gibi tabloda yer alan isimlerin yerine getirdikleri görevler yalnızca milletvekilliği ile sınırlı değildir. Dönemin milletvekilleri partinin genel merkezi (fırka divanı, kurultay delegeliği gibi) ile yerel düzeydeki (ikinci seçmen, kimi durumlarda il başkanı) görevleri de büyük ölçüde kendi bünyelerinde toplamışlardır. Bu manzara günümüzde görülenden oldukça farklı bir durum ortaya çıkarmakta ve milletvekillerinin kendilerine potansiyel rakip olabilecek kişilerin saf dışı bırakılmasına yol açarak, alan içi güç mücadelelerini büyük ölçüde kısırlaştırmaktadır.

Yukarıda hukuksal düzenlemelerde vurgulandığı gibi, SPK’nin henüz yürürlüğe girmemesi (1965) nedeniyle, partinin örgütsel işleyiş mekanizmalarını ve prosedürlerini dilediği şekilde düzenleyebilme hakkını sonuna kadar kullandığı görülmüştür. Parti alanının zorunluluklar ve özgürlükler evreni ya da başka bir deyişle “olasıların uzamı” olarak nasıl bir görünüm sergilediği yukarıda analiz edildi. Buna göre SPK ve diğer kanunların yürürlükte olduğu dönemde hukuk kurallarının ne ölçüde etkili olabildiği, tek parti dönemi ile günümüz partilerinin örgütsel yapıları karşılaştırıldığında ortaya çıkmaktadır. 1965 ve 1983 tarihli Siyasi Partiler Kanunları partinin merkez teşkilatı ile yerel teşkilatını düzenleyen hükümleri dolayısıyla bugün tek parti dönemine benzer bir parti örgütü işleyişine olanak yoktur. Aday saptama yöntemine karar veren PM üyesi olmakla, genel başkan seçen kurultay delegesi olmak bugün parti içi güç mücadelelerinin en uç sınırına varacak şekilde keskinleştiğini ortaya koymaktadır. Tek parti döneminde, yukarıda bahsedilen nedenlerle böylesi bir durumun varlığından bahsetmek mümkün görünmemektedir. Aşağıda yer alan tablo ve izleyen veriler de bunun göstergesidir.

Tablo 1: Tek Parti Döneminde Aynı Kişilerin İller Düzeyinde Milletvekili Seçilme Oranları

İl	1923 - 1935	1927-1935	Toplam Mv Sayısı	Aynı Kişilerin Başvurusu	Oran (%)	Mv Sayısında Değişim
Van	Hakkı Ungan, Münip Boya		10	10	100	0
Denizli	M. Kazım Samanlı, H. Rüştü Öktem, M. Müfit Kansu, M. Necib Ali Küçükca, Yusuf Başkaya	Emin Aslan Tokat	25	23	92	2
Bayazıt		Aziz İhsan Tav Halit Bayrak	11	10	91	0
Rize (Lazistan)	1935'te milletvekili seçilmedi.		17	15	88	0
Isparta	Hüseyin Hüsnü Özdamar, İbrahim Demiralay		15	13	87	0
Gaziantep	Kılıç Ali, Mehmet Şahin, Ahmet Remzi Gürses	Reşit Açar	22	19	86	1
Amasya	Ahmet Esat Uras	İsmail Hakkı Uncu Mehmet Nafiz Aktin	12	10	83	0
Çankırı	Mustafa Abdülhalik Renda, Mehmet Rifat Ünür		17	14	82	1
Giresun	Hakkı Tark Us		22	18	82	2
Kırklareli	Fuat Umay	Şevket Ödül	11	9	82	0
Muğla (Menteşe)	Şükrü Kaya, Yunus Nadi Abaloğlu	Mehmet Nuri Tuna	16	13	81	1
Afyon	Ali Çetinkaya İzzet Ulvi Akyurt	İzzet Akosman	25	20	80	1
Elaziz		Hasan Tahsin Berk	20	16	80	0
Siirt	Halil Hulki Aydın, Mahmut Soydan		10	8	80	2
Zonguldak	Ahmet Ragıp Özdemiroğlu, Halil Türkmen	Rıfat Vardar	24	19	79	2
Çorum	M. Münir Çağıl, M. Elvan Cantekin, A. İsmet Eker, İ Kemal Alpsar		23	18	78	2
Bolu	Cevat Abbas Gürer, M. Şükrü Gülez, Emin Cemal Suda		22	17	77	2
Ordu	A. Hamdi Yalman, İsmail Çamaş		22	17	77	2
Tekirdağ (Tekfurdagi)	Mustafa Faik Öztrak, M. Cemil Ubaydın		13	10	77	1
Maraş	Hacı Mehmet Erten, Mithat Alam Saylam		17	13	76	1

İl	1923 - 1935	1927-1935	Toplam Mv Sayısı	Aynı Kişilerin Başvurusu	Oran (%)	Mv Sayısında Değişim
Sivas	M. Rasim Başara, Yusuf Z. Başara	N. Sadık Sadak, Şemsettin Günaltay, Remzi Çiner	29	22	76	2
Biga/Ç.kale	Mehmet Şükrü Yaşın	Yusuf Ziya Etili	16	12	75	1
Erzincan		Abdülhak Fırat, A. Semih İlater, Saffet Arıkan	12	9	75	1
Yozgat	Avni Doğan, Süleyman Sırrı İçöz		20	15	75	1
Trabzon	Hamdi Ülkümen, Hasan Saka, Süleyman Sırrı Gedik	Süleyman Daniş Eyüboğlu	31	23	74	2
Niğde	Halit Mengi	Mahmut Faik Soylu	19	14	74	3
İzmit	İbrahim Süreyya Yiğit	Kemalettin Olpak, Mehmet Salah(attin) Yargı, Mehmet Ragıp Akça	27	19	70	1
Malatya	Mustafa İsmet İnönü, Mehmet Hilmi Oytaç, Mahmut Nedim Zabcı	Abdülmuttalip Öker, Vasıf Çınay,	26	18	69	3
Konya	Tevfik Fikret Sılay, Mustafa Ulusan, Naim Hazım Onat	Ahmet Hamdi Dikmen	45	31	69	2
İzmir	M. Esat Bozkurt, Celal Bayar, Şükrü Saraçoğlu, M. Rahmi Köken, T. Rüştü Aras	Mustafa Kamil Dursun, Ahmet Hamdi Aksoy	44	30	68	2
Edirne	M. Faik Kaltakkıran		15	10	67	A
Manisa	Mehmet Sabri Toprak	M. Kani Karaosmanoğlu, Osman Erçin	36	23	64	2
İçel	Mehmet Emin İnankur	Hakkı Saydam	11	7	64	3
Erzurum		H. Aziz Akyürek, A. Fikri Tüzer, M. Nafiz Dumlu, N. Atıf Kansu, N. Asım Yazıksız	30	19	63	3
Kırşehir		Lütfi Müfid Özdeş, Ahmet Hazım Börekçi	13	8	62	1
Aydın	Mazhar Germen, Hasan Tahsin San		20	12	60	4
Gümüşhane	Hasan Fehmi Ataç	Mehmet Şevket Erdoğan	15	9	60	2

İl	1923 - 1935	1927-1935	Toplam Mv Sayısı	Aynı Kişilerin Başvurusu	Oran (%)	Mv Sayısında Değişim
Mardin	Abdürrezzak Şatana	Ali Rıza Erten, Ahmet İrfan	20	12	60	2
Kars		Baha Tali Öngören	19	11	58	1
Bilecik (Ertuğrul)	Halil İbrahim Çolak		14	8	57	1
Tokat		Salih Süreyya, Tevfik Gençaga	21	12	57	2
Bursa	H. Refet Canitez, M. Femi Gerçeker	S. Asaf Doras, M. Esat Sagay, A. Refik Güran	34	19	56	2
Kastamonu	Veled Ç. İzbudak	Ali Rıza Direkoğlu	29	16	55	3
Ankara	Mustafa Kemal Atatürk, Şakir Kınacı		36	19	53	9
Urfa		Ali Saib Ursavaş, Mehmet Refet Ülgen	19	10	53	1
Antalya	Rasih Kaplan	Ahmet Cemal Tunca	21	11	52	2
Kütahya	Recep Peker	İbrahim Kazım Dalkılıç	29	15	52	2
İstanbul	A. Hamdi Denizmen, Refik Saydam		61	31	51	3
Burdur	Mustafa Şeref Özkan		8	4	50	1
Diyarbakır		Zekai Apaydın	20	10	50	3
Eskişehir	Emin Sazak		16	8	50	1
Balıkesir	Kazım Özalp, Mehmet Cavit Demir		40	19	48	8
Artvin/Çoruh		M Ali Okar, Asım Us	13	6	46	6
Sinop	Y. Kemal Tengirşenk		15	6	40	1
Samsun (Canik)		Ethem Tuncay, Asım Sirel	21	8	38	2
Kayseri	Ahmet Hilmi Kalaç		22	8	36	3
Toplam			1221	806	66	9%

Kaynak: İhsan Güneş, **Atatürk Dönemi Türkiye’inde Milletvekili Genel Seçimleri**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017, ss.475-500’den yararlanarak tarafımızdan oluşturuldu. “*Toplam milletvekili sayısı*” o ilde 1923-1935 yıllarında seçilen milletvekili sayısı toplamını göstermektedir. “*Aynı kişilerin başvurusu*” ise o ildeki toplam milletvekili sayısının kaçının aynı kişiler tarafından oluştuğunu belirtmektedir. “*Oran*” ise aynı kişilerin toplam milletvekili sayısı içindeki yüzdesini göstermektedir. “Milletvekili sayısında değişim” ise nüfus artışına bağlı olarak o ilde meydana gelen milletvekili sayısındaki artışı ifade etmektedir. 1923-1935 arası sütunda verilen isimler 1923’te milletvekili seçilip 1939’a kadar dört dönem, 1927-1935 arası sütunda ise 3 dönem görev alan milletvekillerinin isimleri iller düzeyinde verilmektedir.

Tablo 1’de yer alan isimler 1923-1939 yılları arasında Atatürk’ün genel başkan olduğu dönemde iller itibariyle aynı kişilerin farklı seçim dönemlerinde ezici bir çoğunlukla milletvekili seçildiğini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Tabloda

verilen 58 ilin 53'ünde (%91,3) her bir seçim dönemi itibariyle milletvekili seçilenlerin yarısından fazlası aynı kişilerden oluşmaktadır. Diğer illerle birlikte bu oran toplamda %66'ya yakındır. İller özelinde bakıldığında ise tabloda Niğde ve üzerinde yer alan illerde, seçilen her 4 milletvekilinden üçü aynı kişilerdir. Van'da ise istatistiklerin gösterdiği gibi 1923-1935 arası dönemde seçilen milletvekillerinin tamamı aynıdır. Denizli'de milletvekili seçilen kişilerin daha detaylı bir analizi hem tablo verilerinin daha iyi yorumlanmasını sağlama hem de dönemin bir başka özelliğini ortaya çıkarmaya olanak sağlayabilir.

Denizli'de 1923-1935 arası dönemde milletvekili olarak seçilen Mustafa Kazım Samanlı, Haydar Rüştü Öktem, Mazhar Müfit Kansu, Mehmet Necib Ali Küçüka, Yusuf Başkaya dört dönem; 1927-1935 arası dönemde ise Emin Aslan Tokat 3 dönem milletvekili olarak görev yapmıştır. Denizli'de 1923-1939 yılları arasında milletvekili seçilenlerin %92'sini yani toplam 25 milletvekilliği pozisyonunun 23'ünü bu kişiler işgal etmektedir. Tabloda "milletvekili sayısında meydana gelen değişim" ile gösterilen 2 kişi ise 1935 yılında Denizli milletvekili sayısının artmasıyla seçildiler. Nüfus artışına bağlı olarak milletvekili sayısında değişiklik olmasaydı aynı kişilerin yeniden milletvekili seçilebilmeleri %100'e yakın oranda olasıydı. Denizli örneğinde milletvekili sayısında meydana gelen değişimin milletvekili kompozisyonuna gösterdiği etki diğer iller için de söz konusudur. Nüfus değişiklikleri dolayısıyla milletvekili sayısında meydana gelen artıştan kaynaklı olarak 1923-1935 arası dönemdeki milletvekillerinin %9'u ise yeni isimlerden oluşmaktadır. Geriye kalan yaklaşık %25'lik yenilenme ise Frey'in aşağıda yer alan tablosundaki istatistiklerle açığa çıkmaktadır:

Tablo 2: Meclislere Göre Görevde Bulunma Süresi, Deneyim ve Yeniden Seçilme (Oranlar)

Meclis	Süre			Tekrar Seçildi	Toplam Mv
	<i>İstifa Etti</i>	<i>Vefat Etti</i>	<i>Tamamladı</i>		
I 1920-1923	16%	5%	70%	30%	437
II 1923-1927	6	8	72	67	333
III 1927-1931	3	5	86	74	333
IV 1931-1935	3	7	80	85	348
V 1935-1939	2	8	80	73	444
VI 1939-1943	1	10	80	75	470
VII 1943-1946	1	6	85	61	492
VIII 1946-1950	1	8	83	12	499
IX 1950-1954	1	5	90	54	494
X 1954-1957	1	3	96	48	537

Kaynak: Frey, s.164'ten kısaltılarak alınmıştır. Tekrar seçilenlerde hayatını kaybedenler hesaba katılmamıştır.

Ele alınan tek parti döneminde milletvekillerinin aynı kişilerden oluşmasını gösteren %66'lık oran meclisteki görev süresini tamamlayanlar göz önünde bulundurulduğunda daha anlamlı hale gelmektedir. Örneğin, 1927-1931'de görevini tamamlayan %86'lık milletvekili portföyünden %76'sı tekrar seçildi. İzleyen dönemlerde ise bu oranlar tablo 1'de tespit edilen %66'lık orandan yine yüksektir. Yani yukarıda 1923-1935 arası dönemde aynı kişilerin %66'ya yakın oranla milletvekili seçilmesi gerçeği göz önüne bulundurulduğunda, bu kişilerin dışında yeni milletvekillerinin parlamentoya dahil olması ya o ilin nüfusunda meydana gelen artışa paralel olarak milletvekili sayısında meydana gelen değişimle ya da büyük ölçüde bu kişilerden birinin istifa etmesi, hayatını kaybetmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Çok istisnai nedenlerle de olsa 1931, 1935 ve 1939 seçimlerinde olduğu gibi bağımsız milletvekilleri için bazı sıraların boş bırakılması dolayısıyla ya da belli kişilerin -örneğin 1931'de işçi ve köylü milletvekillerinin seçilmesi kararının alınmasıyla- yeniden seçilemedikleri görülmektedir. Ancak yine vurgulamak gerekir ki yenilenme oranları oldukça düşük düzeydedir. Çoğunlukla Atatürk ve İnönü'nün dönemin konjonktürüne uygun olarak siyasi nedenlerle aday listelerini şekillendirmeleriyle gerçekleşmiştir. Böylece özellikle 1923-1929 arası dönemde milletvekili seçilenlerin ezici bir çoğunluğunun aynı kişilerden oluştuğu ve hakim konumda bulunan bu kişilerin, özellikle parti başkanlarının kararıyla, bu konumlarını sürdürdükleri görülmüştür. Aday gösterilmek üzere yeni gelenlerin parti alanına

dahil olmada büyük zorluklarla karşılaştığı ve etkili olamadıkları göze çarpmaktadır. Bu tespit, tek parti döneminde milletvekili adaylığına başvuran kişilerin sayısı ile doğrulanmaktadır.

1927 seçimlerinde milletvekili adayı olabilmek amacıyla partiye başvuranların sayısı 900'ü aşmaktadır.³⁰⁶ 1931 seçimlerinde bu sayı 1000'in, 1935 seçimlerinde ise 2000'in³⁰⁷, 1939 seçimlerinde ise 4500'ün üzerindedir.³⁰⁸ Bu başvurular, 1927 ve 1931 seçimlerinde seçilecek milletvekili sayısının yaklaşık 3 katı, 1939 yılında ise yaklaşık 7 katı kadar aday adayının milletvekili adaylığı mücadelesine dahil olma arayışının en net göstergesidir. Tablo 1'deki veriler, parti alanına dahil olmak amaçlı adaylık başvurularının azımsanmayacak düzeyde olmasına rağmen, hakim konumda olanlar tarafından engellendiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, bazı istisnai örnekler dışında (örneğin Serbest Fırka deneyiminden sonra Adnan Menderes'in Aydın CHF'den aday gösterilmesi, siyasi nedenlerle Refet Bele'nin İstanbul'dan milletvekili seç(tiril)mesi örneklerinde olduğu gibi) milletvekili listeleri değişiklikten ziyade yeniden üretim görünümü sergilemektedir. Aynı kişilerin oldukça yüksek oranlarda milletvekili olarak uzun süre görevde bulunmalarına tek partili dönem sonrasında herhangi bir seçim döneminde rastlanılmamaktadır.

Tek parti döneminin aygıt tarzı bir işleyişe sahip olduğu, milletvekillerinin yenilenme oranının düşüklüğü dışındaki farklı verilerle de desteklenmektedir. Bu dönemde, partinin genel ve yerel örgütleri arasındaki ilişkilerin yalnızca tüzükler aracılığıyla düzenlenmesi nedeniyle parti, günümüzdeki klasik siyasi parti

³⁰⁶ Güneş, 2017, s. 271.

³⁰⁷ Ahmet Demirel, **Tek Partinin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, ss. 115, 170. 1931 seçimlerinde “özellikle de 22 ilde 30 milletvekilliğinin boş bırakılacağından açıklanmasından sonra, Terakkiperverciler bu durumdan yararlanmak istediler. Başta Kazım Karabekir Paşa, Refet Paşa ve Feridun Fikri Bey olmak üzere eski Terakkiperverciler İstanbul'dan bağımsız milletvekili seçilebilmek için adaylıklarını koyma kararı verdiler ve yasal başvurularını yaptılar.” Güneş, 2017, s.339. Kazım Karabekir'in, 1927'de (aday gösterilmeyerek) tasfiye edildikten sonra 1931 seçimlerine bağımsız aday olarak başvurması üzerine Milliyet muhbirinin kendisine sorduğu soruya “Dört senedir siyasetle uğraşmamamın sebebi Halk Fırkası haricinde siyasetle iştiğal etmek imkanı bulunmaması ve bir de milli hakimiyetin yegane tecelli addettiğim tek dereceli intihabın kabul edilmemiş olmasıdır.” cevabını vermesi tek parti döneminde adaylık mücadelelerinde Kazım Karabekir gibi bir figürün dahi etkili olabilme yeterliliğine sahip olmadığını göstermektedir. Ibid, s. 572. Nitekim Kazım Karabekir, ikinci seçmenlerin de CHF üyesi olması ve seçilmelerinin sıkı bir kontrole tabi tutulması dolayısıyla milletvekili seçilemedi. Dodd'un da belirttiği gibi bu durum Atatürk'ün güç elde edebilecek bir siyasi partiye çok az sempati duyduğunu göstermektedir. Yazara göre hem ikinci grup hem de TcPF bir parti için gerekli kriterleri yerine getirmekteydi... Atatürk daha çok Fethi Okyar gibi deneysel (güdümlü) Serbest Fırka liderlerine sempatiyle bakıyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. C. H. Dodd, “Atatürk and Political Parties” in **Political Parties and Democracy in Turkey**, Eds. Metin Heper & Jacob M. Landau, London: I.B. Tauris & Co Ltd. 1991, p. 32.

³⁰⁸ Araslı, s. 152.

örgütlenmesinden bir hayli farklı bir görünüm arz etmektedir. Tek parti döneminde parti hiyerarşisine, en üst düzeyden en alt düzey örgütlenmesine kadar genel merkezin hakim konumda olduğu görülmüştür. Örneğin genel merkez düzeyinde partinin kongre/kurultay delegeleri yerel örgütlerden gelen temsilcilerin sayısının azlığı dolayısıyla ezici bir çoğunlukla milletvekillerinin egemen olduğu bir görünüm sergilemektedir:

Tablo 3: Merkez ve Taşra Temsilcileri (Milletvekilleri - Delegeler) Açısından Büyük Kongre Üyelerinin Durumu

Kongreler	Toplam Üye	Milletvekilleri	Oranı (%)	Delegeler	Oranı (%)
II. Büyük Kongre(1927)	378	333	88	45	12
III. Büyük Kongre(1931)	399	296	74,1	103	25,9
IV. Büyük Kongre(1935)	544	383	70	160	30
V. Büyük Kongre (1939)	628	418	66	210	34
VI. Büyük Kongre(1943)	696	420	60,5	276	39,5

Kaynak: Öz, s. 188.³⁰⁹

Tablo 3'ün de işaret ettiği gibi, dönemin milletvekilleri aynı zamanda en büyük karar organı olan kongre/kurultay delegeleridirler. İlerleyen bölümlerde incelenecek olan 2007-2015 arası döneme dair, çoklu mütakabiliyet analizi diyagramları, ilgili seçim döneminde aktif ya da önceki dönemlerde kurultay delegesi olmanın milletvekili seçilebilmek için parti hiyerarşisinde işgal edilen en önemli pozisyonlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır. Kurultay delegelerinin genel başkanı ve PM üyelerini seçmesi, bunun karşılığında da kurultay delegelerinin özellikle CHP'nin seçmen tabanının olduğu illerde belediye başkanı ve milletvekili adayı gösterildikleri bir durumun varlığı ileride istatistiklerle ortaya konacaktır. Ancak bu verilere dayanarak, parti alanının yeniden üretimi aracılığıyla karşılıklı çıkar ilişkilerinin sürdürüldüğü bir durumun varlığını tespit etmek gerekmektedir. Özellikle CHP'nin oy oranının yüksek olduğu ve aynı zamanda CHP'li belediyelerin bulunduğu illerde kurultay delegelerinin tamamına yakını il ve ilçe başkanları ve belediye başkanları ile yönetim kurulu üyelerinden oluşmaktadır. Ancak yukarıdaki yer verilen Tablo 1 ve Tablo 3'teki veriler bir araya getirildiğinde, tek parti dönemi

³⁰⁹ Yazar yukarıdaki tabloda 1931'deki kurultay delegeleri sayısını vermemektedir. 1931'deki delegelerin kompozisyonu için bkz. Tuncay Dursun, **Tek Parti Dönemindeki Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayları**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s. 57.

milletvekillerinin kurultay delegesi olan kişilerle herhangi bir mücadeleye girmedikleri açığa çıkmaktadır. Bu durum, kendileri için “dikensiz gül bahçesi” gibi bir manzaraya sahne olmaktadır. Tek parti döneminde milletvekilleri partinin karar organı olan kurultaylarda da ezici bir çoğunlukla yer almakta ve böylelikle günümüzdeki manzaranın aksine, kendilerine rakip olabilecek potansiyel kişilerle karşı karşıya gelmemektedir. Böylece mücadele edecekleri kişilerin yokluğunda parti yine alandan ziyade aygıt tarzı bir işleyiş görünümü sergilemektedir. Parti, özellikle merkezdeki organlar açısından aynı kişileri yatayına kesen bir organlar topluluğu sergilemektedir. Yani partinin TBMM örgütüyle büyük kongre örgütü arasında büyük bir benzerlik bulunmaktadır.

Atatürk’ün yaşamı boyunca partiye hakim bir konumda bulunması, yalnızca partinin genel merkezi düzeyinde bir müdahalesi bağlamında düşünülmemelidir. Tek parti döneminde partinin yerel örgütleri de atama yoluyla işbaşına geldikleri için yukarıdaki tabloda yerel dinamiklerin ögesi olarak gösterilen kişiler, sayı itibarıyla bu dönemde az da olsalar, yine parti genel merkezi tarafından atandılar. 1923 tüzüğüne göre her il örgütünün başına merkezden bir mutemet tayin edilmekteydi. 1927’de getirilen düzenlemeyle müfettişlerce görülen lüzum üzerine bazı vilayet, kaza ve nahiyelere mutemet tayin edilmesi öngörüldü. Kaza ve nahiyeye mutemedi veya vekilinin seçimi de bir üst mutemed veya vekili tarafından yapılarak müfettişçe onaylanırdı.³¹⁰

1931 kongresinde yapılan tüzük değişikliğiyle de mutemetlik isim değiştirerek varlığını korudu. Ancak Uyar’ın da tespit ettiği gibi, “1930’lu yıllara gelindiğinde CHP’nin il örgütlerinin kendi inisiyatifleriyle hareket etme olanağını yitirdiği görülmektedir. Genel merkezin taşra örgütlerini sıkı bir şekilde kontrol ettiği bir gerçektir. Bu bağlamda bazı milletvekillerinin –milletvekillikleri üzerinde kalmak üzere- bazı illerin il başkanlığına getirilmesi bunun tipik örneğidir.³¹¹ Örneğin, 1935 yılında toplanan Büyük Kongreden sonra İstanbul, Çorum, Denizli, Kocaeli, Balıkesir, Samsun, İzmir, Manisa ve Erzurum illeri parti başkanlıklarına genel merkez tarafından atamalar yapılmıştır. Yeni yöneticilerin tamamı milletvekilidir.”³¹² Bunu takip eden süreçte, valiler CHP il başkanlıklarına getirildi. (1936-9) Böylece hem parti-devlet özdeşliği sağlandı hem de CHP yerel örgütleri valiler aracılığıyla

³¹⁰ Dursun, s. 17.

³¹¹ Uyar, 2012, s. 248.

³¹² Öz, s. 213.

merkezden kontrol edebilir bir hale geldi.³¹³ Böylece “ocak yönetimlerinin başkanları hariç, tüm taşra örgütünün başına geçenlerin genel merkez tarafından atandıkları görülmektedir. Bu, partinin ne kadar merkezi ve otoriter olduğunu göstermesi bakımından anlamlı bir örnektir”.³¹⁴ Parti genel merkezinin parti örgütüne dair müdahalesi yerel teşkilatlarda en ücra köşeye kadar uzanmakta ve günümüzdeki uygulamadan tamamen farklı olarak yerel liderler (özellikle il ve ilçe başkanları) atama yoluyla işbaşına gelmektedir.

Tek parti döneminde organların genel merkez düzeyinde görev alanlar lehine düzenlenmesi yalnızca örgütsel yapılarla da ilgili değildir. 1923-1946 arası dönemde seçimler iki dereceli olarak gerçekleştiği için CHP genel başkanı milletvekili adaylarının belirlenmesi yanında onları vekil olarak seçecek ikinci seçmenleri de belirlemekteydi. Partinin yerel ve merkezi düzeydeki pozisyonlarını işgal eden kişilerin benzerliğinin yanında ikinci seçmenlerin de kontrolü sistemin neredeyse sorunsuz (bazı seçimlerde adayların oy birliği ile seçilememesi, bazı illerde boş bırakılan kontenjanlara kimsenin seçilememesi gibi) gerçekleşmekteydi. İkinci seçmenlerin daha detaylı bir analizi partiye hakim olanların yeni gelenleri saf dışı edebilmesinde yerel ölçekte hangi araçlara sahip olduğunu göstermektedir.

Uyar’ın Denizli, Konya, Bursa ve Mardin’deki ikinci seçmenler üzerine yaptığı araştırmada³¹⁵ verdiği bilgiler, merkezdeki CHP’nin aktörlerinin yeniden üretimini sağlayacak ölçüde yerel unsurların şekillendirildiğini de açığa çıkarmaktadır. Yukarıda, Tablo 1’de de gösterildiği üzere Denizli örneğinde seçilecek milletvekili sayısının artması haricinde 1923-1939 arasında milletvekillerinin tamamının aynı olduğu tespit edilmişti. Uyar’ın 1935 seçimlerinde Denizli ikinci seçmenlerine yönelik verdiği bilgiler Denizli milletvekillerinin adaylık mücadelesinde bizzat kendilerinin de sürece dahil olduğunu tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Örneğin, "Nesibe Mebus Yusuf" Denizli milletvekili Yusuf Başkaya'nın (aynı zamanda Fikret Başkaya'nın dedesi) eşidir. Denizli’de 29’u kadın toplam 129 ikinci seçmen olduğunu belirten Uyar söz konusu kadın ikinci seçmenlerin önemli bir bölümünün

³¹³ Uyar, 2012, s. 248. Tek parti döneminde Dahiliye Vekilinin, Parti Genel sekreteri ve valilerin parti il başkanı yapılmalarının sebep ve zorunluluklarının detaylı bir tasviri için bkz. Hasan Rıza Soyak, **Atatürk’ten Hatıralar**, 8. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, ss. 461-469. Soyak, Atatürk’ün sorumsuz parti adamlarının devlet memurları üzerindeki baskı nedeniyle bu kararın alındığını verdiği örneklere dayanarak öne sürmektedir.

³¹⁴ Ibid, s. 243.

³¹⁵ Hakkı Uyar, "Türkiye’de Tek Parti Döneminde CHP’nin Toplumsal Kökenleri (1935), <http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/7.pdf>, ss. 5-6.

ikinci seçmen olan eşrafa mensup erkeklerin eşi olduğunu ve bunların yarısının ileri gelenlerin eşi olduğunu belirtmektedir. Şehrin ileri gelenleri Kaymakçı, Sücüllü, Samakol, Küçüka, Karcılı, Mücellit aileleridir. Sücüllü ailesi yazarın belirleyebildiği kadarıyla en fazla ikinci seçmene sahip ailedir (7 ikinci seçmen).³¹⁶ 233 ikinci seçmene sahip Konya'da ise memur kökenlilerin sayısı 48'dir. Seçimle gelen pozisyonlarda bulunan kişilerin sayısı ise 35'i ocak başkanı olmak üzere 44'tür. Biri eski olmak üzere 7 milletvekili de ikinci seçmandır. 45 kadın ikinci seçmen de Denizli örneğinde olduğu gibi üst düzey şahısların eşidir. Mardin ve Bursa'da da benzer bir eğilim göze çarpmaktadır.³¹⁷

Uyar'ın çalışması her ne kadar 1935 seçimlerini ve dört ili kapsamaktaysa da ikinci seçmenlerin kompozisyonunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Atatürk, İnönü, Peker gibi dönemin önemli figürlerinin de özellikle büyükşehirlerde ikinci seçmen oldukları göz önünde bulundurulduğunda milletvekillerini seçecek ikinci seçmenlerin parti tarafından büyük ölçüde kontrol edildiği açığa çıkmaktadır. Böylece döngüsel bir sarmal tamamlanmış olmaktadır: kendilerini seçecek kişileri, kendilerini de bu kişiler arasına ekleyerek seçmek. Milletvekillerinin genel merkez ve yerel örgütler düzeyinde rakiplerinin bulunmaması, ikinci seçmenlerin oldukça katı bir biçimde kontrol edilmesi, seçimlerde karşılıklarına rakip olabilecek kimselerin çıkamaması ile birleştiğinde yukarıdaki tabloda verilen aynı kişilerin 1923-1939 yılları arasında vekil olarak görev yapmasını gösteren oranın (%66) neden bu kadar yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Seçimlerde rakip adayların yokluğunun (bazı dönemlerde seçilecek milletvekili sayısından daha fazla aday gösterilmesi istisnaları hariç olmak üzere) verdiği seçilebilme garantisi ikinci seçmenlerin boşluğa yer vermeyecek derecede belirlenmesi ile birlikte seçilebilme garantisini mutlak bir hale getirmektedir. Bu uygulama Koçak'ın da belirttiği üzere kusursuzca işleyerek CHP adayı bir kişinin tek bir oyla dahi olsa seçilebilmesini sağladı.³¹⁸ Caymaz'ın da tespit

³¹⁶ Ibid. Uyar'ın tespitleri bunlarla da sınırlı değildir. Buna göre bu dönemde ikinci seçmen olan avukat Hulusi Oral, daha sonraki yıllarda CHP milletvekilliği yapacaktır. Oğlu Hüdaî Oral ise, CHP/SHP milletvekilliğinin yanı sıra, 1963-65 dönemindeki İnönü Hükümeti'nde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı görevinde bulunacaktır. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimlerde CHP'den Denizli milletvekili seçilen V. Haşım Oral da bu ailedendir. Uyar'ın bu tespitlerine ilave olarak günümüzde Tekirdağ milletvekili olan Faik Öztrak'ın ailesi de Denizli'ye benzer bir örnek olarak gösterilebilir. Buna göre, Mustafa Faik Öztrak 1923-39 yılları arasında vekildir. 1980 döneminde İlhan Öztrak Devlet Bakanı'dır. Faik Öztrak ise 2007'den itibaren CHP'nin en üst kademelerinde görev almaktadır.

³¹⁷ Ibid.

³¹⁸ Cemil Koçak, "Parliament Membership During the Single-Party System in Turkey (1925-1945)", *European Journal of Turkish Studies*, 2005, vol:3, pp.1-23, p.3.

ettiği gibi “parti alanı, ana kademe, gençlik ve kadın kolları gibi alt katmanlarla birlikte – mücadele imkanlarını içermesi koşuluyla- bir mücadele alanıdır. Mücadele sadece ana kademeyle yan kollar arasında değil, her bir kademe içerisinde de süregelen bir güç ve iktidar mücadelesidir.”³¹⁹ Parti örgütlenmesine dair yukarıda çizilen çerçeve değil milletvekili, ikinci seçmen olarak dahi seçilebilmenin oldukça zor olduğunu göstermektedir. Bu verilere dayanarak partinin örgütsel bağlamda aygıt tarzı bir işleyişe sahip olduğu ileri sürülebilir. Eldeki başka veriler de bu iddiayı desteklemektedir.

Demirel’in, Tunçay’ın tek partiyi karakterize etmek üzere söylediği “oybirlikli demokrasi”³²⁰ düşüncesinden yola çıkarak yaptığı araştırmanın sonuçları tek parti döneminin meclisteki oylamalar bakımından da aygıt tarzı bir işleyişe sahip olduğunu göstermektedir. Demirel, incelediği 1923-1946 yılları arasında meclis oylamalarını ele aldığı çalışmasında, 1927 seçimlerini başlangıç olarak³²¹, “HP yönetiminin bütün kararları mecliste en küçük bir sorunla karşılaşmadan üstelik bu kararların –bazı küçük istisnalar dışında- oybirliği ile kabul edildiğini belirtmektedir. 1931 sonrası bir uygulama olan CHP destekli bağımsız milletvekilleri ile 1939 sonrası müstakil grup sözde bir denetim mekanizması olarak işledi.³²² Milletvekillerinin meclisteki faaliyetleri ile ilgili olarak Alkan’ın 1943 seçimlerinde milletvekillerinin söylediklerine dair tespitleri, Demirel’in iddiasını haklı çıkarır niteliktedir. Seçmenle hiç ilişki kurmadan, aday gösterilmekle seçilmeleri garanti olan dönemin milletvekillerinin ve siyasal elitinin tepkisine yönelik olarak Alkan 20 yıldır Balıkesir milletvekili olan Osman Niyazi’nin, İsmet İnönü’yü şu cümlelerle eleştirdiğini belirtmektedir: "harekatımda daima İnkılabı ve Şeflerimi düşündüm. Bana şimdi git halktan rey iste demek, beni satılığa çıkarmaktır. Şef eğer beni satacaksa dellal eline vermeğe lüzum yoktur". Bir diğer milletvekili Sadri Artım ise şöyle yakını: "Ben bir gazeteciyim. Şef son seyahatinde, Bursa'daki nutuklarında halkın, (yiyecek politikası konusunda) Cumhuriyet hükümetlerine beklenen yardımı yapmadığını söyledikten sonra benim ne yazmış olacağımı tahmin edebilirsiniz.

³¹⁹ Caymaz, s. 58.

³²⁰ Mete Tunçay, **Türkiye’de Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015.

³²¹ 1923’te ikinci grup üyelerinin ezici bir çoğunluğunun saf dışı edilmesine benzer şekilde 1927 seçimlerinde bu kez TcPF mensuplarının saf dışı edildiği akılda tutulmalıdır.

³²² Meral Demirel, "Oybirlikli Demokrasi Açısından 1920-1945 Arasında TBMM'deki Oylamalar" içinde **Mete Tunçay'a Armağan**, Mehmet Alkan vd., İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, ss. 725-50, s.739.

Şimdi bana o halktan rey alacaksınız demek ve beni onun takdirine arz etmek doğru olur mu?”³²³ Görüldüğü üzere milletvekillerinin kendi sözleri de belirli bir misyonu yerine getirebilmek amacıyla kendilerine biçilen rolleri oynadıklarını açığa çıkarmaktadır.

Tek parti döneminde CH(F)(P)’nin gösterdiği bir adaya muhalefet edilebilir miydi? Koçak, bu soruya cevap vermeyi olanak sağlayacak yalnızca bir örneğin varlığından bahsetmektedir. Malatya’da muhalif bir aileye mensup üç sanığın varlığından bahseden Koçak, seçimlerde Kahta’da toplantı yapıp CHP’nin adaylarına karşı çıkmaları sonucu bu üç sanığın tutuklanmalarından bahsetmektedir. Yazara göre ortada herhangi bir suç yokken sanıkların tutuklanmış ve mahkemeye verilmiş olmaları dikkat çekmektedir. Yine yazar, tek parti döneminde gerçekleşen seçimlere ilişkin bilgileri teyit ettiğini vurgulayarak, seçimlerde muhalif olarak boy göstermenin de fiilen imkansız olduğunu aksi halde bunun cezasının bir hayli ağır olabileceğini ileri sürmektedir.³²⁴ Bu örnekten de görüldüğü üzere, hakim konumda olanların siyasal alanı şekillendirmede kendi konumlarını koruyacak ve alana yeni gelenleri dışlayacak mekanizmaları işleterek tabi konumda olanları saf dışı edebilmesi, tek parti döneminde alandan ziyade aygıt tarzı bir işleyişin olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Bourdieu’nün “*aygıtların, alanların bir sınır durumunu temsil ettiği ancak bunun en baskıcı, "totaliter" denen rejimlerde bile varılamayan bir sınır olduğu yönündeki tespitleri*” tek parti döneminde CHP’nin siyasal temsil ilişkilerinde örgütsel olarak adeta bir makine benzeri bir döngü çerçevesinde işleyişinin dahi bir sınırı olduğunu konusunda bir uyarı niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda bazı çalışmalar otoriter, baskıcı, toplumdun yalıtık bir devlet resminin dışına çıkarak tek parti döneminde halkın özellikle sosyo-ekonomik taleplerine duyarlı bir çerçevede işlediğine yönelik tespitlerde bulunmaktadır. Örneğin Metinsoy, devlet ve parti görevlilerinin hazırladıkları raporlardan yararlanarak, yerel bürokrasinin kanuna aykırı uygulamaları/yanlışları, toplumsal ve ekonomik koşullar, insanların ihtiyaç talep ve şikayetleri ve kamuoyu konularında bu raporların devlet yönetiminde aktif

³²³ Aktaran Mehmet Ö. Alkan, "Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişme Etkileri (Siyasi Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla)", **Anayasa Yargısı**, 2006, sayı: 23, ss. 133-165, ss. 157-158.

³²⁴ Cemil Koçak, **Tek-Parti Döneminde Muhalif Sesler**, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, ss. 123-126.

bir rol oynadığını ampirik belgelerle göstermektedir.³²⁵ Benzer şekilde Akın da devlet toplum ilişkilerinde “Kemalist liderler cumhuriyetçi ideallerin insanlara aktarılması ve insanların düşünce ve şikayetlerinin siyasal liderlik ve devlet kurumlarına iletilmesi aracılığıyla partiyi iki yönlü işleyen bir mekanizmaya dönüştürme girişiminde bulundular. Bu yüzden Kemalist liderlik hükümet organları ve insanlar arasındaki etkileşimi parti mekanizması aracılığıyla kolaylaştırmayı amaçladı” iddiasında bulunmaktadır.³²⁶ Kemalist egemenliğin zor boyutuna akademisyenlerin dikkat çektiğini vurgulayan Esen de gerçekte rejimin zayıf bir parti aygıtı üzerine inşa edildiğine ve rejim konsolidasyonunu bunun engellediğine dikkat çekmektedir. Yazar bu durumu, Mustafa Kemal’in egemenliğini kurmasında güçlü devlet ve parti kurumlarının teşvik edici etkisinin sınırlı olduğuna dikkat çekerek, düşük seviyede elit-içi mücadele ve sınırlı toplumsal mobilizasyon gibi iki faktöre atfetmektedir.³²⁷

Bu çalışmalar tek parti rejiminin devlet toplum ilişkilerine dair yeni bir bakış açısı getirmesiyle literatüre göz ardı edilemeyecek katkılar sunmaktadır. Bu çalışmanın sorunsalı açısından da tek parti döneminin aygıt olarak işleyişinin sınırlarına dair de ipuçları sağlamaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki özellikle Metinsoy’un çalışmasında toplumsal talep, dilek, şikayetleri aktaran ve bunu belirlenmiş bir çerçevede parti genel merkezinin direktifiyle yapan milletvekilleri ve diğer parti görevlileri, yukarıda da gösterildiği üzere son derece merkezi bir kontrol mekanizmasıyla belirlenmektedir. Her ne kadar tek parti rejiminin otoriterliğini, baskıcı tavrını, sosyo-ekonomik uygulamalar, göstergeler bakımından ele alıp tek parti döneminin bu konularda duyarlı olduğunu göstermek önemli bir tespit ise de siyasal temsil ilişkileri bakımından devasa bir yeniden üretim mekanizmasının işleyişini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Köylünün “sosyo-ekonomik” ihtiyacına duyarlı olan bir rejimin, milletvekili seçimlerinde potansiyel etkilerin ezici bir çoğunluğunu bertaraf edebilme kapasitesine sahip olması, bu duyarlılığın ne ölçüde kapsayıcı olduğunu da sorgulamaya sebep olabilmektedir.

³²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Metinsoy, "Fragile Hegemony, Flexible Authoritarianism, and Governing From Below: Politicians' Reports In Early Republican Turkey", 2011, **Journal of Middle East Studies**, vol: 43, pp. 699-719.

³²⁶ Yiğit Akın, "Reconsidering State, Party, and Society in Early Republican Turkey: Politics of Petitioning", **Journal of Middle East Studies**, 1999, vol:39, pp. 435-457, p. 439. Yazar, devamında partinin bu aracı rolü ne ölçüde başardığının makalenin kapsamı dışında olduğuna da şerh düşmektedir.

³²⁷ Berk Esen, "Nation-Building, Party-Strength, and Regime Consolidation: Kemalism in Comperative Perspective", **Turkish Studies**, 2014, vol:15, no:4, pp. 600-620, p.600.

Tek parti dönemi siyasal elitleri üzerine bugüne kadar yürütülmüş en kapsamlı çalışmanın yazarı olan Frey'in dönemin siyasi partisi CHP hakkındaki görüşleri yukarıda tasvir edilen parti alanının aygıtlaşma eğiliminin nedenine dair genel bir çerçeve sunmaktadır. Frey'e göre, şaşırtıcı olmayan bir biçimde, bir siyasi partinin rolüne yönelik standart Kemalist tutum, onu esas olarak *yukarıdan toplumsal kontrolü sağlamak için bir mekanizma* gibi görmesiydi. Parti, gerekli yönetsel ve toplumsal bütünleşmeyi güvence altına alan bir örgütlenmeydi.³²⁸ Milletvekilliğinin oldukça sıkı bir kontrole tabi tutulmasının nedeni ise, yine Frey'in de belirttiği gibi, "hepsinden önemlisi, parti örgütünün rolünün siyasa-oluşturma yerine yarı-resmi ve siyasa-uygulama olduğuna dair geleneksel Kemalist görüş, tek parti döneminin kurulmasında ve muhafaza edilmesinde görülmektedir."³²⁹

Tek parti döneminde tercih edilen ve seç(tir)ilen milletvekillerinin hangi nitelikleriyle uzun süreler boyunca TBMM'de görev yaptığının anlaşılması için yine Frey'in görüşlerine başvurmak gerekmektedir. Frey'e göre, Türkiye'de 37 yılın çoğunda siyasal elitlerin devşirilmesinde birkaç baskın toplumsal arka plan düşüncesi ön plana çıkmıştır. Bu kriterler arasında, önem sırasına göre, bireyin bir miktar *entelektüel* statü, bir miktar *resmi* mesleki statü ve bir miktar oldukça güçlü bir *yerel* topluluk konumuna sahip olması gerektiği iddiası göze çarpmaktadır. Tüm bu üç karakteristiğe sahip olan insanlar en fazla olumlu bakılanlardı ve TBMM'de en uzun süre görevde bulundular. Bununla birlikte, yerel konumu entelektüel ve resmi statülerle birleştiren bireyleri bulmak sıklıkla çok zordu. Bu, bir özelliğin terk edilmesi gerektiğinde tercihin/eğilimin yerel bağ olduğu anlamına gelmektedir.³³⁰ Frey'in bu tespitinin aksine 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde CHP parti genel merkezi (merkez yoklaması yöntemi ile), delegeleri (aday yoklaması ile) ve üyeleri tercihlerini öncelikli olarak ilçe ve il başkanları üzerine yoğunlaştırdığı görülmektedir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirler haricinde CHP'de milletvekili adayı belirlenirken tercihin ilçe bazlı olduğu verilerden açığa çıkmaktadır. Başka bir deyişle, Kırklareli örneğinde olduğu gibi ister CHP genel merkezi, ister parti delegeleri, isterse de parti üyeleri olsun aday tercihleri ezici bir çoğunlukla tek parti dönemi sonrasında Kırklareli il başkanı ve Lüleburgaz-Babaeski ilçe başkanları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Mütakabiliyet analizi diyagramları

³²⁸ Frey, p. 304.

³²⁹ Ibid.

³³⁰ Ibid, p. 54.

Kırklareli'dekine benzer durumun Türkiye'nin diğer illerinde de ortaya çıktığını tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, tek parti döneminde milletvekili adaylarının belirlenmesi, Atatürk ve İnönü'nün hakim konumu nedeniyle oldukça merkezi bir görünüm sergilemektedir. Sistemin kusursuza yakın bir şekilde işlediği bu durumda genel merkez, ikinci seçmenleri dahi sıkı bir denetim mekanizmasıyla seç(tir)erek istenmeyen sonuçları engellemeye çabaladı. Çoğu durumda milletvekillerinin kendileri ve eşleri gibi yakın akrabalarının da ikinci seçmen olması göz önünde bulundurulduğunda milletvekillerinin kendilerini seçmesi gibi bir olguyla karşılaşılmaktadır. İkinci seçmenlerin illerde milletvekillerini aşan sayıları, genel merkezin kontrolünde özellikle kamu görevlilerinin, milletvekili yakınlarının, ikinci seçmen yapılmasıyla kontrol altında tutuldu. 1931'de işçi ve köylülerin, 1935'te azınlık temsilcilerinin milletvekili olarak seçilmesi, 1939'da ikinci seçmenlere bazı illerde seçilebilecek kişi sayısından fazla milletvekili adayının gösterildiği örneklerle karşılaşılmaktadır. 1923'te ikinci grup, 1927'de TcPF mensuplarının tasfiyesi gibi "politik gerekçeler"le milletvekillerinin saf dışı edildiği de dikkati çekmektedir. Yine nüfus artışından kaynaklı olarak milletvekili sayısında meydana gelen değişikliklere olduğu göze çarpmaktadır. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, 1923-1939 yılları arasında toplam milletvekillerinin %66'sının aynı kişilerden oluşması bu dönemde CHP'nin güç ve mücadelenin egemen olduğu bir alandan ziyade hakim konumdakilerin aşağıdan gelenlerin etkili olabilme kapasitesini ortadan kaldırması nedeniyle aygıt tarzı bir işleyişe sahip olduğunu göstermektedir. Milletvekili adaylığına başvuranların sayısının 1000 ile 4000 arasında değişmesi mücadeleye dahil olmak isteyenlerin varlığının kanıtıdır. Ancak Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy gibi dönemin en etkili figürlerinin dahi saf dışı edilebildiği bir ortamda diğer aday adaylarının etkili olabilme kapasitesinin olmadığı görülmektedir.

Yine günümüzden farklı olarak tek parti döneminde partinin kongre/kurultay delegelerinin de ezici bir çoğunlukla milletvekillerinden oluşması özellikle yerel örgüt temsilcilerinin (il-ilçe başkanı ve özellikle belediye başkanları) kendilerinin adaylıklarını garanti altına alma yolunda önemli bir parti içi pozisyondan yoksun kaldıklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda partinin taşra teşkilatının da genel merkez tarafından atanması ve hatta 1936-1939 arası İçişleri Bakanı'nın parti genel sekreterliğine ve valilerin de il başkanlığına getirilmesiyle milletvekilleri, yine yerel

temsil mekanizmalarının işletilmesi halinde kendilerinin en büyük rakipleri olacak kişilerle karşı karşıya gelmemektedir. Bu bakımdan parti hem genel merkezi yatayına kesen hem de yerel örgütleri (il, ilçe, nahiye gibi) atama yoluyla kontrol eden dikey bir örgütlenme ile partinin alan olarak işlenmesini sağlayacak mekanizmaları ortadan kaldırmaktadır.

Tek parti döneminde CHP'nin alanın istisnai bir durumu olan aygıt tipi bir görünüm sergilediği böylece açığa çıkmaktadır. CHP'nin tarihinin hiçbir döneminde tek parti dönemine benzer bir örgütlenme modeliyle işlediği bir duruma rastlanılmadı. İzleyen dönemlerde CHP'de parti alanı aşamalı bir biçimde merkez ve yerel örgütler arasındaki mücadele ile filizlenmeye başladı. Devletin de özellikle 1965 sonrasında parti örgütlerini, işleyişlerini, seçim mekanizmalarını, adaylık süreçlerini vs. düzenleyerek sisteme dahil olmasıyla partilerin işleyişi büyük ölçüde kendi iç işleri olmaktan çıkarıldı. Bu döneme yakından bakmak CHP'nin aday belirlemede tek parti döneminden ne ölçüde farklı bir güç mücadelesine konu olduğunun anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. İzleyen bölümde 12 Eylül darbesiyle kapatılmasına kadar geçen sürede CHP'de parti alanının nasıl bir görünüm sergilediği analiz edilecektir.

2.4.2. 1946-1980 Arası Dönem – CHP'de Örgütsel Farklılaşma ve Parti Alanının Oluşumu

CHP'nin tek parti döneminde genel başkanların konumları itibariyle taşıdıkları hakim durumlarının benzeri, en azından milletvekili adaylarının belirlenmesi bağlamında tarihinin hiçbir döneminde tekrar yaşanmadı. Ancak yine CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesi açısından tek parti dönemine benzer istisnai bir durumun hüküm sürdüğü bir başka dönem daha söz konusuydu. 1947-1960 arası dönemde, tek parti döneminde milletvekili adaylarının belirleme süreçlerini Atatürk ve İnönü'nün domine etmesi nedeniyle *merkezileşen* görünümünün tam aksine bu kez manzara partinin yerel parti örgütlerinin milletvekili adaylarının belirlenme sürecini domine etmesi nedeniyle *yerelleşen* bir görünüm sergilemekteydi. Öyle ki 1947'de örgütlere tanınan %70 oranında milletvekili adaylarının belirleme yetkisi, 1950 seçimlerinin ertesinde, kurultay delege kompozisyonunun değişmesiyle birlikte

%100'lük bir orana ulaştı. Böylece parti alanı tek parti döneminden oldukça farklı bir biçimde genel merkez ve yerel örgütler arasında bir mücadeleye konu olmaya başladı. Bu durum CHP'de parti alanının aygıt tarzı bir işleyiş modelinden alan tarzı bir işleyişe geçtiğinin bir göstergesiydi. Gerek CHP'nin kendi içsel mücadeleleri gerekse de siyasal alanın işleyişine devletin giderek artan müdahalesi sonucunda parti alanı günümüzdeki modele benzer bir görünüm sergilemeye başladı. Aşağıda CHP'de parti alanının oluşumu hem içsel hem de dışsal faktörler çerçevesinde ele alınacaktır.

2.4.2.1. Tek Dereceli Seçimler ve Farklı Partilerin Ortaya Çıkışı

Türkiye'de 1946 seçimlerinden yaklaşık bir buçuk ay kadar önce çıkarılan 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu³³¹ ile birlikte iki dereceli seçim yöntemi terk edilerek tek dereceli seçimler hayata geçirildi. Kendinden önceki Mebus Seçim Kanunu'nu ikinci seçmenlere ait hükümlerini kaldıran yeni kanun, tek dereceli seçim esasına göre hükümler koymak suretiyle siyasal hayatta yeni bir dönemin kapısını araladı. Milletvekillerinin bizzat kendileri, eşleri, akrabaları, devlet memurları, yereldeki köklü ailelerin temsilcilerinin ağırlıkla ikinci seçmen olarak belirlenmesi aynı kişilerin defalarca milletvekili seçilmesini kolaylaştırmada en büyük faktörlerden biriydi. Getirilen düzenlemeyle milletvekili adaylarının doğrudan seçmen niteliğini haiz vatandaşlar tarafından seçilmesi siyasal alanın oluşmasında bir mihenk taşıydı. Hatırlamak gerekirse, 1931 seçimlerinde CHF 22 ilde 30 milletvekili aday göstermeyeceğini ilan edince, 1927 seçimleriyle tasfiye edilen TcPF'nin "ağır topları"ndan Kazım Karabekir, Refet Bele, Cafer Tayyar Eğilmez bağımsız adaylık için başvurular.³³² Ancak ikinci seçmenlerin varlığı nedeniyle seçilemediler.

Tek dereceli seçimlerin yürürlüğe girmesinin yanında yeni partilerin kurularak siyasal alanda yer almasıyla birlikte CHP'nin o döneme kadar amele ve köylü milletvekilleri (1931), azınlıklar (1935), müstakil grup (1939) gibi temsil

³³¹ Kanunun gerekçesinde yeni düzenleme "İşte bu prensiplerden ilham alarak Cumhuriyetimizin bir çeyrek yüzyıllık tecrübesinden sonra milletimizin kendi vekillerini doğrudan doğruya seçmesi esasına dayanan bir Seçim Kanunu tasarısı vücuda getirmek muvafık görülmüştür" sözleriyle savunulmaktadır. Tasarının genel gerekçesi ve komisyon raporları için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d07/c023/tbmm07023057ss0146.pdf>, s.1, (Erişim tarihi, 9.9.2015)

³³² Demirel, 2013, s. 125.

mekanizmasını iyileştirici olduğu ileri sürülen uygulamaları da ihtiyaç olmadığı gerekçesiyle yürürlükten kaldırıldı. Milli Kalkınma Partisi ve Demokrat Parti ile başlayan süreçte TBMM, farklı partilerin yarışı sonucunda oluşacağından Meclis'te “yapay muhalefet” gibi işlevsiz mekanizmalara ihtiyaç duyulmadı. 1923-1946 döneminin hakim partisi olan CHP'nin etrafında cereyan eden seçimler rejimi meşrulaştırmanın bir aracı olmaktan çıkarak, siyasal vekalet mekanizmalarının hayata geçirilmesiyle başka bir boyut kazandı. Böylece tek parti döneminin CHP'si örgütsel bütünlüğüyle siyasal alanın tek aktörü olmaktan çıkarak bir parçası haline geldi ve rakip partilerle eşit bir konumda mücadeleye gireceği gerçeğiyle karşı karşıya kaldı. Bu gerçeğin kendisi CHP'nin örgütsel yapısını, 1950-1960 arası muhalefette olduğu dönemde tek parti döneminden alabildiğine farklı bir şekilde hem genel merkez hem de yerel örgütleri açısından yakından etkiledi.

2.4.2.2. Seçim Sonuçları ve Parti Genel Merkez Organlarının Kompozisyonunun Değişimi

Tek parti dönemi CHP'sini aygıt tarzı bir işleyişten çıkaran ve sert mücadelelerin gerçekleştirilmesine temel oluşturan bir başka faktör de seçim sistemine getirilen yeni düzenlemedir. O dönemde yürürlükte olan basit çoğunluk sistemine göre bir seçim çevresinde oyların çoğunluğunu alan parti o seçim çevresindeki tüm milletvekilliklerini almaktaydı. Ancak çoğunluk sisteminin sakıncalarını azaltabilmek amacıyla seçmenlere verilen seçimlerde karma liste yapma hakkı farklı partilerden adayların aynı listeye yazılabilmesini mümkün kılıyordu. 1946-1961 yılları arası dönemde uygulanan çoğunluk sistemi sonucu oluşan meclisteki milletvekili kompozisyonu/dağılımı CHP'nin tek parti döneminden oldukça farklı bir örgütsel modeli hayata geçirmesinin yollarını hazırladı. Bu durum CHP'nin parti olarak güç ve mücadele alanı haline gelmesinin bir başka göstergesiydi.

1950 seçimlerinden itibaren CHP'nin aldığı oy oranları ve elde ettiği milletvekili sayısı tablo 4'te verilmektedir. Yürürlükte olan çoğunluk sistemi sonucu CHP izleyen üç seçimdeki oy oranının oldukça yüksek olmasına rağmen oldukça düşük milletvekili sayısı TBMM'de temsil edildi.

Tablo 4: 1950-1957 Seçimlerinde Partilerin Oy Oranları ve Çıkardıkları Milletvekili Sayıları

Parti	Seçim Tarihi					
	1950		1954		1957	
	Oy Oranı (%)	Mv Sayısı	Oy Oranı	Mv Sayısı	Oy Oranı	Mv Sayısı
CHP	39,6	69	35,1	31	41,4	178
DP	55,2	416	58,4	503	48,6	416
Bağımsız	4,7	1	1,5	2	0,5	-
CMP	-	-	4,8	5	7,1	4

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanarak tarafımızdan oluşturuldu.

1950-1961 arası dönemde çoğunluk sistemi nedeniyle CHP'nin milletvekili sayısının azlığı, tek parti döneminden farklı olarak bu dönemde kurultay delegeliğinin yerel örgütlerden gelen partililer lehine değişmesine neden oldu. Hatırlanacağı üzere tek parti döneminde CHP'nin milletvekilleri aynı zamanda kurultay delegesi ve illerden seçilen temsilcilerin sayısı oldukça düşük olduğu için partinin büyük kongre/kurultaylarındaki delege kompozisyonu TBMM örgütü gibi bir görüntü sergiliyordu. Ancak 1950 seçimlerini kaybedip muhalefet partisi konumuna düşmesiyle birlikte CHP'nin kurultay kompozisyonu, yerel örgüt temsilcileri ve milletvekilleri arasındaki sayısal fark nedeniyle bu kez tek parti döneminin tam tersi bir manzara ortaya çıkardı. Bila'nın da belirttiği gibi, 1950 tarihli 8. Olağan Kurultay'da, "tıklım tıklım milletvekillerinin doldurduğu sıralarda bu kez il delegeleri oturmaktaydı."³³³ Kurultayın bu yeni kompozisyonu genel merkez ve yerel teşkilatlar arasında yaklaşık 10 yıl sürecek bir mücadelenin de fitilini ateşliyordu. Bu mücadele örgüte hakim olma açısından genel başkan İnönü ve genel sekreter Kasım Gülek arasında cereyan edecekti.

Hatırlanacağı üzere tek parti döneminde genel sekreter, genel başkanlık kurulunun ve genel başkan vekili ile birlikte üç önemli isminden biriydi. 1950 tarihli 8. Kurultay'da, tek parti döneminde genel başkan tarafından atanmasından farklı olarak genel sekreterin, İnönü'nün önerisiyle kurultayca seçilmesi kararlaştırıldı. Nihat Erim, Kasım Gülek, Faik Ahmet Barutçu, Cemil Sait Barlas, Şemsettin Günaltay, Cevat Dursunoğlu, Avni Doğan'ın genel sekreterlik için yarıştığı

³³³ Hikmet Bila, **CHP: 1919-2009**, İstanbul: Doğan Kitap, 2009, s. 125

kurultayda İnönü'nün Erim'i destekleme kararı, tam tersi bir etki yaratarak örgüt delegelerinin tercihlerini Kasım Gülek'ten yana kullanmalarına sebep oldu.³³⁴ İnönü'nün geçmişteki uygulamalardan farklı olarak genel sekreteri kurultay delegelerine seçtirme yönündeki tercihi kendisinin hiç de istemediği/öngörmediği bir sonuca yol açtı. İzleyen olağan ve olağanüstü kurultaylarda İnönü'nün genel sekreterin tekrar genel yönetim kurulunca seçilmesi, Parti Divanı'na gerektiğinde genel sekreteri azledebilme yetkisinin verilmesi yönündeki önerileri reddedildi. Sonuç itibariyle Kasım Gülek, 10. Kurultay'da 860 delegenin 709'unun; 12. Kurultayda 972 delegenin 880'inin oyunu alarak seçildi.³³⁵

İnönü-Gülek çekişmesi parti içi iktidar mücadelesinin yerel örgütler lehine şekillendiğinin bir göstergesiydi. Tek parti döneminin "atanan" milletvekilleriyle diledikleri kararları çıkartabilmede geniş bir manevra alanına sahip genel başkanlarından İnönü bu kez, kurultay kompozisyonunun yerel örgütler lehine değişmesiyle birlikte bu manevra kabiliyetini büyük ölçüde yitirdi. Geçmişten farklı olarak partinin yerel düzeydeki eyleyicileri alan içerisinde etkili olma yeterliliklerini elde etmiştir. Parti böylelikle hem dışsal gelişmeler hem de içsel mücadeleler sonucu alan niteliklerini haiz bir görüntü sergilemeye başladı. Bu dönemde önemli olan bir başka değişiklik de parti hiyerarşisinin tabanında yer alan yerel elitlerin seçilmelerinde görülmekteydi. Parti genel merkezi tarafından daha önce ocak teşkilatına kadar atanan yerel örgüt başkanları artık seçim mekanizmalarıyla işbaşına gelecekti. Bu durum, parti alanının oluşumunda son halkayı oluşturmaktaydı.

³³⁴ Sürecin detaylı bir anlatımı için bkz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Politikada 45 Yıl**, 8. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, ss. 171-174.

³³⁵ 1950-1960 arası CHP kurultaylarında İnönü ve Gülek arasındaki mücadelenin sergilediği görünüm için bkz. Bila, ss. 125-159. Bu kurultaylarda İnönü'nün neredeyse oybirliğiyle seçildiği de akılda tutulmalıdır. Kendi desteklediği genel sekreter adayları ise kurultay delegeleri tarafından seçilmemiş ve tüzük değişikliklerine yönelik talepleri kabul edilmemiştir. Buna rağmen, İnönü tarihsel kişiliği dolayısıyla sahip olduğu alana özgü sembolik sermayenin varlığı dolayısıyla alanın başat eyleyicilerinden biridir. Hala CHP'nin rakipsiz genel başkanıdır. İnönü'süz bir CHP'nin dağılma tehdidinde dikkat çeken Ahmad'm da tespit ettiği gibi: "partinin ikilemi buydu: İnönü lider oldukça bütünüyle dönüştürmezdi, fakat onsuz da yapamıyordu. Sonraki 18 yıl boyunca varlığını koruma güdüsü her şeye egemen oldu". Bkz. Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980**, Çev.Ahmet Fethi, 4. Basım, İstanbul: Hil Yayınları, 2010, s. 145. İnönü'nün önemli ölçüde eleştirilmesine rağmen, alana özgü kararları yitirme korkusu dolayısıyla parti örgütü tarafından sahiplenilmesi, Bourdieu'nün yukarıda bahsedilen *illusio* kavramını çağrıştırmaktadır. Partili eyleyiciler, İnönü'nün genel başkanlığı bırakmasının partiye vereceği zararı göz önünde bulundurarak stratejik bir tercihte bulunmaktadır.

2.4.2.3. Seçimle İşbaşına Gelme ve Parti Yerel Örgütlerinin Özerkliklerini Kazanması

CHP 1947’de toplanan 7. Büyük Kurultayı’nda, çok partili hayata geçilmesiyle birlikte, kapsamlı tüzük değişiklikleri yaptı ve örgütsel anlamda kendisini yeni rejimin gereklerine uyarlamaya çalıştı. Konumuz kapsamında önemli görülebilecek değişikliklerden biri de parti genel merkezinin en ince uzantısına kadar müdahalede bulunarak bizzat kendisinin atadığı partinin yerel yöneticilerinin bu kez yerel kongreler aracılığıyla seçilmesi idi. Partinin merkez örgütünün değişimine paralel olarak yerel örgütleri de yeni bir yapılanmanın mekanı haline geliyordu.

Hazırlanan yeni tüzüğün (1947) genel gerekçesinde de belirtildiği üzere partinin her kademesi için seçim yapılması esas alındığından, kongrelerde üst organ temsilcisi, atanmış başkan ve müfettişlerin başkanlık yapması kabul edilmedi.³³⁶ Yukarıda da belirtildiği gibi tek parti döneminin yerel örgütlerinin başkanları parti genel merkezi tarafından atanan milletvekilleri (milletvekillikleri üzerlerinde kalma şartıyla), parti müfettişi, mutemet ve bazı durumlar da vali olabilmekteydi. Getirilen yeni düzenlemeyle artık yerel yöneticiler tamamen yerelde gerçekleşecek bir mücadele sonucunda seçilecekti. Parti alanını yatayına kesen ve farklı hiyerarşik kademelerin oluşması anlamına gelen bu mücadele farklı sermaye türleri ve kompozisyonlarının alana dahil edilmesinin işaretiydi.

Tek parti döneminde genel merkezin partiye hakimiyetinin giderek zayıfladığı anlamına gelen bu yeni düzenleme parti hiyerarşisinde yeni eyleyicilerin iktidar mücadelesine katılması anlamına gelmekteydi. Partinin genel merkez ve yerel örgütlerinin homojenliğini niteleyen il başkanlarının milletvekilleri veya valiler olması artık yerini il ve ilçe başkanlarının farklı kişiler olması nedeniyle sert bir iktidar mücadelesine bırakmaktaydı. Parti alanı içerisinde genel merkez düzeyinde milletvekilleri, kurultay delegeleri, parti divanı (meclisi) üyeleri, genel idare kurulu üyelerinin farklı kişiler olması, yerelde de il-ilçe-bucak-ocak teşkilatlarının da seçimle gelen kişiler tarafından doldurulması günümüzdekine benzer bir iktidar mücadelesinin hayata geçtiğinin göstergesiydi.

Sonuç olarak tek dereceli seçimlerle (tamamı partili) ikinci seçmenlerin saf dışı edilmesi, farklı partilerin ortaya çıkmasıyla bağımsız milletvekilleri, müstakil gruplar

³³⁶ Erdoğan, s. 58

gibi yapay muhalefet mekanizmalarının terk edilmesi, seçim sisteminden kaynaklı olarak partinin kazandığı milletvekili sayısının düşüklüğünün partinin en büyük karar organı olan kurultay delegelerinin kompozisyonunda yarattığı değişiklikler ve son olarak partinin yerel örgüt liderlerinin kongrelere aracılığıyla seçim mekanizmalarıyla işbaşına gelmeleri partinin tek parti dönemindeki aygıt modelinden giderek uzaklaştığını ve bir alan haline geldiğini ortaya koymaktadır. Tam da bu noktada partinin milletvekili adaylarının geçmişten farklı olarak nasıl bir mücadelenin konusu haline geldiğini tespit etmek gerekmektedir. İzleyen kısımda tek parti döneminden sonra CHP'nin milletvekili adaylarının nasıl belirlendiğine yer verilecektir.

2.4.3. 1945-1961 Arası Dönemde CHP Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi: Yerel Örgütlerin *De Facto* Üstünlüğü

Bu çalışmanın analiz ettiği 2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimleriyle ilişkisi içerisinde geçmiş dönemde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin profillerine bakmak farklı yöntemler karşısında CHP'de milletvekili adaylığını nasıl bir görünüm sergilediğini tarihsel olarak ortaya koymaya yardımcı olabilir. 1946'dan itibaren çok partili hayata geçişle birlikte yukarıda gösterildiği gibi CHP'de parti alanı aygıt görünümünden uzaklaşıp giderek mücadelenin ortaya çıktığı bir görünüm sergiledi. Bu görünümün günümüzle olan bağlantısı nasıldır? Aday ve milletvekili kompozisyonu tarihin farklı döneminde günümüzle nasıl bir süreklilik ve kopuş sergilemektedir? Bu soruların yanıtını vermek 2007, 2011 ve 2015 seçimlerine tarihsel bağlam oluşturması bakımından da gereklidir. Aşağıda alanın farklı tarihsel durumlarına yer verilecektir.

Frey'in de ileri sürdüğü gibi ikinci dünya savaşı sonrasında CHP'de üyelik şartları gözle görülür ölçüde kolaylaştırılarak disipliner kontrol yumuşatıldı. Aday devşirilmesinde ve gösterilmesinde genel olarak yerel etkiler belirleyici oldu. Rekabet düzeyinin yüksek olduğu çok partili şartlar altında, merkezi elit kontrolünü sürdürmek için tasarlanan eski kısıtlamalar sert bir darbe aldı – öylesine sertti ki denge zaman zaman diğer yöne kaydı. Elitist milliyetçilik ve katılımın yerine

cemaatçilik, siyasal yandaşlık ve koordinasyon eksikliği geçer gibi görüldü.³³⁷ Tachau ve Good'un da çok partili yaşamın ertesinde 1950'den itibaren dört farklı trendin olduğu şeklindeki tespitleri Frey'in düşünceleri ile birleştirildiğinde dönemin konjonktürüne dair bir başka noktayı aydınlatmaktadır. Yazarlar, (1) siyasal elitin genişlemesi, (2) ana siyasi partilerin milletvekillerinin toplumsal ve siyasal arka planları bakımından birbirlerine yaklaşması, (3) seçimsel güçlerinin coğrafi dağılımında benzer ancak daha az göze çarpan yakınsama, (4) az çok paradoksal bir biçimde daha açık ve uç düzeyde farklı ideolojik pozisyonların ayrışması³³⁸ ifadeleriyle ortaya çıkan trendlerin karakteristiklerini vurgulamaktadır.

Yukarıdaki ifadelerle vurgulanan yeni dönemde CHP'de adayların ve milletvekili kompozisyonunun ne ölçüde bir değişim geçirdiğinin incelenmesi parti alanının işleyiş mekanizmasını anlamaya yardımcı olabilir. Tuncer'in tespitine göre, çok partili hayata geçiş döneminde 1946 seçimlerine giderken bir önceki seçimde milletvekili seçilenlerin %68,1'i yeniden aday oldu. Bu 442 CHP milletvekilinin 291'inin seçim yarışına tekrar dahil olması demektir. Geriye kalan 168 milletvekilliği için ise yeni isimler adaylığa başvurular. 46 aday, partinin il ya da ilçe yönetimlerinde bulunan (il ve ilçe başkanları da dahil) kişilerdir. 14 belediye başkanı ve 4 meclis üyesi de adaylığa başvurular. Tuncer'in ayrıntılı bir mesleki dağılımlarını da verdiği aday listesinin görünümü günümüzdeki adaylık süreçlerindeki benzer bir aday ve milletvekili kompozisyonu olduğunu işaret etmektedir.³³⁹ Her ne kadar milletvekili ve aday kompozisyonu farklılaşma eğilimi gösterse de CHP 1946 seçimlerinde de tek başına iktidar konumunda bulunduğu için önceki dönemlerden radikal bir kopuş sergilememektedir.

1947'de toplanan CHP'nin 7. Büyük Kurultayı'nda milletvekili adaylarının parti örgütü tarafından belirlenmesi ve Parti Divanı'nın gizli oyla belirleyeceği aday sayısının %30 oranını aşamayacağı bir tüzük kuralı haline getirildi.³⁴⁰ Parlamento çoğunluğunu elinde tutan CHP'nin kurultayda bu yönde bir karar alması daha çok parti genel merkezinin takdiriyle gerçekleşti. Tüzük değişikliklerini Demokrat Parti'yi taklit etme ve geniş kitlelerin desteğini kazanma bağlamında yorumlayan

³³⁷ Frey, pp. 14-5.

³³⁸ Frank Tachau & Mary-Jo D. Good, "The Anatomy of Political and Social Change: Turkish Parties, Parliaments, and Elections", *Comparative Politics*, 1973, vol: 5, no: 4, pp. 551-573, p. 552.

³³⁹ Erol Tuncer, *1946 Seçimleri*, Ankara: TESAV Yayınları, 2008, s. 83.

³⁴⁰ Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasi Parti Örgütlenmesi: 1908-1960*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1991, ss. 213-214.

Bila'nın da belirttiği üzere yeni sistemde milletvekili adayları her ilde il yönetim kurulu üyeleri, bütün ilçelerin yönetim kurulu üyeleriyle partili belediye başkanları ve genel meclis üyelerince ve gizli oyla seçilecekti.³⁴¹ Bu düzenlemenin anakronik de olsa günümüzdeki karşılığı potansiyel adayların en geniş kesimlerini oluşturan kişilerin sisteme dahil edilmesiydi. Bu düzenlemeyle, CHP'de aday belirleme sürecinde oy hakkı verilenler yerel parti alanının hakim konumunda bulunan ve en güçlü potansiyel milletvekili aday adaylarından oluşturan kişiler olarak kendi hedeflerini gerçekleştirmede önemli ölçüde söz sahibi oldular. Bununla birlikte düzenlemenin sıradan parti üye ve delegelerine söz hakkı tanımamasına dikkat çekilmelidir.

İkinci dünya savaşı sonrasında çok partili hayata geçişi ve CHP'nin yukarıda bahsedilen düzenlemeleri hayata geçirmesi yönündeki kararlılığı Zürcher'in de belirttiği gibi Mihver güçlerinin yenilgisinin kendi içinde demokratik değerlerin bir zaferi olarak görülmesiydi. Savaş sonrasında egemen gücü olan ABD'nin sunduğu örnek tüm dünya ülkelerine benzer bir biçimde Türkiye'de de birçoklarını etkilemişti. 12 Mart 1947'de Başkan Truman, kendi ismiyle anılan doktrini ortaya attı.³⁴² Türkiye savaş sonrasında giderek artan bir biçimde Batı ile daha da bütünleşmeye başladı. Özellikle 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı döneminde, yalnızca ekonomi alanında değil aynı zamanda dış siyaset ve savunma alanlarında da yoğun bir biçimde kapitalist dünya ile birleşerek onun bir parçası haline geldi. 1952 yılında gerçekleşen NATO üyeliği ise Kemalizmin dış ilişkilerdeki ihtiyatlı tarafsızlık ilkesinden önemli bir kopuştu.³⁴³

1947 tüzük değişiklikleriyle hayata geçirilen yeni düzenlemelerle milletvekili adayları 1950 seçimleri için belirlendi. 1950 seçimlerinde aday gösterilenlerin %47'si VII. ve önceki dönemlerde mecliste bulunan milletvekilleridir. 74 aday ise , partinin genel merkez ve yerel örgütleri ile yerel yönetimlerde görev almış kişilerden oluşmaktadır. Buna göre 8 kişi genel merkez kurulları üyesi, 43 kişi il ve ilçe başkanı ve yöneticisi, 15 kişi belediye başkanı, 8 kişi de il genel-belediye meclisi üyesidir.³⁴⁴ 1950'de CHP'den milletvekili seçilenlerin kompozisyonuna bakıldığında yaklaşık yarısının önceki dönemlerde milletvekili olan kişilerden oluştuğu görülmektedir.

³⁴¹ Bila, s. 113.

³⁴² Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, 27. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, ss. 306-7.

³⁴³ Ibid, ss. 341-2.

³⁴⁴ Erol Tuncer, **1950 Seçimleri**, Ankara: TESAV, 2010, s. 100.

Belediye başkanı ve meclis üyeliği yapanların sayısı ise 8'dir. Üst düzey kamu görevlilerinin sayısı ise yaklaşık 20 kişidir. 1950 seçimleri yerel örgütlerin milletvekili adaylarının belirlenmesinde belirgin bir ağırlığı olmasına rağmen günümüzdekinden daha farklı bir sonucun ortaya çıkmadığını göstermektedir. Bu dönemde Ankara, İstanbul ve İzmir'den milletvekili çıkaramayan CHP'nin milletvekilleri, büyük çoğunlukla Van, Bitlis, Erzincan, Hatay, Kars, Malatya, Mardin, Ordu, Sinop, Sivas, Trabzon, Urfa, Van, Zonguldak, Yozgat gibi illerden seçildiler. Milletvekillerinin bu illerden seçilmesi partinin genel merkez yöneticilerinin, o dönemki adıyla GYK üyelerinin meclis dışı kalması anlamına gelmekteydi. Parti hiyerarşisinin hakim konumunda yer alan GYK üyelerinin TBMM dışında kalmasına yakından bakıldığında parti örgütünün dikey örgütlenmesinde, partinin işleyişini aydınlatabilecek, önemli sorunları beraberinde getirdiği görülmektedir.

Dönemin CHP'sinin meclisteki en etkin ismi Faik Ahmet Barutçu'nun 1950 seçimleri sonrası GYK üyelerinin meclis dışı kalmalarına rağmen meclis grubunun işleyişinde hala etkin olma çabasına yönelik tespitlerine bu bağlamda yer vermek gerekmektedir. İnönü'nün Meclis Grubu'nun çalışmadığı, meclis içinde ve dışında konuşmadığı ve kendisini savunmadığı kanısına sahip olduğunu bildiren Barutçu'ya göre bunun nedeni milletvekili olmayan GYK üyelerinin etkisidir. İnönü'ye anlattığına göre "Grubun havası da yukarıdakilere karşıdır ve bu geneldir. Milletvekilleri, milletvekili olmayanların buyruk ve komutası altına girmek istemiyorlar."³⁴⁵ Siyasal vekalet eyleminin CHP'de parti örgütünün hiyerarşik kademelenmesini ve yönetimini radikal bir biçimde etkilediği bu çekişmeyi Bourdieu'nün grup oluşumu süreçlerine dönük analizleri bağlamında okumak gerekmektedir. Bir milletvekilinin GYK üyesi karşısında "seçilmiş" kişi olarak karşı bir tavır izlemesi, milletvekilliğini uhdesinde bulundurmeyen herhangi bir GYK üyesinin sahip olduğu militanlık sermayesine dayanan politik ağırlığının kendilerini alanın diğer eyleyicilerinden ayırt edici bir işlev görmediğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Militanlık sermayesi, siyasal temsilden kaynaklanan politik sermayenin karşısında sembolik sermayeye tahvil edilememektedir.³⁴⁶ Ağırlık merkezinin

³⁴⁵ Faik Ahmet Barutçu, **Siyasi Anılar: 1939-1954**, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977, s. 482.

³⁴⁶ Bourdieu'nün farklı sermaye türlerinin kendine has karakteristikleri ve bu türlerin birbirlerine dönüştürülebilmesine dönük teorik düzeydeki analizleri için bkz. Pierre Bourdieu, "The Forms of Capital", in **Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education**, J. Richardson (Ed.) New York: Greenwood, 1986, pp. 241-258.

Meclis'te olduğunu, Grup üyelerinin, milletvekilleri olarak, kendi üzerlerinde bir dış baskıyı bir türlü sindiremediklerini belirten, parti politikasının orada yer alması, genel yönetim kurulunun milletvekillerinden oluşması gerektiğini düşünen Barutçu'ya göre, genel yönetim kurulundaki dağınıklığın ve huzursuzluğun tek nedeni, bu üyelerin milletvekili seçilememe kompleksi ve bunun psikolojik boşluğunu doldurmak için partinin genel politikasının yönetimini ele almak eğilimidir.³⁴⁷ Barutçu'nun tespitleri genel merkez örgütlenmesindeki eyleyciler arasında meşruiyet ilişkilerinin ne denli sorunlu olabileceğini açığa çıkarmaktadır.

Daha önce hukuksal düzenlemelerin ele alındığı bölümde de belirtildiği gibi aday belirleme süreçlerine devletin dahil olmaması ve henüz bir siyasi partiler kanunu yürürlükte bulunmaması nedeniyle aday yoklamaları bu dönemde yargısal makamların gözetiminde yapılmamaktaydı. Parti tüzüğüne öngördüğü yoklama kurullarının belirlediği adaylar üzerinde değişiklik yapabilmek mümkündü. Nitekim, Cevat Dursunoğlu'nun, yüzde yetmişlerden örgütçe aday gösterilmesine ve içtüzük gereğince adaylığı hakkında karar almanın olanaksızlığına rağmen, İnönü'nün bu duruma kızgınlıkla karşılık verdiğini belirten Barutçu, İnönü'nün "Bu listenin manevi sorumluluğu benim üzerindedir. Ben veto ediyorum. Bu adamı aday gösteremem diyorum. Küçük politikacıdır diyorum. Ben kurultaya karşı sorumluluğunu üstüme alıyorum. Erzurum'da bildiri yayınlayarak anlatacağım." sözlerine yer vermektedir.³⁴⁸ Yine Barutçu'nun anılarından öğrenildiğine göre bu konu ile ilgili olarak dönemin etkin isimlerinden bir başkası olan Tefik Fikret Sılay,

³⁴⁷ Ibid, ss. 494, 518,528. Parti genel merkezi ve meclis grubu arasında yaşanan sıkıntılara İnönü'nün genel başkanlığı bırakmasının ardından Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı'ndan istifa edip genel başkan seçilen Murat Karayalçın'ın durumu da örnek verilebilir. Karayalçın, milletvekili olmadığı için partisinin Meclis Grup Başkanı da olamıyordu. Milletvekili olsa işi kolay olacak ve tüm parti başkanları gibi otomatik olarak SHP Meclis grubunun da başkanı olacaktı. Bu olanaktan yoksun olması daha ilk günden parti içinde başına büyük sorunlar açıyordu... Erimekte olan SHP tam anlamıyla iki başlıydı. Meclis grubunun başında Karayalçın'ı devirmek için fırsat kollayan rakipleri bulunuyordu. Bunlar yetmiyormuş gibi bir de bazı milletvekilleri Karayalçın'ı lideri olarak kabul etmiyordu. İstanbul milletvekili İbrahim Gürsoy işi o kadar ileri götürdü ki, Karayalçın'a karşı sakal bırakma eylemi yaptı. Gürsoy bir yıl boyunca sakalını kesmedi. "Karayalçın genel başkanlıktan ayrıldığı gün sakalımı keseceğim" diyordu. SHP milletvekili, kurultayın seçtiği genel başkanını tanımiyordu. Basında sık sık Gürsoy'un sakallı fotoğrafı ve altında da Karayalçın'ı hedef alan sözleri yayımlanıyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şaban Sevinç, **Yenilmiş Komutanlar Müzesi CHP** - 2000, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2000, ss. 95, 115. Benzer bir gerginlik 1977 seçimlerinin yapıldığı dönemde genel sekreter yardımcısı iken milletvekili seçilemeyen İsmail Hakkı Birler'in durumunda da görülmüştür: "5 Haziran (1977 seçimlerini kastediyor) öncesi ve sonrasında *benim için bir fark yokken*, "seçilememiş" birinin omuzlarındaki apolet çok önemliydi. Genel sekreter, yardımcıları ve hatta pek çok GYK üyesinin beni, ücretli bir personel olarak görmeleri ve öyle davranmaları konusu... O nedenle de içinde bulunduğumuz durum biraz rahatladığında bu görevimden istifa ettim. (vurgular bizim) Hristidis & Ergüz, s.732.

³⁴⁸ Barutçu, s. 410.

"Bu nasıl demokrasi" diye mırıldanıp, "örgüte verdiğimiz hakkı sonra tanımıyoruz" diyordu."³⁴⁹

Genel merkez yöneticilerinin milletvekili seçilme arayışlarına devam ettiğini görmek için 1951 ara seçimlerine de bakmak gerekmektedir. Bila'nın, dönemin kurultay delegelerinden Ünsal'ın "ara seçimlerde eski bakanlardan hepsinin ilgili olmadıkları yerden aday gösterilmeleri ve hepsinin GYK üyesi olması hepimizi acı acı düşündürmüştür. Mesela Zonguldak'ta Kemal Satır'dan başka aday gösterilecek yerel örgütten kimse yok muydu?"³⁵⁰ şeklindeki sözleri bu durumu ispatıdır. Satır'ın parti alanındaki egemen konumuna rağmen arayışlarına milletvekili seçilebilme arayışları yalnızca bununla da sınırlı değildir. Kurultaylarda İnönü'yle 10 yılı aşkın bir mücadeleye girişen ve her seferinde örgütün desteğini arkasına alan Gülek'in Adana teşkilatını domine etmesi örneğinde olduğu gibi, yerel parti örgütünün sıkı bir kontrolüne sahipse hırslı bir politikacının, partinin genel merkezine karşı kendi yerel bölgesinde üstün konumda olabileceği bir durumu ortaya çıkarabilmektedir. 1961 seçimlerinde Gülek'in Adana teşkilatı üzerindeki hakimiyeti o kadar güçlü bir görünüm sergiliyordu ki Kemal Satır ve Suphi Baykam gibi Adana'nın ulusal düzeyde birtakım diğer önde gelen kişileri başka illerde adaylık aramak zorunda kaldılar.³⁵¹ Tachau'nun Satır'ın Adana'nın ulusal düzeyde birtakım diğer önde gelen kişilerden biri olduğuna yönelik tespitine dikkati tekrar çekmek gerekmektedir. Adana'da doğup büyümesine, CHP Adana il teşkilatında çeşitli görevler almasına, 1943'te Adana milletvekili seçilmesine rağmen 1951'de Zonguldak'tan aday gösterilmesine benzer şekilde Satır 1961 seçimlerinde bu kez Elazığ'dan aday gösterildi. Çalışmanın başında vurgulandığı gibi Satır GYK üyeliği konumundan

³⁴⁹ Ibid.

³⁵⁰ Bila, ss. 128-9.

³⁵¹ Frank Tachau, "Turkish Provincial Party Politics", in **Social Change and Politics in Turkey**, Kemal Karpat (ed.), Leiden: E. J. Brill, 1973, pp. 282-316, p. 302. Adana 1995 yılında bu kez bir genel merkez yöneticisi ile yerel teşkilatın etkin isimleri arasında mücadeleye sahne oldu. Adana ile çok az yerel bağı olan Çevikçe, bu dönemde parti genel başkan yardımcısı olduğu için 1995'te liste başına konmuştu. Çevikçe için Çolak ve Doğan kendi pozisyonuna bir tehditti. Yerel parti örgütünü kontrol etmekteydiler. Çevikçe'nin kontrolünün de ötesinde gözle görülür toplumsal desteğe sahiptiler Dahası, potansiyel olarak Adana vekilliği için yeniden mücadele edebilir ve onun Adana'daki siyasi kariyerini tehlikeye atabilirdi... Çevikçe il yönetim kurulunu görevden aldırdı ve ilçe yöneticilerinin bir kısmını ihraç ettirdi. Elise Massicard (2013) "The Uses of Team Rivalry: Reconsidering Party Factionalism in Turkey", in **Negotiating Political Power in Turkey: Breaking up the Party**, Eds. Elise Massicard & Nicole F. Watts, London and New York: Routledge, pp. 60-61. Massicard'ın yerel kökeni konusunda bilgi vermediği Çevikçe aslen Amasyalıdır. Adana CHP örgütü özelinde parti genel merkezi yöneticileri ile il ve ilçe başkanları arasında geçen ve yaklaşık 40 yılı kapsayan bu ayrıntılar bu çalışmanın aday belirleme yönteminin herhangi bir değişiklik yaratmadığı şeklindeki ana argümanı ile uyumludur. Adaylık mücadelesi tarihin farklı dönemlerinde dahi benzer konuları işgal eden kişiler arasında geçmektedir.

kaynaklanan avantajları zimmetine geçirmektedir. Yineleme pahasına bu durum Bourdieu'nün çalışmalarına sirayet eden anahtar kavramlardan olan sembolik iktidarın bizatihi tanımıdır.³⁵²

1954 seçimlerine inceleyen bir çalışma genel merkez ve yerel örgütler arasındaki mücadeleye başka bir açıdan ışık tutmaktadır. 1954 seçimlerinde genel merkez tarafından desteklenen Abdurrahman Melek, Tayfur Sökmen, Mümtaz Ökmen gibi birçok isim yoklamalarda aday olarak seçilemedi. CHP'de üç dönem milletvekilliği, Peker Hükümeti'nde İçişleri Bakanlığı ve aday yoklamasının yapıldığı tarihte de Ankara Merkez ilçe başkanı olan Şükrü Sökmensüer'in Ankara'daki aday yoklamalarında yaşananlara dair raporu³⁵³ parti alanında iktidar mücadelesinin boyutlarını ortaya koymaktadır. GYK üyelerinin, daha önce hukuksal düzenlemelerde bahsedilen, anahtar listeler aracılığıyla aday gösterilecek kişileri belirleme arayışında olduklarını, bizzat kendisi hakkında olumsuz propaganda yapıldığını, kadın ve gençlik kollarını harekete geçirme gibi manevralarla yoklamaların yönlendirildiğini bildiren Sökmensüer, yoklamaların talimatlara uygun yapılmadığını ve 21 kişilik aday listesinin 11'inin genel merkez tarafından belirlendiğini iddia etmektedir.³⁵⁴

Dönemin bir başka etkin ismi Sırrı Atalay'ın tespitleri ise madalyonun öbür yüzünü aydınlatmaktadır. Kabasakal ile yaptığı görüşmede Atalay'ın söyledikleri aday yoklamalarının yerel dinamiklerine dair ipuçları sunmaktadır: “örgütü elinde bulunduran, ön seçimde delegeyi saptardı ve yakınları ile tuttıkları insanları kazandırır. Örgütü ele geçirme kavgası, örgütü görevden almak, müteşebbis heyetlerle idare etmek geleneğini doğurmuştur. Nerede örgüt rahat çalışabilmiş ise orada başarı daha fazla olmuştur. Merkez organlarının ve liderlerin daha az müdahale ettiği seçimlerde daha iyi sonuç alınmıştır”.³⁵⁵ Daha önce de belirtildiği gibi üye kayıtlarının yargısal organların denetiminde olmaması nedeniyle, bu kayıtların her türlü kötüye kullanıma olanak sağladığı akılda tutulmalıdır.

³⁵² Bourdieu, 2013, ss. 231-253. Bourdieu'nün sembolik iktidarın anahtarlarını çizdiği bir başka çalışması için bkz, Pierre Bourdieu, “Toplumsal Uzay ve Sembolik İktidar”, içinde içinde **Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar**, Ankara: Notabene Yayınları, 2012, ss. 349-366.

³⁵³ Raporun analiz edildiği çalışma için bkz. Asaf Özkan, “1954 Seçimleri Öncesi Ankara Adaylarını Belirleme Sürecinde CHP'de Parti İçi Demokrasi Sorunu (Şükrü Sökmensüer'in Raporuna Göre), **NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, sayı:2, ss. 73-91.

³⁵⁴ Ibid, ss. 80-88.

³⁵⁵ Kabasakal, s. 214.

Ahmad'ın 1951-1955 arası dönemi nitelemek üzere kullandığı “parti kargaşa içinde”³⁵⁶ şeklindeki tespiti, yerel örgütler ve genel merkez yöneticileri arasındaki çekişmeleri nitelemek üzere de kullanılabilir. İstifa ve ayrılmalarla çalkalanan CHP’de aynı zamanda bütün yerel örgütlerin DP’ye geçmesine neden olan hayal kırıklığı ve umutsuzluk duygusu da yaygındı.³⁵⁷ Aynı dönemde DP’nin, partiyi içeriden demokratikleştirebilme umudunu bütünüyle yitiren hoşnutsuzları, dışarıdan muhalefet etmeye karar verdiler.³⁵⁸ Bu gelişme, 1954 seçimleri izleyen sürecin ardından Hürriyet Partisi’ne doğru yeni bir gelişmenin habercisiydi.

1954 seçimlerinde CHP’nin %35’e varan oy oranına rağmen mecliste yalnızca 31 milletvekili ile temsil edilmesi 1950’dekine benzer şekilde parti içi hiyerarşik örgütlenme konusunda sıkıntılar yaratmaya devam etti. Milletvekillerinin yalnızca Erzincan, Kars, Malatya, Sinop ve Tunceli’den seçilmesi yine genel merkez yöneticilerinin meclis dışında kalmasına yol açtı. Bu dönemde aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişilerin kompozisyonu 1950 seçimlerine benzer bir görünüm sergilemektedir. Milletvekili seçilenler 9. dönem ve öncesinde milletvekilliği yapanlar, belediye başkanları ve meclis üyeleri ile üst düzey kamu görevlilerinden oluşmaktadır. Adayların tamamının tüzük kuralları gereği yerel örgütler aracılığıyla belirlenmesi de milletvekili kompozisyonları üzerinde aday havuzunu etkilemesi bağlamında bir değişiklik yaratmamıştır. Mücadele yine benzer konumları işgal eden kişiler arasında cereyan etmekteydi.

1954 genel seçimlerinin ertesinde DP’nin liberal kanadı 1955’te resmen Hürriyet Partisi’ni kurdu. Tek parti döneminin iktidar partisi olan CHP, DP’den istifa eden milletvekillerinin sayısının 32 olması nedeniyle ana muhalefet pozisyonunu Hürriyet Partisi’ne kaptırdı. Fakat Hürriyet Partisi’nin kendisini etkili bir muhalefet partisine dönüştürecek bir ulusal örgütlenmeden yoksun oluşu, ömrünün kısa sürmesine neden oldu.³⁵⁹ Hürriyet Partisi 1957 seçimlerinde yalnızca 4 sandalye kazandı ve seçimi izleyen yıl CHP ile birleşme kararı aldı.

³⁵⁶ Ahmad, s. 140.

³⁵⁷ Ibid.

³⁵⁸ Ibid, s. 374.

³⁵⁹ Ibid, s. 82 Hürriyet Partisi’nin ve sonrasında CHP’nin en etkili isimlerinden Turan Güneş’in dönemin ruhunu yansıtan şu sözleri Ahmad’ın tespitlerini derinleştirme gücüne sahiptir: “Bazan bugün politikadan çekilmiş bazı arkadaşlar bana - Hürriyet Partisi yaşasaydı bugün ülkede önemli bir yeri olurdu- derler. Bu bütünüyle yanlış bir görüştür. Hürriyet Partisi doğuşundaki koşullar bakımından parlamento içi bir siyasal eylemdir. Eğer bugün varolsaydı; namus ve fazilet temaları üzerinde birleştiklerini sanan, birbirinden çok ayrı insanların yanyana bulunduğu anlamsız bir kuruluş

1957 seçimlerine gelindiğinde 68 aday önceki dönemlerde Meclis'te bulunan milletvekillerdir. Bunların 28'i, 1954'te milletvekili seçilen 31 arasında yer almaktadır. Diğer 524 aday, yani toplam aday sayısının %88.5'i ise seçilmesi halinde ilk kez meclise girecek olan adaylardır.³⁶⁰ 524 aday içerisinde genel merkez kurulları üye sayısının yalnızca 3 kişi ile sınırlı olması ve buna karşın il-ilçe yöneticisi olan kişilerin sayısının 115 olması 1950 ve 1954 seçimlerine nazaran farklı bir durum arz etmektedir. CHP'nin genel merkez yöneticilerinin adaylığa başvurularının ilk kez 3 kişi ile sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Yukarıda bahsedilen genel merkez yöneticileri ile partinin meclis grubu arasındaki gerginlikler ve adayların tamamının tüzük kuralları gereği yerel örgütlerce belirlenmesi karşısında seçilme şanslarını zayıf gören genel merkez yöneticileri alanın gerekleriyle uyumlu tercihlerde bulundular. Genel merkez ve yerel teşkilatlarda görev alan toplamda 150 kişi 1957 seçimlerinde milletvekili seçilen 178 kişinin ezici bir çoğunluğunu, üst düzey kamu görevlileri ile X. ve önceki dönemlerde milletvekilliği yapanlarla birlikte oluştururlar. Yerel düzeyde görev yapan avukatlar (196 kişi), doktorlar-eczacılar (73 kişi), yerel ölçekli tüccar-esnaf-fabrikatörler (81 Kişi), ve çiftçiler (81 kişi) milletvekili aday listesinin ezici bir çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Yerel nitelikli parti organlarının milletvekili adaylarını tamamen belirlemesi gerçekten de CHP'de milletvekili kompozisyonunun yerel nitelikli olmasını beraberinde getirmiştir. İlk kez bu dönemde özellikle tüccar ve çiftçi örneklerinde görüldüğü gibi eğitim düzeyi büyük ölçüde ilkokul ve lise olan kişiler de ön plana çıkmışlardır. Günümüzdekine duruma benzer şekilde genel merkez yöneticilerinin ön seçim yöntemiyle seçilebilme olasılıklarının düşük olduğunu göstermektedir.

1957 seçimleri, parti içi aday belirleme süreçleri sonucu oluşan milletvekili kompozisyonunun genel merkez yöneticileri ve milletvekilleri arasında yukarıda bahsedilen sorunlara ek olarak bu çalışmanın sorunsalı açısından önemli bir başka noktayı da açığa çıkarmaktadır. CHP Edirne milletvekili Giritlioğlu'nun, 1957 seçimlerinde genel merkezin, teşkilat kademeleri üzerinde etkisini hissettiremediği yönündeki görüşü dikkate değerdir. Giritlioğlu'na göre, yalnızca birer ilden aday seçildikleri için genel merkez yöneticileri, kendi seçim bölgelerinde faaliyet

---

olurdu. Türkiye bu gibi partiler dönemini çoktan aşmıştır." Akın Simav, **Turan Güneş'in Siyasal Kavga**ları, İzmir: İstiklal Matbaası, 1975, ss. 55-6.

³⁶⁰ Erol Tuncer, **1957 Seçimleri**, Ankara: TESAV Yayınları, 2012, s. 93.

göstermeyi, genel merkezdeki görevlerine tercih ettiler.³⁶¹ Genel merkezin seçim sürecindeki ilgisizliğine dair verdiği örnek ise daha da ilgi çekicidir. Seçimlerde kazandığını bir telgrafla CHP genel merkezine müjdeleyen Hatay örgütüne, Genel merkezden Hatay teşkilatına seçim sonuçlarına itiraz edilmesi yönündeki telgraf genel merkez yöneticilerinin kontenjan hakkıyla seçilebilir sıralardan aday gösterilmemesi durumunda yaşanabileceklere örnek teşkil etmektedir. Kırklareli saha verileri ve Türkiye geneli istatistikler aracılığıyla ileride ortaya konulacağı üzere, MYK-PM üyeleri ve dönemin milletvekilleri, parti üye ve delegelerinin siyasal performanstan ziyade düğün, cenaze, hastane ziyaretleri, açılışlarda bulunma gibi parti üye ve delegelerinin isteklerine cevap veremedikleri için tekrar seçilme şansını bulamadılar. 1950-57 arası seçimlerde tahmin düzeyinde de olsa benzer bir gerekçenin olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak 1947’de yapılan tüzük değişikliği ile birlikte parti genel merkezine tanınan %30 oranında aday belirleme yetkisinin 1950 seçimleri sonrasında geri alınmasıyla CHP’nin milletvekili adayları, parti genel merkezinin her kurultayda %20’leri bulan kontenjan taleplerinin reddedilmesiyle birlikte tamamen partinin yerel örgütleri aracılığıyla belirlenmiştir. Burada dikkati çeken husus genel merkez yöneticilerinin bu dönemlerde seçilememelerinden kaynaklı sorunların ortaya çıkması, milletvekilleri ve parti merkez örgütü arasındaki gerginliklerin baş göstermesi ve özellikle 1957’de CHP’de milletvekili sayısının artmasına paralel olarak çoğunlukla il, ilçe yöneticileri ile birlikte kamu kesiminin üst düzey aktörleri ve serbest çalışan yerel nitelikli avukat, doktor, tüccar ve çiftçi gibi kesimlerin seçici kurulların yerel nitelikli olması dolayısıyla ön plana çıkmasıdır. Önceki dönemde milletvekilliği yapan kişilerin de 1954’te seçilememelerine rağmen 1957’de tekrar adaylığa başvurmaları ve seçilen milletvekillerinin yaklaşık %30’unu oluşturdukları görülmektedir. Genel merkez yöneticilerinin İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerde çoğunluk sistemi dolayısıyla milletvekili seçilememeleri ile saf dışı kalmaları hariç tutulduğunda yerel örgütlerin aday belirlemeden *de facto* bir ağırlığı sahip oldukları durumda dahi milletvekili ve aday kompozisyonları günümüzdekine benzer bir görünüm sergilemektedir.

³⁶¹ Fahir Giritlioğlu, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin Mevkii**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965, s. 367.

2.4.4. 1961-1980 Arası Dönemde Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi: Yerel Örgütlerin *De Jure* Üstünlüğü

1957 seçimlerinin ertesinde DP'nin siyasal konumunun giderek sarsılmaya başlaması, ekonomik darboğazlar, 6-7 Eylül olayları, Irak'ta yaşanan askeri darbe, DP'nin Tahkikat Komisyonu aracılığıyla muhalefete getirdiği kısıtlamalar, DP'nin üst düzey yöneticilerinin sertlik yanlısı açıklamaları Türkiye siyasi tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olan 27 Mayıs 1960 ihtilaline giden yolu hazırladı. 27 Mayıs İhtilali'nin Türkiye'nin siyasal yaşamına geçmişten farklı olarak ne ölçüde yeni bir ortam hazırladığı ile ilgili dönemin Milli Birlik Komitesi ve sonrasında Cumhuriyet Senatosu tabii üyesi Ahmet Yıldız'ın sözlerine yer vermek gerekir: "27 Mayıs 1960'tan sonra büyük bir oluş içindeyiz. Tabirimi mazur görünüz, 27 Mayıs, toplum yaşamını Havva anamıza çevirdi, bütün çıplaklığıyla ortaya koydu, yeni teşhislerde bulunabilme olanağını verdi. Ben, bugün konuşabildiğimiz konuları 1960 Nisan'ında açıkça tartışmaya kalksaydım, ordudan kovulurdum. Arkadaşlarım arasında konuşsaydım kurmaylığım geri alınırdı. 27 Mayıs tabuları ortadan kaldırdı."³⁶² Bu tabuların kaldırılması dolayısıyla ki Türkiye daha önce düşünülemez olarak görülen çok sayıda yeni gelişmeye tanıklık etti. 1961 anayasasının yürürlüğe girmesi yeni bir başlangıcın ilk adımını oluşturdu. CHP'nin 14. Kurultayı'nda "İlk Hedefler Beyannamesi" ismiyle ilan yeni bir rejim kurulması ile ilgili görüşlerini yansıtan tüm talepler yeni anayasada yer aldı.³⁶³ Böylece CHP 1950'lerdeki silik muhalefet görüntüsünün aksine yeni anayasanın hazırlanmasında en etkili güç olmuştu.

Zürcher'in de belirttiği gibi, DP'nin (ve ondan önce CHP'nin) sahip olduğu türden bir iktidar tekeli engellemek amacıyla Millet Meclisi'ni başka kurumlarla dengeleme arayışı, eski yapıda Millet Meclisi'nde çoğunluğa sahip olan partinin neredeyse sınırsız bir hareket özgürlüğüne sahip olmasının önüne geçmek³⁶⁴ amacıyla Cumhuriyet Senatosu oluşturuldu. Anayasaya aykırı gördüğü yasaları reddedebilen bağımsız bir Anayasa Mahkemesi'nin getirilmesi, yargı kurumu, üniversiteler ve kitle iletişim örgütlerinin tam özgürlükleri güvence altına alınması,

³⁶² Turan Güneş, **Türk Demokrasinin Analizi**, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2009, s. 55.

³⁶³ Yunus Emre, **CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol (1960-1966)**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, ss. 56-7.

³⁶⁴ Zürcher, s. 355.

ayrıca, tek bir partinin Millet Meclisi'nde ezici bir çoğunluk elde etme olanağını azaltmak için nispi temsil sistemi getirilmesi³⁶⁵ dönemin diğer önemli gelişmeleriydi.

27 Mayıs'ın ertesinde siyasal alanda Türkiye İşçi Partisi'nin ortaya çıkışı başta CHP olmak üzere dönemin diğer siyasal aktörlerini de yakından etkiledi. Sendika yöneticilerinin siyasal hayata ilgi duymalarını, her şeyden önce, Türkiye işçi sınıfının sayıca artışına ve yaygınlaşan örgütlenmesine bağlayan Ünsal, TİP'in çıkışının da bu döneme rastladığını belirtmektedir.³⁶⁶ Ünsal'ın haklı bir biçimde belirttiği gibi, TİP'in kurulması CHP'yi yalnızca oy kaygıları açısından değil, aynı zamanda program açısından da etkilemiştir.³⁶⁷ CHP'nin "ortanın solu"na geçmesine neden olan faktörlerden biri TİP'in kurulmasıydı. Emre'nin de ifade ettiği gibi, "ortanın solu", İnönü ve CHP yönetiminin diğer üyelerinin "kendi geçmişlerinde hazırlanmadıkları bir şeyle" -yükselen solla- karşılaştıkları zaman CHP'nin içine girdiği değişimi yani "bilinmeyi" adlandırmak için el yordamıyla aranan ve bulunan bir sözcüktü.³⁶⁸ El yordamıyla bulunan bu sözcük uygulamada da el yordamıyla yer bulmaya çalışılıyordu.

Dönemin İstanbul il teşkilatının etkin isimlerinden Ali Topuz, "ortanın solu" ile ilgili olarak genel merkezde bir görüş birliğinin sağlanmadığı, konunun parti örgütüne anlatılmadığı ve halka sunuluşuyla ilgili yeterli bir çalışma yapılamamış olduğunu belirtmektedir.³⁶⁹ Tokat il başkanı ve sonrasında CHP'nin ulusal düzeyde etkin figürlerinden biri olan İsmail Hakkı Birler'in 1965 seçimleri sonrasında PM değerlendirme toplantısındaki sözleri Topuz'un yakınmalarının nedenini aydınlatmaktadır: "sıra bana geldiğinde "arkadaşlarımızın hemen hepsi seçimleri "ortanın solu" yüzünden kaybettiğimizi söyledi. Bir kısmı "halk anlamadı" bir kısmı biraz daha insafli davranarak "biz anlatamadık" dediler. Bana göre iki görüş de yanlış" dedim. Salondan gürültüler yükseldi. Paşa "durun bakalım dinleyelim" diyerek eliyle salonu susturdu, bana "devam et" dedi... "Doğrusu, ortanın solunu biz

³⁶⁵ Ibid, s. 355.

³⁶⁶ Artun Ünsal, **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002, ss. 105.

³⁶⁷ Ibid, s. 213.

³⁶⁸ Emre, s. 9. Yazar, dönemin CHP'si üzerinde etkisi olan TİP, Yön Hareketi ve Türkiye Komünist Partisi gibi aktörleri incelemektedir.

³⁶⁹ Ali Topuz & Hikmet Bila, **Ali Topuz Anlatıyor I - Değişimi Yaşamak (1932-1972)**, İstanbul: Doğan Kitap, 2011a, s. 288. Topuz'un genel sekreter yardımcısı Cihat Baban'a bir mahalle gezisinde sorulan "Ortanın politikasını anlatın, komünistlikle ilgisi var mı?" sorusuna, uzun bir tiradın ardından "ortanın solu bir laftan ibarettir" sözüne yönelik kızgınlığı da belirtilmesi gereken bir başka noktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz., s. 285.

anlamadık" dedim."³⁷⁰ Zamanla artan tartışmalar 18. Kurultay'a giderken CHP'de parti içi hesaplaşmaları da beraberinde getirdi. 18. Kurultay'da ortanın solu politikasının ve genel başkanının bu yöndeki beyanlarının onaylanmasıyla, başta İnönü ve yeni kadroya karşı direnmeler görülmesine rağmen partide Ecevit yönetimi başladı. Direnmeler ve çatışma olağanüstü kurultay ve Güven Partisi ayrılmasıyla bitti.³⁷¹ Ünsal'ın da gerçekçi bir biçimde tespit ettiği gibi "bir bakıma GP'nin kuruluşunda, TİP'in dolaylı yönden bir katkısının olduğu söylenebilir"³⁷²di. Güven Partisi'nin kurulması sürecine dair, CHP'nin 19. Kurultay PM Raporu'nda yer alan, "Karşı partilerden gelen suçlama ve iftiralardan çok daha ağırlarını, kendi PM üyelerimizden ve grup yöneticilerimizden bazıları MYK'ye yönelttiler. Sayın İsmet İnönü'nün genel başkanlığını da tanımama davranışı içine girdiler ve partimizin TBMM gruplarını ayrı bir parti gibi yönetmeye kalkıştılar"³⁷³ ifadeleri yaşanan gerginliği gözler önüne sermektedir.

Ortanın solu doğrultusunda CHP'nin geçirdiği dönüşüm "seçim kampanyası sırasında, soyut sorunlardan çok, vatandaşlara düzen değişikliği ihtiyacını kendi günlük yaşamlarında duyuran somut konuları işleme; ortanın solu tutumunu soyut ifadelerle değil, bu konulara dayandırarak anlatmak"³⁷⁴ şeklinde bir arayışı da beraberinde getirmiştir. Siyasal alanda ortaya çıkan dönemin yeni gelişmeleri CHP'de parti alanının işleyişini de yakından etkiledi. Bu etkinin nasıl cereyan ettiğini anlayabilmek CHP'de adaylık süreçlerinin seçim dönemleri itibariyle nasıl bir görünüm sergilediğine bakmak gerekmektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi 1947'deki Kurultay'da hayata geçirilen tüzük değişiklikleriyle birlikte CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde partinin yerel örgütleri/kurulları *de facto* üstünlüğe sahiplerdi. 27 Mayıs'ın ertesinde yerel kurulların aday yoklamalarında bu *de facto* hakimiyeti yasa koyucunun aday belirleme süreçlerini yasal düzenlemeye tabi tutmasıyla birlikte *de jure* hale geldi.

³⁷⁰ Hristidis & Ergüz, s. 81.

³⁷¹ Neftçi, s. 232.

³⁷² Ünsal, s. 213.

³⁷³ Cumhuriyet Halk Partisi, **CHP XIX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu**, Ankara: Ulusal Basımevi, 1968, s. 9. 8'ler Hareketi olarak da bilinen ve parti içi isyan hareketine isyan eden kişiler Fehmi Alpaslan, Turhan Feyzioğlu, Coşkun Kırca, Süreyya Koç, Ferit Melen, Orhan Öztrak, Emin Paksüt ve Turan Şahin idi. Ibid. Böylelikle, "İsmet Paşa da, TİP modeli ve TİP'in beklenmeyen başarısı sonrasında partisini göbekçilerden temizleyecek, Ecevit ve çevresiyle yola sola açılırken oyunu kuralıyla oynayacak, topluma inandırıcı isimlerden örülü bir kadroyu "ortanın solu" hareketinin çevresinde toplayacaktı." Sürecin detaylı bir tasviri için bkz., Cılızoğlu, s.112.

³⁷⁴ Ibid, s. 9.

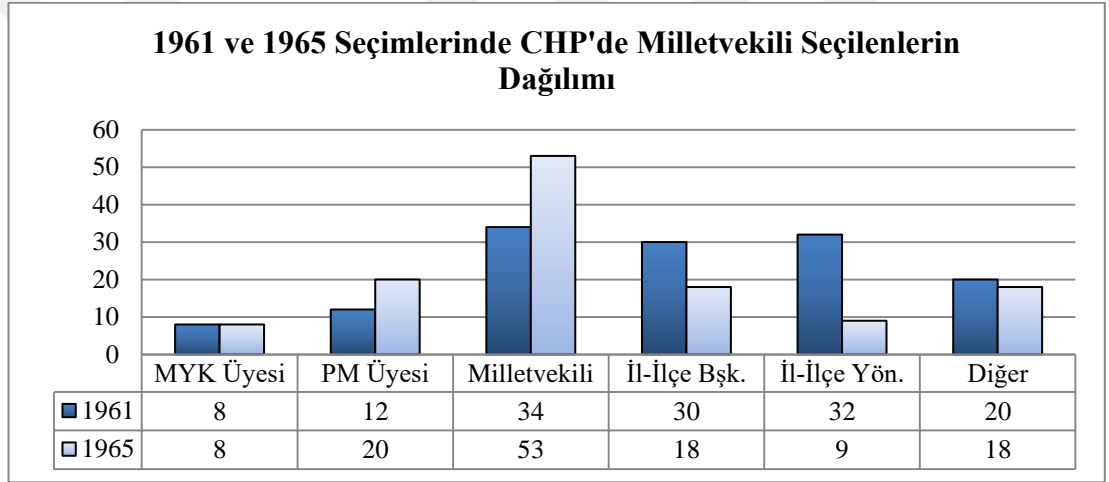
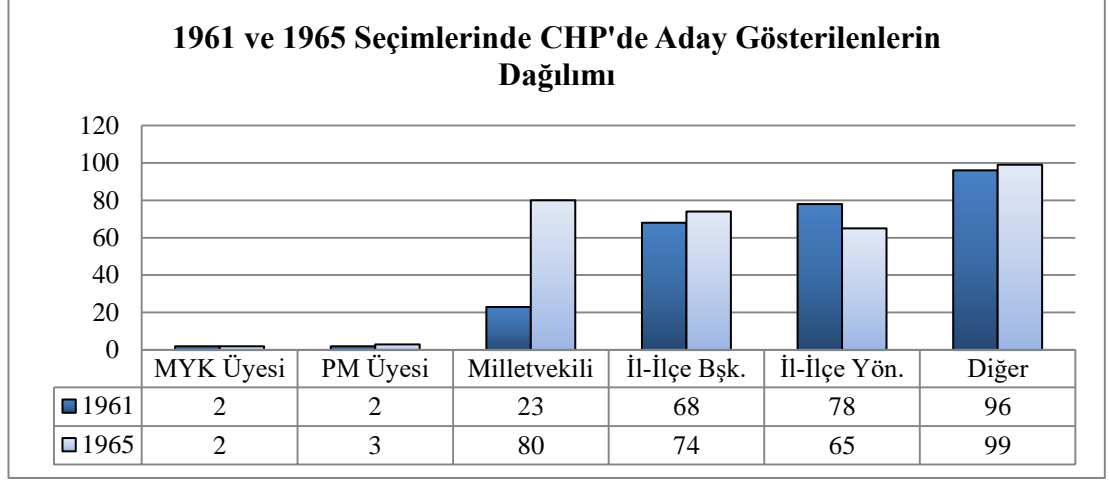
Daha önce de vurgulandığı gibi Türkiye siyasi partiler hukukunu üçlü bir kanuna dayanan sistem çerçevesinde hayata geçiren ilk ülke oldu.

1961 yılında kabul edilen 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 15. maddesine göre siyasi partilerin adaylarını kendi belirledikleri kurallar çerçevesindeki yoklamalarla demokratik usüller dairesinde belirleyeceklerdi. Merkez adaylığı ise o siyasi partinin seçime katıldığı illerde göstereceği adayların toplamının %10'unu geçemeyecekti. 1965'te yürürlüğe giren SPK'nin 31. maddesi ile birlikte bu hükümler büyük ölçüde korunarak TBMM üyelikleri seçimi için kanun gereğince gösterilen adayların %5'i kadar merkez adayı gösterilebilirdi. Bu dönemdeki bir başka yenilik de ön seçimlerin bizzat ilçe seçim kurulunca yapılacak olmasıydı.

CHP'de milletvekili adayları bu yasa hükümleri çerçevesinde belirlendi. Aday seçimlerinin tüzük kuralları gereği partinin yerel örgütleri tarafından gerçekleştiği dikkate alındığında CHP'de aday ve milletvekili kompozisyonu yine parti genel merkezi ve yerel örgütlerde belirli pozisyonları işgal eden kişilerden oluşmaktaydı. 1961-1980 arası dönem hem geçmişle hem de günümüzdeki aday ve milletvekili kompozisyonları büyük ölçüde benzerlik gösteriyordu. Aday yoklamalarının devlet organları aracılığıyla yapıldığı ve söz hakkının %90-95 oranda yerel düzeydeki partili aktörlere tanındığı bir ortamda adaylık mücadelesine girişen ya da başka bir deyişle CHP'de aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin profillerinde herhangi bir değişiklik söz konusu değildi. Partinin aday listesini domine eden kişiler yine ezici bir çoğunlukla genel merkez ve yerel örgütlerdeki pozisyonları işgal parti profesyonelleriydi. Bu dönemdeki aday ve vekillerin dağılımına bakmak konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Aşağıdaki yer alan Tablo 5, 1961 ve 1965 milletvekili genel seçimlerinde CHP'de aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin dağılımını göstermektedir:

Tablo 5: 1961-1965 Seçimlerinde CHP’de Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Pozisyonları

Kaynak: Yukarıdaki tablolar 1961 ve 1965 seçimlerinde CHP’de aday gösterilenler hakkında bilgilerin Resmi Gazete’den ve milletvekili seçilenler hakkındaki bilgilerin TBMM milletvekili albümünden elde edilmesiyle oluşturuldu. Hemen belirtmek gerekir ki yukarıdaki pozisyonlarda ilgili seçim dönemlerinde ilgili pozisyonlarda aktif olarak görev yapanlar yalnızca MYK ve PM üyeleri için belirlenebildi. Resmi gazetede adaylar hakkında verilen parti pozisyonlarına dair bilgiler o kişilerin aktif olarak o görevde olup olmadıklarının tespitine imkan vermemektedir. Ancak burada konumuz için önemli olan ister geçmişte isterse de aktif olsun bu pozisyonların aday havuzunu oluşturmada hala başat bir etkiye sahip olduğunu göstermesi ve mücadelenin büyük ölçüde bugüne benzer bir biçimde bu pozisyonları işgal edenler arasında geçmesidir. 1961 seçimlerinde herhangi bir adayın geçmişte il ve ilçe yönetimlerinden gelip milletvekilliği seçildiği durumda bu kişi eğer 1965 seçimlerinde de aday gösterildiyse veya milletvekili seçildiyse yalnızca milletvekili olduğu bilgisi, gelinen en üst makam o olduğu için, göz önünde bulunduruldu. Kişinin geçmişteki politik kariyerinde hangi parti içi veya parti dışı pozisyonlardan geçerek aday gösterildikleri veya milletvekili seçildikleri bilgileri esas analiz nesnesini oluşturan 2007, 2011 ve 2015 seçimleri mevcuttur. Bu bilgiler ilerleyen bölümlerde çoklu mütakabiliyet analizi diyagramlarıyla işlenerek daha detaylı ve net bir biçimde analiz edilecektir. Böylelikle

CHP’de farklı aday belirleme yöntemleri karşısında milletvekili seçilen ve aday gösterilenlerin uzamı ortaya konacaktır.³⁷⁵

Tablo 5’ten de anlaşıldığı üzere CHP’de aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişiler hem geçmiş hem de günümüzdeki kişilerle çok yakın bir benzerlik göstermektedir. Buna göre milletvekili adayları olarak seçilmek veya aday gösterilmek için MYK-PM üyeliği, geçmiş dönemlerde veya mevcut seçim döneminde milletvekilliği, il ve ilçe başkanlığı ve il ilçe yöneticiliği gibi parti kademelerinde yer almak gereklidir. Hatırlanacağı üzere 1946 ve 1961 arasında basit çoğunluk sistemine dayanan seçim sistemi dolayısıyla MYK üyeleri, her ne kadar (1957 seçimleri hariç tutulduğunda)³⁷⁶ seçmenlerin karma liste yapabilme haklarına rağmen, milletvekili seçilemediklerinden meclis dışı kalsa ve yukarıda bahsedildiği gibi CHP’nin milletvekilleri ve genel merkez yöneticileri arasında gerilimler yaşansa da 1961’de D’hondt sistemine dayalı nispi temsil sisteminin hayata geçirilmesiyle artık her seçim döneminde milletvekili olabilmek için avantajlı bir konuma sahip oldular. Kanunların partilere tanınan kontenjan adayları belirleme yetkisi büyük ölçüde MYK üyelikleri için özellikle büyükşehirlerde kullanıldı. Tablodan da görüldüğü gibi MYK üyelerinin %80’i 1961 ve 1965 seçimlerinde milletvekili seçildiler. MYK üyeleri kadar olmasa da milletvekili seçilmede en önemli ikinci parti içi pozisyon PM üyeliğidir. 1961 ve 1965 yıllarında milletvekili adaylığına sırasıyla 15 ve 14 PM üyesi başvurmadılar. Başvuranlar içerisinde milletvekili seçilenler ise sırasıyla 12 ve 20 kişidir.³⁷⁷

³⁷⁵ 1961 genel seçimleri CHP aday listesi için bkz.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10914.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10914.pdf>, (Erişim tarihi, 10.9.2015). 1965 genel seçimleri CHP aday listesi için bkz.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12099.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12099.pdf>, (Erişim tarihi, 10.9.2015). Bu iki seçim döneminde milletvekili seçilenler hakkındaki bilgiler için bkz.

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt2/index.html (Erişim Tarihi: 11.9.2015) Yukarıda yer alan MYK ve PM üyelerinin seçtikleri kurultaylar ve tarihleri için ayrıca bkz. Bila, s. 165 (1961 seçimleri için), ss.180-1 (1965 seçimleri için)

³⁷⁶ DP tarafından CHP ve Hürriyet Partisi arasında işbirliğinin önüne geçebilmek amacıyla hayata geçirilen yasal düzenleme nedeniyle.

³⁷⁷ Belirtmek gerekir ki bazı MYK üyeleri aynı zamanda PM üyesidirler. Ancak burada daha anlaşılabilir olması bağlamında aynı anda hem MYK hem de PM üyesi olanların işgal ettikleri pozisyonlar MYK üyeliği olarak göz önünde bulunduruldu. Çoklu mütakabiliyet analizi diyagramları ile herhangi bir adayın veya milletvekilinin geçmiş dönemde yerel teşkilatlar ve aktif olarak da hem yerel teşkilatlar ve genel merkez örgütlenmesi içerisinde hangi pozisyonları işgal ettiklerine elde edilen verilerin sağladığı olanaklar sayesinde yer verilecektir.

1961 sonrası dönemin ruhuna uygun olarak, 1961'de toplanan XV. Kurultay'da, merkez kontenjanının geniş ölçüde sendikacılar için kullanılması ve böylelikle işçilerin de Millet Meclisi'nde temsil edilme olanağının sağlanmasına kararı verildi. Gerek 1961 gerekse de 1965 milletvekili seçimlerinde yerine getirilemeyen bu karar, 1969'da PM'nin, ön seçim sonuçları ne olursa olsun, 1961'den itibaren beri uygulanamayan bu hükmün uygulanmasına dönük kararlılığıyla hayata geçirildi. Seçim şansları yüksek olan kontenjanların beşi sendikacılar için kullanıldı. Ayrıca üç sendikacı da ön seçime girerek CHP listelerinden milletvekili seçildiler.³⁷⁸

Ön seçimlerin ya da yoklamaların zorunlu olduğu bu dönemde ilgili seçim yılından bir önceki dönem veya önceki dönemlerde milletvekilliği yapanlar MYK ve PM üyelerinin ardından TBMM'ye girme hakkı kazanan üçüncü grup pozisyonu oluşturmaktadır. Milletvekilleri ile ilgili tespit edilmesi gereken ve 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerine benzer bir olgu da milletvekillerinin yeniden seçilebilmek için ön seçim ve yoklamaları kazanabilmelerinde yaşadıkları sorunlardır. Milletvekillerinin parti üye ve delegelerinin beklentilerini-önceliklerini karşılamakta zorluklar yaşadıkları için bu dönemde de yeniden aday gösterilmede zorluklar yaşadıkları görülmektedir. 1961 ve 1965 yıllarında özellikle mevcut milletvekillerinin yoklamalar sonucu aday listeninin ancak alt sıralarına yerleştikleri görülmektedir. Topuz'un anlattıkları milletvekillerinin yeniden seçilme sorunları yaşadıklarına dair bir trendin varlığına işaret etmektedir:

“... 1969 seçimlerine doğru Paşa İstanbul'a gelmişti, Maltepe'de damadının evinde kalıyordu. Necdet bey, ben ve birkaç arkadaş ziyarete gittik. Biraz sonra İstanbul milletvekili Reşit Ülker bey geldi. Reşit Ülker ön seçimlerde birinci sırada seçilmişti. Necdet Bey, "Paşam biliyor musunuz, Reşit Bey bizim listemizin bayraktarı oldu" dedi. Paşa, "Ha, memnun oldum, mennun oldum" dedi ve hemen ardından "geçen seçimde kaçınıcı sıradaydı" diye sordu. "Sekizinci" ya da öyle bir şey dedi Necdet Bey. Paşa, "Demek ki yukarıya doğru bir çıkış var. Tahmin ediyorum ki gelecek seçimde listenin üstünde kalacak" dedi. İsmet Paşa'nın öngörüsü doğru çıktı. Reşit Ülker 1969'da milletvekili seçildi

³⁷⁸ Cumhuriyet Halk Partisi, **CHP XX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu**, Ankara:Ulusal Basımevi, 1970, s. 32-3.

ama 1973'te İsmet Paşa'nın tabiriyle örgütümüz onu "liste üstü"ne çıkardı, listeye giremedi."³⁷⁹

Partinin il ve ilçe başkanları ise yine bugüne benzer biçimde 1961 ve 1965 seçimlerinde de CHP'nin aday listesinin dördüncü büyük grubunu oluşturmaktadır. Eldeki veriler il ve ilçe başkanlarının aday seçimlerine dönemin görevdeki başkanları olarak girip girmediklerinin tespitine olanak vermediği için günümüzle karşılaştırma yapma olanağına izin vermemektedir. Ancak ileride görüleceği üzere il ve ilçe başkanları ve özellikle de ilçe başkanları parti içi mücadelelerden, görüşmecilerin belirttikleri şekliyle “yıpranarak” çıktıkları için ön seçimlerde parti içerisindeki rakipleri tarafından özellikle anahtar listelerin düzenlenmesi ve doktorlar örneğinde olduğu gibi parti dışı eyleycilere oy verilmesi aracılığıyla listenin büyük ölçüde son sıralarına yerleştiler. 1961 ve 1965 yıllarına dair böylesi bir yorumda bulunmak zor olsa da çalışmanın sorunsalı açısından aday havuzunu diğer parti içi pozisyonlarla benzer yoğunluklarla oluşturdukları için önemli bir noktaya işaret etmektedir. İl ve ilçe yöneticilerinin konumu da günümüzdekiyle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Yukarıda diğer kategorisinde aday gösterilenlerin bilgisi Resmi Gazete’de yalnızca meslek bilgisi verildiği için bilinmemektedir. Ancak bu kategoride yer alan kişiler arasında milletvekili seçilenlerin büyük çoğunluğunu kamu kesiminin üst düzey temsilcileri oluşturmaktadır. Bu benzerlik de günümüzdeki manzarayla da paralellikler taşımaktadır.

1965 sonrası dönemde uluslararası alanda Vietnam Savaşı'nın, Paris'te başlayan barış görüşmelerine rağmen, hızından bir şey kaybetmeden devam etmesi; 1967 Haziran'ında Ortadoğu'da yeni bir Arap-İsrail savaşı çıkması; Kıbrıs bunalımının 1967 sonunda Türkiye ile Yunanistan arasında savaşa kadar ulaşacak büyük bir gerginliğe yol açması; 1968 ağustosunda, bu yılın başından beri komünist rejiminde köklü değişiklikler yapmaya çalışan Çekoslovakya'nın, Moskova

³⁷⁹ Topuz & Bila, 2011a, s. 393. Turan Güneş in “parlamentoya gönderilen her temsilcinin yerine, sırada bekleyen başka bir potansiyel aday vardır. Bunlara, "değiştirme birlikleri" denir.” Şeklindeki sözleri de bu bağlamda düşünülebilir. Güneş, 2009, s. 293. 1973'te Ülker'in delegeler tarafından liste dışı bırakılmasının nedenlerine dair elde veri olmasa da İnönü'nün tespitinin Kırklareli CHP'de adaylık mücadelelerinde de gerçekleşmesine dair bir aday adayının tespitleri meselenin içyüzünü aydınlatmaya olanak sağlayabilir: “Örgüt de yavaş yavaş geliyor milletvekillerine. E çünkü ben şimdi aday adayırken mesela her gün geziyorum. Ama seçildikten sonra ister istemez adamın düğününe gelemiyorsun adamın telefonuna cevap veremiyorsun. Bu sefer ne oluyor? Allah belasını versin bak gönderdik de ne kadar yanlış yapmışım. Bu başladı mı zaten gidiyorsun. İşin en kötü tarafı o. Mazbatayı aldıktan sonraki süreç. Tepeden iniyorsun işte. Ben oraya çıkmışım. Zorlayarak zorlayarak. Ondan sonra bir tekme, pata küte pata küte ne kadar çabuk düşersen. Bazen 6 ayda o süreç bitiyor.” Mert Taşkın, Aday Adayı, 3.4.2016.

karşısında bağımsızlık politikası izlemeye başlayan Romanya dışında kalan Varşova Paktı üyesi devletlerin orduları tarafından işgal edilmesi; 1967 Nisanında Yunanistan'da askeri darbenin gerçekleştirilmesi ve dünyanın çeşitli ülkelerinde bu ülkelerin iç politikalarını etkileyecek kadar geniş öğrenci gösterilerinin varlığı göze çarpmaktadır.³⁸⁰ 1969'da CKMP'nin adının Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmesi ve Ocak 1970'te Necmettin Erbakan'ın iki milletvekili ile birlikte Milli Nizam Partisi'ni kurması siyasal alanı yakından ilgilendiren yurtiçindeki iki önemli gelişmeydi. Bir başka önemli gelişme de Watts'in belirttiği gibi, 1960-1971 arası dönemde ulusal siyasi partilere dahil olmanın Kürt ulusal gündemini kolaylaştırarak, Kürt seçim mücadelesinin çeşitlilik kazanıp özerkleşmesine katkıda bulunmasıdır.³⁸¹ Aydın ve Taşkın da "Türkiye'nin doğusunda, Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelerde 1973 seçimleri ile başlayan Türkiye partileri dışındaki adaylara oy verme eğilimin güçlenerek devam ettiğini" savunmaktadır.³⁸² Tüm bu olaylarla birlikte Adalet Partisi'nin merkez sağı domine ettiği dönemin ardından bölünmeler ortaya çıktı. CHP ise bu dönemde özellikle TİP'in de zayıflamasıyla birlikte daha da güçlendi. CHP'nin bu süreçte 12 mart 1971 darbesiyle birlikte geçirdiği dönüşüm CHP kadrolarında ciddi yenilenmeyi beraberinde getirdi. Neftçi'nin deyiimiyle, "12 Mart yeni bir demokrasi lideri doğurdu"³⁸³: Bülent Ecevit...

12 Mart darbesiyle birlikte kurulacak geçiş dönemi hükümetine özellikle İnönü'nün MİT başkanı Fuat Doğu ile dört saati aşan görüşmesinden sonra "işin içinde neler varmış da bilmiyormuşuz"³⁸⁴ sözleriyle de açığa çıktığı gibi başlangıçtaki muhtıra karşıtı konumun aksine muhtırayı desteklemesine neden oldu. CHP'nin içine düştüğü karmaşa ortamını nitelemek üzere Bölükbaşı'nın "Yahu Azrail AP'ye girdi. Cenaze CHP'den çıktı"³⁸⁵ sözü bu bağlamda okunabilir. Ecevit'in İnönü'nün Erim'i destekle kararına öfkesi o kadar büyüktü ki vakit kaybetmeksizin

³⁸⁰ Cumhuriyet Halk Partisi, **CHP XIX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu**, Ankara: Ulusal Basımevi, 1968, s. 60.

³⁸¹ Nicole F. Watts, **Sandıkla Meydan Okumak: Türkiye'de Kürtlerin Siyasi Yolculuğu**, Çev. Bilgesu Sümer, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 58.

³⁸² Suavi Aydın & Yüksel Taşkın, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, s. 287.

³⁸³ Neftçi, s. 254.

³⁸⁴ Cılızoğlu, s. 22.

³⁸⁵ Topuz & Bila, 2011a, s. 429. Simav, Bölükbaşı'nın sözünü "yıldırım AP'nin çatısına düşmüş cenaze CHP'nin evinden çıkmıştı" şeklinde vermektedir. Simav, s. 131.

genel sekreterlikten istifa etti.³⁸⁶ İzleyen kurultayda İnönü'ye bayrak açan Ecevit ve ekibi genel başkanlık mücadelesini kazandı. Ecevit'i iktidara taşıyan "demokratik sol ilkesi" böylelikle hayata geçirilmekteydi.³⁸⁷ 1973 seçimleriyle birlikte CHP'nin MSP ile koalisyon kurduğu yeni bir döneme girildi. CHP'de adaylık sürecini ilgilendiren gelişmeler de söz konusuydu. Siyasal alanda meydana gelen gelişmeler parti alanında gerçekleştirilen mücadelelere de yansiyordu.

1969, 1973 ve 1977 seçimlerinde CHP'de aday gösterilenlerin Resmi Gazete'de yer alan bilgileri büyük ölçüde yalnızca mesleki nitelikte olduğu için bu seçim dönemleriyle ilgili parti içi veya parti dışı pozisyonlara dair hem geçmişle hem de bugünle ne ölçüde benzerlik ve farklılıklar olduğuna dair yorum yapma olanağından yoksunuz. 1973 seçimleri öncesinde 1783 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle ön seçim ve aday yoklaması isimlerinden kaynaklanan karmaşayı ortadan kaldırabilmek amacıyla "ön seçim" ibaresi kanun metinlerinden çıkarılarak bundan sonra aday belirleme yöntemi olarak yalnızca "aday yoklaması" ve "merkez yoklaması" yöntemlerine kanun metninde yer verildi. 1973 seçimlerinde Deniz Baykal'ın Antalya'da ön seçime girmesine dair Çevikçe'nin anlattıkları yerel örgütler aracılığıyla seçilmenin parti genel merkezi yöneticileri karşısında nasıl bir görelî özerklik sağladığı ve gelecekteki parti içi mücadelelerde rakipler karşısında nasıl bir avantaj sağlayacağını göstermesi bakımından anlamlıdır:

"Ön seçime katılacaklardan biri de, Ecevit'in isteğiyle üniversitedeki görevinden istifa edip Antalya aday adayı olan DENİZ Baykal idi... Baykal Ecevit'in tüm ısrarlarına karşın kontenjan milletvekili adaylığını kabul etmiyor ve Antalya'da ön seçime katılmak istiyordu. Birçok deneyimli politikacı varken, basında, Baykal'ın katır sırtında, Toroslar'ın dağ köylerinde yaptığı parti çalışmaları yer alıyordu. ... Çoğu deneyimli CHP'lilere göre, Ecevit'in tüm ısrarlarına ve Ankara'da seçim öncesi çalışmalarda yakın katkısına çok gereksinim duyulan bir dönemde BAYKAL'ın ille de ön seçime girme, politikayı tabandan başlatma inadı, ilerdeki Ecevit-Baykal çatışmasının ilk tohumlarının atılmasına neden olmuştur."³⁸⁸

³⁸⁶ Zürcher, s. 374. Zürcher, 1967'de askeri cuntanın yönetime el koyduktan sonra iktidarı devralmasının Yunanistan'a verdiği zararı gördüğü için, ordu bizzat iktidarı devralmak istemediğini iddia eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ibid, ss. 375-377.

³⁸⁷ Hristidis & Ergüz, s. 590.

³⁸⁸ Çevikçe, ss. 117-8. Yazar aynı zamanda 1973 seçimlerinde Baykal'ın milletvekili seçilmesinin ertesinde "(Turan) Güneş Baykal'a ön seçim başarısından döndüğünde Halk Gazetesi bürosunda, sitemli bir dille "Oooooo..... Antalya eyaletinin Şehzadesi hoş geldin (!)" diye takıldığında Baykal yüzü al, biraz da kızgın bir şekilde yapma hocam" dediğini aktarmaktadır. Ibid. s. 118 Topuz ise

Ancak daha önce meclis tutanakları ve komisyon raporlarına dayanarak daha önce de belirtildiği gibi kanunun uygulanmasından ve teknik, altyapısal nedenlerden dolayı milletvekili adaylarının belirlenmesinde özellikle bu seçim dönemlerinde ciddi sorunların yaşandığı görülmektedir. 1978 yılında “CHP Üye Kayıtlarının Merkezde Toplanma Projesi”nin hayata geçirilmesine giden süreçte dönemin genel sekreter yardımcısı Tarhan Erdem’in tespitlerine yer vermek günümüzde aday seçimlerine katılan kişilerin karşı karşıya kaldığı “olasıların uzamı”nın geçmişte nasıl bir farklılık sergilediğini ortaya koyması bakımından elzemdir. Özellikle 1969 seçimleri sonrası; üye defter ve listelerinde, delege seçimlerinde ve kongrelerde yolsuzluk yapılması ve 1973 seçimlerinden sonra artarak sınır tanımaz bir düzeye gelmesiyle, CHP genel başkanını bir şeyler yapma gereği duymuştur.³⁸⁹ Erdem’in üye yazımları ve kongre ve adaylık süreçlerine yönelik tespitleri durumun vehametini ortaya koymaktadır:

“Milletvekili adaylarını mahalle ve köy delegelerinin seçmesi (ön seçim, yoklama) kuralının SPK’ya girmesi ile parti liderlerinin ve aydınlarımızın ön seçimi demokrasinin bir göstergesi sayması, partilerde üyeler üzerinde yapılan hilelerin artmasına sebep olmuştur. Milletvekili ön seçiminde sonuç almak üyeleri “**etkilemek**” yerine, üyeleri “**belirlenmek**” yoluna gidilmiş, bunun için ilçe teşkilatının başında olmak yararlı görülmüş, ilçenin başına geçmek ve ön seçimde istenen adaylara istenen oyun çıkarılması için üye defterlerini “**gerektiği gibi**” değiştirmek veya delege seçmen listelerine ilaveler yapmak, veya üye defterlerinde yazılı olanları yazmamak normal hale gelmiştir. Sonuçta işler o derece yozlaşmıştır ki; büyük bir ilçemizde son on yıl içinde yıllarca **ilçe başkanlığı yapmış olan**, ülkede de tanınan bir kişinin “... **üye olmadığı anlaşıldığından... delege seçmen listesine yazılmadığı**” yolunda bir yazı, ilçe başkanı tarafından **imzalanarak** muterize ve il başkanlığına gönderilebilmiştir.”³⁹⁰

Baykal’ın uzmanlık alanı olan akademik kariyer yaptığı için ortanın solu politikasına bilimsel katkı verdiğini, teorik çalışmalar yaptığını, raporlar hazırladığını vurgulamaktadır. Ancak yazar, Baykal’ın bununla yetinmediğini, ilerleyen süreçte örgütten sorumlu genel sekreter yardımcılığı pozisyonunu istemesini de ayrıca not etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Topuz & Bila, 2011b, s. 152. Baykal’ın bu süreçte sahip olduğu kültürel sermaye ek olarak politik sermaye arayışında olduğu ve hem sermaye miktarını hem de bunun kompozisyonunu genişletmeye çabaladığını belirtmek yanlış olmaz.

³⁸⁹ Tarhan Erdem & Necdet Uygurer (1994), **CHP Üye Kayıtlarının Merkezde Toplanma Projesi – 1978**, İstanbul: Ünal Ofset, s. 10.

³⁹⁰ Ibid, s. 9. Vurgular orijinal metinden. Erdem’in tespitlerinin benzeri Bosuter tarafından da yapılmaktadır: “Üye kaydı parti görevi olmaktan çok yönetim kurullarını kuvvetlendirme aracı olarak görülmüş, aday olmak veya bir aday desteklemek isteyen yöneticiler, üye kaydederlerken adaylarını veya adaylıklarını destekleyecek şahıslar ve bölgeler üzerinde durmuşlar; bazan nüfusu kalabalık

Erdem'in bu tespitleri aday belirleme yöntemi ile seçim sonuçları arasında kurulması gereken bağlantıya dair oldukça önemli bir konuyu aydınlatmaktadır. Erdem'in belirttiği aksaklıkların en yoğun yaşandığı dönemde, 1977 seçimlerinde %41'lik oy oranıyla birlikte CHP tarihinin en yüksek oy oranına ulaşmıştır. Bu oy oranının hemen ertesinde Projenin hayata geçirilmesi adayların niteliğinin seçmenler nezdindeki ağırlığının belirgin olmadığına işaret etmektedir. Yöntemin etkisinin veya adayların niteliğinin seçim sonuçlarına etkisinin sınırlı olduğuna dair bir başka örnek olarak 1999 seçimlerine de bakılabilir. 1999 yılı Erdem'in bahsettiğinin aksine üyelik kayıtlarının genel merkezde toplanması ve YSK'nın da sürece daha etkin bir konumda dahil olmasıyla birlikte aday yoklamalarının daha "sağlıklı" bir ortamda yapıldığı bir seçim dönemi oldu. CHP, tüzüğü gereği oy oranının %10'un altında olduğu iller haricinde 51 seçim çevresinde adaylarını partili delegelerin katıldığı aday yoklaması yöntemiyle belirledi. Ancak 1999 seçimlerinde CHP baraj altı kalması nedeniyle mecliste temsil edilemedi. Görüldüğü üzere aday belirleme yönteminin seçim sonuçlarına etkisi ve ön seçimlerin parti oylarını arttıracığı beklentisi örtüşmemektedir. 2015 yılında milletvekili adaylarını tüm Türkiye çapında yaptığı ön seçimlerle belirleyen CHP'de yine oy artışı gerçekleşmedi.

Erdem'in parti işleyişinde karşılaşılan aksaklıklara dair yukarıdaki tespitlerine ilave edilmesi gereken bir başka nokta da dönemin ağır toplarından genel sekreter yardımcısı Ali Topuz'un bu konuya dair neredeyse tek bir cümle söylemediği ve Erdem'in anlattığının tam aksine bir manzara çizmesidir: "CHP 1970'li yılların başlarından beri, parti içi demokrasiyi geliştirerek güçlü bir örgüt yapısına kavuşmuştu. Üye yazımından başlayarak, delege seçimlerinde ve kongrelerde parti içi demokrasi işlerlik kazanmıştı. Parti adayları ön seçimle belirlenirdi. Bunların doğal sonucu olarak, CHP'de bir liderler hiyerarşisi oluşturulmuş ve ortak akla dayanan bir yönetim anlayışı geliştirilmişti."³⁹¹ Birbiriyle asla bağdaşmayan bu iki tespit alan içerisinde işgal edilen konuma dayalı bakış olduğunu düşünmek akla

---

merkez ilçelerinde taraftarlarını üye kaydetmeye çalışmışlar, bazan da merkezdeki taraftarlarını yıpratmak amacıyla, kayıt defterlerini merkez ilçelere kapatarak uzak köylerden üye kaydetmeyi tercih etmişlerdir. Yahut sahip oldukları ekseriyeti kaybetmek endişesiyle üye kaydına hiç yanaşmamakta fayda görmüşlerdir." Kudret Bosuter, **Türk Siyasi Partiler Sisteminde Parti İçi Demokrasi**, Ankara: Ulusal Basımevi, 1969, s. 100.

³⁹¹ Ali Topuz & Hikmet Bila, **Ali Topuz Anlatıyor -2: Düzeni Değiştirmek**, İstanbul: Doğan Kitap, 2011b, s. 475.

yatkın gözükmektedir. Örgütlerden sorumlu genel başkan yardımcılığı yapan Topuz'un kendi aleyhine olacak bu durumu kabulü zor görünmektedir.

Sonuçta 1969-1980 arası dönemde devletin aday belirleme süreçlerine yasal düzenlemeleri hayata geçirerek dahil olduğu görülmektedir. Ancak teknik, bürokratik, altyapısal nedenlerle her ne kadar aday seçimlerinin YSK'nın kontrolünde, ülke çapında aynı gün yapılacağı ve parti sicilinin oluşturması ön görülse de daha önce de tutanaklar vasıtasıyla sürecin aktörlerinin görüşlerine yer vererek ortaya konulduğu gibi istenen sonuçların alınmasına yönelik hedefler gerçekleştirilemedi. Erdem'in yukarıda anlattıkları yürürlükte olan kanun hükümleri ve bahsi geçen yetersizlikler dolayısıyla siyasal "alanın" kurumsal yapısının henüz istenen seviyeye erişememiş olması ndan kaynaklı faillerin manevra kabiliyetlerini alabildiğine geniş tutabilmelerine yol açtı. Günümüzde ise bu "olasıların uzamı" siyasal alanın kurumsallaşmasını büyük ölçüde tamamlaması nedeniyle faillere oldukça katı yapısal kısıtlar getirmekte ve aday seçimlerinde farklı stratejilerin geliştirilmesine neden olmaktadır.

1961-1980 arası dönemde her ne kadar 1969 ve 1977 seçimlerinde parti adayları hakkında net bilgilere sahip olunmasa da hem önceki dönemlerle hem de bugünkü aday belirleme süreçlerinde büyük ölçüde benzerlik sergiler. Denilebilir ki partinin MYK-PM üyeleri, Milletvekilleri, İl-İlçe başkanları, İl-İlçe yönetim kurulu üyeleri ve kamu görevlileri potansiyel aday havuzunun en geniş kesimlerini oluşturmaktadırlar. Bu dönemde milletvekili adaylarının partili delegeler aracılığıyla belirlenmesi ve merkez kontenjanlarının %5-10 civarında yasal olarak düzenlenmesine rağmen yöntem hem 1946-60 arası döneme hem de günümüzdekine benzer bir etkiye sahiptir. Tek bir yöntemin zorunlu olması aday ve milletvekili kompozisyonlarında bir değişiklik yaratmamaktadır.

Ancak parti alanının işleyişine dışsal bir müdahale olarak gerçekleşen 12 Eylül darbesiyle birlikte aday listelerinin başat aktörleri olumsal denilebilecek bir durumun varlığı dolayısıyla siyaseten yasaklı hale getirildi. Bu dönemdeki olaylara yakından bakmak parti alanının işleyişine dair dışsal müdahalelerin etkilerini ortaya koyabileceği için aday belirleme süreçlerini anlamaya katkı sağlayabilir.

2.4.5. Militanlık Sermayesinin Negatif Sembolik Sermayeye Dönüşmesi: 12 Eylül 1980 ve 1983 Arası Dönem

Tek parti döneminde milletvekili adaylarının belirlenmesinde CHP’de parti alanının aygıtlaşma eğilimi gösterdiği ve eyleyicilerin adaylık mücadelesinde etkili olma kapasitesinin parti alanının hakim konumunda bulunan kişilerce önlendiği önceki bölümlerde ortaya konuldu. Çok partili hayata geçişle birlikte 1946 ve 1980 arası dönemde yine daha önce belirtildiği gibi parti alanı özerkliğini kazanmaya başladı. Bu dönemde milletvekili adaylığı havuzunu nadiren aday gösterilen birtakım istisnalar hariç olmak üzere büyük ölçüde MYK-PM üyeleri, dönemin veya daha önceki dönemlerde seçilmiş milletvekilleri, il ve ilçe başkanları ile il ve ilçe yöneticileri oluşturdu. Ancak parti alanının işleyişine dışsal sayılabilecek bir müdahale sonucunda bu pozisyonları işgal eden kişilerin konumlarından kaynaklı olarak sahip oldukları avantajlar bu kez tersine dönerek kendilerinin aleyhine bir dezavantaj haline geldi. Başka bir deyişle milletvekili adaylığı mücadelesinde en sık görülen/yararlanılan tür olan militanlık sermayesi, darbeyle birlikte siyasal alanın hakim konumuna yerleşen ve yeni düzenlemeleri hayata geçiren Milli Güvenlik Konseyi’nin gözünde negatif bir sembolik sermaye niteliği kazandı. Yürürlüğe konulan anayasal ve yasal düzenlemelerle darbe öncesinde seçilmiş makamları işgal eden ve partilerin genel merkez ve yerel örgütlerinde aktif yönetici olan kişilere siyasi yasaklar getirildi.

Darbeden önceki güne 11 Eylül 1980 tarihine kadar partilerin genel başkan, genel başkan yardımcıları veya vekilleri, genel sekreteri ve yardımcıları, MYK üyeleri ve benzeri organların üyelerine 1982 anayasasının geçici 4. Maddesine dayanarak 10 yıl boyunca siyasi yasak getirildi. Bu kişilerin parti kurmaları, siyasi partilere üye olmaları, bağlantı kurmaları ve genel-yerel seçimlerde aday olmaları yasaklandı. Yine 11 Eylül 1980 tarihine kadar milletvekili ve senatör olarak görev yapanlara ise getirilen siyaset yasağının süresi 5 yıldır. Partilerin yerel kademelerinde yönetici olarak görev yapan kişiler için de 5 yıllık siyasi yasak yürürlüğe konuldu.

Görüldüğü üzere parti alanının egemen konumundaki aktörlerinin siyaseten yasaklı konuma getirilmeleri ve siyasi partilerin tamamının kapatılmaları ile birlikte tek partili dönem haricinde milletvekili adaylığının en büyük kesimini oluşturan kişiler saf dışı edildi. Ancak bu yöneticilerin yasaklı olması onların siyaseti tamamen

bıraktığı ve bu pozisyonlara seçilecek kişilerin kimler olacağına müdahale edemeyecekleri anlamına gelmemelidir. Vurgulanması gereken nokta siyasi yasaklı hale gelen kişilerin 1987 yılında yasaklar referandumla kaldırılıncaya kadar tekelci pozisyonlarını kaybetmeleri ve siyasal alana olağan dönemlerde girmesi oldukça zor olan yeni aktörlerin sürece dahil olmalarıydı. MGK'nın seçime girecek partileri ve bu partilerin kurucularını, gösterilen adayları veto yetkisiyle dizayn ettiği siyasal alan daha önce görülmedik bir dönüşüm geçirmekteydi.

Eyal ve diğerlerinin de belirttiği gibi:

“ habitus ve kurumsal pozisyonlar arasında diyalektik bir etkileşim vardır: yeni pozisyonlar bu pozisyonları işgal edenleri değiştirebilir ancak bu pozisyonları yeni işgal edenler bir kurumun nasıl işlemesi gerektiğini yorumlamak konusunda habituslarına güvenirlir. Toplumsal uzamın nesnel karakteristikleri değiştiğinde, bir sermaye türünün değeri azalabilir, diğer bir türün ise artabilir ve yeni bir pozisyona veya mevcut pozisyonun muhafazası için aday devşirme kriterleri değişebilir. Bu tarz bir baskıyla karşılaştığında geçmiş pozisyonlarında kalmayı deneyen bireyler – kaybettiklerine benzer şekilde aynı güç, prestij ve ayrıcalıklarıyla pozisyonlarını korumak, yeni bir pozisyon elde etmek isteyen- ikili bir strateji izlerler. Bu stratejilerden biri yeni meydan okumalara uyum sağlamaktır. Bireyler değerini kaybeden stoklardan kurtulmak ve yeni değer kazanan diğer sermayeleri elde etmek için portföylerini yeniden düzenlerler. İkincisi ise insanlar oyunun yeni kurallarını öğrenmeyi denerler ve yeni örgütlenmelerdeki yeni pozisyonlara yerleşebilmek amacıyla habituslarını ayarlarlar.”³⁹²

Bourdieu'nün de belirttiği gibi “ ... bir güzergahtan diğerine geçiş, çoğu zaman toplu -savaşlar, buhranlar ve vs.- veya bireysel - karşılaşmalar, bağlantılar, himayeler vs.- tesadüfler (mutlu ya da talihsiz) olarak adlandırılan olaylara bağlı”ydı.³⁹³ 12 Eylül darbesinin farklı partilerde milletvekili adaylığı için yaptığı tam olarak buydu. Güzergah etkisini tersi yöne çevirmek. Olağan dönemlerde siyasal alanının işleyişine dışsal olan bu müdahale pek çok yeni aktörün de sürece dahil olmasını, her ne kadar büyük ölçüde yasaklı aktörlerin sürece dahil olmasını tam olarak engelleyemese de beraberinde getirdi.

Mantıksal olarak, kriz dönemlerinde politik olmayan sermayelerin artan varlığı artan korelasyon olduğunu ileri süren Dorronsoro ve Massicard'ın da belirttiği gibi,

³⁹² Gil Eyal et al, p. 8.

³⁹³ Bourdieu, 2015b, s. 171.

siyasal alan önemli bir açılma sürecine tabi olmuştur. Siyasal alanda kaynaklara yatırımın kolaylaşması, partiler için dahi giriş biletlerinin düşük tutulması ve politik olmayan tutumların değer kazanması³⁹⁴ söz konusu olabilirdi. Nitekim, Açıkel'in de tespit ettiği gibi 12 Eylül öncesi etkin olan siyasi kadroların tamamen yasaklanmasının bir sonucu olarak yeni partiler yeni kadrolarla siyasete devam etmek durumunda kaldılar.³⁹⁵ Açıkel bu süreci, darbelerin genel olarak *siyasal elitlerin sirkülasyonu, restorasyonu ve tasfiyesi açısından* önemli eğilimlerin ortaya çıkarılmasına olanak sağlayabileceği bağlamında değerlendirmektedir.³⁹⁶ Darbe süreci sonrası yaşanan gelişmeler Açıkel'i haklı çıkarmaktadır.

12 Eylül darbesiyle kapatılan partilerden biri de CHP'dir. 1992'de yeniden açılışının ardından gerçekleştirilen CHP'nin 27. Olağan Kurultay Parti Meclisi raporu, 12 Eylülcü asker ve sivil yöneticilerin CHP'yi kapatma konusunda bir hayli korku ve tereddüt geçirdiklerini ancak eski genel başkanın CHP genel başkanlığı görevinden istifa etmesi planlanan senaryolara daha rahat uygulama alanı sağladığını öne sürmektedir.³⁹⁷

Schüler'in de belirttiği gibi 1983 seçimlerinde CHP'nin ayak izleri üzerinde yürümeye çalışan iki parti bulunmaktaydı. SODEP kurucuları, adıyla, CHP taraftarlarına kendi partilerinde toplanmaları için gerekli mesajı verecek Erdal İnönü gibi bir şahsiyeti kazanmışlardı. Her iki parti de programlarında 6 oku kullanmaktaydı.³⁹⁸ Bu dönemde kurumsal siyasete atılan ve ilerleyen dönemlerde Baykal hizbinin etkin bir üyesi haline gelen Özyürek'in tespitleri de bu öneriyi doğrulamaktadır. Yazara göre Baykal, 12 Eylül döneminde de etkindir ve partileşme sürecinde Konsey tarafından Zincirbozan'a sürülmesine rağmen, SODEP'in oluşumunda önemli rol oynamıştır.³⁹⁹ MGK'nın veto mekanizması ile İnönü'yü de tasfiye etmesi parti kurmanın zorluğu konusunda yaşananları net bir biçimde ortaya koyar.

³⁹⁴ Gilles Dorronsoro & Elise Massicard, "Being a Member of Parliament in Contemporary Turkey", **European Journal of Turkish Studies**, Thematic Issue, 2005, no: 3, p. 11.

³⁹⁵ Fethi Açıkel (2008), **21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Elitlerin Toplumsal Profilleri: Demokrasi ve Yönetişim Sorunları Açısından Toplumsal Seçkinler**, TÜBİTAK Kariyer Projesi, Ankara, s. 58.

³⁹⁶ Ibid. (vurgular orijinal metinden)

³⁹⁷ CHP, **27. Olağan Kurultay Parti Meclisi Çalışma Raporu**, Ankara: 9-10 Eylül 1995, Basım Yeri Belirtilmemiş, s. 11. Raporda Bülent Ecevit yerine CHP eski genel başkanı denmesi dikkat çekicidir.

³⁹⁸ Schüler, s. 22.

³⁹⁹ Mustafa Özyürek, **Tahta Bavulla Çıktım Yola: "Siyasette Kırk Yılın Anıları"**, İstanbul: Doğan Kitap, 2014, s. 154.

İnönü'nün anıları da veto sürecinde ve darbe öncesine kadar aktif görevde olan bazı yöneticilerin veto süreciyle saf dışı edilmesini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. İnönü, bu dönemde aktif görevde olan il ve ilçe başkanları ile belediye başkanlarının SODEP kurucusu olmak üzere yaptıkları toplantıda yaşadıkları şaşkınlığa yer verir: "Radyoyu açtık ve MGK'nın 79 numaralı bildirisini Kartay'ın deyişimiyle odaya bomba gibi düştü. MGK'nın kararına göre... 11 Eylül 1980'deki il ve ilçe başkanları ile 12 Eylül'den sonra görevden alınan belediye başkanlarının yeni kurulan partilerde kurucu ya da yönetici olmaları yasaklanıyordu...Bu görüş alışverişinden sonra orada bulunan eski il ya da belediye başkanı dört arkadaşımız Erol Köse, Ünal Ozan, Halil Akyüz, Zihni Kutlar ve ertesi gün Ankara'ya gelerek onlara katılan Cemal Seymen kuruculuktan çekildiklerini açıkladılar."⁴⁰⁰ Yine, SODEP üst yönetiminin önerdiği ve bu kez aralarında Atatürk'ün yaverinin de bulunduğu 8 yeni isim de ancak MGK tarafından 24 Ağustos 1983 tarihinde veto edildi. Böylece MGK'nın demokrasi kurallarını katleden "vetoları" sonucu, SODEP'in "Kurucu Üye" sayısı resmen 28 kişi ile sınırlı bırakılmıştı. Oysa kuruluşu tamamlayıp seçimlere girebilmek için, yasal olarak onaylanmış 30 kurucu gerekmektedir.⁴⁰¹ 6 Haziran'da yasal olarak kurulan Sosyal Demokrasi Partisi'nin kurucularının beş kez veto edilmesinin yanında seçim dışı bırakılmak suretiyle parti de veto edildi. Kartay'a göre, 92 kurucu hiçbir yasal neden olmadan en doğal demokratik haklarını kullanmaktan men edildiler.⁴⁰² Sonuç olarak SODEP seçimlere sokulmadı ve Halkçı Parti CHP oylarını temsil ettiği iddiasıyla seçimlere katıldı.

SODEP ve HP'nin kuruluş aşamalarında yaşananlar dönemin siyasal aktörlerinin alanın yeni durumuna uygun beklentiler oluşturmalarını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Ayata'nın da belirttiği gibi darbe sonrasında yeni kurulan partiler yeni kaynaklar, yeni güçler, yeni ilişkili ağları ve yeni sadakat ilişkileri, hatta aktif siyasetin dışında kalmak için yeni bir imkan demektir.⁴⁰³ İnönü'nün anılarına benzer bir biçimde Halkçı Parti'nin kurucularından Turhan Temuçin'in ve CHP'ye kayyum olarak atanan sonrasında HP başkanı olan Cezmi Kartay'ın anılarına başvurmak Bourdieücü perpektiften nesnel olasılıklarla öznel beklentiler arasındaki diyalektiğin anlaşılması bakımından gereklidir.

⁴⁰⁰ Erdal İnönü, **Anılar ve Düşünceler Cilt 3**, 3. Basım, İstanbul: Yorum Kitapları, 1998, s. 311.

⁴⁰¹ Algan Hacaloğlu, **Siyasette Tutkuyla Yaşanan Yıllar: Gözlem, Değerlendirme ve Anılar**, İstanbul: Cinius Yayınları, 2018, s. 28.

⁴⁰² Cezmi Kartay, **11 Eylül'den Günümüze Siyasal Anılar ve Sosyal Demokrasinin Öyküsü**, Ankara: Sanem Matbaacılık, 1997, s. 215.

⁴⁰³ Ayata, 1992, ss. 281-2.

Erol Tuncer, Hüdai Oral, Recai Kocaman, İsmail Hakkı Birler gibi eski yöneticilerin, eski meclis başkanvekili ve grup başkanvekillerinden siyasi yasaklı olmayan 9 kişiye (o dönemde dokuzlar hareketi olarak biliniyordu) bir parti kururma hazırlıkları içinde oldukları fakat başarısızlıkla sonuçlandığını belirten Temuçin, Baykal'ın da Calp ile görüşme istediğini ancak kendileri tarafından bu girişimin engellendiğini dile getirmektedir.⁴⁰⁴ Parti kurma işini tek başlarına kendilerinin sürdürdüğünü belirten Temuçin, SODEP'in kuruluşunun kendi partilerine girmeye niyetlenen bazı kişileri caydırdığını, örneğin hemen ilk günlerden beri aramızdan hiç ayrılmayan ve Ankara il örgütünde değerlendirmeyi düşündükleri eski CHP Senatörlerinden İbrahim Öztürk'ün SODEP'le birlikte yıldırım hızıyla ortalıklardan kaybolduğunu belirtir.⁴⁰⁵ Parti kurma arayışında olan isimlerden Birler ise SODEP'in seçime giremeyeceğinin belli olmasıyla, o güne değin dolup taşan parti binasının birden ıssızlığa büründüğünü dile getirir.⁴⁰⁶ Halkçı Parti'nin genel başkanı Kartay ise, yeni bir partinin kurulması için kendisiyle görüşmek isteyen bir grubu temsilen eski Bilecik senatörü Mehmet Ergül ile konuşmalarına yer verir. Ergül, kendilerinin 150'ye yakın eski parlamenter olarak yeni bir parti kurma girişimlerinden, yasaklı olmadıkları için bu girişime öncü olmayı görev saydıklarından ve Kartay'ı da parti kurucusu olarak aralarında görmek istediklerinden bahseder.⁴⁰⁷ Kartay'ın, "bu girişimde katılmadığım bir değerlendirme gördüğümü, 12 Eylül öncesi parlamento dışında kalanların bir başka deyişle seçilememiş olanların, şimdi seçilenlere öncelik arayışında olmaları bu geçiş döneminde yasaklı olanlara bir haksızlık olmaz mı?"⁴⁰⁸ şeklinde cevap vermesi siyasal alanın yeni manzarası içerisinde konum kapmaya dönük hangi stratejilerin izlendiğini ve bunların nasıl meşru gösterilmeye çabalandığını, eyleycilerin habituslarının alanın gereklerine nasıl uyarlanmaya çalışıldığını ortaya koyması bakımından anlamlıdır.

Sonuç olarak SODEP'in veto edilmesiyle CHP'yi temsilen yalnızca HP seçimlere katılabildi. 1983 seçimleri sonucunda Anavatan Partisi %45,1 oy oranı ile

⁴⁰⁴Turhan Temuçin, **Parti mi, Marti mi?**, 2. Baskı, Ankara: Kaynak Yayınları, 1985, ss. 43, 96.

⁴⁰⁵ Ibid, ss. 99-100.

⁴⁰⁶ Hristidis & Ergüz, s. 794. Birler, o dönemde CHP ve partililerin tam bir dağınkılık içerisinde olduğunu, bir yandan mevcudu koruyabilme adına derlenip toparlanmak için mücadele edenler diğer yanda ise eski tarihli istifa belgesi alıp Danışma Meclisi'ne aday olabilmek için kayyumların kapısında yatanlardan bahsetmektedir. Ibid, s. 793

⁴⁰⁷ Cezmi Kartay, **11 Eylül'den Günümüze Siyasal Anılar ve Sosyal Demokrasinin Öyküsü**, Ankara: Sanem Matbaacılık, 1997, s. 109.

⁴⁰⁸ Ibid.

211; HP, %30,5 oy oranı ile 117; Milliyetçi Demokrasi Partisi ise %23 oyla 71 milletvekilliği kazandı. Birler'in deyimiyle "HP, hem iltimastan, hem iltibastan (CHP'ye benzemekten) yararlandı." ⁴⁰⁹ Turan, 1983 seçimleriyle birlikte iki başlı bir yapının varlığına dikkat çeker. Bir yanda parlamentoda temsil edilmesine rağmen halk desteğine sahip olmayan HP, diğer yanda ise parlamentoda temsil edilmeyen fakat seçimsel desteğe sahip SODEP. İki başlı bu yapı, 1985'in sonlarında iki partinin de birleşmesine dair bir durum sergiledi. ⁴¹⁰ DSP'nin varlığında üçlü bir yapı sergileyen merkez sol oyların toparlanacağı adresler böylelikle SHP ve DSP olmak üzere iki noktada birleşmekteydi.

Siyasi yasaklar nedeniyle alana dahil olan yeni aktörler ilerleyen dönemlerde önemli pozisyonlar elde ettiler. Bu duruma bazı örnekler verilebilir. Tunceli'den Danışma Meclisi üyesi seçilen Kamer Genç, SODEP Kırklareli il başkanı olan ve sonrasında Kırklareli belediye başkanı seçilen Kadir Gökçe, Halkçı Partiden siyasete atılan ve sonrasında genel başkanlığa kadar yükselen Aydın Güven Gürkan gibi. Bu sayıları arttırmak mümkün. Ancak yeni aktörlerin sürece dahil olması eskilerinin yerlerini tamamen alması ya da tekrar seçilmeleri ve etkili oldukları anlamına gelmemelidir. 1983 yılında Halkçı Parti'den aday olanlardan yalnızca 21'i, 1987'de birleşme sonrası SHP'de partinin milletvekili aday listesinde yer almıştır. Bu sayı, sonraki seçim dönemlerinde tekrar aday gösterilen kişilerin sayısının 120-200 arasında olduğu göz önünde bulundurulduğunda oldukça düşüktür. 1983 yılında aday gösterilen ve milletvekili seçilen bu kişilerin, 1987 yılında yapılan referandumla siyasi yasakların kaldırılmasıyla birlikte yerlerini o dönemde yasaklı konumda bulunan 1980 öncesi aktörlere bıraktığı söylenebilir. Çarkoğlu vd'nin referandum sonuçlarına atfen "Türk parti sisteminde 1980 öncesi oluşumlar askeri rejim döneminin aksi yönde tüm yasal ve kurumsal düzenlemelerine rağmen daha parçalanmış olarak yeniden şekil bulmuşlardır"⁴¹¹. Şeklindeki tespitleri gerçeği oldukça iyi bir noktada yakalamaktadır. Böylelikle 12 Eylül ile birlikte politik sermayenin negatif bir sembolik sermayeye dönüştüğü süreç siyasal alanın özgül işleyişini tekrar kazanmasıyla eskiye dönüşle birlikte anlamını yitirdi ve politik

⁴⁰⁹ Hristidis & Ergüz, s. 826.

⁴¹⁰ İlter Turan, "Old Soldiers Never Die: The Republican People's Party of Turkey", **South European Society & Politics**, 2006, vol: 11, no:3-4, pp. 559-578.

⁴¹¹ Çarkoğlu, Ali-Erdem, Tahran & Kabasakal, Mehmet (2000). "Türkiye'de Yeni Bir Parti Sistemine Doğru: Siyasi Partiler Kanunu Parti Örgütleri ve Parti İçi Demokrasiden Beklentiler", **Siyasi Partilerde Reform**, Ali Çarkoğlu (ed.), İstanbul: TESEV, ss. 29-111, s. 39.

sermaye sembolik sermayenin yaratılmasında tek başına olmasa da en önemli türü oluşturmaya devam etti.

2.4.6. 1983 Sonrası Serbesti Dönemi: Aday Belirleme Yöntemlerinin Partilere Bırakılması

Daha önce yasal düzenlemeler bölümünde vurgulandığı gibi SPK'nın ilk halinde ön seçimler temel aday belirleme yöntemi olarak belirlendi. Ancak süre sıkıntısı ve teknik nedenlerle 1983 seçimlerinde kanunun bu hükmünün geçici bir maddeyle askıya alınmasıyla ön seçimlerin uygulanması bir sonraki seçim dönemine bırakıldı. 1986'da ise ANAP hükümetinin getirdiği değişiklikle milletvekili adaylarının belirlenmesinde ön seçimler zorunlu olmaktan çıkarıldı. Böylelikle adayların belirlenmesi, partilerin kendi belirleyeceği yöntemlere bırakıldı.

Bu dönemde Halkçı Parti ve Sosyal Demokrasi Partisi 1985 yılında aldıkları kararla tek parti çatısı altında birleşerek SHP adını aldı. Yasaklı bir lider konumunda olan CHP'nin eski genel sekreter yardımcısı Erol Tuncer'in CHP'nin yeniden açılması sürecinde (1992) kurultay delegelerinin siyasal statülerine yönelik verdiği oranlar eski CHP kadrolarının ve yasaklı olmayanların siyasete devam ettikleri partinin SHP olduğuna işaret etmektedir. Tuncer'in belirttiğine göre, 1979'daki son kurultaya katılan delegelerin sayısı 1337'ydi ve bunların %78'i SHP'de, %6'sı ise DSP'de siyaset yapmaktaydı. ANAP ve DYP'de siyaset yapanların oranı %5 iken hiçbir partiye kayıtlı olmayanların oranı %11'di.⁴¹² SODEP ve SHP'nin CHP tarihi içerisine hapsedilmemesi gereken, kendi iç dinamikleri ve özgünlükleri olan deneyimler olduğunu⁴¹³ iddia eden Kömürcü, aynı zamanda Tuncer'in tespitlerine benzer şekilde SODEP ve SHP'nin büyük ölçüde eski CHP kadrolarına dayandığını tespit etmektedir.⁴¹⁴

Sevinç'in belirttiğine göre, Baykal'ın 1980 öncesinde Ecevit'e karşı harekete geçtiği dönemde CHP'de azımsanmayacak bir il başkanları gücü oluşmuştu. CHP

⁴¹² Erol Tuncer, *CHP'nin Yeniden Açılış Öyküsü: 21 Mart – 9 Eylül 1992*, Ankara: TESAV Yayınları, 2013, s. 74.

⁴¹³ Derya Kömürcü, *Türkiye'de Sosyal Demokrasi Arayışı: SODEP ve SHP Deneyimleri*, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2011, s. 450.

⁴¹⁴ Ibid. s. 451.

içinde ilk Baykalcılar olarak bilinen bu isimler, 1987 seçimlerinde milletvekili olarak SHP içinde aktif politikaya döndü.⁴¹⁵ Baykal döneminin en etkin ismi olarak da bilinen Çevikçe de bu tespiti tamamlarcasına 1976'da gerçekleşen kurultayı Baykalcılık hareketinin doğuşu için örnek olarak göstermektedir.⁴¹⁶ Nitekim 1987'de Baykal siyasi yasakların kaldırılmasıyla birlikte SHP'den Antalya milletvekili seçildi.

1987 seçimlerinde milletvekili adayları büyük çoğunlukla ön seçimle belirlendi. Ancak yine belirtmek gerekir ki bu dönemde seçilen aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişiler yine bir yeniden üretim sürecinin sonunda çalışma boyunca bahsedilen pozisyonları işgal eden kişilerdi. MYK-PM üyeleri, milletvekilleri, il-ilçe başkanları ve partinin yerel düzeydeki yöneticileri yine potansiyel aday havuzunun oluşturmaktaydı ve milletvekili seçilenlerin tamamına yakını yine bu gruba mensuptu. 1987 seçimlerinde genel merkez yöneticilerinin kanunun kendilerine tanıdığı yetkiye dayanarak aday belirlemede parti genel merkezine tanınan yetkiyi kendi lehlerine kullanması daha önceki bölümlerde bahsedildiği/izleyen bölümlerde de bahsedileceği gibi yine parti içi çekişmelere konu olmaktadır. SHP'nin bir parti yayınında aşağıda yer alan ifadeler, milletvekili adaylığı sürecinde perde arkasında yaşananları açığa çıkarması bakımından anlamlıdır:

“Genel başkan tüm milletvekili adaylarının merkez yoklaması yoluyla belirlenmesini parti meclisinde tartışmaya sunuyor, bu öneri "yeni solun" ve bir kısım arkadaşlarımızın direnmesi ile ve zorlukla geri çevriliyor, sonra da diğer partilere övünerek "biz partimizde ön seçim yapıyoruz" açıklamasında bulunuyordu. Kontenjan adaylarının uzmanlar için kullanılacağı iddiasına karşılık, garantili kontenjan adaylıklarının "genel sekreter, genel sayman, kurucu genel başkan ve grup başkan vekiline" parti hiyerarşisine tahsis edilmesi, kamuyounda demokratik olduğu izlenimini veren partimiz için yakışsız ve tutarsız bir gelişme olmuştur. Burada altının çizilmesi gereken diğer bir husus kontenjan uygulamalarının 1987 ve 1991'de aynı kişiler için kullanılmasıyla gerçekleşen sürekli kontenjan kullanımının partimiz örgütünde yol açtığı rahatsızlıktır.”⁴¹⁷

⁴¹⁵ Sevinç, s. 141.

⁴¹⁶ Çevikçe, s. 170.

⁴¹⁷ Sosyal Demokrat Halkçı Parti, **Tıkanan Parti ve Çıkış Yolu - 20 Ekim 1991 Seçiminin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Dönük Öneriler**, Ankara: Filiz Yayıncılık, 1991, s. 17. Bir parti

Ön seçimlerin ana aday belirleme yöntemi olarak belirlendiği bir seçim döneminde genel merkez yöneticilerinin ön seçim mücadelesine girmekten kendilerini alıkoymaları, seçilebilecek yerlerden kendilerini aday göstermeleri ve hepsinden de öte sürekli milletvekili seçilebilmeleri dolayısıyla genel merkez kadrolarını, yukarıda bahsedilen milletvekili seçilemeyen genel merkez yöneticilerinin yaşadıkları sorunlardan muaf bir biçimde sürekli bir biçimde, işgal etmelerine dayanak oluşturabilmektedir. Siyasal vekalet eylemine dayanarak temsilci sıfatına haiz olma ve aynı zamanda parti hiyerarşisinin üst düzey kademelerini işgal etmelerinden kaynaklı örgütsel sermayeyi, aynı zamanda kanunun kendilerine tanıdığı kontenjan hakkını kullanma ve seçim çevrelerinde uygulanacak aday belirleme yöntemini kararlaştırma yetkisinin getirdiği sembolik sermayeyi ellerinde bulundurma CHP tarihinin her döneminde MYK ve PM üyelerinin milletvekili seçilebilmede siyasal alanın ve aynı zamanda parti alt alanının egemen konumunda olduklarını göstermektedir. Sayarı, 1951-1970 arası dönemde bir bireyin merkezi yönetim organlarına seçilmesinin hem AP hem de CHP özelinde oldukça sınırlı olduğunu ve özellikle de CHP örneğinde, neredeyse PM üyelerinin 3'te ikisi bu pozisyonlara 1951 ve 1970 yılları arasında yeniden seçildiği tespitinde bulunmaktadır. Bu önemli kişiler arasında gruplandırılacaklar Kemal Satır, Nihat Erim, Cahit Zamangil ve İlhami Sancar gibi kişiler, ister aralıklı isterse de sürekli olsun 1940'ların sonlarından 1970'lerin başlarına kadar PM üyesi olarak kaldılar.⁴¹⁸ Sayarı'nın tespitinin 1970'lerden günümüze kadar geçen süreyi de kapsadığı şüpheye yer vermeksizin söylenebilir. Buna karşın Baykal hizbinin önemli isimlerinde Algan Hacaloğlu aksini iddia eder: "Doğal olarak her kurultayda, PM üyeleri arasında değişiklik olurdu. Her zaman yeni kana, yönetimde değişime ihtiyaç vardı. Ancak 33. kurultaydaki değişimi böyle değerlendirmek mümkün değildi. Kurultay öncesi görevde olan 20 MYK üyesinden 14'ü, 60 PM üyesinden 49'u, toplam 80 üst yöneticiden 63'ü yani %80'i bu kurultayda, Önder Sav'ın inisiyatifi altında uygulamaya konan "I. tasfiye süreci" ile üst yönetim görevlerinden uzaklaşmıştı."⁴¹⁹

---

yayınında genel başkanın ön seçim hakkındaki çelişkili açıklamalarına yer verildiği bu örnek perde arkasını aydınlatması bakımından önemlidir.

⁴¹⁸ Sabri Sayarı, "Aspects of Party Organization in Turkey", *Middle East Journal*, vol: 30, no: 2, pp. 187-199, 1976, p. 195.

⁴¹⁹ Hacaloğlu, s. 342 Hacaloğlu'nun bizatihi kendisi 1980 sonrasında il başkanlığıyla başlayan sürecin ardından CHP'nin üst düzey yönetiminde 20 yıldan uzun süre yer aldı. Kılıçdaroğlu ile birlikte tasfiye edilen üst düzey PM üyelerinin birkaç istisna dışında tamamına yakını 1970'lerin sonlarından itibaren Baykal ile hareket eden kişilerden oluşmaktaydı.

Bu dönemde SHP'nin Kömürcü'nün tezlerine paralel olarak geleneksel CHP düşüncesinden farklı bir yapıya bürünmesi ve içerisinde barındırdığı sol grupların varlığına Ecevit'in gösterdiği sert tavrı merkez solun birleşmemesinde önemli bir ayrıntıydı. 1989 yerel seçimlerine giderken SODEP eski genel başkanı Kartay'ın, Ecevit'e yönelttiği ANAP karşısında, ezilen insanların sorunlarını bırakıp, SHP'yi suçlayan tavrı, "bir zamanlar halkımızın umudu olan Ecevit, 26 Mart seçimlerinde Özal'ın umudu olmamalıdır"⁴²⁰ sözleriyle ortaya çıkmaktadır. Milliyetçi-seküler ve devletçi Ecevit ve SHP arasındaki açıklığı arttıran bir başka önemli gelişme de 1991 seçimlerine gidilen süreçte yaşandı.

1991'de ise yine seçim sonuçlarından kaynaklı olarak 1950-1961 arası dönemdekine benzer bir biçimde partinin milletvekilli profillerinde yine bir değişim meydana geldi. SHP'nin HEP ile işbirliği yapmasına tepki gösteren CHP'li seçmenler o güne kadar CHP'nin oy depoları olarak görülen illerde partilerine oy vermediler. Seçim sonuçlarına göre 89 milletvekili elde eden CHP'de bu dönemde varlık gösteremediği iller olan Adıyaman, Diyarbakır, Erzincan, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Van, Batman, Şırnak gibi illerden yaklaşık 35 mv seçildi. Ancak Kırklareli (1 vekil) Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Tekirdağ, Manisa, Aydın, Muğla (1 vekil), Denizli gibi oy deposu olan illerde ve Karadeniz bölgesinde adeta çöküş yaşadı. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi MYK ve PM üyelerinin adaylığa başvurduğu illerde de seçilen milletvekili sayısı 16 ile sınırlı kaldığı ve 1987'de milletvekili seçilenlerin buldukları illerde oylar büyük ölçüde DSP'ye gittiği için bu kişiler de tekrar milletvekili seçilemediler. Bu dönemde adayların ön seçimlerle belirlenmesine rağmen CHP'nin HEP ile olan işbirliği sonucu oylarını kaybetmesi aday profilleri ve yöntemin parti oylarını arttıracığı düşüncesinin geçerli olmadığını bir kez daha ortaya koymaktadır. SHP'nin geleneksel CHP çizgisinden uzak olan bu tercihi 12 Eylül döneminde kapatılan partilerin yeniden açılması için Erdal İnönü ve arkadaşlarının meclise sundukları kanun teklifinin tekrar tartışılmasını beraberinde getirdi.

12 Eylül 1980 öncesinde CHP kapatılmadan genel sekreter yardımcısı olarak görev yapan Tuncer'in CHP'nin yeniden açılış sürecine dair yazıları bu tartışmaları anlamak bakımından önemli ayrıntılar içermektedir. Tuncer'e göre, "SHP'nin 1991 milletvekili seçimlerinde sosyal demokrat tabanın beklentilerini karşılayamaması

---

⁴²⁰ Kartay, s. 285.

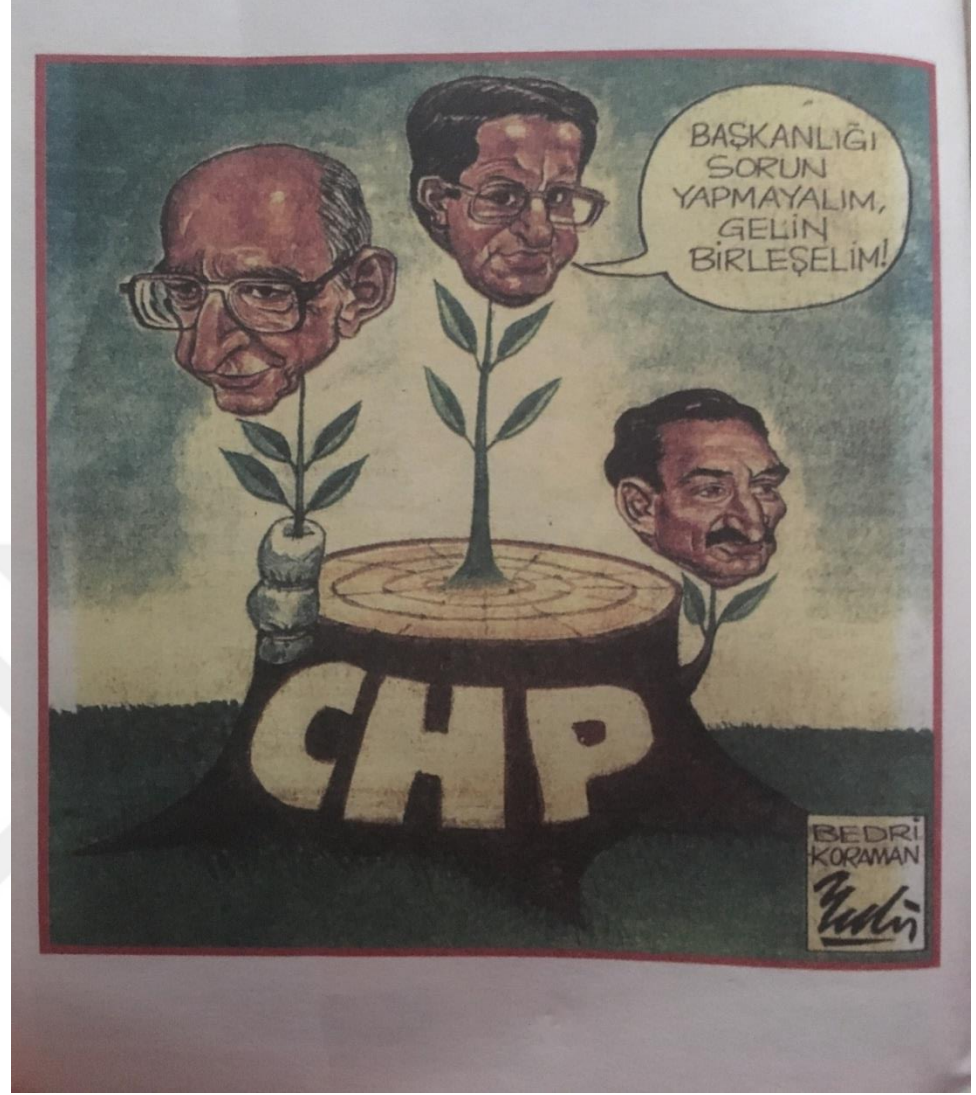
üzerine oluşan tepkiler, CHP'nin açılışına giden yolun başlangıcını oluşturdu. Büyük bölümü SHP'de politika yapan CHP'li kadrolar, siyasal yaşamda CHP'ye olan gereksinimi gündeme getirdiler ve partinin yeniden açılması için gerekli çalışmaların yürütülmesi sorumluluğunu da son GYK üyelerine yüklediler.”⁴²¹ SHP'nin HEP ile işbirliğinin seçmen nezdinde kabul edilmeyişi, siyasal vekalet eylemine dayalı grup oluşumu süreçlerinin göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Partiye oy veren seçmenlerin beklentileriyle uyuşmayan bu işbirliği tercihi, partinin kuruluşundan itibaren CHP geleneğinden daha ılımlı bir seyir izleyen Kürt meselesine yaklaşımı ile birleştiğinde SHP'nin gerilemesine giden yolda bir mihenk taşı oldu. Bu olgu, Bourdieu'nün siyasal vekalet eyleminde seçmen taleplerinin göz önünde bulundurulmasına ve “orada zaten mevcut olan”⁴²² gerçekliğin temsiline yönelik vurgusuyla birlikte düşünülmelidir.

1991 seçimlerinde partinin aday listesinde yer alan ancak SHP'nin yaşadığı seçim hezimetini dolayısıyla milletvekili seçilemeyen Tuncer gibi CHP'nin geçmişteki ağır topları CHP'nin yeniden açılması meselesini tekrar gündeme getirdi. DSP lideri Ecevit'in SHP'yi “demokratik sol”dan uzak bulan ve aşırı sol unsurları da bünyesinde barındırdığını iddia eden tavrı nedeniyle SHP ile bir araya gelen bir oluşumun içerisinde yer almayacağına yönelik kesin tavrı, SHP ve CHP'nin birleşme sürecinde beraber yol almalarını sağladı. 1992'de 12 Eylül darbesiyle birlikte kapatılan partilerin yeniden açılmalarına olanak sağlayan kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte merkez solu temsil eden üç partili bir yapı ortaya çıktı. Aşağıda yer alan karikatür CHP'nin yeniden açılışına gidilen süreci net bir biçimde tasvir etmektedir.

⁴²¹ Tuncer, 2013, s. V.

⁴²² Siyasal alanda verili bir gerçekliğin temsil edilmesi ile bu gerçeğin dönüştürülmesi bağlamında Bourdieu'nün tespitlerini eleştiren bir yorum için bkz. Lane, p.166. Lane, Fransa'da *Front National*'in yükselişindeki başarısının açık bir biçimde “orada zaten mevcut gerçekliği” açığa çıkaran bir söyleme atfedilemeyeceğini iddia etmektedir. Lane göre, bu başarı önceden var olan nesnel gerçekliğin ifade edilmesinden ziyade makul, rasyonel ya da bilişsel düzeyde, zevklere, hoşnutsuzluklara ve yatkınlıklara başvurarak, bunları harekete geçirerek, temin ederek ve oluşturarak, gerçekliği inşa etme kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Lane'in *Front National* örneğinde Bourdieu'ye getirdiği eleştiri, SHP'nin gerileyerek CHP'nin yeniden açılmasına giden yolda verili gerçeklikler ile vekalet ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde haklı olarak görülemez. SHP'li seçmenler parti yöneticilerin inşa etmeye, oluşturmaya, biçimlendirmeye, geliştirmeye çalıştıkları politikaları benimsemedikleri içindir ki 1991 seçimlerinde partilerine oy vermemişlerdir. Bu noktada siyasal alanı hem verili gerçekliğin temsiliyet bağlamında ifade edildiği hem de bu gerçekliğin inşa edildiği bir düzlemde düşünmek gerekmektedir. Bu bağlamda Lane'in verdiği örnek ve SHP'den CHP'ye gidiş süreci Bourdieucü teorinin açıklayıcılık kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 1: 1980 sonrası CHP geleneğini temsil eden üç parti

Kaynak: Tuncer, s. 430. CHP'nin yeniden açılması sonrasında CHP geleneğini temsil eden üç partinin konumu. Koraman'ın karikatüründe CHP'yi merkeze oturtup, SHP'yi büyük, DSP'yi de küçük bir dal olarak göstermesi iki partinin oy oranlarını nitelemektedir. DSP, bu dönemde gerçekten de Ecevitlerin partisi görünümü kazanarak SHP'nin gölgesinde kalmıştır.

1991 seçimlerinde HEP ile işbirliğinin yarattığı sorunlar SHP'li belediyelerde yaşanan yolsuzluk iddialarıyla birleşince 1995 seçimleri sürecinde partili eyleycilerin beklentilerini çok yakından etkiledi. Aşağıda yer alan karikatür siyasal alanın konjonktürel gelişmelerine habituslarını uyarlayan milletvekillerinin CHP-SHP'den DSP'ye geçişlerini net bir biçimde yansıtmaktadır.

Şekil 2: Yeni adres DSP

Kaynak: 27 Mayıs 1995 tarihli Milliyet gazetesi. Soyöz'ün bu karikatürü CHP'den adaylık şansı bulamayanların veya CHP'nin yaşayabileceği olası baraj sorunu nedeniyle çareyi DSP'ye geçmekte bulan adayları işaret etmektedir.

Sevinç'in dönemin siyasal gelişmelerine dönük aşağıda yer alan yorumu da bu karikatürün işaret ettiği gerçekliğin uygulamada nasıl bir karşılık bulduğunu göstermektedir:

“CHP ise bu seçimlere, SHP'nin 4 yıllık iktidar yıpranmışlığının gölgesinde giriyordu.... CHP'nin ağır topları, kötü iktidar mirasının ağırlığından kaçarcasına DSP'ye göç etti. DYP'ye geçen Karayalçın'n bakanlarının ardından, bu kez de başta Mümtaz Soysal ve İsmail Cem gibi tanınmış isimler biraz da baraj tehlikesi nedeniyle DSP'ye transfer oldular. Bunların yanı sıra Mustafa Yılmaz, Timurçin Savaş ve Tahir Köse gibi bakanlık yapmış isimlerle İnönü'nün başdanışmanı Fikret Ünlü de tam seçim arefesinde DSP'ye geçerek CHP'ye büyük bir darbe vurdular. DSP'ye geçmeyip partide kalan Aydın Güven Gürkan ve Seyfi

Oktay gibi bazı ağır toplar da milletvekili adaylığında "biz de gideriz" imasıyla açıktan liste başı talep etmişlerdi."⁴²³

Yukarıda yer alan karikatür siyasal alan ve eyleyicilerin habituslarının ontolojik bir karşılaşmasının örneği olarak okunabilir. Eyleyicilerin adaylık beklentilerinin dönemin konjonktürüne uygun olarak nesnel olasılıklar ile uyarlanması sonucu ortaya çıkan durum, parti alanının siyasal alanın bir alt alanı olarak nasıl bir etkiye maruz kaldığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Nitekim DSP'ye veya DYP'ye geçen ve partinin 1995 seçimlerinde ciddi bir oy kaybı yaşayacağını düşünen eyleyicilerin beklentileri gerçekleşmiş ve CHP, SHP ile birleşmesinin ardından girdiği ilk seçimlerde nispi temsil sisteminin geçerli olduğu dönemlerde, 1999'da baraj altı kaldığı dönem haricinde, en düşük milletvekili sayısı ile parlamentoda temsil edilmiştir. Bu dönemde CHP'nin kazandığı milletvekili sayısı 49 ile sınırlıydı. Ortaya çıkan manzara 1991'de yaşananların tam tersini işaret etmekteydi. CHP bu kez doğu ve güneydoğu anadolu bölgesinde tam bir hezimete uğradı.

1995 seçimlerinde toplam sayısı 23 olan dönemin mevcut MYK üyelerinden 20'si adaylığa başvurdu. Bunlardan ise yalnızca 14'ü milletvekili seçilebildi. 48 PM üyesinden adaylığa başvuranların sayısı 26'ydı. Bunlardan yalnızca 9'u vekil seçilebildi. 1991'de milletvekili seçilenlerden ise yalnızca 15'i (bunlardan bazıları aynı zamanda MYK ve PM üyesidir) tekrar seçilebildiler. Sonuç olarak 1991'de milletvekillerinin profilleri, seçilen milletvekili sayısının azlığı nedeniyle büyük ölçüde genel merkez yöneticilerinin lehineydi. Ancak yine vurgulamak gerekir ki seçilen milletvekilleri ve aday gösterilenlerin nitelikleri hem geçmiş dönemlerle hem de günümüzle büyük ölçüde örtüşmektedir. 1995 seçimlerinde milletvekili adaylarının tamamının merkez yoklaması ile belirlenmesine rağmen aday-vekil kompozisyonunun değişmediği görülmektedir.

1999'a gelindiğindeyse CHP aday adaylarının ezici bir çoğunluğunu 52 ilde aday yoklamaları ile belirledi. Ancak partinin baraj altı kalması dolayısıyla hiçbir aday milletvekili seçilemedi. Partili delegelerin ya da başka bir ifadeyle partinin yerel örgütlerinin milletvekili adaylarını belirlemesi bu kadar yaygın kullanılmasına rağmen CHP'nin baraj altı kalması siyasi gelişmeler nedeniyle partiler arasındaki oy geçişkenliklerinin aday niteliklerinin önüne geçtiğini bir kez daha gözler önüne

---

⁴²³ Sevinç, s. 150.

sermektedir. Bu dönemde partinin aday kompozisyonu hem geçmişle hem de günümüzle birebir aynı şekildedir. 1995'te milletvekili seçilen 49 kişiden 26'sı tekrar aday gösterildi. 21 MYK üyesinden 11'i listenin seçilebilir yerlerinden aday gösterildiler. Diğer dönemlerdekine benzer oranlarda 43 PM üyesinden 24'ü tekrar aday gösterildi. Ancak içlerinden hiçbiri milletvekili seçilemedi.

2002 seçimlerine gelindiğindeyse baraj sorunu bu kez CHP'nin lehine olacak şekilde değişikliğe yol açtı. Nitekim seçim sonuçlarına göre DYP, ANAP, Genç Parti, MHP gibi partilerin bu kez baraj altı kalması nedeniyle meclise girememesinden ötürü yalnızca CHP ve AKP TBMM'de sandalye elde etti. CHP'nin milletvekili sayısı 1992'den günümüze 177 milletvekili ile en yüksek seviyesine ulaştı. CHP'nin bu dönemde güneydoğu ve doğu anadolu illerinden de milletvekilliği kazandığı görülmekteydi.

Milletvekili adaylarını 2002 milletvekili genel seçimlerinde 11 ilde aday yoklaması diğer illerde de merkez yoklaması ile belirleyen CHP'de dönemin mevcut 22 MYK üyesinin tamamı milletvekili seçildi. Mevcut 54 PM üyesinden 38'i adaylığa başvurdu. 24'ü milletvekili seçilirken 14'ü parti tarafından aday gösterildi. 1999'da aday gösterilen 61 kişi 2002 seçimlerinde milletvekili olarak seçildi. Parti ilçe başkanları ve il ve ilçe yöneticilerinin aday ve milletvekili kompozisyonları içerisindeki payları da büyük ölçüde diğer dönemlerle benzerlik göstermekteydi. 2002'de baraj dolayısıyla CHP'nin milletvekili sayısının olağandan fazla artması 2007'ye giderken milletvekili seçilen kişilerden bazılarının 1995'te CHP'nin baraj altı kalma olasılığını gören ve DSP ile DYP'ye geçen kişilerin benzer stratejiler geliştirmelerine yol açtı. 2007 seçimlerine giderken MHP, DYP, ANAP gibi partilerin barajı geçme olasılıkları ve güneydoğuda bağımsız milletvekillerinin meclise girebilme olasılığının artması nedeniyle yine siyasal alanın nesnel gereklilikleri karşısında eyleycilerin öznel beklentilerini şekillendirmelerine yol açtı.

Dönemin MYK üyelerinden ve Baykal ekibinin en etkin isimlerinden Özyürek'in tespitleri de bu iddiayı doğrular niteliktedir:

“Milletvekili listelerinin hazırlanması sıkıntı yaratmıştı, her seçimde olduğu gibi listenin ön hazırlıkları, Deniz Baykal, Eşref Erdem ve Önder Sav tarafından yapılmış, Mehmet Sevigen de bazı belirlemelerde etkili olmuştu. MYK üyeleri Şanlıurfa Milletvekili Mahmut Yıldız, Muş Milletvekili Şerif Ertuğrul, Tunceli milletvekili

Vahdet Sinan Yerlikaya, seçim çevrelerinde partinin milletvekili çıkarma şansının kalmadığını belirterek büyük illerden aday olmak istiyorlardı. Deniz Baykal bu taleplere karşı çıkıyordu. "O bölgedeki insanlara CHP bu illeri terk ediyor, sadece arkadaşlarımızı milletvekili yapmak istiyoruz. Onun için de başka illere aktarıyoruz mu diyeceğim. Herkes ilinden aday olacak diyordu."⁴²⁴

Her üç MYK üyesinin de bu öngörülerinde haklı oldukları ortaya çıktı. Üçü de kendi illerinden aday gösterilmeleri ve CHP'nin bu illerde oldukça düşük oy almasından ötürü milletvekili seçilemediler. Diğer MYK üyelerinin tamamına yakınının büyükşehirlerden aday gösterilerek seçilebildiklerine rağmen, kendilerinin seçilememesi siyasal alanın dinamiklerini göstermesi bakımından özgül bir örnek teşkil etmektedir. MYK üyelerinin ancak CHP'ye oy veren seçmenlerinin oylarıyla saf dışı edilebilmesi, birçok defa ortaya konulduğu üzere, tarihsel süreç içerisinde sıklıkla görülen bir olgudur. Sonuç olarak CHP'nin 1992'de yeniden açılmasının ertesinde girmiş olduğu tüm seçimlerde milletvekillerinin hangi aday belirleme yöntemiyle seçildiği aşağıdaki tabloda özetlenebilir:

Tablo 6: CHP'nin 1992'de Yeniden Açılmasından İtibaren Farklı Seçim Dönemlerinde Kullanılan Aday Belirleme Yöntemleri

Seçim Tarihi	Başvuran Aday Sayısı	Ön Seçim			Merkez Yoklaması			Aday Yoklaması	Toplam Mv Sayısı
		Kontenjan	Toplam	Oran (%)	Eğilim Yoklaması	Toplam	Oran (%)	Oran (%)	
2015	2822	28	96	72,73	18	34	25,76	1,52	132
2011	3031	6	27	20,00	-	103	76,30	3,70	135
2007	1827	-	-	-	4	103	91,96	8,04	112
2002	1950	-	-	-	-	160	90,40	9,60	177
1999		Parti baraj altı kaldığı için milletvekili çıkaramadı!				150(A)	27,27	72,73	550(A)
1995	930	-----				49	100	-	49

Kaynak: Milliyet gazetesi, CHP PM-MYK raporları taranarak tarafımızdan oluşturuldu.

Tablo 6'dan da görüldüğü üzere CHP'de günümüze kadar gelinen süreç içerisinde 1995 seçimlerinden itibaren farklı aday belirleme yöntemleri kullanıldı.

⁴²⁴ Özyürek, ss. 294-5.

Hem bu tabloda yer alan seçim dönemlerinde kullanılan farklı yöntemlerin hem de 1946-1991 arası dönemde milletvekili adaylarının yöntemden bağımsız olarak bahsi geçen parti pozisyonlarını işgal eden kişilerden oluştuğu ortaya konuldu. Ancak etnografik saha verileriyle birlikte düşünüldüğünde 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde farklı yöntemlerin kullanıldığı durumlarda CHP'nin aday ve milletvekili kompozisyonunun ne ölçüde değiştiğini ölçebilmek amacıyla titizlikle hazırlanan bir veri setinin oluşturulduğu daha önce de vurgulanmıştı. Yukarıda anahatları çizilen tarihin farklı dönemlerinde alanın özgül evrelerine tekabül eden adaylık mücadelelerine bu veri seti bünyesinde sahip olunan net bilgiler sayesinde şimdi daha yakından bakılabilir.

Elde edilen bu veri seti yardımıyla aşağıdaki veriler neredeyse eksiksiz bir biçimde oluşturulmuştur:

- Partili aktörlerin geçmişte görev aldıkları yerel ve genel merkez düzeyindeki parti kademeleri,
- Parti dışından aday gösterilenlerin hangi nitelikleriyle ön plana çıktıkları,
- Her bir seçim döneminde aktif görevde bulunan yerel ve genel merkez düzeyindeki parti pozisyonları,
- Adayların daha önce adaylığa başvurup başvurmadıkları ve milletvekili seçilip seçilmedikleri,
- Farklı parti pozisyonları arasındaki ilişkiler ve bunların aday gösterilmedeki önemleri (örneğin kurultay delegelerinin ezici bir çoğunluğunun il-ilçe ve belediye başkanlarından oluşması gibi)
- Adayların doğum yerleri ve seçildikleri il arasındaki ilişki (yerellik ilkesi)
- CHP'nin farklı illerde sahip olduğu oy oranı,
- Her bir adayın hangi yöntemle seçildiği (merkez yoklaması, aday yoklaması,
- Adayların meslekleri, yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları,
- Adayların aile mensupları içerisinde siyaset profesyoneli olan bireylerin olup olmadığı,
- Adayların üyesi/yöneticisi olduğu meslek örgütleri, mesleki siyasi nitelikli dernek ve vakıflar, hemşehri dernek ve vakıfları, spor kulüpleri, sendikalar
- Adayların mezhepsel nitelikleri (CHP örneğinde Alevi olup olmadıkları)

Tüm bu bilgilerin bir araya getirilerek farklı yöntemlerin aday ve milletvekili profillerini nasıl etkilediklerini ortaya koyabilmek amacıyla SPSS programı kullanılarak çoklu mütekabiliyet analizi diyagramları oluşturuldu. Mütekabiliyet analizi diyagramları aracılığıyla, aday belirlemede yöntemin sanılanın aksine -her ne kadar bir yöntemin kendine has birtakım karakteristikleri olsa da- bir değişiklik yaratmadığının istatistiki olarak ortaya konulmasını sağladı. Bourdieu'nün mütekabiliyet analizi ile ilgili tespiti bu diyagramların bilimsel araştırmalardaki önemini bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır:

“Yaşam stillerinin betimlenmesinin sahip olması gereken ampirik doğrulama değerine sahip olması için, araştırmaya geri dönmek, *tota simul'u*, derlenen gözlemler bütünü anlamakta en iyi yöntemle, yani ana varoluş koşulları ve türdeş koşullanmaların, habitusun ve de pratiklerin, nesnel olarak kendilerini belirledikleri bölünme ilkelerinden hareketle kurulabilir olan içkin yapıları, yani mütekabiliyet analiziyle ortaya çıkan birimleri karşılaştırmak ve söz konusu birimlerden, ön kabullerin tüm dayatmaları dışında içkin yapıları ortaya çıkarmak gerekir.”⁴²⁵

Mütekabiliyet analizi diyagramları hazırlanan veri setindeki kategorik değişkenlerin bir araya getirilmesiyle farklı aday belirleme yöntemlerinin aday gösterilen ve milletvekili seçilenleri nasıl etkilediğini bir uzam olarak gösterme avantajına sahiptir. Böylelikle aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin hangi nitelikleriyle birbirlerine benzedikleri- farklılaştıkları, bu benzerlik ve farklılıkların nasıl bir kümelenmeye yol açtıkları, farklı sermaye türlerinin bu kümelenmede sahip olduğu etkileri ve hepsinden de öte 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde yöntemin bir değişiklik yaratıp yaratmadığını gösterme olanağı sunmaktadır. Bourdieu'nün de dediği gibi: “Mütekabiliyet analizi, ayrı ve ayırt edici yatkinlikler sistemi içinde ilkesini bulan, kendi aralarında sürdürdükleri ilişkiyle olduğu kadar onları üretimlerinin toplumsal koşulları ile bağlayan ilişkiyle tanımlanan, farklı tutarlı tercih kümelerini, art arda gelen bölümler halinde yalıtıma olanak sağlar.”⁴²⁶ Swartz, Bourdieu'nün inşacılığının bireysel etkileşim ve grup kimliği oluşumlarına indirgenemeyeceğini ve Bourdieu'nün süreçleri sermayenin, hiyerarşinin ve tahakkümün eşitsiz dağılımlarına dayalı yapılanmış bir çerçeveye konumlandığından bahsetmektedir.⁴²⁷ Milletvekilliği adaylığı seçim süreçlerinde

⁴²⁵ Bourdieu, 2015b, s. 381.

⁴²⁶ Ibid.

⁴²⁷ Swartz, 2013b, s. 153.

ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada eyleyicilerin parti alanında veya daha genel olarak iktidar alanında işgal ettikleri pozisyonlara dayalı bakış açılarını oluşturabilmek ve farklı konumların nasıl bir farklılık ilkesi yaratarak meşruiyet ilişkilerine temel oluşturduğunu açıklamak için mütekabiliyet analizi diyagramlarını, daha önce Wacquant'tan yapılan alıntıda da gösterildiği gibi "etnografik" olarak incelemek gereklidir.

Tüm bu istatistiksel veri setinin bu çalışmanın sorunsalı açısından sağladığı olanaklara ilave olarak belirtilmesi gereken son nokta da Bourdieu'nün çalışmalarında istatistiki verileri nasıl yorumlamak gerektiği konusundaki tespitidir:

"Bilimin istatistiki düzenlilikler (istihdam oranı, gelir eğrileri, ortaöğretime erişme olasılıkları, tatil yapma sıklıkları gibi) şeklinde kavradığı nesnel yapılar, Leibniz'in , "ihtimalleri değerlendirme sanatı" olarak ifade ettiği gibi, toplumsal bir çevreye "kapalı kapıları", "çıkılmaz sokakları" ve sınırlı "umutları"yla fizyonomisini veren doğrudan ya da dolaylı ancak daima yakınsayan deneyimler aracılığıyla gerçekleşmesi umulan bir nesnel geleceği, kısacası belki de etkinliklerinin en gizli ilkesi olan gerçeklik ya da gerçekliklerin sezgilerini aşılır."⁴²⁸

Adaylık mücadelesinde parti alanının veya daha genel olarak siyasal alanın nesnel yapılarının, kimlerin aday gösterilebileceğini, kimlere bu kapıların kapalı olduğunu, kimlerin belirli bir noktadan ileriye gidemeyeceklerini belirleyerek faillere habitusları çerçevesinde değerlendirilebilecek bir olasılığın uzamı olarak görünmesi şimdi daha net bir biçimde analiz edilebilir. Ancak öncesinde ise Bourdieu'nün araştırmalarında analiz nesnesi olan farklı uzamları/alanları resmetmek amacıyla kullandığı çoklu mütekabiliyet analizi tekniğini tanıtmak yerinde bir tutum olacaktır.

2.5. Çoklu Mütekabiliyet Analizi Tekniğini Adaylık Mücadeleleri Bağlamında Konumlandırma

Bourdieu'cü teorinin önde gelen uzmanlardan Gorski, pratik teorisinde konum alış mücadelesi ve grup hakimiyetini tesis sürecini üç aşamada gerçekleştirdiğini öne

⁴²⁸ Bourdieu, Outline, pp. 85-6. Yeri gelmişken belirtmek gerekir Bourdieu'nün eserlerinden yapılan çeviriler bu satırların yazarına aittir. Çevirinin yapıldığı kitabın Türkçe'ye çevrilmesine rağmen böylesi bir tercihin nedeni çevirilerin daha iyi yapılabileceği inancıdır.

sürmektedir. Ona göre, ilk iki aşama istatistiklere, üçüncü aşama ise dinamiklere dayanmaktadır.⁴²⁹ CHP’de adaylık mücadelelerinin tarihsel derinliği ele alındıktan sonra analiz nesnesi olan 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerine dair daha derinlikli istatistiki bir analizi, üçüncü bölümde sunulacak olan etnografik saha araştırmasına temel oluşturacak şekilde ortaya koymak Gorski’nin bahsettiği üç aşamalı Bourdieücü analiz perspektifinin ikinci aşamasını yerine getirmek anlamına gelmektedir. Bu noktada yapılacak olan farklı aday belirleme yönteminin aday ve milletvekili kompozisyonunu nasıl etkilediğini açıklayarak betimleyici bir değerlendirmede bulunmaktadır. Sonrasında ise Kırklareli CHP özelinde adayların nasıl bir mücadele sürecinin ardından parti aday listesinde yer aldıkları dinamik bir süreç olarak analiz edilecektir.

Rosenlund’a göre, mütakabiliyet analizi tekniği, Bourdieu’nün tekniğin kavramı ve gelişimi konusunda hiçbir şeye sahip olmamasına rağmen, bu istatistiki metot herhangi bir diğer teorik bileşen gibi analitik çerçevesine entegre gibi gözükmemektedir.⁴³⁰ Çoklu mütakabiliyet analizi tekniğinin temel noktası ilişkilerin niceliksel olarak temellendirilmiş niteliksel görsel temsillerini üretmesidir.⁴³¹ Bu önerme takip edilerek farklı nitelikteki nicel verilerin adaylık sürecinde değişiklik yaratıp yaratmadığına nitel bir cevap verme olanağı sağlanabilir. Teknik, nihai amaç olarak araştırmacıya verilerini yorumlaması için bir tabloda verilen sayısal bilgileri grafiksel bir forma - bir harita ya da grafiğe- en az bozulma ve bilgi kaybıyla dönüştürmesiyle bu olanağı sağlamaktadır.⁴³² Yani her bir seçim döneminde aday gösterilen ve milletvekili seçilen 550 aday (ve bunlar arasından seçilen milletvekillerinin) hakkında toplanan verilerin, istatistiki hesaplamalar aracılığıyla grafiğe dönüştürülüp görsel bir biçimde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin hangi açılardan yakınsadıklarını ve uzaklaştıklarını ve farklı sermaye türlerinin en küçük ayrıntıyı dahi dışarıda bırakmayacak şekilde uzamı nasıl oluşturduğunu göstermesiyle mütakabiliyet analizi olağanüstü etkili araçlar sunmaktadır. Rosenlund’un mütakabiliyet analizi konusundaki Bourdieu’nün yukarıda yer verilen görüşlerine paralel olarak mükemmel tespitleri her bir seçim dönemindeki 550 kişilik

⁴²⁹ Philip S. Gorski, "Bourdieücü Teori ve Tarihsel Analiz: Haritalar, Mekanizmalar ve Yöntemler", içinde Der. Gorski, ss. 433-488, s.474.

⁴³⁰ Lennart Rosenlund, **Exploring the City with Bourdieu: Applying Pierre Bourdieu's Theories and Methods to Study the Community**, Riga: VDM Verlag, 2009, p. 57.

⁴³¹ David Byrne, **Complexity Theory and Social Sciences: An Introduction**, London:Routledge, 1998, p. 86.

⁴³² Rosenlund, p. 62.

aday ve milletvekili listesindeki gerçek kişileri nitelenmek üzere kullanılan 32 farklı kategorik değişkenin kullanılmasında bu tekniğin sağladığı avantajları göstermesi bakımından da dikkate değerdir:

“İki kategori seti arasındaki ilişkileri açığa vurmak için oranları hesaplayan geleneksel teknikleri kullanmak tamamen makul ve uygulanabilir olabilirdi. Bununla birlikte, eğer daha geniş tabloları analiz edeceksak - 10'a 10 ya da 20'ye 20 kategoriler- yüzdeleri hesaplama tekniği çok az yardımcıdır. "Tüm ağaçlardan ötürü ormanı görme" gibi büyük bir riske düşme tehlikesi vardır; ayrıntılarda kaybolmak çok kolaydır. Diğer yandan, eğer bir kimse, problemi herhangi bir tür korelasyon analizi ile çözümlenmeyi denerse önemli bilgileri kaybetme riski büyüktür. Böylesi bir durumda mütekabiliyet analizi yöntemi çok güçlü bir analitik araçtır. Veride saklı önemli yapıları açığa çıkarma gücüne sahiptir: bulguları değerlendirmek için gerekli parametleri sağlar ve önemli detayları göz ardı etmez.”⁴³³

Mütekabiliyet analizi yöntemini kendi çalışmalarında kullanan başka yazarlar da ana uzamın (fundamental space) bireylerin tamamen çok-boyutlu şekilde sergilenmesine/gösterilmesine olanak sağlayacak kadar yeteri düzeyde ilintili değişkenler setinden inşa edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁴³⁴ Mütekabiliyet analizi çalışma konusuna ve sorunsalın inşasına hakimiyet gerektirmektedir. Bu analizin görselliğini en doğru ve ayrıntılı şekilde resmedecek olan araştırmacının doğru ve eksiksiz verilerle işe koyulmasıdır. LeRoux ve Rouanet'nin tekniğe dair aşağıdaki tespitleri sürecin nasıl işlediğini açığa çıkarmada araştırmacının çalışma sahasına hakimiyetine dair önemli içerimlere sahiptir:

“Çalışmanın konusu veri toplamanın kapsamını bireyler ve değişkenler olarak sınırlandırır. Hem kalitatif hem de kantitatif veriler olduğunda homojenlik ön kodlama ile başarılabilir. Her bir değişkeni bir soruya yanıt verilen cevap kategorileri olarak görüp, yarı universal bir kodlamaya varırız: anket yöntemi. Çerçeve modeli değişkenlerin olduğu kadar bireyler de çalışılan konuyu en azından temsil edecek veya geniş kapsamlı bir envanter içermelidir. Geometrik veri analizinde bir

⁴³³ Ibid, s. 79. Tekrarlamak pahasına her bir seçim döneminde 550 gerçek kişinin 32 farklı kategorik değişkenle bilgisayar ortamına aktarılabilmesi yaklaşık 51.000 kodun bilgisayara girilmesi anlamına gelmektedir. 550 satır, 32 sütunu kapsayan bu nicel veri setinden nitel bir analiz yapmaya olanak sağlayacak ve en küçük ayrıntıyı dahi saf dışı bırakmayacak bir avantajı sağlaması mütekabiliyet analizi yönteminin parti içi demokrasi, siyasal elitler, siyasal katılım gibi konularda literatüre muazzam katkılar sağlama potansiyelini bünyesinde barındırdığını göstermektedir.

⁴³⁴ Tekniğin ayrıntılı bir tanıtımı için bkz. Henry Rouanet, Werner Ackermann and Brigitte Le Roux , "The Geometric Analysis of Questionnaires: the Lessons of Bourdieu's La Distinction", *Bulletin of Sociological Methodology*, 2000, no: 65, pp. 5- 18.

hatırlatıcı olarak - istatistiki yöntemlerde olduğu gibi- iş gören -çerçeve modeli ancak ilgili verileri kapsarsa faydalı olabilir. Geometrik bir analizi icra etmek tamamen alakasız verileri bir araya getirmek ve bilgisayardan "ne sonuç çıktığını" beklemek anlamına gelmez."⁴³⁵

Çoklu mütakabiliyet analizi tekniğinin bir başka avantajı, bireysel durumların faktöriyel uzam içerisinde kendi kategorik "kimlikler"ini koruyor olmasıdır.⁴³⁶ Löfgren'in de belirttiği gibi kural olarak, grafikte birbirine bitişik görünen kategoriler genellikle aynı bireyin cevaplarıdır.⁴³⁷ Bu çalışma özelinde birbirine bitişik görünen kategorileri işgal edenler genellikle benzer nitelikleriyle bir arada bulunan bireylerdir. Bireyler arasındaki mesafelerin açıklığı sahip olunan sermayenin türü ve miktarı ile yakından ilgilidir. İleride diyagramlarda da açığa çıkacağı üzere CHP'nin genel merkez pozisyonlarından birini (örneğin MYK üyeliği) ya da aynı anda birkaçını (örneğin MYK-PM üyeliği ve aynı anda milletvekilliği) işgal edenlerin arasındaki mesafelerin fazlalığı bireylerin fark yaratan niteliklerinin yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Gerçekten de bu teknik gerçek bireyleri, uzamın belirli noktalarına dağıtarak farklı sermaye türleri açısından bir araya gelmelerini ve birbirlerinden uzaklaşmalarını ortaya koymaktadır. Böylelikle kişinin konum sezgisinin (sense of one's place) ne olduğunun ve farklı sermaye türleriyle donanmış eyleyicilerin habituslarının bu konum sezgisine paralel olarak nasıl bir seyir izleyeceğinin anlaşılması mümkün hale gelmektedir.

Mütakabiliyet analizi hakkında Bourdieu'nün istatistiki yöntemi olarak bahsetmek alışlagelmiştir: haklı olarak, Bourdieu'nün çalışması mütakabiliyet analizinin örnek gösterilecek bir kullanımını sağlamaktadır.⁴³⁸ Her ne kadar Bourdieu siyasal alan analizlerinde bu tekniği derinlemesine kullanmadıysa da CHP'de adaylık mücadelelerinde yöntemin bir farklılık yaratıp yaratmadığının analizinin konu edildiği bu çalışma, mütakabiliyet analizi tekniğinin kullanılabilir olduğunu da açığa çıkarmaktadır. Çoklu mütakabiliyet analizinde birinci ve en önemli adım olan aktif soruların seçimi yani bireyler arasında mesafe yaratan soruların oluşturulması gerektiği⁴³⁹ndan hareketle, yukarıda bahsedilen araç ve yöntemler aracılığıyla

⁴³⁵ Brigitte LeRoux & Henry Rouanet, **Multiple Correspondence Analysis**, London: Sage Publications, 2010, p. 11.

⁴³⁶ Weininger, ss. 111-157.

⁴³⁷ Kent Löfgren, "Pierre Bourdieu, Mütakabiliyet Analizi ve İstatistik Eğitimi", içinde **Ocak ve Zanaat**, Ed. Güney Çeğin vd., İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, ss.255-274, s. 260.

⁴³⁸ LeRoux & Rouanet, p. 4.

⁴³⁹ Johs. Hjellbrekke et al, "The Norwegian Field of Power ANNO 2000", **European Societies**, 2007, vol: 9, no: 2, pp. 245-273, p. 271.

bilgisayar ortamına girilen 51.000 civarında kodla, tekniğe CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesinde farklı aday belirleme yöntemleri olan merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçimlerin kullanılmasının aday ve milletvekili kompozisyonunda değişiklik yaratıp yaratmadığı “sorulmuştur”. Programın devasa boyutta nicel veri setine dayanarak yaptığı istatistiki hesaplamalarla verdiği cevap net bir “hayır”dır. Rosenlund’un da haklı olarak belirttiği gibi: “Çoklu mütekabiliyet analizi sonuçları veri setinin içindeki istatistikler ilişkileri gösterme söz konusu olduğunda son derece ekonomiktir. Bir grafik ve ona eşlik eden tablolar, büyük ölçüde aynı mesajı ileterek, geleneksel tipteki çok sayıdaki tablonun yerini alabilir.⁴⁴⁰ İzleyen bölümde mütekabiliyet analizinin vermiş olduğu “hayır” cevabı Rosenlund’un da belirttiği üzere her bir seçim dönemi için ortaya konacak toplamda 3 grafik ve bunlara eşlik eden tablolarla ortaya konacaktır. Böylelikle CHP’nin aday ve milletvekilleri hakkındaki veri seti mütekabiliyet analizi tekniği kullanılarak kuramsal ilişkilere dönüştürülecektir.⁴⁴¹

2.6. 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Farklı Yöntemlere Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Dağılımı

Daha önce de sıklıkla vurgulandığı gibi 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi, ardışık bir biçimde farklı seçici kurulların (parti genel merkezi, parti üyeleri ve delegeler) tüm Türkiye çapında karar verici konumda olduğu özgün bir durumu işaret eder. Aşağıdaki tablo bu seçim dönemlerinde CHP’den aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin hangi yöntemle belirlendikleri net bir biçimde görülmektedir.

⁴⁴⁰ Rosenlund, p. 123.

⁴⁴¹ Löfgren, s. 268

Tablo 7: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Farklı Yöntemlere Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Dağılımı

Yöntem	2007		2011		2015	
	Aday	Mv	Aday	Mv	Aday	Mv
Merkez Yoklaması	409	103	316	103	134	16
Aday Yoklaması	29	9	4	5	2	2
Eğilim Yoklaması	-	-	-	-	53	12
Ön Seçim	-	-	92	21	224	68
Ön Seçim Kontenjan	-	-	3	6	-	28
Eğilim Yoklaması - Kontenjan	-	-	-	-	5	6
Toplam (Kişi)	550		550		550	

Kaynak: CHP genel merkezinden alınan veriler ile PM-MYK raporları taranarak tarafımızdan oluşturuldu.

Tablodan da anlaşılacağı üzere 2007 seçimlerinde aday ve vekillerin %90'ı, 2011 yılında ise %77'si merkez yoklaması ve kontenjanlar vasıtasıyla belirlendiği için parti genel merkezi adaylarının belirlenmesinde başat aktördür. 2011'de partili üye ve delegelerin aday ve vekilleri %23 oranında belirlediği görülmektedir. Partinin 2015 seçimlerinde 45 ilde ön seçim 10 ilde de eğilim yoklaması kararı almasıyla birlikte aday belirlemede ağırlık %65 oranla birlikte partili üyelerin lehine dönmüştür. 2015 yılında CHP'nin oy oranının yüksek olduğu illerde ön seçim ve eğilim yoklamasının ülke çapında kullanılmasına rağmen parti genel merkezi (MYK ve PM) yine 50 milletvekilini yani seçilen milletvekili sayısının %37'sini doğrudan kendisi belirlemiştir.

Görüldüğü üzere 2007, 2011 ve 2015 seçimleri adayların farklı yöntemlerle art arda belirlendiği bir görünüm sergilemesi nedeniyle özel bir önem sergilemektedir. Çalışma boyunca vurgulandığı gibi farklı seçici kurulların aday belirlemede söz sahibi olmalarına rağmen benzer nitelikleri haiz aynı grup aktörün seçildiği, yani bir üst üste binme durumunun varlığı göze çarpmaktadır. Belirli nitelikleriyle ön plana çıkan parti adaylarının her bir seçim döneminde yeniden üretildiği bu sürece yakından bakmak, her bir seçim döneminde farklı yöntemler karşısında aday gösterilenlerin ve milletvekili seçilenlerin hangi sermaye türleriyle kümelenedikleri, hangi pozisyonların hangi sermaye türleriyle ön plana çıktıkları ve hepsinden de önemlisi merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçimlerin değişiklik yaratıp yaratmadığını ölçmek için her bir seçim dönemi için hazırlanan

mütekabiliyet analizi diyagramlarına bakmak ve bunları birbirleriyle karşılaştırmak gereklidir.

2.6.1. 2007 Milletvekili Genel Seçimleri ve Mütekabiliyet Analizi Diyagramları

22 Temmuz 2007’de milletvekili genel seçimleri 23. dönem milletvekillerini belirlemek üzere yapıldı. CHP bu seçimlerde Demokratik Sol Parti ile işbirliğine giderek kendi aday listesinde seçilebilir yerlerden DSP’li adayları da göstermiştir. Bu dönemde parti adayları 6 ilde eğilim yoklaması ile geriye kalan 75 ilde ise merkez yoklaması yöntemiyle belirlendi. Aydın, Muğla, Mersin, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Sivas eğilim yoklaması yönteminin uygulandığı illerdi. 2007’de genel merkezin neredeyse ülkenin tamamında merkez yoklaması yöntemini kullanmasının saha araştırması kapsamında önemli olduğunu düşünülen bir nedenini ortaya koymak yukarıda farklı aday belirleme yöntemlerinin uygulamada nasıl sonuçlar doğurduğunun anlaşılmasına bir başka katkı olarak okunabilir.

2002 seçimleri sonrasında Baykal’a muhalif olan ve kamuoyunda Otuzlar Hareketi olarak bilinen 30 kadar milletvekilini safdışı bırakmak amacıyla bazı illerde geçmişinde ön seçim uygulanmasına rağmen merkez yoklaması yönteminin tercih edildiği görülmektedir. Bu illerden biri de Kırklareli’dir. 1987 seçimlerinden itibaren, yalnızca 1995 seçimleri hariç olmak üzere, Kırklareli’de milletvekili adayları tüm seçim dönemlerinde ön seçim ya da aday yoklaması yöntemleri ile belirlenmiştir. Ancak 30lar hareketinin sözcüsü konumunda olan dönemin mevcut Kırklareli milletvekili Mehmet Kesimoğlu’nun yıllardır ön seçim – aday yoklaması uygulanan Kırklareli’den tekrar seçilememesi için bu defa merkez yoklaması yöntemi kullanılmıştır.⁴⁴² Aynı aday 2011’de basit aday yoklaması yöntemi kullanıldığında, partili delegeler tarafından aday gösterilmesiyle, tekrar milletvekili seçilmiştir.⁴⁴³

⁴⁴² Kesimoğlu bu durumu “Deniz (Baykal’a ithafen) Kazası” olarak nitelendirmektedir.

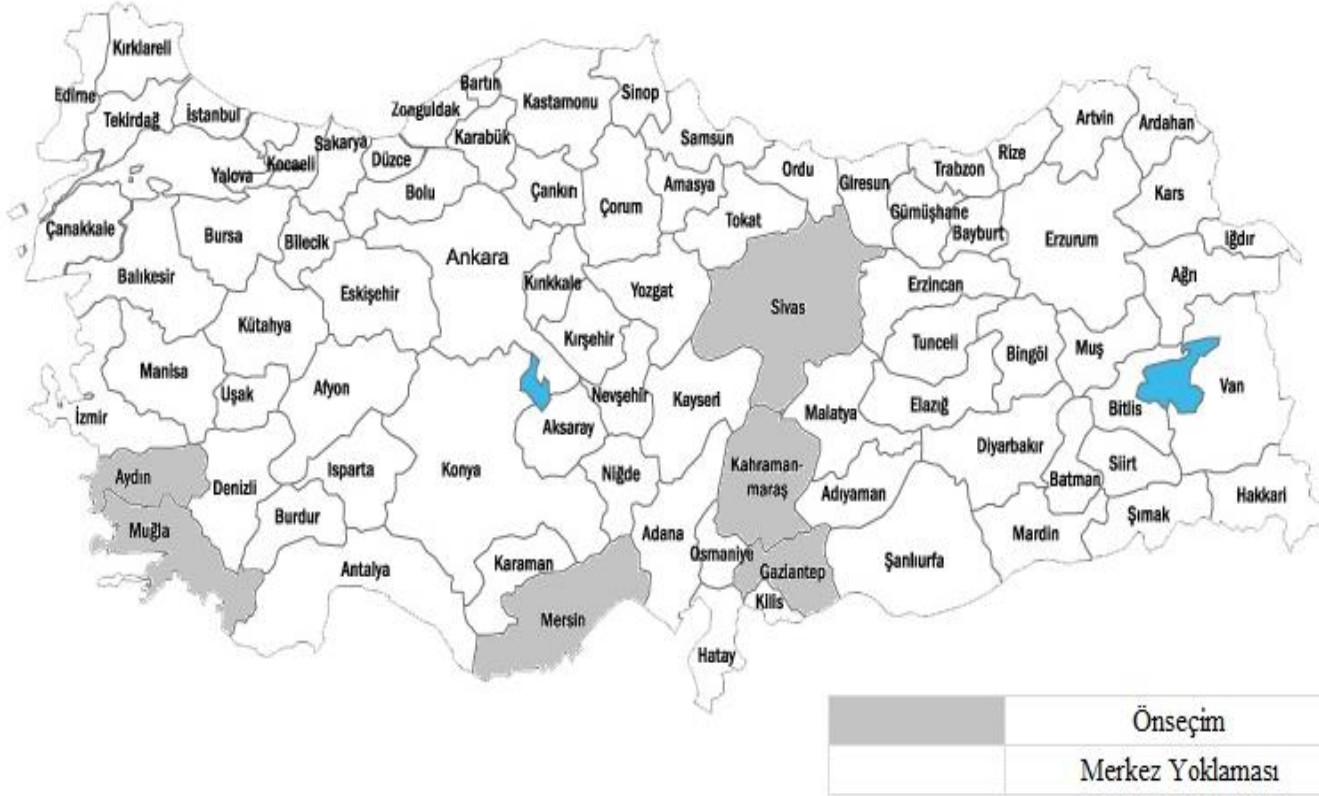
⁴⁴³ Kesimoğlu bu durumu (Kemal Kılıçdaroğlu’nu kastederek) “Kılıç” yarası almadığını belirterek ifade etmiştir.

Aşağıda yer alan haritada farklı illerde uygulanan aday belirleme yöntemleri belirtilmektedir. CHP tarihinde 2007 seçimleri 1995 seçimleri ile birlikte merkez yoklaması yönteminin en yaygın olarak kullanıldığı seçim yılı olarak karşımıza çıkmaktadır. DSP ile işbirliğinin yapıldığı bu seçim döneminde seçilebilir sıralardan aday gösterilen ve tamamına yakınının DSP'nin genel merkez yöneticilerinin oluşturduğu 13 kişi milletvekili seçildiler. Ardından istifa ederek DSP milletvekili olarak parlamentoda faaliyetlerine devam ettiler.

Merkez yoklaması yönteminin tüm Türkiye çapında kullanılması adaylar açısından hangi nitelikleri ön plana çıkarmaktadır? CHP'de merkez yoklaması ile aday gösterilenlerin farklı bölgelere, oy oranlarına, parti içinde geçmişte görev aldıkları yönetim kademelerine, 2007 seçimlerine giderken partinin hangi kademesinde aktif olarak yönetici konumunda bulduklarına, ailelerinde siyaset yapan kişilerin olup olmadığına, Aleviliğin aday gösterilmede ne tarz bir etkisinin olduğuna, siyasete yaklaşıp olarak ne zaman başladıklarına, mesleklerine, yaşlarına, üyesi oldukları STK'lere, meslek örgütlerine, eğitim durumlarına göre dağılımları nasıl gerçekleşmektedir? Bu sorular 2011 ve 2015 seçimleri için de aynı şekilde sorulabilir. 2007 yılında bu sorulara verilecek cevaplar 2011 ve 2015 yılında farklı yöntemler göz önünde bulundurularak verilecek cevaplar ile karşılaştırıldığında diyagramlar aracılığıyla yöntemin bir değişiklik yaratıp yaratmadığı açık bir biçimde ortaya konabilir. Tam da bu noktada öncelikle 2007'de merkez yoklaması ve eğilim yoklaması yöntemlerine göre aday gösterilenlerin ve milletvekili seçilenlerin uzamına bakmak gereklidir. Sonrasında 2011 ve 2015 seçimleri için de benzer bir yol izlemek araştırma problematiğine verilecek cevabı net bir biçimde belirlemeye katkı sağlayabilir.

Mütekabiliyet analizi diyagramları ilk olarak yöntemin herhangi bir değişiklik yaratıp yaratmadığı bağlamında değerlendirilecektir. Sonrasında ise tablolar yardımıyla yöntemin herhangi bir değişiklik yaratmadığı daha ayrıntılı bir biçimde ortaya konacaktır.

Şekil 3: 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Aday Belirleme Yöntemleri

2007 yılında CHP'nin milletvekili adaylarının tamamına yakını merkez yoklaması ile belirlediği bir durumda aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin dağılımı aşağıda yer aldığı gibidir. Diyagramın sağ tarafında yer alan lejant hangi kategorik değişkenlerin analize tabi tutulduğunu göstermektedir. “*Mevcut Görevler*” kategorisi, ilgili seçim döneminde aktif olarak görevde bulunan parti pozisyonlarını ifade etmektedir. Diyagramlarda pozisyonların başında bulunan “m” harfi bu açıklığı sağlamak üzere kullanılmıştır. Veri toplama sürecinin bütün mantığı ilgili seçim döneminde aday gösterilmede ve milletvekili seçilmede *MYK-PM üyeliği, milletvekilliği, kurultay delegeliği, il-ilçe başkanlığı* gibi pozisyonları ön plana çıkardığı için bu pozisyonlarda aktif görevde bulunanlar uzun bir veri toplama sürecinin ardından tek tek tespit edilerek programa aktarılmıştır. Bazı kişiler Önder Sav örneğinde olduğu gibi aynı anda milletvekili, PM ve MYK üyesi olduğu için bu kişiler için farklı bir kod atanmıştır. Yani aşağıda yer alan diyagramda “m.mv-pm-myk” diyagramın sağ üst köşesinde gözüken kişilerden biri 2007 seçimlerine giderken bu pozisyonlarda aktif görevde bulunan Önder Sav diğeri ise Deniz Baykal’dır. İlgili seçim döneminde aktif kurultay delegeliği ve milletvekilliği için de aynı şeyler söylenebilir. Bu bakımdan “m.mv” ve “m.kur.del.” pozisyonları da ilgili seçim döneminde aktif olarak bu pozisyonlarda görev alındığını göstermektedir.

Veri toplama sürecinde geçmiş dönemlerde milletvekilliği, kurultay delegeliği, PM-MYK üyeliği gibi pozisyonların da aday gösterilme ve milletvekili seçilmede etkin pozisyonlar olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda örneğin diyagramda başında “m” harfi bulunmayan ve geçmiş dönemlerde PM üyeliği görevinde bulunmak üzere “PMU(+)” kısaltması kullanılmıştır. 2007 seçimlerinde milletvekili seçilen 112 kişiden 45’i geçmiş dönemlerde PM üyeliğinde bulunmuştur. Görüldüğü üzere milletvekili seçilmek için geçmiş dönemlerde PM üyeliği yapmış olmak da kişilere adaylık mücadelesinde istenen hedefe ulaşmada önceki bölümlerde de ortaya konduğu üzere kayda değer bir avantaj sağlamaktadır. Benzer bir yorum diğer önemli görülen pozisyonlar için de söylenebilir. İlave etmek gerekir ki herhangi bir değişkenin yanında bulunan (+) işareti bir adayın o değişkenle olumlu yönde bir ilişkiye sahip olduğunu ifade etmektedir.

Yukarıda yer alan pozisyonlara gelebilmek için partili veya parti dışı eyleycilerin geçmiş dönemlerde hangi pozisyonlardan geçerek bu noktalara ulaştığını ortaya koymak da gerekliydi. Bu bakımdan lejantta “*önceki dönem*

görevler” başlığı altında diyagramda gösterilen aktörlerin yerel parti örgütlerinde hangi kademelerde bulduklarını ve/veya bu kademelere hangi pozisyonları geçerek geldiklerini tespit edebilmek amacıyla geçmiş dönemlerde görev aldıkları pozisyonlar da tek tek tespit edilerek programa girilmiştir. Tüm bunların aday gösterilmeye ve milletvekili seçilmeye aynı kişinin parti kademelerinde yer aldığı/almadığı pozisyonların nasıl bir etkiye sahip olduğu ve diyagrama nasıl yansıdığını daha anlaşılır kılabilmek amacıyla 2007 yılında Adana milletvekili seçilen Tacidar Seyhan’ın pozisyonu örnek gösterilebilir. Seyhan, önceki dönemlerde partinin yerel örgütlerinde yönetim kurulu üyeliği ve il başkanlığı yapmıştır. Diyagramda “yon.kur.u.-il bşk.” şeklinde görülen kısaltma geçmiş dönemde hangi kademe(lerde) görev yapıldığını göstermektedir. 2002’de milletvekili seçilmeden önce kurultay delegeliği de yapan Seyhan, milletvekili seçildikten sonra PM üyeliği de yapmıştır. 2007 seçimlerine girerken hem mevcut kurultay delegesi hem de aynı anda milletvekili ve PM üyesi olarak görev yapmaktadır. 2007’de milletvekili seçilen Şükrü Elekdağ’ın ise diplomatlık geçmişi dolayısıyla parti kademelerinde yerel görevi yoktur. Emekli olduktan sonra siyasete atılan Elekdağ, 2002’de milletvekili seçildiğinde PM üyesidir. 2007 seçimlerine de yine mevcut milletvekili ve PM üyesi sıfatıyla girmektedir. Seyhan ve Elekdağ gibi örnekler çoğaltılabilir. Bu örnekler aşağıda yer alan mütekabiliyet analizi diyagramlarının nasıl oluşturulduğunun gösterilmesi ve programın karakter sayısı bakımından kısaltmaları zorunlu kılması nedeniyle bu kısaltmaların ne anlama geldiğini göstermesi bakımından yeterlidir.

Öyleyse 2007 seçimlerinde merkez yoklaması ve aday yoklaması ile gösterilen ve milletvekili seçilenlerin uzamını nasıl okumak gereklidir? Merkez yoklaması yöntemi temel aday belirleme yöntemi olduğunda adaylar ve milletvekilleri hangi sermaye türleriyle bir araya gelir ve/veya birbirlerinden uzaklaşırlar? Diyagramlara bakılarak CHP’de adaylık mücadelelerinin nasıl bir görünüm sergilediği ve hangi konuların alan içerisinde hakim konular olarak ortaya çıktıkları anlaşılabilir mi? Farklı kategorik değişkenler analize tabi tutulduğunda 550 kişilik CHP’nin aday listesi nasıl bir dağılım gösterir? Parti içinden veya parti dışından aday gösterilme ve/veya milletvekili seçilme nasıl gerçekleşir? Aşağıda 2007 seçimlerinde parti

alanının adaylık mücadelelerinde nasıl bir uzam oluşturduğunu gösteren diyagram yer almaktadır.⁴⁴⁴

Diyagramda da görüldüğü üzere CHP’de merkez yoklaması ile aday gösterilmek için en önemli ayrışma kriteri parti genel merkezi pozisyonlarından birinde veya aynı anda birkaçında görev yapmaktır. Bu pozisyonları işgal eden kişilerin diyagramda “*aday gösterilen*”lere en uzak kesimde yer almaları ve “*milletvekili seçilen*”lere de en yakın noktaları oluşturmaları adaylık mücadelesinde kilit konumların bu pozisyonlar olduğunu açığa çıkarmaktadır. 2007 seçimlerinde “*milletvekili seçilen*” kişilerin daha önceki dönemlerde de aday gösterildikleri, kurultay delegeliği yaptıkları ve bu seçim dönemine bir önceki seçim döneminde aday olarak aynı zamanda kurultay delegesi olarak girdikleri de dikkati çeken farklı niteliklerdir.

“*Milletvekili seçilen*”lerin büyük çoğunluğunun 1980 öncesi CHP ve SODEP-SHP’de siyasete başladıkları görülmektedir. Mütekabiliyet analizinin sağladığı bir avantaj da benzer ve farklı nitelikleri farklı pozisyonlarla ilişkisi çerçevesinde gösterebilmesidir. Diyagramda 80 öncesi CHP ve SODEP-SHP geleneği içerisinde siyaset yapanların parti genel merkez yöneticilerine ve il başkanlarına yakın olması hem genel merkez pozisyonlarına geçmede hem de yerelde en üst düzey kademe olan il başkanlığına gelmede belirli bir siyasi kariyerin gerekli olduğunu tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Ancak ileride sayısal verilerle ortaya konacağı gibi gençlik kolları ve/veya yönetim kademelerinden başlayarak il-ilçe başkanlıklarına gelmek milletvekili adaylarının belirlenmesin sürecinde tek başına yeterli değildir. İl ve ilçe başkanlıkları parti genel merkezi yöneticilerinin de geçmişte görev aldıkları pozisyonları oluşturmaktadır. Bu yüzden “*milletvekili seçilen*” bir kişi olabilmek için

⁴⁴⁴ Çoklu mütekabiliyet analizi diyagramları ile ilgili belirtilmesi gereken teknik bir detaya tam da burada yer vermek gerekir. Bu çalışmadaki diyagramlar incelenirken eğer yararlanılan format dijitalse ekrandan yakınlaraştırarak aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin nasıl bir dağılım gösterdiği net bir biçimde görülebilir. Ancak çalışmanın çıktısını alarak okumayı tercih edenler için bu diyagramların bulunduğu sayfaların A3 formatında yatay bir biçimde yazdırılması ve diyagramların büyütülmesinin aynı anda hem yatay hem de dikey eksenini büyütecek şekilde yapılması gerektiği belirtilmelidir. Diyagramlardaki herhangi bir konum SPSS programının yaptığı hesaplamalar sonucu ortaya çıkmıştır. Diyagramı sadece yatay olarak genişletmek veya dikey olarak uzatmak bu hesaplamaları bozacağı için bu yöntem tercih edilmemeli, aynı anda hem dikey hem de yatay olarak diyagramın büyütülmesi sağlanmalıdır: “Nokta kümeleri sıcaklık tablosu gibi basit bir "grafik gösterim"i değildir: nokta kümeleri her yöne eşit mesafeli bir coğrafi haritaya benzer. Bir geometrik diyagram bir yön/doğrultu boyunca uzatılıp kısaltılamaz... Eğer grafiksel amaçlarla diyagram genişletilirse, mesafe oranları değiştirilmemelidir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. LeRoux & Rouanet, p. 7. Ayrıca diyagramların daha yüksek çözünürlüklü formatları için bu satırların yazarının “academia” sayfasına bakmaları gerekmektedir.

tek başına bu kademelerde yer almak yeterli değildir. Şüphesiz parti genel merkezi düzeyinde görevi olmaksızın yerel örgüt kademelerinde il ve ilçe başkanlığı pozisyonlarından geçerek milletvekili seçilebilmek de özellikle küçük iller için mümkündür. Ancak yine yöntemden bağımsız olarak yalnızca bu pozisyonları işgal eden kişilerin her üç seçim döneminde yaklaşık %10'lar seviyesinde milletvekili seçildikleri görülmektedir.

“*Aday gösterilen*” ve “*milletvekili seçilen*”lerin uzamının orta kısımlarına geldiğinde yoğun kümelenmelerin ve bu konumları işgal eden kişilerin benzer niteliklerinin olduğu göze çarpmaktadır. Yukarıda da Bourdieu'den alıntılanarak vurgulandığı gibi parti alanının kimlere açık olduğunun cevabı uzamın bu kısımlarındaki yoğunlaşmayla ortaya konabilir. “*Aday gösterilen*” ve “*milletvekili seçilenlerin*”, “*siyaset profesyonel*”i olan aktörler tarafından işgal edilmesi ve bu aktörlerin siyasi geçmişlerinin 6-10 yıl arasında olup, partinin gençlik kolları, yönetim kurulu üyeliği gibi pozisyonlarda yer almaları milletvekilliğine gidilen süreçte yerel parti kademelerinin taşıdığı önemi gözler önüne sermektedir. CHP'de parti alanı militanlık sermayesinin negatif sembolik sermayeye dönüştüğü süreçlerde parti dışından aktörlerin alana dahil olmasına izin vermektedir. İleride 2015 seçimlerinde görülebileceği gibi ön seçimlerin yaygın olarak kullanıldığı durumlarda sembolik sermaye militanlık sermayesinden ziyade doktorlar örneğinde olduğu gibi mesleki kariyer-saygınlık-popülariteye dayandığında ve adaylık süreci parti içi rakip fraksiyonların birbirlerini yıpratmak amacıyla desteklemedikleri adayların seçimlerinin önüne geçebilmek amacıyla alternatif kişilere yöneldiğinde parti alanı yine doktorlar özelinde olduğu gibi alan dışı aktörlere açık hale gelebilmektedir. Ancak burada vurgulanması gereken nokta diyagramlarda yer alan orta kısımlardaki yoğunlaşmanın tüm Türkiye çapında görülen genel bir örüntü olduğudur.

2007'de 6 ilde adayların “aday yoklaması” yöntemine göre belirlenmesi⁴⁴⁵ bu yöntemin kullanıldığı illerin İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirleri kapsamaması dolayısıyla bu tarz illerde yerel düzeyde görev almanın milletvekili seçilmede etkili olduğunu açığa çıkarmaktadır. Çoklu mütakabiliyet analizine getirilebilecek bir eleştiri bu çalışma özelinde aday belirleme yönteminin oransal

⁴⁴⁵ Belirtmek gerekir ki 2007'de kullanılan “aday yoklaması” yöntemi yargısal makamların denetiminde gerçekleştirilenden farklı olarak partinin denetim ve gözetimi altında yapıldı. Mersin'de seçim sonuçları parti genel merkezi tarafından değiştirildiği ve aday listesi yeniden düzenlendiği için bu il merkez yoklaması olarak kodlandı. Diğer illerde parti delegelerinin seçtiği adaylar değiştirilmediği için aday yoklaması olarak belirtildi.

dağılımının hesaplamaksızın bireyleri konumlandırmasıdır. 6 ilde aday yoklaması ile belirlenen milletvekili sayısını merkez yoklaması yöntemi kullanılan illerle görece olarak oranlamadığı için mütakabiliyet analizi özellikle bu illerden aday gösterilen kişilerin niteliğini ayrıksı bir öge olarak değerlendirmektedir. Her ne kadar SPSS programı aday yoklaması ile belirlenen adayların sayısının azlığını ayrıksı bir örnek olarak değerlendirip gösterse de özellikle il ve ilçe başkanlarının milletvekili gösterilmede etkisini yalnızca “*aday yoklaması*” yöntemine bağımlı olarak düşünmemek gereklidir. Wacquant’ın, Rosenlund’un çalışması ile ilgili “çoklu mütakabiliyet analizinin değişkenler ve modaliteler hakkında yaptığı ve mevcut araştırmada onaylanması güç ve sizin sorunlu bulduğunuz her zaman açık olmayan yerleri nelerdir?”⁴⁴⁶ sorusuna bu çalışma özelinde “aday yoklamasının il ve ilçe yöneticiliği pozisyonu ile çok yakından ve ayrıksı bir biçimde ilintilendirmesi” cevabını vermek çoklu mütakabiliyet analizi tekniğini üzerine çalışan ve bu tekniğin geliştirilmesi için çalışmalarda bulunan araştırmacılara göz ardı edilemeyecek faydalar sağlama potansiyeline sahiptir. Elbette çoklu mütakabiliyet analizi tekniğinin kısmi düzeyde sorunlu olan bu yönü bu çalışmanın iddiasının geçerliliğini hiçbir biçimde sarsıntıya uğratmamaktadır. Burada belirtmek istenen tek şey “aday yoklaması” yönteminin diyagramın kuzeydoğusuna doğru biraz daha kaydırılması ihtiyacıdır.

2007 yılında “*Milletvekili seçilen*”lere yakın olmayı sağlayan iki önemli unsur daha önceki seçim dönemlerinde veya 2002 seçimlerinde aday gösterilmek veya milletvekili seçilmektir. Benzer bir durum kurultay delegeliği için de geçerlidir. 2007 seçimlerine giderken ve/veya önceki dönemlerde kurultay delegesi olmak da milletvekili seçilenlerin ortak bir başka özelliğidir. Milletvekili seçilebilmek için uğruna en fazla mücadele edilen parti içi pozisyonlardan biri kurultay delegeliğidir. Genel merkez yöneticileri ve milletvekilleri tüzük gereği doğal kurultay delegesidirler. Ancak yerel kademelerde mücadele eden il ve ilçe başkanları, yönetim kurulu üyeleri ve özellikle de belediye başkanları hem mevcut hem de gelecekteki pozisyonlarını koruyabilmek için adaylık süreçlerinde karar verici konumda olan Parti Meclisi üyeliği ve genel başkan seçiminde söz sahibi olma arayışındadırlar. İleride kurultay delegelerinin kompozisyonunu il-ilçe başkanları, belediye başkanları

⁴⁴⁶ Loic Wacquant, "Norwegian Distinctions: Remarks on Rosenlund's Study of Social Structure and Change in Stavanger", in **Exploring the City with Bourdieu: Applying Pierre Bourdieu's Theories and Methods to Study the Community**, Riga: VDM Verlag, 2009, pp.iii-vii, p.iv.

ve diğer genel merkez yöneticileri bağlamında ele alıp adaylık süreçlerinde kurultay delegeliğinin Muharrem İnce'nin Halk Tv yayınında da belirttiği gibi “sen beni milletvekili seç, ben seni genel başkan seçeyim” niteliğine haiz bir pozisyon olduğu istatistiklerle gösterilecektir. Parti alanının yeniden üretiminin adaylık ve genel başkanlık sürecinde nasıl bir başka yeniden üretim sürecine konu edildiğini anlayabilmek için kurultay delegeliğini yakından incelemek gereklidir.

Mükekabiliyet analizi diyagramları iki farklı kategorik değişken arasındaki istatistiki ilişkiyi yorumlamaya olanak veren diğer analiz biçimlerinden farklı olarak çok sayıda değişkenin istatistiki hesaplamalarla aynı anda farklı kriterler bağlamında nasıl ayrımlar ürettiğini görmeye yardımcı olmaktadır. Diyagramda da görüldüğü gibi mevcut seçim döneminde ve/veya önceki dönemlerde (kurultay delegesi, milletvekili, aday olmak) ve/veya CHP'nin genel merkez yöneticisi konumunda bulunmak ancak CHP'nin varlık gösterdiği ve milletvekili seçildiği bölgelerde anlam kazanmaktadır. Görüldüğü üzere CHP'de milletvekili seçilebilmek çoğunlukla oy oranının %20'ler ve üzerinde olduğu bölgelerde bu pozisyonları işgal etmek anlamına gelir. Tarihsel süreç içerisinde CHP'nin oy depoları olarak görülen Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinden adaylık başvurusunda bulunanların milletvekili seçilebilme olasılıkları CHP'nin hiçbir varlık gösteremediği doğu ve güneydoğu anadolu bölgesindeki bir ilden başvuruya göre karşılaştırılamayacak derecede yüksektir. Güneydoğu ve doğu anadolu bölgesini niteleyen sermaye türlerine bakıldığında bu bölgelerde neredeyse adayların tamamına yakınının siyaset profesyoneli olmadıkları bu nedenle de siyasi geçmişlerinin bulunmadıkları, bu bölgelerde CHP'nin oy oranının %1-2 dolaylarında olmasından ötürü milletvekili çıkaramadığı, CHP'nin aday bulmakta zorluk yaşadığı ve bu bölgeyi aday listesini kamuoyu nezdinde daha makul bir düzeye getirebilmek amacıyla kullandığı görülmektedir. Örneğin 2007 seçimlerinde, CHP'nin varlık gösterdiği illerde gençlerin oranı oldukça düşükken, diyagramda güneydoğu ve doğu anadoluda “*aday gösterilen*”lerin, 31-40 yaş arasında, mevcut görevi olmayan, eğitim düzeyleri ezici bir çoğunlukla ilkokul olan adaylar aynı bölgede topladığına görüldüğü gibi gençler bu bölgelerde aday gösterilenlerin büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır.

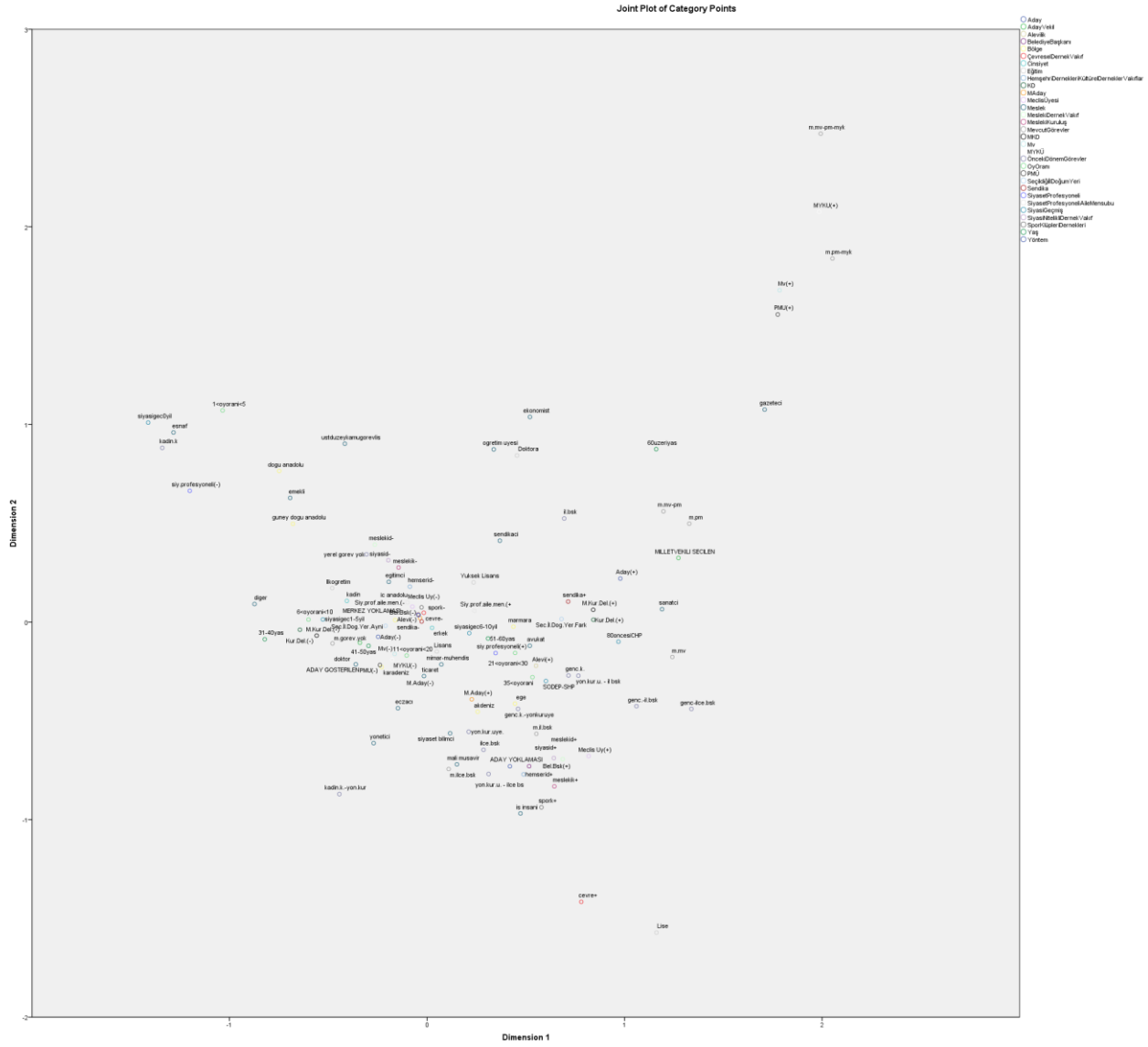
Bölgelere has dinamikler yalnızca bunlarla da sınırlı değildir. Diyagramda adayların seçildikleri illerle doğum yerleri arasında benzerlik ve farklılığı araştırmak üzere “*seç.il.doğ.yer.fark*” lı olarak kodlanan kısaltmanın Marmara ve Marmara

kadar önemli olmasa da Ege bölgesine yakın bir konumda yer alması özellikle İstanbul ve Kocaeli gibi illerde milletvekili seçilenlerin doğum yerlerinin vekil seçildikleri illerden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde geçmiş dönemlerde ve 2007 seçimlerine gidilen dönemde uzamın “*milletvekili seçilen*” bölgesine doğru gidildikçe adaylık mücadelesinde miras edinilen veya aktif olarak kullanılan toplumsal-siyasal sermayenin bir başka türünün de etkin olduğu görülür. “*Siy.pro.aile.mens(+)*” olarak kodlanan ve adayların veya milletvekillerinin aile bireylerinde siyaset yapanların varlığı da bir başka fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta Marmara, sonrasında Ege ve Akdeniz’de yaygın diğer bölgelerde ise istisnai olmak üzere bazı adayların ve milletvekillerinin aile bireylerinin CHP’de veya diğer partilerde ya da sendikal örgütlerle, baro, tabip odası gibi meslek örgütlerinde siyaset yapan kişiler oldukları görülmektedir. Geçmiş dönemde CHP veya başka partilerde genel sekreterlik, milletvekilliği, il ve ilçe başkanlığı veya parti yöneticiliği yapmış kimseler kendilerinden sonra gelen kuşaklara adaylık mücadelesinde önemli birer sembolik sermaye kaynağı sağlamaktadırlar.

Çoklu mütekabiliyet analizi diyagramı teorik meselelerin tartışıldığı birinci bölümde Bourdieu’nün önermelerinin Michels’in dile getirdiklerine nazaran daha kapsayıcı ve analitik gücü bakımından daha avantajlı olduğu bir başka meseleyi de tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Michels’in iktidar ilişkisinin kaynağı olarak örgütsel hiyerarşi ve psikolojik nedenleri ileri sürmesinin aksine Bourdieu’nün sembolik sermaye kavramı iktidarın yalnızca tek bir sermaye türünden devşirilemeyeceğini iddia etmektedir. Diyagramda “*aday yoklaması*” ve “*milletvekili seçilen*”ler arasındaki bölgede yer alan başta Marmara sonrasında ise Ege ve Akdeniz bölgelerini dikey olarak kesen farklı sermaye türlerinin varlığı göze çarpar. Milletvekili seçilebilmek için adayların yalnızca parti içi kademelerde yükselme ile yetinmedikleri ve meslek örgütü ve mesleki dernekler, hemşehri dernekleri, siyasi nitelikli dernek ve vakıflar, çevresel dernekler, spor kulüplerinde de varlık göstererek tanınırlıklarını arttırmak ve bu örgütlerdeki alternatif toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkili ağlarını adaylık mücadelelerine kanalize etmek hedefini güttükleri görülmektedir. Özellikle ön seçimlerde ileride de görüleceği gibi hemşehri dernekleri ve mezhepsel ağlar kullanılarak “anahtar listeler” yardımıyla istenen hedeflere ulaşma yolundaki arayışlar tüm açıklığıyla ortaya çıkmıştır.

Mesleki örgütler ve diğer sivil toplum kuruluşlarında adayların büyük ölçüde basit bir üye olmaktan ziyade bu örgütlerin yönetim kademelerinde yer aldıklarını da yeri gelmişken belirtmek gerekir. Böylelikle bir adayın geçmişte gençlik kollarından başlayarak partinin il başkanı olduğu, aynı zamanda doktor veya avukat olması dolayısıyla tabip odası veya baro yöneticisi (hatta bazı durumlarda başkanı), İstanbul İzmir, Bursa, Adana gibi büyükşehirlerden adaysa hemşehri derneklerinin yöneticisi olabildiği, Alevi bir adaysa aynı zamanda Cem Vakfı veya Hacı Bektaş-i Veli derneği yöneticisi olabildiği görülebilmektedir. Ya da yalnızca Baro başkanı olarak bir siyaset profesyoneli olup herhangi bir parti geçmişi veya diğer nitelikler olmadan da aday gösterilebilmektedir. Yine çoklu mütakabiliyet analizi diyagramının yorum yapma olanağı sunduğu bir başka gösterge de mesleki ve sivil toplum örgütleri yöneticiliklerinin daha çok il-ilçe başkanlığı ve yöneticiliği gibi pozisyonlarla yakınlaşmasıdır. Nitekim diyagramdan da net bir biçimde görüldüğü gibi genel merkez pozisyonları ya parti içi güç ilişkilerinde hiyerarşiden kaynaklanan militanlık sermayeleri ya da belirli bir uzmanlık, ün-şan-şöhret, teknik bilgi gerektiren kültürel ve sembolik sermayeyi beraberinde getirdiği için “çileci” bir sermaye birikimi sürecine tabi olmaktan bu pozisyonları işgal eden kişileri korumaktadır.

Şekil 4:2007 Seçimleri – Farklı Aday Belirleme Yöntemlerine Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Uzamı

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler parti genel merkezinin milletvekili adaylarının tamamına yakınına belirlediği bir durumda “*aday gösterilen*” ve “*milletvekili seçilen*”lerin nasıl bir görünüm sergilediği, parti içi ve parti dışı pozisyonların hangi sermaye türlerini ön plana çıkardığı, parti içi yönetim kademelerinde geçmiş dönemlerde veya seçim döneminde aktif görev almanın adaylık mücadelesinde nasıl bir önem arz ettiği, aday gösterilme ve milletvekili seçilmede genel merkezin adayları belirlerken bölgesel farklılıkları nasıl ele aldığı ve farklı bölgelerdeki adaylıklarda parti içi-parti dışı konumları, yaş, cinsiyet, meslek ve eğitim gibi diğer kriterlerle nasıl harmanladığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Yöntemin değişiklik yaratıp yaratmadığı konusundaki iddiayı test edebilmek amacıyla 2011 yılında yapılan 24. dönem milletvekili genel seçimlerinde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin nasıl bir görünüm sergilediğine istatistiki programların yardımıyla bakmak gerekmektedir. 2007 yılının aksine ön seçimlerin kademeli bir biçimde 27 ilde uygulanmasıyla birlikte, büyükşehirlerde uygulanmaksızın, partili üyelerinin kendilerine söz hakkı verildiğinde kimleri aday olarak gösterdiklerine ve aday gösterilen kişiler arasında kimlerin milletvekili seçildiklerine bakmak ve bu profilleri genel merkezin aday belirlemede asıl belirleyici olduğu 2007 seçimleri ile karşılaştırmak yöntemin değişiklik yaratıp yaratmadığı sorusuna daha ileri düzeyde bir cevap verebilir. Aşağıda bu konuyla ilgili analizlere yer verilecektir.

2.6.2. 2011 Milletvekili Genel Seçimleri ve Mütakabiliyet Analizi Diyagramları

22 Mayıs 2010 tarihinde Kemal Kılıçdaroğlu'nun CHP genel başkanı seçilmesiyle birlikte ön seçimler Kılıçdaroğlu'nun başkanlık sürecinin başında dile getirildiği gibi gittikçe yaygınlaşmaya başladı. Aşağıdaki haritadan da görüldüğü üzere bu kez 27 ilde ön seçim Kırklareli ve Muğla'da da aday yoklaması yöntemleri kullanıldı. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirler ön seçim kapsamına alınan illerden değildi. Yine CHP'nin “kale”lerinden olan Çanakkale, Antalya gibi illerde

de merkez yoklaması yöntemi kullanılmıştı. Hemen hatırlatmak gerekir ki parti tüzüğü gereği oy oranının %10 olduğu yerlerde adaylar parti genel merkezi tarafından merkez yoklaması yöntemine göre belirlenmektedir. 2011 milletvekili seçimlerinde ise CHP'nin eski "ağır toplarından" Önder Sav, Hakkı Süha Okay, Kemal Anadol, Onur Öymen gibi Baykal döneminin etkin isimleri merkez yoklaması yöntemiyle tasfiye edildi. Berhan Şimşek mevcut İstanbul il başkanı olmasına rağmen aday gösterilmedi. Bu dönemle ilgili olarak belirtmemiz gereken bir başka önemli nokta Kırklareli ve Muğla'daki aday belirleme yöntemidir. Parti Meclisi 27 ilde ön seçimin üyelerle yapılmasını kararlaştırdığı halde neden Kırklareli ve Muğla'da aday yoklaması yapılması kararı alındı? Üstelik Kırklareli'nde yalnızca kongre delegelerinin oy kullanabileceği basit aday yoklaması yöntemini kullanarak. Bu konu Kırklareli'de hem yerel gazetelerde hem de sosyal medya hesaplarında ciddi bir şekilde tartışılmıştır. Üçüncü bölümde bu konuyu ele alınacaktır. Ancak aday belirleme yöntemi belirlenirken Kırklareli'nin mevcut milletvekili Turgut Dibek'in o dönemde PM üyesi olması ve genişletilmiş aday yoklaması ya da ön seçim yöntemiyle tekrar seçilememe endişesiyle PM'den bu yönde bir karar çıkarttığı iddia edilmiştir. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan il başkanlarından birkaçı Kırklareli'dekine benzer bir biçimde genel merkezdeki ilişkilerini kullanarak milletvekillerinin bazı durumlarda PM üyelerinin bizatihi kendilerinin yeniden seçilmelerini garanti altına alabilmek amacıyla uygulanacak yöntemin belirlenmesinde PM'den kendi çıkarları lehine olacak şekilde bir düzenlemeyi geçirttikleri görülmektedir. Kırklareli'de görüşülen aday adaylarından biri yukarıdaki açıklamaları teyit eden bir biçimde bu seçim döneminde öncelikle büyükşehirler de dahil 55 ilde ön seçimin uygulanması kararının alındığını, sonrasında ise özellikle genel merkez yöneticilerinin müdahaleleriyle birlikte bu sayının öncelikle 45'e sonrasında, 35'e ve son olarak da 27'ye düştüğünü belirtmiştir.⁴⁴⁷

Aşağıdaki haritaya göre 2011 seçimlerinde 550 kişilik aday listesinin %77'sini parti genel merkezi, %21'ini parti üyeleri ve aday yoklaması yönteminin yalnızca Muğla ve Kırklareli illeriyle sınırlı olmasıyla birlikte delegeler de %2'sini belirlediler. Seçim sonuçlarına göre CHP'nin elde ettiği 135 milletvekilinin, 109'unu parti genel merkezi "merkez yoklaması"; 21'ini parti üyeleri "ön seçim"; 5'ini ise delegeler "aday yoklaması" yöntemiyle belirlediler. Farklı yöntemlerin ağırlıkları

⁴⁴⁷ Mülakat, Tarık Sezer, Aday Adayı, 8.4.2016.

böyleyken 2011 yılı için hazırlanan mütekabiliyet analizi diyagramlarını ele almak ve 2007 seçimleri ile karşılaştırmak ön seçimlerin kısmi olarak uygulanmasıyla aday ve milletvekili kompozisyonlarının nasıl şekillendiğini açıklamaya yardımcı olabilir.

2011 seçimleri 2007'den farklı olarak CHP üye ve delegelerinin aday belirlemede söz sahibi oldukları bir seçim dönemidir. Parti genel merkezi 2011 yılında ön seçim yönteminin kullanıldığı yerlerde “kontenjan” uygulaması ile parti aday listelerinin seçilebilir sıralarına belirledikleri adayları yerleştirdi. Toplam 9 kontenjanın kullanıldığı yerlerde 6 aday milletvekili seçildi. Diyagramda da görüldüğü üzere “ön seçim kontenjan”ı ile aday gösterilenlerin “milletvekili seçilen” kişilere yakınlığını “ön seçim” yöntemiyle aday gösterilenlere kıyasla daha fazladır.

2011 Milletvekili Genel Seçimleri - Aday Belirleme Yöntemleri

2011 seçimlerine giderken CHP genel başkanının Kemal Kılıçdaroğlu olması ile birlikte parti genel merkezi kadrolarında meydana gelen köklü değişime rağmen milletvekili seçilmede en garantili pozisyonları yine MYK, PM üyelikleri ve milletvekilleri oluşturmaktadır. Bourdieu'nün daha önce yer verilen sembolik iktidarın tanımına dair belirttiği gibi “konumun içerdiği avantajların zimmete geçirilmesi”, 2011 seçimlerinde de söz konusudur. Baykalcı kadroların merkez yoklaması ile saf dışı edilmesi ve genel merkezin yeni yöneticilerinin kendilerini bizzat “merkez yoklaması” yöntemiyle aday göstermesi konuma bağlılığı tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. 2007 seçimleri için hazırlanan diyagramın sağ üst kısmında adaylık mücadelesinin en garantili pozisyonunda aynı anda hem milletvekili hem de PM-MYK üyesi olan Önder Sav bu pozisyonları kaybedince genel merkez tarafından aday gösterilmemiştir. Sonuç olarak genel merkez pozisyonlarının milletvekili adaylığında en garantili pozisyonları işgal etmesi 2007 yılına benzer bir görünüm sergilemiştir denebilir. Yine bu pozisyonları seçim dönemine giderken aktif olarak işgal etmek gerektiği hatırlatılmalıdır. Genel merkez yöneticilerinin aktif görevde olmaları kendilerinin aday gösterilmesi ve (yeniden) milletvekili seçilebilmesi için elzem iken mevcut il ve ilçe başkanı olmak, ileride rakamlarla ortaya konacağı üzere, bu pozisyonlar kadar avantaj sağlamamaktadır. Ancak geçmiş dönemlerde gençlik kollarından veya yönetim kurulu üyeliklerinden başlayarak ilçe ve il başkanlığı yapmak, genel merkez pozisyonlarına yakın olmasından da anlaşıldığı üzere, daha çok genel merkez yöneticilerinin lehine bir durum yaratmaktadır. Başka bir deyişle mevcut il ve ilçe başkanları, siyasi kariyerlerinin tepe noktası olarak bu pozisyonları işgal ediyorken genel merkez yöneticilerinin ezici bir çoğunluğu bu pozisyonları geçerek şimdiki konumlarına erişmişlerdir. Böylece kendilerini daha alt kademelerden farklılaştıran bir pozisyona sahiptirler ve uygulamada bu farklılık iktidar ilişkisi olarak uygulanır. Tüm bu tespitler 2007'ye neredeyse tamamen benzer bir görünüm sergilemektedir.

“80 Öncesi CHP” ve “SODEP-SHP” ile başlayan siyasal geçmiş; mevcut veya önceki dönemlerde kurultay delegeliği yapmış olmak veya aday gösterilmek; Alevi olmak veya siyaset profesyoneli bir aile mensubuna sahip olmak da 2007'ye benzer başka paralelliklerin işaretidir. Tekrara düşmemek pahasına bu niteliklerin ne anlama geldiğine tekrar yer verilmeyecektir. Ancak bir yeniden üretim sürecinin

adaylık mücadelesinde ortaya çıktığını göstermesi bakımından bu nitelikler önemlidir. 2011 seçimlerinde ön seçimlerin uygulandığı iller büyükşehirleri kapsamadığı için genel merkez yöneticilerinden ziyade daha yerel nitelikli parti yöneticilerini ön plana çıkarmaktadır.

2007 seçimleriyle benzer bir biçimde 2011 seçimlerindeki bölgesel farklılıklar da adaylık mücadelesinde belirgin ayrımları beraberinde getirmektedir. Marmara bölgesi hemşehrilik ağlarının, siyasi derneklerin, mesleki örgütlerin ve derneklerin ve adaylık sürecinde seçim bölgesi ve doğum yeri farklı olan aktörlerin ön plana çıktığı bir bölge olmaya devam etmektedir. Benzer şekilde milletvekili seçilebilmek için önce ege bölgesi sonrasında ise Akdeniz ve Karadeniz ile iç Anadolu bölgelerinden aday gösterilmek gerekmektedir. Doğu ve güneydoğu Anadolu illeri ise siyaset profesyonellerinin bulunmadığı veya oldukça az olduğu, adayların siyasi geçmişinin bulunmadığı, yerel görevlerin ne geçmiş dönemlerde ne de mevcut olarak yerine getirilmediği, mesleki geçmiş ile eğitim durumları ve meslek örgütü veya diğer STK'larda etkin olma durumunun görülmediği bir manzara sergiler. Yani bu bölgeler CHP'nin varlık gösteremediği iller olmaları itibariyle adaylık mücadelesine de konu olmamaktadırlar. Nitekim aday adaylığına başvuran sayısının azlığı da bu bağlamda okunabilir.

Yukarıdaki diyagramın da gösterdiği gibi adayların kısmen parti üyeleri ve delegeleri tarafından belirlendiği 2011 seçimlerinde de CHP'nin milletvekili ve aday kompozisyonu 2007 yılına benzer sonuçlar üretmektedir. Bu dönemde parti genel merkezi adayların %77'sini bizzat kendisi belirlediği için mevcut konumlarını sürdürebilmeyi “merkez yoklaması” yöntemi aracılığıyla sağlayabilmiştir. Kendilerine söz hakkı verilen parti üyelerinin veya delegelerinin benzer nitelikleri haiz kişileri seçmesi de dikkati çeken bir başka olgudur. Yine sıradan parti üye ve delegelerinin habituslarına uygun bir biçimde, nesnel olasılıklar dahilinde aday adaylığına dahi başvuramaları dikkati çekilmesi gereken bir başka önemli noktadır. Görüşülen 34 il başkanı ve Kırklareli'deki farklı düzeydeki aktörlerin de belirttikleri üzere parti alanı üye ve delegelere adaylık mücadelesinde “kapalı”dır ve başarı şansını düşük gören üye ve delegeler bu süreçten kendilerini dışlamaktadır.

2007 ve 2011 seçimlerinin yöntem değişmesine rağmen bölgesel, mesleki, parti içi ve parti dışı pozisyonlar, mezhepsel öğeler, yaş, siyasi geçmiş vb. kriterlerle benzer nitelikleri haiz aynı aktörlerin üretimiyle sonuçlandığını istatistiki olarak ortaya koyduktan sonra zincirin son halkası olan 2015 seçimlerine yakından bakmak çalışmanın iddiasının geçerliliğini ortaya koymak bakımından gereklidir. 2007 ve 2011'in aksine milletvekili adaylarının bu kez ezici bir çoğunlukla partili üyeler tarafından belirlendiği bir durumda milletvekili ve aday kompozisyonu nasıl bir görünüm sergiler? Ön seçimler sanıldığı gibi bir değişiklik yaratır mı? Hepsinden de öte ön seçimler “parti içi demokrasi”nin bir göstergesi olarak okunabilir mi? Bu sorulara cevap verebilmek amacıyla 2015 seçimlerine ve mütakabiliyet analizi diyagramlarına yer verilecektir.

2.6.3. 2015 Milletvekili Genel Seçimleri ve Mütakabiliyet Analizi Diyagramları

2015 seçimleri 2007 ve 2011 seçimlerinin aksine CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesinde tüm parti üyelerinin karar verici olduğu bir duruma işaret eder. Aşağıdaki harita farklı illerde hangi yöntemin uygulandığını belirtmektedir. Doğu ve Güneydoğu illerinde merkez yoklaması yönteminin kullanılmasının nedeni tüzük gereği CHP'nin bu illerde oy oranının %10'un altında olmasıdır. Ancak CHP'nin milletvekili çıkardığı ve oy oranının %10'un üzerinde olmasına rağmen Yalova,

Kocaeli, Sakarya, Yalova, Eskişehir, Tokat ve Hatay gibi illerde merkez yoklaması yöntemi kullanıldı. Muharrem İnce'nin bu satırlar yazılırken İstanbul Büyükşehir Belediye başkanlığı adaylığı için tüm parti üyelerinin katıldığı bir eğilim yoklamasını şart koşması 2015'te kendi seçim çevresi olan Yalova'da merkez yoklamasının kullanılmasıyla çelişkili bir görünüm arz etmektedir. Yalova ön seçimlerinden çıkamama korkusu dolayısıyla İnce'nin merkez yoklamasını tercih ettiği ileri sürülebilir. Bu çalışma kapsamında görüşülen il başkanlarının büyük bir çoğunluğu benzer bir görüşü öne sürdüler.

Sakarya'da ise merkez yoklamasının yapılmasının nedeni Engin Özkoç'un mevcut milletvekili ve PM üyesi olmasıdır. Özkoç için de İnce'ninkine benzer bir sebeple yönteme müdahale ettiği ileri sürülebilir. Kocaeli'de merkez yoklaması yönteminin kullanılmasının nedeni ise parti genel merkezinin parti örgütüyle hiçbir bağı olmayan ve hatta farklı partilerde siyaset yapan bir kişiyi aday göstermesidir. Eskişehir'de ise milletvekili adaylarının tamamen Yılmaz Büyükerşen tarafından belirlendiği göze çarpmaktadır. Hatay'da da belediye başkanı faktörünün etkinliğini bu noktada anmak gerekmektedir.

2015 genel seçimlerinde parti adaylarının yaklaşık %33'ü merkez yoklaması yöntemi ve ön seçim ile eğilim yoklaması kullanılan illerde de kontenjan uygulamasıyla parti meclisi tarafından belirlendi. Parti adaylarının %67'sini ise tamamına yakın bir biçimde parti üyeleri belirlediler. 2015 yılında milletvekili seçilenlerin ise %37'si parti meclisi, yalnızca Çanakkale'de aday yoklaması yönteminin kullanılmasından dolayı 2'si parti delegeleri, geriye kalan illerde de ön seçim ve eğilim yoklaması kullanılmasından dolayı parti üyeleri tarafından belirlendi. Öyleyse 2007 ve 2011 seçimleri için sorulan sorular bu kez 2015 yılı için tekrarlanabilir: parti üyelerinin aday belirlemenin başat aktörü olduğu durumlarda aday ve milletvekili kompozisyonları nasıl değişir? Ön seçimler merkez yoklaması yönteminden farklı sonuçlar doğurur mu? Parti üyeleri kendilerine söz hakkı tanındığında genel merkezin belirlediği adaylardan farklı olarak kimleri seçer? Ya da genel merkezin belirlediği adaylara benzer kişileri seçerek bir yeniden üretim sürecine mi sebep olurlar? Büyükşehirler de dahil ön seçimlerin yaygın kullanıldığı bir durumda farklı aktörler hangi stratejilere başvurur? Bu soruların cevabını verebilmek için daha önce yapıldığı gibi tekrar çoklu mütekabiliyet analizi diyagramlarına başvurmak gereklidir. Farklı yöntemlerin varlığında aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin uzamına bakmak ve bu uzamı önceki seçim dönemleriyle karşılaştırmak adaylık mücadelesinde nelerin farklılaştığı nelerin ise aynı şekilde kaldığını anlamaya yardımcı olur.

2015 Milletvekili Genel Seçimleri - Aday Belirleme Yöntemleri

Aşağıda 2015 yılı için hazırlanan çoklu müttekabiliyet analizi diyagramı yer almaktadır. 2007 ve 2011 yıllarından farklı olarak bu kez merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçim yöntemi tüm Türkiye’de aynı anda kullanılmıştır. Ayrıca ön seçim ve eğilim yoklaması yönteminin kullanıldığı illerde CHP genel merkezinin kontenjan uygulamasına başvurduğu da görülmektedir. Kontenjan uygulamasının ne anlama geldiğini sorgulamak parti alanı içerisinde gerçekleşen güç mücadelesini aydınlatmaya yardımcı olabilir.

2011 yılında, diyagramda hatırlanacağı üzere kontenjan uygulaması yalnızca 9 kişi için kullanıldı ve bu 9 kişiden 6’sı milletvekili seçildi. 2011 seçimlerini 2015 seçimlerinden ayıran bir fark ön seçimlerin büyükşehirlerde kullanılmamasıdır. Bu yüzden “*ön seçim kontenjan*”ı aracılığıyla aday gösterilenler çoğunlukla parti genel merkezi ile bağlantısı olmayan kişilerdi. Ancak 2015’te İstanbul, Ankara, İzmir gibi parti genel merkez yöneticilerinin aday gösterildiği illerde de ön seçim yöntemi uygulanınca genel merkez yöneticileri kendilerini ön seçim kontenjanı ile bu illerin seçilebilir sıralarından aday gösterdiler. Hatırlanacağı üzere yasal düzenlemeler başlığı altında belirtildiği gibi, 1998 yılında SPK’de yapılan değişiklikle ön seçim yapılan illerde genel merkeze %5 kontenjan kullanabilmesi hakkı verildi. 550 kişilik milletvekili aday listesinin 28 kişisi yani %5’i İstanbul, Ankara ve İzmir gibi⁴⁴⁸ büyükşehirlerde kontenjan adayları olarak gösterildi. Kontenjan adayları olarak gösterilen adayların tamamı milletvekili seçildiler. Ön seçimleri “parti içi demokrasi” şölenu olarak gören ve seçim süreci boyunca bunun propagandasını yapan bütün parti genel merkez yöneticilerinin tamamına yakınının kontenjan ile seçilmesi ön seçimler hakkında bazı tereddütler uyandırmaktadır. Sonuç olarak 2011’de merkez yoklaması aracılığıyla kendilerini aday gösteren MYK ve PM üyeleri bu kez ön seçim yapıldığı için kontenjan uygulamasını kendileri için kullandılar. “*Ön seçim kontenjan*” yönteminin diyagramda 2011 seçimlerinden farklı olarak parti genel merkezi konumlarına yakın çıkmasını bu bağlamda okumak gerekmektedir. “*Eğilim Kontenjan*” aracılığıyla eğilim yoklaması yapılan illerde parti genel merkezi tarafından aday gösterilenlerin milletvekili seçilebilme olasılıkları milletvekili seçilenlere yakınlığın da gösterdiği üzere bir hayli fazladır. Faik Öztrak eğilim

⁴⁴⁸ Bu noktada yalnızca Bülent Tezcan’ı hariç tutmak gerekir. Parti örgütlerinden gelen ve ön seçimlerin propagandasını yapan ve adaylarla ilgili bilgileri basınla paylaşan Tezcan, Mevcut PM-MYK üyesi ve milletvekili olmasının avantajını kullanarak ön seçimlere girmedi ve Aydın’dan kendisini bizzat karar verici konumda bulunarak kontenjan adayları olarak gösterdi.

yoklamasının kullanıldığı Tekirdağ'da birinci sıra kontenjan adaydır ve milletvekili seçilmesi parti üyeleri tarafından kendisinden sonraki sıralarda aday gösterilenler ile kıyaslandığında oldukça yüksektir. Kontenjan uygulamasında ve merkez yoklaması yönteminde parti genel merkezinin belirleyici olduğu hatırlanarak ön seçim ve aday yoklaması yöntemlerinde parti üye ve delegelerin kimleri aday gösterdiğine ve kimlerin milletvekili seçildiğinde istatistiki olarak bakmak yöntemin bir değişiklik yaratıp yaratmadığını anlamayı sağlamaktadır.

Diyagramda da görüldüğü üzere "*milletvekili seçilen*" lerin nitelikleri değişmeden kalmaktadır. Her ne kadar genel merkez yöneticileri kontenjan vasıtasıyla seçilebilir yerlerden adaylıklarını garanti altına alsalar da parti üyeleri de seçtikleri adaylar aracılığıyla merkez yoklamasına benzer nitelikleri ön plana çıkarmıştır. "*Milletvekili seçilen*" kişiler arasında yer alanların siyasi geçmişlerine "*80 öncesi CHP*" ve "*SODEP-SHP*" ile başlamaları; önceki dönemler ve bir önceki seçim döneminde aday olmaları, kurultay delegeliğinde bulunmaları, milletvekilliği yapmış olmaları ve bu mevkilere gelmeden önce partinin yerel yönetim kademelerinde gençlik ve yönetim kurullarından başlayarak ilçe ve il başkanlığı görevlerinde bulunmaları 2007 ve 2011 ile ortaklaşan olgulardır. Görüldüğü üzere yüzbinlerce parti üyesinin adayları belirlediği bir durumda da aday ve milletvekili kompozisyonu değişmemektedir.

Ancak ön seçimlerin kendine has birtakım karakteristikleri de olduğu akılda tutulmalıdır. Mesleki dağılımların yöntem karşısında uzamda nasıl bir dağılım sergilediğini göstermek sembolik sermayenin devşirilmesinde kültürel sermayenin nasıl bir işlev gördüğünü aydınlatmaktadır. 2007 ve 2011 seçimlerinde doktorların aday gösterilen doktorların milletvekili seçilme oranları 2015'e göre bir hayli düşüktür. Ancak 2015'te özellikle ön seçim uygulanan illerde mevcut ilçe ve il başkanlarını da aşarak milletvekili seçilenlerin alanına daha yakın çıktığı görülmektedir. Tekirdağ'da Candan Yüceer, Bursa'da Ceyhun İrgil, Ordu'da Mustafa Adıgüzel, Antalya'da Niyazi Nefi Kara, Manisa'da Tur Yıldız Biçer gibi örneklerden de görüldüğü üzere doktorluk mesleği aracılığıyla biriktirilen sembolik sermaye politik sermayenin önüne geçebilmektedir. Ön seçimlerde aktif il ve ilçe başkanlarının sonuçlara göre doktorların alt sıralarında yer alarak milletvekili seçilememeleri parti içi adaylık mücadelesinin bir başka boyutuyla beraber

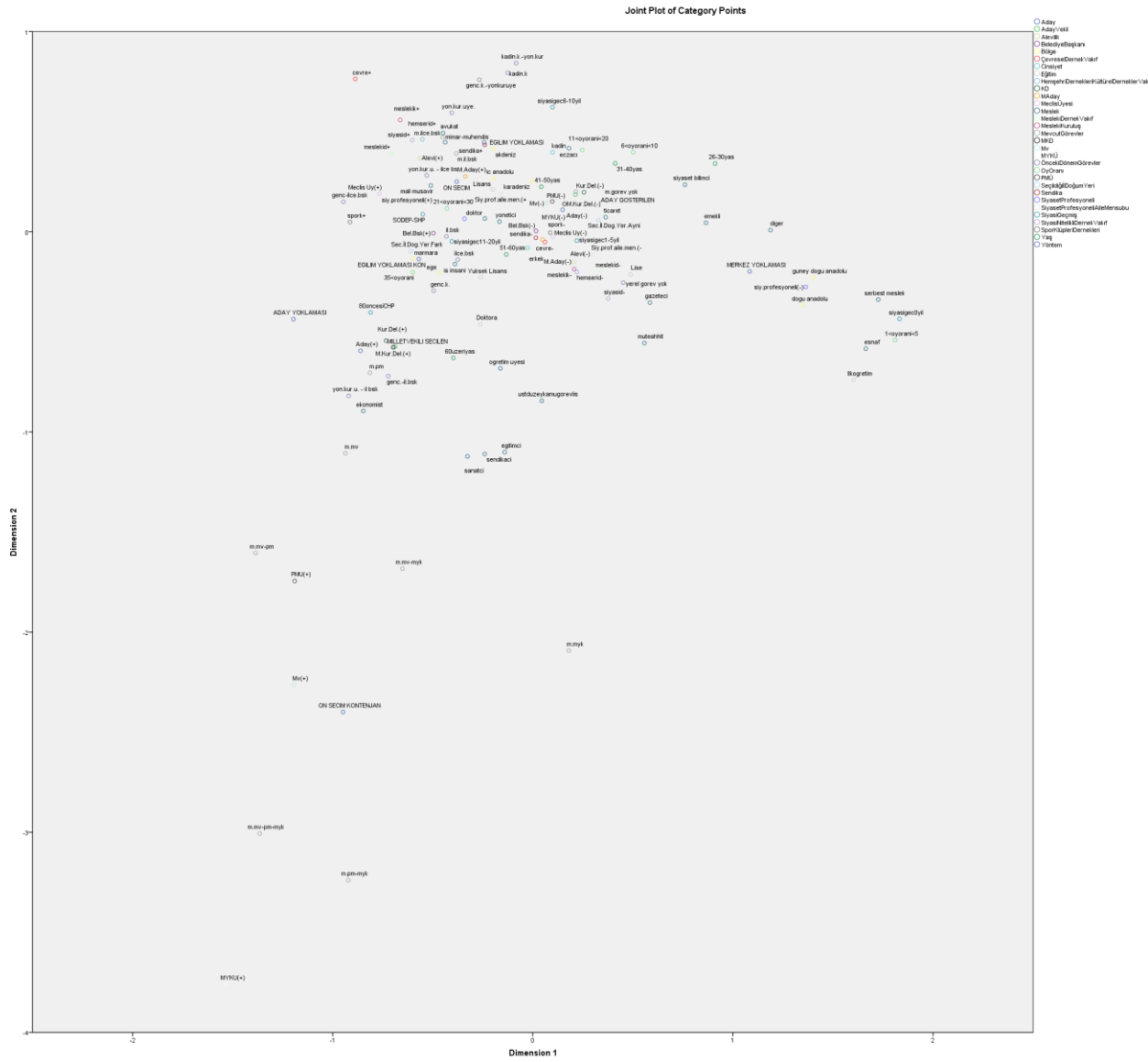
düşünülmelidir. Görüşülen il başkanlarına bu konu ile ilgili soru sorulduğunda il ve ilçe başkanlarının parti içi mücadelelerde taraf olduklarını ve yıprandıklarını, rakipleri tarafından saf dışı edilebilmek amacıyla kendilerine değil en güçlü rakiplerine oy verilerek saf dışı edildiklerini belirttiler. 1980’de benzer bir biçimde en avantajlı konumda görülen il ve ilçe başkanları politik sermayenin negatif sembolik sermaye olarak algılanmasından ötürü adaylık mücadelesinden kazançlı çıkamadılar. İleride sayısal verilerle de ortaya konulacağı gibi ön seçimler yerel düzeyde aktif görev yapanların yalnızca çok küçük bir oranının milletvekili seçilebilmelerini sağlamaktadır.

Ön seçimlerin kendilerine has karakteristiklerinin bir başkası hem parti genel merkezi hem de parti üye ve delegeleri tarafından adaylık mücadelesinde gözetilen Alevilik meselesidir. Hatırlanacağı üzere 2007 ve 2011’deki diyagramlarda da Alevilik aday gösterilmek ve milletvekili seçilebilmek için göz önünde bulundurulmuş faktörlerden biriydi. CHP’ye oy veren kesimler içerisinde Alevilerin gözle görülür bir ağırlıklarının olması ister merkez yoklaması isterse ön seçimler olsun Alevi adayların şansını diğer adaylara göre bazı durumlarda daha da arttırabilmektedir. İleride CHP’de 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde aday gösterilen ve milletvekili seçilen Alevilerin sayısı sayısal verilerle, tespit edilebildiği kadarıyla daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. Ancak diyagramlarda Alevilik özelinde ortaya çıkan bazı dinamikleri yeri gelmişken aydınlatmak gerekir. 2007 ve 2011 seçimlerinde yatay olarak “*milletvekili seçilenler*”e uzak konumda bulunan Aleviler, 2015 seçimlerinde dikey yakınlığın da gösterdiği üzere, ön seçim yapılan illerde daha fazla milletvekili çıkardılar. Çalışma boyunca vurgulandığı gibi farklı tarihsel dönemlerde ön seçimlerde oy verirken işaretlenecek aday sayısının toplam aday sayısının yarısından fazlası kadar olması zorunluluğuyla Aleviler anahtar listeler yardımıyla bazı illerde milletvekili adaylarının tamamına yakınının Alevi olmasını sağladılar. İzmir ikinci bölge, Tekirdağ, Kırklareli, Manisa, Adana, Bursa, Kahramanmaraş, Sivas gibi illerde Alevi adaylar listenin üst sıralarında yer aldılar. Ancak yine belirtmek gerekir ki Alevilik aday gösterilenlerin sahip olduğu niteliklerden yalnızca birisidir. Diyagramdaki yoğunlaşmaların da gösterdiği üzere bu kişiler aynı zamanda “*siyaset profesyoneli*”dir, bazılarının ailelerinde siyaset yapan bireyler vardır ve yine büyük çoğunluğu mesleki dernekler, örgütler, siyasi nitelikli dernekler, hemşehri dernekleri

gibi sivil toplum örgütlerinde aynı anda yöneticilik de yapabilmektedir. Aleviliğin de adaylık süreçlerinde nasıl bir görünüm sergilediği sayısal verilerin de yardımıyla ileride daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. Ancak burada vurgulanması gereken nokta Aleviliğin hem parti genel merkezi, hem de parti üye ve delegeleri tarafından adaylık mücadelesinde göz önünde bulundurulmuş bir faktör olduğudur.

2015 yılına ait diyagramın da gösterdiği üzere farklı politik, kültürel, ekonomik ve toplumsal sermaye türlerinin yine bölgesel dinamiklere göre şekillendiği bir durum tekrar görülmüştür. Marmara bölgesi özellikle İstanbul'daki milletvekili sayısının yüksekliği nedeniyle adayların doğum yerleri ve seçildikleri illerin farklı olduğu bir durumu yeniden üretti. CHP'nin varlık gösterdiği bölgelerden Marmara, Ege ve Akdeniz sonrasında ise Karadeniz bölgesi yine uzamda benzer bir dağılım gösterdi. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ve bu bölgelerdeki adayların nitelikleri 2007 ve 2011'e benzer şekilde tekrar etmiştir.

Şekil 6: 2015 Seçimleri – Farklı Aday Belirleme Yöntemlerine Göre Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Uzamı

Sonuç olarak CHP’de parti üyelerinin milletvekili adaylarının belirlenmesinde asıl söz sahibi olduğu bir durumda dahi partinin aday ve milletvekillerinin kompozisyonunun istatistiki olarak da değişmediği yukarıda verilen diyagramlar aracılığıyla da net bir biçimde görülmektedir. Adayların belirlenmesinde ister genel merkez isterse de parti üye ve delegeleri söz sahibi olsun “*aday gösterilen*” ve “*milletvekili seçilenlerin*” farklı yöntemler karşısında benzer nitelikleri haiz aynı grup aktörün yeniden üretimiyle sonuçlanan bir görünüm sergilediği makro düzey veriler yardımıyla iddia edilebilir. Buna göre “merkez yoklaması” yöntemi “lider oligarşisinin”, ön seçimler de “parti içi demokrasi”nin göstergesi sayılamaz. Tek parti dönemi hariç tutulduğunda CHP’de milletvekili ve aday kompozisyonu büyük ölçüde genel merkez ve yerel örgüt düzeyinde yöneticilik yapan kişilerin oluşturduğu bir potansiyel havuz aracılığıyla şekillenmektedir. Diyagramlar vasıtasıyla ortaya konan karşılaştırmalı aday ve milletvekili uzamları aracılığıyla herhangi bir değişiklik yaratılmadığı ortaya konduktan sonra sayısal verilerin yardımıyla bu yeniden üretim sürecini ayrıntılandırmak konunun daha iyi anlaşılması bakımından elzemdir. Aşağıda toplanan makro düzey veri seti aracılığıyla yöntem ve aday-milletvekili kompozisyonu arasındaki ilişki incelenecektir.

2.7. Farklı Seçim Dönemlerinde Aday Olan Kişilere Dair İstatistikler

TBMM üye sayısının 550 olması nedeniyle analiz nesnesi 3 seçim döneminde milletvekili adayları olan kişilerin sayısına ve ne kadar sıklıkla aday gösterildiklerine bakmak ve aday gösterildikleri dönemden önceki parti kademelerindeki görevlerine bakmak; diğer istatistiklere bakmak adaylar arasındaki iktidar mücadelelerini daha ileri düzeyde analiz etmeye olanak sağlayabilir.

2.7.1. Milletvekili ve Adayların Mesleki Dağılımları

Milletvekili adaylarının mesleki dağılımlarına geçmeden önce Resmi Gazete⁴⁴⁹ de yayımlanan CHP'nin kesin aday listelerine dair bazı yorumlar yapmak gerekir. Nitekim bu listelerde oldukça önemli tutarsızlıklar mevcuttur. Bu tutarsızlıkların tespit edilerek mesleki dağılımların doğru bir biçimde oluşturulması elzemdir. Burada tespit edilen bütün tutarsızlıklara yer verilmeyecektir. Yalnızca bazı örnekler vererek neden kendi kriterlerimize göre bir mesleki dağılım listesi oluşturulduğu açıklanacaktır.

2007 yılında Adana'da milletvekili adayı gösterilen Nevingaye Erbatur öğretim üyesi olmasına rağmen mesleği mühendis, Aksaray'dan aday olan Ahmet Necdet Pamir ise mühendis olarak bilinmesine rağmen öğretim üyesi olarak gösterilmiştir. 2007 listelerinde veteriner ve diş hekimleri de doktor kategorisinde gösterilirken 2011'de ise ayrı meslekler olarak gösterilmiştir. 2011 yılında milletvekili seçilen Gökhan Günaydın'ın TBMM milletvekili albümünde mesleği hukukçu ve iktisatçı gözükmürken aday listesinde yalnızca hukukçu gözükmektedir. Aydın'da rektörlük yapan Metin Lütfi Baydar da kesin aday listesinde doktor gözükmektedir. Güneydoğu'da net bir mesleği olmayan kişiler için kullanılan "serbest meslek" kategorisi, aynı zamanda Halen Kamil Koç Otobüsleri A.Ş. Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı görevini yürüten Sena Kaleli için de kullanılmaktadır. Tetkik hakimi Kamer Genç milletvekili olarak gösterilirken Muharrem İnce öğretmen, Faik Öztrak ise iktisatçı olarak gösterilmiştir. Bu örnekleri arttırmak mümkündür. Ancak meslek kategorilerinin bu tutarsızlıklarını giderebilmek amacıyla çapraz kontroller yapıldığı akılda tutulmalıdır.

Mütekabiliyet analizi diyagramlarına toplamda 23 farklı meslek kodu girilerek diğer değişkenlerle birlikte mesleğin etkisinin nasıl bir ilişki içerisinde olduğu açığa çıkarılmaya çalışıldı. Meslekler konusunda üç farklı mütekabiliyet analizi diyagramında da bazı yer değiştirmelerin olduğu görülmektedir. Örneğin

⁴⁴⁹ 2011 yılı Milletvekili kesin aday listeleri için bkz.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110429.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110429.htm>, 2007 yılı milletvekili kesin aday listeleri için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070620M1-1.htm>, 2015 yılı kesin aday listeleri için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150424.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150424.htm>

2007’de “kamu görevlileri” diyagramının aday gösterilen kısmına daha yakınken, Faik Öztrak, Mehmet Akif Hamzaçebi, Kemal Kılıçdaroğlu gibi üst düzey yöneticilerin 2015 genel seçimlerine gelindiğinde artık birer siyaset profesyoneli olmaları ve partinin yönetim kademelerinde görev almaları dolayısıyla militanlık sermayesi edinmeleri, kendilerinin “milletvekili seçilenler”in bölgesine yaklaşmalarına yol açmaktadır. Herhangi bir parti geçmişine sahip olmayan, diplomatlık mesleği dolayısıyla sahip olduğu uzmanlık bilgisi çerçevesinde partiye davet edilen Murat Özçelik’in 2015 diyagramında “m.myk” üyesi olarak kodlanması örneğinde görüldüğü gibi yalnızca sahip olunan kültürel sermayeyle de bizzat parti alanı içerisinde egemen bir konuma gelmesinin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Michels’in “oligarşinin tunç kanunu”nun göremediği, Bourdieu’nün ise sermaye konfigürasyonları aracılığıyla parti alanını resmetme olanağı sağlayan çoklu müteakabiliyet analizi diyagramları bu noktayı tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Meslek kategorisini değerlendirirken vurgulanması gereken bir başka nokta da bazı durumlarda bir mesleğin gereklerini yerine getirme ile edinilen sembolik sermayenin militanlık sermayesinin önüne geçebilme olanağını adaylara sunmasıdır. Görüşme yapılan il başkanlarından biri, CHP’de adaylığa başvuran bir doktorla adaylık sürecinde gerçekleştirdikleri kırsal gezilerde 30 yılın aşkın süredir parti geçmişine rağmen kendisinin değil de aday olan doktorun tanınmasına “içerlemiştir.”⁴⁵⁰

Yöntemden bağımsız olarak her üç seçim döneminde de belirli meslek gruplarına mensup bireylerin siyasal alanda adaylık mücadelelerinde ön plana çıktıkları aşağıdaki tabloda dönemler itibariyle net bir biçimde görülmektedir:

⁴⁵⁰ Mülakat, İl başkanı, 20 Temmuz 2018.

Tablo 8: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Mesleki Dağılımları

Meslekler	2007		2011		2015	
	Aday	Vekil	Aday	Vekil	Aday	Vekil
Avukat	62	19	47	25	65	33
Doktor	38	7	38	12	28	19
Mimar-Mühendis	70	21	56	12	59	15
Üst Düzey Kamu Görevlisi	16	7	20	21	17	9
İş İnsanı	9	11	45	23	53	18
Öğretim Üyesi	12	8	12	18	13	12
Ekonomist	6	6	4	3	5	4
Gazeteci	3	3	5	3	13	7
Eczacı	10	1	16	2	13	3
Esnaf	22	0	19	0	15	0
Ticaret	81	12	24	2	30	3
Serbest Meslek	0	0	19	0	19	0
Mali Müşavir	20	2	19	2	14	1
Sanatçı	1	0	0	2	1	1
Diğer	88	15	91	10	73	7
Toplam (550 Kişi)	438	112	415	135	418	132

Kaynak: Parti yayınları, TBMM milletvekili albümü, adayların özgeçmişleri taranarak tarafımızdan oluşturuldu.

Yukarıda her ne kadar mesleğin bazı durumlarda sembolik sermaye yaratmada tek başına yeterli olduğu durumların varlığına vurgu yapılırsa da kültürel sermayenin göstergesi olan mesleğin aynı zamanda kişilere siyaset yapmada boş zaman ve finansman olanağı sunması, militanlık sermayesinin yaratılması için de gerekli kaynakları sağlamaktadır. Tablo 8'den de net bir biçimde görüldüğü gibi bahsi geçen seçim dönemleri, aday belirleme yöntemi değişmeksizin belirli mesleklerin mensuplarına siyasi kariyer olanağı sunduğunu göstermektedir. Her ne kadar tablo 2007-2015 yılları arası dönemi kapsasa da benzer mesleki görünümün çok partili hayata geçiş döneminden itibaren başat olduğu Açıknel'in araştırmasından da ortaya çıkmaktadır. Açıknel'in 1960-2007 yılları arasında görev yapan 6600 milletvekilini incelediği çalışmasında, TBMM'de görev almış hukukçu kökenli milletvekili sayısının yaklaşık 1500 olduğu ve hiçbir meslek grubuyla kıyaslanamayacak kadar açık ara ile hukuk kökenli siyasetçilerin Türkiye siyasetinde önemli rol oynadığı tespitinde bulunmaktadır.⁴⁵¹ TBMM aritmetiği içinde Mühendislik, Mimarlık ve ilgili uzmanlık alanlarından mezun olan ve kariyerlerinin

⁴⁵¹ Açıknel, 2009, s. 95.

bir döneminde TBMM'ye ya da kurucu meclislere giren milletvekillerinin sayısı 642; doktorlar, sağlık sektörü çalışanlarının sayısı TBMM tarihinde yaklaşık 400'dür.⁴⁵² Sonuç olarak siyaset yapmak belirli meslek mensuplarının tekelindedir şeklinde bir iddiada bulunulabilir.

2.7.2. Eğitim Düzeyleri

Aday belirleme yönteminin değişiklik yaratmadığı bir başka alan da her üç seçim dönemini nitelendirmek üzere hazırlanan mütekabiliyet analizi diyagramlarının da açığa çıkardığı üzere eğitim düzeyleridir. Aşağıda yer alan tablo durumu tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. İster aday yoklaması, ister ön seçim, isterse de merkez yoklaması olsun CHP'de aday gösterilmek için lisans ve lisansüstü seviyede eğitim düzeyinde sahip olmak gereklidir.

Tablo 9: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumları	2007		2011		2015	
	Aday	Vekil	Aday	Vekil	Aday	Vekil
İlk-Ortaokul	104	4	45	2	31	2
Lise	0	4	33	7	69	10
Lisans	293	78	281	88	257	86
Yüksek Lisans	25	11	37	13	46	15
Doktora	16	15	19	25	15	19
Toplam (550)	438	112	415	135	418	132

2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde aday gösterilenlerin ve milletvekili seçilenlerin yüzde 90'ına yakını lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip kişiler oluşturmaktadır. İlk-ortaokul ile lise öğrenimi gören kişilerin milletvekili seçilme oranları, yöntemden bağımsız olarak yüzde on civarındadır. Milletvekili seçilenler arasında her bir seçim döneminde görülen mesleki sayıların yakınlığına da bu bağlamda dikkat çekilmelidir.

⁴⁵² Ibid, s. 101.

2.7.3. Milletvekillerinin Aktif Yöneticisi veya Üyesi Olduğu Parti Dışı Kuruluşlar

Bu çalışma kapsamında sıklıkla vurgulandığı gibi partili/partisiz eyleycilerin oluşturduğu uzam farklı sermaye türlerine göre aday gösterilenlerin ve milletvekili seçilenlerin dağılımını istatistiki olarak resmetme olanağını sağlar. Bourdieu'nün alanı sermaye konfigürasyonu olarak tanımladığı akılda tutulduğunda, mütekabiliyet analizi diyagramları, her üç seçim döneminde de toplumsal, ekonomik ve kültürel sermaye türlerinin eyleycilerin sermaye portföylerini oluşturmada kullanıldığını ortaya koyar.

Tablo 10: Milletvekillerinin Üyesi/Yöneticisi Olduğu Dernek/Vakıf/Örgütler

Milletvekillerinin Üyesi/Yöneticisi Olduğu Dernek/Vakıf/Örgütler	2007 (% - 112 Mv)	2011 (% - 135 Mv)	2015 (% - 132 Mv)
Mesleki Kuruluş (Baro, Oda, Borsa vb.)	25	37	31
Mesleki Dernekler (İş Adamları Derneği vb.)	46	52	44
Siyasi Nitelikli Dernek ve Vakıflar (ÇYDD, ADD, Kader, Sosyal Demokrasi Vakfı)	34	44	47
Hemşehri Dernekleri ve Vakıflar	21	25	27
Sendikalar	6	8	7
Çevresel Dernek ve Vakıflar	6	10	11
Spor Kulüpleri	10	15	14

Tablo 10'un da işaret ettiği üzere her bir seçim döneminde benzer oranlarda milletvekili seçilenlerin baro, oda, borsa gibi mesleki kuruluşlara; iş adamları derneği gibi mesleki derneklere; ÇYDD, ADD, KADER, Sosyal Demokrasi Vakfı gibi siyasi nitelikli dernek ve vakıflara; hemşehri derneklerine ve vakıflara; sendikalara; spor kulüplerine üye oldukları veya bu örgütlerin yöneticisi oldukları göze çarpmaktadır. Uysal ve Topak'ın (2011) çok konumlu aktivizm olarak adlandırdıkları bu durum mütekabiliyet analizi diyagramlarıyla da ortaya konmaktadır. Yukarıdaki tablo ile ilgili belirtilmesi gereken nokta her bir dernek ve/veya vakıfa üyeliğin tek tek her bir aday bazında SPSS programına kodlanmasıdır. Bir adayın aynı anda hem mesleki kuruluşa-derneğe, siyasi nitelikteki derneklere, hemşehri derneklerine, çevresel derneklere ve spor kulüplerine üyeliği 2015'te Bursa milletvekili seçilen Ceyhun İrgil örneğinde bir araya gelebilir. Ya da Antalya milletvekili seçilen ve biriktirdiği

sembolik sermayeyi meslek örgütü yöneticiliğine borçlu olan Çetin Osman Budak da yalnızca tek bir sermaye türünün etkin olabileceğinin net bir örneğini oluşturmaktadır. Bu bakımdan Buğra ve Savaşkan'ın, Türkiye'de tarihsel gelişmelerde siyasetin rolüne yaklaşımlarında, siyasal olanın kültürel ve ekonomik olanla eklemlenmesine yönelik incelemesinde⁴⁵³ haklı olarak belirttikleri gibi ekonomik, kültürel ve siyasal alanın iç içe geçtiği durumların varlığından bahsedilebilir.

2.7.4. Adayların ve Milletvekillerinin Aktif Görevde Buldukları Pozisyonlar

Bu çalışma kapsamında militanlık sermayesinin adaylık mücadelelerinde kullanılan dominant sermaye türü olduğu ve Michels'in analizlerinin bu bağlamda kullanışlı olduğu sıklıkla vurgulandı. Ancak mütekabiliyet analizi diyagramlarında da görüldüğü gibi parti alanının işleyişini yalnızca Michels'in öngördüğü gibi militanlık sermayesine dayanarak açıklamak CHP'de adaylık mücadelesinin kayda değer yanlarını göz ardı etmek anlamına gelir. Bourdieu'nün analizlerinin Michels'e karşı üstünlüğü yukarıdaki tablolarla da açık bir biçimde ortaya konmaktadır. Aşağıda yer alan tablo diyagramlarda yer aldığı görsellik dahilinde düşünüldüğünde milletvekili seçilmede ilgili seçim döneminde CHP'nin genel merkez ya da yerel örgütlenmelerinde aktif yönetici olmanın en büyük avantajı sağladığını ortaya koyar. CHP'de milletvekili adayları, ister merkez yoklaması, ister aday yoklaması isterse de ön seçimler aracılığıyla belirlensin aşağıda yer alan tablo karar vericilerin MYK-PM üyeleri, parti kongre ve ön seçim delegeleri ya da parti üyeleri olduğu her durumda milletvekili seçilenlerin aynı pozisyonları işgal eden kişiler olduklarını tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Çalışmanın başında dile getirilen ön seçimlerin parti içi demokrasi, merkez yoklamasının da lider oligarşisinin göstergesi olmadığı iddiası yukarıda mütekaliyet analizi diyagramları ile ortaya konduğu gibi bu kez de tabloda yer alan verilerle açığa çıkmaktadır.

⁴⁵³ Ayşe Buğra & Osman Savaşkan, **Türkiye'de Yeni Kapitalizm: Siyaset, Din ve İş Dünyası**, Çev. Bülent Doğan, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014. Buğra ve Savaşkan bu süreci başlğın da işaret ettiği üzere Yeni Kapitalizm çerçevesinde değerlendirmektedir.

Tablo 11: CHP’de Farklı Seçim Dönemlerinde Adayların ve Milletvekillerinin Mevcut Görevleri

Mevcut Görevler		2007		Mv Seçilenlerin Oranı	2011		Mv Seçilenlerin Oranı	2015		Mv. Seç. Oranı
		Aday	Mv		Aday	Mv		Aday	Mv	
Genel Merkez Poz.	MV	19	21	61,00%	6	10	40%	12	24	42%
	MV-MYK Ü.	0	0		0	0		0	2	
	MV-PM Ü.	9	16		3	13		4	10	
	MV-PM-MYK Ü.	4	16		0	5		0	7	
	MYK Üyesi	0	0		0	0		0	2	
	PM Üyesi	6	9		13	14		0	8	
	PM-MYK Üyesi	0	7		1	12		0	3	
Yerel Örgüt Poz.	İl Başkanı	18	9	10%	7	4	5%	13	4	5%
	İlçe Başkanı	39	2		18	3		29	4	
Mevcut Gör. Yok		343	32	28%	367	74	55%	360	68	53%
Toplam (550 Kişi)		438	112		415	135		418	132	

Kaynak: PM-MYK raporlarından yararlanarak tarafımızdan oluşturuldu.

Tablodan da açık bir biçimde görüldüğü üzere CHP’de MYK, PM üyeliği ve milletvekilliği görevinde bulunmak milletvekili seçilmede yöntemden bağımsız olarak en avantajlı pozisyonları işgal etmek anlamına gelmektedir. 2011’de genel merkez yöneticilerinin oranının %60’lardan %40’lara düşmesi 27 ilde uygulanan ön seçim ile ilgili değildir. Kemal Kılıçdaroğlu’nun genel başkan olmasının ardından Baykalcı kadroların tamamına yakının tasfiye edilmesi aradaki %20’ye yakın farkın nedenidir. Yine genel merkez kadrolarını işgal edenlerin, bu kadrolara seçilmelerinden 1 yıl sonra milletvekili seçilmeleri konumun taşıdığı avantajlarla yakından ilgilidir. 2011’den 2015’e gelindiğinde ise, “taşların yerine oturmasıyla” neredeyse genel merkez ve yerel örgütlerden gelen milletvekillerinin kompozisyonu birebir aynıdır. Mevcut görevi olmayan kişiler ilgili seçim döneminde aktif görevde olmayan kişileri nitelemektedir. Bu durum bu kişilerin parti profesyoneli olmadığı bağlamında okunmamalıdır. Aşağıda yer alan geçmiş dönem görevler bu noktada bu kişiler arasında kaç kişinin önceki dönemlerde parti geçmişine sahip olduğunu göstermesi bakımından yararlıdır.

Ancak bu tabloları analiz etmeden önce aday ve vekillerin siyasi kariyerlerinin ne tarz bir kalıplaşmış eğilim gösterdiğini açığa çıkarmak gereklidir. Joppien'in saha araştırmasına dayanarak yaptığı, "parti yapısı içinde uzun dönemli, aşamalı kariyerler milletvekilleri bağlamında CHP'de en sık görülen tiplerdir"⁴⁵⁴ şeklindeki yorumunu mevcut çalışmanın bulguları da desteklemektedir. Bu noktada Kocapınar'ın tespitlerinden ise CHP özelinde ayrılmaktadır: "Yine de, tüm parti elitleri benzer kariyer kabılına deneyimlemezler ve daha da belirgin bir biçimde herkese uygulanabilir tek bir politik kariyer kalıbı yoktur. Benzer şekilde, ulusal ve yerel seçimlerde yarışan adaylar karmaşık politik kariyerlere sahip olabilir."⁴⁵⁵ CHP'de politikacıların yatay ve dikey hareketlilik sergilediğini öne süren Massicard'ın, Türk milletvekillerinin kariyerlerinin tipik ve tahmin edilebilir kalıplar izlediğini söylemenin yanlış olabileceği⁴⁵⁶ şeklindeki görüşü de bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmemektedir. Massicard'ın her bir yasama döneminde, görel olarak daha önceden siyasi kariyer izlemeyen yüksek oranda "haricilerin" TBMM'de yer aldığı⁴⁵⁷ şeklindeki tespiti ise bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. 2007 genel seçimlerini betimleyen diyagramda "sanatçı" olarak gözüken Sabahat Akkiray, 2015 seçimlerini betimleyen diyagramda "gazeteci" olarak gözüken Barış Yarkadaş, Utku Çakırözer, Kadri Enis Berberoğlu, Eren Erdem, Tuncay Özkan, Zeynep Altıok, Mustafa Balbay; dönemin mevcut MYK üyesi olup geçmişte parti kariyeri olmayan ve m.MYK (+) olarak gözüken Murat Özçelik Massicard'ın tespitini haklı çıkarmaktadır. Ancak bu kişilerin her ne kadar parti profesyonelleri olmasalar da gazeteci kimlikleriyle bir siyaset profesyoneli olarak görülebileceği ve ancak istisnai olarak parti kademelerinde yer alabildikleri akılda tutulmalıdır. Diyagramların orta kısımlarının yerel örgütlerde yöneticilik pozisyonlarını işgal eden parti profesyonelleri ile dolu olması ve bu kişiler arasından sıyrılarak "milletvekili seçilen"lerin bölgelerine yaklaşmalarının ancak ilçe ve il başkanlığına geldikten sonra mümkün olması tipik ve tahmin edilebilir politik kariyerlerin CHP'de dominant faktör olduklarını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. CHP'de en

⁴⁵⁴ Charlotte Joppien, **Municipal Politics in Turkey: Local Government and Party Organisation**, London: Routledge, 2018, p. 45.

⁴⁵⁵ Gülnur Kocapınar Yıldırım, **Elite Recruitment and Political Career Patterns: a Comparative Analysis of Political Parties in Turkey**, Unpublished Ph.D. Thesis, Sabanci University, 2018, p. 8.

⁴⁵⁶ Elise Massicard, "Differences in Role Orientation Among Turkish MPs", **European Journal of Turkish Studies**, 2005, Thematic Issue no: 3, p. 11.

⁴⁵⁷ Ibid.

sık görülen aşamalı ve uzun erimli kariyerler ile ilgili olarak Bourdieu'nün pratiğin dünyasına dair kendi teorisinin özünü yansıtan aşağıdaki değerlendirmesi CHP'de adaylık süreci patternlerini anlayabilmek için de kullanışlıdır:

“Pratiğin dünyası, araçlar, çıkılacak basamaklar, önceden çizilmiş yollar, şekleşmiş değerler gibi, aciliyetin, gerçekleşmiş hedeflerin, Husserl'in deyişyle "kalıcı bir ereksel nitelikle" donanmış nesnelere dünyası, Leibniz'in hayat ettiği gibi, kuzeye dönmekten haz alıya benzeyen mıknatıslı iğneninkine oldukça benzeyen koşullu bir özgürlük sağlayabilir ancak... Pratikler nesnel şanslara nesnel olarak ayarlanabilirler: her şey sanki bir olayın geçmiş deneyimlerden yola çıkarak bilinen *a posteriori* veya *ex post* olasılığı, ona öznel olarak verilen *a priori* veya *ex ante* olasılığı kumanda ediyor gibidir. Bunun için faillerin başarıma şanslarını az çok bilinçli bir şekilde hesaplamalarına veya tahminde bulunmalarına gerek yoktur.”⁴⁵⁸

Geçmiş dönemlerde adayların ve vekillerin parti kademelerinde aldıkları görevlere bakmak tam da bu noktada çıkılacak basamakların, önceden çizilmiş yolların mütakabiliyet analizi diyagramlarında beliren görselliğini rakamlara dökmek anlamına gelir. Aşağıda sayısal verilerle aday ve vekillerin geçmiş dönemlerde parti kademelerinde aldıkları görevlere yer verilecektir.

2.7.5. Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönemlerde Görevlerde Buldukları Pozisyonlar ve Siyasi Kariyerleri

2007, 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimlerinde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin geçmiş dönemlerde il ve ilçe teşkilatlarında hangi pozisyonlarda görev aldıkları mütakabiliyet analizi diyagramlarında bu pozisyonları işgal eden kişilerin kimler olduğunu açığa çıkarır. Aşağıda yer alan tabloda CHP'de adaylık sürecinde yerel nitelikli pozisyonların farklı yöntemler karşısında nasıl bir değişim/değişmezlik sergilediği görülmektedir.

⁴⁵⁸ Bourdieu, 2018, s. 159-160.

Tablo 12: Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönemlerde Görevde Buldukları Pozisyonlar

Önceki Dönemlerde Yerel Görevler	2007		2011		2015	
	Aday	Vekil	Aday	Vekil	Aday	Vekil
Genç.K.	7	2	8	5	16	3
Genç.K.-Yön.Kur.Ü.	6	3	18	5	25	5
Genç.K.-İl Bşk.	8	10	9	4	4	3
Genç.K.-İlçe Bşk.	4	5	6	1	14	5
İl Bşk.	16	4	5	1	8	4
İlçe Bşk.	28	3	14	4	22	2
Kadın. K.	1	0	5	1	9	2
Kadın. K.-Yön.Kur.Ü.	1	0	7	0	13	1
Yerel Görevi Yok	224	56	218	81	196	74
Yön.Kur.Ü.	51	11	63	15	65	17
Yön.Kur.Ü.-İlçe Bşk.	23	5	22	7	24	5
Yön.Kur.Ü.-İl Bşk.	18	11	13	11	14	11
Bilinmiyor	51	2	27	0	8	0
Toplam (550 Kişi)	438	112	415	135	418	132

Kaynak: PM-MYK raporlarından yararlanarak tarafımızdan oluşturuldu.

Tablo 12'nin adaylık mücadelelerinde ortaya çıkardığı yalın gerçeklik yerel örgütlerde il ve ilçe başkanlığına erişmede son bulan bir siyasi kariyer oluşturmak gereğidir. Yerel görevi olmayan aday ve vekiller dışarıda tutulduğunda CHP'de yerel niteliği haiz parti profesyonellerinin adaylık mücadelesinde il ve ilçe başkanları olduğunu ortaya koymaktadır. Gençlik kollarından başlayarak siyasi hayata atılmak ve aşamalı bir biçimde öncelikle yönetim kademeleri ardından da ilçe ve il başkanlığı pozisyonlarına gelmek, mütekabiliyet analizi diyagramlarının tamamında il ve ilçe başkanlığı ile biten pozisyonların, yöntemden bağımsız olarak "milletvekili seçilen"ler kategorisine en yakın pozisyonlar olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Tam da bu noktada tamamlayıcı bir başka örnek aday ve milletvekillerinin siyasi kariyerlerine ne zaman başladıklarıdır. Aşağıda yer alan tablo her üç mütekabiliyet analizi diyagramında "milletvekili seçilenler"ın bölgesine yakın olan eyleyicilerin siyasi kariyerlerine "80 Öncesi CHP" ve "SODEP-SHP" ile başladıklarını ortaya koyar.

Tablo 13: CHP’de Aday Gösterilen ve Milletvekili Seçilenlerin Siyasi Kariyerlerine Başlama Dönemleri

Siyasi Geçmiş	2007		2011		2015	
	Aday	Vekil	Aday	Vekil	Aday	Vekil
80 Öncesi CHP	40	25	29	18	32	10
SODEP-SHP	116	43	79	32	106	37
11-20 Yıl	-	-	46	18	81	32
6-10 Yıl	69	24	65	18	56	11
0-5 Yıl	126	20	102	41	72	40
Siyasi Geçmişi Yok	61	0	74	8	64	2
Bilinmiyor	26	0	20	0	7	0
Toplam (Kişi)	550		550		550	

Kaynak: CHP PM-MYK raporları, TBMM Milletvekili Albümleri, Sosyal Medya Hesapları, İl Başkanları ile Yapılan Mülakatlardan elde edilen veriler gözden geçirilerek oluşturuldu.

Tablo 13, CHP’de aday gösterilen ve milletvekili seçilen bireylerin uzun bir siyasi geçmişe sahip olduklarını ortaya koyar. Özellikle CHP’nin varlık gösterdiği ve seçimsel desteğe sahip olduğu Ege, Marmara, Akdeniz bölgelerinde bu durumun varlığı diyagramlarda da görüldüğü üzere göze çarpar. “Siyasi geçmişi yok” veya “0-5 yıl” olarak kodlanan bireyler siyaset yapmaları yasaklı olan kamu görevlileri dışarıda tutulduğunda büyük çoğunlukla CHP’nin oy oranının %1’er civarında olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden aday gösterilenleri nitelemektedir. Yukarıdaki açıklamaları tamamlar bir biçimde CHP’de yöntemden bağımsız olarak aşamalı, uzun erimli ve sıklıkla tek tip bir kariyer patterninin olduğu göze çarpmaktadır. Ve hepsinden de öte merkez yoklaması, aday yoklaması ya da ön seçim yöntemlerini kullanmak hiçbir durumda bu patterni değiştirmemektedir. Benzer pozisyonları işgal eden kişiler adaylık mücadelelerine bu bağlamda girmektedirler. Ancak tam da bu noktada aydınlatılması gereken bir başka nokta daha vardır. Mütakabiliyet analizi diyagramlarında önceki seçim dönemlerinde aday olarak başvurmak (aday (+) olarak kodlanan) ya da bir önceki seçim döneminde aday olarak (m.aday(+)) olarak kodlanan) başvurmak “milletvekili gösterilen”lerin bölgesine yaklaşmada bir başka önemli karakteristik durumun varlığını işaret eder. İzleyen kısımda analiz nesnesi seçim dönemlerinde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin önceki dönemlerde milletvekili adaylığına ne düzeyde başvurdukları incelenecektir.

2.7.6. Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönem Adaylık Başvuruları ve Milletvekilliği Deneyimleri

Çoklu mütakabiliyet analizi diyagramlarında milletvekili seçilebilmede etkin olan faktörlerden biri de önceki dönemlerde milletvekili aday olarak gösterilmek veya milletvekili seçilmiş olmasıdır. Bu durum CHP'nin varlık gösterdiği bölgelerde özellikle geçerlidir. Aşağıda yer alan tabloda 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin geçmiş dönem adaylık başvuruları ve milletvekilliği deneyimleri yer almaktadır.

Tablo 14: 2007, 2011 ve 2015 Seçimlerinde Aday ve Milletvekillerinin Önceki Dönem Adaylık Başvuruları ve Milletvekilliği Deneyimleri

	Kişi sayısı	Bir Önceki Seçimde		Daha Önceki Seçimlerde		
		Aday Gösterildi	Mv Seçildi	Aday Gösterildi	Mv Seçildi	
2007 Seçimleri	Milletvekilleri	112	5	42	40	28
	Adaylar	438	41	29	66	15
2011 Seçimleri	Milletvekilleri	135	14	27	27	19
	Adaylar	415	36	9	38	17
2015 Seçimleri	Milletvekilleri	132	23	43	22	18
	Adaylar	418	49	17	61	14

Kaynak: TBMM verileri taranarak tarafımızdan oluşturuldu.

Diyagramlarda da görüldüğü üzere bir önceki seçimde aday gösterilmek ve milletvekili seçilmek de adaylık mücadelesinde belirgin bir öneme sahiptir. Bir önceki seçimde milletvekili seçilenlerin diyagramlardaki konumları (m. Mv(+)) olarak kodlanan) daha çok genel merkez yöneticilerine yakın olarak gözükmektedir. Çalışma boyunca vurgulandığı gibi PM-MYK üyeliğinin milletvekilliği ile birleşmesinden kaynaklanan sorunların önüne geçebilmek amacıyla karar verici konumunda olan bu kişiler kendilerini merkez yoklamasında doğrudan aday göstererek ya da 2015 örneğinde ön seçimlerin uygulandığı özellikle büyükşehirlerde kontenjan aday olarak göstererek bir nevi kaybetmezlik zırhına bürünmektedirler. Bir önceki seçim döneminde aday gösterilmek Güneş'in yukarıda alıntılanan "değiştirme birlikleri" şeklindeki tespitiyle uyumludur.

Adaylık mücadelelerinde diyagramlar aracılığıyla açığa çıkan bir başka önemli unsur da kurultay delegeliğidir. Yine CHP'nin varlık gösterdiği illerde kurultay delegesi olmak milletvekili seçilebilmede bir başka önemli unsurdur. Aşağıda aday ve milletvekillerinin analiz nesnesi olan seçim dönemlerinde kurultay delegeliklerini hangi ölçüde taşıdıkları ortaya konacaktır.

2.7.7. Aday ve Milletvekillerinin Kurultay Delegelikleri

Çoklu mütakabiliyet analizleri diyagramlarında milletvekili seçilmek için gereken bir başka önemli kurultay delegeliğidir. Gerçekten de CHP'de özellikle belediye başkanları ve il-ilçe başkanları ile yönetim kurulu üyelerinin kurultay delegesi sıfatlarına haiz olarak genel başkan ve parti meclisi üyelerinin seçiminde söz sahibi olma arayışlarının bir göstergesidir. Karar verici konumdaki parti kademelerinin temsilcilerini seçmek adaylık mücadelesinde eyleyicilerin kullanılacak yöntemi ve adaylıklarını belirlemek amacıyla sürece dahil oldukları izlenimini uyandırmaktadır. Muharrem İnce'nin yukarıda kurultay delegeliği ile ilgili sarf ettiği sözlerde ne kadar haklı olduğu diyagramlarda bu pozisyonu işgal eden kişilerin “milletvekili seçilenler” bölgesine yaklaşmasıyla doğrulanmaktadır.

Tablo 15: Aday ve Milletvekillerinin Kurultay Delegelikleri

		Kişi Sayısı	Mevcut Kurultay Delegesi (%)	Önceki Dönemlerde Kurultay Delegesi (%)
2007 Seçimleri	MV	112	75	83
	Adaylar	438	29	31
2011 Seçimleri	MV	135	42	45
	Adaylar	415	13	23
2015 Seçimleri	MV	132	31	35
	Adaylar	418	14	23

Kaynak: PM-MYK raporları taranarak tarafımızdan oluşturuldu.

Tablo 15'in de açığa çıkardığı gibi merkez yoklaması yönteminin kullanıldığı 2007 yılında seçilen milletvekillerinin %75'i aktif, %83'ü ise önceki dönemlerde kurultay delegeliği yapmışlardır. Diyagramlarda kurultay delegeliğinin 2011 ve 2015 seçimlerinde dahi oransal olarak görece düşüşüne rağmen milletvekili seçilebilmede

etkili bir pozisyon olarak görülmesi genel başkan değişimi ile kadroların yenilenmesi ve ön seçimlerde özellikle partili profesyonellerin birbirlerine karşı giriştiği mücadele ile açıklanabilir. Bu çalışma kapsamında CHP’de kurultay delegeliğinin adaylık süreci ve parti hiyerarşisi bağlamında taşıdığı anlam Massicard’ın, Ankara'daki parti genel merkezinin temsilcileri pozisyonlarını sürdürebilmek için onlara yardım etmede yerelin desteğine ihtiyaç duymaları, böylesi bir durumun yerel düzeyde işbirliği geliştirmek için onları cesaretlendirmeleri, karşıt olarak, yerel düzeyde güç mücadelesi yerel ekiplerin liderleri Ankara'da parti genel merkezinin etkili üyeleriyle bağlantılar kurmaya ve sürdürmeye doğru yönlendirmesi⁴⁵⁹ ile ilintilendirilebilir. Aynı zamanda her bir yerel *ekip*, görevde olsun olmasın Ankara'da dost ve düşmanlara sahiptir. Birçok ekip desteklediği ve kolay erişilebilen bir parlamento üyesine sahiptir.⁴⁶⁰ Gerçekten de mütekabiliyet analizi diyagramlarında “milletvekili seçilenleri” merkeze alan bir çember çizilirse, bu çemberin içinde kalan il-ilçe başkanları, PM-MYK üyeleri, milletvekilleri ve belediye başkanlarının bu çembere dahil olduğu görülebilir. Massicard’ın *ekip* olarak adlandırdığı kesimin temsilcileri bu öbekleşme dahilinde bağlantılıdır ve karşılıklı çıkar ilişkilerini kollamak amacıyla işbirliğine girerler. Ön seçim sürecinde herhangi bir belediye başkanının Ankara’da kendisini “kollayacak” bir milletvekilini anahtar liste vasıtasıyla seçtirilmesi örneği bu bağlamda okunabilir. İleride anahtar liste tartışmaları etnografik saha verilerinin Türkiye genelindeki verilerle karşılaştırılması ile daha detaylı bir biçimde analiz edilecektir.

2.7.8. CHP’de Milletvekili Adaylığı Sürecinde Alevilik

Kemal Kılıçdaroğlu’nun genel başkan seçilmesiyle birlikte hız kazanan CHP’nin bir Alevi partisi olup olmadığı tartışmasına milletvekili adaylarının derinlemesine bir biçimde araştırıldığı bu çalışmanın verilerine dayanarak bir cevap aranabilir. Çoklu mütekabiliyet analizi diyagramlarında 2007’de Alevilik uzamın orta kısmında yer alırken 2011 ve 2015 ile birlikte giderek ön seçim yapılan illere

⁴⁵⁹ Elise Massicard, "The Uses of Team Rivalry: Reconsiderin Party Factionalism in Turkey", in **Negotiating Political Power in Turkey: Breaking up the Party**, Elise Massicard & Nicole F. Watts, London and New York: Routledge, 2013, p. 59.

⁴⁶⁰ Ibid.

doğru bir kaymanın gerçekleştiği görülmektedir. Bunun anlamı tarihsel örneklerinin verildiği anahtar listelerin, özellikle 2011 ve 2015 seçimlerinde ön seçim yönteminin kullanılmasıyla birlikte, bu kez Alevi adaylar tarafından listelerin üst sıralarında yer bulabilmek amacıyla kullanılmasıdır. Aşağıda yer alan tablo 16 CHP’de Alevi aday ve milletvekillerinin sayısını vermektedir.

Tablo 16: CHP’de Adaylık Sürecinde Alevilik

	2007		2011		2015	
	Aday	Vekil	Aday	Vekil	Aday	Vekil
Alevi	49	21	71	35	98	46
Alevi Değil	314	87	296	99	293	84
Bilinmiyor	75	4	48	1	27	2
Toplam (550 Kişi)	438	112	415	135	418	132

Kaynak: Adayların özgeçmişleri, yerel ve ulusal gazete taramaları ve il başkanlarıyla yapılan mülakatlardan elde edilen verilerle tarafımızdan oluşturuldu.⁴⁶¹

CHP’de 2007 yılında Alevi milletvekillerinin sayısı 21 iken bu sayı ön seçimlerin uygulandığı 2015 yılında 46’ya ulaşmaktadır. Yaklaşık 2,3 katı olan bu oran Alevilerin mezhepsel ağları kullanarak Adana, İstanbul, İzmir, Balıkesir, Bursa, Manisa, Tekirdağ, Kırklareli gibi illerde milletvekili seçilebilmede önemli başarılar elde ettiklerini ortaya koymaktadır. Ulusal basında yer alan bazı haberler Alevi adayların özellikle Alevi nüfusun yoğun olarak yaşadığı illerde anahtar liste yöntemini kullandıklarını açığa çıkarmaktadır. Bursa ön seçiminde CHP’deki Alevi üyelerin topluca erkeklerde Orhan Sarıbal’a, kadın adaylardaysa Nurhayat Altaca Kayışoğlu’na oy vermelerinin birbirine yakın ve paralel rakamlardan açıkça ortaya

⁴⁶¹ Alevi bir yazarın SHP geleneğinden itibaren CHP’de Alevilerin parti yönetimlerinde ve milletvekilleri olarak sayısal çoğunluklarına dair yazdıkları da dikkat çekicidir: “Şimdi şu rakamlara dikkat edin... Erdal İnönü’nün Genel Başkanlığı döneminde 1987 yılında ön seçim ile genel seçime giden SHP’de, 99 milletvekilinin içinde 33 milletvekili Alevi’dir. Erdal İnönü’nün Başbakanlığında 1991 genel seçiminde SHP’den seçilen 88 milletvekilinin 27’si Alevi’dir. Deniz Baykal’ın Genel Başkanlığında 1995 seçimlerinde seçilen 49 milletvekilinin 22’si Alevidir. PM nin 60 kişinin en az yarısı Alevi’dir. 14 kişilik MYK’nin en az yarısı Alevi’dir. Deniz Baykal’ın Genel Başkanlığında 2002’de yapılan genel seçimde CHP’den seçilen 177 milletvekilinin 22’si Alevi’dir. Deniz Baykal’ın Genel Başkanlığında 2007 de yapılan genel seçimde 112 milletvekilinin 21 tanesi Alevi’dir. (DSP’li Milletvekilleri ayrıldıktan sonra) CHP’de kalan 98 vekilin içinde seçilen 14 kişilik MYK içinde 6 Alevi görev aldı. Dikkatle incelendiğinde 1987 ve 1991 seçimlerinde Milletvekillerinin üçte biri, 1995 seçiminde nerdeyse Milletvekillerinin yarısı alevidir. Kılıçdaroğlu’nun Genel Başkanlığında 22 Mayıs 2010 kurultayında oluşan 80 kişilik PM içinde sadece 11 Alevi vardır. Kılıçdaroğlu’nun Genel Başkanlığında 12 Haziran 2011 yılında yapılan genel seçimde seçilen 135 milletvekilin yalnız 21 i Alevi’dir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.alevinet.com/2012/12/10/chp-alevi-partisi-oldu-yaygarasi-ve-gercekler/> (Erişim tarihi, 11.04.2016) Yazarın 2007 ve 2011 seçimlerine dair verdiği rakamlar bu çalışma kapsamında elde edilen verilerle örtüşmemektedir. İl başkanlarıyla yapılan mülakatlarda hangi adayların alevi olduklarının tespitine dair sorulara verilen cevaplar çerçevesinde yukarıdaki tablonun daha geçerli olduğu iddia edilebilir.

çıkmaktadır.⁴⁶² Ön seçimlerde, üç büyük il açısından Alevi kökenli adaylar Ankara 1 ve 2'nci bölgelerde seçilebilecek sıralarda yerleşti. İstanbul 3'üncü ve İzmir 1'inci bölgede de Alevi kökenli adaylar başarılarıyla öne çıktı.⁴⁶³ Bir başka haberde İstanbul, İzmir ve Ankara gibi illerde 25'e yakın Alevi aday, CHP'nin aday listesinde seçilebilecekleri sıralara yerleştiği belirtilmektedir. Alevilerin CHP içerisinde ilk kez bu düzeyde örgütlü bir güç olarak hareket etmeye başladıkları ve bunun da CHP'nin iç dengelerini çok önemli oranda etkileyerek Türkiye genelinde yeni bir algının oluşmasına yol açacağı⁴⁶⁴ ileri sürülmektedir. Örnekler arttırılabilir ancak burada vurgulanması gereken nokta diyagramlarda da açığa çıktığı üzere Aleviliğin CHP seçmeninin kayda değer bir çoğunluğunu oluşturması dolayısıyla adaylık sürecinde hem parti genel merkezi hem de partili üye ve delegelerin tercihlerini yakından etkilediğidir. Aleviliğin CHP'de adaylık süreçlerinde mezhepsel bir ilişki ağı bağlamında kullanılması milletvekili seçilmede tek başına Aleviliğin yeterli olduğu anlamına asla gelmemelidir. Çoklu mütakabiliyet analizinin mantığına uygun bir biçimde Alevilik de aday ve milletvekillerinin sahip oldukları kaynaklardan yalnızca birisidir. Bülent Tezcan örneğinde bu durum tüm açıklığıyla ortaya çıkar. Kuşadası SHP gençlik kollarından başlayarak, ilçe yönetimi, ilçe başkanlığı ve il başkanlığı yapan, belediye meclis üyesi seçilen, yanı sıra çok sayıda demokratik kitle örgütünde üye ve yönetici konumlarında çalışan, kayınpederi SHP'de il başkanlığı yapmış olan, milletvekili seçildikten sonra genel merkez kademelerinde MYK üyeliğine kadar yükselen Tezcan tüm bu özelliklerinin yanında Alevi'dir. Kendisini bu makamlara taşımada Aleviliğin etkisi yadsınmasa da bu hiçbir biçimde Aleviliğin tek başına belirleyici olduğu anlamına gelmemektedir.

Anahtar liste tartışmaları Aleviliğin CHP özelinde ikili ilişkiler bağlamında kullanıldığı çıkarımını da her koşulda ileri sürmeye olanak tanımamaktadır. Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan Alevilerin kendi temsilcilerini seçmek istemelerinden daha doğal bir şey olamaz. İl başkanları ile yapılan mülakatlar Aleviliğin adaylık sürecindeki farklı yüzlerini ortaya koymaktadır. Örneğin Kayseri'de CHP seçmeninin ezici bir çoğunluğunu Alevilerin oluşturduğunu dile

⁴⁶² <https://www.yenibursa.com/chpdeki-ilahi-dokunuslar-makale.146741.html>, (Erişim tarihi, 11.05.2016)

⁴⁶³ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yeni-chp-ayari-28600669>, (Erişim Tarihi: 11.05.2016)

⁴⁶⁴ <http://sendika62.org/2015/04/chpden-on-secim-ve-degisim-firsati-dr-mustafa-pekoz-255796/> (Erişim tarihi, 12.04.2016)

getiren bir il başkanı çok partili hayata geçildiği andan itibaren Kayseri’de Alevi milletvekili seçilmediğini 2018 yılında gerçekleştirilen seçimlerde CHP listesinden aday gösterilen Saadet Partili adayın tanınmamasına rağmen yine 103.000’e yakın oy aldığını dile getirmektedir.⁴⁶⁵ Bu örnek, Kayseri’de yaşayan Alevi seçmenlerin parti tercihlerini Alevilikten yana değil de partiden yana kullandıklarını göstermektedir. Yine 1989’da Eskişehir’de belediye başkanının hizmetlerinden memnun olan Alevilerin mevcut başkanın karşısında Alevi bir aday olmasına rağmen bu adaya destek vermedikleri görülmektedir.⁴⁶⁶ Hatay’da Hasan Ramiz isimli Alevi olmayan ve merkez sağ bir geçmişe sahip bir başhekime Alevilerin kurultay delegeliğinde oy vermeleri de bir başka örnek olarak gösterilebilir.⁴⁶⁷ Adıyaman’da 2015 seçimlerinde CHP aday listesinin 2, 3 ve 4. sıralarında Alevilerin olmasına rağmen eğilim yoklamasında Alevi olmayan bir doktorun liste başına seçilmesi Alevilerin her koşulda mezhepsel gerekçelerle oy verdikleri anlamına gelmemektedir.

Anahtar liste yönteminin özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerde genel merkez yöneticileri, diğer illerde ise adaylar, belediye başkanları tarafından sıklıkla kullanılmasına rağmen 2015 genel seçimlerinde Alevilerin sayısını yaklaşık iki katı kadar arttıran durumun sebebi nedir? Neden Alevi adaylar anahtar liste yapabilme konusunda diğer adaylar karşısında daha öndedirler?

Görüşülen il başkanlarının neredeyse tamamı Alevilerin yaşadıkları illerde ister sayısal çoğunluğa sahip olsunlar isterse de olmasınlar her durumda örgütlü siyaset yaptıklarını vurguladılar. “Alevilerin daha kapalı bir grup olmaları”, “ağırlıklı olarak sol ideolojiyi savunmaları”, “diğer faktörlerin yanında ön seçimlerde oy verirken Aleviliği birinci faktör olarak ele almaları”, “siyaseti parti hayatından çok yaşam biçimi olarak görmeleri ve bunu Alevilikle ilişkilendirmeleri”, “diğer parti üyelerinin her türlü parti etkinliğine katılmamalarına rağmen Alevilerin ellerini “taşın altına sokmaları”, “blok olarak “bizden” diye bir adayın etrafında kenetlenerek o adayı “taşımaları”, “azınlık olanın kendini koruma psikolojisi sergilemesi”, “Alevi-Sünni dengesini delege oluşumları süreçlerini kontrol ederek hakim olabiliyorken, ön seçimlerde Alevi adayların doğrudan parti üyesi ve delegesinin karşısına çıkmaları ve üye-delegelerin tercihlerini kontrol etmede zorluklarla karşılaşılması”, “Sünni

⁴⁶⁵ Mülakat, İl Başkanı, 6.9.2018

⁴⁶⁶ Mülakat, İl Başkanı, 1.9.2018

⁴⁶⁷ Mülakat, İl Başkanı, 2.9.2018

bölgelerde Alevi delege sayısının azlığından ötürü aday yoklamalarında ve ön seçimlerde oy kullanan Alevilerin sayısal çoğunluğunun Alevi adaya avantaj sağlaması” gibi nedenler özellikle 2015 yılı mütekabiliyet analizi diyagramlarında Alevilerin ön seçim yapılan illerde “milletvekili seçilenler” bölgesini diğer seçim dönemlerinden farklı olarak yakınlaştıklarını açıklayabilir. Doğrusal nedenselliklerin açıklama gücünün zayıflığını ve Aleviliğin hangi bakımlardan adayları listenin ön sıralarına yerleştirdiğini göstermesi bakımından bir il başkanının aşağıda yer alan sözlerine yer vermek gereklidir:

“20000 Alevi yurttaşımız var yaklaşık olarak yaşadığımız ilde, inanıyorum ki %85-90’ı CHP’ye oy veriyordur. Artık bizden olmuşlar. Dışarıdan göç etmiş olsalar da. Birkaç kuşaktır buradalar. Yaşadığımız ilde üye sayımız 15000 civarında.. Bilemiyorum kaç Alevidir. Alevilik tek başına Makbule Tekin hanımı oraya götürmüyor. Azınlık olan kendini korur psikolojisi var. 500 üye var diyelim. 500 – 0 önden başlarsınız. Tek başına yürütüp götürmez. Nüfusun ezici çoğunluğu Alevi değil çünkü. Sadece önde başlatır.”⁴⁶⁸

Aleviliğin adaylık sürecindeki nasıl bir görünüm sergilediğine dönük analiz bitirmeden önce Sakarya, Nevşehir, Niğde gibi bazı illerde Aleviliğin adaylık sürecinde herhangi bir katkısının olmadığı da vurgulanmalıdır. Tokat, Amasya, Sivas, Malatya, Ordu, Samsun, Kahramanmaraş, Mersin, Adana, İstanbul, Ankara, İzmir gibi illerde ise Alevilik yukarıda bahsedilen nedenlerle bazı adayları listenin üst sıralarına “taşımada” etkili olabilmektedir.

2.7.9. Aday ve Milletvekillerinin Siyaset Profesyoneli Aile Mensupları

CHP’de milletvekili adaylığı için girişilen mücadelede ayırım yaratan hatta bazı durumlarda diğer tüm sermaye biçimlerinden daha fazla etkiye sahip olmayı niteleyen siyaset profesyeli bir ailenin mensubu olmaktır. Herhangi bir adayın ve/veya milletvekilinin geçmişinde veya o günkü koşullarda parti kademelerinde veya seçimle işbaşına gelinen bakanlık, milletvekilliği, belediye başkanlığı, meclis

⁴⁶⁸ Mülakat, İl başkanı, 28.08.2018.

üyeliği gibi pozisyonlarda görev yapan bir aileye mensup olması bazı durumlarda sembolik sermaye bazı durumlarda ise toplumsal sermaye işlevi görebilir. Çoklu mütekabiliyet analizi diyagramlarında “siy. prof. aile.men. (+)” olarak gösterilen bölgenin “milletvekili seçilen”lerin bölgesine yakınlığı bu sermaye türünün etkinliğini göstermektedir.

Tablo 17: Aday ve Milletvekillerinin Siyaset Profesyoneli Aile Mensupları

	2007		2011		2015	
	Aday	Vekil	Aday	Vekil	Aday	Vekil
Siyaset Profesyoneli Aile Mensubu (+)	74	26	80	35	109	43
Siyaset Profesyoneli Aile Mensubu (-)	232	61	218	75	215	66
Bilinmiyor	132	25	117	25	94	23
Toplam (Kişi)	550		550		550	

Kaynak: Aday ve vekillerin özgeçmişlerinden ve il başkanları ile yapılan telefon mülakatlardan elde edilen verilerle tarafımızdan oluşturuldu.

Aday belirleme yönteminin farklılaşmasına rağmen görece olarak az sayıda milletvekilinin ailelerinde siyaset yapan bireyler olduğu yukarıdaki tablodan da görülmektedir. Parti geçmişi olmaması ve kültürel sermayesinin yoğunluğuyla ön plana çıkan Faik Öztrak’ın dedesi, babası ve amcası bakanlık, milletvekilliği yapan kişilerdir. Öztrak soyadının iletildiği sembolik sermaye teknik uzmanlık bilgisinin yanında farklı sermaye türlerinin varlığının da ne ölçüde işe yaradığını göstermektedir. Yalnızca 2015 seçimlerinde CHP’nin varlık gösterdiği Ege, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde aday ve vekilleri oluşturan 152 kişinin bu farklı sermaye türünü de adaylık mücadelesinde işe koştuklarını göstermektedir. Hatta 2015 yılında Nevşehir’de gerçekleştirilen ön seçimler sonucunda CHP’nin aday listesinin başına yerleşen Hilmi Bülent Tekiner örneğinde geçmişte parti kademelerinde siyaset yapan bir aile bireyine sahip olmak tek başına adaylık mücadelesinde hedefe ulaşmayı sağlayabilir. Ankara’da yaşamasına, Çankaya CHP gençlik kolları ve yönetim kurulu üyeliği, CHP gençlik kolları genel sekreterliği yapmasına, Nevşehirle yakın bağları bulunmamasına rağmen 2011’de ön seçimde 3. Sıradan, 2015’te ise birinci sıradan aday gösterilmesi Nevşehir il başkanlığı ve milletvekilliği yapan babasının 1970’li yılların çatışmaları ortamında faili meçhul bir biçimde öldürülmesi ile yakından bağlantılıdır. Siyasetin ilçe düzeyinde yapıldığı ve

Çankaya ilçe yönetiminde görev almanın Nevşehir gibi küçük bir ilde gözle görülür bir katkı sağlayamayacağı akılda tutulduğunda Tekiner'e her iki seçim döneminde de oy veren CHP üyelerinin babasının konumunu göz önünde bulundurduğu izlenimini uyandırmaktadır. Kendisiyle mülakat yapılan il başkanlarından biri de Bülent Tekiner'in liste başı aday olarak ön seçimler sonucunda seçilmesini babasının konumuna bağlamıştır.⁴⁶⁹

Mütekabiliyet analizi tekniğinin tanıtıldığı bölümlerde bahsedildiği gibi, bu teknik farklı nitelikteki çok sayıda kategorik değişken arasındaki ilişkiyi herhangi bir önemsiz ayrıntıyı gözden kaçırmadan istatistiki hesaplamaların ardından grafikler aracılığıyla ortaya çıkarma meziyetine sahiptir. Yukarıdaki tablolar, adaylık mücadelesinde farklı sermaye türlerinin hangi açılardan kullanışlı olduğu ve eyleycilere ne tarz hareket kabiliyeti sağladığını mütekabiliyet analizi ile ilişkisi çerçevesinde ortaya koymaktadır. Tek ve doğrusal bir nedenselliğe dayanan lineer bir ilişkiden ziyade mütekabiliyet analizi tekniği çoklu nedenselliklerin karşılıklı etkileşimi ve yapılanmasının nasıl cereyan ettiğini göstermesi bakımından araştırmacılara muazzam olanaklar sunar. Bu teknik aracılığıyla devasa veri setinden oldukça ekonomik yorumlar yapılabileceğini belirten Rosenlund'un (2009) da bahsettiği üzere bu çalışma özelinde şu sonuç çıkarılabilir: CHP'de farklı aday belirleme yöntemlerinin ardışık bir biçimde kullanıldığı 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde aday ve milletvekili kompozisyonu radikal bir değişiklik sergilememektedir. Her bir seçim dönemini niteleyen diyagramlar bu durumun oldukça net bir resmini sunmaktadır.

2.8. Tarihsel Derinlik ve Makro İstatistiki Bulgular Bağlamında Genel Değerlendirme

Bu çalışma kapsamında ikinci bölümde parti kademelerinde görev alan ya da almayan eyleycilerin belirli durumları nasıl gördüklerine ve bu çerçevede nasıl tepkiler geliştirdiklerine odaklanıldı. Tek parti döneminde adaylık süreçlerinin açığa çıkardığı gerçek parti alanının mücadeleyi ortadan kaldırması ve eyleycilerin etkili

⁴⁶⁹ Mülakat, İl başkanı, 25.08.2018

olma kapasitesini sınırlandırması bağlamında aygıtlama eğilimi gösterdiği tespit edildi. Çok partili hayata geçişle birlikte parti alanının oluşmaya ve kurumsallaşmaya başlamasıyla adaylık mücadelelerinin gerçekleştirilebileceği bir ortama erişildi. İşte tam da bu noktadan itibaren günümüze gelinceye kadar farklı tarihsel dönemlerde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin giriştikleri mücadelenin çeşitli boyutları ortaya kondu. Adaylık mücadelelerini konjonktürel bağlamı içerisinde, bir olaylar tarihinden ziyade yapısal bir tarih anlayışla ortaya koyan bu çalışma 1946-2015 arası dönemde eyleyicilerin konum sezgilerine, kendilerini ve karşılarındakilerini nasıl konumlandıkları, dönemin siyasal olaylarına seçilmelerini etkileyebileceği düşüncesiyle nasıl bir tepki verdiklerine, parti genel merkezi, delegeler ve üyelerden oluşan farklı seçici kurulların, yasal zorunluluk söz konusu olsun ya da olmasın farklı dönemlerde benzer nitelikleri haiz kişileri milletvekili seçtiklerine yer verildi. Tüm bu anlatıyla varılmak istenen hedef parti alanı ve daha genel olarak siyasal alan ile habitusun karşılaşmasının adaylık mücadeleleri bağlamında nasıl bir pratiği ortaya çıkardığını anlamaktı. Potter'ın habitus kavramının içerimlerine dair aşağıdaki tespitleri bu bölümde sunulan tarihsel dönem ve istatistiki veri seti analizinin nasıl bir adaylık mücadelesi bağlamı oluşturduğunu anlamaya yardımcı olabilir:

“Eyleyiciler, farklı alanların kurallarının kısıtlamaları dahilinde stratejik hesaplama ve tercih yapma ile meşgul olurlar. Ayrıca, bu tarz "kurallar"ın kendileri kısmen, diğer eyleyicilerin yatkınlıkları, hesaplamaları, tercihleri ve eylemleri ve bunun yanı sıra failerin farkındalıklarının kümülatif sonuçlarıdır. Ayrıca eyleyicilerin stratejileştirmeleri birden fazla düzeyde meydana gelir. Burada tamamiyle rasyonel bir hesaplama vardır. Sonrasında ise bu saf rasyonel hesaplamayı nedensel olarak etkileyen bozulma vardır. En sonunda ise içerisinde eyleyicilerin bilinçsiz bir şekilde sanki başka bir amacı olan kararların alındığı, eylemlerin gerçekleştirilmesine yönelik işlev gördüğü alanın bizzat kendi temelini oluşturan mantık vardır (alanın bizzat kendisinin ve faal durumdaki mantığının yeniden üretimi).”⁴⁷⁰

Gerçekten de çok partili hayata geçildiği tarihten günümüze gelinceye kadar CHP’de adaylık mücadelelerinde karşılaşılan manzara Potter’ın da iddia ettiği gibi bizzat alanın kendisinin ve faal durumdaki mantığının yeniden üretimidir. Çoğunluk sistemi nedeniyle meclis dışı kalan genel merkez yöneticilerinin yaşadığı meşruiyet

⁴⁷⁰ Gary Potter, "For Bourdieu, Against Alexander: Reality and Reduction", *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 2000, vol:30, no:2, pp.229-246, p. 237.

sorunları (1950-60 arası dönem); genel merkezdeki görevleri dolayısıyla yerel parti örgütünün taleplerine cevap veremeyen genel sekreter yardımcısı Birler'in 1977 seçimlerinde aday yoklamasından düşük oy alması ve listenin alt sıralarında yer alarak milletvekili seçilememesi nedeniyle sorunlar yaşaması ve istifa etmesi; milletvekili olmayan Murat Karayalçın'ın İnönü'nün ardından SHP lideri olmasıyla yaşadığı liderlik sorunları; İstanbul il teşkilatında görevli olmasına ve aday yoklamasında kaybetmesine rağmen milli bakiye sistemi çerçevesinde Muş'tan milletvekili seçilen Nermin Neftçi'nin seçilmesini gayri meşru gören ve normalde CHP'den milletvekili seçilen A. Hamdi Çelebi'nin konumu; TİP'in ve diğer birtakım sol akımların ortaya çıkışıyla CHP'nin ortanın solu politikasını benimsemesi çerçevesinde önceki dönemlerden farklı olarak sendikacı adayları kontenjan kullanarak parti listesinden aday göstermeleri; 12 Eylül darbesiyle siyasal alana dahil olmaya çalışan eyleyicilerin SODEP-HP arasında gidip gelmeleri; SHP'de kontenjan adaylığını kendilerini seçtirmek için kullanan GYK üyelerinin tavırları; HEP ile işbirliği sonucunda temsil mekanizmalarının düzenli işlemediği düşüncesiyle CHP'nin yeniden açılışına giden süreç; baraj altı kalma korkusuyla 1995 seçimlerinde CHP'den DSP'ye geçiş yapan kişilerin varlığı; 2007'de seçim çevrelerinde partinin milletvekili çıkarma şansının kalmadığını belirterek büyük illerden aday olmak isteyen Şerif Ertuğrul, Mahmut Yıldız, Vahdet Sinan Yerlikaya gibi MYK üyelerinin konum alışları... Tarihin farklı dönemlerinde adaylık sürecininin farklı veçhelerini aydınlatan bu örneklerin tamamı aynı konumları işgal eden kişilerin habitusları ile alanın ontolojik gerekliliklerinin karşılaşmasından doğan pratik bir eylem anlayışına dayanan bir yeniden üretim hikayesi oluşturmaktadır. Braubaker'ın görüşleri MYK, PM üyeleri, milletvekilleri, il-ilçe başkanı ve yöneticileri, siyasal alanın diğer profesyonelleri, uzmanlık bilgisi ve/veya seçimsel kaygılarla aday gösterilenlerin potansiyel aday havuzunu oluşturduğu bir durumda neden tarihin farklı dönemlerinde yöntem değişmesine rağmen bu konumları işgal eden kişilerin sürekli yeniden üretildiğini, yukarıda verilen tarihsel örneklerle paralellikler içinde gözler önüne serer:

“Bir insan, belirli bir sınıfa ait olması özelliğiyle (nedeniyle), "nesnel bir geleceğe" sahiptir. Sosyal bilimciler tarafından koşullu olasılıklar seti olarak, sınıfın üyeleri açısından ise daha kaba ve daha fazla pratik potansiyele sahip formuyla, mümkün veya mümkün olmayan, normal veya

istisnai, olası veya olasılık dışı ve bu yüzden belirli beklentiler ve arzular olarak "makul" veya başkaları için "makul olmayan" paylaşılan değerlendirmeler olarak kavranır. Aynı sınıfın üyelerinin yakın deneyim seviyelerinde gerçekleşen veya gerçekleşmeyen oldukça tutarlı sıklıkları istatistiksel düzenliliklerle içsel benkelti ve arzuların kaba bir mütakabiliyetini garanti altına alır; sonraki sırasıyla doğrudan bir şekilde yönlendirmeyi düzenler ve ilk olan kabaca yeniden üretilir.”⁴⁷¹

MYK-PM üyeleri, il-ilçe başkanları, milletvekilleri, il-ilçe yöneticileri ve diğer bahsi geçen eyleyicilerin habitusları ile bir alanın zorunlu örtüşmesine dayanan pratik sezgileri, adaylık mücadelelerinde ölçüp biçmek zorunda kalmaksızın, orada "yerini bulur" ve düşünmeden, "yapılacak şeyler" (işler, pragmata) hem de gerektiği gibi yapılacak şeyler bulur. ⁴⁷² Yukarıdaki anlatının da gösterdiği gibi “yerini bulan” bu eyleyiciler adaylık sürecini, her bir yöntemin varlığına rağmen domine ederler: “Habitus hem bir sense of one's place (kişinin mekan duygusu) hem de bir sense of other's place (kişinin karşısındakinin mekanı hakkındaki duygusu)... Bir kimseyi en iyi sınıflandıran şeyin kendi sınıflandırmaları olmasının nedeni budur.”⁴⁷³

Sonuç olarak hem tarihsel dönemde hem de istatistiki veriler aracılığıyla daha derinlemesine analiz edilen 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde açığa çıkan gerçeklik, merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçimlerin ister *de facto* ister *de jure* olsun, uygulamada sanıldığı aksine değişiklik yaratmadığıdır. Özbudun’un aşağıda yer alan tespitleri bu çalışmanın bulgularıyla da uyumludur:

“Ancak mevcut yöntemleri eleştirenlerin genellikle önerdikleri bütün kayıtlı üyelerin katılacakları ön seçim yöntemi de her derde deva gibi görülmemelidir... tüm parti üyelerinin katılacakları ön seçimlerin zorunlu kılınması hiçbir köklü değişikliğe yol açmayacaktır. Belki aday belirleme sürecine katılanların sayısı biraz artacak, fakat aynı kişisel ve grupsal etkiler, aynı ilkesiz oyunlar ve pazarlıklar, aynı oligarşik kontrol devam edecektir.”⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Braubaker, p. 759.

⁴⁷² Bourdieu, 2015b, s.102.

⁴⁷³ Pierre Bourdieu, içinde Çeğin & Göker, 2013, s. 357

⁴⁷⁴ Ergun Özbudun, "Siyasi Partiler ve Demokrasi" içinde TESAV, **Siyasi Partiler ve Demokrasi Sempozyumu**, Ankara: TESAV Yayınları, 1995, ss.27-37, s. 14-15.

Nitekim CHP’de gerçekleşen adaylık mücadelelerinde karar verici organların aynı pozisyonları işgal eden kişiler üzerinde birleşmeleri sonucu ortaya çıkan aday ve milletvekili kompozisyonlarının çakışma durumu nedeniyle yöntem herhangi bir değişiklik yaratmamaktadır. Bahsi geçen kişiler hangi yöntemin kullanılacağına karar verme, anahtar liste savaşlarıyla aday listesini şekillendirebilme, farklı sermaye türlerini aynı anda hareket etme kapasitesine sahip olma gibi gerekçelerle her bir seçim döneminde yeniden üretilmektedir. Bu yeniden üretim sürecini etnografik düzeyde analiz edebilmek için adayların seçilmek için seferber edilen kriterlere başvurmak gerekir. Kurallar, normlar ve parti tüzüklerine odaklandıktan ve tarihsel olarak adayların CHP’de nasıl belirlediğini ortaya koyduktan sonra, seçim listelerinin nasıl hazırlandığı ve adayların nasıl seçildiğini açıklayan pazarlıklar, baskılar, rakiplerin karşılıklı/karşılıklı olmayan sadakatleri (aynı zamanda ihanet ve çatışmaları) ile dolu partilerin (örgütler olarak) enerji dolu içsel yaşamlarına geçmek⁴⁷⁵ ve mütakabiliyet analizi diyagramlarında sabit duran kişileri hareket ettirmek adaylık mücadelelerine etnografik bir bakış açısı gerektirir. İzleyen bölümde Kırklareli ili özelinde adayların farklı yöntemlerin varlığına rağmen nasıl her bir seçim döneminde aday gösterildiklerine yer verilecektir.

---

⁴⁷⁵ Xavier Coller & Guillermo Cordero, "Iron Law of Oligarchy and New Ways of Selecting Candidates" in **Democratizing Candidate Selection: New Methods, Old Receipts?**, Guillermo Cordero & Xavier Coller (eds.), Switzerland: Palgrave Mcmillan, 2018, pp.273-288, p. 275.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADAYLIK MÜCADELELERİNİN ETNOGRAFİSİ: KIRKLARELİ CHP'DE MİLLETVEKİLİ ADAYLARININ BELİRLENMESİ

3.1. Kırklareli'nde Sosyo-Ekonomik, Siyasi ve Demografik Yapı

Kırklareli, Marmara Bölgesinin Istıranca (Yıldız) Dağları ve Ergene Ovası bölümleri üzerinde yer alan bir sınır ilidir. Şehir merkezinin Bulgaristan'a 43 km uzaklıkta olduğu Kırklareli ili kuzey doğusunda Karadeniz, güney doğusunda İstanbul, güneyinde Tekirdağ ve batısında Edirne ile çevrilmiştir. 6.550 kilometrekare yüz ölçümüne sahip ilin Bulgaristan'a 180 kilometre kara sınırı, Karadenize 60 kilometre deniz kıyısı bulunmaktadır.

3.1.1. İdari ve Sosyo-Ekonomik Durum

Kırklareli ilinin nüfusu, 2014 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 343.723'tür. Kırklareli, 81 il arasında Türkiye'nin en kalabalık 54. ilidir. Kırklareli ilinde Merkez ilçe dahil 8 ilçe ve 178 köy bulunmaktadır.⁴⁷⁶ 2007, 2011 ve 2015 yıllarında gerçekleştirilen milletvekili genel seçimlerinin incelendiği dönem nüfusu ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 18: 2007-2014 Yılları Arası Kırklareli'de Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı

	2007			2014		
	İl/ilçe merkezi	Belde/köyler	Toplam	İl/ilçe merkezi	Belde/Köy	Toplam
Merkez	59,97	23,408	83,378	70,161	22,353	92,514
Babaeski	27,631	24,184	51,815	28,264	20,857	49,121
Demirköy	4,052	5,076	9,128	3,463	5,103	8,566
Koçgaz	1,047	2,241	3,288	731	1,976	2,707
Lüleburgaz	95,466	34,909	130,375	108,576	31,66	140,236
Pehlivanköy	2,063	2,523	4,586	1,786	2,179	3,965
Pınarhisar	10,253	10,085	20,338	10,634	8,28	18,914
Vize	11,908	18,44	30,348	12,887	14,813	27,7
Toplam	212,39	120,866	333,256	236,502	107,221	343,723

Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri taranarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

⁴⁷⁶ Türkiye İstatistik Kurumu, **Seçilmiş Göstergelerle Kırklareli 2013**, Ankara: TÜİK, 2013, s. 18

Tablo 18'e göre, Kırklareli'de nüfusun yaklaşık %70'i il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Buna dayanarak Kırklareli'de nüfusun kentsel bir görünüm sergilediği söylenebilir. 2007 ve 2014 yılları arasında Kırklareli'de nüfus yaklaşık 10000 kişi (%2,5) artmıştır. Bu artışta 2007 yılında kurulan Kırklareli Üniversitesi'nin payı - 2015-2016 eğitim dönemi için yaklaşık 23000 öğrenci⁴⁷⁷- göz önünde bulundurulduğunda şehir nüfusünde yerel dinamiklere dayanan belirgin bir değişimin gerçekleşmediği görülmektedir. İlçeler arasında nüfus dağılımında ilk sırada yer alan Lüleburgaz'ı, Merkez ve Babaeski ilçeleri takip etmektedir. Bu üç ilçenin toplam nüfus içerisindeki payı 2014 yılı itibariyle %82'dir. Tarihsel süreç içerisinde CHP'de aday adaylığına başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin neredeyse tamamının Lüleburgaz, Merkez ve Babaeski ilçelerinde yaşayan kimseler oldukları görülmektedir. Bu üç ilçe ön seçim ve aday yoklamalarında da üye ve delegelerin ezici bir çoğunluğunun bu ilçelerde ikamet etmelerinden ötürü aday seçimlerinde sayısal çoğunluk itibariyle başı çekmektedir. Örneğin 2015 yılında gerçekleştirilen ön seçimde oy kullanan üyelerin %41'i Lüleburgaz, %22'si Merkez, %19'u ise Babaeski CHP teşkilatına kayıtlıdır. Üç ilçenin üye sayısının toplamı %82'lik oran ile nüfus oranına paralel bir görünüm arz etmektedir. Parti içi adaylık mücadelesi büyük çoğunlukla bu üç ilçenin belirleyiciliği çerçevesinde gerçekleşmektedir. Özellikle Lüleburgaz hem nüfus hem de üye ve delege çoğunluğunun bu ilçede ikamet etmesi nedeniyle bu mücadelede başı çekmektedir. İleride verilecek oranlardan da görüldüğü üzere Lüleburgaz ilçesinde CHP üyelerinin oranı Merkez ve Babaeski ilçelerine kayıtlı üyelerin oranından fazladır.

Nüfusa kayıtlı olunan illere bakıldığında Kırklareli'de ikamet edenlerin ezici bir çoğunluğunun şehrin yerlisi olduğu görülmektedir. Tablo 19'daki verilerden açık bir biçimde görüldüğü üzere Kırklareli'nde yaşayan insanların %70'i bu ilin nüfusuna kayıtlıdır. Şehirde ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı oldukları iller itibariyle en yoğun olduğu iki il ise Kırklareli'nin komşu illeri Tekirdağ ve Edirne'dir.

⁴⁷⁷ <http://www.klu.edu.tr/Sayfalar/389-genel-bilgiler.klu>, (Erişim tarihi, 28.10.2015)

Tablo 19: 2007-2014 Arası Dönemde Kırklareli’de İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller

	2007	2014		2007	2014
Adana	1.075	1.354	Kırklareli	249.443	241.709
Adıyaman	412	793	Kırşehir	501	522
Afyonkarahisar	619	767	Kocaeli	672	743
Ağrı	662	980	Konya	1.588	1.935
Amasya	859	896	Kütahya	333	434
Ankara	930	1.034	Malatya	1.643	1.972
Antalya	199	345	Manisa	602	915
Artvin	499	506	K. Maraş	678	1.070
Aydın	347	537	Mardin	703	1.081
Balıkesir	1.334	1.645	Muğla	169	243
Bilecik	201	266	Muş	405	615
Bingöl	173	214	Nevşehir	502	478
Bitlis	397	436	Niğde	726	938
Bolu	304	317	Ordu	2.139	2.421
Burdur	152	169	Rize	866	830
Bursa	1.033	1.218	Sakarya	729	883
Çanakkale	1.233	1.502	Samsun	2.052	2.580
Çankırı	468	488	Siirt	450	567
Çorum	948	1.226	Sinop	937	937
Denizli	346	410	Sivas	1.806	1.902
Diyarbakır	489	797	Tekirdağ	10.209	11.897
Edirne	8.702	10.292	Tokat	1.543	1.870
Elazığ	610	587	Trabzon	2.167	2.596
Erzincan	655	611	Tunceli	249	272
Erzurum	2.228	2.933	Şanlıurfa	609	1.123
Eskişehir	699	854	Uşak	181	268
Gaziantep	444	696	Van	889	1.390
Giresun	1.497	1.464	Yozgat	721	833
Gümüşhane	1.504	1.680	Zonguldak	663	880
Hakkari	80	94	Aksaray	585	897
Hatay	535	730	Bayburt	413	424
Isparta	393	444	Karaman	177	245
Mersin	578	781	Kırıkkale	635	583
İstanbul	6.472	7.201	Batman	534	629
İzmir	609	934	Şırnak	60	179
Kars	1.338	1.989	Bartın	392	392
Kastamonu	2.345	2.797	Ardahan	576	676

Kaynak: TÜİK verileri yıllar itibariyle taranarak tarafımızdan oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr.

Tablo 19’da yer alan bilgilerin de gösterdiği üzere hemşehrilik Kırklareli ilinde Kırklarelili olmakla eşdeğerdir. Kırklareli’de ikamet eden fakat farklı bir ilde kayıtlı olan vatandaşların hemşehrilik ağlarını toplumsal sermaye olarak kullanarak Kırklareli CHP’de adaylık mücadelesinde avantaj sağlayabileceği bir durum bulunmamaktadır.⁴⁷⁸ Kırklareli, 1950’lerde ve 1989’da Balkan göçleri sonrasında gelenler ile birlikte nüfus artışı yaşamıştır. Şehirde Pomaklar, Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk göçmenleri de yaşamaktadır. Ancak yine de Balkan kökenli bir hemşehri yoğunluğu da bulunmamaktadır. Mezhepsel açıdan da şehirde belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Kırklareli’de Merkez, Lüleburgaz ve Babaeski ilçelerine bağlı sayıları onu bulan Alevi köyü mevcuttur. Müttekabiliyet analizi diyagramlarında ön seçim yapılan illerde Alevilerin anahtar listeler aracılığıyla liste savaşlarında galip geldiği bir durum Kırklareli için söz konusu değildir. Alevilik Kırklareli’de ancak kısmi düzeyde hem toplumsal hem de sembolik sermaye olarak işlev görmektedir. Böylelikle Kırklareli’de etnik, mezhepsel ya da hemşehrilik ağlarının adaylık mücadelesinde diğer illerin aksine ancak kısmi düzeyde etkide bulunduğu öne sürülebilir. Nitekim, bu çalışma kapsamında ele alınan her üç seçim döneminde de aday adaylığı için yarışanların tamamı Kırklareli’lidir ve Üntaş Güner hariç bu şehirde ikamet etmektedir.⁴⁷⁹ Kırklareli CHP’de *notable* denilebilecek ve sahip olduğu sembolik sermaye dolayısıyla parti siyasetine hakim olmuş kişi(ler) de bulunmamaktadır. Geçmişten günümüze milletvekili seçilen kişilere bakıldığında merkez partiler olan AP, ANAP gibi partilerde belirli isimlerin sürekli milletvekili seçildiği duruma rağmen, CHP için benzer bir yorumda bulunmak söz konusu değildir. Sonuç olarak mevcut verilerle Kırklareli CHP’de adaylık mücadelesinin büyük ölçüde *alana özgü* dinamiklerle ile gerçekleştiği ve hemşehrilik, etnik ve mezhepsel ağlardan herhangi birinin tek başına bir ağırlığının olmadığı öne sürülebilir.

⁴⁷⁸ Hemşehrilik ağları ve siyaset konusunda yapılmış çalışmalar için bkz. Kurtoğlu, 2003, Schüler, 2002.

⁴⁷⁹ Parti içi demokrasi ile demokrasi arasında bir ilişki olmadığını bildiren CHP eski İzmir milletvekili Oğuz Ayan, parti içinde delege hakimiyetini elinde tutanların, bazen mezhepsel, bazen etnik köken, bazen de hemşehrilik bağlarını kullanarak etki oluşturduklarını, örneğin İzmir’de bir tane bile İzmir doğumlu milletvekili adayı çıkmadığını dile getirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yunus Emre & Burak Cop, **Türkiye İçin Sosyal Demokrasi: Zorluklar ve Fırsatlar**, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2015, s. 213. Kırklareli’de karşılaşılan durumun Ayan’ın tespitlerinin tam tersi yönünde olduğu akılda tutulmalıdır. Ayan’ın yorumlarının haklılığı ise yukarıda anahtar listeler aracılığıyla özellikle İzmir 2. bölgede Alevilerin ezici bir çoğunlukla milletvekili seçilmelerine yönelik tespitlerle doğrulanmaktadır. Sonuç olarak illerin kendine has karakteristikleri olduğunu akılda tutmak gerekmektedir.

3.1.2. Sosyo – Ekonomik Yapı

Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2003 verilerine göre, Kırklareli sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 81 il içerisinde 11. sırada bulunmaktadır. Sektörler bazında gelişmişlik sıralamasına bakıldığında Kırklareli eğitim sektöründe 7., sağlık sektöründe 15., imalat sanayi sektöründe 14. sıradadır. İlçeler sıralamasında, 872 ilçe içinde Lüleburgaz 35, Merkez 106, Babaeski 147, Pınarhisar 214, Vize 219, Demirköy 259, Pehlivan köyü 262 ve Kofçaz 460. sırada yer almaktadır.⁴⁸⁰

Kırklareli ekonomisinde payı oldukça yüksek olan sanayi sektörünü hizmet sektörü takip etmektedir. İlde sanayi daha çok D-100 karayolu etrafında ve özellikle Lüleburgaz'da yoğunlaşmıştır. Kırklareli'de sanayi artan bir hızla gelişmeye devam etmektedir. İlde cam, gıda, tekstil, ilaç, metal üretimi alanında önemli tesisler bulunmaktadır.⁴⁸¹ 2013 yılı, bitkisel üretim verilerine göre Kırklareli 715 milyon lira ile 44.; canlı hayvanlar değeri bakımından ise 30. sırada yer almaktadır. %8 işsizlik oranı ile Türkiye'nin en yüksek işsizlik oranına sahip 31. ili konumundadır. İstihdam edilenlerin oranı %49,5 olup bu değer ile 24. sırada yer almaktadır.⁴⁸²

Toplam 267 sanayi tesisinin bulunduğu Kırklareli'de, bu tesislerin %88'i Merkez, Babaeski ve Lüleburgaz ilçelerinde geriye kalan % 12'si ise diğer ilçelerde yer almaktadır. Merkezde 79, Babaeski'de 34, Demirköy'de 2, Kofçaz'da 2, Lüleburgaz'da 121, Pınarhisar'da 11, Vize'de 18 sanayi tesisi mevcuttur. Bu tesislerde 19 bin dolayında kişi çalışmaktadır. 500'ün üzerinde çalışanı olan 8 tesisi bulunmaktadır. Bu 8 tesiste toplam çalışanların yüzde 35'i istihdam edilmektedir.⁴⁸³ Nüfusun büyük çoğunluğu geçimini tarım sektöründen sağlamaktadır. CHP Kırklareli parti yönetiminde yer alan kişiler ve aday adayları arasında serbest meslek sahiplerinin varlığı göze çarpmaktadır. Partinin yönetim kademesinde görev yapanların büyük çoğunluğu serbest meslek erbabıdır. 1965'ten itibaren, Kırklareli'de aday gösterilen ve milletvekili seçilenler arasında tek bir işçi dahi bulunmamaktadır. Avukat, doktor, mimar, iş insanı, serbest ticaret, üst düzey kamu yöneticiliği gibi mesleklere mensup kişiler adaylık sürecinde ön plandadır. Kırklareli

⁴⁸⁰ Kaynak: Kırklareli Valiliği, <http://kirkclareli.gov.tr/genel.aspx>, (Erişim tarihi, 09.08.2015)

⁴⁸¹ TÜİK, 2013, s. 13.

⁴⁸² Ibid, ss.27-30.

⁴⁸³ <http://kirkclareli.gov.tr/sanayi.aspx>, (Erişim tarihi, 09.08.2015)

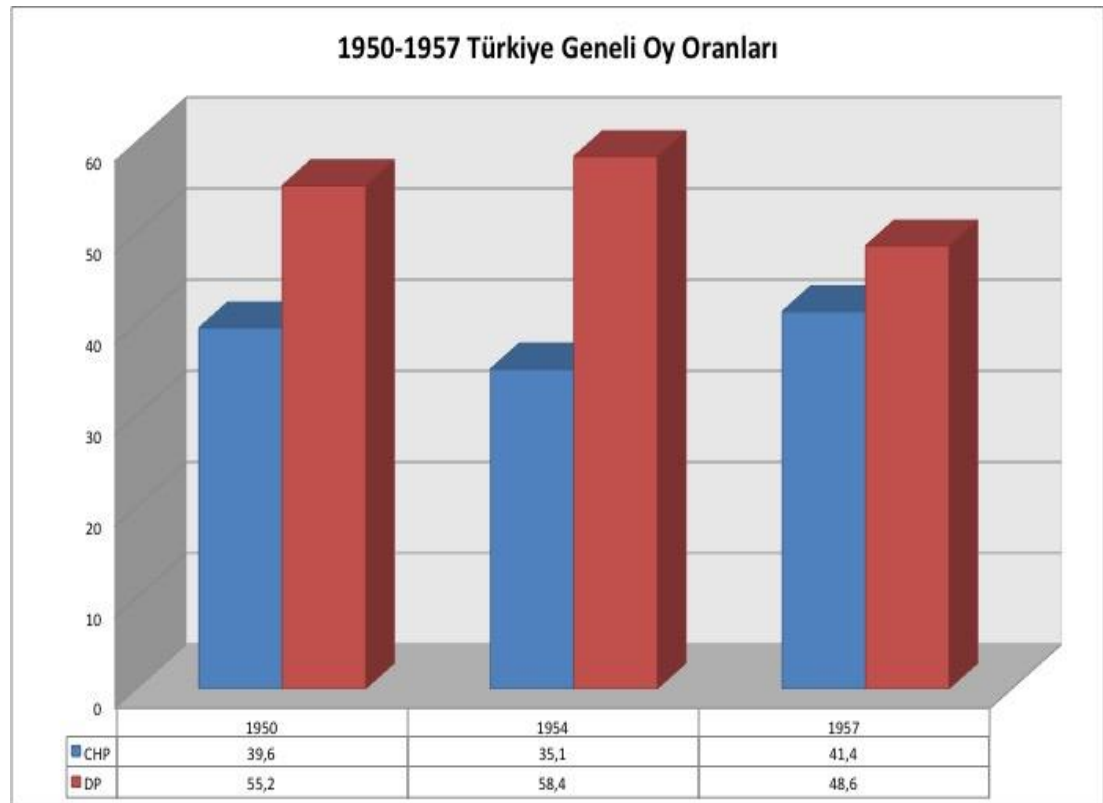
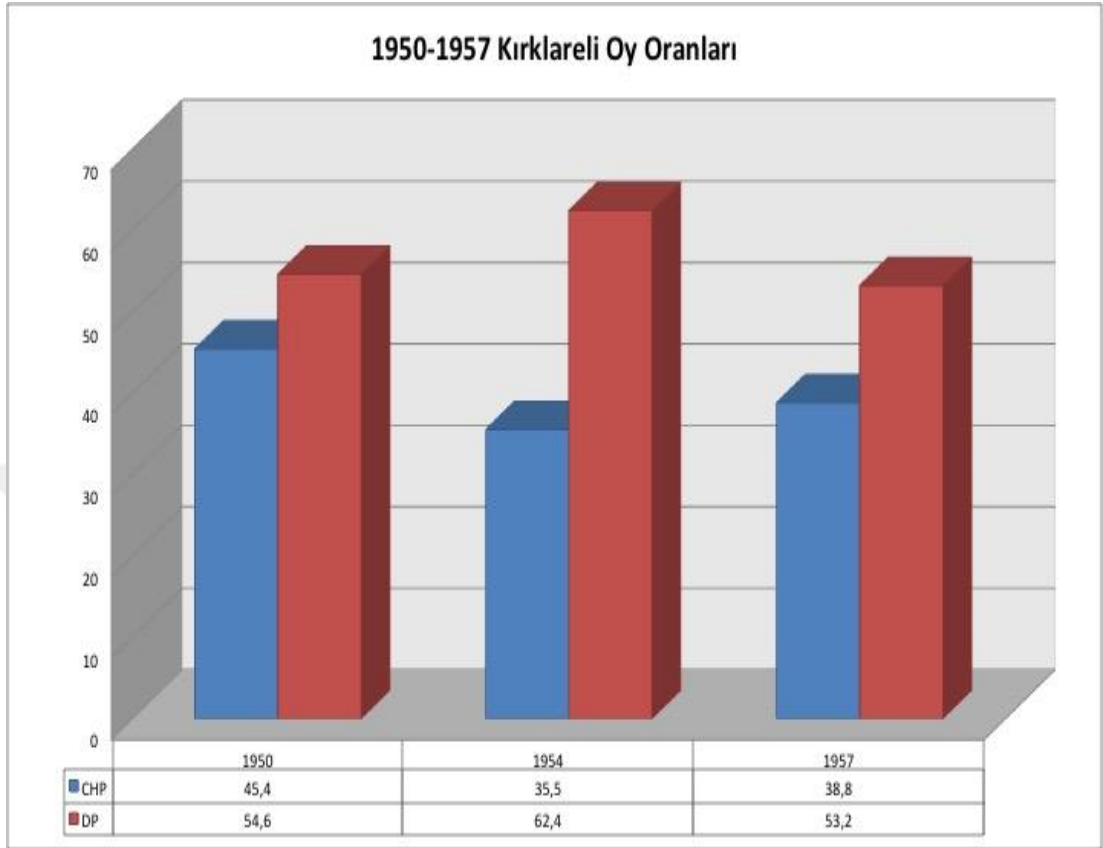
3.1.3. Kırklareli’de Siyasal Hayat ve Seçmenlerin Parti Tercihleri⁴⁸⁴

Kırklareli’de seçmen tercihlerinin çok partili hayattan günümüze çoğunlukla merkez (sağ) partiler ile CHP geleneğindeki partiler olmak üzere iki ana eksen üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Basit çoğunluk sisteminin geçerli olduğu 1960’a kadar olan dönemde %40’a yakın oradan oy almasına rağmen Kırklareli’de CHP 1950-54-57 seçimlerinde milletvekili çıkaramamıştır. Bu dönemde CHP’de aday yoklaması yönteminin kullanılmasına rağmen milletvekili çıkarılamamasının nedeni seçim sistemidir. CHP’nin bu dönemde Kırklareli’de elde ettiği oy oranları Türkiye ortalamasının üzerinde bir seyir izlemektedir. Daha önce yasal düzenlemelerin tartışıldığı bölümde bahsedildiği gibi 1950-1960 arası dönemde seçmenlerin karma liste aracılığıyla milletvekili tercihlerini farklı partilerden yapması mümkündür. Bu dönemde farklı illerde sayıları az da olsa karma liste aracılığıyla seçilen milletvekillerinin bulunmasına rağmen Kırklareli’de karma liste aracılığıyla seçilen milletvekillerinin varlığına rastlanılmamıştır. Şekil 5’te 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde dönemin iki hakim partisi CHP ve DP’nin aldıkları oy oranları verilmektedir. 1950 seçimlerinden itibaren CHP’nin Kırklareli’de aldığı oy oranı düşerek gittikçe Türkiye ortalamasına yaklaşmıştır.

Nispi temsil sisteminin ve D’hondt sisteminin geçerli olması durumunda bu dönemde CHP’nin en az bir milletvekili çıkaracağı beklenebilirdi. Diğer yandan bu dönemde milletvekili adayları olarak gösterilenlerin karma listeler aracılığıyla da seçilmesi olasılığına rağmen milletvekili seçilemedikleri de burada tekrar vurgulanmalıdır. Sonuç olarak 1950 ve 1960 arası dönemde CHP’nin Kırklareli’de Türkiye ortalamasının üzerinde seyreden bir seçmen tabanına sahip olduğu görülmektedir. CHP’nin Kırklareli’de inişli çıkışlı bir seyir izlese de 1950’lerden itibaren ciddi bir seçmen tabanının olduğu görülmektedir. İzleyen kısımlardaki veriler de bu olguyu desteklemektedir.

⁴⁸⁴ Bu bölümdeki tüm tablolar TÜİK verileri yıllar itibariyle taranarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

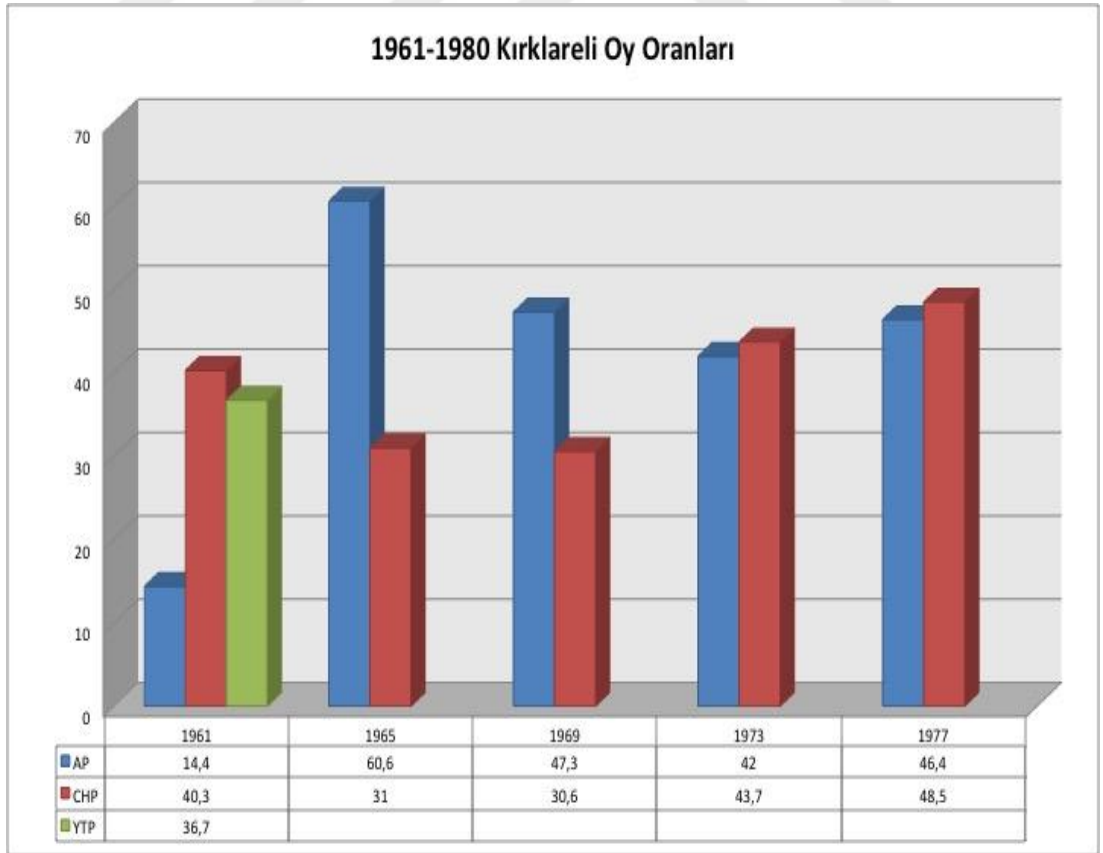
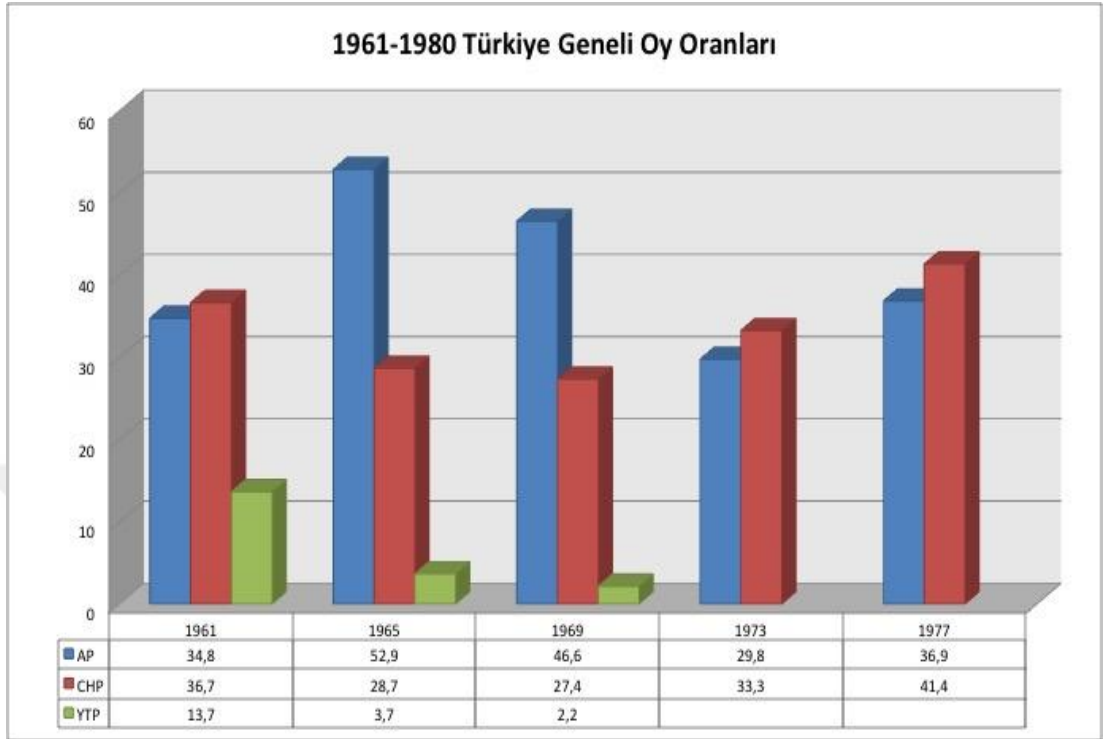
Şekil 7: 1950-1957 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları

1961-1980 arası dönemde DP'nin devamı niteliğindeki AP, yalnızca 1961 seçimlerinde Türkiye ortalamasının oldukça altında bir oy alarak dört milletvekilliğinden yalnızca bir tanesini kazanmıştır. CHP'nin ise bu seçimlerde kazandığı milletvekili sayısı 3'tür. 1965, 1969, 1973 seçimlerinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Bu dönemde AP 3 milletvekilliği kazanırken, CHP ise bir milletvekilliği kazanmıştır. CHP'nin bu dönemde seçilen milletvekilleri farklı kişilerden oluşmaktadır. Dönemin özel konjonktürüne paralel olarak 1977 seçimlerinde ise CHP'nin Türkiye'de %40'ları bulan oy oranı Kırklareli'nde %48,5 seviyesine yükselmiştir. Aşağıda yer alan Şekil 5'te CHP ve diğer partilerin hem Türkiye genelinde hem de Kırklareli'de aldıkları oy oranı verilmektedir. Saha araştırması kapsamında görüşme yapılan partililer ve diğer partili olmayan kişiler Kırklareli'de seküler ve milliyetçi bir siyasi tercihin siyasal alanı tarih boyunca domine ettiğini sıklıkla vurguladılar. Milliyetçi eğilimleri tetikleyen konjonktürel gelişmelerle birlikte seçmenlerin tercihlerinin bu gelişmeler çerçevesinde şekillendiğini ileri sürmek bu vurguya dayanarak ileri sürülebilir. Ergüder, 1977 seçimlerinde seçmen tercihlerini inceleyen çalışmasında iki büyük partideki toplama eğilimini "1973-1977 yılları arasında denenmiş olan koalisyon hükümetlerinin etkin olmayışı, AP ve CHP liderleri olan Demirel ve Ecevit'in yürüttükleri seçim kampanyaları kadar basının koalisyondan kaçınılması için oyların bölünmemesi için giriştiği çabalar, Demokratik Parti ve ve CHP'nin istikrarlı bir seçmen tabanı oluşturmaktaki başarısızlıkları"⁴⁸⁵ gibi faktörlere bağlamaktadır. Seçmen tercihlerinin AP ve CHP'de toplama eğilimine dair Ergüder'in tespitlerinin haklılık payı vardır. Ancak özellikle 1973 ve 1977 seçimlerinde Kıbrıs Barış Harekatı'nın etkisini göz önünde bulundurmak da gereklidir. Şekil 5'te yer alan CHP'nin Kırklareli ve Türkiye'deki oy oranlarının karşılaştırılması bu iddiayı doğrulamaktadır.

⁴⁸⁵ Üstün Ergüder, "Türkiye'de Değişen Seçmen Davranışı Örüntüleri", **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, Ersin Kalaycıoğlu & Ali Yaşar Sarıbay (ed.), İstanbul: BETA Yayıncılık, 1986, ss. 333-358, s. 353.

Şekil 8: 1961-1980 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları

Şekil 5'e göre Kırklareli'de CHP'nin oy oranları 1961, 1965 ve 1969 seçimlerinde Türkiye ortalamasına oldukça yakın bir düzeyde iken (%3 civarı) 1973 ve 1977 seçimlerinde ise %10 oranında daha yüksektir.⁴⁸⁶ Görüşülen partililer Kırklareli seçmenlerinin seküler ve milliyetçi tercihlerine paralel oy verdiklerini 1991 seçimlerinde ortaya çıkan manzara örneğiyle de desteklemektedir. Bu seçimlerde SHP'nin, seçim tarihi itibarıyla 6 ay öncesinden kurultayını yapmadığı gerekçesiyle seçimlere sokulmayan HEP ile yaptığı işbirliği ve HEP adaylarının SHP listelerinden aday gösterilmesiyle birlikte önceki bölümlerde de belirtildiği gibi tüm Türkiye'de SHP'nin yaşadığı çöküş Kırklareli'de de gerçekleşti. Bu meseleye bir parantez açmak Kırklareli'de yaşayan seçmenlerin tercihlerini anlamaya yardımcı olabilir. Aşağıda gündelik yaşamda milliyetçi ve seküler ideolojilerin nasıl bir görünüm sergilediğine dönük örnekler yer almaktadır.

Kırklareli'de yaşayan seçmenlerin büyük çoğunluğunun Kemalist, seküler ve milliyetçi tercihleri günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Uzun yıllar CHP'li belediyelerce yönetilen Kırklareli'ne gelen insanlar, şehrin kuzey ve güney girişlerinde aşağıda yer alan fotoğrafta yer alan yol süslemesinde yazan "*burada yaşayanların nabzı Mustafa Kemal diye atar*" ifadesiyle karşılaşmaktadır. Kemalizm Kırklareli'de yerel siyasetin ideolojik belirleyicilerinden birisidir. Şehrin girişinde yer alan bu yol süslemesinin yanında şehir içinde de birçok noktada üzerlerinde Atatürk'ün sözlerinin de yer aldığı fotoğraflarını içeren birtakım yol ve cadde süslemeleri bulunmaktadır.

---

⁴⁸⁶ Hatırlanacağı üzere Kıbrıs bunalımı 1967 sonunda Türkiye ile Yunanistan arasında savaşa kadar ulaşacak büyük bir gerginliğe yol açmıştı. Dönemin diğer konjonktürel gelişmeleri için bkz. Cumhuriyet Halk Partisi, **CHP XIX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu**, Ankara: Ulusal Basımevi, 1968, s.60. Ali Topuz da Kıbrıs Barış Harekati'nin Başbakan Ecevit'e ve hükümete gösterilen olağanüstü güven ve desteğin, vakit yitirilmeksizin bir "hayali erken seçim"le oya dönüştürülmek için kullanıldığına işaret etmektedir. Topuz & Bila, 2011b, s.115 Kırklareli'de bu stratejinin başarılı olduğunu saha verileri doğrulamaktadır.

Şekil 9: Kırklareli Şehir Girişinden Bir Kare

Kırklareli’de Kemalizmin siyasal yaşamda belirgin bir ağırlığının bulunduğunu yakın bir zamanda inşaatına başlanan otopark projesi de gözler önüne sermektedir. Otoparkın isminin “Atopark” olması ve yukarıdan bakınca ay yıldız görülecek biçimde inşa edilmesi aşağıda yer alan afiştan de net bir biçimde görülmektedir. Aşağıda Şekil 8’de yer alan afiş milliyetçi tonun kent yaşamındaki ağırlığına dair ipuçları sunmaktadır.

Şekil 10: Kırklareli'nin Yakın Zamanda İnşasına Başlanan Otogar Afişi

Kemalizmin Kırklareli'deki ağırlığına son bir örnek de yukarıdaki fotoğrafta yer alan belediye başkanı Kesimoğlu'nun CHP'den aday gösterilmemesi üzerine bağımsız aday olarak girdiği 2019 yerel seçimleri için hazırladığı bir afiş ile verilebilir. Siyasi ve mesleki kariyerine Turizm Bakanı özel kalemi olarak başlayan, 1999'da CHP aday listesinin 3. sırasında yer alan, 2002'de Kırklareli milletvekili seçilen, 2007'de adaylığa başvuran, 2011'de tekrar milletvekili seçilen, 2014'te ise milletvekilliğinden istifa edip belediye başkanı seçilen Kesimoğlu, 2019'da hazırlattığı aşağıdaki afişle Atatürkçü olma ihtiyacını kayıtsız şartsız vurgulamak istemektedir. Aşağıda yer afişi hazırlatan Kesimoğlu'nun bağımsız aday olmasının Atatürkçü olmasına engel olmadığına yönelik vurgusu dikkate değerdir. Kesimoğlu, "kayıtsız şartsız Atatürkçü" olduğuna yönelik vurgusuyla CHP'ye bu saiklerle oy verecek seçmenin desteğini alma arayışındadır.

Şekil 11: 2019 Yerel Seçimlerinden Bir Kare

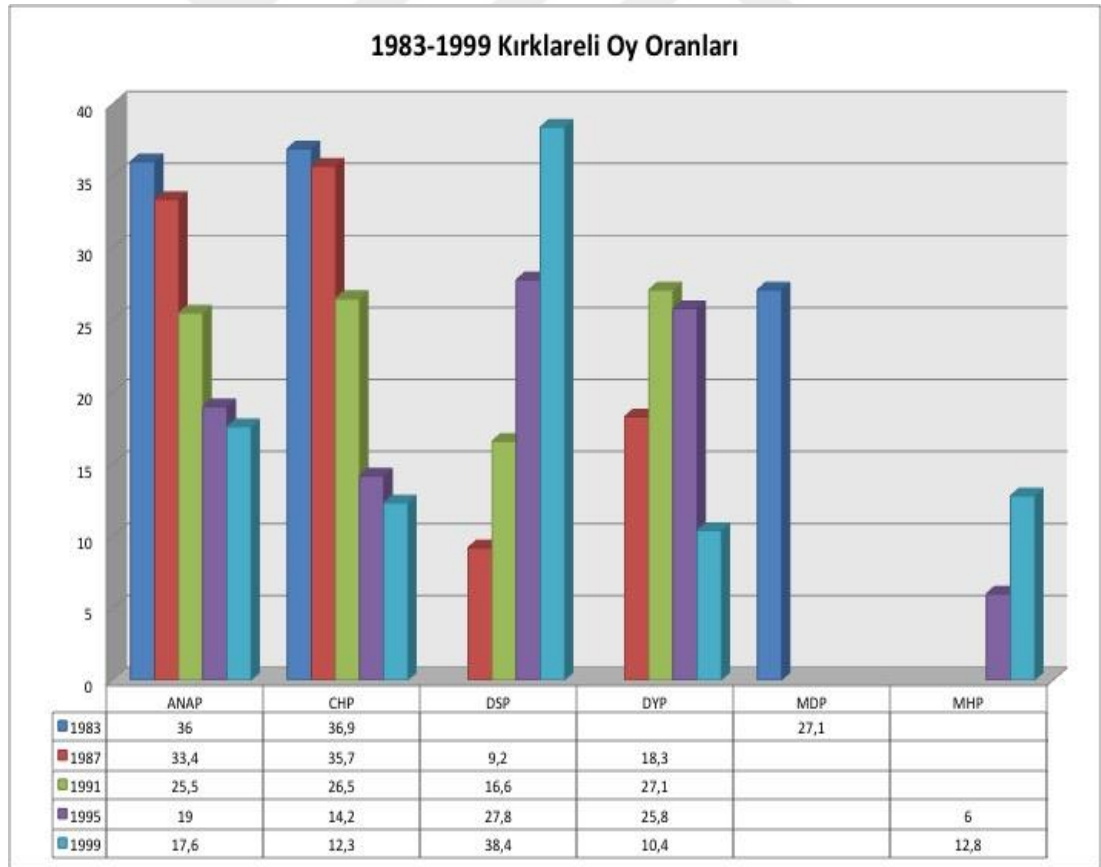
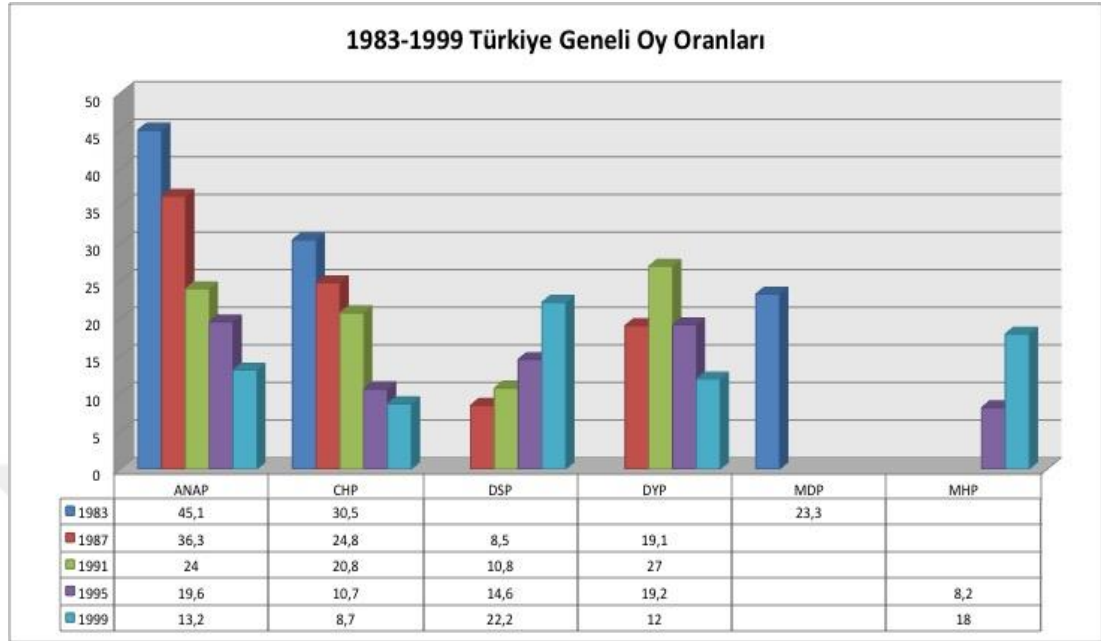

Kemalizmle birlikte seküler bir yaşam tarzının da Kırklareli’de yaygın olduğu görülmektedir. Anadolu’da birçok ilde alkol ürünleri satılan mekanların dahi ender bulunması gerçeğinin aksine Kırklareli tüm ilçeleriyle birlikte alkol tüketiminin yaygın olduğu illerden biridir. Neredeyse en küçük mahalle bakkalında bile alkol ürünleri satılmaktadır. Şehrin tüm ilçelerinde meyhane, bar ve publar bulunmakta ve bu mekanlar aktif olarak kullanılmaktadır. Kırklareli’de şehir sakinlerinin büyük çoğunluğu giyim kuşam açısından seküler bir görünüm sergilemektedir. Kadınlar, gecenin geç saatlerine kadar diledikleri şekilde dolaşabilmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen özellikle bahar mevsimlerinde kırsal kesimde yaşayan insanların köy köy yağmur duasına çıktıkları da vurgulanmalıdır. Yağmur duaları milletvekili,

belediye başkanları ve kamu görevlilerinin de katıldığı kitlesel ritüeller olarak günümüzde de varlığını yaygın bir biçimde sürdürmektedir. Tüm bu ilave gerçeklikler Kırklareli’de seçmenlerin tercihlerinin belirlenmesine dair kaba da olsa bir bağlam sunmaktadır. Bu bağlam içerisinde 1980 sonrasında seçmenlerin parti tercihlerinin hangi yönde yoğunlaştığı ile analize devam edilebilir.

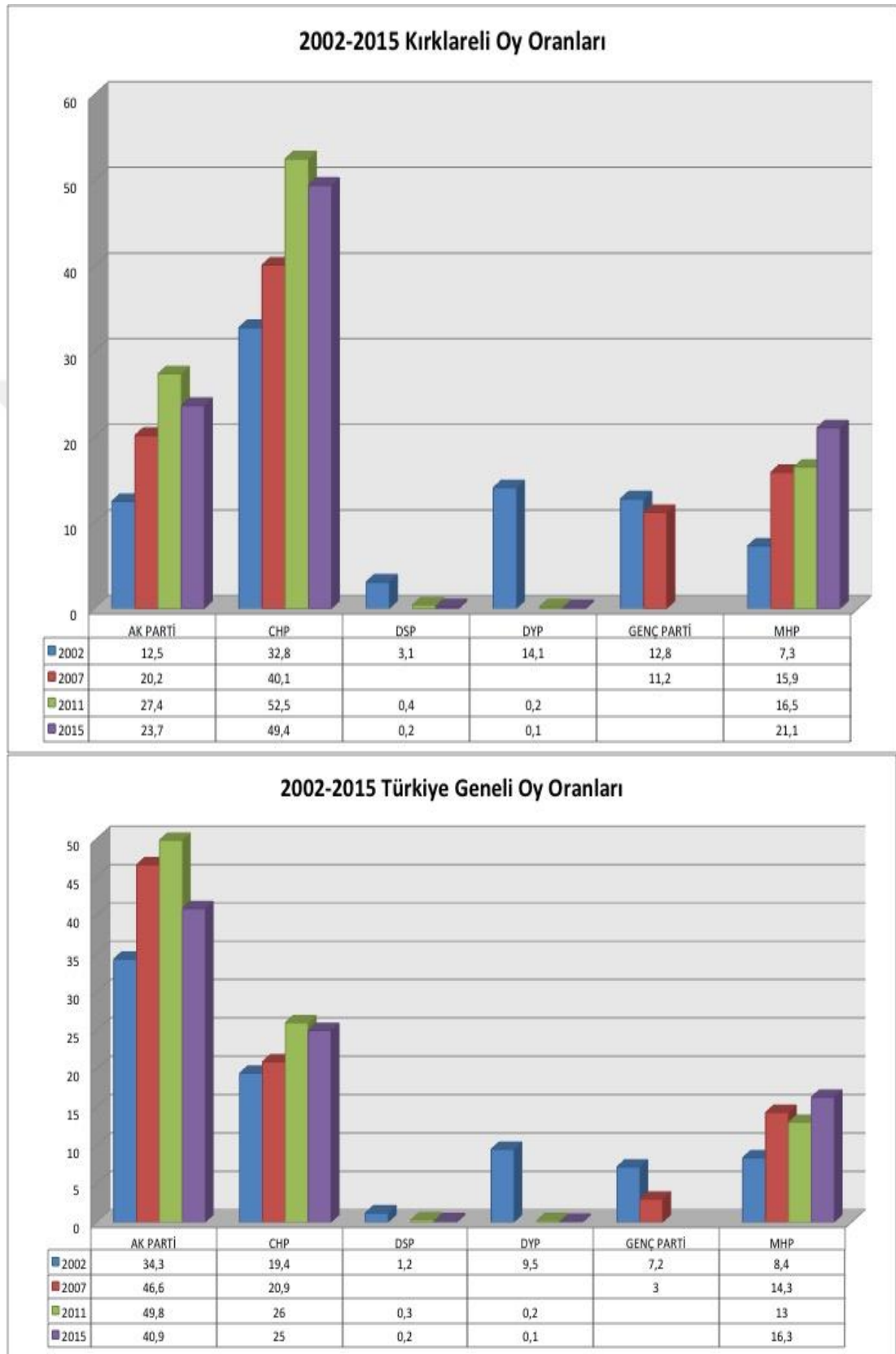
12 Eylül darbesinin ertesinde tüm siyasi partilerin kapatılması ve MGK’nin veto kararları nedeniyle 1983 seçimlerine yalnızca üç parti katıldı. Aşağıda yer alan Şekil 10’da HP (1983 seçimleri) ve SHP’nin (1987 ve 1991 seçimleri) almış oldukları oylar tahmini olarak CHP’nin almış olduğu oyları yansıttığı ve seçmen tabanlarının benzerliği açısından sürekliliğin izlenebilmesi düşüncesiyle CHP’nin hanesine yazılmıştır. Bu durum göz ardı edilmemelidir. CHP, 1992’de yeniden açılmasını izleyen ilk genel seçim olan 1995 seçimlerine katıldı. Darbe yönetiminin siyasi partilerin tamamını kapatmasıyla ortaya çıkan boşluktan faydalanarak Özal’ın kurduğu ANAP, yıllar itibariyle oy oranları açısından azalan bir seyir sergileyerek ve siyaset sahnesinden zamanla kaybolmuştur. Kırklareli ilinde 1983 – 1999 yılları arasında ANAP’tan seçilen milletvekili sayısı birdir ve aynı kişidir. 1991 ve 1995 seçimlerinde ise DYP bu ilde iki seçim döneminde de seçilen bir milletvekili elde etmiştir. CHP ise Kırklareli’de 1983 yılından itibaren her seçim döneminde yine Türkiye ortalamasının üzerinde oy almıştır. 1991 seçimlerinde ise CHP tarihinde ilk kez bir aday üst üste 3 dönem (1987, 1991, 1995) milletvekilliği yapmıştır. Aynı kişi 50. ve 52. Hükümetlerde Turizm Bakanlığı görevini yürütmüştür. 1999 yılında dönemin konjonktürü çerçevesinde DSP’nin oylarını arttırması dolayısıyla CHP baraj altında kalmış ve milletvekili çıkaramamıştır. DSP’nin milletvekili çıkardığı tek dönem 1999 seçimleridir. Bu seçim döneminde DSP’nin oy ortalaması ülke genelinde aldığı oyların 2 katına kadar yaklaşmaktadır. Dönemin konjonktürü nedeniyle milliyetçi gerekçelerle CHP oyları 1999 seçimlerinde DSP ve MHP’ye kaymıştır. DSP’nin 2002’den itibaren siyaset sahnesinden silinmesiyle birlikte bu partiye verilen oyların büyük ölçüde CHP’de toplandığı görülmektedir.

Şekil 12: 1983-1999 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları

Kırklareli'nin CHP'nin kalesi olma yolunda 1983 yılında başlayan sürekli yükselişi, 2002, 2007 ve 2011 yıllarında en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Şekil 13: 1983-1999 Arası Seçimlerde Kırklareli’de Farklı Partilerin Aldıkları Oy Oranları

2002-2015 arası dönemde CHP ve AKP açısından Türkiye ortalamaları için karşıt bir durum söz konusudur. Kırklareli'nde AKP Türkiye ortalamasının yarısına yakın oy alırken, CHP ise Türkiye ortalamasının ortalama 2 katı kadar oy almıştır.

Kırklareli'de görüldüğü üzere seçmenlerin tercihleri merkez (sağ) ve CHP özelinde yoğunlaşmış RP ve MHP gibi merkezin sağında yer alan partiler ile BDP, DTP, HDP geleneğindeki sol partiler milletvekili çıkaramamıştır. Bu partiler, milletvekili çıkaran diğer partiler karşısında çok düşük bir etkinliğe sahip olmuşlardır. Böylece Kırklareli'de siyasetin ideolojik yelpazede merkezde konumlanan görece ılımlı bir seyir izlediği söylenebilir.

Kırklareli'de vekil seçilenlerin neredeyse tamamı parti profesyonelleridir. Aday olanların neredeyse tamamı çok uzun süreler parti içerisinde aktif siyaset yapan kişilerdir. Avukatların çoğunluğu oluşturduğu adaylık sürecinde aday adayları olan partililerin tamamı Kırklarelilidir. Her biri partinin yerel yönetim kademesinde görev almış kişilerdir. Mehmet Dedeoğlu, Tankut Akalın gibi yerelden yükselen siyasetçiler 1970'lerde Ecevit'in yakın çevresinde yer alarak parti örgütünde ulusal birer figür haline gelmişlerdir. Bu kişilerin 1980 sürecinde siyaseti bırakması ile birlikte il başkanlığı yaparak milletvekili seçilen İrfan Gürpınar ise Baykal hareketinin önde gelen figürlerinden biri olmuştur. Gürpınar, yaklaşık bir yıl süreyle Turizm Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Bu kişilerin aday oldukları seçim dönemlerinde partinin yerel kademelerindeki deneyimleri on yılın üzerindedir.

İkinci bölümde Türkiye geneli istatistiklerde aday adaylarına dair herhangi bir veriye sahip değilken Kırklareli'de 1965 sonrası süreçte aday adayları, adaylar ve milletvekillerinin tamamı hakkında bilgiye yerel gazeteler taranarak sahip olunduğu belirtilmişti. Kırklareli CHP'de yerel gazetelerdeki verilere dayanarak 1965 sonrasında aday adaylığına başvuranların tamamına yakınının parti profesyoneli olduğu görülmektedir. Aday gösterilenlerin de tamamına yakını il ya da ilçe başkanlığı yapmış kişilerdir. 1983'te HP'den seçilenler dışındaki tüm milletvekilleri ise il ya da ilçe başkanlığı kariyerine sahiptir. Parti örgütlenmesinin en aşağısında yer alan sıradan bir parti üyesinin milletvekili adaylığı olarak gösterildiği tek bir seçim dönemi dahi görülmemektedir. Özetle, Kırklareli'de milletvekili adaylığı sürecinde parti profesyonelleri lehine bir durum söz konusudur. İkinci bölümde tarihsel derinlik ve makro düzey bulgulara dayanan milletvekili ve aday kompozisyonunun aday

belirleme yönteminin farklılaşmasına rağmen büyük ölçüde homojen bir parti profesyoneli grubundan oluşmasının nedenleri Kırklareli’de adaylığın daha derinlemesine bir analiziyle açığa çıkarılabilir. İlerleyen kısımlarda Kırklareli’de adaylığa başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişilerin neden sürekli bir biçimde işbaşında oldukları ve bu meşruiyet ilişkisinin nasıl ortaya çıktığı analiz edilecektir.

3.2. Kırklareli CHP’de Sembolik Emek Çevrimleri Aracılığıyla Tahakküm İlişkilerinin Kurulması

CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada ikinci bölümde mütekabiliyet analizi diyagramları aracılığıyla Türkiye genelinde milletvekili adayları olarak gösterilen ve seçilenlerin aday belirleme yöntemi karşısında ne tarz bir kompozisyon değişikliği gösterdiği analiz edildi. Hatırlanacağı üzere hem tarihsel süreç içerisinde hem de devasa bir veri setine dayanarak 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde CHP’de parti hiyerarşisinde belirli tipte politik kariyerlere sahip kişilerin ön planda olduğu ve yöntemin herhangi bir değişiklik yaratmadığı ortaya konuldu.

2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde milletvekili seçilen kişilerin seçimsel kaygılarla aday gösterilenler hariç tutulduğunda tamamına yakınının, *yöntemin değişmesine rağmen*, benzer kariyer kalıplarını deneyimleyen ve neredeyse tamamına uygulanabilecek tek bir politik kariyer patterni izleyen kişiler oldukları gösterildi. Benzer bir yorum CHP tarafından aday gösterilen kişiler için ileri sürülebilir. Türkiye genelinde CHP milletvekili adayları olarak gösterilen ve seçilenlerin kompozisyonuna bakıldığında ezici bir çoğunluğunun partinin genel merkez ve yerel örgütlerinin yönetim kademelerinde yer alan kişiler oldukları gözle çarpılmaktadır. Bu durum 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde ülke çapında farklı yöntemlerin kullanılmasına rağmen geçerlidir. Özetle denilebilir ki CHP’de her bir seçim döneminde aday gösterilen ve milletvekili seçilen aktörlerin yaklaşık %80’i partinin genel merkez ve yerel örgütleri düzeyinde görev almış kişilerden oluşmaktadır. Bu görevler PM, MYK üyelikleri, milletvekilliği, kurultay delegeliği,

belediye başkanlığı, il genel meclisi-belediye meclisi üyelikleri, il ve ilçe başkanlığı, gençlik kadın kolları başkanlığı ve il ve ilçe yönetim kurulu üyelikleri olarak sıralanabilir. Partinin oy kaygısı, teknik uzmanlık, tanınırlık, belirli etnik, mezhepsel ve toplumsal grupların temsil edilmesi gibi gerekçelerle parti dışından kişileri de her üç seçim döneminde (büyük çoğunlukla seçilebilir yerlerden) aday göstermesi karşılaşılan bir başka önemli noktadır. Ve bu tarz nitelikleri haiz aktörlerin oranı da yaklaşık %20 dolayındadır. 2. bölümde bu rakamlar ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Farklı yöntemlerin kullanılmasına rağmen her bir seçim döneminde adayların kompozisyonunda büyük bir değişmezliğin olması ve bu kompozisyon içerisinde partili üye ve delegelerin neredeyse hiçbir varlık gösterememesi hangi olguyla açıklanabilir? Neden sıradan bir parti üyesi ya da delegesinin partiden milletvekili seçildiği bir durumla karşılaşmamaktadır?

Türkiye’de siyasi partilerin milletvekili adaylarının belirlenmesi parti içi bir mesele olarak görülmektedir. Kanunda yer alan üç farklı aday belirleme yöntemi olan *merkez yoklaması*, *aday yoklaması* ve *ön seçim* yalnızca partili aktörler arasında gerçekleşen süreçlerdir ve her bir aday belirleme yönteminde söz sahibi olan aktörlerin ağırlığı değişmektedir. Bahsi geçen bu aday belirleme yöntemlerinde sırasıyla parti meclisi üyeleri, partili delegeler ve partili üyeler söz sahibidir. Türkiye’de SPK’de yer alan üç aday belirleme yönteminin sınırları birbirinden keskin çizgilerle ayrılmıştır. Örneğin delegelerin oy kullandığı aday yoklaması yönteminde sadece delegeler partinin adaylarını seçmektedir. Partinin bu karar üzerinde hiçbir değişiklik yapma hakkı yoktur. Sonuç olarak parti adaylarının belirlenmesinde iki farklı eyleyici grup karşı karşıya gelmektedir: Adaylığa başvuranlar ve aday seçimlerinde oy hakkı bulunanlar. Aday listelerini domine eden eyleyiciler önceki bölümlerde istatistiklerle gösterildi. Aday seçimlerinde oy hakkı olanlar ise partili delege ve üyelerdir. Aday adaylarının belirlenmesi sürecinde mücadele ve meşruiyet ilişkilerinin kurulması bahsi geçen bu eyleyiciler arasında gerçekleşmektedir

Yukarıda tüm Türkiye düzeyinde istatistiki verilerle ortaya konan adaylık mücadelesinin her durumda yeniden üretimle sonuçlanması sürecinin daha derinlikli bir analizinin gerçekleştirilmesi amacıyla, daha önce belirtilen avantajlar, nedenler, zorunluluklar nedeniyle, Kırklareli CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi

üzerine bir saha araştırılması yürütülmüş ve istatistiki verilerle bütünselliği çerçevesinde etnografik gözlem verileriyle desteklenmiştir. Adaylık mücadelesinin bütün taraflarının ve ikinci bölümde dışarıda bırakılan birtakım detayların tamamı analize dahil edilmiş ve böylece yerel siyasal alanının bir topoğrafyası çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kırklareli, daha önce de vurgulandığı gibi, milletvekili adaylarının belirlenmesinde 2007’de merkez yoklaması, 2011’de yalnızca kongre delegelerinin oy kullandığı aday yoklaması ve 2015’te de ön seçim yönteminin uygulandığı az sayıdaki birkaç ilden biridir. Bu bakımdan her üç seçim döneminde farklı yöntemlerin kullanılmasına rağmen aynı nitelikleri haiz kişilerin aday gösterilmeleri ve seçilmelerinin analizi araştırmacıya farklı yöntemlerin nasıl bir siyasal elit profilini ön plana çıkardığını değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Kırklareli ile ilgili diğer bir önemli nokta ise 1965’ten itibaren milletvekili adaylığına başvuranların içerisinde parti dışından yalnızca iki kişinin olması ve sıradan bir parti üyesi ve delegesinin aday adaylığına dahi başvurmaması gerçeğidir. Bu durum tüm Türkiye illerini kapsayan ve ikinci bölümde aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişilere dair istatistiklerle büyük ölçüde uyumludur. Aynı zamanda yaş, cinsiyet, mesleki durum, yerellik, eğitim durumu gibi kriterlerle de Kırklareli Türkiye’nin diğer illerine benzer bir durum sergilemektedir. Buna dayanarak Kırklareli’nin tüm Türkiye’de karşılaştığımız ve yalnızca partili profesyonellerin, belirli mesleklerden gelenlerin, belirli bir yaş ortalamasına sahip ve yerel nitelikleri haiz kişilerden oluşan aday gösterilen ve milletvekili seçilen partili eyleyicilerin durumlarını analiz etmede yardımcı olacağı iddia edilebilir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde hem teorik arka planla hem de ikinci bölümde gösterilen istatistiki bulgularla sürekli ilişki içerisinde bu çalışma kapsamında yürütülen saha notlarına yer verilecektir.

Kırklareli CHP’de adaylık sürecinde tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin kurulmasının etnografik analizi makro ve mikro düzey veriler arasında bağlantının kurulmasına ve toplumsal-siyasal teorinin ilerletilmesine göz ardı edilemeyecek katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda Norris ve Lovenduski’nin siyasal elitlerin devşirilmesine dair çalışmalarında vurguladıkları oldukça önemli bir gerçekliğe yer vermek gerekmektedir. Yazarlara göre mikro düzey veriler anlaşılmadığı takdirde - diğerleri başarısız olurlarken, nasıl bir takım politikacıların elit pozisyonlara

erişiminde yaşam boyu kariyer kalıpları izlediklerini- bu olguyu açıklamaktansa tanımlamayla sınırlandırılmış olunacaktır. Yasama elitlerinin kim olduklarını anlamaya ama daha da önemlisi oralara neden ve nasıl eriştikleri sorusunu cevaplamaya ihtiyaç vardır. Nasıl ki parti örgütü çalışmaları sonuçları ihmal etmeye eğilimliyse, aynı zamanda sonuçlar üzerine çalışmalar da süreci ihmal etme eğilimindedir.⁴⁸⁷ Norris ve Lovenduski'nin bu tespitlerinden hareketle makro ve mikro düzeylerin bir araya getirilmesi için ikinci bölümde adaylığa dair tarihsel derinlik ve çoklu mütakabiliyet analizi diyagramları ile sunulan *sonuçların*, Kırklareli'de adaylık *süreçlerinin* nasıl gerçekleştiği ve meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğuna dair bir analizle tamamlanması gerekmektedir. Bu bölümdeki etnografik ve antropolojik saha araştırmalarının verileri CHP'de adaylık mücadelesinin bütüncül yapısal-tarihsel okumasının bileşenleri bağlamında düşünülmelidir.

Harritts'in politik sermaye ve pratiklerin Danimarka vatandaşları arasında dağılımını istatistiki olarak gösterdikten sonra yaptığı yorum da Bourdieucu teorinin CHP'de adaylık mücadelelerini analiz etmek için işlemselleştirilmesinde makro ve mikro düzeyler arasındaki bağlantının nasıl sergileneceğine dair ipuçları sunmaktadır. Harritts'e göre, dağılımların bu tarz kantitatif analizi politik sermayenin sembolik sermayeye nasıl dönüştürüldüğü ya da politik sermayenin sembolik sermayeye dönüştüğünde neler olduğu hakkında ya da politik ve sınıf habitusunun alan *illusio* ve *doksası* ile karşılaşmasının siyasal katılımdan içerilme veya dışlamayı nasıl ürettiği konusunda hiçbir şey söylemez. Bu yüzden yazar çalışmasında siyasal tüketim alanının nasıl inşa edildiğine ve özellikle sınıflandırma ve sembolik sınırların nasıl kurulduğuna ve sembolik sermaye, sembolik şiddet içerilme ve dışarılmaya nasıl katkıda bulunduğu yoğunlaşır.⁴⁸⁸

İkinci bölümde detaylı olarak sunulan ve adaylık mücadelelerinde yöntemin sanıldığı aksine aday ve milletvekili kompozisyonunu etkilemediğini ortaya koyduktan sonra sürece ve bu sonuca erişmek için adaylık mücadelesinin nasıl gerçekleştiğine hepsinden de öte tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin nasıl inşa edildiğine yakından bakmak gerekmektedir. İstatistiklere olduğu kadar dinamiklere

⁴⁸⁷ Pippa Norris & Joni Lovenduski, **Political Recruitment: Gender, Race and Class in British Parliament**, Cambridge: Cambridge University Press, 1995, p. 11.

⁴⁸⁸ Gitte Sommer Harritts, "Political Power as Symbolic Capital and Symbolic Violence", **Journal of Political Power**, 2011, vol:4, no:2, pp. 237-258, pp. 241-2.

de bakmak CHP’de adaylık sürecinden kaynaklanan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerini analiz edebilmek için elzemdir.

CHP’de adaylık sürecinin nasıl gerçekleştiği ya da başka bir deyişle eyleyciler arasında sembolik tahakküm ilişkilerinin kurulma dinamiklerini anlamak ve Harrits’in yukarıda alıntılanan ifadelerini bu çalışmanın sorunsalı bağlamında somutlaştırmak için Bourdieu’nün tespitlerine yer vermek gerekmektedir:

“Pratik sezgi eylemi, bir habitus ile bir alanın (ya da alanda bir konumun) bir nevi zorunlu örtüşmesidir- bu da ona önceden kurulmuş uyum görüntüsünü verir: dünyanın (ya da belirli bir oyunun) yapılarını bünyesine dahil etmiş kişi, ölçüp biçmek zorunda kalmaksızın, orada "yerini bulur" ve düşünmeden, "yapılacak şeyler" (işler, pragmata) hem de gerektiği gibi yapılacak şeyler bulur; ya da nesnel potansiyeller, aciliyetler olarak ana hatlarıyla duruma işlenmiş olup, bilinç ve istenç tarafından açıkça belirlenmiş normlara ya da buyruklara dönüşmeksizin pratiğine yön veren eylem programları bulur.”⁴⁸⁹

Bourdieu’cü terminoloji analiz nesnesi açısından kullanılacak olursa, CHP’ye aday adaylığı başvurusunda bulunan eyleyciler partinin aday listesinde “yer bulmak” için hangi “şeyleri yapmalı”dır? Yerel parti alanı hangi nesnel potansiyelleri, aciliyetleri adaylara dayatmaktadır? Hepsinden de öte bilinçli ve/veya bilinçdışı yönelimler nasıl hayata geçirilmektedir? CHP’de aday adaylığına başvuran kişilerin aday listelerinde yer almaları nasıl gerçekleşmektedir? Kabaca "tamamlanmış iş" ancak geleneksel olarak kutsal bir biçimde yaratılmış evrenle bağlantılı biçimde kullanılan *opus operatum*la, Bourdieu, bir toplumun önceki kültürel, yapısal özelliklerine ve nesnel yapılarına (evrene benzer şekilde, insanların ötesinde olan), *modus operandi* ise -işleyiş biçimi- bireylerin benimsediği pratik stratejilere gönderme yapmaktadır.⁴⁹⁰ CHP’nin aday listesi yapısı bir “*opus operatum*” olarak değerlendirildiğinde, eyleycilerin tamamlanmış olan bu listeye girmek için benimsediği “*modus operandi*”si nasıl işlemektedir?

Kırklareli’de gerçekleştirilen saha araştırmasının verilerine dayanarak bu bölümde yapılacak olan analiz üç alt bölümden oluşmaktadır. İlk olarak tarihsel süreç içerisinde 1965 seçimlerinden itibaren partili üye ve delegelerin aday

⁴⁸⁹ Bourdieu, 2015, s. 172.

⁴⁹⁰ Anthony King, “Thinking with Bourdieu against Bourdieu: A "Practical" Critique of the Habitus”, *Sociological Theory*, 2000, vol: 18, no: 3, pp. 417-433, p. 422.

adaylığına dahi başvurmayı düşünmediği gerçeği dikkate alınarak milletvekili olmayı hedefleyenlerden oluşan “*aday havuzlarına*” odaklanılacaktır. Böylelikle milletvekili adaylığına başvuranların sosyo-ekonomik, siyasal, mesleki nitelikleri analiz edilecektir. Hemen belirtmek gerekir ki 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinin yerel siyasal alan içerisindeki mücadele sonucunda niteliksel olarak homojen bir parti profesyoneli grubunu oluşturması ve dolayısıyla da yeniden üretim görünümü sergilemesi yalnızca bu döneme özgü değildir. Başka bir deyişle bu seçim dönemlerinde milletvekili adaylığına başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenler iki istisna hariç aynı kategorilere mensupturlar. Yine 1965’ten günümüze neredeyse her seçim döneminde yöntemden bağımsız olarak CHP listelerinden aday gösterilip milletvekili seçilmişlerdir. Çalışma kapsamında geliştirilen iddiaları desteklemek amacıyla bu “*aday havuzlarına*” yer verilecek, tarihin farklı dönemlerinde üye ve delegelerin aday adaylığına dair başvurmadığı ve adaylık mücadelelerinin yalnızca neredeyse tamamını partili yöneticilerin oluşturduğu belirli eyleyiciler detaylı bir biçimde analiz edilecektir. Bu adayların birbirleri karşısında farklı seçim dönemlerinde konum alışları da ele alınacak ve parti üyeleri ve delegeleri karşısındaki konumları saha bulgularına dayanarak incelenecektir. Parti üye ve delegelerinin ise bu mücadelede hangi konumda yer aldığı sorusuna cevap aranacaktır. Sonrasında ise alan içerisindeki bu aktörlerin konumlarının haritasını çıkarabilmek amacıyla sahip oldukları sermaye türleri nitel olarak ortaya konacaktır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve sembolik sermaye türlerinin adaylık mücadelesinde nasıl mobilize edildiği ve birbirlerine nasıl dönüştürüldüğü ele alınacaktır.

Bu bölümün ikinci alt başlığında ise adaylığa başvurma, aday gösterilme ve milletvekili seçilme süreçlerinde ortaya çıkan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerini doğuran dinamiklerin neler olduğu Bourdieücü bir perspektiften analiz edilecektir. “Pratik teorisi”nin kavramsal alet kutusundan yararlanarak, partinin her kademesinde yer alan parti-siyaset profesyonelleri ile parti üye ve delegeleri arasında gerçekleşen bu mücadelede meşrulaştırma araçlarının neler olduğu ve meşrulaştırma ilişkisinin hangi çevrimler dahilinde kurulduğu ve sürdürüldüğü ortaya konacaktır. Meşruiyet ilişkisinin kurulmasında Kırklareli’ne yönelik saha notları ikinci bölümdeki makro düzey bulgularla ilişkiselliği çerçevesinde ele alınacak ve Kırklareli’de ortaya çıkan durumların başka illerdeki süreçlere benzerlik ve farklılıkları mevcut veriler

dahilinde analize dahil edilecektir. Ayrıca konunun anlaşılmasına karşılaştırmalı bir perspektiften katkı sağlamak amacıyla farklı araştırmacıların çalışmalarından da yararlanılacaktır. Böylece daha bütünlüklü bir analiz çerçevesi geliştirilecektir.

Sonuç bölümünde ise Kırklareli CHP adaylık mücadelesinde tahakküm ve meşruiyet ilişkilerinin analizi birinci bölümde oluşturulan kavramsal çerçeve ve epistemolojik platform bağlamında tartışılacaktır. Çalışma kapsamında elde edilen tüm bulgular ilk olarak klasik elit teorileriyle ilişkisi çerçevesinde yorumlanacaktır. Sonrasında ise Marksist ideoloji ve hegemonya kavramları ile Bourdieu'nün sembolik şiddet/iktidar kavramının farkları ele alınacak, bu çalışma kapsamında Bourdieücü perspektifin varsayımları saha bulgularıyla karşılaştırılarak daha ileri bir seviyeye taşınacaktır.

3.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi'nde "Adaylık": Kırklareli'de "Aday Havuzları"

Adaylık herhangi bir kimsenin belirli bir partinin belirli bir zaman diliminde aday gösterilmek için kendisini aday olarak takdim etmesi açısından değerlendirilir. Verili bir partide aday gösterilmenin üzerinde herhangi bir kısıtlama var mıdır? Eğer varsa, bu kısıtlamalar nelerdir? Bunlar potansiyel aday havuzunun doğası ve büyüklüğünü ne ölçüde etkilemektedir? Potansiyel adaylara uygulanan kısıtlamalar siyasi partilerde adaylığa dair kapsayıcılık konusunda tanımlayıcı kriterleri oluşturmaktadır.⁴⁹¹ Herhangi bir siyasi partiye kimlerin aday olarak başvurabileceği kanunlar ve parti tüzükleri aracılığıyla düzenlenmiştir. Türkiye'de siyasi partilerin aday belirlemede kullanacakları yöntemlerin kanunlar düzeyinde nasıl gerçekleştiği ikinci bölümde verildi. Yine CHP tüzüklerinden de parti içerisinde adaylığın nasıl düzenlendiği analiz edildi. Buna göre gerek kanunlar gerekse de CHP tüzüğü adaylık konusunda katı kısıtlamalar getirmemektedir. Ancak CHP'de aday olarak gösterilmek için belirli bir süre (çoğunlukla 3 ya da 6 ay) parti üyesi olma bütün tarihsel süreç içerisinde göze çarpan en önemli kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. CHP'de seçimsel stratejiler, oy kaygıları, temsil sorunları gibi nedenlerle parti

⁴⁹¹ Hazan & Rahat, 2010, s. 19.

dışından kimseleri aday gösterebilmek için de “istisnai üyelik” olarak adlandırılan ve günümüzde 12. madde olarak da bilinen parti genel merkezi aracılığıyla doğrudan üyeliğin gerçekleştirilerek ilgili kişilerin aday gösterildiği durumlar da söz konusudur.

Öyleyse CHP’de potansiyel aday havuzunun yerel ölçekte (il düzeyinde) sıradan parti üyeleri, mahalle-kongre-kurultay delegeleri, gençlik ve kadın kolları başkanları-yöneticileri, il ve ilçe yöneticileri ve başkanları; ulusal düzeyde ise milletvekilleri, PM ve MYK, yüksek disiplin kurulu üyeleri, genel sekreterler ve genel başkanlardan oluştuğu ileri sürülebilir. Türkiye’de siyasi partilerin aday belirleme süreçleri partilerin bir iç meselesi olarak görülmektedir. Bu yüzden de parti dışından kişilerin, yukarıda bahsedilen istisnalar dışında aday gösterilmeleri oldukça zordur. Farklı aday belirleme yöntemlerinde partili üyeler (ön seçim), delegeler (aday yoklaması) ve MYK’nin önerisi üzerine Parti Meclisi (merkez yoklaması) değişik düzeylerde ağırlığa sahiptir. Cumhuriyet Halk Partisi 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde daha önceki bölümlerde de ayrıntılı bir şekilde analiz edildiği üzere, farklı aday belirleme yöntemlerini kullanmasına rağmen potansiyel aday havuzu neredeyse hiçbir değişikliğe uğramamaktadır. Sıradan partili üye ya da delegelerin farklı aday belirleme yöntemlerinde aday gösterildiği durumlar oldukça istisnaidir. Bahsi geçen seçim dönemlerinde ise farklı illerde farklı yöntemler uygulanmasına rağmen milletvekili seçilen tek bir parti üyesi ya da delegesi bulunmamaktadır. Bu durum ikinci bölümde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlere dair tarihsel derinlik ve makro düzey istatistikî verilerle tüm Türkiye çapında ortaya konmuştur.

Önceki bölümlerde ana hatları tanımlanan aday profilleri Kırklareli’de de karşımıza çıkmaktadır. Ancak Kırklareli’ne yönelik Türkiye geneli istatistiklere dayanarak yapılan analizlere bazı eklemeler yapmak gerekmektedir. İkinci bölümde makro düzey veriler aracılığıyla her bir seçim döneminde CHP tarafından yalnızca aday gösterilen ve milletvekili seçilenlere odaklanılmıştır. Aday adaylığına başvuran kişiler ise analiz dahil edilmemiştir. Bu veriler aracılığıyla CHP’den aday gösterilmek ve milletvekili seçilebilmek için önemli olan faktörler ortaya konmuştur. Ancak Kırklareli CHP’de adaylık mücadelelerini açığa çıkarmak için daha derinlikli bir analiz yürütülmüş aday gösterilen ve milletvekili seçilenlere ilave olarak *aday adaylığına başvuranların* bilgileri de analize dahil edilmiştir. Bu durum sadece

mütekabiliyet analizi diyagramlarıyla gösterilen 2007, 2011 ve 2015 seçimleriyle de sınırlı değildir. Kırklareli’de günlük ya da haftalık olarak yayımlanan yerel gazeteler yoğun bir biçimde taranarak 1965’ten günümüze her bir seçim döneminde *adaylığa başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenler* tek tek tespit edilmiştir. İzleyen kısımda CHP’de 1965-2015 arası dönemde bu kişilere dair betimleyici bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır.

3.2.2. 1965-2015 Arası Dönemde Kırklareli’de Adaylığa Başvuranlar, Aday Gösterilenler ve Milletvekili Seçilenler

Kırklareli’de hangi partili ya da parti dışı eyleyiciler milletvekili adayı olma yolunda bir tercihte bulunmaktadır? Kimler kendilerini bu pozisyonlara uygun kişiler olarak görmekte ve kendilerini nasıl konumlandırmaktadır? Potansiyel adayların diğer adaylar hakkındaki görüşleri nelerdir? Bu görüşler tarihin farklı dönemlerinde nasıl bir değişim süreci izlemektedir? Aday havuzlarının belirli kişiler tarafından oluştuğu bir durumla karşılaşmakta mıdır? Bu ve benzeri sorulara cevap verebilmek amacıyla Bourdieu’nün tahakküm ilişkilerinin kurulmasında-sürdürülmesinde çok önemli sayılabilecek bir tespitine başvurmak yerinde olacaktır:

“Her failin, toplumsal uzamdaki konumuna dair pratik, bedensel bir bilgisi, Goffman’ın dediği gibi bir *“sense of one’s place”*, kişinin kendi yeri konusunda (fiili ve potansiyel) bir *hissi veya sezgisi* vardır ve bu sezgi mutlak ve özellikle de bilişsel olarak, mevki şeklinde tanımlanmış yerin deneyimine ve onu tutmak (“mevkiini korumak”) ve orada kalmak (“yerini bilmek”) için benimsemesi gereken davranışlara hükmeden bir *konumlanma sezgisine* dönüşmüştür... *Sense of one’s place* denilen şey, pratik bir sezgidir... Toplumsal dünyanın zorunluluğunun bünyeye dahil edilmesinin bilhassa sınır hissi biçiminde getirdiği bilgi gerçek olduğu gibi, bunun gerektirdiği itaat de gerçektir ve bazen zorunlu boyun eğme ifadelerinde dile gelir. “bize göre değil” (ya da bizim gibilere göre değil.)”⁴⁹²

⁴⁹² Bourdieu, 2016, ss. 219-220.

Tablo 21: 1965-1983 Yılları Arası Kırklareli CHP’de Milletvekili Adaylığı Başvuruları

Milletvekili Sayıları	3	3	3	3
Yöntem	Aday Y.	Aday Y.	Aday Y.	Aday Y.
Başvuran Aday Sayısı	7	5	5	8
Adı Soyadı	1977	1973	1969	1965
Mehmet Dedeoğlu	S	S	A	A
Gündüz Onat	S			
Tankut Akalın	A	S	A	
Yücel Valandova , Ali Gencay, Haydar Sonçağ, Hasan Sıtkı Aydın	AA			
Beyti Arda	S	A	S	
Hasan Tahsin Uzun			AA	S
İsmail Gültekin, İsmet Öztunalı		AA		
A. Naci Arı			AA	
Abdurrahman Altuğ, Zühtü Akın, Nihat Tekin, Gültekin Arda, Hasip Olçay, Nedret Yalçı				AA
	AA	A	S	
	Adaylığa Başvurdu	Aday Oldu	Seçildi	

Kaynak: Yukarıdaki tablo 1965 – 1980 arası dönemde “*Hürses*”, “*Trakya’da Yeşilyurt*”, “*Kırklareli*” ve “*Gerçek*” gazetelerinin her bir seçim tarihinden yaklaşık 6 ay öncesi taranarak oluşturulmuştur. Kırklareli İl Halk Kütüphanesi’nde bulunan gazetelerin en son tarihi 1965 yılına aittir ve daha öncesine yönelik gazeteler arşivi bulunmamaktadır. Bu yüzden de 1965 yılından önce adaylığa dair herhangi bir bilgiye erişme olanağı yoktur. İşaretlerin de belirttiği üzere her bir seçim döneminde adaylığa başvuranlar, aday gösterilenler ve milletvekili seçilenler ayrı ayrı belirtilmiştir.

Kırklareli’de yerel siyasal alan içerisindeki konumlarından kaynaklı olarak hangi partili aktörlerin milletvekili adaylığını “kendilerine göre” uygun gördükleri ve bu sürecin sonunda nasıl bir yeniden üretim gerçekleştiğini ortaya koymak gereklidir. Strateji yaratıcı ilke olarak habitus, toplumsal eyleyicilerin kendi toplumsal koşullarının nesnel isterleriyle bağdaşabilir türden özlem ve eylemler kazandırmaya yönelimli olmalarını sağlamaktadır. Gücünün zirvesinde olduğu zamanlarda habitus, öteki isteme ve davranma tarzlarını, tek kelimeyle, akla gelmeyecek şeyler haline getirerek dışarıda bırakmaktadır.⁴⁹³ Yukarıda yer alan Tablo 21’de Kırklareli CHP’de

⁴⁹³ Eagleton, s. 209.

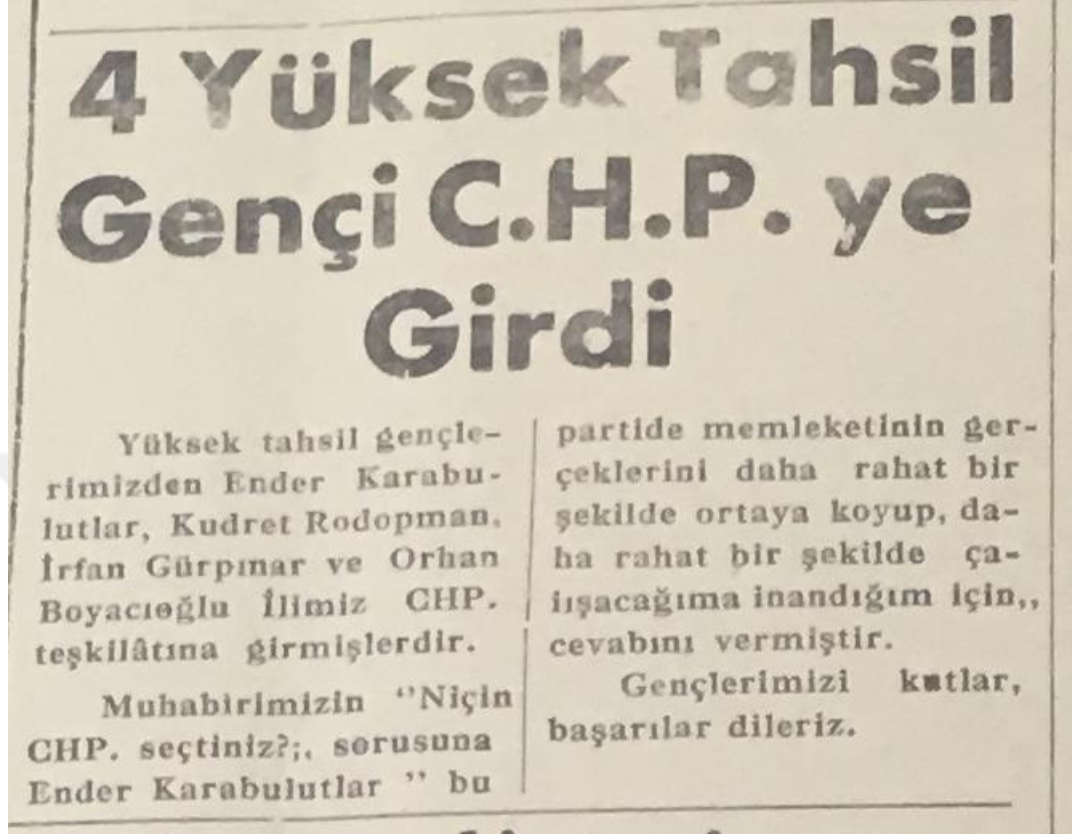
aday adaylığına başvuran kişilerin nitelikleri, partili üye ve delegelerin hiçbir seçim döneminde milletvekili adaylığına başvurmayı dahi düşünmediğini açığa çıkarmaktadır.

İkinci bölümde de vurgulandığı gibi 1980 öncesi dönemde milletvekili adaylarının belirlenmesinde aday yoklamaları yönteminin kullanılması zorunluydu. Günümüzden farklı olarak parti üyelerinin adayların belirlenmesinde söz hakkı yoktur. Partilerin adayları ezici bir çoğunlukla delegeler tarafından seçilmekte genel merkeze ise %10'lara varan bir kontenjan hakkı tanınmaktadır. Tablo 21'den de görüldüğü üzere Kırklareli CHP'de milletvekili adaylığına başvuranların sayısı ile parti listelerinden aday gösterilecek kişilerin sayısı birbirine oldukça yakındır.

Yine vurgulanması gereken bir başka nokta koyu renkle işaretlenen Yücel Valandova⁴⁹⁴ dışında tüm kişilerin parti profesyoneli olmasıdır. Tabloda yer alan diğer kişiler mütekabiliyet analizi diyagramlarında “*milletvekili seçilen*”lere yakın bir noktayı işgal eden pozisyonlarda bir siyasi kariyer kalıbı sergilemektedir. Bu eyleyicilerin yerel parti kademelerindeki görevlerine gençlik kollarından başladıkları ve yönetim kademelerindeki görevlerinin ardından il ve ilçe başkanlığına seçildikleri görülmektedir. Tabloda yer alan kişilerin ezici çoğunluğu Merkez, Babaeski ve Lüleburgaz ilçe başkanlığı ve sonrasında da il başkanlığı yapan/yapmış kişilerden oluşmaktadır. Bu dönemde CHP'nin milletvekili adaylığı mücadelesini üç kişinin domine ettiği söylenebilir: Mehmet Dedeoğlu, Tankut Akalın ve Beyti Arda. Milletvekili seçilen bu kişiler PM üyeliği gibi önemli merkezi görevlerde de bulunmuşlardır. Gündüz Onat ise 1968'den beri Babaeski Belediye başkanlığını yürütmektedir. 1977'de ise milletvekili seçilmiştir. 1980 öncesi döneme dair söylenmesi gereken bir başka nokta da “kırsal kökenli” parti liderlerinin sayılarının 1980 sonrasına göre fazlalığıdır.

⁴⁹⁴ Yücel Valandova dönemin en önemli ailelerinden olan Valandova ailesinin bir ferdidir. Ankara'da yaşamasına rağmen bu aile ağlarından kaynaklanan sembolik sermayeye “*güvenerek*” adaylığa başvurmuştur. 1965-80 arasında parti profesyoneli olmayan tek kişi kendisidir. Hemen ve net bir şekilde vurgulanmalıdır ki kendisi milletvekili aday listesine dahi girememiştir!

Şekil 14: 1965 tarihli Yeşilyurt Gazetesinden Bir Haber

Kaynak: 1 Eylül 1965 tarihli Yeşilyurt Gazetesi. Dönemin siyasal atmosferine dair bu gazete kupür o dönemde yükseköğretim mezunu olmanın partiler açısından önemini göstermektedir. Bu gençlerden İrfan Gürpınar parti kademelerinde yükselerek il başkanlığı yapmış sonrasında da milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği sürecinde ise önce PM üyesi, MYK üyesi seçilmiş ve yaklaşık bir yıl kadar Turizm Bakanlığı yapmıştır. Gürpınar, Baykal ekibinin çekirdek kadrosuna mensuptur.

Kırklareli’de 1965 – 80 arası dönemde sıradan parti üye ve delegelerinin aday adaylığına başvurmayı dahi düşünmedikleri görülmektedir. Partili üyelerin delegeleri, delegelerin de milletvekillerini seçtiği bu ortamda herhangi bir parti üyesi ya da delegesinin aday adaylığına dahi başvurmaması dikkat çekicidir. Bu dönemde milletvekili adaylarının belirlenmesi SPK’de yer alan düzenlemelere göre büyük oranda partili delegelere bırakıldığı ve sonuçlar değiştirilemediği için her bir delegenin oyu oldukça önemlidir. Öyle ki 1973 seçimlerinde Tankut Akalın rakibi Beyti Arda’yı yalnızca dört oy ile geçerek milletvekili seçilmiştir. Yaklaşık 43 yıl sonra gerçekleşen Kırklareli il başkanlığı mücadelesinde de Ünal Başkur, Tuna Soykan’ı yalnızca bir oyla geçerek il başkanı seçilmiştir.

Tablo 22: Kırklareli - 1983 - 2015 Yılları Arası Milletvekili Adaylığı Başvuruları

Milletvekili Sayıları	3	3	3	3	3	4	6		
Yöntem	Ön Seçim	Aday Y.	Merk. Y.	Aday Y.	Aday Y.	Merk. Y.	Aday Y.	Ön seçim	Merk. Y.
Başvuran Aday Sayısı	14	11	7	11	4	4	9	13	3
Adı Soyadı	2015	2011	2007	2002	1999	1995	1991	1987	1983
							(SHP)	(SHP)	(HP)
Türabi Kayan	S	A							
Vecdi Gündoğdu	S								
Mehmet Tuna Soykan	A	AA	AA	A	A				
Mehmet Siyam Kesimoğlu	Bld.Bşk.Seçildi	S	AA	S	A				
Hakan Dedeoğlu	AA	AA	AA	AA		A			
Turgut Dibek	AA	S	S						
Tansel Barış	AA	AA	S	AA					
İrfan Altinel	Vefat	AA	A						
Yavuz Altınorak		AA	AA	S					
Zeki Akın	AA	AA		AA					
Gündüz Onat	Vefat 2008				A	Babaeski Belediye Başkanı			
İrfan Gürpınar	Sağlık sorunları nedeniyle aktif siyaseti bıraktı					S	S	S	
Recep Ayaz, İsmail Tokatlı						A			
Gürcan Ersin		AA			Bld. Bşk. Adayı	A	AA		
Tayfun Erel, Özgür Kaya, İnci Tunç, Gülay Tülüş, Fikri Karaca, Rabia Çakmakçı, Üntaç Güner	AA								
Kenan Gürbüz		AA							
Halil İbrahim Gür, Bahattin Kaytanlı,Zafer Erbil							A		
Saim Başoğlu							A	AA	
Abbas Şen, Yılmaz Şeşen, Levent Çakirel, İlhan Durmuş				AA					
Kadir Gökçe				AA	Kırklareli Belediye Başkanı			AA	
İbrahim Tezan, İzzet Pehlivan					AA				
Erdoğan Kantürer, Mustafa Öztin, Mustafa Gökçe							AA		
Ali Gencay, Erkan Yenice, Tankut Akalın, Hasip Olcay, Ethem Şükrü Siner, Beyti Arda, Rukiye Terzioğlu, Nedret Gürbüz Yalçın, Remzi Özdemir								AA	
Erol Ağagil, Şükrü Babacan									S
A. Baki Keklik									A

Kaynak: Yukarıdaki tablo 1980-2015 arası dönemde günlük ya da haftada iki kez yayımlanan *Gerçek*, *Trakya'da Yeşilyurt*, *Önadım*, *Babaeski Gündem* ve *Görünüm* gibi yerel gazetelerin her bir seçim tarihinden önceki 6 aylık dönemlerin taranması ile oluşturulmuştur.

Tablo 22’de 12 Eylül 1980 darbesi sonrası 1983 ve 2015 yılları arasında yapılan genel seçimlerde CHP’den milletvekili adaylığına başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişiler verilmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki HP ve SHP’den adaylığa başvuranlar da analize dahil edilmiştir. Bunun nedeni CHP’nin 9 Eylül 1992 tarihinde yeniden açılmasına kadar geçen süre içerisinde aynı partilerin bu partilerin kurucu il ve ilçe başkanları olarak yönetimlerinde yer almaları ve siyaset yapmaya bu partilerde devam etmeleridir. Tablodan da bu durum net bir şekilde gözükmektedir. 1983-2015 arası dönemde milletvekili adaylığına başvuran kişilerin neredeyse tamamı yine parti profesyonelleridir. Yine bu kişilerin siyasal alan içerisindeki beklentileri, daha önce farklı tarihsel dönemlerde verilen örneklerde olduğu gibi, nesnel olasılıklarla uyum içerisinde gerçekleşmektedir. Yani aday adaylığına başvuran kişilerin belirli yapısal kısıtlar dahilinde başvurularını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu yapısal sınırlamaların bazı karakteristiklerini ortaya koymak “potansiyel adaylar” arasında gerçekleştirilen mücadelenin anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Siyasal alanın işleyişinde olumsal bazı gelişmelerin ortaya çıkmasıyla adaylık başvuruları da farklı stratejiler dahilinde şekillenmektedir.

Yukarıdaki tablo 1965-80 öncesi dönemle benzer olarak adaylığa başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin yine parti profesyonelleri olduğunu ortaya koymaktadır. Koyu işaretle belirtilen Erdoğan Kantürer ve Mustafa Gökçe⁴⁹⁵ dışındaki tüm kişiler CHP’nin yerel ve genel merkez teşkilatlarında görev almıştır. 1983-2015 arası dönemde de farklı seçim dönemlerinde kullanılan aday belirleme yönteminin değişmesine rağmen aday adaylığına başvurmayı düşünmüş tek bir sıradan parti üyesi ya da delegesi yoktur.

Yasal düzenlemelerin tartışıldığı bölümde de ortaya konulduğu gibi delegelerin adayları belirlediği 1947-1980 arası dönem ve sonrasında merkez yoklaması ve ön seçimlerin kullanıldığı 1983-2015 arası dönemde aday adaylığına başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin birkaç istisna haricinde tamamına yakını Kırklareli il başkanı, Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanlarıdır. Yukarıdaki

⁴⁹⁵ Erdoğan Kantürer dönemin KÖY-KOOP Genel Başkanı. Görüşme yapılan kişiler kendisinin Köy-Koop mücadelesinden kırsaldan gelen birisi olduğunu ve kırsalda güçlü bir figür olduğunu dile getirdiler. Parti içerisinde yönetim görevi bulunmamakla birlikte kendisini parti profesyonelinden ziyade siyaset profesyoneli saymak yerinde bir tutum olacaktır. Mustafa Gökçe ise dönemin Kırklareli belediye başkanı Kadir Gökçe’nin kardeşidir.

tabloların açık bir biçimde gösterdiği üzere 1965-2015 arası dönemde merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçim yöntemleri farklı ağırlıklarda kullanılmasına rağmen aday ve milletvekili kompozisyonlarını sanıldığı gibi aksine etkilememektedir. Aşağıda yer alan bir mülakatın kayıtları neden İsmet İnönü, Bülent Ecevit, Erdal İnönü ve Deniz Baykal'ın liderliğindeki CHP genel merkezi ile Kırklareli CHP delege ve üyelerinin aday tercihlerinin Kırklareli il başkanı, Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanları etrafında birleştiğini ve aynı aday adayları profilleri üzerinde bir çakışma, üst üste binme durumunun olduğunu açığa çıkarmaktadır:

“Osman K.: İlçe başkanlığı çok önemli bir mevki o zaman.

Mutlu Tezcan: Tabi tabi ilçe başkanı olmadan hiçbir şey olamazsınız... Atamayla ön seçim aynı sonucu getirir abi değişmez... (gülüyor)

Osman K.: Açar mısınız biraz? Şu tabloyu hazırlamıştım size göstermek için (yukarıda yer alan tabloyu). Neden değişmez?

Mutlu Tezcan: Neden değişmez bir:

Osman K.: Merkez yoklaması açısından neden değişmez örneğin...

Mutlu Tezcan: Kırklareli'nin özelliği bu. Lüleburgaz ilçe başkanı 454 il delegesinin⁴⁹⁶ 206'sına sahiptir. 424'ün 206'sı, zaten 212'de seçim kazanırsınız. Ama yüzde 45'tir. Yüzde 50 olamadı daha hiç. Bizde her şey yüzde 45'tir. 12600 tane üye vardır. 6000 tanesi Lüleburgaz'ındır. Bunu genel merkez de bilir. Bunu üye de bilir delege de bilir Kırklareli de bilir diğer ilçeler de bilir. Ve o yüzden Lüleburgaz ilçe başkanına bir şey yapmak zorundasınızdır. Eğer atama yaparsanız. Çünkü buradaki kaosu kaldıramazsınız. Pınarhisar'dan bir tane Vize'den atama yaptınız Lüleburgaz ilçe başkanı elini masaya vurur. Delege ve üye de onun peşinde birleşir. Ve bir anda böyle çaaaaatttt çakılabilirsiniz. 50000 oyla seçime gireceğinizi düşünün 10000 oyla çıkamazsınız. Milletvekilini bile kaybedebilirsiniz. Onun için Lüleburgaz'a bir şey vermek zorundasınızdır. Bunun hiç çaresi yok. Ama orası da il olduğu için Kırklareli maalesef oraya da bir şey vermek zorundasınız. (gülüyor) Çünkü burası ilçe ve bir şey hakkı adamın doğal olarak hakkı. Büyük adam ya. Küçük kardeşin daha zengin olması durumu gibi. Ama baba küçük kardeşe ev alıyorsa büyük kardeşe de ev almak zorundadır. Genel merkez baba. Biz patriyarkal bir partiyiz. Babacı bir partiyiz yani.

⁴⁹⁶ SPK gereği bir ilde kongre delegelerinin sayısı 600'ü aşmamaktadır. Kırklareli'de oy oranının yüksekliği nedeniyle delege sayısı 454 kişidir.

(gülüyor) O manada Burgaz ister, Burgaz'a atamada verir. Vermek zorundasınızdır. Çünkü aldığım 108000 oyun 55000'i Burgaz'dan gelir. 10000-15000 oyla da vekil kaybedersin. Nasıl olsa vekil kaybetme riskin var kaybetmeyelim hiç olmazsa suyu akışına verelim Burgaz'a bir tane verelim. Kırklareli'ne bir tane verelim. Babaeski'ye de bir tane verelim.”
497

Bir başka görüşmecinin tespitleri de yukarı yer alan tespitlere paraleldir:

“Bizim Kırklareli'nin benim yaşadığım, yetiştiğim hemen hemen 50 yıla baktığımızda işte 60 sonrasında bu diğer partilerde de o zaman AP'de vardı tabi daha sonra 12 Eylül'den sonra değişti sistem onlarda da öyle olmuştur yani. İlçe başkanıysanız, il başkanıysanız bir şekilde milletvekili veya belediye başkanlığında bir adım öndesiniz. Lüleburgaz'da CHP olarak dediğim gibi ben 69'dan itibaren takip etmeye başladık işte yaşımız ermeye başladı. İzliyorduk, işte bakarsanız 73'te Mehmet Dedeoğlu'nun milletvekili seçilmesinde ilçe başkanlığından bugüne kadar geldiğimiz süreç içerisinde yaklaşık 43 yıl oldu seçilen milletvekillerinin hepsi Lüleburgaz'da ilçe başkanlığından gelmiştir. Dışarıdan yok yani.”⁴⁹⁸

Aşağıda yer alan bir başka kayıt il ve ilçe başkanlarının grup oluşumu süreçleri ve siyasal vekalet almış kişiler olarak değerlendirilmesi ve yerelde belirli ekiplerin mücadelesi sonucunda işbaşına gelmeleri nedeniyle hem merkez yoklaması yönteminde parti genel merkezi hem de aday yoklaması yönteminde delegeler ve ön seçimlerde üyeler tarafından neden tercih edildiğini aydınlatmaktadır:

“İşte 2007'de de baktığımızda seçilenler ya da atanarlara baktığımızda yine il ve ilçe başkanı. Büyük ilçenin ilçe başkanı bir de ilin başkanı. Demek ki genel merkez şunu düşünüyor. Burada ya diyor başvurular arasında bu adam il başkanıdır. Demek ki parti tabanında bunun bir karşılığı var. Olmasa il başkanı olamaz. Karşısında kaybetmişsiniz onu değerlendirmiyor. Lüleburgaz ilçe başkanısınız. E demek ki Lüleburgaz'da sizin bir karşılığınız var. Onları atıyorlar...İşte onun arkasından yine belirli bir siyasi parti güçleri vardır. İşte nedir

⁴⁹⁷ Mülakat, Mutlu Tezcan, Aday Adayı, 18.04.2016. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki ilgili kişileri nitelendirmek ve gizliliği sağlamak üzere yalnızca bir pozisyon verilmiştir. Yukarıdaki tablolardan da açığa çıktığı üzere mülakat yapan kişilerin tamamı aday adayı, aday ve milletvekilleridir. Bu kişilerin tamamına yakınının ilçe, il yönetim kurulu üyeliği ve il-ilçe başkanlığı yaptıkları her zaman akılda tutulmalıdır. Burada sözlerine yer verilen kişi aday adayı olarak gösterilmiştir. Ancak aynı zamanda parti içerisinde yerel düzeyde bir kariyer sahibidir. Odak grup görüşmelerinde ise aday adayları yer almadığından bu görüşmelerde ilgili kişilerin parti içerisindeki konumları doğrudan verilmiştir: Parti üyesi, gençlik kolları yöneticisi, yönetim kurulu üyesi gibi.

⁴⁹⁸ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 02.04.2016

eskiden ilçe başkanlığı yapmış, belediye başkanlığı, milletvekilliği yapmış belirli kişilerin desteğiyle Tansel Bey ilçe başkanı oldu. Daha sonra burada delege Tansel Beyle beraber ilde destek verdi. Turgut seçildi. Sonuç olarak bu kişiler seçildiği için genel merkez de onları tercih ediyor. Ön seçim de olsa onlar tercih ediliyor. Atama da olsa onlar tercih ediliyor.”⁴⁹⁹

1983-2015 arası dönemde adaylığa başvuran kişilerin geçmiş siyasi yörüngelerine geçmeden önce farklı seçim dönemlerinde nasıl bir tercihte buldukları yerel siyasal alanın işleyişine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca öznel beklentilerin, nesnel olasılıklara uyarlanması sürecinde belirleyici olan faktörlere dair önemli noktaları açığa çıkarmaktadır. Bunun için 1980 sonrası süreçte ortaya çıkan konjonktürel gelişmelerin yukarıdaki tablolarda yer alan eyleyicilerin “konum alımları”nı nasıl etkilediğine bakmak gerekmektedir.

İlk olarak 1980 darbesi sonrasında şekillenen siyasal alana bakılabilir. Daha önce ikinci bölümde de ortaya konulduğu gibi siyaset-parti profesyoneli olmak adaylık sürecinde en belirgin avantajları sağlayan unsur olmasına karşılık 12 Eylül darbesiyle bu durum tersine dönmüştür. Darbe sonrasında tüm siyasi partilerin kapatılması ve dönemin genel merkez ve yerel teşkilat yöneticisi konumundaki siyasi liderlere yasaklar getirilmesiyle “aday havuzları”nın en potansiyel kitlesi olan parti profesyonelleri siyasal alanın dışına itilmişlerdir. Kırklareli’de bu dönemde karşılaşılan manzara Türkiye’deki görünümle paralellik arz etmektedir. Darbe sonrası dönemde CHP’nin Kırklareli’deki tüm yöneticileri de siyasi yasaklı haline gelmiştir. CHP’nin aksine AP için ise yasaklar çok daha sınırlı düzeydedir. Bu gelişmelerin varlığında hangi partilerin 1983 seçimlerine katılabileceğine ve kimlerin aday gösterilebileceğine dair MGK tarafından yapılacak olası veto beklentileri 1983 seçimlerinde adaylığa başvuranlar açısından önemli niteliksel farklılıkları beraberinde getirmiştir.

⁴⁹⁹ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 29.3.2016

Şekil 15: 22 Eylül 1983 Tarihli Yeşilyurt Gazetesinden Bir Haber

Kaynak: 22 Eylül 1983 tarihli Yeşilyurt Gazetesi.

Türkiye geneli ve Kırklareli’de milletvekili adaylığına başvuran ve MGK tarafından veto edilenlerin sayısı ve Kırklareli’de milletvekili adaylığı reddedilen partili ve bağımsız adayların listesi yukarıda verilmiştir. 1983 seçimlerinde HP’den aday gösterilen üç kişi de MGK tarafından veto edilmiştir. Veto edilen bu kişiler de geçmişte CHP’nin Kırklareli teşkilatının yönetim kademelerinde görev alan ancak darbe öncesinde aktif görevli olmadıkları için siyasi yasaklı olmayan kişilerdir. Dönemin potansiyel, güçlü adaylarının MGK tarafından yasaklı hale getirilmesi adaylığa başvuran bu kişilerin milletvekili seçilebilmek için bu konjonktürle uyumlu beklentiler geliştirmesini beraberinde getirmiştir. Bağımsız adaylardan Recep Altınel (sağ siyasi geçmişe sahip Altınel ailesinin bir ferdi), İrfan Oruç (eski Lüleburgaz Belediye Başkanı) da bu “fırsatı değerlendiren” kişilerdendir. Bağımsız adaylığa başvuranların diğer kişilerin tamamı eski CHP’lilerdir. Yasaklı olmadıkları için de milletvekili adaylığına başvurmayı düşünmeleri yine bu konjonktürel gelişmelerle ilgilidir. Görüşülen partililer bu kişilerin eski CHP’li olduklarını fakat MGK tarafından veto edilme endişesiyle bağımsız olarak başvurduklarını dile getirdiler.

Ancak bağımsız adaylık başvuruları da reddedilince milletvekili olabilme şansını yakalayamamışlardır. Bu dönemde HP'den milletvekili seçilen iki kişinin Kırklareli ile hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır. Hatta vekil seçilenlerden birinin vekil olduğunu sabah eşinin gazetede ismini görmesiyle öğrendiğine dair rivayetlerden bahsedilmiştir. Yukarıda tabloda yer alan Erol Ağagil ve Şükrü Babacan'ın yalnızca 1983 seçimlerinde milletvekili seçilmeleri ve izleyen seçim dönemlerinin hiçbirinde Kırklareli CHP'den aday adaylığına dahi başvurmamaları istisnai durumlarda milletvekili seçilenlerin genel eğilimden sapmalar gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Darbe dolayısıyla “aday havuzları”nın baştan aşağı değiştiği durumlarda beklentilerin de değiştiği görülmektedir. Adaylık beklentileri şekillendiren bir başka önemli etken de siyasal alan içerisinde farklı rakipler arasındaki konumlardan kaynaklanan beklentilerdir. 1983'te kanun gereği merkez yoklamasının zorunlu olması hariç tutulursa Kırklareli'de bütün seçim dönemlerinde aday belirleme yöntemleri olarak aday yoklaması ve ön seçim yöntemi benimsenmiştir. 1995 seçimlerinde 1969 yılından beri partinin gençlik kollarından itibaren yer alan, il başkanlığı, milletvekilliği, PM ve MYK üyeliği yapmış ve bu seçim döneminde Turizm Bakanı olan İrfan Gürpınar tekrar adaylığa başvurmuştur. Aday adaylığına başvuran kimsenin olmaması nedeniyle partinin aday listesinin ikinci ve üçüncü sıraları il başkanlığı tarafından doldurulmuştur. Listelere yerleştirilenler parti içerisinde yönetim kademesinde yer alan “zayıf halkalara” mensup kişilerdir. Bu dönemde de partili aktörlerin alan içerisindeki konumlarından kaynaklanan algı, beğeni ve değerlendirme şemalarına sahip oldukları ve stratejilerini bu yönde şekillendirdikleri görülmektedir.⁵⁰⁰

⁵⁰⁰ Aday adaylarından birinin “Yani sıralamayı bazen tamamlamaya adam bulamıyorlar. Nasılsa İrfan bey burada bizim önümüz kapalı. Ön seçim de yaptırmadı. Bir bakan olsanız siz yaptırır mısınız yani? Adam diyecek benim halim ne olacak? O zaman diyecek ki koy beni Ankara'dan İstanbul'dan kontenjana az önce dediğiniz gibi. E oradaki örgütler ne diyecek? Bizim burada dünya kadar var sen bir de Kırklareli'nden getiriyorsun.” şeklindeki sözleri süreci örgütsel işleyiş ve adaylık süreci arasındaki ilişkiye dair önemli noktalara vurgu yapmaktadır. Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2.4.2016. Aynı kişi nezdinde nesnel olasılıklar ve öznel beklentiler arasındaki uyum kendisinin adaylık sürecindeki “konum sezgisini” de gözler önüne sermektedir: “İşte daha önce de yaşadığımız tecrübeler var. Eğer bunları biliyorsanız tabii bunlar benim kişisel görüşüm. Ben bir il başkanının ilçe başkanının aday olduğu artı var olan genel merkeze yakın milletvekillerinin aday olduğu yerde şansımın olacağını hiçbir zaman düşünmedim. Yani doğası da bu zaten. Genel merkez de buna böyle bakar, o aşamaya gelmiş kişiler de seçimle kazandıkları için ....'te ilçe başkanlığına ben kazansaydım belki ben aday olacaktım.”.

Adaylık düşünen partililerin beklentilerini şekillendiren bir başka önemli olumsal faktör de dönemin siyasi gelişmeleridir. Bu durumun anlaşılması için de 1999 seçimlerine bakmak gereklidir. DSP'nin 1999 seçimlerinde başat siyasal aktör haline gelmesiyle CHP içerisinde adaylık başvurularında kaymalar olmuştur. Yerel bir gazetede dönemin belediye başkanı ile bir partili arasında geçen aşağıda yer alan bir diyalog bu durumu ortaya koymaktadır:

Bir partili: Son Kakava'da⁵⁰¹ halkımıza veda ederek, ön seçim yapılması halinde milletvekili adayı olduğunuzu söyleyerek, bir daha belediye başkanlığına aday olmayacağınızı söylediniz. Şimdi halkımıza yeniden belediye başkanı adayı olacağınızı nasıl izah edeceğiz?

Kadir Gökçe: Kimseye noterden yazılı sözleşme ile belediye başkanlığına aday olmayacağımın garantisini vermedim. Bu siyasettir. Neyin nasıl ve ne şekilde gelişeceği belli olmuyor. Anlatamayacağımız bir şey yok. Gelişmeleri çıkar anlatırız. Rahat olun.⁵⁰²

Konjonktürel siyasal gelişmeler adayların beklentilerini şekillendirse de istenilen sonuçların alınması hiçbir biçimde garanti değildir. Örneğin CHP 1999 seçimlerinde baraj altı kalarak hem milletvekillerini hem de Kırklareli'deki belediyelerin büyük çoğunluğunu kaybetmiştir. Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi 1969 yılından beri kesintisiz olarak Babaeski'de belediye başkanlığı ve bir dönem de milletvekilliği yapan Gündüz Onat aktif siyaseti bırakmıştır. Benzer bir durum 1999 itibarıyla yaklaşık 30 yıllık parti geçmişi olan gençlik kolları başkanlığı, merkez ilçe başkanlığı, il başkanlığı, milletvekilliği, PM ve MYK üyeliği ile bakanlık yapan İrfan Gürpınar için de söz konusudur. Bu dönemde CHP hem yönetim düzeyinde hem de üyelik nezdinde ciddi kayıplar yaşamıştır. Bu ortamda daha önce CHP içerisinde il ve ilçe kongrelerinde mücadele eden rakipler, güçlü rakiplerinin siyaset sahnesinden çekilmesiyle parti içerisinde kendi gelecekleri açısından elverişli bir ortama kavuşmuş ve partinin yönetim kadrolarında bir yenilenme gerçekleşmiştir. Buna dayanarak siyasal alanın işleyişini karakterize eden

⁵⁰¹ Kırklareli'de bahar aylarında yapılan yerel bir festival.

⁵⁰² Önadım Gazetesi, 13 Ocak 1999. Dönemin gazetelerinde Kadir Gökçe'nin adaylığı, güçlü bir rakip olması dolayısıyla hem belediye başkanlığı hem de milletvekili adaylığı başvurularını etkilemiştir. Gazetelerde Gökçe'nin adaylığına göre başvurularını şekillendirecek kişilerin varlığı göze çarpmaktadır. Bu örnekte de nesnel olasılıkların eyleyicilerin beklentileriyle uyum içerisinde şekillendiği bir durumla karşılaşılmaktadır.

siyasal gelişmelerin parti içerisindeki güç mücadelelerinin şekillenmesinde belirleyici etkilere sahip olduğu ileri sürülebilir.

Yukarıdaki tabloda adaylığa başvuran kişiler arasında 2015 yılına gelinceye kadar yalnızca 1987 seçimlerinde Rukiye Terzioğlu başvurusu haricinde başka hiçbir kadın aday adayının başvurusunun olmadığı göze çarpmaktadır. Terzioğlu da 1987 ön seçimleri sonucunda 5. sırada yer aldığı için aday gösterilmemiştir. 2015 seçimlerinde de yalnızca üç kadın aday başvuru yapmıştır. Özetle, Kırklareli’de 1965’ten günümüze CHP’ye aday olarak başvuran herhangi bir kadın partili milletvekili aday listesinde gösterilmemiş ve milletvekili seçilmemiştir.

Yukarıdaki tablolara bakıldığında 1965’ten günümüze Kırklareli’de milletvekili adaylığına başvuran kişilerin tamamının, bir-iki istisna dışında, parti ya da siyaset profesyoneli olduğu görülmektedir. Yukarıdaki tabloda yer alan kişilerin tamamına yakınının adaylığa başvurduğu tarihlerde yaklaşık 20 yıllık ortalama bir siyasi geçmişleri bulunmaktadır. Partinin bir iç meselesi olan aday belirleme süreçlerinin potansiyel eyleyicileri olan partili üye ve delegeler aday belirleme süreçlerinde kendilerinin tek söz sahibi oldukları bir durumun varlığına rağmen aday adaylığına başvurmayı dahi düşünmemiştir. Tüm bu veriler ikinci bölümde çoklu mütekabiliyet analizi diyagramlarıyla açığa çıkarılan belirli tipte parti profesyonelinin Kırklareli’de adaylık mücadelesinde hakim konumda olduklarını göstermektedir. Başka bir deyişle Türkiye genelinde karşılaşılan, uzun erimli, tek tip, aşamalı bir parti kariyerinin ardından seçimle gelinen makamlara aday olma yönündeki trend tarihsel süreç içerisinde Kırklareli’de aynı şekilde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yukarıdaki listelerde yer alan parti profesyonellerinin yönetim kademesinde yer aldıkları görevlerin analizi yerel siyasal alan içerisinde belirli konumlardan kaynaklı stratejilerin geliştirilmesinin anlaşılması için gereklidir.

3.2.3. Profesyonellerin Parti Yönetim Kademelerindeki Görevleri

1965-2015 arası dönemde milletvekili aday havuzunun oluşturan partililerin yöntemin değişmesine rağmen farklı seçim dönemlerinde sürekli adaylığa başvurdukları, aday gösterildikleri ve seçildiklerini ortaya konuldu. Potansiyel aday

havuzlarını, tüm Türkiye ile karşılaştırmalı ölçekte ayrıntılı bir analize tabi tutmak öncelikle bu düzeydeki partili aktörlerin birbirlerine karşı giriştikleri mücadelenin nasıl bir görünüm sergilediğini anlamaya yardımcı olabilir. Bu bakımdan yukarıdaki tablolarda yer alan partilerin parti genel merkezi ve yerel örgütler nezdinde yönetim kademelerindeki pozisyonları analiz edilecektir.

3.2.3.1. Parti Genel Merkezi Düzeyinde Alınan Görevler

CHP’de genel merkez düzeyinde alınabilecek görevler PM, MYK, YDK üyeliği, genel sekreterlik, milletvekilliğidir. Bu pozisyonlar, milletvekili adaylarının belirlenmesinde konumun içerdiği avantajlar dolayısıyla eyleycilere farklı düzeyde güç kullanma kapasitesi sağlamaktadır. Örneğin CHP’de MYK’nin önerisi üzerine PM farklı seçim bölgelerinde hangi aday belirleme yönteminin uygulanacağına karar verme yetkisine sahiptir. CHP tüzüğü, oy oranı %10’un altında olan iller haricinde seçim çevrelerinin %85’inde adayların ön seçim yöntemine göre belirleneceğini düzenlemektedir. Ayrıca PM’ye aday listelerinin belirli sıralarında kontenjan uygulama yetkisi verilmiştir. Bu yüzden adayların belirlenmesinde karar mercii olan PM’nin bir üyesi olmak ya da PM’ye etkide bulunabilecek bir pozisyonda bulunmak adaylık mücadelesinde seçilebilme-tekrar seçilebilme konusunda eyleycilere önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu bakımdan potansiyel adaylar mücadeleye kullanılacak olan aday belirleme yönteminin belirlenmesine etki etme arayışıyla başlamaktadır. Hem Kırklareli hem de Türkiye genelinde yöntemin belirlenmesine müdahalede bulunma arayışlarına örnekler verilebilir.

Yukarıdaki listelerde farklı tarihlerde milletvekili seçilen Mehmet Dedeoğlu, Tankut Akalın, İrfan Gürpınar, Yavuz Altınorak, Turgut Dibek PM üyesi seçilmişlerdir. Bu pozisyonlara ilave olarak İrfan Gürpınar belirli bir süre Turizm Bakanlığı, Turgut Dibek ise belirli bir süre Merkez Yürütme Kurulu üyeliği yapmıştır. 1965-2015 arası dönemde Kırklareli’de yalnızca 1995 ve 2007

seçimlerinde merkez yoklaması yöntemi kullanılmıştır.⁵⁰³ Geriye kalan tüm seçim dönemlerinde ya partili delegeler ya da üyeler milletvekili adaylarını belirlemiştir. Merkez yoklamasının bu kadar istisnai uygulanmasının nedenlerine yakından bakmak önemli bir noktayı aydınlatabilir. Yerel gazetelerde Bakan olma avantajını kullanarak İrfan Gürpınar'ın aday belirleme yöntemini merkez yoklamasına döndürdüğü yönünde suçlamalara yer verilmektedir. Bu kararı protesto etmek amacıyla parti il örgütü genel başkana faks çekmiş adaylığa başvurmayı düşünen diğer adaylar ise başvuru yapmamışlardır.⁵⁰⁴ 2007'de merkez yoklamasının uygulanma gerekçesi daha önce de vurgulandığı gibi 2002'de milletvekili seçilen Mehmet Siyam Kesimoğlu'nun Zülfü Livaneli liderliğindeki Baykal karşıtı muhalefetin sözcüsü olmasıdır. Kesimoğlu, merkez yoklaması yöntemiyle aday gösterilmemiştir.

Aday belirleme yöntemine bir başka müdahale de 2011 seçimlerinde gerçekleşmiştir. Dönemin PM ve MYK üyesi Turgut Dibek ön seçim yöntemiyle tekrar seçilemeyeceği düşüncesiyle Kırklareli'de uygulanacak yöntemi "basit aday yoklaması"na döndürmekle suçlanmıştır.⁵⁰⁵ Dibek, 2011 yılında bu hamle ile tekrar seçilmesini garantileyebilmiştir. Ancak 2015'te üyelerle yapılan ön seçimde dönemin mevcut milletvekillerinin çoğunluğu gibi tekrar seçilememiştir.⁵⁰⁶ Görüldüğü üzere CHP'de adaylık mücadelesi en başta hangi yöntemin kullanılacağına karar verilmesi üzerine gerçekleşmektedir. 2011 seçimlerinde ön seçim uygulanacak illerin sayısı başlarda 50 civarında iken sonra 40'lara ve en sonunda da 27'ye kadar gerilemiştir. 2011 yılında üç büyük ilde 2015 yılından farklı olarak ön seçim yöntemi kullanılmamıştır.

Aday belirleme yöntemlerinde bu tarz müdahalelerin tamamen farkında olan yerel örgütlerin aktörleri ise topladıkları imzalar yoluyla parti genel merkezine baskı kurarak kendi illerinde ön seçim uygulanması kararı aldırılmaya çalışmaktadırlar. Bu

⁵⁰³ İkinci bölümde vurgulandığı gibi 1980 öncesinde aday yoklaması SPK'ye göre temel aday belirleme yöntemidir. Bu tarihlerde tüm partilerde adaylar %90'a varan oranda partili delegeler tarafından belirlenmektedir.

⁵⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. 1, 6 Kasım 1995 tarihli Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi, 30 Kasım 1995 tarihli Önadım Gazetesi.

⁵⁰⁵ "Kırklareli CHP üyeleri 2. Sınıf Üye Konumuna Düşürüldü". Haberin ayrıntıları için bkz. 29 Mart 2011 Tarihli Yeşilyurt Gazetesi.

⁵⁰⁶ Dibek'in yöntem konusunda belirleyici olması yeniden seçilmesini garantilememektedir. Nitekim yöntemi kendisinin belirlediği suçlamalarına maruz kalmasına karşın aday listesinin ancak 2. sırasında yer alabilmiş ve 130 farkla birinciliği bir başka adaya bırakmıştır.

kapsamda daha önce de belirtildiği gibi İzmir, İstanbul, Ankara, Bursa, Hatay Balıkesir gibi büyükşehirler de dahil olmak üzere imza toplama yerel teşkilatlar tarafından yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Aynı zamanda ön seçim üzerine paneller düzenleme, websiteleri oluşturma gibi araçlar da bu mücadelede kullanılan başka kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

CHP’de MYK üyesi olarak görev yapan kişiler ise ön seçimden kaynaklanan “belirsizlikleri” giderebilmek amacıyla ön seçim uygulanan illerde SPK gereği bu illerde kullanılacak %5 oranındaki milletvekili adaylığına bizzat kendilerini yerleştirmektedirler. 2015’te kontenjan adayı gösterilen 39 kişinin ezici bir çoğunluğu MYK üyesidir. Çoklu mütakabiliyet analizi diyagramlarında da açıkça görüldüğü üzere MYK üyeleri ön seçim yapılan illerde kendilerini “seçtirmiş”tir. Daha önce Deniz Baykal ile yapılan bir röportajda da belirtildiği gibi Kemal Kılıçdaroğlu Baykal’ın yeniden seçilememesi riskine değinerek kendisine kontenjan adaylığı önermiştir. Baykal bu öneriyi kabul etmeyerek ön seçime girmiş ve seçilmiştir. Ancak bu diğer MYK üyeleri için söz konusu olmamıştır. Neredeyse tamamı partinin yerel teşkilatlarında ilçe ve il başkanlığı yaparak gelen ve partinin “A Takımı” olarak görülen Bülent Tezcan, Levent Gök, Özgür Özel, Engin Altay gibi partililer ve Mehmet Akif Hamzaçebi kontenjan adayı olarak seçilmişlerdir.⁵⁰⁷

Parti genel merkezinin yukarıda sayılan eyleycilerinin milletvekili genel seçimlerinde aday belirleme yöntemlerine bakışları ve müdahale nedenleri kısaca bu şekilde ortaya konabilir. CHP milletvekillerinin ön seçim performansları ise daha ayrıntılı bir incelemeyi gerektirdiğinden ilerleyen bölümlerde ikinci bölümdeki bulgularla Kırklareli’ndeki saha notları bir araya getirilerek analiz edilecektir. Burada yukarıdaki listede yer alan diğer partili profesyonellerinin yerel düzeylerdeki görevlerine yer verilecektir.

⁵⁰⁷ Kontenjan adaylığının kullanılma mantığına uygun olarak belirli kesimlerin temsilciliğini sağlamak amacıyla bazı simge isimler 2015 genel seçimlerinde aday gösterilmiştir. İzmir’den aday gösterilen Özcan Purçu Romanların, Selina Doğan Ermenileri temsilen aday gösterilmiştir. Ayrıca şair Metin Altıok’un kızı Zeynep Altıok, Grup Yorum’un solisti Hilmi Yarayıcı bu adaylardan bazılarıdır. Kontenjan adaylığının bu tarz nitelikleri haiz kişiler için kullanılması gerekirken parti yerel kademelerinden gelen ve teşkilat mensubu adayların ön seçim yerine bu yöntemi tercih etmeleri ön seçimin parti içi demokrasinin göstergesi olduğu konusunda oldukça güçlü şüpheler uyandırmaktadır.

3.2.3.2. Parti Yerel Örgütü Düzeyinde Alınan Görevler

Yukarıdaki tablolarda yer alan CHP’de potansiyel aday kitlesinin yerel düzeyde görevlerine bakmak madalyonun öbür yüzüne dair aydınlatıcı veriler sağlamaktadır. Kırklareli CHP’nin potansiyel adaylarının yerel örgütler düzeyinde ortalama 20 yıldan fazla parti geçmişi vardır. Yukarıdaki listelerde Kenan Gürbüz ve Fikri Karaca devlet memurlarıdır. Bu adayların parti geçmişleri yasal gerekçeler dolayısıyla birkaç yılla sınırlıdır. Aynı şekilde Üntaç Güner de uluslararası bir avukat olması nedeniyle parti yerel örgütünde yer almamış ancak CHP’yi uluslararası arenada Sosyalist Enternasyonel’de temsil etmiştir. Ancak diğer adayların neredeyse tamamı partide gençlik kollarından beri görev almaktadır. Bu adaylardan parti geçmişi 40 yılı bulan kişilerin sayısı dördttür. Diğer adaylarda 20 yıldan fazladır ve partide gençlik kolları başkanlığı, il ilçe yönetim kurulu üyelikleri, il ve ilçe başkanlığı yapmış kişilerden oluşmaktadır. Tüm bu veriler müteakabiliyet analizi diyagramlarındaki göstergelerle uyumludur.

Kırklareli’de il başkanları ve ilçe başkanlarının adaylık süreçlerine ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. 1965-2015 yılları arasında milletvekili aday listelerinde sıralama Kırklareli il başkanı ile Lüleburgaz ve Babaeski il başkanı şeklinde gerçekleşmektedir. Milletvekili seçilenlerin büyük çoğunluğu -istisnai bazı örneklerle- birlikte Kırklareli il başkanı ve Lüleburgaz ilçe başkanlarıdır. Farklı seçim dönemlerinde yöntemin değişmesine rağmen bu durum istikrarlı bir görünüm sergilemektedir. 1983 seçimlerinde MGK’nin vetosu ve 2002’de iki güçlü aday arasında gerçekleşen mücadele sonucunda oyların bölünmesi nedeniyle Kırklareli il başkanı ve Lüleburgaz ilçe başkanı milletvekili seçilememiştir. Geriye kalan seçim dönemlerinde büyük çoğunlukla milletvekili seçilenler Lüleburgaz ilçe başkanları ve il başkanlarından oluşmaktadır. Milletvekili aday listelerinin son sırasında ise genellikle Babaeski ilçe başkanları yer almaktadır.

Kırklareli’de il ve ilçe başkanlarının tarihsel süreç içerisindeki değişimine bakmak milletvekili seçimine giden yolda il ya da ilçe başkanı olmanın adaylık mücadelesinde hangi potansiyel avantajları sağladığını aydınlatmaya yardımcı olabilir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin 9 Eylül 1992 tarihinde yeniden açılmasından

itibaren Kırklareli’de il ve ilçe başkanlarının değişimi aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 23: Farklı Dönemlerde Kırklareli’de Seçilen CHP İl Başkanları

Adı Soyadı	Tarih	Kurultay
Muvaffak ÜLGEN	1997 yılı	27.Olağan
Yılmaz DİNGİLOĞLU	1999 yılı	28.Kurultay
Yılmaz ŞEŞEN	1.May.01	29.Kurultay
Turgut DİBEK	31.Ağu.03	30.Kurultay
Turgut DİBEK	2007 Yılı	31.Kurultay
İhsan KAZAN	1.Ağu.10	32.Kurultay
Vecdi GÜNDOĞDU	24.Oca.10	33. Olağan
Vecdi GÜNDOĞDU	4.Haz.12	34. Olağan
Recep ZENGİN	5.Tem.08	Atama
Recep KARAOĞLU	11.May.07	Atama
Turgut DİBEK	10.May.07	İstifa
Yılmaz DİNGİLOĞLU	Aday-99	İstifa
Selçuk ALADAĞ	3.Mar.99	Atama

Kaynak: CHP Parti Meclisi Olağan Kurultay Raporları ve Parti Meclisi’ne sunulmak üzere hazırlanan Merkez Yürütme Kurulu Raporları taranarak tarafımızdan hazırlanmıştır. 25 ve 26. Olağan kurultay Parti Meclisi raporlarında il başkanları listesi verilmediği için net bir bilgi verilememiştir.

Yukarıdaki tablo ile ilgili olarak vurgulanması gereken ilk nokta ilgili il başkanının seçimle işbaşına gelip gelmediğidir. Kurultay sütununda ilgili il başkanının hangi kurultay öncesi dönemde seçildiği yazmaktadır. İl ya da ilçe başkanlıklarında önemli olan da kongrelerde seçimle işbaşına gelmektir. Herhangi bir il ya da ilçe başkanı belirli makamlara aday olmak için istifa ettiğinde yerine gelecek kişileri il ya da ilçe yönetim kurulları seçmektedir. İl ve ilçe yönetim kurulu üyeleri de büyük çoğunlukla istifa eden başkan tarafından seçildiği için yerlerine gelen kişiler de “emanetçi başkan” sıfatıyla parti içi çalışmalarını sürdürmektedir. Yukarıdaki tabloda yanlarında atama yazan kişiler il başkanları adaylık için istifa ettiği için yerlerine gelen kişilerdir. Bu kişiler de ilgili başkanın seçildiği tarihte yönetim kurulu üyesi seçilmişlerdir. Örneğin 2007’de dönemin mevcut il başkanı Turgut Dibek milletvekili adaylığı için istifa edince yerine gelen Recep Karaoğlu kendi listesinden seçilmiş bir yönetim kurulu üyesidir ve il yönetim kurulu tarafından il başkanı olarak seçilmiştir.

1961 ve sonrası dönemde darbe dönemi (1983 seçimleri) ve 1999'da partinin baraj altı kalmasıyla parti kadrolarının yenilediği istisnai örnekler hariç tutulursa Kırklareli'de il başkanlarının milletvekili seçilen parti profesyonelleri arasında en yaygın grubu oluşturduğu söylenebilir. Kırklareli'de 1961'den itibaren her bir seçim döneminde seçilen en az bir milletvekili ya seçildiği dönemde ya da önceki dönemlerde il başkanlığı yapmıştır.⁵⁰⁸ 1961 sonrası dönemde CHP'den Kırklareli milletvekili seçilen 20 kişiden 10'u il başkanlığı yapmış kişilerdir. Adaylık mücadelesinde ilçe başkanları için de benzer bir tespitte bulunulabilir. Bu noktada Kırklareli CHP'de aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişiler arasında ilçe başkanlarının ağırlığına bakmak gerekmektedir.

Aşağıdaki tabloda Kırklareli'nin üç büyük ilçesi olan Lüleburgaz, Merkez ve Babaeski ilçelerinde kongrelerde seçilmiş il başkanlarının listesi verilmiştir. Daha önce Kırklareli ile ilgili demografik bilgilerde de belirtildiği gibi bu üç büyük ilçe nüfusun %80'inden fazlasını oluşturmaktadır. Aynı zamanda aday yoklaması yönteminde oy kullanan delegelerin ve ön seçimlerde oy kullanan üyelerin %80'ine yakını bu ilçelerdeki parti örgütlerine kayıtlıdır.

Tablo 24: Farklı Dönemlerde Kırklareli'de Seçilen CHP İlçe Başkanları

İlçeler			
Kurultay	Lüleburgaz	Merkez	Babaeski
27.Olağan	GÜRCAN ERSİN	İBRAHİM KARAYÜN	M. HALUK TEZSEZER
28.Olağan	İBRAHİM TEZAN	MAHMUT BOZAN	M. HALUK TEZSEZER
29.Olağan	LEVENT ÇAKIREL	TURGUT DİBEK	İRFAN ALTINEL
30.Olağan	MUZAFFER ORHAN	VECDİ GÜNDOĞDU	İRFAN ALTINEL
31.Olağan	TANSEL BARIŞ	VECDİ GÜNDOĞDU	HAYRİ TÜBELER
32.Olağan	ZEKİ AKIN	VECDİ GÜNDOĞDU	HÜSEYİN ÖZŞENGÜL
33.Olağan	TURABİ KAYAN	GÜRKAN YENEREL	İRFAN ALTINEL
34.Olağan	TURABİ KAYAN	ŞAHABETTİN VARDAR	HASAN ALİ EREN

Kaynak: CHP Parti Meclisi Olağan Kurultay Raporları ve Parti Meclisi'ne sunulmak üzere hazırlanan Merkez Yürütme Kurulu Raporları taranarak tarafımızdan hazırlanmıştır. 25 ve 26. Olağan kurultay Parti Meclisi raporlarında ilçe başkanları listesi verilmediği için net bir bilgi verilememiştir.

⁵⁰⁸ 2002 seçimlerini buraya istisnai olarak eklemek gerekir. 2002'de dönemin mevcut il başkanı ve önceki dönem il başkanının aynı anda milletvekilliğine başvurması ve birbirlerine karşı sert bir mücadeleye girişmiş olmaları nedeniyle "oylar bölünmüş" ve Pehlivan köyü gibi küçük bir ilçe başkanı ve Turizm Bakanı olan İrfan Gürpınar'ın eski danışmanı ve 1999'daki aday Mehmet Siyam Kesimoğlu ve Yavuz Altınorak milletvekili seçilmiştir. Tek bir delege ya da üyenin oyunun olağanüstü önemli olduğu bu örneklerle ilerleyen bölümlerde de yer verilecektir.

Tablo 24’te koyu renkle vurgulanan ilçe başkanları milletvekili seçilmişlerdir. Levent Çakırel ve İrfan Altınel ise milletvekili adaylığına başvurmuşlardır. Turgut Dibek ve Vecdi Gündoğdu’nun merkez ilçe başkanlığı sonrası il başkanlığı yaptığı ve sonrasında milletvekili seçildiği bir önceki tabloda belirtilmiştir. Yukarıdaki tabloda vekil adaylığına başvurmayanlardan Haluk Tezsezer Babaeski Belediye Başkanlığı yapmıştır. Diğer üyeler de meclis üyeliği yapan kişilerden oluşmaktadır. 1961 sonrasında CHP’nin Kırklareli’de iki milletvekili çıkardığı dönemlerde il başkanlarından sonra en sık seçilen kişiler Lüleburgaz ilçe başkanlarıdır. 1961 sonrası milletvekili genel seçimlerinde 6 Lüleburgaz ilçe başkanı da milletvekili seçilmiştir. Babaeski ilçesinden ise 4 milletvekili seçilmiştir. Görüldüğü üzere istisnai 1983 ve 2002 seçimleri haricinde 1965 sonrası tüm seçimlerde, uygulanan aday belirleme yöntemi her ne olursa olsun, aday gösterilen ve seçilen kişiler neredeyse tamamen Kırklareli il ve Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanlarından oluşmaktadır.

Kırklareli’de yerel siyasal alanın bir başka önemli aktörleri de belediye başkanlarıdır. Her ne kadar milletvekili adaylığı ve siyasal temsil ilişkileri üzerinden kurulan tahakküm ilişkilerini bu çalışma kapsamında inceleniyor olsa da belediye başkanlarının müdahalelerini de bu ilişkilerin kurulmasında ve sürdürülmesi sürecine dahil etmek gerekmektedir. Çünkü belediye başkanları 30 yıldan fazla Babaeski belediye başkanlığı yapan Gündüz Onat örneğinde olduğu gibi milletvekili adaylığı için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Tersinden bakıldığında da milletvekili adaylığına başvuran yukarıda bahsedilen il ya da ilçe başkanlarının ezici bir çoğunluğunun aynı zamanda belediye başkanlığı seçimlerinde de adaylığa başvurdukları görülmektedir.⁵⁰⁹ Böylece belediye başkanları ve milletvekilleri arasındaki mücadele kaçınılmaz hale gelmekte ve belediye başkanları da bu süreçte dahil olmaktadır. CHP kurultaylarında PM üyeleri ve genel başkanı seçmek için Kırklareli’den seçilen kurultay delegelerinin ezici bir çoğunluğunun belediye başkanları ya da belediye başkanlarının yakınlarının olması rastlantı olmasa gerektir. Çoklu mütekabiliyet analizi diyagramlarıyla bu olgunun Kırklareli ile sınırlı olmadığı da önceki bölümlerde ortaya konmuştur. Belediye başkanlarının parti liderini seçecek kişiler olarak kendilerini, il kongrelerinde giriştikleri mücadeleler sonucunda seçtirilmesi, yerel seçimlerde yeniden aday gösterilmelerini bu şekilde garanti altına

⁵⁰⁹ Örneğin 2011 milletvekili seçilen Kesimoğlu, 2014’te Kırklareli belediye başkanı seçilmiştir. Lüleburgaz’dan milletvekili seçilen Gürcan Ersin ve Turabi Kayan daha önce belediye başkanlığı aday adaylığına başvurmuşlardır. İl başkanlığı sonrası milletvekili seçilen Vecdi Gündoğdu 2014’te Kırklareli belediye başkanlığına başvurmuştur.

alma çabalarının bir sonucu olarak görülebilir. Yukarıda CHP'nin mahalli idareler seçimlerini kazandığı illerde CHP'li belediye başkanlarının kurultay delegesi oldukları tespit edilmiştir. Aynı tespit Kırklareli için de geçerlidir. Aşağıdaki tabloda Kırklareli'den kurultay delegesi seçilenlerin listesi verilmektedir.

Tablo 25: Kırklareli CHP'de Kurultay Delegesi Seçilenlerin Pozisyonları

ADI-SOYADI	KURULTAY	PARTİ İÇİ POZİSYON
Gündüz Onat	26, 27. Olağan	30 yıl Babaeski Belediye Başkanı ve bir dönem milletvekili
Şevket Mutlu	26.Olağan	Vize Belediye Başkanı .
Kadir Gökçe	27.Olağan	10 yıl Kırklareli Belediye Başkanı
Haluk Tezsezer	27, 28, 29, 30.Olağan	Babaeski ilçe başkanı ve sonrasında belediye başkanı
Salih Bilinmez	27, 28.Olağan	Pınarhisar Belediye Başkanı
Çetin Yelmez	28. Olağan	Lüleburgaz Belediye Başkanı
Yılmaz Şeşen	29, 30. Olağan	Kırklareli Belediye Başkanı
Recep Ayaz	31. Olağan	Ahmet Bey Belediye Başkanı
Cavit Çağlayan	33.Olağan	Kırklareli Belediye Başkanı
Abdullah Hacı	33.Olağan	Babaeski Belediye Başkanı
Mustafa Cingöz	34.Olağan	Pınarhisar Belediye Başkanı
Emin Halebak	34.Olağan	1999'dan beri Lüleburgaz Belediye Başkanı
İnci Tunç	34.Olağan	Kavaklı Belediye Başkanı
Gürcan Ersin	27, 28, 30.Olağan	Lüleburgaz İlçe Başkanı, Milletvekili, Belediye Başkan Aday Adayı
Oğuz Kan	28. Olağan	Vize ilçe başkanı
Yılmaz Dingiloğlu	28. Olağan	İl başkanı
İbrahim Tezan	28. Olağan	Lüleburgaz ilçe başkanı il genel meclisi üyesi
Yavuz Altınorak	29, 30. Olağan	Pehlivan köy ilçe başkanı, 2002'de milletvekili, Parti Meclisi Üyesi
Yılmaz Dingiloğlu	29. Olağan	İl Başkanı
Turgut Dibek	30, 31, 32, 33.Olağan	Merkez ilçe, il başkanı ve 2007, 2011'de milletvekili, PM ve MYK üyesi
Vecdi Gündoğdu	31, 32. Olağan	Merkez ilçe, il başkanı ve 2015'te milletvekili
Tansel Barış	31. Olağan	Lüleburgaz ilçe başkanı, belediye meclisi üyesi, 2007'de milletvekili
Recep Karaoğlu	32.Olağan	İl başkanı
Türabi Kayan	32, 33.Olağan	Lüleburgaz ilçe başkanı, 201'de milletvekili aday, 2014 belediye başkan aday, 2015'te milletvekili
Taner Güçlüer	26.Olağan	Babaeski ilçe başkanı
İrfan Altinel	33.Olağan	Babaeski ilçe başkanı
Mehmet Siyam Kesimoğlu	30, 34.Olağan	1999 milletvekili aday, 2002,2011'de milletvekili, 2014'te Kırklareli Belediye Başkanı
Tansel Barış	32, 33.Olağan	Lüleburgaz ilçe başkanı, 2007'de milletvekili
Tuna Soykan	26, 29.Olağan	İl başkanı-İl Genel Meclisi Üyesi
Bahattin Kaytanlı	26.Olağan	Lüleburgaz ilçe başkanı
Vasfi Aktuna	26.Olağan	İlçe başkanı

Kaynak: CHP PM Olağan Kurultay Raporları ve PM'ye sunulmak üzere hazırlanan MYK taranarak tarafımızdan hazırlanmıştır. Kırklareli'de her bir kurultay için

seçilen delege sayısı milletvekili sayısının iki katıdır. Yukarıdaki tabloda yalnızca belediye başkanları ve genel seçimlerde milletvekili adaylığı önemli pozisyonları ellerinde tutan aktörler verilmiştir. Bunun nedeni yukarıda da belirtildiği üzere belediye başkanları ve il-ilçe başkanlarının analiz nesnesi kapsamında en önemli pozisyonları işgal eden kişiler olmasıdır. Diğer tablolara da karşılaştırıldığında genel seçimlerde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin aynı zamanda kurultay delegelikleri üzerinde de bir mücadeleye girdikleri görülmektedir. Lüleburgaz, Babaeski ve Kırklareli belediye başkanlarının tamamına yakını kurultay delegesidir. Listede yer almayan diğer kurultay delegeleri de ya bu belediye başkanlarının ya da il ve ilçe başkanlarının ekiplerinde yer alan büyük çoğunluğu belediye ve il genel meclisi üyesi seçilen ya da il-ilçe yönetimlerinde yer alan kişilerden oluşmaktadır. Genel başkan ve PM üyeliği seçimlerinde söz sahibi olabilme ve kendilerini aday gösterecek kişileri seçebilme arayışları kurultay delegeliğinin hiç de azımsanamayacak bir pozisyon olduğunu ortaya koymaktadır. Belediye başkanlarının kurultay delegeleri olma durumları ikinci bölümde de gösterildiği üzere Türkiye'nin diğer illerinde de Kırklareli'deki manzarayla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

Yukarıda yerel gazeteler, PM ve MYK raporları taranarak oluşturulan istatistikler yardımıyla hem genel merkez hem de yerel düzeyde alınan görevlerin milletvekili seçimlerinde nasıl bir “potansiyel aday havuzu” oluşturduğu ortaya konuldu. Kırklareli ilinin kendine has yapısı nedeniyle milletvekili adayı gösterilme, seçilme olasılığı önce Kırklareli il başkanları sonrasında da ilin en büyük ilçeleri olduğu için sırasıyla Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanlarının lehinedir. Türkiye'nin diğer illerinde ilçe başkanlarının milletvekili adaylığına da başvurmakla birlikte hedeflerinin daha çok belediye başkanlığı olduğu görülmektedir. Nitekim 2009 mahalli idareler seçimleri için CHP ilçe başkanlığından istifa edenlerin sayısı 122'dir.⁵¹⁰ 2011 ve 2015 milletvekili genel seçimlerinde sırasıyla 43 ve 38 il başkanı istifa etmişken, 2011 yılında milletvekili adaylığı için istifa eden ilçe başkanı sayısı 51'dir.⁵¹¹ Bu ilçelerin büyük çoğunluğu da Lüleburgaz örneğinde olduğu gibi o ilin nüfus oranı itibarıyla büyük ilçeleridir.

Yerel teşkilat kapsamında alınan görevlere son olarak belediye ve il genel meclisi üyeliklerini de dahil etmek gerekmektedir. Ancak PM ve MYK raporlarında yerel meclis üyeliklerine dair hiçbir veri bulunmamaktadır. Kırklareli'de saha notları il ya da ilçe kongrelerinde yönetim kurulu üyesi olarak seçilen kişilerin büyük çoğunlukla belediye ya da il genel meclisi üyeleri olarak görev aldıklarını göstermektedir.

⁵¹⁰ İsim listesi için bkz. CHP PM Toplantısına Sunulan MYK Raporu, Ankara, 11 Nisan 2009, ss.62-68 , www.chp.org.tr/public/0/Folder//myk_11nisan2009.pdf, (Erişim tarihi, 9.10.2015)

⁵¹¹ Bu bilgiler CHP genel merkezinden alınmıştır.

Tablo 26: 30 Mart 2014 Yerel Seçimlerinde Aday Adaylığı İçin İstifa Eden İl-İlçe-Belde Başkanları ve Yönetim Kurulu Üyeleri Sayısı

İl Başkanı	6
İlçe Başkanı	167
İlçe Yönetim Kurulu Üyeleri	1218
İl Yönetim Kurulu Üyeleri	235
Belde Başkanları	56
Belde Yönetim Kurulu Üyeleri	57
Kadın Kolları Başkanı	1
Kadın Kolları Yönetim Kurulu Üyeleri	2

Kaynak: PM Toplantısına Sunulan MYK Raporu, 8 Eylül 2013, s. 203

Tablo 26'dan de görüldüğü üzere özellikle ilçe başkanları ve ilçe yönetim kurulu üyelerinin seçimle gelinen yerel makamlar üzerine mücadeleye giriştikleri ortaya çıkmaktadır. İstifa edenlerin büyük çoğunluğunun CHP'nin güçlü olduğu bölgelerdeki parti yöneticileri olduğunu varsaymak yanlış olmayacaktır. Yukarıda dikkati çeken bir başka önemli nokta da 2014 mahalli idare seçimlerinde aday olmak üzere kadın kolları başkan ve yöneticilerinden tüm Türkiye genelinde yalnızca 3 kişinin istifa etmesidir. Çoklu mütekabiliyet analizi diyagramlarında “*milletvekili seçilen*”lere en uzak mesafede yer alan kadınların bu kez yerel seçimlerde adaylık mücadelesinin en uzak mesafelerinde yer aldıkları açığa çıkmaktadır. Böylelikle tarihsel süreç içerisinde seçimle gelinen makamların tamamına yakınının belirli kademelerde görev yapan partili profesyoneller tarafından işgal edildiği tespit edilmiştir.

Yukarıda 1960 sonrası tarihsel süreçte milletvekili genel seçimlerinde parti alanının egemen konumunda yer alan eyleyicilerin karakteristikleri ortaya konuldu. Kırklareli'deki görünüm Türkiye'nin diğer illerine birçok açıdan benzerlikler göstermektedir. İkinci bölümde Türkiye genelinde ve bu bölümde de Kırklareli özelinde parti alanında dışlama ve sessizleştirmenin nasıl gerçekleştiği makro düzeydeki istatistiki verilere dayanarak ortaya konuldu. Siyasal alanın kendi içerisinde nasıl bir kapanma gerçekleştirdiği ve belirli makamlara seçilebilmenin büyük çoğunlukla parti içerisinde belirli makamları işgal eden eyleyiciler için elverişli olduğu tespit edildi. İzleyen kısımda meşruiyet ilişkilerinin kurulması bağlamında gündelik hayatın mikro-politikasına dair analizlere yer verilecektir. Bunun için Kırklareli'de 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde gerçekleştirilen mücadelelere, bu mücadelelerin

eyleyicilerine, aktörlerin sahip oldukları farklı sermaye türlerine, iktidar ilişkilerinin kurulma-sürdürülme stratejilerine daha yakından bakmak gerekmektedir.

3.3. 2007, 2011 ve 2015 Milletvekili Genel Seçimleri ve Kırklareli’de Yerel Siyasal Alanın Analizi

Yukarıda istatistiki bilgilerle ortaya konan genel manzaranın bu çalışma kapsamında incelenen 3 farklı seçim döneminde nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak için bu bölümde her bir seçim döneminde milletvekili adaylığına başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin toplumsal, ekonomik ve siyasal arka planlarına daha yakından bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda eyleyicilerin partinin hangi yönetim kademelerinde ne kadar süreyle görev aldıkları, üye oldukları sivil toplum kuruluşları meslekleri, eğitim düzeyleri, yaşları gibi kriterlere dayanan bir tipoloji oluşturmak analize temel oluşturacaktır.

3.3.1. Genel Seçimlerde Milletvekili Adaylarının Parti-Siyaset Geçmişleri

Kırklareli CHP’de genel seçimlerde milletvekili adaylıklarına merkez yoklaması yönteminin kullanıldığı 2007’de 8; delegeler tarafından adayların belirlendiği 2011’de 11; partili üyelerin oy kullandığı ön seçimin yapıldığı 2015’te ise 14 aday adayı başvuruda bulunmuştur. Her üç seçim döneminde başvuruda bulunan aday sayısı 4’tür.⁵¹² 2007’de adaylığa başvuran 8 kişiden Feyzullah Ceralp⁵¹³ dışındakiler 2011’de tekrar adaylığa başvurmuştur. 2011’de aday olan 11 kişiden 6’sı 2015’te tekrar adaylık mücadelesine girişmiştir. Analiz boyunca ortaya konacağı üzere mücadele çoğunlukla bu kişiler arasında geçmektedir.

Kırklareli CHP’de 2007 ve 2011 seçimlerinde herhangi bir kadın aday adayı başvurusu söz konusu değilken 2015’te ise 1965 sonrası dönemde ilk kez 3 kadın

⁵¹² Bir kez daha hatırlatmak gerekir ki 2011’de milletvekili seçilen Kesimoğlu 2014’te Kırklareli Belediye başkanı seçilmiş. Babaeski ilçe başkanı olan 2007-2011 seçimlerinde de adaylığa başvuran İrfan Altinel de hayatını kaybetmiştir.

⁵¹³ Ceralp, DSP geçmişi olan biridir. 2007’de DSP ve CHP işbirliği dolayısıyla CHP’den milletvekili adaylığına başvurmuştur. 2007 seçimlerinden sonra siyasi hayatına tekrar DSP’de devam etmiştir.

aday adayı başvurmuştur. Ancak merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçim yönteminin kullanılmasına rağmen başvuran kadınlardan hiçbiri parti adayı olarak seçilmemiştir. CHP'nin 2012'de yürürlüğe koyduğu yeni düzenlemeyle partinin yönetim organlarında %33'lük gençlik ve kadın kotasının uygulanması kararlaştırılmıştır. CHP Kırklareli'de partinin yönetim organlarında kotayı tamamlayacak düzeyde kadın partililerin bulunması noktasında ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Partililerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilere dayanarak bu sıkıntılara dair detaylı bilgilere daha sonra yer verilecektir.

Kamu görevlisi olmaları nedeniyle partiye üye olamayanlar dışarıda tutulursa her üç seçim döneminde milletvekili adaylığına kişilerin siyasi geçmişleri 20 yılın üzerindedir. Bu seçim dönemlerinde aday olanlardan en uzun süre parti geçmişine sahip kişinin siyasete başladığı tarih 1976 yılıdır. Benzer tarihlerde siyasete atılan 3 kişi daha mevcuttur. Kırklarelili olmasına rağmen yurtdışında ve İstanbul'da avukatlık yapan Üntaş Güner, geçmiş dönemde Sosyalist Enternasyonel'de partiyi temsil etmiştir. Ancak Güner, yerel örgütlerde herhangi bir görev almamıştır. Yukarıda istatistiklerle de ortaya konulduğu gibi bu partililerin ezici bir çoğunluğu siyasi geçmişlerine parti gençlik-kadın kollarında başlamış sonrasında il-ilçe yönetimleri, il-ilçe başkanlıkları, kurultay delegelikleri görevlerinde bulunarak sonrasında milletvekili seçilmişlerdir. Bu bakımdan Kırklareli'de adayların politik kariyer patternleri Türkiye geneliyle benzer bir görünüme sahiptir. Tekrarlamak pahasına gerek Kırklareli gerek Türkiye genelinde CHP'de aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin ezici bir çoğunluğunu birtakım istisnai örneklerle birlikte büyük çoğunlukla partinin genel merkez ya da yerel örgütlerinde görev alan profesyonelleri oluşturmaktadır.

2007 genel seçimlerinde CHP PM merkez yoklaması yöntemiyle CHP'nin birinci sıra adaylığına il başkanı, 2. ve 3. sıra adaylığına ise Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanlarını atamıştır. 2011 genel seçimlerinde adayların delegeler tarafından belirlendiği aday yoklaması sonucuna göre CHP aday listesinin ilk sırasına 2002'de milletvekili seçilen ve 2007'de de aday adaylığına başvuran bir kişi, ikinci sırasına mevcut milletvekili (2007 öncesinde il başkanı) üçüncü sırasına da Lüleburgaz ilçe başkanı yerleşmiştir. Ön seçim yönteminin uygulandığı 2015 genel seçimlerindeyse partili üyeler birinci sıraya Lüleburgaz ilçe başkanını, ikinci sıraya il başkanını

üçüncü sıraya ise 40 yıllık parti geçmişi olan önceki dönem il başkanını getirmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi 1961 sonrasında Kırklareli CHP’de gerçekleşen sıralama 2007, 2011 ve 2015’te de benzer şekilde tekrar etmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen üç seçim döneminde adaylığa başvuranların siyasi geçmişleri de çeşitlilik arz etmektedir. Kenan Gürbüz ve Fikri Karaca devlet memuru olmalarına rağmen Kırklareli’de yerel sendika yönetimlerinde görev almış etkin kişilerdir. Fikri Karaca, Tüm-Bel-Sen Kırklareli kurucusudur. Kenan Gürbüz de sonraki dönemlerde hem il başkanlığını hem de Genel Yönetim Kurulu üyeliğini yapmıştır. Ayrıca her ikisi devlet memuru olmadan önce Dev-Yol geleneğinde siyaset yapmış kişilerdir. Fikri Karaca’nın Dev-Genç’in en etkili isimlerinden olan amcası Kemal Karaca bir sokak çatışmasında hayatını kaybetmiştir. Amcası aynı zamanda dönemin Kırklareli CHP gençlik kolları kurucusudur. Kendisi de 12 Eylül döneminde bir süre tutuklu kaldıktan sonrasında beraat etmiştir.

Adaylığa başvuranlardan ve bugün Kırklareli CHP’de önemli yönetim kademelerini ellerinde tutan bir kısım partilinin ise ÖDP geçmişleri de göze çarpmaktadır. Özgür Kaya’nın bizzat kendisi sokak siyasetinden gelmektedir. Kaya, Malatyalı olmasına ve uzun süreler boyunca İstanbul’da yaşamasına rağmen bugün ikinci kez Lüleburgaz ilçe başkanı seçilmiştir. Kırklareli’ye gelme gerekçesi 16 yıl milletvekilliği yapmış Zühtü Akın’ın oğluyla beraber ihracat yapmaya başlaması ve onun teşvikiyle Kırklareli’ne yerleşmesidir. Bugün CHP içerisinde sol tandanslı siyaset yapan ve sendikaların da desteğini arayan bir siyaset anlayışını savunmaktadır. Elbette parti içi güç mücadelelerinde belirli kliklere angaje olma ve kişisel ilişkileri de bu mücadele kullanma arayışlarını da devam ettirmektedir. Ancak Kaya’nın “ekibi” içerisinde daha çok toplumun alt tabakalarından gelen ve sol siyasi geçmişe sahip insanların fazlalığı göze çarpmaktadır. Kırklareli CHP örgütü içerisinde ÖDP geçmişi olmasına rağmen belirli ekiplere angaje olup yalnızca kişisel meselelerle il başkanlığına aday “gösterilen” Özgür Kaya dışında bazı kişiler de siyaset yapmaktadır.

Kırklareli siyaset yapan bir başka önemli aktör Hakan Dedeoğlu’nun siyasi geçmişi ise “ulusalcı” bir yöne sahiptir. Dedeoğlu, 1980 öncesinde Lüleburgaz CHP örgütünü domine eden, uzun süre milletvekilliği yapmış, Ecevit’in en yakın ekibinden eski MYK üyesi Mehmet Dedeoğlu’nun yeğenidir. Aynı zamanda bugün

CHP'nin en önemli aktörlerinden Bihlun Tamaylıgil'in de kuzenidir. Dedeoğlu, Lüleburgaz Atatürkçü Düşünce Derneği'ni kuran kişidir. Cumhuriyet mitinglerinin yapıldığı süreçte de ADD'nin Genel Merkez Yönetimi'nde 4 yıl görev yapmıştır. Kendisi aynı zamanda 1980 darbesi sonrası kapatılan CHP'nin yeniden açılmasında ilçe yönetiminde yer almış bir kişidir. Dedeoğlu TEMA'nın da 20 yıldır Trakya Bölge sorumluluğunu sürdürmektedir.

Kırklareli CHP siyasetinin iki aktörü aynı zamanda *Alevi*dir. Turabi Kayan Kırklarelili, Özgür Kaya ise Malatya'lıdır. Kırklareli'de sayıları 10'u bulan Alevi köyü vardır. Bu köylerin büyük bir çoğunluğu %90'a varan oranlarda seçimlerde CHP'yi desteklemektedir. 2014 yılında Cem Vakfı'nın Babaeski şubesi kurulmuştur. Alevilik CHP Kırklareli siyasetinde önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta Turabi Kayan'ın en yakın rakibine 2300 oy fark atması bazı partililerin yorumuna göre Alevi olması nedeniyledir. CHP içerisinde ön seçimde oy kullanma hakkı olan Alevilerin toplam üye sayısı olan 11.8000 içerisinde 1500'e yaklaştığı tahmin edilmektedir. İkinci bölümde de ortaya konulduğu gibi Alevilerin CHP içerisinde gözle görülür bir ağırlığı bulunmaktadır. Öyle ki İzmir ikinci bölgeden seçilen 7 adayın yalnızca biri Alevi değildir. Tekirdağ CHP'den milletvekili seçilen Candan Yüceer Kürt Alevisidir. Amasya, Sivas, Tokat, Hatay, Çorum, Kahramanmaraş gibi illerde de ön seçimlerden büyük çoğunlukla Alevi adaylar seçilmiştir.

Kırklareli CHP bünyesinde siyaset yapan geriye kalan adayların çoğunluğu ise kendilerini Kemalist olarak tanımlayan kişilerden oluşmaktadır. Gerçekten de Kırklareli'de Atatürk hayranlığı, CHP'nin Atatürk'ün kurduğu parti olması, AKP karşısında en güçlü muhalefet partisi olması gibi gerekçeler Kırklareli CHP içerisinde en güçlü damarın bu anlayışta siyaset yapanlar tarafından oluşturulduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Kırklareli CHP'de siyaset yapanların politik geçmişleri CHP'nin Türkiye'de genelindeki görünümüyle paralellikler göstermektedir. Türkiye genelinde CHP içerisinde siyaset yapan Kemalistler, Ulusalçılar, Aleviler, sol sosyalist partiler ve sendikaların temsilcileri Kırklareli CHP örgütünde de yer almaktadır.

Yukarıda adaylığa başvuranların siyasi geçmişleri adaylık mücadelesinde kendilerine avantaj sağlayan tek faktör değildir. İkinci bölümde Türkiye genelinde

aday ve milletvekili seçilenlerin üye oldukları sivil toplum kuruluşlarına, meslek örgütlerine, vakıflara bakmak bu eyleyicilerin giriştikleri adaylık mücadelesinde farklı sermaye türlerinden nasıl yararlandıklarını ortaya koymaya yardımcı olabilir.

3.3.2. Adaylığa Başvuranların Üyesi Oldukları Sivil Toplum Kuruluşları, Meslek Örgütleri, Dernekler

Daha önce de vurgulandığı gibi, siyasi partiler üzerine yürüttükleri kapsamlı saha araştırmalarında Uysal ve Topak'a göre “çok konumlu aktivizm”, “bir parti yöneticisinin (il ya da ilçe başkanı; yönetim kurulu üyesi) eş zamanlı olarak kentin ticaret borsasının yönetim kurulunda yer alması ya da bir derneğin yöneticisi olması örneğinde olduğu gibi parti yöneticilerinin/liderlerinin parti üyeliklerinin yanında başka kitle örgütlerine üye olmalarını ya da toplumsal hareketlerde aktivist olmalarına dikkat çekmektedir.⁵¹⁴ İkinci bölümde ayrıntıları verilen “çok konumlu aktivizmin” Türkiye genelindeki görünümü Kırklareli'deki parti yöneticileri ve adayları için de geçerlidir.

Kırklareli'de siyasi nitelikli dernek ve vakıflar olan ADD, ÇYDD, KADER, Cem Vakfı gibi örgütlenmeler aktif bir varlık göstermektedir. Burada ADD ve ÇYDD'ye artı bir parantez açmak gerekmektedir. İkinci bölümde 2015'te milletvekili seçilenlerin %70'ine yakınının ADD üyesi olduğu hatta bu milletvekillerinin %30'unun da ADD başkanlığı yaptığı belirtilmişti. Kırklareli'de de adaylar içerisinde Tuna Soykan, Tansel Barış, Hakan Dedeoğlu gibi figürler ADD başkanlığı yapmıştır. Diğer adayların da tamamına yakını ADD üyesidir. ADD'nin Kırklareli genelindeki üyelerinin Vatan Partisi'ne üye olan küçük bir kısmı hariç tutulursa tamamı aynı anda CHP'ye de üyedir. Örneğin ÇYDD'nin 9 yıl Kırklareli şube başkanlığını yapan kişi de aynı zamanda parti üyesidir. Parti üyelerinin aynı zamanda milletvekili seçimlerinde oy veren kişiler de olması özellikle adaylığa başvuran partililerin dikkatini çekmektedir. ADD, CHP parti örgütlerinde yönetim kademesinde görev alamayanların politik sermaye biriktirdiği derneklerin başında gelmektedir. ADD başkanı ya da yöneticisi birinin milletvekili adaylığına CHP'den

⁵¹⁴ Uysal ve Topak, s. 19.

başvurduğu durumlarda bu kişilere ADD üyelerinin sıklıkla oy verdikleri görüşmeciler tarafından sıklıkla belirtilmiştir. Bu dernekler toplumsal sermayenin biriktirilmesi açısından da adaylara gözle görülür avantajlar sağlamaktadır. Cumhuriyet mitingleri gibi siyasal alanı yakından etkileyen olayların düzenleyiciliğinde ADD'nin yadsınamaz bir payı vardır.

Meslek örgütlerinin yönetim kademelerinde görev almak da ikinci bölümde vurgulandığı üzere adaylığa başvuran kişilerin diğer bir başka özelliğidir. Ancak avukat, eczacı, diş hekimi vb. meslekleri yerine getirenlerin baro ve meslek odalarına üye olma zorunluluğu akıldan çıkarılmamalıdır. Burada önemli olan nokta adayların ya yönetici ya da başkan düzeyinde bu örgütlenmelerin içerisinde görev almalarıdır. Kırklareli'de de meslek örgütleri bakımında Türkiye'dekine benzer bir görünüm söz konusudur. Yukarıda aday listelerinde yer verilen kişilerden bazıları bir başka siyaset yapma kanalı olan bu örgütlerde yöneticilikler yapmıştır. Örneğin Tuna Soykan iki dönem Kırklareli Diş Hekimleri Odası Başkanlığı yapmıştır. Kırklareli'nin en küçük ikinci ilçesi olan Pehlivan köyü CHP ilçe başkanlığının yanında Yavuz Altınorak'ın aynı zamanda Pankobirlik Başkanlığı yapması 2002'de milletvekili seçilmesinde en büyük katkıyı sağlayan faktörlerden biridir. Daha önce bahsedildiği gibi Kenan Gürbüz, Fikri Karaca gibi adaylar Tüm-Bel-Sen'i Kırklareli'de kuran ve uzunca bir süre yöneten kişilerdir. Geçmiş dönemde adaylığa başvuran Haydar Sonçağ Köy-Koop genel başkanlığına kadar yükselmiştir.

Toplumsal ve çevresel nitelikli dernekler ile bazı spor kulüplerinin de adayların farklı türde sermaye biriktirmelerinde kullanıldığı görülmektedir. Örneğin 2 dönem milletvekili seçilen Kesimoğlu Mülkiyeliler Birliği ve Kırklareli Kültür ve Dayanışma Derneği'nin başkanlığını yürütmüştür. Zeki Akın Lüleburgaz, Fikri Karaca ise Babaeski Spor kulübü başkanlıklarında bulunmuştur. Kırklareli'de üniversite açılması için kamuoyu baskısı oluşturmak amacıyla oluşturulan Kırklareli Hareketi'nin başkanı da Tuna Soykan'dır. Yukarıda belirtildiği gibi Hakan Dedeoğlu 20 yıldır TEMA Vakfı'nın Trakya sorumlusudur.

Görüldüğü üzere adayların sadece parti yöneticileri olmadıkları diğer alanlarda da etkin faaliyette bulunan aktörler oldukları ortaya çıkmaktadır. İlerde daha ayrıntılı bir şekilde gösterileceği gibi bu tür örgütlerin adaylara siyasal-toplumsal destek yaratılmasında, klientelistik ağların geliştirilmesinde yadsınamaz katkıları söz

konusudur. Çok konumlu aktivizmin bir kişide toplanmasının örneği için Tuna Soykan temsil edici bir figür olarak gösterilebilir. CHP’de 40 yıldır siyaset yapan Soykan, gençlik kollarından kurultay delegeliğine kadar ilçe ve il başkanlığı, il genel meclisi başkanlığı yapmış ve birçok kez milletvekili adayı olmuş kişidir. Aynı zamanda iki dönem Diş Hekimleri Odası Başkanlığı yapmıştır. ADD üyesidir. Kırklareli Hareketi’nin de kurucusudur.

Elbette çok konumlu aktivizmin farklı sermaye türlerinin adaylara sembolik sermayenin yaratılmasında sağladığı çok sayıda avantaj vardır. Ancak Bourdieu’nün de belirttiği ve çalışma boyunca görüleceği üzere Kırklareli sahasından elde edilen veriler, sembolik sermayenin yaratılmasında partiye geçmiş dönemlerde hizmet etmenin en büyük katkısı sağladığına işaret etmektedir. Bourdieu, partinin yönetim kademelerinin kimlere açık olduğuna ve bu makamlara kimlerin seçil(ebil)diklerine vurgu yaparak sembolik gücün yaratılmasında parti makamlarının önemli bir yönünün olduğunu vurgulamıştır. Ancak Bourdieu’yü klasik elit teorisyenleri olan Michels ve Mosca’dan ayıran nokta daha önce de vurgulandığı gibi sembolik sermayenin yaratılmasında militanlık sermayesine yönelik vurgusuna rağmen parti dışından aday gösterilmenin de mümkün olduğunu net bir biçimde vurgulamasıdır. İlerleyen kısımlarda militanlık sermayesinin adaylık mücadelesinde diğer sermaye türleriyle birlikte nasıl kullanıldığı somut örneklerle analiz edilecektir.

3.3.3. Adaylığa Başvuranların Yaşları ve Doğum Yerleri

Kırklareli CHP’de 2007, 2011 ve 2015 genel seçimlerinde aday adaylığına başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin yaş ortalaması 56’dır. Bu oran Türkiye genelinde CHP’den milletvekili adaylığına başvuran kişilerin yaş ortalamasına yakındır. 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde adaylığa başvuranların en yaşlısı 1948, en genci ise 1975 doğumludur. Daha önce de vurgulandığı gibi Kırklareli’den milletvekili seçilebilmek için ilgili aktörlerin partinin yönetim kademelerinde uzun bir yöneticilik kariyerinden geçtiği görülmektedir. Gençlerin ise bu yarışta şansı oldukça zayıftır. Özellikle partili delege ve üyeler oy kullanırken çoğunlukla aday adaylarının parti için “emek” harcamasını göz önünde bulundurmakta, milletvekili olarak seçilmek isteyen partili gençler ise öncelikle il

veya ilçe yöneticiliği pozisyonlarında siyasi kariyer yaparak militanlık sermayesini geliştirme ihtiyacı hissetmektedir.

CHP'de yaş ortalamasının yüksekliği yalnızca adaylığa başvuranlar ile de sınırlı değildir. Türkiye genelinde de parti üyelerinin yaş ortalaması da oldukça yüksektir. Eylül 2012 tarihli PM toplantısına sunulan MYK raporuna göre, Parti Kütüğü'nde kayıtlı 1.008.495 asıl üyenin genel yaş ortalaması 46.9 iken bu oran kadın üyeler bazında 46.1, genç üyeler bazında ise 26.1'dir. Kırklareli'de ise görüşme yapılan parti yetkililerinin bildirdiklerine göre üyelerin yaş ortalaması 56'dır. Bu rakamın son yıllarda gerilediği, 53'e düştüğü ve partinin gençleştiği ileri sürülmüştür! İlerleyen bölümlerde Kırklareli CHP örgütünde gençlerin oranının zaman içerisindeki değişimi verilecektir.

Kırklareli'de siyaset bazı istisnalar dışında yerel bir nitelik taşımaktadır. Yerellik ilkesi milletvekilinin doğduğu yer ile seçildiği yer arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Tansel Barış (Kıbrıs doğumlu kadın doğum uzmanı) ve darbe sonrası 1983'te milletvekili seçilen Şükrü Babacan ve Erol Ağagil dışında 1965 sonrasında Kırklareli'de adaylığa başvuran ve milletvekili seçilenlerin tamamı Kırklarelilidir. Büyükşehirler hariç tutulursa Kırklareli'deki yerellik ilkesi Türkiye'nin diğer illeriyle de büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Adaylığa başvuran Özgür Kaya ise Malatyalıdır. Kırklareli'de milletvekili adaylığı mücadelelerinde adayların şehir dışından olması rakipleri tarafından sıklıkla negatif bir özellik olarak kullanılmaktadır.

Yerellik ilkesinde aynı ilden olma dahi mücadelenin konusu edilmektedir. Diğer illere yönelik elde sağlıklı veriler olmadığından yorum yapabilmek güç olsa da Kırklareli'de siyaset ilçe düzeyinde yapılmaktadır. Ön seçim sürecinde rakip Kırklarelili adayların, kendi ilçesi dışında olan adaylarla giriştikleri mücadele Tansel Barış'ın Kıbrıslı olmasına benzemektedir. Örnek olarak Lüleburgazlı bir aday, Babaeskili bir adaya Lüleburgazlı olmamasından ötürü oy verilmemesi yönünde bir kampanya yürütebilmektedir. Tersine için de aynı durum söz konusudur. Ön seçim ve aday yoklaması yöntemlerinde oy kullanan delege ve üyelerin kendi ilçelerinden olan adaylara ezici bir çoğunlukla oy verdikleri görülmektedir. İleride ön seçim sonuçları tartışılırken bu konuya daha detaylı bir şekilde yer verilecektir. Ancak burada belirtilmesi gereken nokta bu durumun sadece yerellik ilkesi ile de

açıklanamayacağıdır. Gerek haftalık parti toplantılarında tarafımızdan yapılan sunumlarda gerekse de odak grup görüşmelerinde partililerle yapılan görüşmelerde hangi adayları tanıdıklarına dair sorulan soruda cevaplar ağırlıklı olarak bağlı buldukları ilçedeki adaylar üzerinden verilmiştir. CHP Kırklareli il başkanı ise ilçe merkezli tanıma önceliği davranışından farklı olarak ilçe başkanlarının ilçe düzeyindeki tanınırlığını aşan bir popüleriteye sahiptir. Partinin rutin işleyişi ilçe düzeyinde gerçekleştiği için Babaeskili bir üyenin ya da delegenin Pınarhisar ya da bir başka ilçe başkanı hakkında yeterli bir bilgi sahibi olabileceği siyasi ortam söz konusu değildir. Aday adayları arasında partinin yönetim kademelerinde yer alan kişiler olmalarına rağmen birbirleri hakkında yeterli bir bilgisi olmayan partililerin varlığı da göze çarpmaktadır.

Görüşme yapılan partililerin verdikleri cevaplar da Kırklareli’de siyasetin büyük ölçüde ilçe bazlı yapıldığını gözler önüne sermektedir. Örneğin Kırklareli’nin geneline dair partililere soru sorulduğunda görüşmeciler neredeyse her seferinde Kırklareli-Merkez ilçenin kastedildiğini düşünmüşlerdir. Bu oldukça yaygın bir tavır olarak göze çarpmaktadır. Babaeskili olan fakat 2014’te Kırklareli’den belediye başkan adayı olarak gösterilen dönemin mevcut Kırklareli milletvekili Kesimoğlu’na “Kırklarelili olmadığı” yönünde ciddi tepki gösterilmiştir. Öyle ki Kırklareli’de CHP’nin oyları Kesimoğlu’nun adaylığıyla birlikte önceki seçimlere göre %11 oranında düşmüştür. Sonuç olarak Kırklareli’de yerellik ilçe bazında ikamet etmek bağlamında düşünülmektedir. Kırklarelili ve Galatasaray Lisesi mezunu uluslararası bir avukat olan Üntaç Güner’in uzun bir mesleki kariyerin ardından 2015 yılında CHP’den adaylığa başvurması ile birlikte yaşananlar yerelliğin hangi farklı dinamikleri aşmada etkili olduğunu tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. İlerleyen kısımlarda bu mesele adaylık mücadelesi bağlamında ele alınacaktır.

3.3.4. Adaylığa Başvuranların Mesleki Profilleri ve Eğitim Durumları

Kırklareli’de milletvekili adaylığına başvuranların mesleki dağılımları da Türkiye geneliyle benzerlik göstermektedir. Toplam 20 farklı adayın mesleklerine bakıldığında aralarında avukat, doktor, mimar, tüccar, esnaf, eczacı, mali müşavir,

bürokrat ve serbest meslek mensuplarının adaylığa başvurdukları görülmektedir. 1965 sonrasında milletvekili seçilenlere bakıldığında Kırklareli’de en büyük meslek grubunun yine avukatlar olduğu görülmektedir. Hem Frederic Frey’in hem de Fethi Açıkel’in siyasal elitler üzerine yürüttüğü çalışmalarda mesleki dağılımların tek parti döneminden günümüze benzer şekillerde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Daha önce de vurgulandığı gibi Bourdieu’nün siyasal vekalet eylemi üzerinden tahakküm ve iktidar ilişkilerinin kurguladığı temel metinlerde siyaseten aktif ve pasif bireyler arasındaki siyasal işbölümü (ki burada Durkheimcı toplumsal işbölümünün izlerini bulmak mümkündür) en önemli yeri tutmaktadır. Sovyet Devrimi’nin erken dönemlerinde siyasetin, doğrudan demokrasiyi andırır bir biçimde herkes tarafından yaygın bir biçimde yapılması fakat sonradan partinin kurularak temsili demokrasiye dönülmesi ve partinin başat siyasi aktör haline gelmesiyle siyaset yapmanın, Bourdieu’cü anlamda “profesyonellerin” tekeline bırakılması tahakküm ilişkilerinin kurulmasında en can alıcı yönü oluşturmaktadır. Boş zaman ve finansal zorunlulukların siyasi faaliyetlerde bulunabilmenin büyük ölçüde yukarıda sayılan mesleklerin mensuplarının siyaset yapabileceği bir ortamın doğmasına yol açtığı ileri sürülebilir. Bağımlı çalışan kesimlerin siyaset sahnesinde yer edinebildiği ve bu çalışma örneğinde milletvekili adaylığına başvurup sonuç alabildiği tek bir örnek dahi yoktur!

Kırklareli CHP üyelerinin yaş ortalamasının yüksekliğinin de gösterdiği üzere aktif siyaset bağımlı çalışanlar için ancak emeklilik sonrasında mümkün olabilmektedir. Aşağıda yer alan CHP’nin merkez ilçe haftalık toplantısından bir kare bunu tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Sunum sonrasında kendilerine parti içindeki geçmişleri sorulduğunda her birinin emekli olduktan sonra partiye girdikleri için en fazla 10 yıldır parti üyesi ya da delegeesi oldukları ortaya çıkmıştır. Benzer durum bu çalışma kapsamında Babaeski, Lüleburgaz ve Kırklareli merkezde yapılan odak grup görüşmelerinde de görülmektedir. Partili üyelerin ve delegelerin yaş ortalaması 56 olmasında rağmen parti geçmişlerinin çok kısa olması mesleklerinin aktif siyaset yapmaya elverişli olmamasıyla açıklanabilir. Adayların siyasi kariyerlerinde 40 yılı bulan parti geçmişlerine rağmen üyelere tam tersi bir durum söz konusudur.

Şekil 16: Kırklareli haftalık olağan il toplantısında yapılan sunumdan bir kare.

Kaynak: Kişisel arşiv. Fotoğrafın da gösterdiği gibi parti toplantısına iştirak edenlerin, parti yöneticileri dışında, tamamına yakını “emekli”lerden oluşmaktadır. CHP üyelerinin bu “yaşlı” görünümü Babaeski ve Lüleburgaz’da yapılan toplantılarda da tespit edilmiştir. Yukarıdaki fotoğrafta sağ tarafta ve önde yer alan kadın üye “mesai” saati olan 13.30 geldiğinde fotoğrafta yer almayan diğer 3 genç üye ile birlikte toplantıyı terk etmiştir.

Meslek, aktif siyaset yapmanın en büyük belirleyicisi olmasının yanında bazı bakımlardan adaylara girişilen mücadelede oldukça önemli avantajlar sağlamaktadır. Örneğin meslekleri, avukatlara teknik-politik avantajların yanında, yerel düzeydeki güç ilişkileri kavramada yerel reelpolitigi kavrama; mesleğin başından itibaren etkileyici bir mantık dizgesi ve söylemler bütünü içinde ve kendi meslektaşlarıyla rekabete dayalı bir sürece dayanan söz ile temsil etme habitusu da kazandırmaktadır.⁵¹⁵ Mesleğe dayalı teknik bilgi aynı zamanda üye ve delegelerle kurulacak ilişkide de kendini göstermektedir. Örneğin adayların Goffmancı anlamda

⁵¹⁵ Açıklık, 2009, s. 92

benlik sunum stratejilerinin⁵¹⁶ bir parçası olarak özellikle kırsal kesimdeki üyelerin “gündemine” dair iletişim kurmada avantajlar sağlayabilmektedir. 2015 yılında milletvekili seçilen Turabi Kayan’ın mimar olmasına rağmen mimarlık yapmayı büyük çiftçilikle uğraşmasının ve buna dayalı teknik bilgilere sahip olmasının özellikle kırsal kesimdeki parti üyeleri ve delegelerinden çok büyük oranda oy almasını kolaylaştırdığı görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirilmiştir.

Mesleğin yanında eğitim düzeyi de hem adayların birbirlerine karşı mücadelelerinde hem de partili üyelerin ve delegelerin oy kullanırken göz önünde bulundukları bir kriterdir. 2015’te milletvekili seçilen ortaokul mezunu Vecdi Gündoğdu ve lise mezunu olan iki aday aday haricinde Kırklareli CHP’de adaylığa başvuranların tamamı lisans mezunudur. Vecdi Gündoğdu’nun ortaokul mezunu olması hem rakiplerinin kendisine karşı stratejilerinde hem de ön seçimlerde kendisinin aleyhinde bir durum olarak kullanılmıştır. Milletvekili adaylığında eğitim düzeyi seçmen tercihlerini de belirleyici kriterlerden biridir. Bu durumu istatistiki verilerle de desteklemek mümkündür. Kırklareli 2002, 2007, 2011 seçimlerinde CHP’nin en yüksek oy aldığı il olmasına rağmen 2015 seçimlerinde oy oranı düşmüş ve birinciliği Edirne’ye kaptırmıştır. Özellikle Kırklareli merkezde CHP oylarında meydana gelen gerileme seçmenlerin Vecdi Gündoğdu’nun eğitim durumuna tepki göstermeleriyle açıklanabilir. Saha notlarından edinilen izlenim bu tespiti doğrular niteliktedir.

Yukarıda Kırklareli’de 1961 seçimlerinden itibaren milletvekili adaylarının belirlenmesinde yöntemin değişmesine rağmen, istisnai bazı dönemler (1983 seçimleri) haricinde milletvekili seçilenlerin tamamına yakınının il başkanı, Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanları oldukları gazete taramalarıyla elde edilen veriler ve dönemin etkin aktörleri ile yapılan mülakatlar aracılığıyla ortaya konulmuştur. Analiz nesnesini oluşturan 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde ise daha detaylı olarak adayların siyasi geçmişleri, bu geçmişin parti içerisindeki siyasi yelpazeyi nasıl şekillendirdiği, meslekler, eğitim düzeyi, yaş ve üyesi-yöneticisi olunan sivil toplum kuruluşları verilmiştir. Bu noktada şu soru sorulabilir: Gerek son üç seçim döneminde gerekse de 1965 sonrası dönemlerde yöntemlerin değişmesine rağmen benzer nitelikleri haiz partililerin hem partinin genel merkezi, hem delegeler

⁵¹⁶ Erving Goffman, **Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu**, İstanbul: Metis Yayınları, 2009

hem de üyeler tarafından milletvekili adayı olarak atanması/seçilmesi neyle açıklanabilir? Bu süreç nasıl bir mücadele sonucunda gerçekleşmektedir? Parti üyeleri ve delegelerinin herhangi bir seçim döneminde aday adaylığına başvurmayı dahi düşünmemelerinin altında yatan dinamikler nelerdir? Bu mücadelede kullanılan ve uğruna mücadele edilen kaynaklar nelerdir? Merkez yoklaması yönteminin lider sultanı, oligarşi, tabanın sesine kulak verilmeme gibi eleştirildiği bir ortamda partili delegelerin ve üyelerin kendilerine söz hakkı verildiğinde aynı kişileri seçmesi “parti içi demokrasi şöleni”, “devrim gibi ön seçim” olarak görülebilir mi? Partinin milletvekili adaylarını daha fazla kişinin seçmesi yukarıdaki durumun varlığında parti içi demokrasinin göstergesi sayılabilir mi? Adaylığa başvuranlar ve adayları seçenler arasındaki bu keskin bölünme kaçınılmaz mıdır? İzleyen kısımda tüm bu soruları cevaplayabilmek için birinci bölümde klasik elit teorisyenlerinin düşünceleri ve Marksist ideoloji ve hegemonya kavramlarıyla olan farklılığı çerçevesinde konumlandırılan Bourdieu’nün yapısal inşacı perspektifinden yararlanılacaktır.

3.4. Sembolik Emek Çevrimleri ve Meşruiyet İlişkilerinin Kurulmasına Giden Yollar

Yukarıda hem Türkiye geneli hem de Kırklareli özelinde CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesi süreçlerinde “siyasetin değişmezliği” ya da “değişmezliğin siyaseti” olarak da adlandırılabilir durumla karşılaşıldığı ve yöntemin değişmesine rağmen belirli grup insanların sürekli seçildiği ortaya konuldu. Betimsel nitelikteki bu analizle sonuçlar üzerine odaklanarak yöntemin aday ve milletvekili kompozisyonu üzerindeki etkileri incelendi. Çalışmanın izleyen kısmında ise süreçlere, mücadeleye, meşruiyet ilişkilerinin nasıl kurulduğuna, aday listesinde yer alabilmek için hangi taktiklerin geliştirildiğine, bireysel ve kolektif mücadele araçlarına, stratejilere, bedensel yatkınlıklara, algı, beğeni ve değerlendirme şemalarına odaklanılacaktır. Kırklareli vakası, Türkiye genelinde karşılaşılan adaylık süreçlerindeki yeniden üretim olgusunu, başka bir deyişle aday belirleme yönteminin değişmesine rağmen homojen bir parti profesyoneli grubunun seçilmesini yaratan meşruiyet ilişkilerini anlamak için analiz edilecektir. Bu bağlamda teorik arka plan

ve kavramsal çerçevenin kurulduğu birinci bölümdeki tespitlere paralel olarak Bourdieu'nün pratik teorisinden yararlanılacaktır.

Daha önce de vurgulandığı gibi Bourdieu, tahakküm olgusunu açıklayabilmek için sembolik sermaye, iktidar ve şiddet kavramlarını geliştirmiştir. Elbette bu kavramlarla yakın ilişki içerisinde anlamlarını kazanan “habitus”, “doksa”, “illusio”, “sermaye”, “alan” gibi başka kavramlar Bourdieu'nün pratik teorisinin cephaneliğini oluşturmaktadır. İzleyen kısımda aynı grup partililerin yöntemin değişmesine rağmen sürekli adaylığa başvurmaları, aday gösterilmeleri ve seçilmeleri olgusu Bourdieu'yü takip ederek sembolik şiddet kavramı ile analiz edilecektir.

Bourdieu'ye göre sembolik iktidar kendiliğinden oluşmaz; ayrıcalıkların yaratılması için ya da iktidar ilişkilerinin (bu ilişkileri meşrulaştırarak) yeniden üretimi için enerji harcanması gerekir.⁵¹⁷ *Yeniden Üretim*'de sembolik şiddet ilişkisinin kurulması için “pedagojik mesai”nin⁵¹⁸ harcanması gerektiği yönündeki Bourdieu'nün tespiti, bu çalışma özelinde analogi yapılarak “adaylık “mesai”si bağlamında düşünülebilir. Meşruiyet ilişkilerinin kurulması için gerçekleştirilecek adaylık mesaisi başka bir deyişle harcanacak enerji Gramsci'nin kullandığı anlamıyla hegemonik bir ikna çalışması ya da etkin aşılama çabası gerektirmemektedir. Başka türlü söylemek gerekirse CHP'de adaylık mücadelesinde rıza üretiminin siyasal bir mücadele konusu yapıldığı tarafların bilişsel ve aktif bir biçimde kendi konumlarının avantajlarını ve dezavantajlarını benimsedikleri bir durumla karşılaşmamaktadır. Bourdieu ise tersine, özellikle yanlış tanıma kavramı aracılığıyla temelde çıkara dayalı ilişkilerin çıkarsız uğraşlar kisvesine büründüğünü⁵¹⁹ ve böylece iktidar ilişkilerinin kurulduğunu ve sürdürüldüğünü iddia etmektedir. Bourdieu'yü de kapsamına alarak bir elit teorisi inşa etme çabasında olan Millner'in de belirttiği gibi, elitler kendi çıkarlarını savunmak için bir habitus oluşturma arayışına girmektedir. Bunun bir yolu elitleri, elit olmayan kişilerden ayırt edici bazı özellikler yaratmaktır. İkincisi ise elit olmayanların habituslarına öyle olması gerektiğine yönelik varsayımlar yerleştirerek kendi ayrıcalıklarını ve iktidarlarını korumaya çalışmaktır. Ancak her ne kadar Gramsci'ci hegemonyayı andırsa da arada radikal bir farklılık

⁵¹⁷ Bourdieu, 1996, p. 456.

⁵¹⁸ Bourdieu & Passeron, 2015, s. 62.

⁵¹⁹ Swartz, 2013a, s.130. Swartz'a göre, Bourdieu yanlış tanımayı Freud'un *Verneinung* kavramına benzer bir anlamda “inkar”a denk görür, ama ona göre inkar Freud'un betimlediği ruhsal süreçlerden ziyade “simgesel emek” aracılığıyla ortaya çıkar.

vardır: Bourdieu'ye göre bu durum habitus ve alanın karşılaşmasından doğmaktadır. Burada kasti bir elit manipülasyonunun bulunduğunu varsaymak yanlış olacaktır.⁵²⁰ Sonuç olarak bu simgesel emek sürecinin sonucunda nesnel olasılıklar ve öznel beklentiler arasında uyumun ortaya çıkmasıyla meşruiyet ilişkileri kurulmaktadır. Başka bir deyişle yukarıda milletvekili adaylığına başvuranların bu makamların kendilerinin en doğal hakkı olduğu *doksasını* yaratma sürecinin sonucunda tahakküm ilişkilerinin kurulduğunu söylemek mümkündür. "...Hangi niteliklerin alanın garanti ettiği özgül karları doğuracak şekilde alanla ilgili, alan içerisinde etkili ve alana duyarlı bir biçimde sermaye olarak işlev gördüklerini"⁵²¹ ve böylelikle meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında nasıl bir etkiye sahip olduğunu daha net bir şekilde anlayabilmek amacıyla aşağıda etnografik saha notlarına yer verilecektir.

3.4.1. Kırklareli CHP'de Parti Siyasetinin Görünümü – Militanlık Sermayesinden Sembolik Sermayenin Devşirilmesi

Kırklareli'de partinin işleyişine dair genel bir tasvir, çalışmanın bundan sonraki kısımları için açıklayıcı bazı veriler sunabilir. Kırklareli'de parti siyaseti CHP'nin örgütsel yapısı göz önünde bulundurulduğunda çoğunlukla parti yöneticilerinin (il ve ilçe başkanlarının) faaliyetlerine sıkışmış vaziyettedir. Kırklareli il teşkilatında haftalık olağan toplantılar her çarşamba, Babaeski'de Perşembe, Lüleburgaz da ise pazartesi günleri rutin bir şekilde yapılmaktadır. Diğer küçük ilçelerde ise haftalık toplantı yapılmamaktadır. Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanları yalnız kendi toplantılarına iştirak ederken il başkanı bu toplantıların tamamına katılmaktadır. Kendisiyle bu toplantıların ikisine beraber gittiğimiz il başkanı, toplantı olduğu günlerde neredeyse başka hiçbir faaliyet yapmadığını bildirmiştir.⁵²² Bu toplantılara katılanlar yukarıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi büyük çoğunlukla partinin "emekli" üyeleridir. Kırklareli'de 2015 seçimlerinde adayların belirlenmesi için gerçekleştirilen ön seçimlerde 12.389 parti üyesi katılmıştır. Parti toplantılarına ise büyük çoğunlukla her hafta aynı kişilerin gittiği yaklaşık 70-80 kadar parti üyesi

⁵²⁰ Milner, p.12

⁵²¹ Bourdieu, 1988, p. 11.

⁵²² Lüleburgaz Kırklareli'ne 56, Babaeski ise 38 km uzaklıktadır. Bu mesafelerin alınması dahi günün 1,5 saatine mal olmaktadır.

katılmaktadır. Haftalık toplantılarda yapılan sunumlarda kaç partili delegenin olduğunu tespit etmeye yönelik bir soru sorulduğunda salondan devasa bir uğultu kopmuştur. Yaygın kanaat delegelerin partinin olağan toplantılarına hiç katılmadığıdır.

Yaygın bir üye yapısına rağmen⁵²³ parti faaliyetleri, gündemde Türkiye genelini veya Kırklareli'ni ilgilendiren bir mesele yoksa yalnızca bu toplantılara sıkışmış vaziyettedir. Ülke genelini ya da Kırklareli özelini ilgilendiren siyasi bir mesele söz konusu olduğunda da katılım yine çoğunlukla bu toplantılara iştirak eden kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durumların dışında partinin bütün faaliyeti öncelikle il başkanı sonrasında ise ilçe başkanları tarafından yerine getirilmektedir. İhtiyaç duyulduğunda il ve ilçe yönetim kurulu üyeleri de sürece dahil edilmektedir.

Kırklareli il başkanı miting tertipleri, genel merkezle olan ilişkilerin düzenlenmesi, genel merkez düzeyindeki toplantılara katılma, genel merkez temsilcilerini ağırlama gibi konularda en fazla çaba gösteren kişidir. İlçe başkanları da bazı durumlarda bu konularda ona yardımcı olmaktadır. İl ve ilçe başkanları ile yapılan mülakatlarda bu durumun olağanüstü zaman ve enerji gerektiren bir mesele olduğu ve asıl işlerini yapmalarında kendilerini ciddi anlamda sekteye uğrattığını söyledikleri görülmüştür. Bunun dışında parti binaları diğer günlerde kapalıdır. Tam da bu noktada “demokrasi şöleni” olan ön seçimlerde sonuçlar açıklandıktan sonra partideki “atmosferi” görmek için parti il başkanlığına gidildiğinde ve başkanlığın kapalı olduğu görüldüğünde yaşanan şaşkınlığı da mutlaka belirtmek gerekmektedir. Böylesi bir durumda daha önce de vurgulandığı gibi parti il ve ilçe başkanları partili üye ve delegelerin siyaseten ilgisizliğini, devamsızlığını, yetersizliklerini sürekli vurgulayarak kendilerini farklılaştırıcı bir konuma yerleştirmektedirler. Siyaset “yapanların” yalnızca kendilerinin olduğu düşüncesi iktidar ilişkilerinde militanlık sermayesinden devşirilen bir sembolik sermaye sağlamaktadır.

⁵²³ Kırklareli üye sayısının seçmenlere oranı göz önünde bulundurulduğunda CHP'nin kalesi olma özelliğini burada da gösterir. Bu bakımdan partinin üye sayısı azımsanamayacak düzeydedir.

Şekil 17: CHP Kırklareli İl ve Merkez İlçe Başkanlığı'ndan Bir Kare

Şekil 18: Babaeski CHP İlçe Başkanlığından Bir Kare

Partinin gündelik olağan akışını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyulan finansman da il ve ilçe başkanlarına belirli külfetler getirmektedir. Kırklareli’de tüm parti binaları CHP’nin kendi mülküdür. Bu yüzden yerel teşkilatların işleyişinde özellikle il ve ilçe başkanlarına kira giderleri anlamında herhangi bir yük getirmemektedir. Parti’nin 2012 yılı mart ayında yenilenen tüzüğüne göre partiye verilen hazine yardımının %40’ı örgütlere, bütçenin ise %10’u kadın ve gençlik kollarına, %15’i parti içi eğitim çalışmalarına ayrılmak zorundadır. Ocak 2014 tarihli MYK raporuna göre, 2013 döneminde tüzüğe göre örgütlere 13.714.592 TL yardım yapılması gerekirken, toplam 17.271.776 TL oranında yardım yapılmıştır. %40 yardım oranı, %50,4 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca aynı raporda 2013 yılında örgütlere 19

gayrimenkul alındığı ve 2013 yılında örgütlerin tüm kiralarnın tek seferde ödendiği bildirilmektedir.⁵²⁴ Bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere partinin giderleri konusunda il ve ilçe başkanları olağan dönemlerde çok fazla mali zorlukla karşılaşmamaktadır. Ancak seçim dönemlerinde ve miting hazırlıkları gibi durumlarda maliyet arttırıcı bazı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Finansman meselesinde partinin olağan işleyişi il ve ilçe başkanlarına görece az yükümlülükler getiriyorken özellikle bazı faaliyetler vardır ki yerel siyasal alanda olağanüstü maliyetler getirebilir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu durumlara örnekler verilecektir.

Yine MYK raporlarında partinin genel merkez halkla ilişkiler birimine gelen dilek, talep ve şikayetlerin dağılımları temel başlıklar altında verilmektedir. Bu başlıklardan biri de il ve ilçe başkanları hakkındaki görüşlerdir. Bu görüşlere yer vermek çalışma boyunca ele alacağımız sorunlara dair önemli bazı ipuçları sunmaktadır. Aşağıda farklı MYK raporlarında görülen bazı başvurulara yer verilmektedir:

İl veya İlçe Başkanlıkları Hakkında Halkla İlişkiler Birimine Gelen Başvurular:

- Birçok İl ve İlçe Örgüt Temsilcilerinin parti binalarında bulunmamalarını,
- Partimize üyelik başvurusunda bulunan yurttaşlarımızın birçoğu üye başvuru formlarının Genel Merkeze ulaştırılmadığını,
- Tüzüğümüzde belirtilen aday üyelik süresinin dolmasına rağmen üyelik kartlarının kendilerine ulaşmadığını,
- Aday üyelik süresini uzun bulduklarını belirterek bu sürenin kısaltılmasını,
- Seçim döneminin son bulmasına rağmen rakip partiler tarafından mahalle çalışmalarının devam ettiğini,
- Partimizde de mahalle çalışmalarının başlatılması gerektiğini,

-Birçok bölgede parti binalarının uzun süre kapalı olduğu, Yönetim Kurulu Üyelerinin bölge halkına ve sorunlarına duyarsız olduğunu iletmiştir. Bazı bölgelerde düğün, cenaze, hastalık gibi özel günlerde İl veya İlçe Başkanlıkları'nda görev alan yetkililerin, yurttaşların yanlarında olmaması eleştirilmiştir. Rakip parti yetkililerinin bölge halkının özel günlerinde yanlarında bulunduğu belirtilmiştir.. Hastanelerde ki birçok kişinin evlerine taburcu oldukları gün rakip partilerce geçmiş olsun ziyaretlerinin gerçekleştirildiği fakat partimiz yetkililerinin duyarsız kaldığı iletmiştir. İl veya İlçe Başkanlıklarının bölge halkının özel günlerinde yanlarında

⁵²⁴ CHP, MYK Raporu Ocak 2014, s.117

bulunmalarının ve gerçekleştirecekleri ziyaretlerin partimize olumlu bir imaj, inandırıcılık katacağı belirtilerek partimizce açıklanan çalışmaların yapılması ve yaygınlaştırılması önerilmiştir.⁵²⁵

Partinin yerel kademelerinde görevli olmak gündelik akışı içerisinde adaylık mücadelelerine bu pozisyonları işgal eden kişilere yalnızca kurumsal parti hayatının gereklerini yerine getirmeden kaynaklı bir iktidar sağlamamaktadır. Çok partili hayata geçişten itibaren neredeyse tüm seçim dönemlerinde MYK-PM üyeleri, milletvekilleri, belediye başkanları, meclis üyeleri, kurultay delegeleri, il ve ilçe başkanlarının milletvekili seçilmede konumları itibariyle her durumda hem parti genel merkezi hem de üye ve delegeler tarafından aday olarak gösterildiği ortaya kondu. Kırklareli özelinde de benzer bir durumun 1965'ten itibaren yalnızca aday gösterilen ve milletvekili seçilenler açısından değil aynı zamanda aday adaylığına başvuran kişiler açısından da benzer bir kalıba rastlanıldığı gösterildi. Partililer ile yapılan görüşmelerden militanlık sermayesinin adaylık mücadelesinde partili profesyonellere göz ardı edilemeyecek avantajlar sağladığını açığa çıkarmaktadır.

Adaylık mücadelesinde militanlık sermayesi, partili üye ve delegeler nezdinde tanınırlığı arttırmaktadır. Aynı zamanda il ve ilçe başkanlarının parti politikasının- işleyişinin gereklerini yerine getirirken kendilerini farklılaştırmalarının üyeler ve delegeler nezdinde karşılık bulduğunu da göstermektedir. Bourdieücü bir bakış açısıyla söylenecek olursa üye ve delegeler egemenlerin bakış açısıyla aynı noktada buluşmakla ontolojik bir suç ortaklığı içerisindedirler:

“Tanınırlık önemli tabi. Sade bir üyesisiniz siz hiç sesiniz soluğunuz çıkmamış hiçbir yerlerde kendinizi göstermemişsiniz. Direkt ben milletvekili aday adayım dediğinizde işte benim gibi gezmeye gittiğinizde kimse tanımaz bilmez sizi. Sen kimsin ne yaptın bugüne kadar parti için nerelerde çalıştın. Bunu soruyor üyeler. Mesela ben aday adaylık sürecimde beldeleri köyleri gezerken beni biliyorlardı 10 yıllık belediye başkanlığı yapmışım. Ama işte beni tanımayanlar da soruyorlardı bu parti için ne yaptın? Çünkü biz dedelerimizden bu yana bu parti için çalışıyoruz. 2004'te ben ... belediye başkanı seçildim. 2 dönem kurultay delegeliği yaptım. Bu üyeler için önemli oluyor. Eğer bir

⁵²⁵ Ayrıntılı bilgilerin yer aldığı raporlar için bkz. MYK, 21 Ekim 2011; 72-73 - MYK, 22 Aralık 2011, 166 - MYK, 17 Şubat 2012; 160 - MYK, 12 Nisan 2012; 139-140 - , MYK, 7 Haziran 2012; 125

faaliyet göstermediysen eğer bu parti için mücadele vermediysen üyeler tarafından kabul görmüyorsun diye düşünüyorum.”⁵²⁶

Militanlık sermayesi adaylık mücadelesinde kültürel sermayenin kurumsal bir boyutunu oluşturan diplomanın farklı alanlarda sağladığı özgül faydaları siyasal alanda aşabilme olanağı da sağlamaktadır. 2015 genel seçimlerinde ortaokul mezunu, parti kademelerinde uzun erimli ve gençlik kollarından itibaren il başkanlığına kadar yükseldiği aşamalı kariyeri olan milletvekili seçilen bir aday adayının, uluslararası bir avukat ve görüşmecilerin sıklıkla belirttiği gibi “güçlü bir CV’si” olan bir aday adayının aldığı oyun yaklaşık 8 katı kadar oy almasını, adaylığa başvuran kişilerden biri şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Bu işin bakın futbolda bir kural vardır. Ofsayt kuralı vardır. Benim hoşuma gitmez mesela ofsayt kuralı. Ben derim ki futbol gole yönelik bir oyundur ofsayt kaldırılın derim. Ama ben mesela şimdi futbol oynarken ofsayt kalsın veya Galatasaray-Fenerbahçe maçında futbol kalsın diye iddia edebilir miyim? Sevmiyorum ama futbolun kuralı bu. Ofsayt var. E şeyde de bu var. Ben demin de söyledim. Hizmet derken nasıl bir hizmet?.. Anlatıyorum. Reklam yönüne girdiğiniz zaman kazanıyorsunuz. Şimdi o kişinin, hiç ilçe başkanlığı, il başkanlığını yapmadığını düşünün getirin aday olarak gösterin. İşte o şey, eğitim düzeyi Vecdi’yi sıfıra indirir. Üntaç’ın bile altında oy alır.”⁵²⁷

⁵²⁶ Mülakat, İdil Mert, Aday Adayı, 27.3.2016. Bir başka partilinin şu sözleri de benzer vurgulara sahiptir: “Herhalde sanıyorum ki bundan dolayı da partimizde emek veren ve bu gibi çalışmalara katılan arkadaşlarımız daha ön plana çıkıyorlar. Daha değerli oluyorlar. Takdir görüyorlar. Zaten bunun için il ve ilçe teşkilatlarında bulunan arkadaşlarımız genel seçimlerde daha başarılı olurlar. Yani bu bir takdir edilmedir örgüt tarafından, taban tarafından takdir edilmedir. Ve olumludur. Yani taban bize şunu söylüyor. Ben dışarıdan insan istemiyorum. Çalışacaksın il ve ilçe teşkilatlarına gireceksin. Oralarda ben seni göreceğim. İzleyeceğim, beğeneceğim, takdir edeceğim. Eğer ben uygun görürsem beni uygun bir şekilde temsil edebileceğini düşünürsem seni ondan sonra seçeceğim. Söylediğinin özü bu bence. Çıkan sonuçlar da bunu gösteriyor. Yani ben çalışmayan adamı istemiyorum diyorum örgütte.” Odak Grup Görüşmesi, Yunus Bağcı, Parti Üyesi, 11.7.2017

⁵²⁷ Mülakat, Taner Erbil, Aday Adayı, 8.04.2016. Görüşme yapılan bu partilinin “ofsayt hakkındaki düşünceleri” Bourdieu’nün *illusio* kavramına mükemmel bir örnektir: “*Illusio* açık ilkelerin, ortaya konan ve savunulan tezlerin düzenine değil, eylemin, rutinin, yapılan şeylerin, üstelik yapıldıkları ve daima böyle yapılmış olduğu için yapılan şeylerin düzenine aittir. Alanlarda angaje olan herkesin ortak noktası, ister ortodoksiyi savunsun, ister heteredoksiyi, rekabetlerini mümkün kılan ve onun sınırını tayin eden aynı *doksa*’ya üstü kapalı bağlılıklarıdır (sapkın, imanının daha saf biçimlerine dönmeyi vaaz eden bir mümindir): aksi takdirde alanın bizzat varoluşunu riske atacak olan inancın ilkelerini sorgulanmasını fiilen reddeder.” (vurgular orijinal metinden). Bourdieu, 2015, ss. 121-3. Sembolik emek çevrimleri olarak bu bölümde ayrıntılarıyla tasvir edilen tahakküm sürecinin her bir bileşeni alanın gereklerine angaje olunduğunun en önemli göstergeleri olarak okunmalıdır. Başka bir deyişle Erdem’in sözleriyle ifade edilirse, “Partilere girebilenler ancak olumsuz siyasal ortama *uyarak* ayakta kalabileceklerini kısa zamanda öğrenebilmektedirler.” (vurgular bizim) Tarhan Erdem (2001), **Tıkanan Siyaset**, İstanbul: Sel Yayıncılık, s. 29. 12 Eylül öncesi çatışmalı siyaset ortamından gelen, sendikal geçmişi olan, seküler-sol bir siyasi geleneğe mensup olduğunu belirten bir aday adayının

Gençlik kollarından başlayarak yerel parti kademelerinde birikimsel, uzun erimli ve aşamalı bir politik kariyere sahip bir milletvekilinin sözleri partili üye ve delegeler yanında özellikle merkez yoklaması yöntemiyle adayların belirlendiği seçimlerde genel merkez nezdinde tanınırlık olmaksızın seçilmesinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır:

“E size güveniyorlar... Normalde farklı bir değerlendirme de yapabilirlerdi. O kişileri listeye koydular. Eğer benim o görevlerim olmasaydı benim o listede yer almam hiçbir şekilde mümkün değildi. (tekrar vurgulayarak) Değildi, yani bana ne avantaj sağladı merkez yoklamasında. Genel merkezin beni tanınması avantajımı sağlıyor. En çok beni tanıyorlardı. Çünkü sürekli iletişim halindeyiz, sürekli beni görüyorlar. Buradaki çalışma tempomu görüyorlar. Partinin buradaki başarısını, örgütsel başarısını görüyorlar. Tabandan gelen geri dönüşleri de alıyorlar.”⁵²⁸

İl ve ilçe başkanlığı gibi yönetim kademelerinin üye ve delege nezdinde tanınırlığı arttırmada etkisi ortadayken, bu konumları işgal eden kişiler bazı durumlarda daha alt düzeyde militanlık sermayesinin kullanılmasını engelleme arayışlarına da girebilmektedir. Başkanlık kademesinin daha alt düzeyindeki parti görevlilerinin çalışmasının önüne geçilmesi bu kademelerdeki kişilerin beklentilerini ve stratejilerini yeni şartlara göre şekillendirebildiklerini ortaya koymaktadır:

“Parti okulunda eğitmenim o dönemde. İlçe başkanı da eğitim yaptırılmıyor. Parti okulunu çalıştırmıyor. Çünkü onu bir siyasi çalışma olarak görüyor. Kendini tanıtma çalışması olarak görüyor. Ve onu yapmamak için burada savaşlar çıktı. İnanılır gibi değil. Sonra bu 2015 seçimlerinde Kasım ayında aralık ayında ya arkadaşlarla bu iş böyle gitmiyor. Birinin buna dur demesi lazım diye düşünmeye başladık. Ve dedik ki ne yapacağız çıkacağız aday olacağız.”⁵²⁹

“Ben şu anda sadece gidiyorum mesaj atıyorum. Benle espri yapıyor bütün arkadaşlar dalga geçiyor. Mesela ben Regaib Kandili kutlu olsun diye mesaj attım. Hiç yapmadığım bir şey ama attım. 10000 kişiye.” şeklindeki sözleri *illusioya* ve oyun duygusuna adapte olmanın boyutunu gözler önüne sermektedir. Mülakat, Melih Göktaş, Aday Adayı, 8.4.2016. Bir doktorun belediye başkanlığı aday adaylığı sürecinde yaşadıklarının detaylı bir analizini tasvir eden Kesal’ın romanı, bu doktorun oyuna angaje olma duygusuyla yaşadıklarının psiko-sosyal dinamiklerini açığa çıkarmaktadır. Bu doktorun *illusio*sunun, alanın işleyişinin kendisi üzerinde yarattığı tüm tahribata rağmen oyuna angaje olmasını sürdürmesi üzerindeki rolü dikkate değerdir. Ercan Kesal, **Nasipse Adayız**, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015

⁵²⁸ Mülakat, Alper Sayan, Milletvekili, 29.03.2016

⁵²⁹ Mülakat, Mutlu Tezcan, Aday Adayı, 18.4.2016

Hem genel merkez hem de parti üye ve delegeleri tarafından aday gösterilmede militanlık sermayesinin Gramsci’ci anlamda ikna ve rızaya dayanan hegemonik bir ilişki, Althusserci anlamda bir ideolojik devlet aygıtı, yanlış bilinç ve türevleri bazında ideolojik bir manipülasyon vb. olmaksızın meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında nasıl bir işleve sahip olduğu aynı partinin sözlerinden de görülmektedir:

“Yani e bi de şu var. E bir de illerde parti yönetiminde ilçe yönetiminde ilçe başkanlığı ve il başkanlığı görevleri var... Yıllara sayılı olarak. İnsanlar sizi yönetimde sekreter, il başkanı, ilçe başkanı olarak görüyor ve bu arada partinin üst kademeleriyle de ilişkinizi ona göre geliştiriyorsunuz. Şöyle milletvekili seçimlerinde, belediye başkanlığı seçimlerinde *doğal parti adayı oluyorsunuz zaten*. O süreçten geliyorsunuz. (vurgular bizim)”⁵³⁰

Milletvekilinin doğal olarak tanımladığı sürecin kendiliğinden oluşmadığı ve bu çalışma boyunca da bir (başlıktan da anlaşıldığı üzere sembolik bir) emek harcanması gerektiği akılda tutulduğunda, il ve ilçe başkanlarının o makamlara gelmek için giriştikleri mücadeleye tam da bu noktada yer vermek gerekmektedir. Görüşülen bir ilçe başkanının “Tabi bunların hepsi beraber olacak tabi. İşte nedir partide bilinir olacaksınız. Bilinir olmak için de isminiz yavaş yavaş gündeme gelecek. Üyelikten sonra herhangi bir yerde yönetim kurulu üyeliğine talep gelecek. Yönetim kurulu üyeliği yapacaksınız. Sonra ilçe başkanlığına talep gelecek ilçe başkanlığı yapacaksınız. Daha sonra eğer il bazında yapıyorsanız il başkanlığı işte milletvekili adaylığı gibi konumlarda kademe kademe bir tabanınızın oluşması lazım.”⁵³¹

İlçe başkanının “taban” dediği belli bir parti içi güç odağını arkasına almak özellikle aday yoklaması ve ön seçimlerde aday adaylarına gözle görülür avantajlar ve dezavantajlar sağlamaktadır. Yeterli bir “taban”ın oluşturulamadığı ya da bu “taban”ın mobilize edilemediği durumlarda militanlık sermayesi bazı durumlarda negatif politik sermayeye dönüşmektedir. Bu durum, özellikle il ve ilçe başkanlarını yarışın dışına iterek aday listelerinde üst sıralarına yerleşememelerine neden olmaktadır. Görüşme yapılan partililer, mütakabiliyet analizi diyagramlarında ve

⁵³⁰ Mülakat, Alper Sayan, Aday Adayı, 28.03.2016.

⁵³¹ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2.4.2016.

sonrasında verilen istatistiklerde açığa çıktığı üzere, il ve ilçe başkanlarının neden aday yoklaması ve ön seçimlerde listenin alt sıralarına yerleştiklerine hatta bazı durumlarda listeye bile giremediklerine dair sorulan soruya “yıpranma” olgusuyla cevap vermişlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi özellikle doktorlar 2015 genel seçimlerinde ön seçimlerin yapıldığı illerde il ve ilçe başkanlarından fazla oy olarak aday listelerinin üst sıralarında yerleşmiş ve milletvekili seçilmişlerdir. Daha önce isimleri verilen doktorlar Ordu, Antalya, Bursa, Manisa, Tekirdağ, Konya, Adıyaman vs illerde il başkanlarının da üstünde yer alarak aday listelerine yerleştiler. Aşağıda yer alan görüşler yerel örgüt liderlerinin alan içi mücadelede “yıpranma”nın adaylık sürecinde kendilerini nasıl listenin alt sıralarına yerleştirdiğini hatta bazı durumlarda liste dışına ittiklerini betimlemektedir:

“Ordu’da il başkanı ikinci sırayı ön seçimde doktora kaptırdı. Çünkü il başkanları yandaş kazandıkları kadar düşman da kazanıyorlar. Ve bu kişiler oylarını kendisinin en güçlü rakibi olacağını düşündükleri kişilere veriyorlar. Böyle de bir şey var.”⁵³²

“Tabi oraya kadar getirenler var bir de. Şimdi siz kendi gücünüzle gelirsiniz. Bir de sizi getirirler. Eğer getirenler desteğini çekerlerse zaten yoksunuz. Ben mesela kaybettiğim seçimlerde %45 kendi gücümle geldim. %51 olmadım. %51 olduğum zaman o 6 puanı birilerinin desteği olarak aldım. %51 oldum. Ama bir seçim sonra yine o 6 puan benden desteğini çekince ben yine %45’te kaldım seçilemedim. Bunlar esnektir neden sana destek verdiği zaman beklentisi vardır. Bu nedir yerel seçimlerdir. Belediye başkanlığı desteğidir. İl genel meclisi üyeliği adaylığıdır. Belediye meclis üyesi adaylığıdır. Herhangi bir yerde işte kurultay delegeliğidir. İl yöneticiliği gibi beklentiler vardır. Siz de o günkü şeyle şartlarda ya da güzergahta diyelim işte girmişsiniz olmayacak talepler zaten bunlar. Nasıl yapacaksınız? Mecburen sıralama yaparken dört tane avukat başvuruyor. Dördünü birden sıraya koyma şansınız yok. İkisini yazıyorsunuz ikisini koymuyorsunuz. E o ikisi size

⁵³² Mülakat, İl Başkanı, 8.8.2018. İl başkanlarının adaylık mücadelesinde yaşadıklarına verilebilecek bu iki örnek de başka illerde de benzer sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir: Kayseri’de 42 yıldır bir il başkanının milletvekili seçilemediğini görüşme yapılan yakın il başkanlarından biri dile getirmiştir. Başka bir il başkanı ise “yıpranma”nın önüne geçebilmek amacıyla il başkanlarının dahi atamayla yapılması önerisinde bulunmaktadır: “İl başkanı Türkiye’nin neredeyse her ilinde en az iki adaylı. 170 delege var burada. 95 delegenin oyunu ben aldım. 75 kişi aleyhimizde oy kullandılar seçimlerde. Tespit ettik ihraç edildi çoğu kişi. Ben olmayayım aday, atama yapın dedim genel merkeze. İl başkanı seçimi dahi atamayla yapılmalı. Küskünlük oluşmaz böylece partide. Ben 170 delege den yönetim ve kurultay delegesi yazmak zorundayım. Seçilebilmek için yazmak zorundayım o kişileri. Burada bizim kurultay delegeleri %50 fire verdi. Bende aday adayydı. Kurultay delegesi aynı zamanda. 75 delege seçtiğim günden beri benim aleyhime çalışıyor. 19 aday adayı benim aleyhime çalışıyor. Yıpranıyorsun il başkanıysan.” Mülakat, İl Başkanı, 17.07.2018.

kızıyor bu sefer. Bir mahallede ya da bir seçimde de hakimiyeti var 10-15 tane delegesi var. Karşımızı dikiliyor. Öteki tarafa gidiyor seçim kaybettiriyor. Yani bizim burada seçimlerde uzak ara olmuyor ki. 5 delege 10 delege.”⁵³³

“Odak demeyelim de koltukları elinde bulunduranlar makam sahipleri olanlar. Ama bunu geçebilenler kendi çabasıyla bir yere gelebilenler olabiliyor. Fakat buna zaman gerekli. Yani ben çok iyiyim. Ortaya çıktım. Gelin beni destekleyin bunun albenisi yok. Hemen birileri kendi hesaplarını yapıyor o karşıya çıkıyor. Kusura bakma diyor. Biz varız burada. Biz yıllardır mücadele ediyoruz. Önce biz. Sen de gel. Sen de aşağıdan yukarıya doğru mücadele et. Mücadele doğru mu doğru. Yani siyasi partide mücadele edilerek bir yere gelinmeli. Ama herkes de siyasi partiye girebilmeli. İşte Türkiye’de bu olmuyor. Herkes siyasi partiye üye olamıyor.”⁵³⁴

Yukarıdaki değerlendirmelere ek olarak görüşme yapılan birkaç il başkanı benzer bir durumun Deniz Baykal için bile geçerli olduğunu belirttiler. Görüşmecilerden bazıları Baykal’ın Antalya CHP ilçe kongrelerinde dahi belirli kişileri desteklemesi nedeniyle ön seçimlerde doktor ve parti geçmişi olmayan Niyazi Nefi Kara’nın ardından ikinci sıraya yerleşmesini “yıpranma” olgusuyla açıklamıştır. “Yıpranma” olgusu ve parti içi siyasetin büyük ölçüde ekiplerle yapılması gerçeği yerel siyasal alanda özellikle delege seçimlerine ve bu sonuçların parti yapılanması ve seçimle gelinen makamlara etkisine dair bazı noktaların aydınlatılmasını gerektirmektedir. 2004’te seçilen belediye başkanının intiharı sonrası, yasal gerekçelerle belediye başkanının meclis üyeleri arasından seçilmesinin zorunlu olması nedeniyle yaşananlara tam da bu noktada bakılmalıdır. Aşağıda yer alan görüşme kaydı süreci aydınlatmaktadır:

“Aynı şey burada da oldu. Merkez ilçe ve il yönetimi. Şimdi bunların da şeyleri yapılırken yirmi kişi yani il yönetimi. Cumhuriyet Halk Partisi’ni iktidara taşıyacak merkez ilçeyle bir ekip bu. Mimarı, mühendisi, hukukçu şu bu falan bunlar tartışılmıyor. Kimin daha fazla oy getirisi var bunu alalım. Bizim listemizi yapar. Şimdi böyle bir yapı ki geçmiş dönem içerisinde belediye başkanlarından bir tanesi özel bir durumdan dolayı intihar etti. Belediye meclisinin içerisinde belediye başkanı seçilecek. O dönem ben belediyede çalışıyordum. Yani böyle bir ihtimal belediye başkanı ölür, gider, bırakır istifa eder ise B planım yok.

⁵³³ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2.4.2016

⁵³⁴ Odak Grup Görüşmesi, Ali Parlak, Parti Üyesi, 6.4.2016

Ve insanlar bulamadılar orada insanlar belediye başkanı seçilen kişi hadi sen yaparsın diye öyle belediye başkanı oldu. (gülüyorlar). Bir il genel meclisinde çevreci, mimar, yani milli eğitim bütçesini görüyor bir muhasebecisi olmaz mı? Ahmet olsun, Mehmet olsun. Yok böyle bir şey hocam.”⁵³⁵

Bir başka partili, il yönetim kurulu üyesinin de görüşleri yukarıdaki tespiti doğrulamaktadır:

“Birkaç şeye değineyim... Belediye meclis üyeliğinde... Teknik kadromuz çok zayıf. Biz ekibimizi oluştururken aman bana muhalif olmasın sonradan dediğimiz kişilerden oluşturuyoruz parti olarak ve onun için de bu işi yapabilir kişilerden değil bana muhalif olmayacak kişilerle hareket edeyim diye bir algı var.”⁵³⁶

CHP’de delegelerin nasıl seçildiği sorusu ile ilerlemek parti alanında girişilen adaylık mücadelesinin tabandaki görüntüsünü anlamaya olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda belediye başkanının intiharı sonrası yeni bir başkan belirlemede yaşanan zorluklara dair yukarıdaki anlatıyı delegelerin nasıl seçildiği ile desteklemek gereklidir. Aşağıda CHP delegesi bir partilinin nasıl seçildiğine dair diyalog yer almaktadır:

Osman K.: Bana örnek olsun diye kendi mahallenizdeki delege seçiminin nasıl olduğunu anlatır mısınız?

Figen Seçkin: Anlatayım. Kim seçilecek mesela anlatayım. Hangi mahallenin delegesi seçilecek. Burada kim etkin orada. Ben şimdi kimseyi zan altında bırakmak istemiyorum. Kendimden örnek vereyim. Nesrin etkilidir. O çalışmalara mutlaka beni çağırırlar. Beni görmek isterler. En öne de alırlar. Kaç kişiyi etkileyebilirsin. Ben diyorum ki arkadaşlar ben size 100 kişi getirebilirim. Ha benim peşimi kimse bırakmaz o zaman. (Yine gülüşmeler) Evet.

Birkaç kişi aynı anda: Evet, doğru.

Figen Seçkin: Yani maalesef mahalle delegeleri bu şekilde seçiliyor. Ben kendimi yazdırıyorum kim etkili, arkadaşımı yazdırırım, şunu yazdırırım onu yazdırırım bunu yazdırırım. Benim oradan hiç fire vermemem lazım. O arkadaşları benim evlerinden getirmem lazım.

⁵³⁵ Odak Grup Görüşmesi, Gökhan Özler, Parti Üyesi, 6.6.2016

⁵³⁶ Odak Grup Görüşmesi, Cem Kesin, Yönetim Kurulu Üyesi, 6.6.2016

Evlerine götürmem lazım. Ha bir yere mi gidecek. Haayırır (vurgulayarak) gezisi ertelenecek. Hastaneye bile gitmeyecek.

OK: O kadar ileri düzeyde mi?

(Cem Kesin) Yönetim Kurulu Üyesi: Sedye ve tekerlekli sandalyeyle getirilen oldu o seçimlere (gülüşmeler)

Figen Seçkin: Aynen. Mahalle delegesi seçimlerinde. Yazın kaç kişi yazdık burada her mahallede? Herkesin kendi sayısı var. Kimisine 100 tane, kimisine 50 tane kimisine 10 tane var. Bu adamlar kesinlikle elde tutulacak. İl ve ilçe seçimlerinde. Kim benim arkadaşım kaç kişi var bu mahalleden. 10 kişi. O 10 kişinin kesinlikle (net bir biçimde vurgulayarak) benim haricimde oy vermemesi lazım. Ve onlara tek tek bakarım. Seçimler maalesef bu şekilde gerçekleşiyor.⁵³⁷

Ara verilmeksizin bu diyalogun devamında ise kadın kotası nedeniyle kadın delege bulmakta zorlanıldığı için aynı kongrede iki farklı listede aynı anda yer alan bir partinin anlattıklarını da göz önünde bulundurmak gereklidir:

Fikriye Şen (Delege): “O zaman ben ... seçilmişim. (1.25) Bana telefon ettiler. Dediler delege olur musun? Yani olmam gerekirse olayım ama başkaları olmak istiyorsa. Yok yok dediler biz sizi yazıyoruz. Hiç sormadılar mesela. Hiç insan getiremem. Ben kendimden başka kimseyi etkileyemem maalesef.

Cem Kesin: Hocam yanlış anlamayın şöyle bir sıkıntımız var.

Fikriye Şen: Artı bir de iki listede de vardım. Onu da sonradan öğrendim. Diğerini.”

...

Cem Kesin: Hocam şimdi partimizde şöyle bir sıkıntı var. Şimdi bir cinsiyet kotası diye bir şey var. Maalesef bu şu olarak algılanıyor. Kadın kotası olarak algılanır. Halbuki o cinsiyet kotasıdır. Biliyorsunuz işleyişini. Bizde aktif bayan bulunamadığı için biraz böyle iki üç tane aktif bayan oldu mu hemen herkes üzerine saldırıyor ki o kotayı biz

⁵³⁷ Mülakat, Odak Grup Görüşmesi, 26.03.2018. Yukarıdaki diyalogda “fire vermemem lazım” sözüne dikkati çekmek gerekir. 2017’de gerçekleştirilen merkez ilçe kongresinde parti içi ekipler arasında kazanılan mahalle delegesi sayıları bakımından yaklaşık 90 kişilik bir fark olmasına rağmen, belediye başkanının belediye olanaklarını kullanarak delegeler üzerinde etkide bulunması ve merkez ilçe kongresinde kendisinin desteklediği adayın kazanması fire verme olasılığını gözler önüne sermektedir. Benzer durum yine 2017’de Lüleburgaz ilçe kongresi için de gerçekleşmiştir. Blok liste ile seçilen mahalle kongre delegeleri belirli fraksiyonlar çerçevesinde siyaset yapıyorken ilçe kongresini delege sayısı bakımından azınlıkta olan grup kazanmıştır. İlçe başkanı bir partinin deyimiyle kongreleri ve adaylığı kazanabilmek için “kemik” delege yapmak gereklidir.

dolduralım diye. Böyle bir hakikaten kötü bir durum var. ... da yazma sebeplerinden bir tanesi bayan olmasıdır. Yani bu yanlış anlaşılın istemiyorum. Ama şey şu. 10 tane liste mi var. 10 kişi 15 kişi mi var. 5 tanesi bayan olacak. E bayan bulunamıyor. Diyor ki senin eşini yazalım. Olur mu kabul eder mi? Öteki olmaz. Ya kimi yazalım? İşte bayanlar sonradan liste 12’de mi verilecek gece 11.30’da aranan bayanlar oluyor. Seni bu listeye yazdık. Bunları maalesef yaşıyoruz. Ne kadar demokratik hiç değil. İşte balık buradan başlıyor kokmaya.

Gökhan Özler (Parti üyesi): Gruplaşma buradan başlıyor. Ondan sonra yukarı kadar gidiyor.

...

Fikriye Şen: (Ön seçimleri kastederek) Nasıl oy verdiler biliyor musunuz? Şimdi aslında bizim 3 tane kadromuz (milletvekili) var. Ama geliyor diyor ki aday arkadaşım. Ali diyor ki bir bana oy ver. Bir de tanınmayan adaya oy ver. Tanınmayan kişi kim Üntaç Bey. Ben bir de Üntaç Bey’e oy veriyorum. O onun karşılığı.⁵³⁸

Görüldüğü üzere delege seçimlerinin adaylık, seçimle gelinen makamlar için taşıdığı anlama ve parti tabanından başlayarak süreci kontrol etme arayışlarına yer vermek analiz nesnesinin farklı boyutlarını aydınlatmaktadır. İkinci bölümde makro düzey nicel verilere dayanarak tarihsel derinlik ve çoklu mütakabiliyet analizi diyagramlarıyla gösterilen yöntem karşısında aday ve milletvekili kompozisyonunun değişmediğine yönelik tespit, etnografik saha verileriyle de desteklenmektedir. Bir görüşmecinin aşağıda yer alan sözleri adaylık mücadelesinde habitusun etkisini gözler önüne sermektedir:

“Evet değişmiyor. Biraz önce ben sana şunu dedim. Bir ilçede veya bir bölgede aktif olarak siyaset yapan ve etkili olan kişi 100 kişiyi geçmiyor. Ben bölgem için konuşuyorum ama parti olarak çoğu yerde de öyledir. Bu 100 kişi arasında oluyor her şey. Genel merkez de seçse bu 100 kişi arasından, delege de seçse bu yüz kişi arasından hatta üye de seçse aynı. Biz bu yüz kişiyi yirmiye de indirebiliriz. O süreç içerisinde. Bunlar seçiliyor. Yok başka. Yani 20 kişi. Yani şimdi diyelim ki 2019 seçimlerine de bakacaksın göreceksin ki burada bu 20 kişi bile değil belki bunlar arasında. Genel başkan başka aday seçemez. Üyeler başka adam seçemez. Delegeler de seçemez. Bunları seçeceksin. Dolayısıyla sistem siyasi partiler yasasından mı diyeceksin. Seçim yasalarından mı

⁵³⁸ Mülakat, Odak Grup Görüşmesi, 26.03.2018

diyeceksin. Sistem bunu gerektiriyor. Bütün bu 50 kişiden sonra başka 101. 200.cü mümkün değil. Sistem bunu gerektiriyor.”⁵³⁹

Akdeniz bölgesi illerinden birinde il başkanlığı yapmış bir partilinin yöntemin değişmesine rağmen sürekli aynı kişilerin sahnede olmasını nitelemek üzere kullandığı “bal tutan parmağını yalar” atasözüne de yeri gelmişken değinmek gerekmektedir. Militanlık sermayesinin her durumda politik meselelere dayanarak oluşmadığı da akılda tutulmalıdır. Örgüt kademelerinde uzun süre görev almak ile politika üretmek-sunarak adaylık sürecindeki mücadelelerde kazanım elde etmek açısından aynı değere sahip değildir. 2015 milletvekili ön seçimlerinde yaşananlar, politika üretmenin adaylık sürecinde gereken etkiyi yaratamadığını göstermektedir. Politika üretmek ön seçimlerden sonuç elde etmeye çalışan aday adayının yaşadıkları uzun vadede bunun işe yarayacağına dair bir ümidi de bünyesinde barındırmaktadır:

“Siyasetsizlik durumu var. Siyaset üretilmeme hali var. Ben burada 16 köyün sularında arsenik var diye rapor açıkladım. Şeyden yalanlama geldi valilikten. Ben de raporları çıkardım yayınladım bu sefer teyakkuza geçtiler. Şu anda bütün köyler ... bizim suyumuzu koruyor diyorlar. İş başka yere gidiyor artık. Artık iş siyasi mücadelenin doğru yapılmasına doğru gidiyor. Bugüne kadar yapılan sağ siyasetti. Buraya kadar CHP sağ siyasetle geldi Kırklareli’de. Bundan sonra artık bir muhalefet var. Biz varız. Biz artık muhalefeti sokakta yapıyoruz. AKP milletvekili çıkıyor ya belediyeler diyor kardeşim bu suyu Ergene’yi kirletiyor... Ama biz çıkıyoruz diyoruz ki bir dakika bu tesisler Çevre Bakanlığı’nın denetiminde. Bu fabrikalar Çevre Bakanlığı’nın denetiminde. Gol. Ve gördün mü bak nasıl AKP milletvekilini susturdu. Abi doğru söylüyor adam diyor. Bugüne kadar hiçbir ilçe başkanı cenaze hizmetleri ücretsiz olsun dememiş. Ve ben şu anda kendi belediye başkanıyla gırtlak

⁵³⁹ Mülakat, Ahmet Taşkın, Milletvekili, 3.4.2016. Gerçekten de 2015’te ön seçimlerle seçilen Kırklareli milletvekilleri 2018 erken seçimlerinde merkez yoklaması yönteminin kullanılmasına rağmen tekrar aday gösterilip milletvekili seçildiler. Aday adaylığına başvuran kişiler de büyük ölçüde değişmeden kaldı. Altan Öymen’in genel başkanlığı döneminde genel sekreter olarak görev yapan Tarhan Erdem’in görüşleri, Kırklareli için yapılan bu tespitlerin tüm Türkiye için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır: “CHP örgütünde belediye meclis üyesi, il genel meclisi üyesi, ilçe meclis üyesi, il meclisi üyesi, disiplin kurulları üyesi, il kongre delegesi, kurultay delegesi olan, kısaca "CHP'de çalışıyorum" diyen, 20-30 bin arasında insan vardır. Bunlar ikiye ayrılmışlardır. Birinci kısım, "adaylar ve çevresi", ikincisi "bunlara karşı olanlar"dır. "Adaylar ve çevresi", karşısındakileri ihanetle, "Bunlara karşı olanlar" da, karşısındakileri gayri meşrulukla suçlamaktadırlar. Örgütte görev almış 15-20000 kişinin, 1500’ü çok açık bir biçimde ayrılmıştır. Hangi ilçeye, hangi ile giderseniz gidin, bunlarla veya temsilcileriyle karşılaşsınız. CHP'nin örgütünde deneyimli insanlar "gerçeğin bu olduğunu" size söylemekte gecikmezler... Konuştuğunuz kimse o 1500 kişinin içinde, yanında veya karşısındadır. Büyük çoğunluk belli belirsiz, niçin olduğunu bilmeden, o 1500 profesyonelin bir parçası veya devamıdır. Açıkça bilmeliyiz ki, bu durum devam ettirilemez.” (Vurgular orijinal metinden), Erdem, 2001, ss. 24-5.

gırtlığayım. Cenazeler ücretsiz olacak diyorum. Olmayacak diyor. Ve şu anda bütün şehir ikiye bölündü. Burada 17 Şubat'ta Milli İktisat Kongresi'nin yıldönümünde çalışma yemeği düzenledim. Zenginlerle iş adamlarıyla ve şeylerle. STK başkanlarıyla oda başkanlarıyla. Belediye başkanı oraya adam göndermedi. Sanayi Ticaret Odası gelmedi. Bir beyanat verdim Sanayi Ticaret Odası'na bu toplantıya ihanet edenler Cumhuriyet'e ihanet etmiştir diye. Sanayi odası karıştı. Her tarafa müdahale bak şu anda şey karıştı. Sendikalar karıştı müdahale ediyorum. Ama pratik olarak değil. Siyaseten müdahale ediyorum. Fikirle müdahale ediyorum. Bunu söyleyebiliyorum... Panel yaptırabiliyor diyor... Bunlar çok büyük maliyetli işler değil. Ama siyaset yaptığını gösteriyorsun. Dünya su gününde panel yapıyorsun mesela. Su günü ne abi falan. Su kirlendi ve bunun sorumlusu hükümet algısı yaratıyorsun. Büyük görseller... Ve burada hiç kimse yer altı suyu içtiğini bilmiyor. Kırklareli hariç, Kırklareli dağ suyu içer. 470 metre yerin altında su içiyorsunuz. Belediye Başkanı açıklama yapmak zorunda kaldı. Evet dedi 400 metreden sular geliyor. Ve dedim bakın bütün köylüler yer altı suyu içiyor... Ondan sonra çıktım dedim ki 15 tane sınır ili var. 14'ünde sınır ticareti serbest. Bundan 3 milyar dolar para kazanıyorlar. Size dedim yasak. Siz dedim 20 trilyon dolarlık Avrupa Birliği'nin kenarındasınız ben dedim size sınır ticareti sağlayacağım.⁵⁴⁰

Yukarıda politik sermaye ya da militanlık sermayesinin adaylık mücadelesinde sağladığı avantajlar farklı veçheleriyle ortaya konuldu. Ancak adaylık sürecine başvuran kişilerin tamamına yakınının parti profesyoneli olması ve daha da önemlisi seçilecek milletvekili sayısından daha fazla olmaları bu profesyonellerin farklı kaynaklar, araçlar kullanarak bir sembolik sermaye yaratma sürecini deneyimlemek zorunda olduklarını göstermektedir. Adaylık mücadelesinde meşruiyet ilişkilerinin yaratılması sürecinde başka hangi araç ve kaynaklardan yararlanıldığı ilerleyen bölümlerde analiz edilecektir.

⁵⁴⁰ Mülakat, Mutlu Tezcan, Aday Adayı, 18.04.2016. Tezcan'ın kendisinin uluslararası bir şirketin üst düzey yöneticisi olduğu ve sektörel deneyime sahip olduğu burada belirtilmelidir. Görüşülen bu aday adayı 2015 seçimlerinde CHP'nin Kırklareli aday listesine girememiştir. Ancak hatırı sayılır bir oy almasında bu politikaların etkili olduğunu şu sözleriyle dile getirmektedir: “Şey enteresandı mevcut milletvekiline yakın bir oy almak çok enteresandı. Hiçbir yönetici desteksiz: ne yönetim kurulu desteği, ne belediye başkanı desteği, ne milletvekili desteği, ne de bir başka adayın paslaşması.”

3.4.2. Üye Yazımları ve Anahtar Liste Aracılığıyla İstenilen Sonuçların Elde Edilmesine Yönelik Müdahaleler

Siyasi partilerde parti yöneticilerinin kendilerinin ya da destekledikleri diğer adayların belirli makamlara seçilebilmesi için en önemli araçlardan biri olarak gördükleri üye yazımlarının kontrol altında tutulması siyasi tarihin en tartışmalı konularından biridir. Hemşehri, akraba, eş, dost gibi yakınların üyeliğe yazılması, rakip gruplarla bağlantılı olduklarını bildikleri kişilerin üye yazımlarının geciktirilmesi ve çoğu zaman yazılmaması, adaylık mücadelesinde (yeniden) seçilebilmeyi garanti altına alabilmek için başvurulan mekanizmalardan birkaçıdır. Bu noktada sorulması gereken şudur: Üye yazımlarına bu tarz müdahalelerin sınırı nereye kadardır? Partili yöneticiler bu müdahalelerde ne kadar “özgür”dürler? Hangi kısıtlamalar partili yöneticilerin hareket kabiliyetine bir sınır çizmektedir? Bu müdahaleler istedikleri sonuçları almada ne ölçüde işe yarayabilir? İkinci bölümde tartışılan yasal düzenlemeler ve CHP tüzüklerinin eyleycilerin adaylık mücadelesinde nasıl bir “olasıların uzamı” çerçevesinde hareket ettiği ortaya konuldu. Betimsel düzeyde gerçekleştirilen bu analizlerin uygulamada nasıl bir görünüme sahip olduğu Kırklareli CHP’de adaylık mücadelelerinin detaylı bir analiziyle açığa çıkarılabilir.

Partilerin zincirleme bir şekilde en alt düzeyde mahalle örgütlenmesinden genel başkanlarının seçilmesine kadar üyelik meselesinin belirleyiciliği göz önünde bulundurulduğunda durum daha anlaşılır hale gelmektedir. Partiye kayıtlı üyelerin mahalle düzeyinde ilçe kongresine katılacak delegeleri seçmesiyle ilçe yönetimi belirlenmektedir. Her bir ilçe yönetiminin seçilmesiyle il kongresinde oy kullanacak il kongre delegeleri seçilmektedir. Seçilen bu kongre delegeleri ise partinin il yönetimini ve kurultay delegelerini seçmektedirler. Kurultay delegeleri ise parti kurultaylarında ezici çoğunluğu oluşturmasıyla genel başkanın ve PM üyelerinin seçiminde önemli bir ağırlığa sahiptirler. Bu zincirleme seçim halkalarından da görüldüğü üzere üye yazımları mahalle delegeliğinden genel başkana kadar partinin yönetim kademesinde yer alan neredeyse herkesi ilgilendirmektedir. Bu ilgi her bir kademe de yer alan yöneticiler ve bizatihi üyeler için çok sayıda önemli sonuç doğurmaktadır.

Daha önce bir başka çalışmada Kırklareli’de yalnızca üye yazımlarını kontrol etmenin herhangi bir partinin ön seçim ya da aday yoklaması yöntemlerinin kullanıldığı seçim dönemlerinde istenilen sonucu almada yetersiz olduğu saha verilerinden elde edilen notlarla ortaya konuldu.⁵⁴¹ Ancak bu hiçbir biçimde partili eyleycilerin üye yazımlarını kontrol etme arayışlarına girmedikleri anlamına gelmemelidir. Çalışmada da vurgulandığı gibi partili eyleyciler Bourdieu’nün de vurguladığı gibi bir “olasıların uzamı” içinde hareket etmektedirler. Belirli yapısal kısıtlamalar altında eyleycilerin manevra kabiliyetleri sınırlandırılmıştır. 1980 öncesinde üye kayıtlarını her seçim döneminde tekrar yapmak, genel merkez düzeyinde bir parti kütüğünün bulunmaması ve yargısal denetim organlarının siyasi partilerin üye sicilleri üzerinde herhangi bir denetime tabi olmaması dolayısıyla dönemin partilileri üye yazımları yoluyla diledikleri sonuçları almada daha “özgür” bir ortama sahip olabilmişlerdir. Daha önce de vurgulandığı gibi yolsuzlukların ayyuka çıkmasıyla üye kayıtlarından kaynaklanan sorunları çözmek üzere “Üye Kayıtlarının Merkezde Toplanması Projesi” 1978 yılında dönemin genel sekreteri Tarhan Erdem’in başkanlığında hayata geçirilmiştir.

Günümüzdeki durum 1970’lerdeki manzaradan tamamıyla farklı bir “olasıların uzamı” olduğunu gözler önüne sermektedir. CHP’de üye kayıtları hem ilçe düzeyinde hem de parti genel merkezi düzeyinde eşgüdümlü olarak tutulmaktadır. Aynı zamanda parti tarafından tutulan bu kayıtlar, altı aylık zaman dilimleri halinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Siyasi Partiler Sicil Bürosu’na gönderilmektedir. Ön seçim yargısal makamların kontrolünde yapıldığı ve seçim sonuçları değiştirilemediği için geçmiş dönemlerden oldukça farklı bir biçimde oy kullanacak üyelerin listesi, ilçe seçim kurullarına Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan bu kayıtlar aracılığıyla gönderilmektedir.⁵⁴² Ancak hemen belirtmek gerekir Yargıtayca yalnızca üye kayıtları tutulmakta ve partinin delege listelerine yönelik herhangi bir veri saklanmamaktadır. Aday yoklaması yönteminin uygulandığı durumlarda delege listeleri ilçe seçim kurullarına partinin ilgili il teşkilatları

⁵⁴¹ Osman Kocaaga, “A View on the Problems of Member Registrations in Political Parties from the Structural Constructivist Perspective: Notes From a Fieldwork on the Republican Peoples’s Party”, **The Journal of European Theoretical and Applied Studies**, 2017, vol:5, no:2.

⁵⁴² Ön seçimlerde uygulanacak prosedür ile ilgili olarak YSK’nın yayımladığı bir bildirme için bkz. YSK, “Siyasi Partilerin Milletvekili Seçiminde Ön seçim veya Aday Yoklaması Usulleriyle Aday Tespitine İlişkin Genelge”, md. 9, 02.02.2015, 125 Sayılı Genelge

tarafından sağlanmaktadır. Böylesi bir durumda da il ya ilçe başkanlarının kayıtlar üzerinde tahrifat yapabilmesinin büyük ölçüde önüne geçildiği söylenebilir.

Ancak bu şartlar altında dahi partililer kendi çıkarları söz konusu olduğunda sistemin boşluklarını sonuna kadar zorlama yoluna gittikleri görülmektedir. Aşağıda yer alan MYK raporundan bir kesit aynı parti içerisinde yer alan kişilerin birbirlerine karşı giriştikleri mücadelede ne tarz araçlardan faydalandıklarını tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir.

“...ülkemizde insanlar iş, eğitim ve geçim nedenleri ile çok sık olarak ikametgahlarını değiştirmektedir. Bu arada evlilik ve diğer nedenlerde isim ve soyadlarında değişiklikler olabilmektedir. Yeni üyelerin, mevcut üyelerin ikametgah veya kimlik bilgileri değişikliklerinin Siyasi Partiler Yasası'nın 10. Maddesi çerçevesinde ALTI AYDA SADECE BİR DEFA Başsavcılığa bildirilebilecek olması ÜYELİK HUKUKUNU ÇİĞNEMEKTE, KÖKLÜ HAKSIZLIKLARA YOL AÇMAKTADIR. Yasanın bu hükmü karşısında Parti Tüzüğüümüzün özellikle üyelik hukuku ile ilgili bölümlerinin hiçbir hükmü kalmamaktadır. Bu durumu kabul etmek mümkün değildir. Bu durumdan kendilerine görev çıkaran bazı kişiler, Başsavcılığa farklı tarihlerde müracaat ederek belirli ilçelere ait Başsavcılık kayıtlarında o aşamada görülen üyelerin listesini alıp mahkemelerde parti ile mücadele eder duruma girmişlerdir. Esasında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı kendisine parti tarafından gönderilen üye kayıtlarını 6 aylık dönemler itibariyle (ie. 2007/1 veya 2007/2) parti sicilinde tuttukları parti kütüğüne aktarmaktadırlar Örneğin, delege seçimleri için Genel Sekreterlik tarafından ilçelere gönderilmiş olan üye listelerinde yer alan bir kişi adresini şu veya bu sebeple değiştirmiş ise bunun Başsavcılığa gönderilebilmesi için 6 aylık dönem sonunun beklenmesi gerekmektedir. Bu arada söz konusu kişi tüzüksel haklarını kullanarak naklini yaptırdığı yeni ilçesindeki üyelik durumu Başsavcılıkta gözükmediği için, itiraz halinde sanki “parti üyesi değil” şeklinde haksız değerlendirmelere tabi tutulmaktadır.... Başsavcılıktaki “Üye Kütüğü” TC Kimlik numarası olmayanları görememekte, dolayısı ile herhangi bir ilçeye ilişkin üye listesini alanlar, “kimlik numarası bulunmayanlar söz konusu listede yer almayacağı gerekçesi ile”, mahkemelere koşup “bunlar üye değildir” iddiaları ile “kongreleri iptal kararları” aldirabilmişlerdir. Bunu yaparken çoğu partinin eski üyeleri olan arkadaşlarının (zira kimlik numarası eksik olanlar daha çok eski üyelerden oluşmaktadır) üyelik haklarını hiçe saymakta hiçbir sakınca görmemişlerdir. Benzeri durum, Kurultay tarafından kabul edilerek yürürlüğe konulmuş olan, parti içi hukukumuzun çerçevesini belirleyen Parti Tüzüğüümüzün 12 Maddesi'nin uygulanmasında da ortaya çıkmaktadır. 12 Madde ile doğrudan parti üyesi olmuş olan kişilerin de altı aylık dönem sona ermeden Başsavcılığa aktarılamadıkları için, herhangi bir kişinin keyfi itirazı sonucu üyelik haklarından mahkum kılınabilmektedir.”⁵⁴³

⁵⁴³ CHP, 6 Şubat 2008 tarihli MYK Raporu, ss.58-9

MYK raporunda bildirilen bu sorunların benzerine Kırklareli’de rastlanmamıştır. Kırklareli’deki manzaranın nasıl bir görünüm sergilediğini ortaya koymak amacıyla çalışma boyunca yapıldığı gibi yine istatistiklerin yardımına başvurulabilir. Bunun için hazırlanan iki tablodan öncelikle Kırklareli’de üyeliğin zaman içerisinde nasıl bir değişim geçirdiğine yer verilecektir.

Tablo 27: CHP’de Yıllar İtibariyle Üye Sayılarında Meydana Gelen Değişim

Tarih	Toplam Kırklareli	Kadın (%)		Genç(%)	
		Kırklareli	Türkiye	Kırklareli	Türkiye
31.5.2001	2309	15,7	(-)	7,7	(-)
30.6.2003	3843	(-)	22	504	19
29.6.2005	6022	19,1	24,3	17,8	18,7
30.9.2007	7090	18,9	25	15	16
5.12.2009	9215	22	26,2	17,4	15,9
24.2.2011	10.442	22,7	26,6	14,1	21,2
17.12.2011	11.005	23,2	27,6	15,2	14,4
10.2.2012	11.041	23,4	27,7	12,9	12,4
8.4.2012	10.963	23,3	27,7	12,9	12,4
1.6.2012	11.285	23,8	27,9	13,2	12,6
1.9.2012	11.491	24,1	27,9	13,5	12,9
11.11.2012	10.884	24,3	28,7	13,4	12,9
24.2.2013	10.853	24,6	28,9	11,7	11,1
22.4.2013	10.914	24,7	28,9	11,8	11,3
1.7.2013	11.206	24,7	29,1	12,1	11,5
31.8.2013	11.192	24,7	29,1	12,08	11,5
25.10.2013	11.521	25,1	29,2	12,5	11,7
10.1.2014	11.533	25,08	29,4	10,5	10,2
7.4.2014 ⁵⁴⁴	12.033	25,6	29,4	11,1	10,5
16.6.2014 ⁵⁴⁵	11.909	25,5	29,6	10,8	10,8
16.10.2014	12.156	26,2	30,1	11,5	11,6
17.12.2014	12.489	26,5	30,3	11,8	11,9

Kaynak: Yukarıdaki tablo erişilebilir tüm Parti Meclisi ve MYK raporları taranarak oluşturulmuştur. Hemen belirtmek gerekir ki belirli tarihler üye sayılarında anlamlı değişiklikler olmadığı için çıkarılmış ve tablonun sadeleştirilmesi yoluna gidilmiştir.

⁵⁴⁴ 2 Partiye üyelik nedeniyle Yargıtay tarafından 706 kişinin üyeliği düşürülmüştür.

⁵⁴⁵ 2 Partiye üyelik nedeniyle Yargıtay tarafından 243 kişinin üyeliği düşürülmüştür.

Tablo 26’da görüldüğü üzere üye sayılarında Kırklareli’nde meydana gelen değişim düzenli bir seyir izlemektedir. “Naylon üye”, “yığma üye”, “bindirilmiş üye” kayıtlarının tek sefere mahsus yapıldığı hiçbir zaman dilimi yoktur. Ancak yinelemek gerekirse, partili il ve ilçe başkanları belirli makamlara seçilebilmek ve/veya buldukları makamları koruyabilmek için eş, dost, akraba, komşu vs. kişileri üye ya da delege olarak kaydettirip milletvekili seçilebilmeyi garantilemeye çalışmaktadır. Tek başına üye yazımlarını kontrol etme çabasının ise bu çalışma örneğinde adaylık sürecinde seçilebilmeyi sağladığını söyleyebilmek söz konusu değildir.⁵⁴⁶ 1999 seçimlerinde yaşanan baraj hezimetini dolayısıyla Altan Öymen’in Deniz Baykal’ın yerine CHP Genel Başkanı seçilmesiyle üye kayıtları sıfırlanmış ve üyelik kaydını yenilemek isteyen partililerin partiye tekrar başvurmaları istenmiştir. Ne yazık ki 1999 öncesinde CHP’nin Kırklareli örgütünde kayıtlı üye sayısının ne kadar olduğuna dair bir veri bulunmamaktadır. Ancak 2001’de üye sayısının diğer yıllara nazaran görece düşük olması bu bağlamda değerlendirilmelidir.

CHP’de üye kayıtlarının nasıl gerçekleştirileceği sıkı bir kontrole tabi tutulmaktadır. Üye Kayıt Formu (İlçeler) Genel Merkez Üye Birimi için geliştirilen üye kayıt formunun görsel ve işlevsel olarak aynısı ilçeler için de geliştirilmiştir. “Fakat ilçeler sadece üye formunda gördükleri bilgileri doldurabilme hakkına sahiptir. İlçeler için açılan formda kayıt yapacak yetkililerin görev *il ve ilçesi seçilmiş olarak gelir*. Herhangi bir ilçe bir başka il/ilçe için kayıt dolduramaz. *Eğer yeni kayıta girilen adres ile mevcut il/ilçe bilgisi uyuşmuyorsa, sistem kayıta izin vermez*. Eğer yeni kayıta belirtilen adres ile seçmen adresi uyuşmuyorsa, sistem kayıt ederken ikametgah belgesi istenmesi doğrultusunda uyarı verir. *İlçeler kayıtların üyelik düzeylerinde kesinlikle değiştirme yapamaz. Yeni kayıt girerken “aday üye” seçili olarak gelir. Daha sonradan üyelik değişimini gözlemleyebilir fakat değişim yapamaz.*”⁵⁴⁷ (vurgular bizim)

Bu bağlamda görüşülen partililer Kırklareli’de üye kayıtlarının düzenliliğine dikkat çekmişlerdir. Her ne kadar yukarıda halkla ilişkilere gönderilen başvurularda belirtilen üye dosyalarının genel merkeze gönderilmesinin geciktirilmesi gibi bazı sıkıntılardan bahsedilse de kitlesel sıkıntıların varlığından bahsedilmemiştir. Üyelik

⁵⁴⁶ Kocaaga, 2017.

⁵⁴⁷ CHP, Ekim 2011 Tarihli MYK Raporu, s. 97.

başvurularından kaynaklanan bu vb. sıkıntıları giderebilmek amacıyla CHP Genel merkezi 1 Ağustos 2014 tarihinden itibaren online üyelik sistemine geçmiştir.⁵⁴⁸ Bundan böyle doğrudan parti genel merkezine başvurarak üyelik kaydının gerçekleştirilmesi mümkün hale gelmiştir.

Tablo 26’da Kırklareli’deki parti üyeleri içerisinde kadın ve genç üyelerin oranlarına yer verilmiştir. Genç üye ile kastedilen ilgili tarihlerde 30 yaşını doldurmamış kişilerdir. Görüldüğü üzere CHP’nin Kırklareli üyeleri büyük ölçüde eril ve yaşlı bir görünüme sahiptir. CHP’de kadın ve genç üyeler Türkiye’deki ortalamalarına yakındır. Kendileriyle bu durum hakkında görüşme yapılan partililer gençlerin azlığını gençlere sunulabilecek iş olanaklarının zaman içerisinde sınıra dayandığı teziyle açıklamışlardır. Yine aynı partililere göre gençler büyük bir çoğunlukla AKP’dedir. Daha önce Kırklareli’de 1960-2015 arası dönemde milletvekili genel seçimlerinde yalnızca bir, Türkiye genelinde 2014 mahalli idareler seçimlerinde ise yalnızca 3 kadın kolu başkanı ya da yöneticisinin adaylık başvurusunda bulunduğunu belirtilmişti. Görüldüğü üzere hem Kırklareli hem de Türkiye’de CHP’li kadın üyelerin oranı erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. Bu durumun önüne geçebilmek ve kadınları daha aktif bir pozisyona çekebilmek için CHP’nin 16. Olağanüstü Kurultayı’nda yapılan bir değişiklikle yönetim pozisyonları için %33’lük bir cinsiyet kotası getirilmiştir. Ancak Kırklareli’de özellikle kadınların parti içerisinde yönetim kademelerine getirilmesi konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Yukarıda kadın bir partilinin delege seçimlerinde yaşadıkları bu sıkıntıları gözler önüne sermektedir.

Tam da bu noktada üye yazımlarını kontrol, rakip partili gruplara mensup kişilerin üye kayıtlarının geciktirilmesi, üyelerin klientelistik ağlarla kontrol altında tutularak oy vermelerinin sağlanması yoluyla seçimleri garantilemeye yönelik manevraların sınırlılıklarını da ortaya koymak gerekmektedir. Bunun için her bir ilçe başkanının başkanlığı döneminde partiye kaydolan/kaydedilen üyelerin sayıları bazı önemli ipuçları sağlayabilir. İlçe başkanlarının görevli oldukları dönemlerde üye sayılarında meydana gelen artışın ön seçimlerde oy kullanacak üyelerin toplam sayısının ne kadarını oluşturduğu da tespit edilmesi gereken bir başka noktadır. Aşağıdaki tabloda Kırklareli Merkez, Lüleburgaz ve Babaeski ilçelerinin üye

⁵⁴⁸ Online üyelik hakkında bkz. CHP, Ekim 2014 Tarihli MYK Raporu.

sayılarında meydana gelen değişim ve ilçe başkanlarının görevli olduğu dönemlerde o ilçede üye sayısının toplamında meydana gelen değişikliğin oranı birlikte verilmiştir.

Tablo 28: Farklı Tarihler İtibariyle Kırklareli İlçelerinde Üye Sayılarında Meydana Gelen Değişim

Tarih	İLÇELER								
	Lüleburgaz			Merkez			Babaeski		
	Üye S.	Başkan	Değişim	Üye S.	Başkan	Değişim	Üye S.	Başkan	Değişim
31.5.2001	698			686			468		
30.6.2003	1112			1286			698		
29.6.2005	2233	Tansel Barış		1547	Vecdi Gündoğdu	25%	936	Hayri Tübeler	
18.12.2007	2875	Zeki Akın	22%	1714			1092	Hüseyin Özşengül	
13.5.2008									
20.12.2009	3982	Turabi Kayan	27%	2079	Gürkan Yenerel	25%	1660	İrfan Altınel	9%
24.2.2011	4418	Zevcan Açar	18%	2171			1771		
8.6.2011	4525			2234			1796		
1.9.2011	4523			2232			1796		
18.10.2011	4723			2236			1811		
17.12.2011	4862			2295			1841		
10.2.2012	4902			2292			1839		
8.4.2012	4868	2271	Şahabettin Vardar	12%	1827	Hasan Ali Eren	1,60%		
1.9.2012	5221	2314			1858				
11.11.2012	4921	2225			1800				
5.1.2013	5017	2330			1799				
24.2.2013	4870	2274			1789				
22.4.2013	4868	2323			1800				
1.7.2013	4936	2409			1917				
31.8.2013	4927	2408			1917				
25.10.2013	4961	2626			Şener Pekçeer	7%	1976	Fikri Karaca	23%
10.1.2014	4955	2599					2019		
7.4.2014	5112	2609	2353						
16.10.2014	5155	2644	2352						
17.12.2014	5163	2824	2421	Hasan Ali Eren					

Kaynak: (Kocaaga, 2017) Bu tabloda koyu renkle işaretlenen ilçe başkanları milletvekili adaylığına başvurmuşlardır. Turabi Kayan, Tansel Barış, Vecdi Gündoğdu milletvekili seçilmiştir. Koyu renkle işaretlenmeyen diğer başkanlar ise bu kişilerin adaylık için istifa etmeleriyle yerlerine seçilen kişilerdir. Ve hepsi adaylık için istifa eden bu kişilerle birlikte aynı anda yönetim kurulu üyesi seçilmiştir.

Tablo 28’den de net bir biçimde görüldüğü üzere Turabi Kayan döneminde üye sayılarında meydana gelen değişimin oranı yalnızca Lüleburgaz örgütünde %5’tir. Zevcan Açar’ın da “emanetçi başkan” olarak Turabi Kayan’ın adaylık istifası sonrası seçildiği göz önünde bulundurulup onun döneminde kaydedilen üyelerin de aynı ekibin üyeleri olduğu hesaba katılırsa Turabi Kayan ve ekibi döneminde toplam 1400 üyenin kaydedildiği varsayılabilir.⁵⁴⁹ Bu rakam ön seçimlerde oy kullanacak 12000 parti üyesinin yalnızca %11’ini oluşturmaktadır. Oysa ki Turabi Kayan en yakın rakibine 2300 oy fark açarak 5400 oy almıştır. Saha görüşmelerinden elde edilen veriler Kırklareli CHP’de üyeliğin adaylık sürecinde nasıl bir dinamığe sahip olduğunu aydınlatmaktadır. Bu noktada ilk olarak il ve ilçe başkanlarının koltuklarını uzunca bir süre ellerinde tutsalar da etkin oldukları bölgelerde rakiplerinden daha az oy alabileceği gerçeğini vurgulamak gerekmektedir. Uzun yıllar ilçe ve il başkanlığı yapan, çok katı bir üye yazımı yaptığı öne sürülen bir adayın seçime girdiğinde birinci çıkamayarak birinciliği uzun süredir parti kademelerinde görev almayan eski bir partiliye kaptırması örneği bu bağlamda aydınlatıcıdır: “Eğer şey olmuş olsa (üye yazımları vasıtasıyla süreci kontrol altında tutma arayışını kastediyor) orada geçerli olmuş olurdu o. O yüzden sen istediğin kadar aday yap adam vicdanı var kafası var beyni var. Çalışıyor. Biraz da yönlendirilebiliyor. Ama işte neticede ben öyle üye yapayım da. Doğru sonuç çıkmıyor. Kim ne derse desin çıkmıyor.”⁵⁵⁰

Üyeleri “yönlendirme” konusunda yaşanabilecek potansiyel sorunların önüne geçmek amacıyla başvuru bir strateji, üyelere adaylık ve kongre süreçlerinde ulaşabilecek rakip adayların iletişim kurmalarını engellemektir. Aday adaylarından birinin ön seçim zamanında üyelere “yetişememesi” ile ilgili yaşadığı sorunlar adaylık sürecinde yapılan manevra ve taktiklerin boyutunu ortaya çıkarmaktadır:

“Mümkün değil. Tabii olmadı. Yetişemedik. Bir de üye bilgileri güncel değildi. Siz de bilirsiniz her siyasetçi telefon listelerini alır. Mesaj atar kendini tanıtmak için. Yaklaşık 7000 civarında telefon numarası aldım teşkilattan. Ondan sonra bu 7000 şeyi dedim bunlar aynı numaralar olabilir. Ben üye yapıyorum birisini. Telefon numarasını yazarken onun numarasını yazmıyorum kendi numaramı yazıyorum. 10 kişiyi üye ettiysem 10’una da kendi telefonumu yazıyorum. Bu hep böyle yalnız

⁵⁴⁹ Görüşülen partililerden bazılarının Turabi Kayan’ın ekibinin 1200 kişiden oluştuğuna yönelik açıklamaları da bu sayıyla büyük ölçüde örtüşmektedir.

⁵⁵⁰ Mülakat, Tarık Sezer, Aday Adayı, 8.4.2016

ben değil. Herkes böyle yapıyor. Bu şeyden de belli oluyor. Delege seçimleri olduğu zaman telefon açıyor birisi Ayşe Hanım diye birisini üye yapmışım. Telefon açıyorum diyorum ki Ayşe Hanımla görüşebilir miyim? Kim arıyor diyorum. Cumhuriyet Halk Partisi'nden arıyorum diyor. Bakalım ne diyecek. Buyrun ben eşiyim. Filanca gün delege seçimleri var. Falanca listeye destek istiyoruz diyor. Benim karşı olduğum listeye bile destek isteyenler çıkabiliyor.”⁵⁵¹

Adaylık mücadelesinde partiye kaydettirilen üye sayısı eyleycilerin konum sezgilerini ve nesnel olasılıklar dahilinde beklentilerini yakından şekillendirmektedir. Kazanabilme psikolojisinin ya da eyleycilerin habituslarının önemli bir belirleyeni üye kayıtları ve ne kadar üyenin kontrol edilebileceğidir:

“Sizin sonuçlarımızda da bu çıkmış... Osman Hocam diyecek ben adayım. Soracaklar mesela. Bir, hocam 50 bin liran var mı. Bu kadar paran var mı? İki kaç tane üye var. Bizde maalesef böyle bir soru var. Üye senin üye değil. Bizim burada yıllardır bir söylem vardır. Delege ağalığı derler. Hepimiz biliriz yani bu kavramı. Maalesef bu da var. Kaç tane delegeye, üyeye hakimsin. Bunun gibi iki tane aşama var. Bunlar varsa zaten aday olabiliyorsun. Üntaş bey orada güzel, çok farklı bir kişiliktir zaten. Anlattı ben böyle şunu biliyorum. Bunu biliyorum ama partili hiç tanımıyor. Tanımadığı için de çok az oy alıyor. Diğer kişiler zaten şunu biliyor. Ben zaten girsem kazanamam psikolojisi oturmuş durumda. Yeterli param ve de üyeye hakimiyetim yoksa diye”.⁵⁵²

Bu tespitin üyelerin tamamını sinik, yalnızca çıkarlarının peşinden koşan kişiler olarak resmetme tehlikesinin önüne geçmek için bir başka partilinin adaylık süreçlerinde üyelerin tercihlerini hangi kriterlere göre belirlediklerine yer vermek gereklidir:

“Adam partiye oy bile vermiyor delege. Veyahut da başka partili. Bazıları MHP'li. Bizim partide delege. Düşünebiliyor musun? Bu örnekler var. Yok değil, boş değil. Ama şeyi partili önce Türk toplumunun bir yansıması orada. Önce kendi çıkarına bakıyor. Ben bu adama ulaşabilir miyim? Bu adam bana bir vaatte bulunuyor mu? Bir kesim böyle. Gerçek partililer dirsek çürütmüş insanlar bu adam dürüst mü bu işi yapabilir mi diye bakar. Ama yüzde yüzü böyle değil asla. Belki yüzde 30'u böyledir. Önce kendine benim işime yarar mı diye bakıyor? İki aynı ekibin insanları

⁵⁵¹ Mülakat, Taner Erbil, Aday Adayı, 8.4.2016.

⁵⁵² Odak Grup Görüşmesi, Cem Kesin, Yönetim Kurulu Üyesi, 6.4.2016.

mıyız diye bakıyor? Ondan sonra da yapabilir mi dürüst mü diye bakıyor?”⁵⁵³

Üyelik kurumu ile ilgili belirtilmesi gereken bir başka noktada yeni üye kaydetmede üst sınıra ulaşılmasının yaşattığı zorluklardır. Kongrelerde kaybeden ekibin mensubu bir partilinin kendi ekibine mensup kişilerin üye yazımları konusunda manevra kabiliyetlerinin sınırlılığına dair tespiti bu zorluğun net bir göstergesidir:

“İl yöneticisi: Ben örneğin yapamadım üye. Arkadaşlara üye yapalım üye yapalım diye çok ısrar ettim. Yapamadılar.

Osman K: Bunlardan biraz bahseder misiniz?

İl Yöneticisi: Yapamadılar. Bitti malzeme bitti. Ben en son yaptığım üye işte eşim. Başka bir partide bir arkadaşım vardı. Onu çektim. O, 7-8 tane üye getirdi. Yakın bir akrabamı yaptım üye. Geçen gün dolaylı haber gönderiyor. Ya ben bir yerde işe gireceğim, söyleyin beni partiden çıkarırsın. Oğlum tamam gel diyorum oyunu kullan ben seni partiden çıkaracağım. Oy kullanmaya da gelmedi. Şimdi bir de biz gibi insanların bu tip ilişkiye girme şansları yok. Öbür türlü işte adam ne yapıyor. Bizim ... abi diye biri var. Bizim belediye meclis üyesi... Çalışanlarının hepsini hurraaa üye yaptı oraya. Aldı kimliklerini. Hiçbirinin belki CHP'yle ilgisi yok. Biz bunu yapamıyoruz. Bende de bir sürü eleman var. Yapamıyorum. Teklif bile edemiyorum. Mizacım değil. O tarzı onaylamıyorum. Biz şimdi örneğin sıkça onu tartışıyoruz. Bu 1,5 yıllık periyotta 10 kişi orada 15 kişi de burada 25 kişi. Biz 10'ar tane üye yapabilmiş olsaydık Kırklareli'de istediğimiz dengeyi kurardık. Yapamadık.”⁵⁵⁴

Üye yazımlarını kontrol edemeyen teşkilat yöneticilerinin aksine belediye olanaklarını kullanarak üye yazımlarını büyük ölçüde şekillendirebilen belediye başkanları ise yukarıdaki tespit edilen durumun tersine adaylık mücadelelerinde belirleyici olabilmektedir. Görüşme yapılan partililerin belediye başkanlarının adaylık mücadelelerine dahil olmasıyla ilgili “yerelde sıkıştığım zaman genel merkezle bağımı sağlayacak benim yanımda yer alacak birileri olsun düşüncesi” yönündeki tespitleri bu bağlamda dikkate değerdir. Bir başka il başkanıysa yaşadığı ildeki belediye başkanının üye yazımlarındaki tavrını şu sözlerle ifade etmiştir:

⁵⁵³ Mülakat, Tamer Gök, Aday Adayı, 28.3.2016.

⁵⁵⁴ Odak Grup Görüşmesi, Aras Tan, İl Yöneticisi, 17.7.2018.

“... bir atak var. Şimdi belediye başkanı çok pımpirikli bir adamdır. Salt oradaki koltuğu yitirmesin diye, farkında o, üye yapar ise bu saltanat sürecek. Müthiş bir üye bombardımanı yapmış orada. Şu anda kimse onun yaptığı üyeyi aşamıyor.”⁵⁵⁵

Genel merkez düzeyinde MYK-PM üyesi veya milletvekili olarak görev alıp belediye başkanlarının, meclis üyelerinin atanmasında etkide bulunan kişilerin adaylık mücadelesinde aday gösterilmelerine katkıda bulunduğu kişiler tarafından nasıl desteklendiğini ve karşılıklı bağımlığın uygulamada nasıl bir görünüm sergilediğini aşağıda yer alan tespit de net bir biçimde göstermektedir:

“O ikinci oldu. Ama ikinci olmasında da şey çok etkili oldu mesela. 2009’da belediye seçimlerinde yerel seçimlerde gerek belediye meclis üyelerinin seçiminde gerek atanmasında gerek belediye başkanlarının atanmasında gerekse il genel meclisinin atanmasında hep onun (belediye ile olan ilişkiler) hep onun rolü vardı. Bütün belediye başkanları onun elinden geçti MYK üyesi olduğu için. Haliyle meclis üyeleri de. Bunlar zaten toplam 120 kişi falan yapıyordu.”⁵⁵⁶

Belediye başkanlarının üye kaydetme yoluyla adaylık mücadelesine dahil olmaları ve kendilerine rakip olabilme potansiyeline sahip kişilerin milletvekilliğini engelleme girişimleri bu çalışma kapsamında sıklıkla vurgulanan anahtar liste tartışmalarına götürmektedir. Belediye başkanları, özellikle klientelist ilişkiler vasıtasıyla adaylık sürecinde kamusal olanakları kullanma yoluyla sonuca etki etme çabasındadırlar. Elbette klientelist ilişkilerin sürdürücüsü/sağlayıcısı olma konumu belediye başkanları ile sınırlı değildir. İlerleyen kısımlarda bu tartışmaya yer verilecektir. Hatırlanacağı üzere yasal düzenlemeler gereği ön seçimlerde milletvekili adaylığı için o ilde seçilecek milletvekili sayısının en az yarısı kadar oy verilmesi bir zorunluluktur. Tarihin farklı dönemlerinde yaşanmış örneklerle anahtar liste tartışmasının uygulamada nasıl etkiler yarattığına yer verildi. Şimdi daha derinlikli bir analiz adaylık mücadelesinde anahtar liste yapmanın nasıl bir kazanım sağlayacağını ortaya koyacaktır.

Kırklareli CHP’de adaylık mücadelesinde adaylığa başvuran, aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin habitusları alanın gerekliliklerine uyarlanabilme yolunda geliştirilen stratejilere dair ipuçları sunmaktadır. Alanın geleceğine kayıtlı nesnel

⁵⁵⁵ Mülakat, İl Başkanı, 6.4.2016.

⁵⁵⁶ Mülakat, Tarık Sezer, Aday Adayı, 8.4.2016.

potansiyellere eyleyicilerin konum sezgilerinden kaynaklı erişim çabaları alan ve habitus arasında karşılaşmasının nasıl gerçekleştiğini açığa çıkarmaktadır. Ayata'nın 1970'li yıllarda iki farklı CHP örgütü üzerinde yürüttüğü saha araştırmasının bulguları bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçlarla uyumludur:

“Ancak her ilçenin, listenin başında yer alacak bir adaya sahip olması olanaksızdı. Bu nedenle, adaylar ve ilçeler arasında, yerel liderlik ve orta adamlar kanalıyla gerçekleşen büyük pazarlıklar yapılıyordu. Böyle bir durumda ise her ilçe ve ilçelerdeki her grup kendi istedikleri adayı listenin başına geçirebilecek bir oy dağılımının muhasebesini yapmaktaydı. Birinin listeye girmesini engellemeye çabalamak aksini yapmaya çabalamaktan daha kolaydı zira üç ilçe bir adaya oy vermeme konusunda anlaşırca, en az 500 delegeyi bu doğrultuda mobilize etmek gerekiyordu. Bu ise söz konusu adayı listede dördüncü sıraya düşürmekteydi ve buradan seçilmek imkansızdı.”⁵⁵⁷

Birinin listeye girmesini engellemeye çabalamak için neler yapıldığı ile ilgili olarak ise seçilmiş bir milletvekilinin aşağıda sözlerinden anlaşılmaktadır:

“Ama o stratejidir işte. Adaylar kendilerine yakın hissettikleri kişilere bu sefer ne diyor. Yani diyor iki kişiyi yazın diyor bir de gönlünden geçeni diyor. Aman üçü bulaştırmayın kardeşim. Nereden çıkarıyorsunuz. Olayın doğrusunu kendine göre yönlendirmesini de yapıyor tabii aday. Ha ne kadar kişinin üzerinde etkili olabiliyor. 300 kişi 500 kişi, 1500, 2000 kişi. Ama her aday kendi bölgesindeki yakın çevresine bunu söylüyor.”⁵⁵⁸

Yukarıda delege seçimleri örneğinde bahsedildiği gibi bir aday adayının ne kadar delege ya da üye üzerinde etkili olabileceği, bir parti üyesinin odak grup görüşmesinde belirttiği gibi mahalle delege seçimlerinden başlayacak şekilde oluşan gruplaşmalarla yakından bağlantılıdır:

“Sevgili hocam örgütte sizin sunum yaptığınız konu en üst safhada.⁵⁵⁹ En büyük sıkıntı olarak benim kişisel görüşüm daha mahallelerdeki delege seçimlerinde bloklaşmalar sizin bahsettiğiniz sadece yöneticilik yapmışlara kalıyor. Mahallelerde bölünüyor. İlçe kongrelerde blok listelerde Ahmet Mehmet listesi olarak geliyor. Bu sefer o liderlerin arkasından gidiliyor. Lidere endeksli politikalar üretmek zorunda kalınıyor. Hani son milletvekili tespitinde değil daha örgütte çalışma

⁵⁵⁷ Ayata, 1992, s.177.

⁵⁵⁸ Mülakat, Mehmet Dönmez, Milletvekili, 31.3.2016

⁵⁵⁹ Yukarıda fotoğrafı verilen haftalık olağan parti toplantısında yapılan sunumu kastediyor.

safhasında bölünmeler başladığı için tabanda gruplaşmalar ve ön seçimin gruplar adına yapıldığı Ahmet'in listesi Mehmet'in listesi olarak seçimlere giriliyor.”⁵⁶⁰

Ayata'nın tespitinde listenin alt sıralarına düşme hatta bazı durumlarda listeye dahi girememeye tehlikesinin varlığı, anahtar listenin istenen sonuçları alabilmede en dikkatli davranılması gereken araç olduğunu göstermektedir. 2002'de merkez ilçe delegelerinin oylarının bölünmesi sonucu milletvekili seçilemeyen Tuna Soykan ya da aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere 29 oy farkı nedeniyle milletvekili seçilme şansını kaybeden Turabi Kayan örneğinde seçilmesi muhtemel adaylara oy vermek tehlike arz etmektedir. Bu bakımdan her aday adayının angaje olduğu kliklerin kime oy vereceğini belirlerken “dikkatli” davranması gerekmektedir:

“... ekibine diyor ki ...'a oy vermeyin, neden çünkü benim rakibim diyor... Eğer diyor oy verirseniz geçen sefer (2011 seçimlerini kastediyor) 30 küsur 50 oyla işte neyse devre dışı kaldım ben diyor. Şimdi ona oy verirseniz diyor ben yine liste dışı kalabilirim diyor... Diyorsun ki tak, tak, tak, tak, tak, (masaya vuruyor) o zaman işte işin içerisine profesyoneller giriyor, anahtar listeler giriyor, kullandırtmıyorlar üçüncü oyları orada... O zaman ne oluyor her ekibin çekirdek kadrosu bir güçlü aday artı ikinciye de zayıf dediğimiz, bu isimlerden birine (kendisine gösterilen 2007, 2011 ve 2015'teki aday listesini gösteriyor) döndürüyorlar... İlçe başkanı, il başkanı olarak burada görev yapmış, kendi üyeleri var, üye yapmışlar o da diyor ki birebirde ...'a oy vermeyin, ...'a oy verirseniz benim üstüme çıkar, kendi taban, yakın üyesi bana oy vermiyor. Yani oradan alma buradan alma, bir süre sonra, bu kadar oluyor işte. E dolayısıyla eleniyorsunuz.”⁵⁶¹

Aşağıdaki tablolarda yer alan sayısal veriler, Tansel Barış'ın aldığı oy çerçevesinde değerlendirildiğinde aday belirlemede üyeler ve delegelerin oy kullanmasında ortaya çıkan gruplaşmaların ve bunların anahtar listeler vasıtasıyla aday seçimlerine yansımalarının bir örneğini oluşturmaktadır. Lüleburgaz ilçe başkanlığı ve milletvekilliği yapan Tansel Barış, 2011 yılında merkez ilçe delegelerinin yaklaşık yarısının oyunu almıştır. Herhangi bir ilçeden blok bir delege desteği almanın ancak o delegeleri kontrol eden ekiple yakın bir işbirliği çerçevesinde mümkün olabileceği buna dayanarak söylenebilir. 2015 yılında

⁵⁶⁰ Odak Grup Görüşmesi, Hakan Seyhan, İlçe Başkanı, 7.4.2016

⁵⁶¹ Mülakat, Alper Sayan, Aday Adayı, 29.3.2016

gerçekleştirilen ön seçimlerde Tansel Barış'ın merkez ilçe örgütüne kayıtlı oy kullanan 2375 üyenin yalnızca 52'sinin oyunu alması üye ve delegeye hakimiyet konusunda delegelerin manipülasyonunun üyelerle kıyaslandığında görece daha kolay olduğunu göstermektedir. Delegelerin ve üyelerin tercihlerinin aday seçimlerinde sonuca etki etmesinde nasıl bir görünüm sergilediği bir aday adayının aşağıda yer alan sözleri ile tüm açıklığıyla ortaya çıkmaktadır:

“Delege ile üye arasındaki en büyük farkı. Şimdi şöyle düşünelim. Deleger bizde muhtarlık bölgesi diye geçer. Muhtarlık bölge seçimleri olur. Muhtarlık bölgesinde 300 tane üyemiz var diyelim. 300 tane üyenin 151 tanesini alan bir liste oradaki delegelerin tamamını alır. Çünkü orada delege sistemi dediğimiz sistem şey oluyor blok liste oluyor. Şimdi o blok listeye seçilmiş olan 20 tane delege var diyelim. O delegeler taraf olmuş oluyorlar. O seçtiği grubun tarafı oluyorlar bunlar. Şimdi bu ekip bu grup hangisinin adaylığını destekliyorsa o yirmi tane delegenin tamamı veyahut %80'i oraya oy verir. Halbuki öbür tarafta da 149 tane yine aynı partinin üyesi, ön seçim olsa seçme hakkı olan insan var. Burada efendime söyleyeyim o 151'in fikri değişmiş olanı olabilir 149'un fikri değişmiş olanı olabilir zaman içinde. Ama şimdi delegeyi seçip gönderdiğiniz zaman delege bunu ya bir sene sonra ya iki sene sonra kullanır. Ama taraf olduğu için o taraf gider diyelim ki tamamı 300 tane delege var bu bölgede Babaeski'de. 300 tane delegeyi hep bir liste kazanmış ise bu 300 tane delegeden fire verme imkanı 50 tane olsun diyelim. Anlatabildim mi? Ama şimdi diğer şekilde olmuş olsa üye bazında olduğu zaman o zaman değişiyor iş. Nasıl değişiyor 2000 tane üyenin, efendime söyleyeyim, 900 tanesi hiç oy kullanma şansına sahip değil. Hiç kendi düşündüğü adaya oy verme şansına sahip değil. Halbuki öbür tarafta 1100 tanesinin istediği tamamen oluyor.”⁵⁶²

Öyleyse analizin bu kısmında anahtar listelerin düzenlenmesi aracılığıyla ne kadar üye ve delege manipüle edilebileceği sorusu sorulabilir. Aşağıdaki tablolarda yer alan verilerle ilgili belirtilmesi gereken ilk nokta her bir aday adayının, başka ilçelerin anahtar listelerle desteği hariç tutulduğunda, en yüksek oyu yaşadıkları ilçeden almalarıdır. Bunun dışında bazı durumlarda belediye başkanlarının açık desteğiyle farklı ilçelerden de yüksek oyların alındığı görülmektedir. Bu duruma örnek olarak 2015 yılı ön seçimlerinde Lüleburgaz'da yaşamasına rağmen Merkez ilçeden 690 oy alan Tayfun Erel gösterilebilir. Kırklareli Belediye Başkanı'nın desteğini arkasına alan Erel, merkez ilçede yaşayan aday adayları hariç tutulduğunda,

⁵⁶² Mülakat, Tark Sezer, Aday Adayı, 6.4.2016.

diğer adayların toplamından daha fazla oy almıştır. Turabi Kayan'ın Lüleburgaz ilçesinden olmasına rağmen merkez ilçeden yüksek oy alması ise, ilerleyen kısımlarda açıklanacağı üzere “çok çalışması” ve anahtar liste düzenleme konusundaki başarısı ile ilgilidir.

Tayfun Erel'in 2015 ön seçimlerinde mevcut milletvekili sıfatıyla giren Turgut Dibek'ten daha fazla oy almasının arkasında belediye başkanının açık bir desteğinin bulunması anahtar liste mücadelelerinde belediye başkanlarının rollerini ve belirleyiciliğini açıklama ihtiyacı doğurmaktadır. Aşağıda aday adaylarından birinin belediye başkanlarının delege ve üyeler üzerinde hakimiyet kurma çabalarına dair arayışlarına anlamaya olanak sağlamaktadır:

“Bir de siyasetin kendi iç dinamikleri var. Yani kendi iç dinamiklerinden biri aktörleri vardır, yani belediye başkanları vardır, geleceği düşünenler vardır, ileride kendisinin siyasi tablosuna, geleceğine kim destek verir, kim destek vermez, hangi kişilerle yol alırsa daha iyi olur, hangileriyle yol almazsa daha iyi olur.”⁵⁶³

---

⁵⁶³ Mülakat, İl Başkanı, 29.03.2016

Tablo 29: 2011 Milletvekili Genel Seçimleri - Kırklareli Aday Yoklaması Sonuçları (Tüm Aday Adaylarının Aldıkları Oylar)

İlçenin Adı	Kayıtlı Semen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçersiz Oy Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	Turgut Dibek	Mehmet S. Kesimoğlu	Turabi Kayan	Tansel Barış	M. Tuna Soykan	Yavuz Altunorak	Gürcan Ersin	Hakan Dedeoğlu	İrfan Altınel	Zeki Akın	Kenan Gürbüz
Merkez	319	293		879	246	92	67	141	151	43	34	7	41	10	47
Lüleburgaz	493	445		1337	59	144	276	233	34	131	163	144	34	96	23
Babaeski	226	207		622	64	187	45	8	79	61	37	17	108	11	5
Pınarhisar	105				44	66	35	40	38	32	27	5	10	6	7
Vize	132				60	83	19	21	48	46	52	22	5	0	3
Demirköy	50				26	39	15	2	26	12	15	7	1	1	2
Kofçaz	56				18	15	35	5	39	22	4	0	1	4	7
Pehlivan köyü	64				16	37	10	5	23	42	18	9	7	4	6
Toplam	1445	1424	7	1417	533	663	502	455	438	389	350	211	207	132	100

Kaynak: Yukarıdaki tablo saha araştırması kapsamında görüşülen kişilerin aktardıkları veriler çerçevesinde tarafımızdan oluşturuldu. Tabloda boş bırakılan yerler kesin bilgilerin olmaması nedeniyledir.

Gerçekten de CHP’de parti içi iktidarın önemli bir bölümünü temsil eden belediye başkanları, gelecekte kendilerinin yeniden aday gösterilmelerini sağlayacak tüm mekanizmaları bütünüyle kullanmışlardır. Bir sonraki seçimlerde muhtemel bir milletvekilliği pozisyonuna sahip olma ihtimali olan ve bu sebeple kendisinin yönetimine engel olacağı düşünülen bir kişinin ortaya çıkacağına dair duyular alan bir belediye başkanı, yukarıdaki tespitlere paralel olarak milletvekili adaylığı seçiminde kiminle yol alacağına, hangi adayların kendilerine sahip çıkacağına, destek vereceklerine dönük arayışlara girebilmektedir.⁵⁶⁴ Belediye başkanlarının alan içerisinde kendi konumlarını koruma kaygısı il ve ilçe başkanlığı seçimlerine de yansımaktadır. Yukarıda parti okulu eğitmeninin tanınırlığını arttırmasının önüne geçmek amacıyla toplantılar düzenlemesinin önüne geçen ilçe başkanının tavrına benzer bir biçimde gelecekte belediye başkan adaylığına başvurma olasılığını gördüğü adayların önüne geçebilmek için de üye ve delegelerin manipüle edilmesine başvurabilmektedir.

Bu noktada “Milletvekili adaylarının belirlenmesinde anahtar listenin etkisi ne ölçüdedir?” ve “Yalnızca anahtar liste yardımıyla milletvekili seçilebilmek mümkün müdür?” soruları ortaya çıkmaktadır. Bourdieu’nün, “çok sık yapıldığı gibi, analizin, değişkenlerin teker teker ele alınarak yapılması (cinsiyet ya da yaşın, bir sınıfın mevcut veya gelecekteki durumunu belli bir ölçüde ifade edebilmesi gibi), tüm değişkenler kümesinin etkisini, değişkenlerden yalnızca birine yükleme riskini yaratır.”⁵⁶⁵ şeklindeki düşüncesi ikinci bölümde mütekabiliyet analizi diyagramlarında ortaya konulduğu gibi çoklu nedensellikleri göz önünde bulundurmaya zorunlu kılmaktadır. Kırklareli CHP’de adaylık sürecinde anahtar listelerin etkisi de bu bağlamda düşünülmelidir. Anahtar liste, adaylık mücadelesinde başarıya ulaşmak için kullanılan araçlardan *yalnızca* birisidir. Etkisi ise ne kadar üye ve delegenin mobilize edilmesine bağlıdır. Aşağıda yer alan tabloda 2015 ön seçimlerinde anahtar listenin farklı adaylara sağladığı katkıların ne ölçüde olduğuna dair bazı ipuçları görülmektedir.

⁵⁶⁴ Joppien’in Eskişehir CHP örgütüne dair saha bulguları belediye başkanlarının konumlarının garanti altına almada kimlerin desteğinin önemli olduğunu çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır: “Parti binası önünde toplanan kalabalığa karşı adaylığını açıklayan Ahmet ile ilgili yanında duran yaşlı adama "ne kadar da başarılı bir orkestrasyon" dedim ve sordum Ahmet’in aday olma şansını nasıl değerlendirdiğini sordum: "Buradaki tüm insanları mı kastediyorsunuz? Pekala, bu çok önemli değil Aynı zamanda onların burada olması için para vermiş de olabilirdi. Ulusal parti liderliği üzerinde etki yaratacak şey onu desteklemeye kimin geldiğidir. Bak, burada milletvekilleri Süheyl Batur ve Kazım Kurt, PM üyesi Gaye Usluer ve öteki ilçe başkanımız Nihat Çuhadar var. Tepebaşı belediye başkanı Ahmet Ataç gelemedi ama iyi dileklerini bildiren bir telgraf gönderdi. *Önemli olan budur.*”(vurgular bizim). Joppien, p. 33.

⁵⁶⁵ Bourdieu, “*Ayırım...*”, s. 164.

Tablo 30: 2015 Milletvekili Genel Seçimleri – Kırklareli Ön Seçim Sonuçları (Tüm Aday Adaylarının Aldıkları Oylar)

İlçenin Adı	Kayıtlı Semen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçersiz Oy Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	3 Oy Kullanmayanların Sayısı ve Oranı	İnci Tunç	Gülşay Tülüş	Zeki Akın	Tansel Barış	Rabia Çakmakçı	Hakan Dedeoğlu	Turgut Dibek	Tayfun Erel	Vecdi Gündoğdu	Üntaç Güner	Fikri Karaca	Özgür Kaya	Turabi Kayan	Mehmet Tuna Soykan
Merkez	2824	2375	31	2347	968 - % 41	477	313	78	52	244	92	780	690	1110	162	53	166	659	1197
Lüleburgaz	5163	3945	58	3887	1309 - % 33	515	293	577	863	106	1185	428	1402	549	191	75	1063	2556	549
Babaeski	2421	1936	31	1905	454 - % 23	271	104	33	110	31	181	381	312	998	16	448	397	1347	632
Pınarhisar	818	578	10	568	67 - % 11	157	38	7	38	16	55	255	113	279	43	12	125	310	189
Vize	740	531	4	527	142 - %26	136	30	17	55	35	48	253	61	245	11	3	53	245	247
Demirköy	104	75	0	75	6 - %8	12	6	1	9	2	5	55	29	11	0	0	6	46	37
Kofçaz	153	139	3	136	42 - %30	24	14	1	3	6	3	24	46	52	4	2	13	104	70
Pehlivan köyü	166	142	2	140	14 - %10	14	40	3	13	3	20	52	22	35	5	6	31	81	81
Toplam	12389	9724	139	9585		1606	838	717	1143	443	1589	2228	2675	3279	432	599	1855	5348	3002

Kaynak: Yukarıdaki tablo görüşülen partililerden biri aracılığıyla elde edilen ön seçim sonuçları evrakı verilerinin dijital ortama aktarılmasıyla tarafımızdan oluşturuldu.

Tablo 30’da “3 oy kullanmayanların sayısı ve oranı” ile ifade edilen sütun tarafımızdan anahtar liste yönteminin ilçeler nezdinde hangi oranlarda kullanıldığını göstermek amacıyla eklenmiştir. Bu sütunda yer alan verilere anahtar listelerin ön seçimlerde adayların kazanmasını ne ölçüde etkilediğine dair bazı yorumlarda bulunulabilir. Görüldüğü üzere Kırklareli iline bağlı her ilçede CHP üyeleri 3 oy hakkı olmasına rağmen değişen oranlarda 2 oy vermişlerdir. Saha araştırması sırasında karşılaşılan manzara anahtar listenin özellikle Turabi Kayan ve Vecdi Gündoğdu lehine hem kendileri hem de diğer aktörler tarafından kullanıldığı yönündedir. Babaeski belediye başkanının Turabi Kayan ve Vecdi Gündoğdu lehine açık desteği bu kişilerin Babaeski ilçesinde ciddi oy almalarını sağlamıştır. Ancak yine hatırlatmak gerekir ki özellikle Turabi Kayan’ın Babaeski’de aldığı oy yalnızca anahtar liste kullanımına indirgenemez. Aynı şekilde 2’li oy kullanmanın bu ilçede %23’ler dolayında kalması bunun bir göstergesidir. Yani Babaeski’de geçerli 1936 oyun yalnızca 454 ile sınırlı kalması ve hem Turabi Kayan’ın hem de Vecdi Gündoğdu’nun bu rakamların çok üzerinde oy alması bu durumun göstergesidir. Ancak yukarıdaki tablo anahtar liste kullanılmadan zayıf adaylara oyların dağıtılması yoluyla 3 oy kullanılmasına ve üç oy verilen durumlarda da Turabi Kayan ve Vecdi Gündoğdu’nun bu şekilde desteklenip desteklenmediğine dair bir yorum yapma olanağı sağlamamaktadır. Tam da bu noktada merkez ilçede yaşayan ve açık bir biçimde belediye başkanının desteğini almayan Tuna Soykan’ın ve Babaeskili aday Fikri Karaca’nın aldıkları oy sayıları da belediye başkanlarının dahi tek başına tüm üyeler üzerinde hakimiyet sağlayamadığını göstermektedir. Anahtar liste kullanılmasına dair bir aday adayının aşağıdaki yorumu delege ve üyelik kurumunun benzerliğine dair önemli içerimlere sahiptir.

“Benim burada hatta 2015 seçiminde şunu dedim. Yazık dedim ya. Üyeler bile delegeleştirildi. Üyeler bile delegeleştirdi ya. Burada şöyle üyeler tabi ki delege sayısı az olduğu için bilemiyorum. Birebir markaj oldu burada. 2 ver 3 ver gibi diyen adaylar vardı burada bile. Aynı sistem 2015’te bile çalıştı ya. Çünkü yani ben onu okudum sonuçlardan sonra onu gördüm ve onu gördüm. Burada bile o kadar markaj altına alındı ki olacak iş değil. Yok öyle bir şey.”⁵⁶⁶

Anahtar listeler, adaylık yarışında mücadele eden kişileri yarışın önünde başlatmak gibi açık bir avantaja sahiptir. Ancak hepsi bu. *A priori* bir biçimde

⁵⁶⁶ Mülakat, Ahmet Taşkın, Aday Adayı, 3.4.2016

anahtar listenin her durumda aday adaylığına başvuran kişileri başka herhangi bir çabaya girişmeksizin ön plana taşıdığı, yukarıdaki tablonun da açık bir biçimde işaret ettiği üzere ileri sürülemez. Anahtar liste tartışmaları ile ilgili vurgulanması gereken diğer nokta da *illusio* kavramıyla vurgulanan oyuna aşinalık duygusunu eyleyicilerin zihinlerine kazınmasıdır. Anahtar liste kanununun oy veren delege ve üyelere tanıdığı bir hak olması ve partinin her kademesindeki seçimlerde tarihsel süreç içerisinde kullanılması bu yöntemi kullananların meşru bir davranış tarzı sergilemelerine yol açmaktadır. Aşağıda odak grup görüşmelerinde geçen bir diyalog hem bu meşruiyet duygusunu hem de anahtar liste uygulamasının alan içinde hakim konumlara erişmede hangi gerekçelerle kullanıldığını, farklı çıkarların gerçekleştirilmesinde hangi araçları sağladığını aydınlatması, alan içerisinde eyleyiciler arasındaki uyumun derecesini göstermesi bakımından uzun bir biçimde alıntılanmaya değer:

“Hakan Seyhan: Bizde burada anahtar liste yaptık. İkiye düşürdük.

Osman K.: Neden anahtar listeler çıkartılıyor?

Hakan Seyhan: Hocam siyasetin doğasında var. Genel başkanım yapıyor anahtar liste. (Kahkahalar) Yapmıyor mu? Yani nasıl yapacaksınız? Arkadaşınızı seçtirmek için ne yapacaksınız? Bu iki bayan arkadaşımızı ön plana çıkarmak için üç dört tane bayan varsa. Üç dört kişilik listeyi. İşaretliyoruz listeyi. Hayriye hanımla Meliha hanımı. Üyelerimize dağıtıyoruz. Sözümüzün geçtiği tanıdık üyelerimize bunları işaretleyin diyoruz.

Osman K.: Sözünüzün geçtiği üye sayısı epey fazla mı? %35 çok yüksek bir oran değil mi?

Erkan Ermiş: Üçte biri normaldir.

Hakan Seyhan: Gene az. Üç kişiyi çok fazla işaretlemişler.

Erkan Ermiş: Bizim yaptığımızı diğer adaylar da yapıyorlar. 13 aday vardı, onlar da ikili kullandılar. Beni yaz diyor yanıma bir de zayıfı yaz.

Osman K.: Siz bu oranı yüksek mi buldunuz Hakan Bey? (Üç oy verenler kastediliyor)

Hakan Seyhan: Tabi yüksek buldum ben, bizim burada çok yüksektir oran... bu ikili yazma daha yüksektir. Yüzde 50'ye yakın olabilir.

Erkan Ermiş: ... en az yüzde 50'dir o oran. Bizim ilk üç tercihimiz ne çıkarsa sıralamada da o çıkar Kırklareli'de. Hatırladığım 86'da üye oldum, ondan sonraki seçimlerde oy kullandığım bütün seçimlerde ... çıkmıştır. İrfan Gürpınar, Gürcan Ersin döneminden beri hatırlıyorum.

Meliha hanım: Yani o dengeyi .... ilçesi sağlıyor.

Hakan Seyhan: Yalnız hocam bu sizi yanıltmasın bu insanların özgür iradeleriyle çıkmış bir şeyler değil. Buradaki siyasi liderliğin tercihi nedeniyle bu şekilde... Belediye başkanı kim olursa olsun daha önceki belediye başkanımız kim olursa olsun otoritedir burada. O böyle bir işaret buyurduğu zaman. %70 uyulur. Hayatın akışı bu.

Osman K.: Herkes böyle davranıyor o zaman.

Hakan Seyhan: Siyasetin doğasında var hocam. 90 kişilik veya 70 kişilik anahtar liste gönderiyor salona biliyorsunuz. Yani biz burada neden işaretlemeyelim. *Biz ayıp bir şey yapmıyoruz. Yasak bir şey yapmıyoruz.*

Erkan Ermiş: Yasaların tanıdığı bir hakkı kullanıyoruz.

Hakan Seyhan: Böyle bir şey yapmadık demiyoruz. Oy pusulası orada zaten. Sadece diyorsunuz ki çevrenize Hakanla Hayriye hanımı işaretle. O kadar. İki kişiye ver diyoruz. Biz bunu destekliyoruz diyorsunuz. Bu da çok doğal bir şey. *E beraber siyaset yapıyoruz. O yükselirse, seçtiğimiz insan biz de yükseleceğiz.* Ben yükseldiğim zaman Hayriye hanım da yükseliyor. Hayriye Hanım da bizim gibi bir arkadaş yarın öbür gün yükseldiği zaman onun da arkadaşı yükselecek.

Erkan Ermiş: 100-150 kişi *yanlılıkla* üçüncü kişi olarak Tuna Soykan'ı *işaretlese ikinci sıra değişmiş olacaktı.*

...

Yani buradaki siyasi lider, siyasi atmosfer iki kişi yazmayı da beraberinde getiriyor. Herkes oraya bakıyor yani. ... Abi'ye bakıyoruz biz. ... abi dediğim belediye başkanı. Onun bu ekip çalışması, ekip arkadaşları yarattığı sosyal ve siyasal atmosfer bu iki kişinin fazla yazılmasına sebep oluyor hocam. ... diğer ilçeler bunu başaramadılar. Oralarda *çok başlılık var.* Orada böyle bir siyasi liderlik yok. Siyasi liderlik olsa oy oranları yüksek olur zaten hocam. Onların bize yetişmesi için. 20 puan var aramızda. 36 mı 38 ile mi ne seçildi Kesimoğlu? 68'den bahsediyoruz hocam. 63 nerede 38 nerede hocam. O yazdıramaz iki kişiyi, abi yazdırır...

Hakan Seyhan: *Siyaset yapıyorsanız onun için mücadele edersiniz. Yani bu insanların seçilmesi için.* Elbette akrabamız da olabilir. Akrabamız da üyeyse. Delege olma haklarına sahipse neden delege olmasın? Elbette akrabalarınızı da yazabilirsiniz. *Çünkü siz de siyasi geleceğinizi düşünüyorsunuz.* En yakın çalışma arkadaşlarınızı yazacaksınız. Onların da önerilerini dikkate alacaksınız. Ahmet, Mehmet de bizim isteğimiz istikametinde oy kullanır. Efendim, delege seçimlerine listenizi yapıp gireceksiniz. Sizin listeniz kazanacak. Sonra o seçtiğiniz insanlar sizi seçecekler.

Osman K.: Ekip işi derken bunu kastediyorsunuz. Bir kişi kazandığında bir grup kazanmış oluyor. (vurgular bizim)⁵⁶⁷

Görüldüğü üzere anahtar liste yöntemi, oyuna angaje olmanın göstergesi olan *illusionun* da yardımıyla meşru bir mücadele aracı olarak görülmektedir. Meşruiyet ilişkilerinin yaratılmasında anahtar liste vasıtasıyla yönlendirilebilen üye sayısı, yönlendirilecek üyelerin varlığının meşru olarak görülmesiyle, sembolik emek sürecinin vazgeçilmez bir boyutunu oluşturmaktadır. Adaylık mücadelesinde daha fazla üyeyi kontrol edebildiği düşünülen rakiplerle işbirliği arayışları, her bir eyleyicinin gelecekteki beklentileri çerçevesinde zorlu bir mücadeleye zemin oluşturmaktadır. Yinelemek pahasına tekrar vurgulamak gerekir ki anahtar liste aracılığıyla mücadele sembolik emek çevrimlerinin yalnızca bir veçhesidir. Her ne kadar önemi yadsınamasa da farklı yöntemler, araçlar kullanılarak anahtar listenin etkilerini en aza indirmek ya da anahtar liste kazanımlarına yenilerini eklemek olasılığı alanın nesnel potansiyelleri olarak her zaman kayıtlıdır. Yani eyleyiciler Bourdieu'nün de yukarıda alıntılanan ifadesinde belirttiği “yapılacak çok sayıda başka iş”in varlığından haberdardır. İzleyen kısımlarda adaylık mücadelesinde başka nelerin yapılarak sembolik tahakküm ilişkisinin kurulmasının sağlanabileceği ile devam edilecektir.

3.4.3. Üye ve Delegelerin Desteklerini Kazanma Stratejileri – Gündelik Yaşamın Mikro Politikası

Sembolik tahakküm ilişkilerinin kendiliğinden oluşmadığı ve emek harcanması gerektiğine yönelik bu çalışmada başından beri yapılan vurgu, etnografik saha araştırmasının derinlerine inildiğinde kendisini tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Politik sermaye, militanlık sermayesi, üye yazımlarını kontrol etme çabaları, üyelerin mobilizasyonu gibi çevrimlerin meşruiyet ilişkilerinin yaratılmasındaki rollerine yukarıda yer verildi. Kurumsal dışlama mekanizmalarının tasvir edildiği ve betimsel düzeyde yöntemin değişiklik yaratmadığına dair ikinci bölümün çıkarımları etnografik saha araştırmasının verileriyle bir araya getirildiğinde adaylık mücadelelerinin CHP’de nasıl cereyan ettiğini anlamaya olanak sağlamaktadır. Gündelik yaşamın mikro politikası olarak da

⁵⁶⁷ Odak Grup Görüşmesi, 7.4.2016

adlandırılabilir ve bu kapsamda aday adaylarının kişiselleşmiş stratejileri kullanarak üyeler ve delegelerin desteklerini kazanma arayışlarına yer vermek harcanan emeğin boyutlarını açığa çıkarmaktadır. Bu sembolik emek süreci, ön seçim sonuçlarını gösteren tablodan da anlaşıldığı üzere Turabi Kayan'ın en yakın rakibine, kullanılabilir araçların çeşitliliğine ve önünü kesme stratejilerine rağmen yaklaşık 2100 oy fark atması örneğiyle değerlendirilebilir.

Daha önce yalnızca politik meseleleri gündeme getirerek su, toprak, çevre kirliliği, sınır ticareti, bazı belediye hizmetlerinin ücretsiz hale getirilmesi gibi siyasalar geliştirmenin adaylık mücadelesinde istenen sonuçları almada tek başına yeterli olmadığı ortaya konuldu. Bu noktada sorulması gereken soru şudur: Üye ve delegeler hangi kriterleri göz önünde bulundurarak oy vermektedirler? Aday adayları üyelerin ve delegelerin oylarını elde etmeye yönelik hangi stratejileri geliştirirler? Turabi Kayan'ın en yakın rakibine 2100 oy fark atmasının nedenlerini öğrenebilmek amacıyla sorulan soruya görüşmecilerin “çok ciddi çalışması” cevabını vermelerindeki “çok çalışmak” neye karşılık gelmektedir? Çok çalışmak için alanın geleceğine kayıtlı “yapılması gereken işler” nelerdir? İzleyen kısımda bu sorulara cevap aranarak adaylık sürecinin bir başka dinamiğini ve böylelikle de neden bazı aday adaylarının listelerde yer bulabildikleri analiz edilecektir.

Gündelik yaşamın mikro politikası ile kurumsal siyaset dışında adaylık sürecinde kişiselleşmiş ilişkilere dayalı politik bir ilişkinin kastedildiği akılda tutulmalıdır. Aday adaylarının izledikleri ilk yolun düğün, cenaze, hasta ziyareti, yağmur duası, asker uğurlaması, mekan açılışlarına katılma, hacı kabilelerini uğurlama gibi faaliyetlerle yerel siyasal alanda varlık kazanmaya dönük stratejiler olduğu görülmektedir. Kalaycıoğlu'nun, 1980'ler Türkiye'sinde yürüttüğü çalışmasının sonuçlarına dayanarak öne sürdüğü iddialar CHP Kırklareli'de gerçekleşen adaylık mücadelelerini aydınlatmak için de kullanılabilir:

“Kaba bir tahminle milletvekili-seçmen ilişkisi 1980'ler Türkiye'sinde %70-80 itibarıyla seçmenlerin kişisel yarara dayalı talepleri çerçevesinde olduğu ileri sürülebilir... İstihdamın nasıl arttırılacağı, pahalılığın nasıl azaltılacağı, bu vb. konularda ne kadar fedakarlığa katlanılacağı, kimlerin ne kadar ve nasıl ödünler vereceğini içeren ipuçlarının milletvekillerine ulaştığını gösterir herhangi bir kanıt yoktur... Buraya kadarki bulgu ve yorumlar çerçevesinde varılabilecek olan ilk sonuç Türkiye'de siyasal temsil ilişkisi içinde siyasa yanıtlayabilirliğinin önemli bir ağırlığa sahip olmadığıdır...”

Milletvekillerinin ulaşılabilirliğinin artması, seçim bölgesinde varlıklarının hissedilmesi ve yasama sisteminin genel olarak faaliyetlerinin bu gelişmeyle ilgili ve tatmin edici bir düzeyde olduğu inancının yayılması yasama sistemine olan siyasal desteği arttırıcı bir etkide bulunmaktadır.”⁵⁶⁸

Kocapınar da benzer bir tespitte bulunmaktadır. Bu tarz araçların geniş ölçüde kullanılmasının gerekçesi görünürlük ve tanınırlığın bireylerin politik kariyerlerinde gözle görülür bir rol oynayabilmesidir. Yazara göre, görünürlük yalnızca partili liderliği tarafından değil aynı zamanda seçmenler tarafından tanınma anlamına gelmektedir. Bu yüzden politikacılar, genellikle seçmenler tarafından organize edilen düğün, cenaze, asker uğurlama ya da hacı kabilelerinin uğurlanması gibi kalabalık merasimlere katılırlar.⁵⁶⁹ Hazama'nın araştırmasının bulguları da milletvekillerinin yeniden seçilmelerini garanti altına alabilmek için başvurduğu stratejiler içerisinde “seçim bölgesi hizmeti”nin gözle görülür bir ağırlığı olduğunu vurgulamaktadır. Yazara göre, gündelik aktiviteler açısından, parlamenterlerin seçim bölgesi hizmeti kullanımlarında olan zamanlarının en büyük parçasını oluşturur. İkincisi yeniden seçilmek amacıyla parlamenterler bireysel faaliyetlerini neredeyse partinin popülaritesi kadar önemli görürler. Ulaşılabilen bireysel parlamenterler dahilindeki değişkenler arasında seçim çevresi hizmetinin her bir parlamenterin yeniden seçilmesi için en geniş etkiye sahip olduğu değerlendirilmektedir.⁵⁷⁰ Hazama'nın tespitleri CHP'de adaylık mücadelesinde ortaya çıkan dinamikleri açıklama gücüne de sahiptir. Aşağıda Kırklareli'de saha verilerinden elde edilen bazı değerlendirmeler kişiselleşmiş siyasal ilişkilerin siyasa temsilinin önüne geçtiğini ortaya koymaktadır:

“Kasaba zihniyeti. Mesleki çalışma hiç önemli değil. İsterse sadece yemin etsin. Hiçbir şey yapmasın. Önerge vermesin, teklif yapmasın. Ama cenazeme gelsin. Hastasına gelsin. Ülkenin idaresi değil mesele. Seçmenin tamamı benim sayemde milletvekili oldu diye düşünüyor.”⁵⁷¹

Odak grup görüşmesinde gerçekleşen aşağıdaki diyalog da benzer tespitlerin yapıldığını göstermektedir:

⁵⁶⁸ Ersin Kalaycıoğlu, "Türk Yasama Sistemi ve Siyasal Temsil", içinde **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, Ersin Kalaycıoğlu & Ali Yaşar Sarıbay (ed.), İstanbul:BETA Yayıncılık, 1986, ss. 313-332, ss. 322-330.

⁵⁶⁹ Kocapınar Yıldırım, p.181.

⁵⁷⁰ Yasushi Hazama, "Constituency Service in Turkey: a Survey on MPs", **European Journal of Turkish Studies**, Thematic Issue, 2005, no:3, p. 1, 6-7.

⁵⁷¹ Mülakat, İl Başkanı, 17.07.2018.

“Okan Kara (ilçe yöneticisi): Sen otur orada 4 sene ilçe başkanı ol. Senin ekibin getirsin sen de git abi cenaze gez düğün gez. Başka hiçbir şey söyleme insanlara.

- (araya girerek) Hiç gerek yok yani söylemene.

Okan Kara: Başka hiçbir şey söylemene gerek yok. Dediğim gibi ülkeyi ve partiyi düşünmüyor. Benim düğünüm geldi mi? Ben o zaman oy veriyorum abi.”⁵⁷²

Bir başka tespit ise aynı gün içerisinde harcanan emeğin boyutlarını tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir:

“Seyfi Aydın: Aynı gecede 5 tane davetiye var. Düğün yapmış partili. Biri Babaeski’de biri Kofçaz’da biri Demirköy’de biri Lüleburgaz’da. Gitmek durumundasınız.

Osman K.: Gitmek zorundasınız. Bunun bir alternatifi yok değil mi?

Seyfi Aydın: (Onaylayarak) Hiç ötesi yok. Zamanım yok, evde çocuk hasta, öyle bilmem ne bir bahaneniz de yok. Gideceksiniz. Ne olursa olsun gideceksiniz.”⁵⁷³

Düğün-cenaze, hasta ziyareti gibi kişiselleşmiş mevzularda aday adaylarının izledikleri stratejiler farklı sermaye türlerinin sembolik sermayenin yaratılması sürecinde nasıl birbirlerine karşı üstünlük sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. 40 yılı aşkın süredir partinin yönetim kademelerinde görev alan bir aday adayının aşağıdaki sözleri militanlık sermayesinin kazanımlarını aşmada toplumsal sermayenin nasıl işlevsel olabileceğini göstermektedir: “Bu hepimiz için geçerlidir. Düşün bak ben 43 senemi koymuşum. 43 senedir beni tanıyan şey yapan dünya kadar insan var Kırklareli’de. Mesela ben gelmediysem gelmedi diye oy vermeyebilir. Senin bu işi daha iyi yapabileceğini bile bile. Gelmedi beni saymadı diye vermeyebilir.”⁵⁷⁴

Bu tespitleri yapan adaya oy vermeyen delege ve üyelerin başka adaylara izlenen kişiselleşmiş stratejiler nedeniyle oy vermeleri sık görülen bir durumdur. Nitekim farklı görüşmecilerin bir günde 7 düğüne gittiğini belirttikleri adayın ön seçim mücadelesinde oldukça avantajlı bir konuma geldiği yönündeki tespiti bu bağlamda önemlidir:

⁵⁷² Odak Grup Görüşmesi, 11.4.2016.

⁵⁷³ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2.4.2016.

⁵⁷⁴ Mülakat, Tamer Gök, Aday Adayı, 28.03.2016.

“Turabi’nin bu kadar fark atmasının sebebi de bir gecede yedi tane düğüne gittiğim oldu diyor. Yani yaz günlerinde. Nasıl yetişmiş görüyor musun? (şaşıyor) Bize bütün partili üyeler üye olmayanlar da hatta getirir bir davetiye bırakır. Gelirse tabii onore olmuş hissediyor. Köyüne gelmiş. Aday gelmiş, başkan gelmiş, doktor gelmiş. Gittiğin zaman da bir şey asacaksın. Ya altın asacaksın ya para asacaksın. 100 liradır düşünün o gece 700 lira masraf etmiş. 100’er lira para astıysa eğer. Altın aldıysa daha fazla masraf etmiştir. Eee onu mu koydu derler? O zaman hiç gitme daha iyi.”
575

Yukarıdaki ifadeler gündelik yaşamın mikro politikasının bileşenlerinden olan partili üye ve delegelerin bizzat kendilerinin ya da yakınlarının özellikle düğün, sünnet gibi törenlerine katılmak yoluyla ekonomik sermayenin sembolik sermayeye dönüştürülmesi bağlamında da okunmalıdır. Sıklıkla vurgulandığı gibi bu faaliyetlere katılım aracılığıyla ortaya çıkan olgu konumun içerdiği avantajları zimmete geçirme olarak tanımlanan sembolik iktidarın yaratım sürecini işaret etmektedir. Aday adayının yukarıda yer alan sözlerinde “asılacak” para ya da altının miktarının önemine yönelik ısrarlı vurgusu bahsettiği aday adayının, başkanın ya da doktorun kendisinden bekleneni yapmasının zorunluluğuna işaret etmektedir. “O zaman hiç gitme daha iyi” sözleri ekonomik sermayenin sembolik sermayeye dönüştürülmesinde cömert olmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu cömertlik gidilen her düğün ve sünnet gibi törenlerde sergilenmek zorundadır.

Adaylık mücadelesinde düğün ve cenazelere gitmek bazı durumlarda parti kademelerinde görev almanın dahi önüne geçebilmektedir. Düğün ve cenazelere gitme yoluyla bireyselleşmiş bir strateji izlemenin kendisine ön seçimlerde avantaj sağlayacağını düşünen bir aday adayını bu faaliyetlere dayalı bir sembolik sermaye elde edebilmek için biraz daha zamana ihtiyacı olduğunu belirttikten sonra “iki sene daha seçimler olmasın, ben çalışayım”⁵⁷⁶ demektedir. Parti kademelerinde görev alması muhtemel bir kişinin bu kademelerden ziyade “çok çalışmak” istemesi militanlık sermayesinin her durumda alanın özgül karlarını yaratmada yeterli olamayacağını göstergesidir. Aşağıda yer alan diyalog “iki sene içerisinde çok çalışma”nın gelecekteki nesnel olasılıklara farklı aday belirleme yöntemlerinin varlığı açısından öznel beklentilerin nasıl uyarlandığını tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir:

⁵⁷⁵ Mülakat, Tamer Gök, Aday Adayı, 28.3.2016.

⁵⁷⁶ Mülakat, Melih Göktaş, Aday Adayı, 27.03.2016.

“Seyfi Aydın: Şimdi ben de kendimi her seçime göre hazırladığım zaman burada arkadaşların bildiği bir şey vardır. 2007’de yeni bir kamyonet aldım şeylerden. Dedik bununla köyleri gezeceğiz. Delegeri gezeceğiz. Kimsenin gidemediği yerlere gideceğiz. Ama her geçen gün bakıyorum atamaya gidiyor iş. Ondan sonra hiç gezmedim. Bizim ... bey Dereköy’den Kofçaz, Pehlivan köy her gün koştur koştur sonunda bir atama, gitti. İşte siyasetçiler az onları seçecek. Sana manevi zararı fazla oluyor. Öbür türlü olmuyor. Hazırlıklı oluyorsun. Ama öteki türlü ben bu kadar para, emek harcadım. Artı hazırladım kendimi Ankara’ya gideceğim diye herkes de bana oy verecek haa gittiğin yerde ilgi de var. Tabi partili istiyor. Sandık olsun kendilerinin şeyi olsun. Günü olsun. Yemek yesin. Gelsin, gitsin adam yerine konsunlar. E tabi öyle diyecek. Ama olmayınca böyle tak kalıveriyorsun açıkta. O da bu sefer olmuyor. Her türlü şey var. Atamaya da hazırlıklı olacaksın. Ön seçime de üyelere de. Koparmayacaksın bağları.

Osman K.: Yani siz ön seçim olacağını düşünseydiniz daha doğrusu duyum almasaydınız devam edecektiniz üyelere gitmeye.

Seyfi Aydın: Tabi tabi o amaçla hazırlık yapıyorduk hep.

Osman K.: Yalnızca siz değil yani birçok aday yapıyordu.

Seyfi Aydın: Tabi tabi. Olmadı ama. Mesela Feyzullah da bizim o zaman CHP’liydi. Feyzullah da kapı kapı elinde kitapçık, ne oldu bu akşam Pehlivan köy’e gideceğiz. Hayatta hiç gitmediği yerd. Ön seçimde adaylık düşünüyordu. Dedim gezmeyin boşuna. Yanında da iki tane kardeşimiz var. Dedim atama olacak. Bunlar acemi daha. Biz birkaç seçim girdik, geçirdik.”⁵⁷⁷

Gündelik hayatta adayların davranış kalıpları adaylık mücadelesinde sonuçlar açısından farkın açılmasında gözle görülür bir ağırlığa sahiptir. Bir görüşmecinin de belirttiği gibi: “Şimdi Ahmet’in selam vermediği yerde Tarık adamın köyüne kadar gider de cenazesine kardeşim başın sağolsun derse bu delege aptal değil onu seçer”.⁵⁷⁸ Bu partilinin selam vermediği söylediği kişinin bizzat kendisinin de şu sözleri ifade etmesi dikkat çekicidir: “Hayır onun şeyi... Benim düğünüm geldi mi? Beni masasına davet etti mi? Şimdi adama yolda yürürken fark etmemişim olabilir yani başka bir vardır kafanda yere bakıyorsundur. Selam vermedin gitti.”⁵⁷⁹

Düğün, cenaze vb. faaliyetlere katılarak bir emek harcama yoluyla kişiler arası ilişkilerinin bir bağımlılık, minnet duygusuna dönüştürülmesine dair yukarıdaki

⁵⁷⁷ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 02.04.2016.

⁵⁷⁸ Mülakat, Mutlu Tezcan, Aday Adayı, 18.4.2016.

⁵⁷⁹ Mülakat, Tamer Gök, Aday Adayı, 28.3.2016.

örnekler yalnızca Kırklareli ile de sınırlı değildir. Örneğin Aydın Büyükşehir belediye başkanı Özlem Çerçioğlu da düğün ve cenazelere yetişmeye çalışmaktadır: “Nikâh şahidi oluyorum. Hafta sonları günde 15-20 nikâh oluyor. Hele bu günlerde. Yetişmeniz mümkün değil. Hafta sonları en az 4-5 nikâha şahitlik yapıyorum. Sünnetler, cenazeler var. Hepsine yetişmeye çalışıyorum.”⁵⁸⁰ Tolga Çandar’ın Muğla’da ön seçimlerde 6. sırada yer alması da büyük ölçüde düğün gibi kolektif faaliyetlere katılması nedeniyledir: “İlk kez 2007 genel seçimlerinde Muğla’da CHP’den milletvekili aday adayı oldu ve ön seçimde 6. sırada yer aldı. Muğlalıların her çağırdığında gelen sanatçısı olarak değerlendirilmesinin ve bir çok yerden ücret almamasının halk ile yakın iletişim kurabilmesinin oy oranını yükselttiği konusunda görüş birliği var”⁵⁸¹ açıklaması bu tespiti doğrulamaktadır.

Swartz’a göre Bourdieu’nün sosyolojisi bizleri, gündelik yaşamı süregelen eşitsizliklere bağlayan ve kültürel kaynaklar, sembolik kategoriler ve sınıflandırmalar aracılığıyla işleyen, daha örtük ve etkileyici iktidar biçimlerine duyarlı hale getirmektedir.⁵⁸² Düğünlere, cenaze törenlerine, mekan açılışlarına, asker uğurlamalarına katılım, hasta ziyaretleri, hac kabilelerini uğurlama, yağmur duasına katılma vb. tam da bu noktada örtük ve etkileyici bir iktidar biçiminin örnekleri olarak okunabilir. Aday adayları, üye ve delegelerin habituslarına etki edebilme ve kendileri hakkındaki algı, beğeni, değerlendirme ve sınıflandırma kategorilerinin inşasına katkıda bulunabilme amacıyla giriştikleri bu mücadelede bazı durumlarda oldukça uç örneklerle de karşılaşabilmektedir. Kız kaçırma olayı ertesinde belediyeden nikah günü alma bu duruma verilebilecek bir örnektir. Bir başka örnek de farklı bir adaydan gelmektedir:

“bizim partili seçmenimiz, partilimiz biraz bu işleri biraz fazla takip eden bir çabuk kırılan çabuk sarılan tipler olduğu için çok ilişkileri böyle diri tutmak lazım. Diri tutacaksın, dengeli tutacaksın, bir sefer hayır demeyeceksin... Ya adam o anda ona ihtiyacı var. Belki de senden bir tek sigara istiyor yok dediğin zaman kırılıp gidiyor adam. Vermedi bana diyor. Vardır diyor, ayırım yaptı diyor. Onu bir yere not ediyor. Yok demeyeceksiniz ya da çözüm bulacaksınız ya da bende yok ama bu işi bu halleder. Bunda vardır deyip bir şekilde çözeceksiniz.”⁵⁸³

⁵⁸⁰ <http://www.farukbildirici.com/index.php?Did=246> , (Erişim Tarihi: 11.5.2017)

⁵⁸¹ <http://www.bodrumgundem.com/2011/04/04/tolga-candar-1sira-chp-mugla-milletvekili-adayi>
Erişim tarihi, 11.5.2017)

⁵⁸² Swartz, 2013b, p. 30.

⁵⁸³ Mülakat, Levent Tek, Aday Adayı, 01.04.2016

Ayırım yapmak sadece bir tek sigara vermeme örneğinde görülmemektedir. Görüşme yapılan bir il başkanının verdiği örneğe de dikkat çekmek gerekmektedir: “Partili ile çay içiyorsunuz. Ahmet ile çay içiyorsunuz. Aradan 15 dakika geçti. Bir başka partili Mehmet geldi. Ahmet'e çay söyleyip, Mehmet'e kahve söylediyseniz Ahmet bana çay söyledi ona kahve söyledi diye yazıyor beynine ve unutmuyor. Ön seçimde de size oy vermiyor!”⁵⁸⁴ Yukarıda verilen değerlendirmelerin tamamı mütekabiliyet analizi diyagramlarında özellikle ön seçim yapılan illerde bu seçimlere mevcut milletvekili sıfatıyla giren kişilerin neden “milletvekili seçilen”lerin bölgesinden uzaklaşarak seçilme haklarını büyük ölçüde kaybettiklerinin de açıklayıcısıdır. Kalaycıoğlu'nun siyasa yapımının milletvekili seçmen arasındaki ilişkinin düzenlenmesinde herhangi bir etkisinin olmadığı yönündeki tespiti, bir milletvekilinin ön seçimlerde üyelerin beklentileri ile kendisinin beklentileri arasında bir eşleşme ol(a)mamasının nedenlerini anlamaya katkı sağlamaktadır:

“Bir alt komisyon kuruluyor. Şimdi yüzlerce madde içeriyor. O komisyona gelmeden ara komisyon ilk toplantıyı diyor ki bu tasarımı, teklifi bir alt komisyonda inceleyelim. Her komisyon, işte oraya üç, 5 kişi AKP'den 2 bizden 7, bir MHP'den bir HDP'den dokuz oluyor. 5-4 çoğunlukla. Orada bir alt komisyon kuruyoruz. Cumartesi, Pazar uzmanlar çağrılıyor, üniversitelerden, Yargıtay'dan ilgili kanun neleri içeriyorsa. Biz çalışıyoruz orada günlerce. Kapanıyoruz, çalışıyoruz. Senin çalıştığında telefonun kapalı, edendim işte sonra geriye dönüyoruz, e buraya gelemiyorsun, burada üyenin düğünü var. Cenazesi var, askere giden oğlu var. Nişanı var. Biraz sonra geleceğiz oralara. Tabi üyeyle bağın zayıflıyor derken bunu kastediyorum... Şimdi her gün davetiye var. (şaşkın ve bu durumdan şikayetçi bir görüntüsü var) Burada şimdi sabahleyin cenaze okunuyor, sela okunuyor. Çoğunu tanıyorum. Yani camiye gidiyorsun. Camide en azından başsağlığı dilemek, aileye o acı gününde destek olmak, evine gidip taziyede bulunmak. Ya da düğüne gitmek. E ben Ankara'da çalışıyorum. Gidemiyorum. Şimdi bunun bana geriye dönüşü ne oluyor. E burada gidenler ön seçimde benim karşıma çıkıyor.”⁵⁸⁵

Düğün-cenaze gibi törenlere katılma, köyleri ziyaret etme vb. faaliyetleri yalnızca kişiler arası ilişkiler ve politika dışı meseleler olarak görmemek gerekmektedir. Swartz'ın da haklı bir biçimde belirttiği gibi Bourdieu, kolektif mücadelelerin genellikle politik olarak algılandığını kabul etmekle birlikte bireyi topluluktan yalıtılmak istememekte ve bu nedenle politik alanı bireylerin gündelik yaşamsal aktivitelerine bağlamaktadır. Bourdieu, her şey politiktir düşüncesine yol

⁵⁸⁴ Mülakat, Levent Tek, Aday Adayı, 01.04.2016

⁵⁸⁵ Mülakat, Alper Sayan, Aday Adayı, 26.3.2016

açmamak için bireysel olan ile kolektif olanı birini diğeri içerisinde yok etmeden birbirine bağlamak istemektedir.”⁵⁸⁶ Bu bölümde analiz edilen sembolik meşruiyet ilişkilerinin kurulması sürecinin dinamikleri birbirinden yalıtılmış bir biçimde düşünülemez. Düğün, cenaze, yağmur duası, asker uğurlamaları, hastane ziyaretleri, hacı kafilerini uğurlama, mekan açılışlarına katılma ya da gündelik yaşamın olağan akışı içinde yapılan ziyaretler önceki bölümlerde anlatılan üye kayıtları-mobilizasyonları, anahtar liste arayışları, politik sermaye ve/veya militanlık sermayesinden sembolik sermayenin devşirilmesi sürecine benzer uzun erimli, sert mücadelelere konu olan ve belirsiz kurumsal prosedürlerden ziyade aday adaylarının parti alanı içerisine kayıtlı “olasılar uzamı”nı daha kısa-kestirme yollardan kendi lehlerine açabilme ve/veya genişletebilmelerinin bir parçası olarak görülmelidir.

Gündelik yaşamın mikro politikasını uygulayan⁵⁸⁷ bu eyleycilerin siyasal vekalet yetkisi ile donatılmış parti profesyonelleri oldukları gerçeğini göz önünde bulundurmamak araştırmacıyı yanlış yola sevk edebilir. Birinci bölümde ayrıntılarıyla ele alınan Bourdieu’nün siyasal alan analizi grup oluşumu, siyasal

⁵⁸⁶ Swartz, 2013b, p.88.

⁵⁸⁷ Sembolik şiddet ilişkisinin kurulması için harcanan bu emeği teorileştirme girişimleri aklı Foucault’nun çalışmalarını getirmektedir. Foucault da gündelik yaşam düzeyinde uygulanan mikro iktidarlara incelemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Michel Foucault, **İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4**, 3. Basım, çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, s.42 ve Michel Foucault, **Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2**, 3. Basım, Işık Ergüden & Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011. Akram vd’nin de belirttiği gibi Foucault ve Bourdieu’nün iktidarın her yerde var olan ya da adem-i merkezi işleyişleri, iktidarın bu tarz işleyişine değer biçmeleri tercihlerin şekillenmesi aracılığıyla düşünmeye doğru alışılmalmedik yollar sağlar. Sadiye Akram, Guy Emerson & David Marsh, "(Re)Conceptualising the Third Face of Power: Insights From Bourdieu and Foucault", **Journal of Political Power**, 2015, vol:8, no: 3, pp. 345-362, p.348. Kırklareli CHP parti alanında adaylık mücadelelerinin ilk bakışta Foucault’nun perspektifinden analizi mümkün gözükse de buraya kadar yazılanlara teorik arka plan oluşturmayı kendi içsel bütünlüğü aracılığıyla yalnızca Bourdieu’nün sağladığı net bir biçimde gözükmemektedir. Tek parti döneminde parti alanının aygıtlaşma eğilimini, sonrasında parti alanının özerkliğini kazanması sürecini, devletin siyasal alanın işleyişine kurum ve kurallarıyla dahil olup “olasıların uzamı”nı şekillendirmesini, 12 Eylül darbesiyle siyasal alanın özerkliğine dışsal müdahalesini ve hepsinden de öte çoklu mütakabiliyet analizi tekniğiyle tüm Türkiye genelinde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin kompozisyonlarının farklı yöntemlerin kullanılmasına rağmen değişmediğini aynı çalışma içerisinde ve “tek başına” teorileştirmeye ve oluşturduğu tüm bu teorik arka planı etnografik bir saha araştırmasının verilerine temel oluşturabilecek şekilde makro ve mikro düzey arasında bağlantıyı kurmaya olanak sağlayan Bourdieu’nün teorisi bu çalışma örneğinde de görüldüğü üzere birçok açıdan daha üstün avantajlara sahiptir. Navarro’nun çalışması, “İktidar yapıları ve iktidar ilişkilerini anlamada Pierre Bourdieu tarafından önerilen sosyolojik teorinin muhtemelen en ümit verici analitik çerçeveyi oluşturduğu yönünde vurgulu bir iddiada bulunmaktadır. Yer darlığından dolayı burada karşılaştırılamayacak çok sayıda rakip analiz, ana gövdesinin varsayımlar ve kavramlarının yetersiz ya da kısmi olmasından ötürü ampirik araştırmadan sonra tarihsel olarak tüm toplumun yapısının nasıl oluştuğunu açıklayacak kapsayıcı bir teori oluşturamazlar.” sözleriyle Bourdieucü teorinin rakip analizler karşısındaki üstünlüklerini gözler önüne sermektedir. Zander Navarro, "In Search of a Cultural Interpretation of Power: The Contribution of Pierre Bourdieu", **IDS Bulletin**, 2006, vol: 37, no:6, pp.11-21, p.12. Bu çalışma boyunca açığa çıktığı üzere Bourdieu’nün pratik teorisinin çalışmanın tarihsel derinliğine, makro düzey istatistikî verilere ve ampirik bir saha araştırmasına nüfuz edebilme yeteneği Navarro’nun tespitlerinin haklılığını ortaya çıkarmaktadır.

yabancılaşma, grubun kendisini seçtiği temsilciler vasıtasıyla var olabilmesi yönündeki tespitleri bu bağlamda okunmalıdır. Saha araştırması kapsamında görüşülen partililerden birinin düğün ve cenazelere vb. faaliyetlerde bulunan kişilerin “sarı çizmeli Mehmet Ağa” olmadıkları ve il ilçe başkanı, parti yöneticisi, milletvekili vb. sıfatıyla orada buldukları yönündeki ifadeleri bu gerçekliği net bir biçimde açıklamaktadır.

Düğün-cenaze vb. faaliyetlere katılım Bourdieücü sosyolojiyi teorik açılarından ilerletme konusunda birtakım ampirik bulgular sunmaktadır. Farklı ilçelerde bir günde yedi düğüne gidebilen bir adayın adaylık mücadelesinden kazançlı çıkmak için yaptığı bu yatırım harcanan sembolik emeğin boyutunu başka bir deyişle adaylık mesaisinin yoğunluğunu göstermesi bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Saha araştırması kapsamında elde edilen veriler ön seçimlerin yapılmasından önce 190 köyün tamamına giden ve yukarıda bahsedilen faaliyetlere sıklıkla katılan aday adayı sayısının üç kişi olduğunu ortaya koymaktadır. 2015 yılında gerçekleştirilen ön seçim sonuçlarının verildiği yukarıdaki tabloda Turabi Kayan’ın oy farkını 2300 civarında tutabilmesini neredeyse bütün görüşmeciler tarafından “çok çalışması” na bağlamaktadır. Tüm köyleri gezen ve bahsi geçen diğer faaliyetlere katılan bir başka aday adayı ise CHP’nin aday listesinde yer almamasına rağmen hatırı sayılır derecede bir oy elde etmiştir. Hatırı sayılır derecede oy alan bu aday adayının militanlık sermayesinin daha düşük bir getiriye sahip olması (hatırlanacağı üzere Kayan Lüleburgaz ilçe başkanlığı görevinde bulunmaktaydı) ve parti içi ekiplere angaje olmakta yaşadığı sıkıntılar kendisinin de 190 köyün tamamını gezmesine rağmen Turabi Kayan kadar oy almamasının gerekçelerine dair bazı ipuçları sunmaktadır. Düğün-cenaze, köy gezileri gibi faaliyetlere katılma etkisini üçüncü aday adayı üzerinde sınırlı bir başarı sağlaması bağlamında göstermektedir. Topluluk faaliyetlerine katılan ve gündelik yaşamın olağan akışı içerisinde CHP’nin üye ve delegeleriyle temasta bulunmaya özen gösterdiği belirtilen bu aday adayı hem partinin yerel kademelerinin üst düzey pozisyonlarında ve seçimle gelinen kamusal makamlarda görevde bulunmasına rağmen ön seçimlerde oldukça düşük bir oy elde etmiştir.

Siyasal alanı eyleyicilerin gündelik yaşamsal aktivitelerine bağlayan bu faaliyetlerin ön seçim sonuçlarına etkisi bir aday adayının listenin başına, diğerlerinin ise listenin ortalarına ve en alt sıralarına yerleşmesi şeklinde

gerçekleşmektedir. Bu durum, gündelik yaşamsal aktivitelerin politik alana bağlanmasında kurumsal düzeyde göz ardı edilen ya da başka bir deyişle daha az dikkat çeken bu aktiviteler aracılığıyla açığa çıkan olguların “etkileşim” boyutunun önemini göstermektedir. Bourdieu, kariyerinin ortalarından itibaren özellikle alan ve habitus kavramlarını daha ön plana çıkarmasıyla birlikte pratiğin bu iki unsurun karşılaşmasından doğduğuna yönelik bir çerçeveyi vurgulamıştır:

“Kısacası etkileşimlerle, yani gerçekten yaşanmış olan gerçek toplumsal münasebetlerle ilgilenenler vardır. Bir de benim de aralarında olduğum, etkileşimlerin çok önemli olduğunu, çoğunlukla da olup biteni kavrayabilmek için elimizdeki tek araç olduğunu ve yapıların, kendilerini ancak etkileşimler vasıtasıyla ele verdikleri düşünenler vardır. Ancak yapılar birbirleriyle konuşan iki insana indirgenemez: görünürde olup bitenden çok daha fazlası vardır.”⁵⁸⁸

Bourdieu'nün zaman içerisinde kariyerinin başlarında gösterdiği tutumun aksine, gerçekten yaşanmış toplumsal münasebetlere yönelik vurguyu hafifletmesi her durumda etkileşimlerin yapılardan daha az önemli olduğu sonucuna götürmemelidir. Gündelik yaşamın olağan aktivitelerinin siyasal alanla bağlantısının kurulması çerçevesinde değerlendirildiğinde yukarıda bahsi geçen üç aday adayının ön seçimlerde aldığı oy oranları arasındaki farklar, adaylık mücadelesinde üyeler ve aday adayları arasındaki ilişkilerde etkileşim boyutunun önemini açığa çıkarmaktadır. King'e göre, Bourdieu'nün niyeti bu olmayabileceği halde, alan ya da habitus gibi kavramların kullanımıyla bir kez toplum özneler arasından ziyade nesnel gerçekliğine dönüştüğünde bireysel faillik ve özneler arası müzakere ve mücadele ister istemez kısıtlanır.⁵⁸⁹ Ön seçimlerde sonuca etki etmede, oy oranları arasındaki farklardan da açığa çıktığı üzere, bireysel failliğin ve özellikle habitusun iradi, yaratıcı ve doğurgan yönlerinin etkisi hiçbir biçimde tek yanlı bir ilişki olarak değil diğer faktörlerle ilişkisi ile birlikte düşünülmelidir. Bu yüzden CHP'de adaylık mücadelesinde sonuca etki etmede eyleyiciler arasındaki etkileşimsel boyutun öneminin gösterdiği gibi, bazı özgül durumlarda teorisinin analitik içerimlerini zenginleştirmek amacıyla, Bourdieu'nün kariyerinin erken dönemlerindeki Kabiliye üzerine analizlerini tekrar teorisinin içerisine dahil etmek gerekmektedir. King'in nesnelcilik ve öznelcilik, yapı ve fail ikilemleri arasına sıkışmanın önüne geçebilmek ve öznelerarasılığa gereken önemi verebilmek için önerdiği gibi, “Bourdieu'nün açık

⁵⁸⁸ Bourdieu, 2016, ss.140-141

⁵⁸⁹ Anthony King, “Thinking with Bourdieu against Bourdieu: A “Practical” Critique of the Habitus”, *Sociological Theory*, 2000, vol: 18, no: 3, pp. 417-433, p. 426

seçik bir biçimde işaret ettiği pratik ve etkileşimsel patikaya” geri dönmek gerekmektedir.⁵⁹⁰

Etkileşimsel patika CHP’de adaylık mücadelesinde hangi açılardan önem arz etmektedir? Parti üye ve delegeleri gündelik yaşamın olağan akışı içerisinde hangi faaliyetlere dayanarak belirli aday adaylarına oy vermek için tercihte bulunmaktadır? Parti profesyonelleri, siyasal vekalet eylemine dayanarak bir grubun temsilcisi sıfatıyla belirli faaliyetlerin içerisinde hangi nitelikleriyle ön plana çıkmaktadır? Bu sorulara yanıt bulabilmek için aday adayları ile üye ve delegeler arasında gerçekleşen ilişkilerle yaratılan “itibar” duygusunu da hesaba katmak gereklidir.⁵⁹¹ Aşağıda saha verilerinden derlenen bazı notlar bu olguyu doğrulamaktadır:

“Ön seçimlerde gelir senden bir şey yapılmasını ister, vaat ister, yemek verilmesini ister, bunlar da üyeler tarafından karşılandığı oranda şansı artar. Ama bunları hiç istemeyen çok sayıda üye de var tabii. Hepsi böyle değil. Ama sadece seçim zamanları yemek yiyip ne bileyim işte

⁵⁹⁰ Ibid, s. 431. King’in etkileşimsel boyutu Bourdieu’nün sosyolojisinde yeniden canlandırma girişiminde haklılık payını vurguladıktan sonra Jenkins’in Bourdieu’nün sosyolojisi ile ilgili tespitlerinin de geçerli olmadığını bu çalışmanın verilerine dayanarak tespit etmek gerekir. Yazar, hem “Bir Pratik Kuramı İçin Taslak (Outline a Theory of Practice)” ile “*Pratiğin Mantığı* (The Logic of Practice)”i okumak için çok az neden olduğunu vurguladıktan sonra ve kendisinin tavsiyesinin “The Logic of Practice’i okumak olduğunu ve diğer kitabı okumanın gereksiz olduğunu belirtmektedir. Jenkins, p.121 Bourdieu’nün *Pratiğin Mantığı*’nda, *Bir Pratik Kuramı İçin Taslak*’taki görüşlerin bazılarını terk ettiğine yönelik teorisini güncelleştirme girişimleri ilk bakışta Jenkins’i haklı gösterebilir. Kuşkusuz Bourdieu “*Pascalca Düşünme Çabaları*”nda da teorisini güncelleştirmiş ve habitusa daha iradi, yaratıcı boyutlar kazandırmıştır. Ancak bu çalışmanın gündelik yaşamın olağan aktivitelerine dayanan etkileşimsel, özneler arası boyutun siyasal alana bağlanmasındaki rolünün önemine dair yadsınamaz vurgusu Bourdieu’nün teorisine bir geri dönüş olarak okunmalıdır. Bourdieucü teoriyi geriye götürmek anlamına asla gelmeyecek bu öneriyle bu satırların yazarı Jenkins’in görüşlerine katılmamaktadır. Bunun nedeni, *Bir Pratik Kuramı İçin Taslak*’ta yer alan etnolojik incelemeleri hakkında Michel De Certeau’nun da belirttiği gibi Bourdieu, “hiçbir zaman bu kadar özenli, titiz, kesin, net olmamış, virtüözlüğünü bu kadar ustaca göstermemiştir.” Yazarın ayrıntılı yorumları için bkz. Michel De Certeau, **Gündelik Hayatın Keşfi I: Eylem, Uygulama ve Üretim Sanatları**, Çev. Lale Arslan Özcan, Ankara: Dost Yayınları, 2009, s. 136. Kırklareli’deki adaylık mücadelesine dair saha bulguları Jenkins’in iddiasının aksine Bourdieu’nün etnolojik araştırmalarındaki bu virtüözlüğüne başvurmayı “gerekli” kılmaktadır.

⁵⁹¹ Çalışmanın bu bölümünde düğün, cenaze vb. faaliyetlere katılmanın aday adaylarını görünür kılma, tanınır hale getirme, bağlantı sağlama, bilinir olma bağlamında önemli bir toplumsal sermaye yaratıcısı olarak gören bir anlayışın ön plana çıktığı fark edilebilir. Düğün ve sünnet gibi merasimlere katılmak yoluyla ekonomik sermayeden sembolik sermayenin de devşirildiğine yönelik vurgu da göze çarpan bir başka olgudur. Bununla birlikte en az toplumsal sermaye ve ekonomik sermayeden sembolik sermaye yaratımı kadar önemli olan bir başka boyut da “itibar” duygusunu ortaya çıkaracak bir sembolik sermaye yaratımı sürecidir. CHP’yi Denizli’de yıllarca domine eden, uzun yıllar boyunca partinin genel sekreterlik de dahil üst düzey makamlarında görevde bulunan ve 1977’de milletvekili seçildikten itibaren yaklaşık 40 yılı aşkın bir süredir siyaset sahnesinde aktif olarak yer alan Adnan Keskin’in 2015’te Denizli’de girdiği ön seçimler sonucu partinin aday listesinin son sırasında yer almasını izleyen dönemde düğün, sünnet, cenaze, açılış vb. faaliyetlere katılma arayışında olması Adnan Keskin’in tanınır, bilinir olması, bağlantı sağlama bakımından yani yalnızca toplumsal sermaye biriktirmesi açısından değerlendirilemez. Sosyal medya hesaplarında Keskin’in sürekli bahsi geçen faaliyetlere iştirak eden görüntüleri tam da bu noktada ziyaret ettiği kişilere, politik bir figür olarak sahip olduğu sembolik sermayeyi sunması bağlamında düşünülmelidir.

lokanta sofralarında işte ne bileyim çünkü onların da ulaşabileceği şey o. Yani evet diyor. Bu adam beni saysın. Masasına oturtsun, bana yemek ısmarlasın falan. O, onun için bir statü. Siyaset yapmaktan elde ettiği nemalanma o. Onun ulaşabileceği daha öte bir yön yok. O kesim için söylüyorum. Hepsi için söylemiyorum. Bu tarz insanlar var.”⁵⁹²

Bir başka aday adayının da belirttiği gibi “itibar” duygusunun yaratılmasına dönük sembolik emek, bu kişilerin grubun temsilcisi sıfatına haiz olmaları nedeniyle, aday seçimlerinde kişilere oy olarak dönebilmektedir:

“Değer verdiğini hissettireceksin... Baba ne haber, Musa amca, geçen gün kaynarca da Musa abi yaptım Musa abi uçuyordu az daha kalsın sevinçten. Çünkü ilçe başkanı ... ilçe başkanı 200 kişinin arasında Musa amca Musa abi yapıyorum tamam mı? Gördünüz mü lan yalamalar benim işte bak (kahkaha atıyor) Vekil beni tanıyor siz kimsiniz oğlum? (gülmeye devam ediyor) O ona yetti. O ondan memnun. Al ... işte. Bu, siyasete girmeden siyaset içerisine girmeden bana beş kere on kere Turabi Kayanla Fenerbahçe maçını seyrettik abi, adam gibi adam diyordu abi ya. Neden, Turabi gitmiş oturmuş lokantada Fenerbahçe maçını seyrediyor. .... da yanında. .... o zaman bu işlerin içerisinde değil. Abi diyor adam geldi elimizi sıktı diyor ya. Koskoca ... ilçe başkanı. Gol atınca da zıpladı sevindi. Abi ilçe başkanı nasıl ya. Normal lan bu insan (kahkahalar). E ne oluyor şimdi Turabi oraya gidiyor ama öbürleri gitmiyor.”⁵⁹³

Görüşmecilerin gündelik yaşamın olağan akışı içerisinde gerçekleştirilen bu faaliyetlerin çıktılarına dönük tespitleri Wacquant’ın Bourdieu’nün çalışmalarının özüne dair yorumunu haklı çıkarmaktadır: “Çalışmaları yaygın olarak yanlış okunsa da, Bourdieu’nünki, bireylerin bilinçli bir gelir, statü veya güç artırma stratejileri içinde olduklarını savunan faydacı bir toplumsal eylem teorisi değildir. Bourdieu, Blaise Pascal’la aynı çizgide, davranışın temel kaynağının bizzat toplumun sağlayabileceği itibar arzusu olduğuna inanır.”⁵⁹⁴ Bu faaliyetlerin itibar duygusunun yaratılması açısından getirdiği faydaların başarılı olabilmesi için gerekli performansın başarıyla yerine getirilmesinin zorunluluğu da akılda tutulmalıdır. Tüm köyleri gezen ve topluluk faaliyetlerine üst düzey katılım gösteren bir adayın aldığı oy oranının düşüklüğü bizleri gündelik yaşamın mikro politikasına dair bir başka tartışmaya ve sembolik emek sürecinin bir başka belirleyicisine getirmektedir. 190

⁵⁹² Mülakat, Tamer Gök, Aday Adayı, 28.03.2016

⁵⁹³ Mülakat, Mutlu Tezcan, Aday Adayı, 18.4.2016

⁵⁹⁴ Loic Wacquant (2014), "Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi" içinde **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Güney Çeğin vd. (der), 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.53-76, s. 58

köyün tamamını gezmek, düğün-cenaze gibi merasimlere katılmak hiçbir koşulda ön seçim ve aday yoklamalarında parti üye ve delegelerinin oylarını elde etmeyi tek başına garanti etmemektedir. İzleyen kısımda oy elde etmeye yönelik bu stratejilerin başarılı olabilmesi için hangi farklı unsurlarla desteklenmesi gerektiği analiz edilecektir.

3.4.4. Habitusun Siyaseti - Siyasetin Habitusu Bağlamında Politik Özdeşleşme Arayışları

2015 genel seçimlerinde CHP'nin Kırklareli milletvekili adaylarını belirlemek üzere gerçekleştirilen ön seçimlerde aday adaylığı için başvuran kişilerden biri Üntaç Güner'dir. Güner, Galatasaray Lisesi mezunu, İngilizce ve Fransızca dillerine hakim, uluslararası bir avukattır. Aynı zamanda kendisinin nitelemesiyle “uluslararası bir siyasetçidir”.

Şekil 19: 28 Şubat 2015 tarihli Babaeski Gazetesi'nden bir haber

Kırklareli'de gerçekleştirilen aday tanıtım toplantısında yaptığı sunumun ilk cümlesinde “kendisinin bir sosyalist olduğunu ve eğer Ankara'ya giderse genel

başkanlığa aday olacağı şeklinde sıra dışı bir çıkış yapan”⁵⁹⁵, Selanik’ten Lüleburgaz’a göç eden ve çoluğuyla çocuğuyla Trakyalı olduğunu belirten Güner’in ön seçimlerde aldığı oy ve görüşme yapılan farklı düzeydeki CHP’lilerin Güner hakkındaki algı, beğeni ve değerlendirme şemaları sembolik emek sürecinde siyasetin habitusuna ya da habitusun siyasetine dikkat çekmeyi gerektirmektedir. Güner’in adaylığı sürecinde yaşananlara dair saha izlenimleri bu bağlamda analiz edilmelidir.

Güner, aşağıda yer alan gazetede habere göre “atama, kontenjan ya da delege ile seçim sürecinin tarihe gömüldüğünü belirtmekte ve kendisi gibi dünyanın dört bir yanında iş yapan, buralarda edindiği birikimleri, bilgileri ve deneyimleri şimdi kendi toprağı için kullanmaya gelen”lerin ilk kez seçilme şanslarının olduğunu düşünmektedir. Güner’in aşağıda yer verilen röportajında “üyelerin bu sefer ince eleyip sık dokuyacağına, bilgiye, temsil yeteneğine ve yaşamdaki başarılarla değer vereceğine” dair beklentisi dikkat çekicidir. Güner, bu beklentilerle girdiği milletvekili adaylığı mücadelesinde ön seçimlerde daha önce ön seçim sonuçlarının yer aldığı tablodan da görüldüğü üzere 432 oy alarak sonuncu olmuştur. Güner’in adaylığı sürecinde yaşananların detaylı bir analizi adaylık “mesai”sine dair karanlıkta kalan bazı noktaları aydınlatmaya yardımcı olabilir.

---

⁵⁹⁵ Görünüm Gazetesi, 4 Mart 2015.

Şekil 20: 4 Mart 2015 tarihli Görünüm Gazetesi'nden bir haber

Güner'in yukarıda yer verilen açıklamaları, CHP'de genel merkez ve delegelerin milletvekili adaylarını belirlemek için söz sahibi olmadığı durumlarda kendisinin ön seçimlerde üyeler tarafından sahip olduğu kültürel sermaye, eğitimsel formasyon nedeniyle tercih edilebileceği düşüncesine inandığı izlenimini vermektedir. Daha önce ön seçim sonuçlarının verildiği Tablo 29'dan da görüldüğü üzere Güner, 2015 Kırklareli ön seçimlerinde oy kullanan 9585 CHP üyesinin yalnızca 432'sinin oyunu almıştır: yani toplam oyların %4,5'ini. Aldığı bu oy oranı ile Güner ön seçime katılan 14 aday adayı arasında sonuncu olmuştur. Uluslararası bir avukat ve aynı zamanda kendi iddiasıyla "uluslararası bir siyasetçi" olduğunu iddia eden Güner'in karşısında ön seçimlerde aldığı 3279 oy ile CHP'nin Kırklareli listesinde 2. sıradan aday gösterilen ve milletvekili seçilen kişi ise dönemin il başkanı, ortaokul mezunu, sanayi sitesinde esnaflık mesleğini sürdüren Vecdi Gündoğdu'dur. Meşruiyet ilişkilerinin kurulmasını sağlamak üzere gerçekleştirilen bu sembolik emek mücadelesi habitusunun siyaseti ya da siyasetin habitusu konusunda analiz edilmesi gereken bazı olguların mevcut olduğunu işaret etmektedir.

Güner, sahip olduğu kültürel formasyona ve mesleki uzmanlık bilgisine rağmen kontenjan adaylığına ya da büyükşehirlerden birinde aday adaylığına başvurmamıştır. Gazetede röportajının da işaret ettiği üzere Güner, memleketi olması nedeniyle Kırklareli’den ön seçim yarışına girmesi halinde yerel köklerinin sahip olduğu diğer nitelikler ile birleştirildiğinde kendisine avantaj sağlayabileceği düşüncesindedir. Ancak ön seçimlerde sonuncu sıraya yerleşmesinden de görüldüğü üzere Güner’in başarısızlığı bu düşüncesinin gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Güner hakkında rakip aday adaylarının ve görüşme yapılan diğer partililerinin aşağıda yer alan algı, beğeni ve değerlendirme şemaları, habitus ve milletvekili adaylığı arasındaki ilişkiye dair bazı ipuçları sunmaktadır:

“Şimdi mesela beni çok uzun zamandan beri tanıyorlar. Bu adam yöneticilik yaptı. Mesleği de katıyorlar bazen. E tanıyoruz. Biz buna telefon etsek A köyünden Ahmet aga b köyünden Kara Mehmet öbüründe Çamur Şevket falan bunlar bize ulaşabilecek gibi değerlendirilir. Ondan oy verirler. Öbür türlü siz milletvekili adayı oluyorsunuz. İlk defa çıkıyorsunuz karşısına bilmiyorum ki adamı tanımıyorum niye oy vereyim ki ona. Üntaç gibi. CV’sini istediğin kadar oku. Dinliyor. Çok güzel diyor. Sen git avukatlık yap diyorlar. Yabancı şeylerde dava aç. Ama bırak milletvekilliği bana kalsın. Ben nereden bileceğim sen beni tanıyacak mısın acaba?”⁵⁹⁶

Bu deşifre kaydının açığa çıkardığı üzere, özellikle küçük bir şehirde yaşıyorsa kültürel sermaye, eğer gerekli miktarda toplumsal sermaye ile desteklenemiyorsa adaylık mücadelesinde etkin bir kaynak olarak kullanılamamaktadır. Güner, Kırklareli’de avukatlık mesleğini Kırklareli’de sürdürmediği için bu mesleğin gereklerini yerine getirirken biriktirebileceği sembolik sermayeye de sahip değildir.⁵⁹⁷ Başka bir deyişle Güner, sahip olduğu kültürel sermayeyi yerel ölçekte, Kırklareli’de, sembolik sermayeye tahvil edebileceği olanaklardan da yoksundur. Güner örneğinde sorgulanan şeylerin yalnızca avukatlığına yönelik olmadığı da görülmektedir. Güner’in tanınmaması sorunu başka bir deyişle toplumsal ve/veya sembolik sermayeden yoksun oluşu adaylık

⁵⁹⁶ Mülakat, Tamer Gök, Aday Adayı, 28.3.2016.

⁵⁹⁷ Geçmiş dönemlerde CHP’den yerel makamlara seçilen avukatlardan biri ile ilgili olarak CHP ile organik bir bağı bulunmayan fakat oy veren bir tanıdıkla yapılan bir sohbet, bu avukat ile ilgili yapılan yorum dikkat çekicidir. Her ne kadar böyle bir bilginin teyit edilmesi bu satırların yazarı açısından söz konusu değilse de, bu avukat hakkında yapılan “biiiiiirrrrr (vurgulayarak) tane bile dava kazanmışlığı yok” yorumu kültürel sermayenin negatif sembolik sermayeye dönüşebileceğine dair net bir tespit sunmaktadır. Burada tartışılan Güner’in avukatlık mesleğini Kırklareli’de sürdürmemesi ve dışarıdaki başarılı avukatlık kariyerine dair net bir bilgiye sahip olunmaması partili üyeler nezdinde sembolik sermaye olarak algılanmamaktadır.

mücadelesine değil başarılı olmasını bu mücadelede kabul görmesinin dahi ne kadar zor olduğunu gözler önüne sermektedir:

“Ama şimdi bakın Üntaç Bey’in adaylığı ben açık sözlü bir insanımdır bana göre gayri ciddi bir adaylıktır. Şimdi Üntaç Bey Kırklareli’de hiçbir zaman zamanın geçirmemiş devamlı dışarıda olmuş. Ve sadece hayatı boyunca gelmiş ön seçime ben giriyorum hadi beni tanıyın ben Kırklareli’de doğmuştum diyen bir tip. Kimse ne olduğunu bilmiyor, nasıl geldiğini bilmiyor, ne zaman doğduğunu bilmiyor. Ne iş yaptığını bilmiyor. Yani hiçbir tanınırlığı olmadığı gibi bir gizem perdesi var. Ya kim bu nereden çıktı. E böyle bir yaklaşım oluyor. E üye de vermiyor yani.”⁵⁹⁸

Güner’in zayıf toplumsal sermayesi nedeniyle tanınırlığa sahip olmamasının bir başka nedeni aynı zamanda yukarıda detaylı bir biçimde analiz edilen militanlık sermayesinden de kaynaklanmaktadır: “Üntaç, dün geldi. Aday oldu. Olmaz tabi, O bir milyon dolar da verse olmaz tabi. Bazen de her şey para değil. Sen hiç partiye üye olmayacaksın gelip dün üye olacaksın. Sonra da aday olacaksın. Bu iş parayla da olmaz.”⁵⁹⁹ Militanlık sermayesi yerel siyasi alanda mesleğe dayalı kültürel sermayenin ağırlığını aşabilmede etkili bir kaynak olarak kullanılabilir. Güner’in kendisinin sahip olduğu bireysel niteliklerin yerel alanda değerlendirileceğine dönük düşüncesi, rakip bir aday adayı tarafından da paylaşılmaktadır. Bu aday adayının Güner sınıflandırması, Kırklareli CHP üyelerinin habitusları ile örtüşmemektedir:

“Mesela şey vardı çok donanımlıydı. Üntaç Bey vardı. Adam Amerika’da okumuş. Öyle yerlerde görev almış. Çok donanımlıydı. Ama kimse bilmiyor. Kimse tanımıyor. Çok az oy aldı. Ama inan ki çok donanımlı birisi eğitim olarak. CV’si çok güçlüydü. Üntaç dedim ki bu adama üyeler iyi oy vermeliler. Ama baktığımızda adam burada yokmuş. İstanbul’da oturmuş. Avukat galiba. Ama CV’si çok kalabalık. Doktora yapmış vs. İyi de bir konuşmacıydı kürsülerde de. *Dedim ki üyeler şey yapar. Ama baktığımda adam neden çünkü partide şöyle şimdi köylere gittiğimde diyorlardı ki ne geçmişi var ki partimizde. Dışarıda okumuş. Tamam, okumuş adam ama partimizde milletvekili adaylığı alacak. Ne yapmış partimize? Hangi görevi almış partide. Nerede çalışmış. Bunu çok kişiden duydum. Önemli bu tür görevlere gelebilmek için bu partideki çalışmalarınızın önemli diye düşünüyorum.*”⁶⁰⁰

⁵⁹⁸ Mülakat, Mehmet Dönmez, Aday Adayı, 31.3.2016.

⁵⁹⁹ Mülakat, Ahmet Taşkın, Aday Adayı, 3.4.2016.

⁶⁰⁰ Mülakat, İdil Mert, Aday Adayı, 27.03.2016. (vurgular bizim)

Milletvekili seçilen adaylardan biri hakkında yapılan değerlendirme Kalaycıoğlu'nun "milletvekillerinin ulaşılabilirliğinin artması, seçim bölgesinde varlıklarının hissedilmesi ve yasama sisteminin genel olarak faaliyetlerinin bu gelişmeyle ilgili ve tatmin edici bir düzeyde olduğu inancının yayılması yasama sistemine olan siyasal desteği artırıcı bir etkide bulunmaktadır"⁶⁰¹ tespitini haklı çıkarmaktadır: "Vecdi (Gündoğdu) il başkanlığı, ilçe başkanlığı yaptı. Gençlik kollarından gelmiş. Bütün örgütü tanıyor. Kırklareli çapında il bazında. E adam ilkokul mezunu da olsa işte il başkanıydı diyor benim bir hastam vardı diyor aradım diyor Vecdi ilgilendi benim hastamla. İl başkanıyken bunu yaptıysa vekilken haydi haydi yapar diyor. Yani adam ilkokul mezunu diye ona bakmıyor."⁶⁰²

Güner'e dair partili üyelerin habitusu, üyeler ve kendisi arasında bir politik özdeşleşme sorunu olduğunu da açığa çıkarmaktadır. Güner'in adaylığı konusunda yapılan bir başka yorum bu tespiti doğrulamaktadır:

"Adam olamayacağını bile bile çıkamayacağını bile bile aday olmasının anlamı ne? Üntaç'ın çıkması bence akıllıca bir şey değil. CV ile olacak bir iş değil. İlkokul mezunu Vecdi çıktı. Niye? Toplum kendisinden birisi sanıyor onu. Gitmiş toplumla temas etmiş. Dokunmuş topluma. Milletvekilinde niye tahsil aranmaz? Bir defa o soruyu soracaksın? Kendisine en yakınına seçecektir. Şerifi bakıyorsun en belalı adamdan seçiyor. Buna tedbiri o şekilde alacak."⁶⁰³

Güner'in milletvekili adaylığına başvurusuna dair teorik bir analize, daha doğru bir deyişle sembolik emek sürecinin teorik boyutlarının analizine girişmeden önce aşağıda yer alan diyalogdaki yorumları da ampirik malzeme içerisinde ele almak gerekmektedir. 2019 genel seçimlerinde Kırklareli CHP milletvekili aday adaylarının ne ölçüde değişeceğine dair tarafımızdan sorulan bir soruya verilen cevap konuyu Güner'in adaylığına getirmiştir:

"Osman K.: 2019'da bir seçim olsa bu tablo değişir mi? (2015 ön seçimlerinde aday adaylarının isimlerinin yer aldığı tablo gösterilmektedir) Aynı kişiler mi sahnede olur?"

Hakan Seyhan: %50 değişir. Birisi değişir diye düşünüyorum.

Osman K.: Milletvekillerini kastetmiyorum sadece aday adayları da dahil.

⁶⁰¹ Kalaycıoğlu, 1986, s. 322.

⁶⁰² Mülakat, İdil Mert, Aday Adayı, 27.03.2016.

⁶⁰³ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2.4.2016.

Hakan Seyhan: Haaa aday adayları. %80'i aynı kalır hocam.

Osman K.: Merkez yoklaması da olsa delege de seçse.

Hakan Seyhan: Bir iki kişi daha belki ilave olur hocam. *Amerikalı*⁶⁰⁴ işte gitti. Üntaç. Babası emekli astsubaymış. Amerika'ya gitti...O insana genel merkezde görev vereceksiniz. Ondan danışman olarak istifade edeceksiniz. (vurgulayarak) Ondan burada halk tipi bir siyasetçi olmaz yani. O olmaz hiç olmaz yani. Seçime girse hiç olmaz yani. (Gülüşmeler) Hiç olmaz, kazanamaz yani.

Meliha Taş: Bir kere halk tanımıyor.

Hakan Seyhan: Hiç olmaz yani hiç olmaz. Bir kere hocam.

OK: Neden? Yereli aşan bir profili mi var?

Hakan Seyhan: Onun satmak istediği hayalleri satın alacak bir topluluk yok burada hocam. Onun satacağı şeyi alacak insan yok.

Erkan Ermiş: Halkın beklediği şeyler de onda yok.

Meliha Taş: Halk daha çok tanıdığı insanlara yöneliyor.

Hakan Seyhan: *Kendisi gibi*. AKP'nin bugün kazanmasının arkasında yatan ana tema da bu.

Erkan Ermiş: Yani şöyle bir şey de var. Bir lokantaya veya farz edelim bir parktayız. Çamlık'ta parktayız. Bir milletvekili, bir politikacı gördü mü 8-10 kişilik bir grup. Merhaba arkadaşlar? Nasılsınız? Getir bakalım bize garson 8-10 tane çay der. Üntaç Bey onu diyemez. Der mi der ama diyemez.

Hakan Seyhan: Ya onu bilemeyiz. Belki birileri söylese de bir çay içsek diye düşünebilir ben öderim diyebilir. O şeyi, o sosyolojik arka planı.

Aras Tan: O insanlara o teklifi yapmaz, yapamaz gibime geliyor.

Hakan Seyhan: Yapamaz. Öyle bir kültürel altyapısı yok çünkü. *Orada yetişmediği için.*⁶⁰⁵

Kırklareli'de doğup büyüyen, ailesi bu şehrin hemşehrısı olan Güner, kısa bir adaylık sürecinin ardından, *Amerikalı, Kırklareli'de yaşayanların kendisi gibi görmedikleri, orada kültürel altyapısı olmayan*, bir kişi olarak değerlendirilmektedir. Güner'in konumu çerçevesinde adaylık mücadelesinde yaşadıkları Simmel'in toplumsal tiplerinden "yabancı"yı andırmaktadır. Simmel'in "yabancı" tipi üzerine

⁶⁰⁴ Bu partinin Kırklarelili olan Üntaç Güner'e Amerikalı demesi dikkat çekicidir. Güner, seçim sonrası ABD'ye dönmeyerek avukatlık mesleğini İstanbul'da sürdürmeye karar vermiştir.

⁶⁰⁵ Odak Grup Görüşmesi, 7.4.2016

tespitleri Güner'i toplumsal uzamda konumlandırmak ve adaylık mücadelesinde sonuncu olmasını açıklayabilmek için iyi bir başlangıç olabilir:

“Nitekim yabancı ... Belli bir mekan dairesi içinde -ya da sınırları mekansal sınırlara benzeyen bir grup içinde- sabitlenmiştir, ama onun içindeki konumu temelde, en başta ona ait olmamasının ve ona baştan beri onun bir parçası olmayan, olamayacak nitelikler taşımasının etkisi altındadır... Yabancı grubun kendisinin bir unsurudur, tıpkı yoksullar ve muhtelif "iç düşmanlar" gibi - gruba mensubiyeti hem onun dışında olmayı hem de onunla karşı karşıya gelmeyi içeren bir unsur... Yabancı, gruba organik olmayan bir biçimde eklenmiş olsa da yine de grubun organik bir üyesidir. Hayatının bütünü bu unsurun özgül koşullandırmasından nasibini alır. Ama belli miktarlarda yakınlık ve uzaklıktan oluştuğunu söylemek dışında, bu konumun karakteristik bütünlüğünü nasıl adlandıracağımızı bilmiyoruz.”⁶⁰⁶

Simmel'in "yabancı"sı mekânsal sınırlar içerisinde sabitliğiyle karakterize edilmektedir. Ancak Güner, Kırklareli'de yaşayan ve Simmel'in öngördüğü anlamda orada yaşayanların bir parçası olmayan, olamayacak nitelikler taşıyan biri değildir. Bunun nedeni Güner'in Kırklareli'de ikamet etmemesidir. Öyleyse Güner'in adaylık mücadelesinde sonuncu sırada yer almasını teorik düzeyde tartışabilmek için daha kapsayıcı analitik bir çerçeveye ihtiyaç vardır. Bourdieu'nün toplumsal uzam ve habitus kavramları tam da bu noktada yardımcı olabilme potansiyeline sahiptir. Reed-Danahay'e göre, toplumsal uzam, diğer yandan, Bourdieu'nün kariyeri boyunca izi sürülebilecek bir tema olup, fiziksel mekan ile toplumsallığın eklemlenmesini ifade eden daha genel bir kavramdır ve Bourdieu tarafından toplumda grupların oluşumu ve şekillenme yollarını çalışmak ve toplumsal uzaklık ve yakınlık metaforlarını araştırmak için kullanılmıştır.⁶⁰⁷ Bir başka çalışmasında Reed-Danahay, Bourdieu'nün toplumsal uzam kavramını geliştirmesinde Simmel, Goffmann ve Halbwachs'ın etkisine yer vermektedir:

“Simmel toplumsal uzamın "yakınlık" ve "uzaklık" gibi meselelerini, yabancıyı yakın ama toplumsal olarak uzak olduğunu not ederek, fiziksel uzamdan daha geniş kapsamlı olarak ele almıştır. Bourdieu tarafından sıklıkla alıntılanan Goffman, "benliğin bölgeleri" ya da "bölgeler" gibi kavramları bireyin toplumsal uzamı ve çevresi ile sınırlarını incelemek için

⁶⁰⁶ Georg Simmel, **Bireysellik ve Kültür**, Çev. Tuncay Birkan, 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2015, ss.149, 154.

⁶⁰⁷ Deborah Reed-Danahay,, "Social Space: Distance, Proximity and Thresholds of Affinity", in **Thinking Through Sociality: an Anthropological Interrogating Key Concepts**, Vered Amit et al.(eds.), 2015, NY& Oxford: Berghahn, pp. 69-96, pp.80-81.

geliştirmiştir. Grubu bir analiz birimi olarak almaktansa bölgeyi, “bir dereceye kadar algı bariyerleri ile sınırlandırılmış herhangi bir yer” olarak tanımlamıştır. Burada bahsedilen, Bourdieu üzerinde üçüncü bir etki yaratan kişi mekansal çevrenin toplumsal hafıza üzerindeki rolünü tanımlayan Halbwachs'tır. Bourdieu'nün toplumsal uzam anlayışı, Simmel'den fiziksel mekanda yakın olanların toplumsal uzamda uzak olabileceğine dönük düşünceleri, Goffmann'dan birey ve konum sezgisine dair düşünceleri, Halbwachs'tan fiziksel çevre ile bağlantılı grup yakınlıklarının duygusal bileşenini almıştır.”⁶⁰⁸

Yukarıda odak grup görüşmesinden verilen diyalogdaki veriler, milletvekili adaylığı mücadelesinde Güner'in konumunun Bourdieu'nün toplumsal uzam konusunda düşünceleriyle analiz edilebileceğini göstermektedir. Kırklarelili olup orada yaşamayan, köklerinin orada olması nedeniyle adaylığa bu şehirden başvuran, sahip olduğu bireysel niteliklerin bütünüyle oranın “yabancı” (abartılı bir yorum olsa da bir parti üyesinin *Amerikalı* dediğini hatırlatmak gerekir), mekânsal çevrenin hafızayı oluşturmasında kendisine gerekli bir konumu bulamayan Güner'in bu uzama girme çabasının başarısızlıkla sonuçlanması toplumsal uzamın sınırları ve habitusla yakından ilişkilidir. Joppien'in haklı bir biçimde belirttiği gibi “yerel olmak” görüldüğü gibi temelden bağlı olmak değildir aynı zamanda performatif bir beceridir.⁶⁰⁹ Bourdieucü terminoloji ile ifade edilecek olursa yerellik bir milletvekili aday adayının habitusu bağlamında düşünüldüğünde kendisini ancak bu habitusun belli bir durumla ilişkili olarak bir şey üretebileceğiyle ortaya koymaktadır: “habitus, bir yay gibidir, ancak bir tetikleyiciye ihtiyaç vardır”.⁶¹⁰ Massicard ve Dorronsoro'nun da tespitini bu bağlamda okumak gerekmektedir. Yazarlara göre kaynaklar, siyasal alanda seçimleri kazanmak, parti içinde bir iktidar pozisyonu elde etmek için etkin bir biçimde harekete geçiren şeyler olarak tanımlanmakta ve siyasal alanda kaynakların edimselliğini örneğin, doğrudan meslek geçmişinin olduğu gibi geçerli olmasını değil ancak bir meslek pratiğinin siyasete girmek için birtakım araçlar sağlamasındaki yol olarak göz önünde bulundurmaktadırlar.⁶¹¹

⁶⁰⁸ Deborah Reed-Danahay, “Bourdieu, Social Space, and the Nation-State: Implications for Migration Studies”, *Sociologica*, 2017, vol:2, p.4. Bourdieu üzerinde Reed-Danahay'in belirttiği Halbwachs'ın, Goffmann'ın ve Simmel'in etkileri için bkz. Simmel, ss. 149-155, Maurice Halbwachs, **Kolektif Hafıza**, Çev. Banu Barış, Ankara: Heretik Yayınları, 2017, ss. 140-173; Erving Goffmann, **Kamusal Alanda İlişkiler: Gündelik Yaşamın Mikro İncelemeleri**, Çev. M. Fatih Karakaya, Ankara: Heretik Yayınları, 2017, ss. 51-89.

⁶⁰⁹ Joppien, p. 90.

⁶¹⁰ Bourdieu & Chartier, s. 66.

⁶¹¹ Dorronsoro & Massicard, p.1.

Tetikleyicilik bazı durumlarda tam bir uyum durumundan ziyade alan içerisine girmeye olanak sağlayabilecek bir habitusun varlığıyla gerçekleşebilmektedir. Ancak Güner'in adaylık mücadelesindeki başarısızlığı yeniden yapılandırmaya uygun bir habitusa sahip olmadığını işaret etmektedir:

“Gerçekte, yeni gelenin oyuna sokması gereken şey, burada açık veya üstü kapalı bir biçimde şart koşulan habitus değil, pratik açıdan uyumlu veya yeterince yakın, en önemlisi de şekillendirilmeye ve gerekli habitusa dönüştürülmeye elverişli, kısacası uygun ve uysal, yeniden yapılandırma olanağına açık bir habitustur. Bu yüzdendir ki üye seçimleri, söz konusu olan ister rugby oyuncusu, öğretmen, memur ister polis memuru olsun, yeterlilik belirtilerine olduğu kadar, güçbela fark edilebilen, olma ve dönüşme eğilimlerinin çoğunlukla bedensel göstergelerine, kıyafete, duruşa, hal ve hareketlere de duyarlıdır.”⁶¹²

Güner'in adaylığında performe edilebilecek ya da tetiklenebilecek yapılandırma olanağına açık bir habitusun olmadığı göze çarpmaktadır. Güner'in yereli aşan profili Bourdieucü anlamda toplumsal uzamın uzak bir bölgesinde konumlanması anlamına gelmekte ve ön seçimde üyelerden oy almasına engel teşkil etmektedir. Bourdieu'nün bedensel göstergeler, kıyafet, duruş gibi kişinin kalitesini belirleyen sınıfsal göstergelere dönük vurgusu da adaylık mücadelesinde bir başka tartışmaya dikkat çekmektedir. Yukarıda gazetede fotoğrafı yer alan Güner'in giyim kuşamı hakkında olmasa da görüşülen bir başka aday adayının gündelik hayatta ziyaret ettiği yere göre kılık kıyafetine ve bedensel göstergelerine gösterdiği özen üzerine söyledikleri adaylık mücadelelerinde bedensel yatkınlıkların etkisini gözler önüne sermektedir. Görüşülen aday adayı, sohbetlerinden birinde parti emektarı eski bir partilinin kendisine özellikle köylere giderken üzerindeki trençkotu asla giymemesi, güneş gözlüğünü kesinlikle takmaması ve kravatı ise ancak zorunluluk anlarında takması yönünde bir tavsiyede bulunduğunu belirtmiştir.⁶¹³ Bu sözler, adaylık mücadelesinde bedensel göstergelerin de kişinin kalitesini gösteren bir “mesele” olduğunu tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Farklı tarihsel dönemlerde habitusun siyasetle ya da siyasetin habitusla ilişkili olduğu başka örnekler de söz konusudur. Politik özdeşleşme bu bağlamda sadece Kırklareli'deki adaylık mücadelelerine özgü değildir. Aşağıda yer alan farklı örnekler bedensel göstergelerin siyasal alanda farklı tezahürlerini ortaya koymaktadır.

⁶¹² Bourdieu, 2015a, ss. 121-2

⁶¹³ Mülakat, Levent Tek, Aday Adayı, 11.4.2016. Bu öneri, Güner'in trençkotlu ve kravatlı görüntüsü diyalogda belirtilen “halk tipi bir siyasetçi” olmadığı yönündeki yorumla birlikte düşünülmelidir.

Turan Güneş'in Dışişleri Bakanı iken kurumsal prosedürler, ritüeller ve "ciddiyet" konusunda yaşadığı sıkıntılar bireysel habitus ve kurumsal siyaset arasındaki ilişkiye ve yaşanabilecek olası gerilimlere örnek olarak gösterilebilir:

"Ben bakanlığa oturdum, huy canım altında... Ondan önce nasıl davranıyorsam yine öyle davranmaya başladım. Gelen, giden gırla!.. Özel kalemde bazen acayip olaylar olurdu. Ben büyükelçiyle beraber, Kandıra'nın bir muhtarı da karşılıklı otururlardı... Benim şakacı mı diyeyim, harabati mi diyeyim mizacım, bakanlık sırasında çok yadırganmıştı. Özel seçkin çevreler, "yahu bu ne biçim dışişleri bakanı" diyorlar. Dışişleri bakanı daima kolalı yaka giyerler, gülmezler, söyleseler bile anlaşılması çok müşkül anlamsız sözler ederler.. Ancak Türkiye'de kendini halka beğendirmek yetmez. Seçkinlere kendini beğendirmek gerekir. Ben kendimi seçkinlere beğendiremedim ve bu yüzden başbakanı ihtar da aldım... Başbakan, "Turan biraz dikkatli konuş, kendine çeki düzen ver... Arkadaşlar dedikodu yapıyorlar" dedi. ... Ben bu dedikoduları duyuyordum ama alışılacağını umduğum için aldırımıyordum. Arkadan büyük olaylar cereyan ettiği için, bir insanın gülmesinin ciddiyetle ilgili olmadığı sonradan anlaşıldı."⁶¹⁴

Habitusun siyasal alandaki mücadelelerle ilişkisine dair bir başka örnek olarak 1970 yılındaki İstanbul il kongresinde yaşananlar gösterilebilir. 1970'te CHP İstanbul il kongresinde halkın içinden geldiğini, mütevazı biri olduğunu ve zenginleşme peşinde olmadığını, ayakkabısının da altınının delik olduğunu söyleyen ve konuşmasının sonunda rakibini kürsüye selamlamak için davet eden Ali Topuz'un tekrar il başkanı seçilmesine etkide bulunacağını düşündüğü için izlediği bedensel strateji de Güneş'inkine benzer siyasal bir içerime sahiptir. Bila'nın "Neden böyle bir sahneye ihtiyaç duydunuz?" sorusuna Topuz aşağıda yer alan cevabı vermiştir:

"İki aday yan yana gelince ortaya çıkan görüntüyü anlatayım ben size. Biri Ali Topuz, az önce anlattığım kıyafet içinde sade birisi. Diğeri Börekoğlu, sanki süslü bir baron. Bir sosyal demokrat partide delegeler hangisine sıcak bakardı.

Nitekim öyle oldu. Ben kendine güvenen bir tavır içinde delegelerle ve dinleyicilerle uyumlu ve sade bir görüntü verirken, Börekoğlu bana tabi olmuş ama süslü ve salondakilerle yabancılaşmış bir

⁶¹⁴ Turan Güneş, **Türk Demokrasininin Analizi**, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2009, s.228-9. Güneş'in büyük olaylar ile kastettiği Kıbrıs Barış Harekatı'dır. Güneş'in gülme ve ciddiyet arasında kurduğu bağlantı siyasal alan ve habitus arasındaki uyum arayışına dair önemli tespitler içermektedir.

görünüm içindeydi... Bu tutum ve görünüm bana büyük avantajlar sağlamıştı.”⁶¹⁵

Bedensel görünüm, hal ve hareketlerin politik özdeşleşme ve muhataplar arasında ortaya çıkardığı imge iki farklı örnekte de varlığını göstermektedir. Görüşme yapılan il başkanlarından biri önceki dönemlerde milletvekili adaylarından birinin ziyaret ettiği evlere girerken ayakkabılarını çıkarmamasının yarattığı imajı uzun bir süredir silemediklerinden bahsetmiştir: “20 yıl silemedik bu imajı. Hala daha ne zaman ev ziyaretlerine gitsek ayakkabılarımızı çıkarmasaydınız diye yüzümüze vuruyorlar. Yıllarca söylendi. Kara düzenle bu kadar hocam.”⁶¹⁶ Son bir örnek de Joppien’in saha araştırmasından verilebilir. Eskişehir CHP teşkilatı parti okulunda kadınlara anlatılanlar habitusun politik özdeşleşmede ne ölçüde etkili olabileceğine örnek gösterilebilir: “Bize partide ne anlatıldığını hatırlamıyor musun? Çok güzel görünmemeli ve makyaj yapmamalıyız yoksa diğer kadınlar bizle özdeşleşemezler.”⁶¹⁷ Örnekler çoğaltılabilir ancak görüldüğü üzere alanın geleceğine kayıtlı nesnel olasılıklar ile öznel beklentiler arasındaki uyum bazı durumlarda gerçekleşmeyebilir. Tersinden bakıldığında Güner’in başarısızlığı bir başkasının başarısı olarak okunabilir. Ortaokul mezunu Gündoğdu’nun Güner karşısında adaylık mücadelesinde başarılı olması öznel ve nesnel arasındaki diyalektiğin gerçekleşmesi olarak yorumlanabilir.

Güner’in adaylık sürecinde sahip olduğu sermayelerin, onu seçecek topluluk nezdinde sembolik sermayeye dönüştürülememesinden kaynaklanan başarısızlık İngiliz siyasetinden bir adaylık örneğiyle karşılaştırılarak daha anlaşılır bir hale getirilebilir. Liddle ve Elizabeth’in araştırma bulguları başarılı olmada sembolik sermayenin yaratmış olduğu etkiyi göstermesi bakımından oldukça tatminkar bir analiz çerçevesi sunmaktadır:

“Kevin’ın kültürel ve toplumsal sermayesi belirli toplumsal ve bölgesel lokalitelerde, "geleneksel" muhafazakar adaydan daha fazla değere ve dönüştürülebilirliğe sahiptir. Kevin’ın yerel kimliği, işçi sınıfı kökenleri ve başarılı toplumsal hareketliliği siyasal alanın belirli bölgelerindeki özel seçmenler açısından meşru olarak görülmüştür.... aday ve seçmenler arasında toplumsal kimlik bakımından bu kültürel ve demografik "eşleşme"... Kevin’in kendini kısıtlayan pratiği karşılığı verilen bir kar payıdır. Oyunu beceriyle oynamakta ve geliştirdiği habitus

⁶¹⁵ Topuz & Bila, 2011a, s. 364.

⁶¹⁶ Mülakat, İl Başkanı, 6.9.2018.

⁶¹⁷ Joppien, p.94.

seçim bölgesinin belirgin köşesinde iyi uyarlanmaktadır. Ancak Kevin, hiçbir zaman yerel bağlantıları olmayan bir bölgede seçilme arayışında olmamıştır çünkü sermayeleri ülkenin diğer yerlerinde, işçi sınıfı bölgelerinde dahi, sembolik sermayeye dönüştürülemezdir. Başkalarını temsil etme duygusu, öznel saygınlığının alanlarından kaynaklanır ancak bu yalnızca kendi topluluğu tarafından tanınan ve meşrulaştırılan sınırlı bir haktır. Sembolik sermaye eksikliği ona toplumsal sınıf ve coğrafi bölge bakımından başka toplulukları temsil etme hakkı vermez. Kendi kendine empoze ettiği sınırlamalar onun doksik olarak bunu bildiğini göstermektedir.”⁶¹⁸

Kevin’in başarısının aksine Güner’in aday listesinde yer al(a)maması CHP’li üyelerin oy verme kriterlerini tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Norris ve Lovenduski’nin aday belirlemede “patronaj” ve “meritokratik” aday devşirmeye dönük tanımları Kırklareli CHP’de üyelerin tercih kriterlerini tanımlamak için de geçerlidir. Yazarlara göre, patronajla aday devşirme, bir kişinin örgüte uyup uymayacağı, enformel örtük ve "öznel" değerlendirmeler anlamına gelen kabul edilebilirlik kriterine dayanmaktadır. Siyasal devşirmede bu kritere göre anahtar soru başvuran kişinin "bizden olup olmadığı"dır: parti sadakati ve kişisel karakter, siyasa uzmanlığı ve formel kalifikasyonlardan daha önemlidir.⁶¹⁹ Bu tanıma göre CHP’li üyelerin nezdinde Güner, “bizden biri” değildir. Varsayımları ciddi eleştirilere açık olan meritokratik modelde ise sonuçlar sıklıkla dezavantajlı grup üyelerinin aday olarak gösterilmelerinde görülen az düzeyde artıştır. Devşirme kararının teknik gerekliliklere indirgenebileceğini işaret eden bu model, beceri ve kalifikasyonların elde edilmesindeki toplumsal temeli göz önünde bulundurmamaktadır.⁶²⁰ Güner’in teknik gerekliliklerinin partili üyeler nezdinde ön seçimlerde göz önünde bulundurulmadığı almış olduğu oy oranının düşüklüğünden de görülmektedir. Norris ve Lovenduski’nin tanımladığı meritokratik sistem "bizden biri" şeklindeki enformel kriter yerine, “iş için doğru insan” şeklinde daha formel uygunluk kriterlerine dayanmaktadır.⁶²¹ Görüldüğü üzere Güner’in meritokratik nitelikleri CHP’li üyeler nezdinde ön seçimlerde göz önünde bulundurulmamıştır. İkinci bölümde bahsedilen Frey’in tek parti döneminde mesleki statü, entelektüel statü ve yerel konumun önem sırasına göre milletvekilliğinde göz önünde bulundurulduğu şeklindeki tespiti 2015 genel seçimlerinde Kırklareli’de tersine bir görünüm arz etmektedir. Partili üyelerin

⁶¹⁸ Joanna Liddle & Elizabeth Michielsens, "'NQOC': Social Identity and Representation in British Politics", **BJPIR**, 2007, vol:9, pp. 670-695, pp.683, 688.

⁶¹⁹ Norris & Lovenduski, p. 238.

⁶²⁰ Ibid, p. 239.

⁶²¹ Ibid, p. 241.

öncelikli tercihi Üntaç Güner örneğinden de görüldüğü üzere yerellik üzerine yoğunlaşmaktadır.

Sonuç olarak fiziksel yakınlık – toplumsal uzaklık; bedensel göstergeler, hal, tavır, davranışlar ve stratejiler; enformel ve formel değerlendirme kriterleri; yerele organik bağlılığın başarılı olmaya etkisi vb. kriterler yukarıda anlatılan sembolik emek çevrimlerinin bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Her ne kadar gündelik yaşamda Goffmancı anlamda benlik sunum stratejileri⁶²² yukarıda Topuz örneğinde görüldüğü gibi bazı durumlarda işe yarayabilirse de “bedensel iyeliklerin, farklı iyeliklerin toplumsal sınıflar arasındaki dağılımından bağımsız olmayan toplumsal sınıflama sistemleri doğrultusunda anlaşılmasının rastlantısal olmaması”⁶²³ nedeniyle büyük ölçüde belirlemci bir görünümle adaylık mücadelesinde eyleyicilerin kısıtlı bir manevra yapabilme yeteneğine sahip olmalarına neden olmaktadır. Üntaç Güner örneği habitusun siyasetle, siyasetin habitusla, ve her ikisinin toplumsal uzam ve alanla ilişkisinin adaylık mücadelesindeki görünümüne dair göz ardı edilen oldukça önemli noktaları aydınlatmaktadır. Sembolik emek çevrimleri aracılığıyla CHP’de adaylık sürecinde meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında son çevrim olan klientelist ilişkiler ise manevra alanı, kabiliyeti sağlama bakımından bedensel iyeliklerden, benlik sunum stratejilerinden daha geniş bir özgürlükler yelpazesi sunmaktadır. İzleyen kısımda klientelist ilişkilerin adaylık mücadelesini nasıl etkilediği ve bu stratejilerin nasıl hayata geçirildiği analiz edilecektir.

3.4.5. Klientelist İlişki Ağları ve Oy Elde Etmeye Yönelik Stratejiler

CHP Kırklareli’de adaylık mücadelesinde sonuca etki eden en önemli faktörlerden biri de klientelist ilişki ağlarıdır. Saha araştırması notları, üye ve delegeler ile aday adayları arasında karşılıklı çıkar ilişkisi geliştirmenin politik-militanlık sermayeleri, üye kayıtları, anahtar listeler, bedensel iyelikler-yatkınlıklar vb. kaynaklarla-araçlarla bir araya geldiğinde belirli aday adaylarını ön plana çıkardığını ortaya koymaktadır. Görüşmecilerin belirttiğine göre farklı düzeydeki aday adayları CHP listesinde yer alabilmek ve milletvekili seçilebilmek için maddi

⁶²² Goffman, 2016.

⁶²³ Bourdieu, 2015b, s. 286.

kaynaklara, uzmanlık bilgisine, mesleki formasyona, belediye ve meslek örgütleri gibi kamusal makamların sunduğu olanaklara dayanan kaynakları sıklıkla harekete geçirmektedir.

Adaylık mücadelesinde bir ilçe başkanının dile getirdikleri farklı nitelikteki kaynakların kullanımına dair bir örnekler sunmaktadır: “Bir defa bunların portföyleri var hocam. Bir avukatın muhasebecinin vs. Bir dilekçenizi yazar para almaz sizden bir yol gösterir para almaz sizden. Ona bir vefa borcu göstermek zorunda kalırsınız.”⁶²⁴ Mesleği doktor olan birinin bir parti üyesini ücretsiz tedavi etmesi üzerine söylenen “aaa benim babamı ameliyat etti para almadı, aaa işte şunu yaptı bizden para almadı”⁶²⁵ şeklindeki ifadeler mütakabiliyet analizi diyagramlarında vurgulanan il başkanlarının üzerinde oy almalarını açıklayabilmektedir. Hatırlanacağı üzere örgüt içi mücadeleden taraf olarak ve “yıpranarak” çıkan il başkanları birçok ilde oldukça düşük oy alarak CHP’nin aday listelerinin alt sıralarına yerleştiler.

Yurt işleten bir kimsenin parti üye ve delegelerinin çocuklarına ücretsiz ya da düşük ücretli kalacak yer temini, bir sendikanın ulusal düzeyde yöneticisi olan bir aday adayının üye ve delegelerin çocuklarına burs temini, farklı illere giden öğrencilerin barınma sorunlarının çözümü için yöneticisi olduğu kurumun olanaklarını kullanma, özellikle belediye başkanlarının belediyenin iş olanaklarından istifade etmesi klientelist ilişki ağlarıyla adaylık mücadelesinde galip gelme yollarına dair arayışların varlığını göstermektedir.

Buğra ve Savaşkan’ın siyasal olanın ekonomik ve kültürel olanla eklemlenişine ⁶²⁶ yönelik iddiaları, saha araştırmalarının bulgularıyla uyumludur. ÇYDD, ADD gibi siyasi nitelikli derneklerden ziyade Pankobirlik, Yağlı Tohumlar, Ziraat Odaları gibi meslek örgütlerinin siyasetle eklemlenişini önceki dönemlerde bu kuruluşlardan birinin başkanlığını yapan kişinin milletvekili seçilmesiyle ilişkilendiren bir parti yöneticisinin ⁶²⁷ belirttiği gibi partililerin yakınlarını işe alma, yemek düzenleme vb. faaliyetler ön seçimlerde bu pozisyonları işgal eden kişilere avantajlar sağlamaktadır.

⁶²⁴ Odak Grup Görüşmesi, 7.4.2016.

⁶²⁵ Ibid.

⁶²⁶ Buğra & Savaşkan, s. 27.

⁶²⁷ Odak Grup Görüşmesi, İlçe Yöneticisi, 25.03.2016. Bu partinin görüşlerinde haklılık payı vardır ancak bahsi geçen seçimlerde bu kuruluşlardan birinin başkanlığını yapan adayın milletvekili seçilmesi merkez ilçe delegelerinin oylarının iki farklı aday arasında bölünmesi ile de ilgilidir.

Kişinin sürdürdüğü meslek de adaylık mücadelesinde bazı durumlarda uzmanlık bilgisinin kullanımıyla oy elde etmeye yönelik stratejilerin başka bir örneğini oluşturmaktadır. Geçmişte amatör düzeyde bir spor kulübünün başkanlığı yapan bir aday adayının şu sözleri dikkat çekicidir:

“Beş altı bin kişinin seyrettiği futbol maçına orada takımınız galipse şey yapıyorsanız işte başkan olmanın getirdiği bir avantaj var. Sahaya çıktığımızda hala daha bana başkan derler... Ama esas başkanlığım benim amatör takımdı o zamanlar. Deplasmanlı amatör, bölgesel amatör dediğimiz ligde mücadele ettik. Trakya ve İstanbul çapında. Oradan kalıyordu ismimiz yani. Ne oluyor hem mesleğimiz, bütün spor kulüpleri işte halen bana gelip işte o her yıl vermek zorunda oldukları dernekler masasına yani emniyete gelir gider şeylerini bana yaptırıyorlar. Geliyor köy takımı ya diyor başkan emniyete belge vereceğiz şu kadar gelirimiz, giderimiz var. Orada da denetime tabi tutuyorlar. Tabi bunlar siyasette altyapı için kazançlarımızdır yani.”⁶²⁸

Klientelist ilişki ağları her zaman üst tabakalardan alt tabakalara doğru bir yön de izlememektedir. Emekliliği öncesinde çalıştığı pozisyon nedeniyle Avrupa Birliği projeleri uzmanlığı olan bir aday adayının, küçük bir belde belediye başkanına herhangi bir bedel almaksızın iki proje hazırlaması, bu aday adayına destek amacıyla mevzubahis belediye başkanının 200 dolayında parti üyesini topladığı bir gece düzenlemesiyle karşılık bulmuştur. AB projelerinin her daim olumlu sonuçlanmaması, etki alanının düşük bütçeler nedeniyle sınırlı olması adaylık mücadelesinde klientelist ilişkiye konu olan teklifin öneminin de hesaba katılmasını gerektirmektedir. Aynı belediye başkanına başka bir ilçe belediye başkanından gelen teklif, mobilize edilebilecek üyelerin desteğinin projeleri hazırlayan aday adayına değil ilçe belediye başkanının desteklediği aday adayına gitmesine yol açmıştır. Belediye meclisi aracılığıyla ilçe belediye başkanlığına taşıt desteği sağlama sözü veren belediye başkanı, belediye başkanının kontrolündeki üyelerin oylarının kendi desteklediği adaya gitmesini sağlamıştır. Görüldüğü üzere belediye başkanları anahtar liste araçlarıyla sonuca etki etme arayışında olduğu gibi klientelistik ilişkilerde de aday listesinin şekillenmesinde gözle görülür düzeyde ön plandadır.

Açıkel ve Balcı'nın siyasal liderliğe yeni rol model olarak belediye başkanlarının değişen stratejik rollerini incelediği, ulusal ve yerel düzeyde politik oligarklar ve çekim merkezleri olarak yükselişlerinin arkasındaki dinamikleri anlama

⁶²⁸ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2.4.2016.

çabasındaki çalışmalarını tam da bu bağlamda göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Yazarlara göre Türkiye’de, siyaset sahnesine kendi güç alanlarını yaratma, politik teknikler ve söylemler üreterek popülarite yaratma kapasitesine sahip belediye başkanlarının yükselişi ve ulusal siyasi güç ağlarını dengeleme ve tamamlama bağlamında zengin ampirik kanıtlar sunmaktadır.⁶²⁹ Bu tespiti yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi haklı çıkaracak çok sayıda farklı örnek vermek mümkündür. Bayraktar ve Altan, Mersin’de parti teşkilatlarının işleyişini inceleyen çalışmalarında AKP’de Bakan Tüzmen yerine, yerelde tüm politik ilişkilerde Belediye Başkanı (Macit) Özcan’ın (CHP) bağlantı noktası olduğu görülebilir. Yazarlar göre Özcan, tüm klientelistik ağların patronu görünümündedir ve karar-verme gücüne sahip olmada tek başınadır. CHP’de yerel parti örgütlerinin kompozisyonlarını belirleyen ve yaklaşan seçimlerde adayları seçen kişi Özcan’dır.⁶³⁰ Jospien de Eskişehir ve Konya özelinde AKP ve CHP’li belediyeler üzerine çalışmasında benzer bir sonuca varmaktadır. Ona göre, kadiri mutlak bir figür olarak belediye başkanının yeni rolü ve örneğin dış kaynaklı danışmanlar gibi etrafındaki insanların önemi, il organlarının (konsey ve komiteler) ve parti içi hiyerarşi derecelerinin (il başkanı) gücünü zayıflatması ile birleşmektedir. Bu yüzden etki alanı ve patronaj alanlarında, yerelde belediye başkanı ve ulusal düzeyde parti liderlik çemberi olmak üzere iki ana siyasi güç patikası var olmaktadır.⁶³¹

Yukarıdaki tespitleri tamamlayıcı analizler içermesi nedeniyle Kemahlıoğlu’nun tespitlerine de yer vermek gerekmektedir. Yazar, klientelistik stratejilerin kullanımının parti içi politikanın da kapsamında olabileceğini bulgulamaktadır. Bunun nedeni, bir siyasi partinin üyelerinin aynı anda birbirleriyle rekabet etmeleri ve birbirlerine bağımlı olmalarıdır. Neoliberal dönüşümden sonra

⁶²⁹ Fethi Açıkel & Sarp Balcı, "Mayors as New Political Oligarchs/Magnets in Turkey: Patterns of Transition from Local Politics to National Politics and Vice Versa", (in) **Comparative Local Politics: Town Chief, City Boss or Loco President? Comparing a Strengthened Local Political Leadership Across Europe**, Eds. Herwig Reynaert et al., Vanden Broele Publishers, 2009, pp.91-115, p. 92.

⁶³⁰ Ulaş Bayraktar & Cemal Altan "Explaining Turkish Party Centralism: Traditions and Trends in the Exclusion of Local Party Offices in Mersin and Beyond" in Massicard & Watts, 2013, p. 34. Bu çalışmanın adaylık mücadelesinde çoklu nedensellikler setinin varlığı göz önünde bulundurulduğunda bu yoruma ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Özcan tüm adayların belirlenmesinde Büyükerşen gibi merkez yoklaması yönteminin kullanıldığı durumlarda genel merkez yöneticileri ile işbirliği çerçevesinde etkili olabilir. Ancak aday yoklaması ve ön seçimlerde tek başına aday listesini şekillendirebileceği yönündeki tespit Kırklareli’deki belediye başkanlarının konumuyla uyumsuz bir görüntü sergilemektedir. Kırklareli saha verileri belediye başkanlarının sahip oldukları kaynakları en üst düzey seviyede kullanan belediye başkanlarının etkisinin ancak belirli düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

⁶³¹ Yerel ve ulusal düzey arasında belediyeciliğin etkileri için bkz. Jospien, pp. 62-78.

artık iş verilerek himaye edilenlerin partiye oy verenlerden çok aktif parti üyeleri olduğunu tespit eden Kemahlioğlu genel seçimlerle birlikte adaylık ve liderlik mücadelelerinde bu kaynakların kullanımını vurgulamaktadır.⁶³² CHP Kırklareli’de gerçekleştirilen adaylık mücadelesine dair bulgular yukarıdaki yazarların görüşlerini birçok açıdan desteklemektedir. Belediye başkanları, kontrol edebildikleri ve yönlendirebildikleri üye ve delegeler aracılığıyla anahtar liste düzenleme, bazı durumlarda kendi adayını çıkararak doğrudan bu adaya yönelik destek sağlama, belediyede çalışan sözleşmeli işçileri iş güvencesi ile tehdit etme, yeni iş olanakları sunma, ihalelerin dağıtımını kontrol edebilme yoluyla yerel siyasetin hakim aktörleri konumuna gelmişlerdir.

Klientelist ilişkilerin uygulamada etki yaratıp yaratmadığı ve zaman içerisinde tarafların birbirlerinin rakibi olmaları nedeniyle oy vermede geçişkenlikler söz konusudur. Bu ilişkinin gereklerini yerine getirmesinde başarısız olmaları durumunda Görüşme yapılan aday adaylarından birinin aşağıda yer alan sözleri kendisinin ilçe başkanlığı döneminde klientelist ilişkiye konu olan alışveriş ilişkisinin gereklerini yerine getirmede başarısız olması halinde hangi durumlarla karşılaşabileceğini ortaya koymaktadır. Bu sözler aynı zamanda klientelist ilişkilerin kimler arasında gerçekleştiğini ve aynı anda aynı pozisyon için mücadelede nelerin yaşanabileceğini de açığa çıkarabilmektedir:

“Yani bunun devamını getirmek önemli. Çünkü o kişi de bir şey istiyor. Seni diyor ilçe başkanı yapacağım ama milletvekilliğinde bana destek olacaksın. E ben kendim istiyorum milletvekilliğini. Orada ayrılıyorsun. Bu sefer o desteği sana vermiyor. Ben ilçe kongresinde aldığım oyu milletvekilliğinde alamadım. Neden? Destek veren o grup başka bir yöne gitti. Aslında daha çok artması lazım. Beklentilere cevap verememek. Nedir? Bir Pınarhisar belediye başkanı örnek veriyorum Vize belediye başkanı veya Demirköy ilçe başkanı. Buradaki belediye başkanına bir talebi benim üzerimden söylemiştir. İlçe başkanımıdır ben. Ben de onu iletmişimdir. Başkan da o konuda destek vermemiştir. Vermeyince de seçim zamanı geliyorsunuz benim talebimi sen diyor yaptırmadın belediye başkanına. Sen nasıl ilçe başkanıydın? Şimdi de karşıma gelmişsin benden destek istiyorsun. Nedir istediği 50 tane çöp konteynırı. İşte 3-5 kamyon kilit parkelerden. Vermediği zaman fatura sana çıkıyor yani. Bana da mesela ilçe başkanına çıkan fatura olmayacak adamların, (sinirleniyor) adamın ilk okul diploması yok il genel meclisi

⁶³² Özge Kemahlioğlu, *Agents or Bosses: Patronage and Intra-Party Politics in Argentina and Turkey*, Colchester: ECPR Press, 2012, pp. 2, 17.

ikinci sıra istiyor. Verme şansımız var mı? Ama 15-20 delegesi var. Seçimlerde o delegeler öteye gitti mi kırk yapıyor zaten. O zaman da seçimi kaybediyorsunuz.”⁶³³

Sonuç olarak bir başka çalışmanın yazarlarının da tespit ettiği gibi parti örgütleri patronaj yaratma ve dağıtma temelinde çalışmakta ve parti içi demokrasinin işletilmesi yerine, kısıtlı bir elit grup, özellikle parti lideri örgüt çalışmalarının her aşamasında ağırlıklı rol oynamaktadır.⁶³⁴ Bir mal ve hizmet sunumu aracılığıyla ön seçim ve aday yoklamalarında oy elde etmeye yönelik stratejiler uygulamada özellikle belediye başkanlarının tercihlerinin sonuçları etkilemesi örneklerinden de görüldüğü gibi desteklenen aday adaylarını listenin üst sıralarına taşıyabilmektedir. Ancak klientelist ilişkiler çerçevesinde her durumda desteğin verilmesi söz konusu değildir. Öyleyse üye ve delegelerin belli aday adaylarına destek vermelerinin arka planında hangi dinamiklerin olduğu söylenebilir? Desteği garantilemek daha doğrusu destek isteyebilmek klientelist ağların işleyişi bağlamında nasıl bir görünüm arz etmektedir? Bir parti üyesi ya da delegesinin çocuğuna kamusal makamlardaki görevi aracılığıyla burs bulan, dış tedavisini ücretsiz yapan, yukarıda verilen örneklerdeki gibi uzmanlık bilgisini bir ücret karşılığı olmaksızın sunan bir aday adayının herhangi bir üye ve delegeden oy elde etmesi teorik düzeyde nasıl analiz edilebilir?

Auyero'nun Arjantin'de Peronist yaşam stratejilerini klientelist ilişki ağları çerçevesinde incelediği çalışmasındaki tespitleri yukarıdaki sorulara cevap bulmaya yardımcı olabilir. Auyero'ya göre, hami ve yandaşlar açık bir biçimde oylar için alışveriş yapmazlar. Daha ziyade, birinin yararına bir şey verme ve bir şey almaya benzer bir yolla kendilerini konumlandırırlar.⁶³⁵ Auyero'nun devamındaki tespiti bu bölümde sembolik emek çevrimleri olarak adlandırılan meşruiyet ilişkilerinin kurulmasında emek harcanması gerektiği yönündeki vurguyla uyumludur. Faydaların belirli yollardan sağlanması gerektiğini iddia eden Auyero, bunun bir rüşvet olarak değil, iyi bir *referentenin* görevi olduğunu vurgulayarak, klientelist pratiklerin

⁶³³ Mülakat, Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2.2.2016.

⁶³⁴ Ali Çarkoğlu, Tarhan Erdem & Mehmet Kabasakal, “Türkiye’de Yeni Bir Parti Sistemine Doğru: Siyasi Partiler Kanunu Parti Örgütleri ve Parti İçi Demokrasiden Beklentiler”, içinde **Siyasi Partilerde Reform**, Ed. A. Çarkoğlu, İstanbul: TESEV, 2000, ss. 29-111, s. 36.

⁶³⁵ Auyero. p.123

yalnızca oylar için basit bir alışveriş olarak değil aynı zamanda performans gibi görüldüğüne işaret etmektedir.⁶³⁶

“Minnet” duygusu klientelist pratiklerin işe yararlığını sağlamada en önemli işlevi yerine getirmektedir:

“Minnet” apaçıktır çünkü neredeyse her zaman söylemeksizin gelir. Bu, Peronist politika performansının bir bölümüdür. Malları alan insanlar alınan şeylerin bir geri dönüşe işaret ettiğini bilir. Bu tarz geri dönüş pratik meselelerde yükümlülüklerde var olan bir zorunluluk şeklinde, "pratiğe gömülü bir şema" olarak anlaşılan oyunun kurallarından biridir... Bu pratik bilgi yalnızca bir açıklama istenildiğinde söze gelir... Coca ile sohbetimizde - yalandan bir biçimde ne demek istediğini anlamadığımı ve belki de gerçekten anlamadığımı - ona sordum: "Matilde sana ihtiyaç duyduğun ilacı sağladığında, gelip sana, "benimle mitinge gelmek zorundasın" diyor mu? "Hayır" dedi Coca, " Bir başkasının yerine onunla gitmem gerektiğini *biliyorum*. Çünkü bana ilaç veya biraz süt veya bir paket *yerba* veya şeker verdi, ona karşı yükümlülüğümü yerine getirmek ve minnetimi göstermek için mitinge gitmek zorunda olduğumu *biliyorum*. Eğer onun mitingine gitmezsem sonra bir şeye ihtiyaç duyduğumda bana vermeyecektir. "Birlikte mitinge gittiğin kişiye sor."⁶³⁷

Auyero'nun Peronist hayatta kalma mücadelelerine yönelik yukarıdaki tespitleri CHP'de adaylık mücadelelerinde harcanan sembolik emeğin ve bu emeğin karşılığının taraflar arası ilişkileri nasıl şekillendirdiğini göstermesi bakımından da ufuk açıcıdır. Yukarıda farklı türlerde mal ya da hizmet sunumu aracılığıyla oy elde etmeye dönük stratejilerde de benzer bir işleyiş mekanizmasının olduğu ileri sürülebilir. Ancak bu çalışmanın tamamına sirayet eden ve hiçbir biçimde tek yönlü, doğrusal bir nedensellik anlayışına sahip olmayan bir açıklama modeli klientalizmin de ancak diğer sembolik emek çevrimleri ile bir arada işleyebildiğini öne sürmektedir. Başka bir deyişle yalnızca klientelistik ağlar, stratejiler ve ilişkilerle bir aday adayının mücadelenin galibi olarak aday listesinde yer alması saha verilerinin de işaret ettiği üzere mümkün gözükmemektedir. Yukarıda hem delegelerin oy verdiği 2011 aday yoklamasında, hem de üyelerin oy verdiği 2015 ön seçimlerinde hiçbir aday, buraya kadar detaylı bir biçimde analiz edilen çoklu nedenselliklerin etkili olduğu bir çerçevenin varlığında, yalnızca klientelistik ilişkilerle aday listelerinde yer bulamamıştır. Auyero'nun klientalizme klasik yaklaşımları “önceden

⁶³⁶ Ibid.

⁶³⁷ Ibid, s. 160.

var olan enformel ağlar ve paylaşılan kültürel temsiller”i gözden kaçırmaması”⁶³⁸ nedeniyle eleştirmesindeki gibi adaylık mücadelelerinde de önceki kısımlarda analiz edilen enformel ağlar, paylaşılan kültürel temsiller klientelist ilişkilerin gerçekleştiği bir arka plan olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Aday adayları emek harcayarak klientelistik ilişkiler aracılığıyla adaylık mücadelesinde kendilerini rakipleri karşısında farklılaştırmak ve karşılaştırmak arayışındadır. Bu bakımdan Swartz, alana yapısını veren farklılıklar ve karşıtlıklar olduğu⁶³⁹ yönündeki tespitinde haklıdır. Klientelist ilişkiler bu çalışmada adaylık mücadeleleri özelinde ancak CHP’de parti alanının özgül işleyişi çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Yapılması gereken bu ilişkileri alan perspektifinin bütünselliği çerçevesinde düşündürmektir.

Sonuç olarak yukarıda gerçekleştirilen analizlerin de açığa çıkardığı üzere militanlık sermayesi, politik sermayeden sembolik sermayenin devşirilmesi, bazı durumlarda doğrudan sembolik sermayenin sürece dahil edilmesi, belirli bir mesleğin mensubu olmaktan kaynaklı uzun erimli bir sembolik sermayenin biriktirilmesi, yakın akraba-eş, dost, çalışan vb. kişilerin üye kaydettirilmeleri, yasal olanaklar çerçevesinde anahtar listelerin düzenlenmesi, bedensel stratejiler, özdeşlik arayışları, klientelist ilişkiler aracılığıyla oy elde etmeye dönük stratejiler adaylık mücadelesinde emek harcanarak sembolik şiddet ilişkisinin kurulmasına giden yolun taşlarını döşemektedir. Yinelemek pahasına Bourdieu'nün sosyolojisi bizleri, gündelik yaşamı süregelen eşitsizliklere bağlayan ve kültürel kaynaklar, sembolik kategoriler ve sınıflandırmalar aracılığıyla işleyen, daha örtük ve etkileyici iktidar biçimlerine duyarlı hale getirmektedir.⁶⁴⁰ CHP Kırklareli’de adaylık mücadelesinin etnografisi, Swartz’ın bahsettiği duyarlılıkları sağlaması nedeniyle Bourdieu’nün perspektifinden buraya kadar yapıldığı şekilde analiz edilebilir.

İkinci bölümde hem tarihsel derinlik, hem de istatistiki verilerle hazırlanan çoklu mütakabiliyet analizi diyagramlarında açığa çıkan aday belirleme yönteminin neden sanıldığı aksine herhangi bir değişiklik yaratmadığı bu kez etnografik bir saha araştırmasının verileriyle de böylece ortaya konulmaktadır. İkinci bölümde yöntemin değişiklik yaratıp yaratmadığının betimleyici bir şekilde tespiti, bu tespitinin uygulamada nasıl gerçekleştiğine yönelik bir saha araştırmasının verileriyle tamamlandığında adaylık mücadelelerinin daha net bir görüntüsü ortaya çıkmaktadır.

⁶³⁸ Auyero, p. 13.

⁶³⁹ David L. Swartz, "Bourdieu'cü Perspektiften Sosyolojik Analiz İçin Meta-İlkeler", içinde Der. Gorski, ss.41-65, s. 42.

⁶⁴⁰ Swartz, 2013b, p. 30.

Bu net görüntüye göre, tek parti dönemi sonrasında parti alanının oluşmaya başladığı andan itibaren CHP’de milletvekili adaylığı günümüze kadar uzun erimli, büyük ölçüde tek tip bir kariyer kalıbına sahip parti profesyonellerinin domine ettiği ve seçimsel kaygılarla nadiren dışarıdan aday gösterilenler hariç tutulduğunda örtülü bir dışlama mekanizmasının hüküm sürdüğü bir görünüm sergilemektedir. İster 1947-1961 arası dönemde *de facto* ister 1961-1986 dönemde *de jure* bir şekilde yerelin üstünlüğü, isterse 1983 sonrasında yöntem serbestinin hüküm sürdüğü bir dönemde olsun CHP’de merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçimler aday ve milletvekili kompozisyonunda bir değişiklik yaratmamaktadır. Türkiye geneline dair bu tespit, Kırklareli CHP’nin tarihine uygulandığında 1960’lı yıllardan itibaren parti genel merkezi, delegeler veya üyelerin belirlediği adayların çok istisnai durumlar haricinde Kırklareli il başkanı, Lüleburgaz ve Babaeski ilçe başkanları olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan başta söylendiği gibi CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesinde merkez yoklaması yönteminin kullanılması “lider oligarşisi-sultası-tahakkümü” ön seçim yönteminin kullanılması da “parti içi demokrasi şöleni”, “devrim gibi ön seçim”, “örgütün zaferi” vb. nitelemelerle değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir.

Bachelard’ın “iyi oluşturulmuş bağıntılarla yeniden-örgütlediğinizde, bir kavramlar bütünü kurduğunuzda, bu kavramlar bütününe deneysel temellerini kazandırdığınızda bu bütünün deneye sorular yöneltmenize olanak verdiğini fark edersiniz. Dişliler yerli yerine oturmuştur, embraye, dişliler ile birlikte dönmektedirler” şeklindeki düşüncesinden hareketle Bourdieu’nün pratik teorisi yöntemin herhangi bir değişiklik yaratmadığı iddiasını teorik düzeyde de öne sürmeye olanak sağlamaktadır. Çalışmanın sonuç kısmına geçmeden önce Bourdieucü teorinin özellikle Marksist ideoloji-hegemonya kavramları karşısında CHP’de adaylık sürecinden kaynaklanan tahakküm ve meşruiyet ilişkilerini açıklamada üstünlüklerini ortaya koymak toplumsal ve siyasal teorinin ilerletilmesine katkı sağlayabilir. İzleyen bölümde çalışma boyunca elde edilen makro ve mikro düzey veriler teorik tartışmalar bağlamında kısa bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

3.4.6. Etnografik Veriler Işığında Adaylık Mücadelesinin Teorik Bir Değerlendirmesi

Kırklareli CHP milletvekili adaylığı mücadelesinde, farklı aday belirleme yöntemlerinin varlığında, bazı aday adaylarının listede yer alma başarısını gösterirken bazılarının ise bu başarıyı gösteremediği ve bu durumun “nasıl” gerçekleştiği etnografik bir saha araştırmasının verileriyle ortaya konuldu. Çalışmanın birinci bölümünde Bourdieu’nün pratik teorisinin adaylık mücadelelerinde rakip olarak görülebilecek Mosca, Pareto ve Michels gibi klasik elit teorisyenlerinin görüşleri ve marksist ideoloji ve hegemonya gibi kavramlarla olan ilişkisi çerçevesinde konumlandırıldığı akılda tutulduğunda Kırklareli sahası bu ilişkinin teorik görünümünün mikro düzeyde nasıl gerçekleştiğine dair bazı çıkarımlar yapmaya olanak sağlayabilir.

Bu çalışmada çok partili hayata geçişten itibaren yöntemden bağımsız olarak neredeyse her bir seçim döneminde aday gösterilenlerin PM-MYK üyeleri, (mevcut)(önceki dönem) milletvekilleri, il-ilçe başkanları ve daha istisnai olarak da il-ilçe yöneticileri olduğu hem tarihsel derinlik hem makro düzey istatistikî verilerle oluşturulan çoklu mütekabiliyet analizi diyagramları hem de Kırklareli’de yürütülen bir saha araştırmasıyla ortaya kondu. Auyero’nun Peronist klientalizm pratiklerini incelediği çalışmasında vurguladığı yeniden üretimci boyuta dair “kişiselleşmiş politik aracılığın konsolidasyonu, yeniden üretim mekanizmaları, itiraz edilmeksizin kabul edilmesi üzerine benim vurgum, katı teorik karşıtlıklar tarafından dayatılmamaktadır. Bu çalışmaya bazı akademisyenlerin eleştirdiği "yeniden üretim"ci aksanını veren bir yıllık saha araştırması sırasında gördüklerime ve duyduklarıma gösterilen sadakattir.”⁶⁴¹ yorumu mevcut çalışma için de geçerlidir. 12 Eylül’de aday gösterilen ve milletvekili seçilenler hariç tutulduğunda aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin benzer pozisyonları işgal eden kişiler olmaları, sembolik iktidar ile ilgili Bourdieu’nün tanımıyla ilgilidir. Bourdieu’nün sembolik iktidarı konumun içerdiği avantajları kişinin zimmetine geçirmesi olarak tanımladığına yönelik önceki vurgular sembolik iktidarın bu kişilere konumlarının adaylık mücadelelerinde kendilerine hedeflerinden gitmeleri, çıkarlarını gerçekleştirmelerine olanak sağladıkları bağlamında düşünülmelidir. 2005’te gerçekleştirilen ilçe

⁶⁴¹ Auyero, p. 213.

kongresini kaybeden bir partilinin eğer kongreyi kendisi kazansaydı 2007 milletvekili genel seçimlerinde kongreyi kaybettiği aday yerine kendisinin aday gösterileceği ve sonrasında milletvekili seçileceğine yönelik tespiti sembolik iktidara mükemmel bir örnek oluşturmaktadır. Bu iktidarın kullanımlarının adaylık mücadelesindeki görünümüne dair yukarıda çok sayıda örnek verildi. Bir MYK üyesinin kendisini kontenjan adayı olarak gösterebilmesi, büyükşehirlerde belediye başkanlarının da desteğiyle anahtar liste düzenleyebilmesi, bir belediye başkanının klientelist ağlarla belirli adayları desteklemesi, belediye başkanlığı döneminde görevini yerine getirmede biriktirebileceği potansiyel bir sembolik sermayenin varlığı, bir kimsenin aday seçimlerinde mobilize edebileceği üye ve delege sayısının o kişiye, elbette *illusio*'nun da yardımıyla, sağladığı itibar sembolik sermayenin farklı görünümüdür ve adaylık mücadelesinde kişiyi hedefine ulaştırmada önemli avantajlar sağlar. Yukarıda bu kaynakların, araçların, yöntemlerin farklı eyleyiciler tarafından zorlu bir adaylık mücadelesinde nasıl kullanıldıkları net bir biçimde ortaya konmaya çalışıldı.

Parti profesyonellerinin ezici bir çoğunluğunu oluşturduğu aday havuzları, yöntem karşısında bu kişilerin sahip olduğu bağımsızlık bu kişilerin oligarklar olduklarını ve değişmezliğin de “oligarşinin tunç kanunu”nun bir görünümünden daha fazlası olmadığını düşündürebilir. Ancak Michels'in tezlerinin çalışmanın birinci bölümünde belirtilen yöntemsel problemlerinin de haricinde uygulamadaki gerçekliği resmetmede başarısız olduğu ortadadır. Nitekim CHP'de adaylık mücadelesinde aday adayları, üye ve delegeler, parti genel merkezinin karar verici konumundaki aktörleri arasındaki mücadele insan doğasıyla, kitlelerin yetersizlikleri, lider ihtiyacıyla, örgütlenmeden kaynaklı iktidarla açıklanamaz. Michels'in terminolojisi kabul edilse ve parti profesyonelleri “oligark”lar olarak kabul edilse dahi sayıca fazla olan bu oligarkların daha az sayıdaki milletvekili adaylığı makamına yerleşebilmeleri için giriştikleri mücadeleyi açıklamak için yeterli bir kavram setine sahip değildir. CHP'de adaylık mücadelesi, Kırklareli CHP'de sembolik emek çevrimlerinin olağanüstü zorlu uygulamalarının da gösterdiği üzere kendiliğinden, özcü varsayımlarla açıklanamaz.

Yeniden üretim boyutu adaylık mücadelesinde çok güçlü bir görüngü olsa da her bir seçim döneminde performe edilmesi gereken olağanüstü bir çabanın varlığı kırılabilir bir meşruiyet ilişkisinin varlığını işaret eder. Yeniden üretim güçlüdür ancak

tahakküm ilişkilerinin kurulması kendiliğinden gerçekleşmediği ve emek harcanması gerektiği gerçeği hiçbir biçimde göz ardı edilmemelidir. Daha genel düzeyde Mosca ve Pareto'nun düşünceleri de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Farklı sermaye türlerinden sembolik sermayenin devşirilmesine dair yukarıdaki tasvirler Bourdieu'nün birinci bölümde tartışılan üstünlüğünü tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Ayrıca üye ve delegeler yine *illusio*'nun etkisiyle Michels'in öngördüğü gibi amorf, dağınık, yetersiz değildir. Oyunu adapte olma duygusuyla sürecin aktif bir belirleyici konumundadırlar.

Çalışmanın birinci bölümünde Bourdieu'nün sembolik şiddet teorisinin neden marksist terminolojinin temel kavramlarından olan ideoloji ve hegemonyanın özel bir biçimi olarak görülemeyeceği yönündeki argüman saha araştırmalarının verileriyle de desteklenmektedir. Sembolik şiddet kavramının, sıklıkla Althusser'in ideoloji Gramsci'nin hegemonya kavramlarının özel bir biçimi olduğu birinci bölümde vurgulanmıştı. Ancak saha araştırması verileri bu iddianın da doğru olmadığını tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Bourdieücü terminolojiden çalışmasında yararlanan Rosenlund, Althusserci marksizmin kendi araştırma pratiğinin tamamen oluştuğu ve araştırmasının “en önemli kısmını-özünü- oluşturan hareket eden ve düşünen özneler için uygun olmadığını dile getirmektedir.⁶⁴² Bu satırların yazarı Rosenlund'un görüşüne tamamen katılmaktadır. Bourdieu'nün, “benim niyetim, yapıların gölge görüngüsü (epiphenomena) olarak değerlendirmesi yoluyla Levi Strauss ve özellikle Althusser olmak üzere diğer yapısalcıların ellerinde yok edilen gerçek yaşam aktörlerini geri getirmektir. "Aktör"leri kastediyorum ve "özne"leri değil.”⁶⁴³ sözleriyle ifade ettiği Althusserci ekolün ellerinden kurtarılan gerçek yaşam aktörleri adaylık mücadelesinde yukarıda ayrıntılarıyla analiz edilen bir mücadeleye girişmektedir. Bourdieu'nün yapısal inşacı perspektifi pratiğin inşa boyutunda özellikle habitusun ne ölçüde bir manevra kabiliyetini gösterebileceğini göstermesi bakımından yapısalcı perspektifin çıkmazlarından sıyrılmayı başarmaktadır. Yukarıda tüm yapısal belirlenimlere, kısıtlamalara rağmen eyleyicilerin adaylık mücadelesinde “olasılar uzamını” açma çabaları Althusserci terminolojiyle açıklanamaz.

Mouzelis'in çalışmanın önceki kısımlarında verilen sorusunu bir kez daha sormak bu tekrara düşmek pahasına gerekmektedir: “Bourdieu ikisi arasındaki

⁶⁴² Rosenlund, p. 29.

⁶⁴³ Honneth et al., , p. 41.

diyalektik ilişkiler düşüncesini kullanırken tutarlı değildir, çünkü çok sık olarak çok belirgin bir biçimde Althusserci bir tarzda, aktörlerin "pratikleri" ve "ifadeleri"ni onların nesnel "konumlar"ına tabi kılar: ... Bu, gerçekte Althusser'in "yapıların taşıyıcıları" olarak aktörler düşüncesinden çok mu farklıdır?"⁶⁴⁴ sorusuna verilebilecek cevap gerçekten "çok farklı" olduğudur. Habitus kavramına yönelik Bourdieu'nün "olumsallıktaki gereklilik, gereklilikteki olumsuzluk"⁶⁴⁵ tespiti bireysel failliği yapının içerisinde yok etmemesi nedeniyle Althussercilerden net bir biçimde ayrılır. Althusserciler'de devletin merkeziliğine yönelik vurgu Bourdieu'nün ayrıldığı bir başka noktadır ve adaylık mücadelelerini açıklamada üstünlük sağlamaktadır.

Gramsci ile ilişkisi sorulan Althusser'in verdiği cevapta ideolojiye yönelik tasavvuru Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramının ayrıldığı başka noktaları da açığa çıkarmaktadır:

"Ben ideolojinin neden ibaret olduğunu ve niçin onu 1) Sınıf mücadelesinin, 2) Sosyal pratiklerin, 3) Ona gövde ve güç veren devlet aygıtlarının (Bu "aygıtlar" kiliseler ve bazı okullar gibi hukuken özel statüde olsalar da) dışında tasarlamamın imkansız olduğunu tasarlamaya çalıştım. Bu konuda bana sık sık, benimkine çok yakın fikirler (ilk redaksiyonum sırasında bunlardan haberim yoktu) dile getirmiş olan Gramsci'nin görüşlerini tam olarak paylaşmadığım sorusu sorulmuştur... Yakınlığa karşın ben soruna tamı tamına Gramsci gibi yaklaşmıyor olabilirim. Ben, ideolojik aygıtların "devletsel" niteliğine, egemen sınıfa nesnel olan bağlılığına ve "devletin baskı aygıtı-devletin ideolojik aygıtları- blokunun egemen sınıfın çıkarları açısından temsil ettiği derli toplu güce Gramsci'nin yaptığından daha çok vurgu yapıyorum."⁶⁴⁶

Althusserci bir başka marksist olan Poulantzas da Althusser'in Gramsci'yi eleştirmesine benzer biçimde Foucault, Deleuze ve Bourdieu gibi düşünürleri eleştirmektedir: “

“Özellikle de Foucault ve Deleuze tarafından, iktidarı sayısız mikro konumlanışlar içinde eriten ve dağıtan, sınıfların ve sınıf mücadelesinin önemini büyük ölçüde hafifseyen ve devletin merkezi rolünü bilmeyen bir görüş lehine reddedilen önermeler bütünü... Bu zaten Foucault'ya özgü değildir, yanı sıra, daha geniş ve esasen Foucault'dan epey ayrışık olan bir düşünce akımının da özelliğidir. Bu akıl yürütme, uzun bir süre

⁶⁴⁴ Mouzelis, s. 203.

⁶⁴⁵ Bourdieu, 2015, s. 121.

⁶⁴⁶ Louis Althusser, **Felsefede Marksist Olmak**, Çev. İsmet Birkan, İstanbul: Can Yayınları, 2018, ss. 206-7.

iktidara ilişkin çözümlenmelere damgasını vuran, şiddet-katlanma, baskı ideoloji çiftinde kök salmıştır. Ana bezek basittir: modern iktidar örgütlü fiziksel şiddet üzerinde değil, ideolojik simgesel manipülasyon üzerinde, baskıya katlanmanın örgütlenmesi üzerinde, baskının içselleştirilmesi üzerinde ("kafanın içinde duran aynasız") temellendirilmiş olacaktır...İşbu simgesel şiddet konusunda P. Bourdieu'nün getirdiklerine kadar, baskının içselleştirilmesi izleği, daha genel olarak da, iktidarın icrası içinde fizik şiddetin, diyelim ki "hafifletilmesi" izleği, ortak mekan haline gelmiştir.”⁶⁴⁷

Althusser ve Poulantzas'ın düşüncelerinin Bourdieu'nün düşüncesinden hangi bakımlardan farklılaştığı birinci bölümde teorik düzeyde ele alınmıştır. Ancak Bourdieu'nün Althussercilere ve özelde Poulantzas'a getirdiği “şayet Nicos Poulantzas'ın yaptığı gibi devletten yola çıkarsanız bu noktaya asla ulaşamazsınız”⁶⁴⁸ eleştirisi bu çalışma için de geçerlidir. CHP'de adaylık mücadelelerinde ortaya çıkan meşruiyet ilişkileri hiçbir biçimde devletten yola çıkarak anlaşılabilir. Bourdieu'nün kavramsal alet kutusunun bu çalışma bağlamında sürekli bir şekilde argümantasyonu buna verilecek en net cevaptır.

Bourdieu'nün marksist kuram karşısında bir başka üstünlüğü de, Navarro'nun belirttiği gibi marksist teoriden büyük bir kopuş sergileyen farklı sermaye türlerinden hiçbirinin *a priori*⁶⁴⁹ dominant olmadığı noktasındaki vurgusudur. Toplumsal, ekonomik, kültürel ve sembolik sermayenin birbirlerine dönüştürülme stratejileri, sermayelerin birikimi, kullanılması, her bir sermaye türünün tarihsel gelişmelere duyarlı olması ve ağırlığının belirli konjonktürlerde değişebilmesi olasılığı Bourdieücü teorinin marksizmin ekonomistik çerçevesi karşısındaki bir başka üstünlüğüdür. Yukarıda farklı sermaye türlerinin adaylık mücadelesinde nasıl kullanıldığının ayrıntılı bir analizi Navarro'nun tespitini haklı çıkarmaktadır.

Hegemonya karşısında da sembolik şiddet kavramı bariz üstünlüklere sahiptir. Wacquant'ın daha önce de belirttiği gibi adaylık mücadelesinde ikna ve herhangi bir aşılama faaliyetleri görülmemektedir. Hegemonya Gramsci tarafından ana oluşturucu ilkelerinin “rıza” ve “ikna” olduğu entelektüel ve moral liderlik olarak tanımlanır.⁶⁵⁰ Hiçbir aday aday kendi adaylığı konusunda bir parti üyesini,

⁶⁴⁷ Nicos Poulantzas, **Devlet, İktidar, Sosyalizm**, Çev. Turhan Ilgaz, Ankara: Epos Yayınları, 2006, s. 50.

⁶⁴⁸ Bourdieu, 2015c, s. 31.

⁶⁴⁹ Navarro, p. 19.

⁶⁵⁰ Benedetto Fontana, **Hegemony and Power: On the Relationship Between Gramsci and Machiavelli**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1993, p. 140.

delegesini veya üyesini ikna etmekle Gramsci'nin öngördüğü anlamda uğraşmamaktadır. Yukarıdaki sembolik emek süreci çerçevesindeki anlatı içerisinde herhangi bir adayın “ben milletvekili adayı olmalıyım”, şeklinde bir ikna sürecine Gramsci’ci anlamda girmediği görülmektedir. “Milletvekili adayı x olmalıdır”⁶⁵¹ şeklinde milletvekili adaylığı “doksa”sı sembolik emek çevrimleri aracılığıyla yaratılmak istenmektedir. Millner, tekrar alıntılanacak olursa “...bu durum habitus ve alanın karşılaşmasından doğmaktadır. Burada kasti bir elit manipülasyonunun bulunduğunu varsaymak yanlış olur”.⁶⁵²

Habitusun tahakkümün içselleştirilmesinde yerine getirdiği işlev ile ilgili şu Bourse ve Yücel’in aşağıda yer alan tespitlerine de yer vermek gerekmektedir:

"Simgesel tahakküm" kavramı (Bourdieu) daha çok kökü habitus içindeki bir "anlamamaya" göndermede bulunur, buna da bilinçli bir düşünceyle erişilemez. Gramsci egemenliğe bilinçli ve akılcı bir rızadan söz eder. Bu yüzden habitus kavramı yerine akıl kavramını kullanır, bu kavram halk bilgeliğine ve özümseven ideolojilere götürebilecek bir pratik etkinlik gibi tanımlanan sağduyuya gönderme yapar. Bourdieu, tam tersine, yaptığımız seçimlerin, taşıdığımız değer yargılarının habitus'umuzun ürünü olduğunu, bir başka deyişle eğitimimiz ve ailesel çevremiz dolayısıyla içselleştirdiğimiz düşünme, davranış ve duyumsama biçimlerimizin biz bilincine varmadan seçimlerimizi yönlendirdiğini vurgular.”⁶⁵³

Toplam 19 farklı aday adayının 2007-2001 ve 2015 seçimlerinde mücadeleye giriştiği ve bunlardan yalnızca birkaçının ciddi olarak değerlendirildiği bir durumda görüşmecilerden içselleştirdiği düşünceleri, adaylık sürecinde adaylığa başvuranlar tarafından herhangi bir iknaya Gramsci’ci anlamda ihtiyaç olmadığını gözler önüne sermektedir: “Oraya gelmek çok zor hocam ya. Oraya gelip orada 5-6 kişi içinde tutunmak kolay değil yani. Onlar büyük emek vermişler, büyük paralar harcamışlar. Bütün niteliklerini donanımlarını ortaya koymuşlar. Efendim işte 5-6 kişi onlar olmuş hocam. Oraya çıkmak kolay değil hocam.”⁶⁵⁴ Bu ifadeler nesnel olasılıklar ve öznel beklentilerin mükemmel bir uyumunu ortaya koymaktadır.

⁶⁵¹ Yukarıda mülakatlardan verilen “Doğal olarak milletvekili adayı oluyorsunuz”, “ilçe başkanlığı sizi o konuma getiriyor”, “bugüne kadar parti için hangi görevleri yerine getirdin” gibi tespitler bu sürecin nasıl bir emek yoğun süreci beraberinde getirdiğini açıklamaktadır.

⁶⁵² Millner, p. 12.

⁶⁵³ Michel Bourse & Halime Yücel (2017), **Kültürel Çalışmaları Anlamak**, Halime Yücel (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 99-100

⁶⁵⁴ Odak Grup Görüşmesi, 27.3.2016.

Sonuç olarak Bourdieu, Millner'in teorik bölümde tartışılan düşüncelerinde de belirtildiği gibi CHP'de adaylık mücadelelerinin açıklanmasında “tarih dışı tahakküm ve sömürü kaçınılmazlığına dayanan eğilimlere düşmeksizin iktidar ve ayrıcalıkların stabilize olma eğilimini ayırt etmesi”, “hükmedenlerin bakış açısı olan ve büyük ölçüde sorgulanmaksızın kabul edilen *doksa* kavramı ile sembolik iktidar ilişkilerinin yaratılmasında faillerin düşünüm öncesi yönelimlerine ve tahakkümün başat ilkesinin farklı kültürler ve farklı tarihsel dönemler için çeşitlenebileceğini belirtmesine vurgu yapması” ve “elitlerin kendi çıkarlarını savunmak için bir habitus oluşturma arayışına girmeleri”ne⁶⁵⁵ ön plana çıkarmasıyla klasik elit teorisyenlerinden gözle görülür bir üstünlüğe sahiptir. Bu üstünlük benzer gerekçelerle marksistler karşısında da geçerlidir. Bu bakımdan Bourdieu'nün sembolik şiddet kuramı, özgül bir ideoloji veya hegemonya teorisi olarak görülemez, tıpkı Bourdieu'nün marksist olarak görülemeyeceği gibi. CHP'de adaylık mücadelelerinde ortaya çıkan tahakküm ilişkilerinin analizi bu önermeleri haklı çıkarmaktadır.

---

⁶⁵⁵ Millner, pp. 12-16.

SONUÇ

*“Şeyler daha fazla değiştikçe, daha fazla aynı kalırlar”*⁶⁵⁶

*“Finlandiya aday devşirme kalıpları en iyi renvoyer l’ascenseur olarak tanımlanabilir: elit saflarına yükselen insanlardan asansörü benzer bir arka plandan gelen diğerlerinin elit saflarına sırasıyla yükselmeleri için varsayılan olarak aşağı geri göndermeleri beklenir.”*⁶⁵⁷

Bu çalışma CHP’de milletvekili adaylarının belirlenmesinde SPK’de yer alan merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçim gibi yöntemlerin partinin aday ve milletvekili kompozisyonunda sanıldığı aksine bir değişiklik yaratmadığı iddiasındadır. Karar vericilerin Parti Meclisi (merkez yoklaması), il-ilçe kongre delegeleri ve/veya ön seçim delegeleri (aday yoklaması), parti üyeleri (ön seçim) olduğu farklı durumlarda milletvekili ve aday kompozisyonu büyük ölçüde aynı kalmakta ve PM-MYK üyeleri, (mevcut) (önceki dönem) milletvekilleri, il-ilçe başkanlarından oluşan bir aday havuzu her bir seçim döneminde, seçimsel kaygılarla ve teknik, uzmanlık bilgisi ve mesleki formasyonu nedeniyle parti dışından aday gösterilenlerle birlikte ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma, seçici organların benzer konumları işgal eden kişileri tercih etmesi nedeniyle merkez yoklamasının “lider oligarşisi, lider sultanı, lider tahakkümü”, aday yoklaması ve ön seçimlerin de “parti içi demokrasi şöleni”, “devrim gibi ön seçim”, “örgütün gücü” gibi nitelendirmelerle değerlendirilemeyeceğini savunmaktadır.

Bu çalışma iddiasını desteklemek amacıyla Bourdieu’nün yapısal inşacı perspektifinden yararlanmıştır. Bourdieu’nün pratik teorisi klasik elit teorisyenlerinden Mosca, Pareto ve Michels’in görüşleri ve marksist ideoloji ve hegemonya tartışmaları gibi rakip teoriler karşısında konumlandırılmıştır. Farklı tarihsel dönemlerde tahakkümün özgül biçimlerini, parti alanının özgül durumlarını açıklayabilme gücü, farklı sermaye türlerinden sembolik sermayenin yaratılması sürecini bünyesinde barındırması, özcü varsayımlara düşmeksizin tarihsel olarak adaylar arasındaki mücadeleyi hem makro düzey dışlama ve kapanma dinamiklerini ve mikro düzeyde gündelik yaşamın olağan faaliyetlerini birbirine bağlayabilme

⁶⁵⁶ Eyal et al, p. 17

⁶⁵⁷ Ilkka Roustetsaari, **Elite Recruitment and Coherence of the Inner Core of Power in Finland: Changing Patterns During the Economic Crisis of 1991-2011**, London: Lexington Books, 2015, p.196.

yeteneği, bireysel faillik ve yapısal belirlenimlerin etkisini aynı anda hesaba katabilmesi, tüm Türkiye genelinde milletvekili ve aday kompozisyonlarının yöntem karşısında değişmemesini kavramsal çerçevesinin bir bileşeni olan çoklu mütekabiliyet analizi tekniğiyle açıklayabilmesi gibi gerekçeler CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde Bourdieu'nün yapısal inşacı perspektifinin kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Birinci bölümde teorik düzeyde Bourdieu'nün kavramsal alet kutusunun klasik elit teorisyenleri ve marksist ideoloji ve hegemonya kavramları karşısındaki üstünlükleri teorik düzeyde tartışılmış ve bu teori operasyonel olarak CHP'de milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecinde ortaya çıkan tahakküm ilişkilerini açıklayabilmek amacıyla epistemolojik bir platform olarak kurulmuştur.

İkinci bölümde yöntemin aday ve milletvekili kompozisyonunu değiştirmedini tarihsel derinliğiyle ortaya koymak amacıyla yapısal bir tarih anlayışından hareketle alanın işleyişine etki eden olaylar, dinamikler, kurallar göz önünde bulundurulmuştur. İkinci bölümün ilk kısmında adaylık mücadelelerinin kurumsal düzenlenişi, devletin sürece dahil olmasıyla hazırlanan kanunların adaylık mücadelesinde nasıl bir özgürlükler ve kısıtlamalar evreni oluşturduğu ortaya konmuştur. Yasal düzenlemeleri hazırlayan milletvekillerinin de geçmiş dönemlerde büyük ölçüde parti profesyoneli olmaları nedeniyle yaşadıkları kişisel deneyimlere yer verilmiş, bu deneyimlerin analiz nesnesi dönemde ne ölçüde süreklilik ve kopuş gösterdiği açığa çıkarılmıştır. Böylelikle devletin sürece dahil olmasıyla birlikte aday adaylarının kuralları her bir seçim döneminde kendi lehlerine olacak şekilde yeniden düzenleyemedikleri, oy verilecek yerlerin ve oy kullanma tarihlerinin devlet tarafından belirlenmesiyle diğer ülkelerde görülen kötüye kullanımlardan alıkonuldukları, üye listelerinin zaman içerisinde devlet organları tarafından ilçe seçim kurullarına gönderilmesi gibi gerekçelerle yapısal kısıtlamalara tabi oldukları ortaya konmuştur.

Bu kısıtlamaların tarihsel süreç içerisinde nasıl bir seyir izlediğini açıklayabilmek amacıyla izleyen bölümde CHP'de aday belirleme süreçlerine yer verilmiştir. Tek parti döneminde parti alanının aygıtlaşma eğilimi gösterdiği; izleyen dönemde parti alanının oluşmasıyla birlikte yukarıda belirtilen parti içi pozisyonları işgal edenlerin domine ettiği; 12 Eylül darbesiyle birlikte siyasi yasakların getirilmesiyle yeni aktörlerin sürece dahil olduğu; 12 Eylül sonrası süreçte daha

önceki dönemlerde zorunlu aday belirleme yöntemi olan aday yoklamalarının zorunlu olmaktan çıkarıldığı ve genel merkezin bu dönemde aday belirlemede tek yetkili olduğu bir dönemde yöntemin tarihsel süreç içerisinde herhangi bir değişiklik yaratmadığı ortaya konmuştur. Tüm bu tarihsel anlatının ortaya çıkardığı yalın gerçeklik CHP’de aday ve milletvekillerinin, yöntemden bağımsık olarak bazı kalıplar gösterdiğiidir. Buna göre uzun dönemli, aşamalı kariyer tipleri CHP’de yaygın görülen tiplerdir ve bu nedenle aday ve milletvekilleri benzer kariyer kalıplarını deneyimlemektedir. Yine yöntemden bağımsız olarak herkese uygulanabilecek tipte bir kariyer kalıbının varlığı CHP’de tarihsel dönem içerisinde aday gösterilen ve milletvekili seçilenlerin analiziyle açığa çıkarılmıştır.

İkinci bölümün izleyen kısmında ise 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde aday gösterilenlerin ve milletvekili seçilenlerin kompozisyonunun farklı aday belirleme yöntemlerinin varlığında nasıl bir uzamsal dağılım gösterdiğini ortaya koymak amacıyla SPSS programı aracılığıyla Bourdieu’nün araştırmalarının vazgeçilmez bir bileşeni olan çoklu mütakabiliyet analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Yaklaşık 1,5 yıl süren, alan içerisinde farklılık ve ayırım yarattığı düşünülen değişkenlerin tarafımızdan tespit edilmesiyle birlikte zorlu bir veri toplama sürecinin ardından bu programa farklı aday belirleme yöntemleri olan merkez yoklaması, aday yoklaması ve ön seçimlerin bir değişiklik yaratıp yaratmadığı sorusu “sorulmuştur”. Programın istatistiki hesaplamalarla farklı yöntemler karşısında “aday gösterilen” ve “milletvekili seçilen”lerin uzamını gösterdiği diyagramlar bu soruya kalitatif bir tasarımla da hayır cevabının verilebileceğini açığa çıkarmıştır. 2007, 2011 ve 2015 seçimlerinde CHP’de aday gösterilen ve milletvekili seçilenlere dair, tarafımızdan oluşturulan 32 farklı kategorik değişkenin adaylık mücadelesini nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla yaklaşık 51000 kod bilgisayar ortamına girilerek sonuç elde edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar tarihsel derinlik çerçevesinde çok partili hayattan itibaren görülen kalıpların istatistiki haritalara dökülmüş hali olarak görülebilir. Yöntemin herhangi bir değişiklik yaratmadığının tarihsel olarak ve istatistiki araçlarla gösterimi sonuçların açıklanması bakımından önemli bir aşamayı işaret etse de yetersizdir.

Yalnızca aday belirlemeyi düzenleyen kurallar, normlar ve parti tüzüklerini incelemenin, farklı tarihsel dönemde oluşan aday ve milletvekili kompozisyonlarını ele almanın ya da kantitatif analizlerin seçim listelerinin nasıl hazırlandığı ve

adayların nasıl seçildiğini açıklamak için yetersiz olacağı düşüncesinden hareketle bu çalışma parti alanının iç işleyişini ve adaylık mücadelesini de aydınlatmak için üçüncü bölümde etnografik bir saha araştırmasına yer vermiştir. Adaylık mücadelesinde sembolik tahakküm ilişkilerinin nasıl inşa edildiğine, özellikle sınıflandırma ve sembolik sınırların nasıl kurulduğuna, tahakküm ilişkilerinin kurulmasında harcanan emeğin farklı veçhelerine yer veren bu çalışma Kırklareli’de 1965’ten günümüze gelinen süreç içerisinde yalnızca aday ve milletvekillerinin değil aynı zamanda aday adaylığına başvuran kişilerin dahi aynı olduğunu gazete taramalarıyla belgelemiştir. Bu bölümde aday adayları, adaylar, milletvekilleri, parti üye ve delegeleri, il-ilçe başkanları gibi partililerle gerçekleştirilen yüz yüze aynı zamanda farklı illerin başkanları ile telefon yoluyla gerçekleştirilen mülakatlar bir arada kullanılmış, Kırklareli’de 1965’ten itibaren çıkan tüm yerel gazeteler taranmıştır. Etnografik veriler ikinci bölümde betimlenen yöntemin aday ve milletvekili kompozisyonunu değiştirmedeği yönündeki anlatıyı, bu değişmezliğin nasıl gerçekleştiğini ve neden benzer konuları işgal eden kişilerin her durumda aday gösterildiğini ve milletvekili seçildiğini ortaya koyarak desteklemiştir.

Eyal ve diğerlerinin yukarıda yer verilen tespitleri bu çalışma bağlamında önemli içerimlere sahiptir. Her bir seçim döneminde CHP’de ezici bir çoğunlukla PM-MYK üyeleri, milletvekilleri, il-ilçe başkanlarının aday gösterilmesi bu makamları işgal eden gerçek kişilerin zaman içerisinde değişmesine rağmen yerlerine gelen kişilerin yine izleyen dönemlerde aday gösterilmeleriyle değişmezliğin başat hüküm olduğunu ortaya koymaktadır. Yani her bir seçim döneminde aday gösterilen ve milletvekilleri değişebilse de aynı makamları işgal eden kişilerin aday listelerinde yer almaları yöntemin bir değişiklik yaratmadığının en büyük göstergesidir. Roustetsaari’nin Finlandiya elitleri için yukarıda yaptığı yorum da CHP’de adaylık süreçlerine dair ipuçları sunmaktadır. Finlandiya’da benzer sosyo-ekonomik arka plandan gelenlerin elit makamlarına yükselebilmeleri için varsayılan olarak asansörün geri gönderilmesinin aksine CHP’de elitler (milletvekilleri) asansörün kapısını görev süreleri boyunca “açık tutmaktadır”. Yeni bir milletvekilliği dönemi için tekrar asansöre binmeleri gerektiğindeyse asansörün düğmesine “ilk basan” ve böylelikle de gideceği yer için asansörü kullanma olanağına erişen kişiler milletvekili olabilme başarısını gösterebilmektedir.

Bu çalışmanın bulguları Bourdieücü perspektifi rakip teoriler karşısında konumlandırmanın zorlu bir okuma ve sentezleme sürecini beraberinde getirmesi, hem kalitatif hem de kantitatif verilerin toplanması için harcanan emeğin olağanüstü zaman gerektiren bir iş olması dolayısıyla zorunlu olarak yalnızca CHP ile sınırlıdır. Yine her ne kadar tüm Türkiye genelinde aday belirleme yönteminin milletvekili ve aday kompozisyonunu CHP’de değiştirmedeği istatistiki olarak ortaya konya da bu istatistiki olgunun hangi dinamikler ve süreçler sonucunda ortaya çıktığı yalnızca Kırklareli ile sınırlı kalmıştır. Bu durum çalışmanın farklı illerde de sürecin nasıl gerçekleştiğini ele alamaması bağlamında eksik kalan bir yönünü tanımlamaktadır. Bu satırların yazarı ilerleyen dönemlerde farklı illerde Kırklareli’dekine benzer bir etnografik saha araştırmaları yapmayı hedeflemektedir. Böylelikle Kırklareli’de sembolik tahakküm ilişkilerinin nasıl kurulduğuna dair analizin daha geniş bir perspektiften tüm Türkiye’yi kapsayacak şekilde temsil edebilmesi sağlanabilir. Aynı zamanda tüm bu anlatının AKP, MHP ve HDP özelinde de yapılması parti içi demokrasi, elitler, aday belirleme literatürüne muazzam katkılar sağlayabilir. 2002 milletvekili seçimleri öncesinde tüzüğünde “parti içi demokrasi kurulları” oluşturan AKP’nin seçimlere girerken tüzüğünü tam tersi bir istikamette değiştirmesi araştırmaya değer bir olgudur. 2002’de milletvekili seçilenler ve aday gösterilenler ile sonraki dönemlerde AKP’den aday gösterilenlerin ve milletvekili seçilenlerin karşılaştırılmasının açığa çıkaracağı çok sayıda bilimsel gerçeğin olduğu ortadadır. Bu çalışmadakine benzer bir şekilde yöntemsel çoğulluk, zorlu bir emek sürecine dayanan kalitatif bir tasarımla AKP ile birlikte diğer partilerde de adaylık mücadelelerinin nasıl bir görünüm sergilediği ortaya konabilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abadan-Unat, Nermin, **Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, 1966.

Açıkel, Fethi, **21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Elitlerin Toplumsal Profilleri: Demokrasi ve Yönetişim Sorunları Açısından Toplumsal Seçkinler**, TÜBİTAK Kariyer Projesi, Ankara, 2008.

Açıkel, Fethi, **TBMM Milletvekili Veri Tabanı Oluşturulması ve Siyasal Seçkin/Milletvekilleri Profili Çalışması**, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, 2009.

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945 - 1980)**, Çev. Ahmet Fethi, 4. Basım, İstanbul: Hil Yayın, 2010.

Althusser, Louis, **Felsefede Marksist Olmak**, Çev. İsmet Birkan, İstanbul: Can Yayınları, 2018.

Auyero, Javier, **Poor People's Politics: Peronist Survival Networks and the Legacy of Evita**, Durham&London: Duke University Press, 2000.

Ayan Musil, Pelin, **Authoritarian Party Structures and Democratic Political Setting in Turkey**, New York: Palgrave Mcmillan, 2011.

Aydın, Suavi & Taşkın, Yüksel, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Bachelard, Gaston, **Rasyonalist Bağlanma**, Çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları, 2015.

Barutçu, Faik Ahmet, **Siyasi Anılar: 1939-1954**, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977.

Bektaş, Arsev, **Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi - CHP ve AP (1961-1980)**, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1993.

Bhaskar, Roy, **Gerçekliği Geri Kazanmak**, Çev. Beyza Sümer Aydaş, Ankara: Notabene Yayınları, 2015.

Bila, Hikmet, **CHP: 1919-2009**, İstanbul: Doğan Kitap, 2009.

Bosuter, Kudret, **Türk Siyasi Partiler Sisteminde Parti İçi Demokrasi**, Ankara: Ulusal Basımevi, 1969.

Bourdieu, Pierre & Chartier, Roger, **Sosyolog ve Tarihçi**, Çev. Zuhul Karaca, İstanbul: Açılım Kitap, 2014.

Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean Claude, **Varisler: Öğrenciler ve Kültür**, Çev. Levent Ünsaldı – Aslı Sümer, Ankara: Heretik Yayınları, 2014.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, **An Invitation to Reflexive Anthropology**, Oxford: Polity Press, 1992.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, **Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, Çev. Nazlı Ökten, 6. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Bourdieu, Pierre et al., **The Craft of Sociology**, Trans. Richard Nice, Berlin: Walter De Gruyter & Co., 1991.

Bourdieu, Pierre vd., **Dünyanın Sefaleti**, Çev. Levent Ünsaldı vd., Ankara:Heretik Yayınları, 2015

Bourdieu, Pierre, **The Social Structures of the Economy**, Trans. Chris Turner, Cambridge: Polity Press, 2005a.

Bourdieu, Pierre, & Passeron, Jean Claude, **Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri**, Çev. Aslı Sümer vd., Ankara: Heretik Yayınları, 2015.

Bourdieu, Pierre, **Akademik Aklın Eleştirisi: Pascalca Düşünme Çabaları**, Çev. P. Burcu Yalım, İstanbul: Metis Kitap, 2015a.

Bourdieu, Pierre, **Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**, Çev. Derya Fırat & Günce Berkkurt, Ankara: Heretik yayınları, 2015b.

Bourdieu, Pierre, **Bilimin Toplumsal Kullanımları: Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi İçin**, Çev. Levent Ünsaldı, Ankara: Heretik Yayınları, 2013a.

Bourdieu, Pierre, **Bir Otoanaliz İçin Taslak**, Çev. Murat Erşen, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2012.

Bourdieu, Pierre, **Bir Pratik Teorisi İçin Taslak: Kabiliye Üzerine Üç Etnoloji Çalışması**, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.

Bourdieu, Pierre, **Devlet Üzerine: College de France Dersleri**, Çev. Aslı Sümer, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015c

Bourdieu, Pierre, **Eril Tahakküm**, Çev. Bediz Yılmaz, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2014b.

Bourdieu, Pierre, **Homo Academicus**, Trans. Peter Collier, California: Stanford University Press, 1988.

Bourdieu, Pierre, **In Other Words: Essays Towards Reflexive Sociology**, Trans. Matthew Adamson, Stanford: Stanford University Press, 1990.

Bourdieu, Pierre, **Language and Symbolic Power**, Trans. Gino Raymond and Matthew Adamson, Cambridge: Harvard University Press, 1991.

Bourdieu, Pierre, **Outline of a Theory of Practice**, Trans. Richard Nice, Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

Bourdieu, Pierre, **Pratik Nedenler**, Çev. Hülya Tanrıöver, İstanbul: Hil Yayınları, 2006a.

Bourdieu, Pierre, **Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu**, 2. Basım, Çev. Necmettin Kamil Sevil, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006b.

Bourdieu, Pierre, **Seçilmiş Metinler**, Çev. Levent Ünsaldı, Ankara: Heretik Yayınları, 2013b.

Bourdieu, Pierre, **Sociology in Question**, Trans. Richard Nice, Calif: Sage Publications, 1993.

Bourdieu, Pierre, **Televizyon Üzerine**, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.

Bourdieu, Pierre, **The Algerians**, Trans. Alan C. M. Ross, Boston: Beacon Press, 1962.

Bourdieu, Pierre, **The Logic of Practice**, Trans. Richard Nice Cambridge: Polity Press, 1980.

Bourdieu, Pierre, **The State Nobility Elite Schools in the Field of Power**, Trans. Laretta C. Clough, California: Stanford University Press, 1996.

Bourdieu, Pierre, **Toplumbilim Sorunları**. Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1997.

Bourse, Michel & Yücel, Halime, **Kültürel Çalışmaları Anlamak**, Çev. Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Burawoy, Michael & Holdt, Karl von, **Conversations with Bourdieu: The Johannesburg Moment**, Wits University Press, 2012.

Butler, Judith, **İktidarın Psişik Yaşamı: Tabiyet Üzerine Teoriler**, Çev. Fatma Tütüncü, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.

Byrne, David, **Complexity Theory and Social Sciences: An Introduction**, London: Routledge, 1998.

Cassirer, Ernst, **Kültür Bilimlerinin Mantığı Üzerine**, Çev. Milay Köktürk, Ankara: Hece Yayınları, 2005.

Castoriadis, Cornelius, **Toplum, İmgeleminde Kendini Nasıl Kurar? Marksizm ve Devrimci Kuram**, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

Charlesworth, Simon J., **A Phenomenology of Working Class Experience**, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Cılzoğlu, Tanju, **Kırık Politika: Anılarla Kamil Kırıkoğlu**, 2. Basım, İstanbul: Elya Yayıncılık, 1997.

Cogito, **Pierre Bourdieu Özel Sayısı**, Yapı Kredi Yayınları, sayı: 76, 2014.

Corcuff, Philippe, **Siyasetin Büyük Düşünürleri**, "Siyaset Felsefesinde Eleştirel Güzergahlar", Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Versus Kitap, 2008.

Cross, William P. et al., **The Promise and Challenge of Party Primary Elections: a Comperative Perspective**, Montreal&Kingston: McGill-Queen's University Press, 2016.

Çarkoğlu, Ali (Koord.), **Siyasi Partilerde Reform**, İstanbul TESEV, 2000.

Çeğin, Güney & Göker, Emrah, **Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar**, Ankara: Notabene Yayınları, 2012.

Çeğin, Güney vd,(der)., **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Çeğin, Güney, “**Yerel Siyasal Alan ve Siyasal Yatkinlıkların Yapısal İnşacı Analizi: Denizli Kenti Örneği**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Çevikçe, Erol, **CHP ile Bir Ömür**, İstanbul: Medyamen Yayınları, 2012.

De Certeau, Michel, **Gündelik Hayatın Keşfi I: Eylem, Uygulama ve Üretim Sanatları**, Çev. Lale Arslan Özcan, Ankara: Dost Yayınları, 2009.

Demirel, Ahmet, **Tek Partinin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Doğan, Ayşegül Uygur, “The Concept of Laicite of the Republican People’s Party Between 2002-2010”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Doğan, Sevinç, “AKP’nin Kentsel Çeperlerde Örgütlenme Dinamikleri: Sanayi Mahallesi Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Duverger, Maurice, **Siyasi Partiler**, Çev. Ergun Özbudun, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1993.

Dworkin, Dennis, **Sınıf Mücadeleleri**, Çev. Utku Özmakas, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Eagleton, Terry, **İdeoloji**, Çev. Muttalip Özcan, 3. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.

Ekonomik ve Sosyal ve Etüdlere Konferansı, **Ön Seçim**, İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1969.

Emre, Yunus & Cop, Burak, **Türkiye İçin Sosyal Demokrasi: Zorluklar ve Fırsatlar**, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2015.

Emre, Yunus, **CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol (1960-1966)**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Erdem, Tarhan & Uygurer, Necdet, **CHP Üye Kayıtlarının Merkezde Toplanma Projesi – 1978**, İstanbul: Ünal Ofset, 1994.

Erdem, Tarhan, **Tıkanan Siyaset**, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2001.

Erdem, Tarhan, **Yasama Meclisi Üyeleri Seçimi ve Siyasal Partiler Kanunları 1876-2013**, İstanbul: Doğan Kitap, 2013.

Erdoğan, Aydın, **CHP Tüzükleri: Dünü Bugünü 1923-2000**, Ankara: V Kitap, 2000.

Erdoğan, Caner, **CHP: İdeoloji, Örgütsel Yapı, Parti İçi Demokrasi ve Oligarşi**, İstanbul: Sokak Kitapları Yayınları, 2018.

Eyal, Gil, Ivan Szelenyi & Eleanor Townsley, **Making Capitalism Without Capitalists Class Formation and Elite Struggles in Post-Communist Central Europe**, London: Verso, 1998.

Eyal, Gil, **The Origins of Postcommunist Elites: From Prague Spring to the Breakup of Czechoslovakia**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2003.

Femia, Joseph V., **Gramsci's Political Thought: Hegemony, Consciousness, and the Revolutionary Process**, Oxford: Clarendon Press, 1981

Fontana, Benedetto, **Hegemony and Power: On the Relation between Gramsci and Machiavelli**, London: University of Minnesota Press, 1993.

Frey, Frederick W., **The Turkish Political Elite**, Cambridge, The M.I.T. Press, 1965.

Giritlioğlu, Fahir, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mevkii**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965.

Giulia Sandri, Antonella Seddone & Fulvio Venturino (eds.), **Party Primaries in Comparative Perspective**, England: Ashgate, 2015.

Goffman, Erving, **Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu**, Çev. Barış Cezar, 3. Basım, İstanbul: Metis Kitap, 2014.

Goffmann, Erving, **Kamusal Alanda İlişkiler: Gündelik Yaşamın Mikro İncelemeleri**, Çev. M. Fatih Karakaya, Ankara: Heretik Yayınları, 2017.

Gorski, Philip S., **Bourdieu ve Tarihsel Analiz**, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, 2014.

Gramsci, Antonio, **Hapishane Defterleri - Cilt I**, Ed. Joseph Buttigieg, Çev. Ekrem Ekici, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011.

Gülalp, Haldun, **Kimlikler Siyaseti: Türkiye'de Siyasal İslamın Temelleri**, İstanbul: Metis Kitap, 2003.

Güneş – Ayata, Ayşe, **CHP: Örgüt ve İdeoloji**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1992.

Güneş, Turan, **Türk Demokrasininin Analizi**, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2009.

Hacaloğlu, Algan, **Siyasette Tutkuyla Yaşanan Yıllar: Gözlem, Değerlendirme ve Anılar**, İstanbul: Cinius Yayınları, 2018.

Halbwachs, Maurice, **Kolektif Hafıza**, Çev. Banu Barış, Ankara: Heretik Yayınları, 2017.

Hazan, Reuven Y. & Rahat, Gideon, **Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences**, Oxford: Oxford University Press, 2010.

İnönü, Erdal, **Anılar ve Düşünceler Cilt II**, 3. Basım, İstanbul: Yorum Kitapları, 1998.

- İnönü, Erdal, **Anılar ve Düşünceler Cilt III**, İstanbul: Doğan Kitap, 2001.
- Joppien, Charlotte, **Municipal Politics in Turkey: Local Government and Party Organisation**, London: Routledge, 2018.
- Kartay, Cezmi, **11 Eylül'den Günümüze Siyasal Anılar ve Sosyal Demokrasinin Öyküsü**, Ankara: Sanem Matbaacılık, 1997.
- Katz, Richard S. & Crotty, William (eds.), **Handbook of Party Politics**, London: Sage, 2006.
- Kaye, Harvey J., **İngiliz Marksist Tarihçiler**, Çev. Arife Köse, İstanbul: İletişim, 1984.
- Keith Dowding & Patrick Dumont (eds.), **Parliamentary Elites in Central and Eastern Europe Recruitment and Representation**, London: Routledge, 2014.
- Kemahlıoğlu, Özge, **Agents or Bosses: Patronage and Intra-Party Politics in Argentina and Turkey**, Colchester: ECPR Press, 2012.
- Kesal, Ercan, **Nasipse Adayız**, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Kılıç Hristidis, Şengün & Ergüz, Ersel, **İsmail Hakkı Birler'in Anılarında CHP'li Yıllar - 1946-1992**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2010.
- Kili, Suna, **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976.
- Kili, Suna, **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976.
- Koçak, Cemil, **Tek-Parti Döneminde Muhafız Sesler**, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Kömürcü, Derya, **Türkiye'de Sosyal Demokrasi Arayışı: SODEP ve SHP Deneyimleri**, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2010.
- Kurtoğlu, Ayça, **Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği**, İstanbul: İletişim, 2003.
- Laclau, Ernesto & Mouffe Chantal, **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, Çev. Ahmet Kardam, 2. Basım, İstanbul: İletişim, 2012.
- LeRoux, Brigitte & Henry Rouanet, **Multiple Correspondence Analysis**, London: Sage Publications, 2010.
- Loic Wacquant, **Ruh ve Beden: Acemi Bir Boksörün Not Defterleri**, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Lukacs, György, **Tarih ve Sınıf Bilinci**, Çev. Yılmaz Öner, İstanbul: Belge Yayınları, 2014.
- Lukes, Steven, **İktidar: Radikal Bir Görüş**, Çev. Mehmet Ratip, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Mannheim, Karl, **İdeoloji ve Ütopya**, Çev. Mehmet Okyayuz, Ankara: Nika Yayınevi, 2016.

Marx, Karl & Engels Friedrich, **Alman İdeolojisi**, 6. Basım, Ankara: Sol Yayınları, 2008.

Marx, Karl, **Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i**, Çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

McLellan, David, **İdeoloji**, Çev. Barış Yıldırım, 3. Basım, İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2012.

Meiksins Wood, Ellen, **Kapitalizm Demokrasiye Karşı: Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması**, Çev. Şahin Artan, İstanbul: Yordam, 1995.

Meiksins Wood, Ellen, **Sınıftan Kaçış: Yeni " Hakiki" Sosyalizm**, Çev. Şükrü Alpagut, İstanbul: Yordam Kitap, 1998.

Merleau – Ponty, Maurice, **Algılanan Dünya**, Çev. Ömer Aygün, İstanbul: Metis Kitap, 2014.

Michel Foucault, **Özne ve İktidar**, Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay, 3. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.

Michels, Robert, **Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy**, Trans. Eden and Cedar Paul, Illinois: The Free Press, 1915.

Millner, Murray, **Elites: a General Model**, Cambridge: Polity Press, 2015.

Mills, C. Wright, **The Power Elite**, Oxford: Oxford University Press, 1956.

Mosca, Gaetano, **The Ruling Class**, Trans. Hannah D. Kahn, New York: Mcgrew-Hill Book Company, 1939.

Neftçi, Nermin, **Demokrasinin Kilittası Anılar**, Ankara: TESAV Yayınları, 1997.

Norris, Pippa & Joni Lovenduski, **Political Recruitment: Gender, Race and Class in British Parliament**, Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Öğütte, Vefa Saygın & Çeğin, Güney, **Sosyo-Tarihsel Teorinin "Sınıf"la İmtihanı**, İzmir: Duvar Yayınları, 2007.

Özbudun, Ergun, **Siyasal Partiler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977.

Özyürek, Mustafa, **Tahta Bavulla Çıktım Yola: "Siyasette Kırk Yılın Anıları"**, İstanbul: Doğan Kitap, 2014.

Pareto, Vilfredo, **Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü: Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması**, Çev. Merve Zeynep Doğan, Ankara: DoğuBatı Yayınları, 2015.

Peter M. Siavelis Scott Morgenstern, **Pathways to Power Political Recruitment and Candidate Selection in Latin America**, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2008.

- Poulantzas, Nicos, **Devlet, İktidar, Sosyalizm**, Çev. Turhan Ilgaz, Ankara: Epos Yayınları, 2006.
- Rancière, Jacques, **Filozof ve Yoksulları**, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Reed-Danahay, Deborah, **Locating Bourdieu, USA**: Indiana University Press, 2005.
- Rehmann, Jan, **İdeoloji Kuramları: Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri**, Çev. Şükrü Alpagut, İstanbul: Yordam Kitap, 2015.
- Rosenlund, Lennart, **Exploring the City with Bourdieu: Applying Pierre Bourdieu's Theories and Methods to Study the Community**, Riga: VDM Verlag, 2009.
- Roustetsaari, Ilkka, **Elite Recruitment and Coherence of the Inner Core of Power in Finland: Changing Patterns During the Economic Crisis of 1991-2011**, London: Lexington Books, 2015.
- Scarrow, Susan E., **Beyond Party Members: Changing Approaches to Partisan Mobilization**, Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Schüler, Harald, **Türkiye'de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşerilik ve Alevilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Sevinç, Şaban, **Yenilmiş Komutanlar Müzesi CHP -2000**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2000.
- Silva, Elizabeth & Warde, Alan, **Cultural Analysis and Bourdieu's Legacy Settling Accounts and Developing Alternatives**, Routledge: Taylor and Francis, 2010.
- Simav, Akın, **Turan Güneş'in Siyasal Kavgaları**, İzmir: İstiklal Matbaası, 1975.
- Simmel, Georg, **Bireysellik ve Kültür**, Tuncay Birkan (çev.), 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2015
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti, **Tıkanan Parti ve Çıkış Yolu - 20 Ekim 1991 Seçiminin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Dönük Öneriler**, Ankara: Filiz Yayıncılık, 1991.
- Soyak, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar**, 8. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Stevenson, Nick, **Culture, Ideology and Socialism: Raymond Williams and E. P. Thompson**, Avebury: Ashgate Publishing Limited, 1995.
- Susen, Simon & Turner, Bryan S., **The Legacy of Pierre Bourdieu: Critical Essays**, New York: Anthem Press, 2011
- Swartz, David & Zolberg, Vera, **After Bourdieu: Influence, Critique, Elaboration**, New York: Kluwer Academic Publishers, 2004.
- Swartz, David L., **Symbolic Power, Politics and Intellectuals: the Political Sociology of Pierre Bourdieu**, London and Chicago: the University of Chicago Press, 2013b.

Swartz, David, **Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi**, Çev. Elçin Gen, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013a.

Temuçin, Turhan, **Parti mi, Marti mi?**, 2. Baskı, Ankara: Kaynak Yayınları, 1985.

TESAV, Sempozyum, **Siyasi Partiler ve Demokrasi**, Ankara: TESAV Yayınları, 1995.

TESAV, Sempozyum, **Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik Önerileri**, (Düzenleyen) Toplumsal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara: TESAV Yayınları, 2005.

Thompson, E. P., **Teorinin Sefaleti**, Çev. Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1994.

Thompson, John. B., **Studies in the Theory of Ideology**, USA: University of California Press, 1984.

Topuz, Ali & Hikmet Bila, **Ali Topuz Anlatıyor I - Değişimi Yaşamak (1932-1972)**, İstanbul: Doğan Kitap, 2011a.

Topuz, Ali, **Ali Topuz Anlatıyor -2: Düzeni Değiştirmek**, İstanbul: Doğan Kitap, 2011b.

Tuncay, Suavi, **Parti İçi Demokrasi ve Türkiye**, Ankara: Gündoğan, 1996.

Tuncer, Erol, **CHP'nin Yeniden Açılış Öyküsü - 21 Mart-9 Eylül 1992**, Ankara: TESAV Yayınları, 2013.

Tuncer, Erol, Kasapbaş, Coşkun, Tuncer Bülent, **3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimleri: Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**, Ankara: TESAV, 2003.

Tuncer, Erol, Osmanlı'dan **Günümüze Seçimler: 1877-2002**, Ankara: TESAV Yayınları, 2003.

Turhan, Mustafa, **Siyasal Elitler**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.

Uyar, Hakkı, **"1923'ten Günümüze CHP Tüzükleri: Genel Bir Değerlendirme"** İstanbul: TÜSES, 2000.

Uysal, Ayşen & Topak Oğuz, **Particiler: Türkiye'de Partiler ve Sosyal İnşası**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Ünsal, Artun, **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

Wacquant, Loic (ed.), **Pierre Bourdieu and Democratic Politics**, Cambridge: Polity Press, 2006.

Watts, Nicole F., **Sandıkla Meydan Okumak: Türkiye'de Kürtlerin Siyasi Yolculuğu**, Çev. Bilgesu Sümer, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Willis, Paul, **İşçiliği Öğrenmek - Sınıf İşçilik ve Eğitim: İşçi Çocukları Nasıl İşçi Oluyor?**, Çev. Dara Elhüseyini, Ankara: Heretik Yayınları, 2016.

Wittgenstein, Ludwig, **Tractaus Logico-Philosophicus**, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

Wright, Erik Olin (ed.), **Sınıf Analizine Yaklaşımlar**, Çev. Vefa Saygın Öğütle, Ankara: Notabene, 2014.

Yaraman, Ayşegül, **Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili**, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1999.

Yıldırım, Gülnur Kocapınar, **Elite Recruitment and Political Career Patterns: a Comperative Analysis of Political Parties in Turkey**, Unpublished Ph.D. Thesis, Sabancı University, 2018.

Zizek, Slavoj, **İdeolojiyi Haritalamak**, Çev. Sibel Kibar, Ankara: Dipnot Yayınları, 2013.

Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, 27. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

MAKALELER

Açikel, Fethi & Balcı Sarp, “Mayors as New Political Oligarchs/Magnets in Turkey: Patterns of Transition From Local Politics to National Politics and Vice Versa” in **Local Political Leadership in Europe: Town Chief, City Boss or Loco President**”, Brugge: Vanden Broele Publishers, 2009.

Akram, Sadiye et al., “(Re)Conceptualising the Third Face of Power: Insights From Bourdieu and Foucault”, **Journal of Political Power**, 2015, vol:8, no: 3, pp. 345-362.

Alexander, Jeffrey C., “The Reality of Reduction: The Failed Synthesis of Pierre Bourdieu”, **Fin de Siècle Social Theory: Relativism, Reduction, and the Problem of Reason**, London: Verso. 1995, pp. 128–217.

Alkan, Mehmet Ö., "Osmanlı'dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi", **Görüş Dergisi**, 1999, no:48, ss. 48-61.

Alkan, Ö, Mehmet, “Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri”, **Anayasa Yargısı**, 2006, sayı: 23, ss. 133-165.

Aslan-Akman, Canan, “Being an Opposition MP in the 22nd Turkish Parliament”, **European Journal of Turkish Studies**, Thematic Issue N°3, Being a MP in Contemporary Turkey, 2005.

Ayata, Ayşe Güneş, “The Republican People's Party”, **Turkish Studies**, 2006, vol: 3, no:1, pp. 102-121.

Bayraktar, Ulaş & Cemal Altan, "Explaining Turkish Party Centralism: Traditions and Trends in the Exclusion of Local Party Offices in Mersin and Beyond" in **Negotiating Political Power in Turkey: Breaking up the Party**, Eds. Elise Massicard & Nicole F. Watts, London and New York: Routledge, 2013.

Best, Heinrich & Edinger, Michael “Converging Representative Elites in Europe? An Introduction to the EurElite Project”, **Czech Sociological Review**, 2005, vol:41, pp. 499–510.

Biezen, Ingrid van and Piccio, Daniela Romée, "Shaping Intra-Party Democracy: on the Legal Regulation of Internal Party Organizations in **The Challenges of Intra-Party Democracy**, Eds. William P. Cross and Richard S. Katz, Oxford: Oxford University Press, 2013, pp. 27-49.

Bohman, James, “Reflexivity, Agency and Constraint: The Paradoxes of Bourdieu's Sociology of Knowledge”, **Social Epistemology: A Journal of Knowledge, Culture and Policy**, 1997, vol: 11, no:2, pp.171-186.

Bonikowski, Bart, “The Promise of Bourdieusian Political Sociology” **Theory & Society**, 2015, vol: 44, issue: 4, pp. 385-391.

Bourdieu, Pierre, "Participant Objectivation", **Journal of Royal Anthropology Institute**, 2003, vol: 9, pp. 281-294.

Bourdieu, Pierre, "The Genesis of the Concepts of "Habitus" and "Field"", **Sociocriticism**, 1985, vol: 2, no: 2, pp. 11-24.

Bourdieu, Pierre, "The Three forms of Theoretical Knowledge", **Social Science Information**, 1973, vol: 12, no:1, pp. 53-80.

Bourdieu, Pierre, "Viva La Crise!: Sosyal Bilimlerde Heterodoksi İçin", içinde **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Der. Güney Çeğin vd., 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014a, ss. 33-53.

Braubaker, Rogers, "Rethinking Classical Sociology: The Sociological Vision of Pierre Bourdieu", **Theory and Society**, 1985, vol: 14, no: 6, pp. 745-75.

Braubaker, Rogers, "Rethinking Classical Theory: The Sociological Vision of Pierre Bourdieu", **Theory and Society**, 1985, vol:14, pp. 744-775.

Burawoy, Michael, "Neoclassical Sociology: From the End of Communism to the End of Classes", **American Journal of Sociology**, 2001, vol: 106, no:4, pp. 1099-1120.

Calhoun, Craig, "Habitus, Field and Capital: The Question of Historical Specificity" in **Bourdieu: Critical Perspectives**, Eds. Edward Li Puma & Postone Moishe, Chicago: University of Chicago Press, 1993, pp. 61-88.

Camic, Charles, "The Matter of Habit", **The American Journal of Sociology**, 1986, vol:91, no:5, pp. 1039-1087.

Carty, R. Kenneth, "Are Political Parties Meant to Be Internally Democratic", in **The Challenges of Intra-Party Democracy**, Eds. William P. Cross and Richard S. Katz, Oxford: Oxford University Press, 2013, pp. 11-27.

Caymaz, Birol, "Mücadele Alanı Olarak Parti Gençlik Kolları: AKP Gençlik Kolları ve Ülkü Ocaklarında Gençlik", **İletişim**, 2015, sayı: 22, ss. 31-62.

Coller, Xavier & Cordero, Guillermo, "Iron Law of Oligarchy and New Ways of Selecting Candidates" in **Democratizing Candidate Selection: New Methods, Old Receipts?**, Eds. Guillermo Cordero & Xavier Coller, Switzerland: Palgrave Mcmillan, 2018, pp.273-288.

Connolly, Paul & Healy, Julie "Symbolic Violence, Locality and Social Class: the Educational and Career Aspirations of 10-11-Year-Old Boys in Belfast", **Pedagogy, Culture and Society**, 2004, vol:12, no:1, pp. 15-33.

Cook, Philip J., "Robert Michels's Political Parties in Perspective", **The Journal of Politics**, 1971, vol: 33, no:3, pp. 773-796.

Cotta, Maurizio & Best, Heinrich, "Parliamentary Representatives From Early Democratization to the Age of Consolidated Democracy: National Variations and International Convergence in a Long-term Perspective", in **Democratic Representation in Europe. Diversity, Change and Convergence**, Eds. Maurizio Cotta & Heinrich Best, Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 1-23.

Cotta, Maurizio, "Elite Dynamics and Dilemmas", in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Eds. Heinrich Best & John Highley London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 565-572.

Çarkoğlu, Ali-Erdem, Tahran & Kabasakal, Mehmet, "Türkiye'de Yeni Bir Parti Sistemine Doğru: Siyasi Partiler Kanunu Parti Örgütleri ve Parti İçi Demokrasiden Beklentiler", **Siyasi Partilerde Reform**, Ed. Ali Çarkoğlu, İstanbul: TESEV, 2000, ss. 29-111.

Dorronsoro, Gilles and Massicard, Élise, "Being a Member of Parliament in contemporary Turkey", *European Journal of Turkish Studies*, 2005, Thematic Issue N°3, Being a MP in Contemporary Turkey, 2005.

Dorronsoro, Gilles, "The Autonomy of the Political Field.The Resources of the Deputies of Diyarbakır (Turkey): 1920-2002", *European Journal of Turkish Studies*, Thematic Issue N°3, Being a MP in contemporary Turkey, 2005.

Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann, " "Faillik Nedir", içinde **Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar**, Ed. Güney Çeğin & Emrah Göker, Ankara: Notabene Yayınları, 2012, ss.65-137.

Emirbayer, Mustafa ve Schneiderhan, Erik (2015), "Demokrasi Üzerine Dewey ve Bourdieu", içinde **Bourdieu ve Tarihsel Analiz**, Der. Philip S. Gorski, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, ss. 199-236.

Emirbayer, Mustafa, "Conversations with Bourdieu: The Johannesburg Moment", Book Review, **Sociologica**, 2014, vol: 3, pp. 1-4.

Ergüder, Üstün, "Türkiye'de Değişen Seçmen Davranışı Örüntüleri", **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, Ed. Ersin Kalaycıoğlu & Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul: BETA Yayıncılık, 1986, ss. 333-358.

Evens, T. M. S., "Bourdieu and the Logic of Practice: Is all Giving Indian-Giving or is 'Generalized Materialism' not enough?", **Sociological Theory**, 1999, vol: 17, no:1, pp. 3-31.

Eyal, Gil, "The Utopia of Postsocialist Theory and te Ironic View of History in Neoclassical Sociology", **AJS**, 2001, vol: 106, no:4, pp. 1121-28.

Fowler, Brigitte, "Pierre Bourdieu: Unorthodox Marxist?" in **The Legacy of Pierre Bourdieu: Critical Essays**, Ed. S. Susen and B. S. Turner. London: Anthem Press, 2011, pp. 33-59.

Garnham, Nicholas & Williams, Raymond, "Pierre Bourdieu and Sociology of Culture", **Media, Culture and Society**, vol: 2, no: 3, pp. 297-313.

Gaxie, Daniel, "Political and Social Backgrounds of Political Elites", in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Eds. Heinrich Best & John Highley London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 489-507.

Gençkaya, Ömer Faruk, "Milletvekilleri ve Parti Örgütü İlişkileri Saha Araştırması", içinde **Siyasi Partilerde Reform**, Ed. Ali Çarkoğlu, İstanbul: TESEV, 2000, ss.235-271.

Giulia Sandri & Antonella Seddone, "Introduction: Primary Elections Across the World", in **Party Primaries in Comparative Perspective**, Giulia Sandri et al., Burlington: Ashgate, 2015, pp. 1-19.

Gorski, Philip S., "Bourdieu'ü Teori ve Tarihsel Analiz: Haritalar, Mekanizmalar ve Yöntemler", içinde **Bourdieu ve Tarihsel Analiz**, Der. Philip S. Gorski, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, 2015, ss.433-488.

Hands, Gordon, "Roberto Michels and the Study of Political Parties", **British Journal of Political Science**, 1971, vol: 1, no:2, pp.155-72.

Harrits, Gitte Sommer, "Class, Culture and Politics: on the Relevance of a Bourdieusian Concept of Class in Political Sociology", **The Sociological Review**, 2013, vol:61, pp. 172-202.

Harrits, Gitte Sommer, "Political Power as Symbolic Capital and Symbolic Violence", **Journal of Political Power**, 2011, vol:4, no:2, pp. 237-258.

Hazama, Yasushi, "Constituency service in Turkey: a Survey on MPs", **European Journal of Turkish Studies**, Thematic Issue N°3, Being a MP in Contemporary Turkey, 2005.

Hernandez, Mario, "The Hegemony of Habitus: Locating the Role of Domination and Agency in the works of Gramsci and Bourdieu", **The Interdisciplinary Journal of The New School for Social Research**, 2012, <http://canononline.org/archives/currentissue-2/the-hegemony-of-habitus-locating-the-role-of-domination-and-agency-in-the-works-of-gramsci-and-bourdieu/>, (Erişim tarihi, 28.11.2014)

Hjellbrekke, Johs. et al., "The Norwegian Field of Power ANNO 2000", **European Societies**, 2007, vol: 9, no: 2, 2007, pp. 245-273.

Hobsbawn, Eric, "Critical Social And Social History", **Sociological Research Online**, 2007, vol: 12, no: 4, pp. 1-5.

Hoffmann-Lange, Ursula, "Theory-Based Typologies of Political Elites", in in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Eds. Heinrich Best & John Highley London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 53-68.

Honneth, Axel et al., "The Struggle for Symbolic Order: an Interview with Pierre Bourdieu", **Theory, Culture & Society**, 1986, vol: 3, no: 35, pp. 35-51.

Jäckle, Sebastian & Kerby, Matthew, "Temporal Methods in Political Elite Studies", in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Eds. Heinrich Best & John Highley London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 115-133.

Kalaycıoğlu, Ersin, 'The 1983 Parliament in Turkey: Changes and Continuities' in **State, Military and Politics in Turkey**, Ed. Metin Heper & Ahmet Evin, Berlin / New York: De Gruyter, 1988, pp. 47-65.

Kalaycıoğlu, Ersin, 'The Turkish Grand National Assembly: A Brief Inquiry into the Politics of Representation in Turkey' in .), **Turkey: Political, Social and Economic Challenges in the 1990s**, Eds. Çiğdem Balım et al.; Leiden: Brill, 1995, pp. 42-60.

Kauppi, Niilo, "Bourdieu's Political Sociology and the Politics of European Integration", **Theory and Society**, , vol: 32, no: 5/6, Special Issue on The Sociology

of Symbolic Power: A Special Issue in Memory of Pierre Bourdieu, 2003, pp.775-789.

Kenig, Ofer & Pruysers, Scott, "The Challenges of Inclusive Intra-party Selection Methods", in **Democratizing Candidate Selection: New Methods, Old Receipts?**, Guillermo Cordero & Xavier Coller (eds.), Switzerland: Palgrave Mcmillan, 2018, pp.25-47.

King, Anthony, "Thinking with Bourdieu against Bourdieu: a "Practical" Critique of the Habitus", **Sociological Theory**, 2000, vol: 18, no: 3, pp. 417-433.

Kocapınar, Gülnur, "Social Profiles of Local Party Elites in Turkey", in **Party Politics in Turkey: a Comperative Perspective**, Eds. Sabri Sayari et al., London: Routledge, 2018, pp. 136-154.

Koçak, Cemil "Parliament Membership During the Single-Party System in Turkey (1925-1945)", **European Journal of Turkish Studies**, 2005, Thematic Issue N°3, Being a MP in Contemporary Turkey, 2005.

Kögler, Hans Herbert, "Alienation as Epistemological Source: Reflexivity and Social Background After Mannheim and Bourdieu", **Social Epistemology**, 2008, vol: 11, no:2, pp. 141-164.

Krouwel, Andre, "The Selection of Parliamentary candidates in Western Europe The Paradox of Democracy", Paper for the ECPR workshop "The consequences of Candidate Selection" ECPR Mannheim, 1999.

Lee, Orville, "Culture and Democratic Theory: Toward a Theory of Symbolic Democracy" **Constellations**, 1998, vol: 5, no: 4, pp. 433-455.

Loesberg, Jonathan, "Bourdieu and the Sociology of Aesthetics", **English Literary History**, 1993, vol: 60, no: 4, pp. 1033-56.

Löfgren, Kent, "Pierre Bourdieu, Mütakabiliyet Analizi ve İstatistik Eğitimi", içinde **Ocak ve Zanaat**, Ed. Güney Çeğin vd., İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, ss. 255-274.

Martin, John Levi , "What Is Field Theory?", **American Journal of Sociology**, 2003, vol: 109, no:1, pp. 1-49.

Massicard, Élise, "Differences in Role Orientation Among Turkish MPs", **European Journal of Turkish Studies**, Thematic Issue N°3, Being a MP in Contemporary Turkey, 2005.

Massicard, Elise, "The Uses of Team Rivalry: Reconsiderin Party Factionalism in Turkey", in **Negotiating Political Power in Turkey: Breaking up the Party**, Eds. Elise Massicard & Nicole F. Watts, London and New York: Routledge, 2013, pp. 55-76.

Metinsoy, Murat, "Fragile Hegemony, Flexible Authoritarianism, and Governing From Below: Politicians' Reports In Early Rebuplican Turkey", 2011, **Journal of Middle East Studies**, vol: 43, pp. 699-719.

Moi, Toril, "Appropriating Bourdieu: Feminist Theory and Pierre Bourdieu's Sociology of Culture", **New Literary History**, 1991, vol:22, no:4, pp. 1017-1049.

Navarro, Zander, "In Search of a Cultural Interpretation of Power: The Contribution of Pierre Bourdieu", **IDS Bulletin**, 2006, vol: 37, no:6, pp.11-21.

Norris, Pippa, "Recruitment" in **Handbook of Party Politics**, Eds. Richard S. Katz & William Crotty, London: Sage Publications, 2006, pp.89-109.

Ofer Kenig, William Cross, Scott Pruysers & Gideon Rahat, "Party Primaries: Towards and Definition and Typology", **Representation**, 2015, vol: 51, no: 2, pp. 147-160.

Orr, Greame "Party Primaries for Candidate Selection? Right Question, Wrong Answer?", **The University of New South Wales Law Journal**, 2011, vol: 34, no:1, pp. 964-983.

Ostrow, James, "Culture as a Fundamental Dimension of Experience: a Discussion of Pierre Bourdieu's Theory of Human Habitus", **Human Studies**, 1981, vol: 4, pp. 279-297.

Özbudun, Ergun, "Siyasi Partiler ve Demokrasi" içinde TESAV, **Siyasi Partiler ve Demokrasi Sempozyumu**, Ankara: TESAV Yayınları, 1995, ss.27-37.

Pierre Bourdieu, "Viva La Crise!: Sosyal Bilimlerde Heterodoksi İçin", içinde **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Güney Çeğin vd. (der), 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014

Pilario, Daniel Franklin, "The Politics of (Political) Representation: Perspectives from Pierre Bourdieu", **Hapag I**, 2004, no: 2, pp. 79-99.

Potter, Garry, "For Bourdieu, Against Alexander: Reality and Reduction", **Journal For Theory of Social Behaviour**, 2000, vol: 30, no: 2, pp. 229-246.

Reed-Danahay, Deborah, "Bourdieu, Social Space, and the Nation-State: Implications for Migration Studies", **Sociologica**, 2017, vol: 2, pp. 1- 22.

Reed-Danahay, Deborah, "Social Space: Distance, Proximity and Thresholds of Affinity", in **Thinking Through Sociality: an Anthropological Interrogating Key Concepts**, Eds. Vered Amit et al., 2015, NY& Oxford: Berghahn, pp. 69-96.

Robbins, Derek "Pierre Bourdieu and Jacques Rancière on Art/Aesthetics and Politics: the Origins of Disagreement, 1963-1985", **The British Journal of Sociology**, 2015, vol:66, no:4, pp. 738-758.

Rodriguez-Teruel, Jean & Daloz, Jean-Pascal, "Surveying and Observing Political Elites", in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Eds. Heinrich Best & John Highley London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 93-113.

Rouanet, Henry, Werner Ackermann and Brigitte Le Roux, "The Geometric Analysis of Questionnaires: the Lessons of Bourdieu's La Distinction", **Bulletin of Sociological Methodology**, 2000, no: 65, pp. 5- 18.

Sayarı, Sabri, "Aspects of Party Organization in Turkey", **Middle East Journal**, vol: 30, no: 2, 1976, pp. 187-199.

Semenova, Elena, "Research Methods for Studying Elites", in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Eds. Heinrich Best & John Highley London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 71-77.

Silva B., Elizabeth, "Unity and Fragmentation of the Habitus", **The Sociological Review**, 2016, vol:64, pp. 166-183.

Swartz, David L., "Bourdieu'cu Perspektiften Sosyolojik Analiz İçin Meta-İlkeler", **içinde Bourdieu ve Tarihsel Analiz**", Der. Philip S. Gorski, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, 2015, ss. 41-65.

Swartz, David L., "Bringing Bourdieu's Master Concepts into Organizational Analysis", **Theory and Society**, 2008, vol: 37, no: 1, pp. 45-52.

Swartz, David L., "Pierre Bourdieu's Political Sociology and Governance Perspectives", in **Governance as Social and Political Communication**, Ed. Henrik P. Bang, Manchester: Manchester University Press, 2003, pp. 140-161.

Şentürk, İsmail Hakkı, "Türk Hukukunda Siyasi Parti Sicillerinin Tutulması", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, cilt:4, sayı:4, 2014, ss. 459-495.

Tachau, Frank & Good, Mary-Jo D., "The Anatomy of Political and Social Change: Turkish Parties, Parliaments, and Elections", **Comperative Politics**, 1973, vol: 5, no: 4, pp. 551-573.

Tachau, Frank, "Turkish Provincial Party Politics", in **Social Change and Politics in Turkey**, Ed. Kemal Karpat, Leiden: E. J. Brill, 1973, pp. 282-316.

Thompson, John B., "Editor's Introduction", in **Language and Symbolic Power**, Pierre Bourdieu, UK: Polity Press, 1991, pp. 1-32.

Topper, Keith, "Not So Trifling Nuances: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence and the Perversions of Democracy", **Constellations**, 2001, vol:8, no: 1, pp. 30-56.

Turan, İlter, "Old Soldiers Never Die: The Republican People's Party of Turkey", **South European Society & Politics**, vol: 11, no:3-4, 2006, pp. 559-578.

Verzichelli, Luca, "Elite Circulation and Stability", in **The Palgrave Handbook of Political Elites**, Eds. Heinrich Best & John Highley, London: Palgrave Mcmillan, 2018, pp. 573-592.

Wacquant, Loic, "Norwegian Distinctions: Remarks on Rosenlund's Study of Social Structure and Change in Stavanger", in **Exploring the City with Bourdieu: Appying Pierre Bourdieu's Theories and Methods to Study the Community**, Lennart Rosenlund, Riga: VDM Verlag, 2009, pp.iii-vii.

Wacquant, Loic, "Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi" içinde **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Der. Güney Çeğin, 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, ss.53-76.

Wacquant, Loic, "A Concise Genealogy and Anatomy of Habitus", **The Sociological Review**, 2016, vol:64, pp. 64-72.

Wacquant, Loic, "Further Notes on Bourdieu's Marxism", **International Journal of Contemporary Sociology**, 2001, vol: 38, no:1, pp. 103-109.

Wacquant, Loic, "Sociology as Socio-Analysis: Tales of "Homo Academicus (By Pierre Bourdieu)", **Sociological Forum**, 1990, vol:5, no: 4, pp.677-689.

Wacquant, Loic, "Symbolic Violence and the Making of French Agriculturalist: an Enquiry into Pierre Bourdieu's Sociology," **ANJZS**, 1987, vol: 23, no: 1, pp. 65 – 88

Ware, Alan, "The American Experience of Primary Election in Comperative Perspective", in **Party Primaries in Comperative Perspective**, Giulia Sandri et al., Burlington: Ashgate, 2015 pp.41-57.

Weininger, Elliot B., "Bourdieu'nün Sınıf Analizinin Esasları", içinde **Sınıf Analizine Yaklaşımlar**, Ed. Erik Olin Wright, Çev. Vefa Saygın Öğütle, Ankara: Notabene Yayınları, 2014, ss. 111-159.

Wolfreys, Jim, "In Perspective: Pierre Bourdieu", **International Socialism**, 2000, vol:2, no: 87.

Young, Lisa "Party Member and Intra-Party Democracy" in **The Challenges of Intra-Party Democracy**, Eds. William P. Cross and Richard S. Katz, Oxford: Oxford University Press, 2013, pp. 65-81.

Parti Yayınları

Cumhuriyet Halk Partisi tüzük: en son değişikliklerle, 2014
<https://www.chp.org.tr/Assets/dosya/chp-tuzugu-2015-01-12.pdf>

Cumhuriyet Halk Partisi tüzük : en son değişikliklerle, 1 Ocak 2001,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.eser_bilgi_q?ptip=SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI&pdemirbas=200105838

Cumhuriyet Halk Partisi tüzük : en son değişikliklerle, 1 Ocak 2001.
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.eser_bilgi_q?ptip=SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI&pdemirbas=200603498

Cumhuriyet Halk Partisi Parti Meclisi Toplantısına Sunulan Merkez Yürütme Kurulu Raporları

- 3 Ekim 2007, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_03ekim2007.pdf
- 5 Aralık 2007, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_05aralik2007.pdf
- 6 Şubat 2008, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_06subat2008.pdf
- 3 Temmuz 2008, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_03temmuz2008.pdf
- 31 Ağustos 2008, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_31agustos2008.pdf
- 31 Ekim 2008, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_31ekim2008.pdf
- 25 Aralık 2008, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_25aralik2008.pdf
- 12 Haziran 2009, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_12haziran2009.pdf
- 11 Nisan 2009, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_11nisan2009.pdf
- 5 Şubat 2010, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_05subat2010.pdf
- 5 Aralık 2009, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_05aralik2009.pdf
- 7 Ekim 2009, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_07ekim2009.pdf
- 6 Ağustos 2009, http://chp.org.tr/Public/0/Folder//myk_06agustos2009.pdf
- 22 Aralık 2011, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//06-22aralik2011pmpaporu.pdf>
- 21 Ekim 2011, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//05-21ekim2011pmpaporu.pdf>
- 8 Eylül 2011, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//04-8eylul2011pmpaporu.pdf>
- 9 Temmuz 2011, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//03-9temmuz2011pmpaporu.pdf>
- 18 Mart 2011, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//02-18mart2011pmpaporu.pdf>
- 24 Şubat 2011, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//01-24subat2011pmpaporu.pdf>
- 17 Şubat 2012, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//87721.pdf>
- 11 Kasım 2012, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//11kasim2012pmpaporu.pdf>
- 9 Eylül 2012, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//9eylul2012pmpaporu.pdf>
- 11 Kasım 2012, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//72722.pdf>
- 8 Eylül 2013, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//8eylul2013pmpaporu.pdf>
- 5 Temmuz 2013, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//5temmuz2013pmpaporu.pdf>
- 4 Mayıs 2013, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//4mayis2013pmpaporu.pdf>
- 3 Kasım 2013, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//3kasim2013pmpaporu.pdf>
- 16 Ocak 2014, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//16ocak2014pmpaporu.pdf>
- 18 Nisan 2014, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//73549.pdf>
- 23 Haziran 2014, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//92869.pdf>
- 24 Ekim 2014, <http://chp.org.tr/Public/0/Folder//94877.pdf>

Cumhuriyet Halk Partisi 26. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 27. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 28. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 29. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 30. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 31. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 32. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 33. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Cumhuriyet Halk Partisi 34. Olağan Kurultayına Sunulan Parti Meclisi Raporu, Basım Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş

Yerel Gazeteler

Babaeski Gündem

Görünüm

Önadım

Trakya'da Yeşilyurt

Özdilek

Gerçek

Kırklareli

Görüşmeci Listesi

Alper Sayan, Aday Adayı, 26 Mart 2016
Melih Göktaş, Aday Adayı, 8 Nisan 2016
İdil Mert, Aday Adayı, 27 Mart 2016
Tamer Gök, Aday Adayı, 28 Mart 2016
Mehmet Dönmez, Aday Adayı, 31 Mart 2016
Seyfi Aydın, Aday Adayı, 2 Nisan 2016
Hasan Parlak, Aday Adayı, 1 Nisan 2016
Ahmet Taşkın, Aday Adayı, 3 Nisan 2016
Faruk Güney, Aday Adayı, 3 Haziran 2017
Ahmet Kayaaltı, Aday Adayı, 8 Nisan 2016
Mutlu Tezcan, Aday Adayı, 18 Nisan 2016
Taner Erbil, Aday Adayı, 8 Nisan 2016
Tarık Sezer, Aday Adayı, 8 Nisan 2016
Levent Tek, Aday Adayı, 1 Nisan 2016

Kırklareli Odak Grup Görüşmesi, 6 Nisan 2016

Rıfat Altun, Emekli (Öğretmen), 62 Yaş, Parti Üyesi
Siyami Şener, Emekli, 63 Yaş, Parti Delegesi
Yunus Bağcı, Mühendis, 58 Yaş, Parti Üyesi
Ali Parlak, Emekli (Öğretmen), 63 Yaş, Parti Üyesi
Fikriye Şen, Emekli, 56 Yaş, İlçe Yönetimi
Figen Sakin, Ev Hanımı, 50 Yaş, Kadın Kolları Yöneticisi
Cem Kesin, Ticaret, 38 Yaş, İl Yönetimi
Gökhan Özler, Emekli, 55 Yaş, Parti Üyesi

Babaeski Odak Grup Görüşmesi, 7 Nisan 2016

Erkan Ermiş, Tüccar, 51 Yaş, İlçe Başkanı

Hayriye Başol, Esnaf, 33 Yaş, Parti Üyesi

Hakan Seyhan, Emekli, 61 Yaş, İlçe Başkanı

Aras Tan, İşçi, 28 Yaş, Gençlik Kolları Başkanı

Ayberk Oğuz, İşsiz, 36 Yaş, Parti Üyesi

Meliha Taş, Emekli (Memur), 55 Yaş, İlçe Yönetimi

Lüleburgaz Odak Grup, 11 Nisan 2016

Naciye Pak, Emekli, 70 Yaş, Eski İlçe Yöneticisi

Faruk Ergeç, İşçi, 45 Yaş, Parti Üyesi

Gülperi Dedeoğlu, Ev Hanımı, Kadın Kolları-İl-İlçe Yönetimi

Avni Ekim, Çiftçi, 52 Yaş, İl-İlçe Yönetimi

Burak Çetin, Esnaf, 49 Yaş, İlçe Yönetimi

Ali Güney, Mühendis, 46 Yaş, Parti Delegatesi

Ahmet Gürses, İşçi-Sendikacı, 47 Yaş, Parti Delegatesi

Okan Kara, İşçi, 36 Yaş, İlçe Yönetimi

ÖZGEÇMİŞ

Osman Kocaaga 1985 yılında İzmir’de doğdu. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi kamu yönetimi bölümünde, doktora eğitimini ise Galatasaray Üniversitesi siyaset bilimi bölümünde tamamladı. TÜBİTAK 2214-A Doktora Sırası Araştırma Burs Programı çerçevesinde kazandığı bursla 6 ay süreyle ABD’de araştırmada bulundu. Siyasi partiler, siyasal ve toplumsal teori üzerine çalışmaları bulunmaktadır. 2009 yılından itibaren Kırklareli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilimdalı’nda araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : OSMAN KOCAAGA
Tez Başlığı : Siyasal Vekalet Eylemi Üzerinden Tahakküm İlişkilerini Düşünmek:
Cumhuriyet Halk Partisi'nde Aday Belirleme Süreçleri
Savunma Tarihi : 12 / 04 / 2019
Danışmanı : DOÇ.DR. HAKAN YÜCEL

JÜRİ ÜYELERİ

Unvanı, Adı Soyadı

İmza

DOÇ.DR. HAKAN YÜCEL

DOÇ.DR. BİROL CAYMAZ

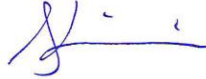
DOÇ.DR. AYŞE SİLA ÇEHRELİ

PROF.DR. ÖMER FARUK GENÇKAYA

PROF.DR. DEMET LÜKÜSLÜ

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. M. Yaman ÖZTEK

